

© Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003

ISBN 80-86621-01-4

Obsah

Milan Bárta	
Cenzura československého filmu a televize v letech 1953–1968	5
Jiří Plachý	
Akce KNĚZ a ZAHRADNÍK	59
Daniel Povolný	
Operativní technika a StB	73
Šárka Rokosová	
Administrativní opatření – jedna z forem perzekuce sedláků komunistickým režimem	147
Jiří Šťastný	
Činné zálohy	195
Oldřich Tomek	
Akce JAZZ	235
Seznam zkratek	329
Jmenný rejstřík	333
Resumé / Summary / Resümee	341
Ediční poznámka	351

Cenzura československého filmu a televize v letech 1953–1968

Milan Bárta

*„Zlomit odpor kapitalistů, nejen vojenský a politický,
ale i ideový – nejsilnější a nejnebezpečnější.“*

V. I. Lenin¹

*„Censura jest policejní opatření záležející v tom, že
rukopis díla, jež má se tiskem uveřejniti, před jeho vytiš-
těním musí býti dodán úřadu bezpečnosti k tomu konci,
by tento obsah jeho prozkoumal a dle výsledku tohoto
zkoumání buď povolil vytištění, anebo je zapověděl.“*

Ottův slovník naučný

Člověk je zvláštní tvor. Velké myšlenky a vynálezy, které ho mohou posunout ve vývoji, často nemilosrdně pronásledoval a pronásleduje. Tak tomu bylo i u knihtisku. Zanedlouho poté, co jej Jan Gutenberg poprvé použil, vyrukovala církev s protiopatřeními. Současně se tak s prvním sdělovacím prostředkem zrodila i cenzura. Trestem za její porušení byla nejprve církevní klatba a peněžité pokuty. V průběhu času, jak rostl vliv i počet informačních médií, rostl a zdokonaloval se systém cenzury...

¹ Lenin, Stalin a VKS(b) o filmu. Praha 1950, s. 20.

Nelze zveřejnit v tisku, rozhlasu a televizi (Cenzura v Československu v letech 1953–1968)

„Sdělovací prostředky, tisk, rozhlas, televize, film, jsou nesmírně důležitým nástrojem moci a masové politické výchovy, který se nikdy nesmí vymknout řízení a kontrole marxisticko-leninské strany a socialistického státu, nemá-li se věc socialismu dostat do vážného nebezpečí.“

*Poučení z krizového vývoje ve straně
a společnosti po XIII. sjezdu KSČ²*

Únor 1948 znamenal zlom v našich dějinách. Komunistická strana se zmocnila vlády a snažila se svou moc co nejrychleji a natrvalo upevnit. Objevilo se mnoho „nepřátel“, dokonce i ve vládnoucí straně, proti kterým byla namířena přímá i nepřímá represivní opatření. Vedle nich však existovala drtivá většina národa, která se více či méně komunistické vládě podřídila. Tuto většinu bylo třeba držet pod kontrolou. Komunistům se již před Únorem prakticky podařilo získat kontrolu nad mocnou zbraní, hromadnými sdělovacími prostředky.

Okamžitě po převzetí moci KSČ byly proskribovány nekomunistické síly, v prvé řadě jejich informační zdroje. Klesl počet deníků: z 37 v roce 1947 na 11 v roce 1953, snížily se náklady apod.³ Sdělovací prostředky řídilo Ministerstvo informací, po jeho zrušení pak od 1. ledna 1953 Ministerstvo kultury, v čele obou stál starý straník Václav Kopecký.⁴

Stát – a tím Komunistická strana – byl sice monopolním vlastníkem všech kulturních a informačních prostředků, přesto však přetrvávaly obavy z úniku „nevhodných“ informací. O to, aby nekazily „světlou budoucnost komunistické společnosti“, se měla postarat novým vedením státu vzkříšená stará instituce: cenzura.

² KSČ o tisku, rozhlasu a televizi. Praha 1976, s. 11.

³ Budín, S.: Sedmá velmoc. Praha 1966, s. 142.

⁴ Václav Kopecký (1897–1961), člen KSČ od jejího založení 1921, redaktor Rudého práva, od roku 1929 člen ÚV KSČ, jeden z nejbližších spolupracovníků Klementa Gottwalda. Léta 1938–1945 s ním strávil v Moskvě, 1945–1953 ministr informací, 1953–1954 ministr kultury, 1954–1961 náměstek předsedy vlády.

„Nepřátelská propaganda a ideologie“ v očích vládnoucí třídy pronikala do všech oblastí života a bylo třeba proti ní rychle a rozhodně zakročit. Z podnětu ústředního výboru KSČ (ÚV KSČ) bylo vládou přijato několik neveřejných usnesení týkajících se kontroly informací. Na 200. schůzi vlády 15. července 1952 např. usnesení „o opatřeních ke zvýšení ochrany státního tajemství“, 4. března 1953 potom usnesení „o skutečnostech tvořících státní tajemství“.⁵ Porad se od roku 1952 zúčastnili i předem vybrané vedoucí kádry budoucího cenzurního úřadu a od února 1953 i odborník na slovo vzatý, pracovník sovětského cenzurního orgánu Glavlitu Isačenko.

Již 11. února 1953 politický sekretariát ÚV KSČ předběžně souhlasil se zřízením Hlavní správy tisku a publikací, jak zněl původně navrhovaný název. Dne 22. dubna potom vydalo předsednictvo vlády na své 17. schůzi usnesení (jak již bylo naznačeno, většina rozhodnutí týkajících se cenzury byla přijímána neveřejnou formou) o zřízení Hlavní správy tiskového dohledu (HSTD), „*neveřejného orgánu*“ podřízeného přímo vládě Československé republiky.⁶

Zároveň došlo i ke schválení statutu a systematizace nové organizace. Vedoucím byl jmenován JUDr. František Kohout, jeho prvním zástupcem pak Eduard Kovářik. Dále se nařizovalo „*všem členům vlády a vedoucím orgánů podléhajících přímo vládě zajistit v oboru jejich působnosti všechny předpoklady pro práci HSTD. Podrobnosti projedná s příslušnými ministry vedoucí HSTD.*“⁷ Za kádrovou a politickou pomoc zodpovídal tajemník ÚV KSČ František Nečásek, náměstek předsedy vlády arm. gen. Karol Bacílek dostal za úkol zajistit, aby HSTD začala plnit své úkoly „*pokud se týče dohledu u deního tisku a krajských novin, filmových novin, Čs. rozhlasu a Čs. tiskové kanceláře od 1. 7. 1953 a v ostatních oborech své působnosti do konce roku 1953 s počtem 270 pracovníků.*“⁸ Z vládní rozpočtové rezervy bylo na krytí výdajů nového úřadu vyčleněno 18 872 000 Kčs. Zaměstnanci HSTD působili ve všech krajích a od 1. ledna 1954 začaly pracovat pobočky i na okresní úrovni.

Statut Hlavní správy tiskového dohledu ukládal zajišťovat „*údaje a skutečnosti, jež obsahují státní, hospodářské a služební tajemství [...], nebo skutečnosti, jež nesmí být v obecném zájmu zveřejňovány, zvyšovat ochranu státního*

⁵ Tomášek, D.: Hlavní správa tiskového dohledu. In: O cenzuře v Československu v letech 1945–1956. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 22, Praha 1994, s. 18.

⁶ AMV, fond 318/9-1.

⁷ Tomášek, D.: Pozor cenzurováno! aneb ze života soudružky cenzury. Praha 1994, s. 9.

⁸ Tomášek, D.: Hlavní správa tiskového dohledu. In: O cenzuře v Československu v letech 1945–1956. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 22, Praha 1994, s. 19.

*tajemství a odpovědnost za jeho zachování a tím přispívat k obranyschopnosti a bezpečnosti naší republiky a její socialistické výstavby“.*⁹

S výkladem pojmu „obecný zájem“ nastaly od počátku problémy.¹⁰ Jak uvádí zpráva pro politické byro ÚV KSČ z 15. října 1956, „*pro výklad pojmu obecný zájem byla od samého počátku dána zásada, že nelze připustit rozšiřování věcí, údajů a zpráv a případně i skrytých útoků, které škodí našemu státu a naší straně. Pozornost pracovníků tiskového dohledu byla v uplynulých obdobích zaměřována zvláštními pokyny ministra vnitra nebo III. oddělení ÚV KSČ tak, jak to vyžadovala situace. To znamená, že výklad pojmu obecný zájem záležel především na politické vyspělosti, všeobecných znalostech a schopnostech jednotlivých plnomocníků TD, což s sebou neslo různé negativní rysy.*“¹¹ V podstatě tak „obecný zájem“ umožňoval cenzorům bez udání konkrétních důvodů vyřadit vše, co se jim nelíbilo nebo čemu nerozuměli. Jak poznamenal spisovatel J. Taufer: „*Cenzorova kritéria jsou krajně subjektivní a nahodilá.*“¹²

Kontroly neměly podléhat pouze projevy na shromážděních pořádaných KSČ, Národní frontou nebo organizacemi Národní fronty a státními orgány.

Vedoucí cenzurního úřadu odpovídal za plnění svěřených úkolů příslušnému členu předsednictva vlády a organizačnímu sekretariátu ÚV KSČ (později náměstkovi ministra vnitra) a podával mu o činnosti svého úřadu pravidelné zprávy (minimálně jednou za měsíc).¹³ Již 11. září 1953 byla HSTD vyňata z působnosti československé vlády a podřízena Ministerstvu vnitra.¹⁴

Dne 19. října 1953 byl ministr vnitra Rudolf Barák pověřený sestavit zprávu o provádění vládního usnesení ve věci tiskového dohledu, kterou o deset

⁹ AMV, fond A2/1-521.

¹⁰ Neurčitý výraz „obecný zájem“ nechával cenzorům při zásazích prakticky volnou ruku. Zpráva vypracovaná pro politické byro ÚV KSČ 15. 10. 1956 přiznává: „*Pro výklad pojmu ‚obecný zájem‘ byla od samého počátku dána zásada, že nelze připustit rozšiřování věcí, údajů a zpráv a případně i skrytých útoků, které škodí našemu státu a naší straně. [...] Výklad pojmu ‚obecný zájem‘ záležel především na politické vyspělosti, všeobecných znalostech a schopnostech jednotlivých plnomocníků TD, což s sebou neslo různé negativní rysy.*“

¹¹ Tomášek, D.: Hlavní správa tiskového dohledu. In: O cenzuře v Československu v letech 1945–1956. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 22, Praha 1994, s. 20.

¹² Taufer, J.: Zpráva Jiřího Taufera o činnosti HSTD v roce 1962. Tvar, roč. XI, č. 12 (15. 6. 2000), s. 14.

¹³ AMV, fond A2/1-521.

¹⁴ AMV, fond 318/9-1.

dní později předložil politickému sekretariátu ÚV KSČ.¹⁵ Podle původních dispozic měla HSTD zahájit práci 1. července. Pomalý výběr vhodných kádrů a nedostatek zkušeností si však vynutil týdenní kurz plnomocníků v Praze, a proto bylo nutné oficiální zahájení činnosti odložit na 3. srpna.

V té době cenzura zaměstnávala 137 pracovníků, přičemž podle plánu jich do konce roku mělo být 270. Zcela naplnit se však tento stav nepodařilo nikdy. Dle hlášení z ledna 1955 působilo u tiskového dohledu 95 zaměstnanců a 54 plnomocníků (vlastními kontrolory bylo 40 mužů a 14 žen). Původním povoláním mezi nimi bylo 11 obchodních příručích, 7 pomocných dělníků, 5 typografů, 2 švadleny, 2 holiči, modistka, číšník atd.¹⁶ Mezi civilními zaměstnanci pracovalo 45 bývalých úředníků, 43 dělníků, akademický malíř, 4 vojáci z povolání a 2 učitelky.¹⁷ Že s takovýmto obsazením nebyly začátky cenzury lehké, si lze snadno představit. V průběhu činnosti se ukázalo nezbytné provést četné kádrové změny, a to nejen pro malé všeobecné znalosti plnomocníků, ale i pro jejich „*nízkou politickou úroveň*“ a „*kádrové závady*“.

Jako součást Ministerstva vnitra byla HSTD připravena bránit „vymoženosti komunismu“ nejen perem a schvalovacím razítkem, ale i granáty a samopaly.¹⁸ Pro případ vypuknutí očekávaného válečného konfliktu existovaly instrukce k vydávání tiskovin. Absolutní přednost dostalo Rudé právo.

Rok 1953 byl pro cenzuru zkušebním, utváření organizace HSTD se protáhlo do začátku roku následujícího. Jak již bylo uvedeno, od 1. ledna 1954 začínají působit pobočky tiskového dohledu v okresech. O tom, že i na regionální úrovni se kontroloři opravdu snažili, svědčí např. zásahy oddělení tiskového dohledu při krajské správě Ministerstva vnitra v Hradci Králové v rámci „prověrek“ v knihovnách, které od 1. ledna 1954 do 31. prosince 1955 z 231 veřejných knihoven vyřadily 5173 „závadných“ knih (šlo hlavně o literaturu trockistickou, protisovětskou, legionářskou, masarykovskou, knihy E. Beneše apod.).¹⁹ Celkově v této (v pořadí již čtvrté) prověrce z 710 236 svazků neprošlo 34 597 svazků.²⁰ Ani to nestačilo: další vlna vyřazovací rázie postihla

¹⁵ AMV, fond A2/1-521. Tuto zprávu posílá 21. 10. František Kohout na sekretariát ministra, odkud je obratem zaslána náměstkovi ministra plk. Jindřichu Kotálovi.

¹⁶ Tomášek, D.: Hlavní správa tiskového dohledu. In: O cenzuře v Československu v letech 1945–1956. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 22, Praha 1994, s. 20.

¹⁷ AMV, fond 318/5-1.

¹⁸ AMV, fond 318/7-3.

¹⁹ Tomášek, D.: Hlavní správa tiskového dohledu. In: O cenzuře v Československu v letech 1945–1956. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 22, Praha 1994, s. 34.

²⁰ AMV, fond A2/1- 166.

knihovny koncem 50. let. Stále ještě bylo dosahováno „úspěchů“. V okrese Moravská Třebová neprošlo 456 z 33 168 svazků,²¹ na Příbramsku do stoupy putovalo 487 z 45 852 kontrolovaných titulů.²²

O absurdnosti, s jakou se v tomto případě postupovalo, svědčí i vzpomínky pamětníků: „*Dokonce jsme museli některé stránky vystříhávat – včetně map. [...] Stačilo, když v ročníku bylo jedno jediné prohibiční číslo, a byl automaticky prohibiční celý svázaný ročník.*“²³ Z regálů zmizela i Encyklopedie Britannica či ročenky OSN se jmény laureátů Nobelovy ceny. Knihy, které neprošly, mohly být označeny jedním šestiúhelníkem (určeny pro knihovny se zvláštními fondy) nebo šestiúhelníky dvěma (vyřazeny). Roku 1949 se prý část knih svezenných ze zámeckých a klášterních knihoven ocitla na hromádách v chodbách Klementina. Vybíraly se jen exempláře vydané před rokem 1800 a bible netištěné švabachem. „*Co se stalo s ostatními knhami, nevím.*“²⁴

Kulturní zařízení vůbec stála v centru zájmu komunistických služebníků. S až paranoidní mánií odstraňovali vše, co připomínalo jinou než „komunistickou“ minulost. Jakákoli drobnost vzbudila podezření. „*Při kontrole muzeí jsou zjišťovány závady zejména v tom, že v muzeích jsou ještě obrazy buržoazních prezidentů nebo jiné exponáty, které podporují škodlivé legendy o vzniku ČSR.*“²⁵ Na snímcích z roku 1945 visí na domech obrazy prezidenta Edvarda Beneše, okolo kterých přejíždějí sovětsí vojáci na vozech tažených koníky, což „*neodpovídá významu, jaký pro nás má osvobození Sovětskou armádou.*“ V Karlových Varech roku 1959 podezřívavému zraku cenzora neuniklo, že vedle portrétů Klementa Gottwalda a Antonína Zápotockého chybí Antonín Novotný.²⁶

Stále se však vyskytovala řada nevyřešených problémů. Tak 5. července 1954 se např. politické byro ÚV KČ usneslo na tom, aby Ministerstvo vnitra „*urychleně zjistilo, jaká je sovětská praxe v dohledu na činnost zahraničních novinářů, a aby HSTD zavedla obdobnou praxi.*“²⁷ Realita politické situace však v této době narušila mnoho plánů. Dne 17. ledna následujícího roku se u náměstka MV plk. Jindřicha Kotála konstatuje, „*že jsme nezjistili sovětskou praxi dohledu nad činností zahraničních novinářů*“, ale „*nebudeme zatím*

²¹ AMV, fond 318/124-2.

²² AMV, fond 318/125-2.

²³ Železný, V. – Křehla, L.: Libri prohibiti 1968. Reportér, roč. III, č. 18 (1. 5. 1968), s. 10.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ AMV, fond 318/126-2.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Tomášek, D.: Pozor cenzurováno! aneb ze života soudružky cenzury. Praha 1994, s. 33.

ničeho dělat.“ Na vedení HSTD neměli čas ani důvod si kvůli tomu zoufat: bylo tolik oblastí, ve kterých mohlo dojít k „únikům informací“.

V březnu 1955 se na návrh Ministerstva vnitra jeden pracovník tiskového dohledu stal členem ediční kartografické rady a ediční kartografické komise Ústřední správy geodesie a kartografie (ÚSGK).²⁸ Tentýž rok přes neochotu ministra národní obrany Alexeje Čepičky získala HSTD cenzurní dohled i nad informacemi vojenského charakteru.

Přibývaly další úkoly. Jeden z nejdůležitějších, kolem kterého byly zpočátku velké nejasnosti a spory, představovala kontrola poštovních zásilek z kapitalistických států. Nakonec bylo usnesením kolegia Ministerstva vnitra uloženo HSTD od 1. ledna 1958 cenzurovat také „*periodické i neperiodické tiskoviny, film, gramofonové desky, magnetofonové pásky a ostatní publikační materiál všeho druhu*“ dovážený z kapitalistických států nesoukromým příjemcům v ČSR. Od 1. května totéž postihovalo i příjemce soukromé (výjimky obsahoval zvláštní seznam).²⁹ Např. v lednu 1959 prošlo kontrolou celkem 110 250 zahraničních materiálů, z nichž 10 186 (9,24 % jak pečlivě zaznamenala HSTD, přesná a důsledná ve statistikách a seznamech) adresáti nedostali.³⁰ V červenci 1960 museli příjemci oželeť 12 305 z 106 099 zásilek (11,6 %).³¹ Za rok 1964 jich do ČSSR došlo celkem 2 250 603, z nichž 141 118 (6,2 %) bylo pro „*závadný obsah*“ vyřazeno atd.³²

Pokud došlo k zabavení zásilky, nemělo to být dle instrukcí sdělováno příjemcům, ale poštovní úřad Praha 120 (speciálně zřízený pro kontrolu dovážených tiskovin i soukromé zahraniční korespondence) měl oznámit, že materiály mohou být vyřazeny, pokud odporují mezinárodní poštovní konvenci a z ní vyplývajícím československým vnitřním zákonným předpisům. Tiskový dohled využíval také toho, že u nedoručených zásilek nešlo prokazatelně zjistit, kde ke ztrátě došlo.³³

Rok 1955 přinesl dotvoření cenzury. Tehdy také vyšel nový statut HSTD, schválený 9. června 1955 na 15. schůzi kolegia Ministerstva vnitra na základě návrhu jejího vedoucího Františka Kohouta a vydaný 16. června 1955 tajným

²⁸ AMV, fond 318/248-3

²⁹ AMV, fond 318/4-3.

³⁰ AMV, fond 318/126-2.

³¹ AMV, fond 318/129-1.

³² AMV, fond 318/7-3.

³³ AMV, fond 318/6-7.

rozkazem ministra vnitra Rudolfa Baráka č. 107.³⁴ Hlavní úkoly se v postatě neměnily, cenzura měla stále „*zajišťovat, aby nebyly zveřejňovány a šířeny jakýmkoliv způsobem a prostředkem údaje a skutečnosti, jež obsahují státní, hospodářské a služební tajemství a údaje a skutečnosti, které jsou lživé a jinak škodlivé naší lidově demokratické republice a jejímu zřízení a nesmějí být v obecném zájmu zveřejňovány a rozšiřovány [...]; zajišťovat dodržování nákladů a rozsahů stanovených tiskovin*“.³⁵ Navíc přibyla formulace „*zajišťovat další úkoly stanovené stranou a vládou*“. Moc cenzury se tímto stala prakticky neomezenou. Komunistická strana (správně uvedená na prvním místě) a vláda tak mohly zabránit šíření jakýchkoli informací. Hlavní správa tiskového dohledu se nyní dostala i do „*ostatních veřejnosti přístupných míst*“. Do míst neveřejných přitom pronikala komunistická Státní bezpečnost a její spolupracovníci.³⁶

Bez schválení (tj. potvrzení schvalovacím razítkem s číslem cenzora) „*se nesmí započít se sazbou, s tiskem a rozšiřováním, provozováním, výrobou filmů a promítáním*“.³⁷ Pokud cenzor zjistí chybu, je povinen upozornit ihned na ni odpovědného redaktora nebo pracovníka příslušného úseku a ve spolupráci s ním zajistit opravu. Zásah je nutno zdůvodnit svému vedoucímu. V závažných případech je možné vyrozumět bezpečnostní orgány a prokurátora, aby zakročil podle § 74 odst. d. Výkonem dohledu přitom „*nesmí být bezdůvodně narušována činnost na kontrolovaných úsecích*“.³⁸ Je jasné, že tento bod mohl být plněn jen s velkými obtížemi.

V této době také vychází příkaz, podle něhož jsou povinni všichni plnomocníci předkládat do 10:00 hod. denní hlášení o provedených zákrocích a jejich nadřazení pak do 11:00 hod. doručit soupis těchto hlášení na tzv. vnitřní oddělení HSTD. Vnitřní oddělení z nich potom do 16:00 hod. sestavuje denní zprávu určenou pro vedoucí orgány Komunistické strany a vládu.³⁹ Denní zprávy se postupně rozrůstají tak, že počínajíc 18. prosincem 1957 se rozdělují do dvou

³⁴ AMV, fond 318/8-5.

³⁵ AMV, fond 318/8-3. O dodržování bezkonkurenčních nákladů Rudého práva svědčí zpráva z 20. 1. 1955, která hlásí, že Nedělní Mladá fronta č. 8 překročila schválený počet výtisků o 3600 kusů, Práce č. 7 o 7000 a č. 10 o 8700 kusů a Dikobrazů č. 1 vyšlo víc o 2000 kusů.

³⁶ Více viz: Povolný, D.: Operativní technika v rukou StB. ÚDV, Praha 2000.

³⁷ AMV, fond 318/8-5.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ AMV, fond 318/5-3.

oddílů. Část A shrnuje zákroky provedené v domácím materiálu, část B činnost oddělení zahraničních tiskovin (včetně materiálů emigrace).⁴⁰

Služební řád uvádí mj. i úkoly tzv. dežurného: „*plnit funkci odpovědné stálé služby na MV-HSTD podle čl. 35 tajného rozkazu ministra vnitra č. 33 z 5. března 1955, konzultovat, v nočních hodinách případně instruovat, pracovníky tiskového dohledu všech organizačních složek*“.⁴¹

„Vedoucí“ HSTD se změnil v „náčelníka“, čímž se tiskový dohled konečně i formálně zařadil mezi ostatní správy Ministerstva s oficiálním názvem „Ministerstvo vnitra – Hlavní správa tiskového dohledu“ (MV-HSTD).

O tom, podle jakých kritérií byla cenzura prováděna, se dovídáme ze zprávy vedení HSTD „o vývoji utajovaných skutečností“ z května 1956. Jako vodítko měla sloužit kartotéka utajovaných skutečností, která však „obsahovala řadu resortních požadavků, které se ukázaly jako nesprávné a nesmyslné.“⁴² Tak např. Ministerstvo hutí a rudných dolů žádalo utajení nalezišť surovin, „i když v minulosti tyto údaje byly publikovány.“ Vládní seznamy, schválené 4. září 1954, přinesly jen částečné zlepšení. I ony totiž měly mnoho nedostatků: „Některé části vládních seznamů jsou protismyslné a dokonce jednotlivé seznamy jsou ve vzájemném rozporu. [Např.] vládní seznam Ministerstva zdravotnictví, kde nejsou utajovány absolutní počty zdravotnického personálu podle druhu a věkového složení, a seznam Státního úřadu statistického, kde tytéž údaje jsou předmětem tajemství.“⁴³

HSTD nakonec byla donucena začít v roce 1955 vypracovávat vlastní seznamy, které posílala na III. oddělení ÚV KSČ ke schválení. Sestavila např. seznam „politicky závadné beletrie“, „politicky závadné beletrie pro děti“, „protijugoslávské literatury“ (po smíření s Jugoslávií, předtím naopak vycházely seznamy závadné „projugoslávské literatury“) apod.

Z 12. srpna 1955 pochází přehled utajovaných skutečností č. 53, podle něhož „nelze zveřejnit nic o podnicích a zařízeních v oboru Ministerstva kultury, plán dovozu a vývozu v oboru tohoto Ministerstva, údaje o Ministerstvu kultury a podřízených složkách a jejich zaměstnancích, údaje o rozhlasových stře-

⁴⁰ AMV, fond 318/124-1.

⁴¹ Tomášek, D.: Pozor cenzurováno! aneb ze života soudružky cenzury. Praha 1994, s. 74.

⁴² Tomášek, D.: Hlavní správa tiskového dohledu. In: O cenzuře v Československu v letech 1945–1956. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 22, Praha 1994, s. 34.

⁴³ Tamtéž.

discích, technických zařízeních, podpory cizím kulturním organizacím a osobám, oficiální osoby a delegace domácí i zahraniční.“⁴⁴

Tyto seznamy byly průběžně doplňovány i později. Dne 2. srpna 1957 vydává vláda tajné usnesení č. 807 o opatřeních ke zlepšení utajení státního, hospodářského a služebního tajemství.⁴⁵ Usnesením č. 959 z 13. listopadu 1959 potom ukládá ministerstvům a všem resortním úřadům předložit Ministerstvu vnitra seznamy utajovaných skutečností.⁴⁶ V květnu 1965 vyšel nový „*přehled skutečností v oboru MNO [Ministerstva národní obrany], které je možno uveřejňovat v tisku, rozhlasu a televizi.*“ V přípravě byl současně i „*přehled skutečností, které nelze zveřejňovat v tisku, rozhlasu a televizi.*“⁴⁷ apod.

Sestavováním seznamů utajovaných skutečností se mělo předejít chybným a rozporným zásahům. Stále však zůstával variabilní, neurčitý a do značné míry subjektivní „*obecný zájem*“.

Přes snahu o utajení začíná postupně vědomí o existenci cenzury pronikat do veřejnosti, a to nejprve do řad postižených autorů a redaktorů. Na II. sjezdu československých spisovatelů v dubnu 1956 bylo mj. „*voláno po úplném zrušení HSTD*“. Stížnosti pokračují koncem 50. i začátkem 60. let. „*Cenzurní praxe, v níž se postupně vyvinula činnost HSTD, vyvolává už obecný údiv, rozhořčení i – posměch*“.⁴⁸ Námitky byly oslyšeny a na cenzuře se nic nezměnilo.

V říjnu 1957 se konečně politické byro ÚV KSČ usneslo na vyslání studijní skupiny do sovětského Glavlitu. Získané zkušenosti měly sloužit ke zkvalitnění cenzury.⁴⁹ Při vypracovávání výsledné zprávy se objevily dílčí názorové rozpory mezi HSTD a Komunistickou stranou (konkrétně s Karlem Hoffmannem z ÚV KSČ).⁵⁰

Na podzim 1958 unikla cenzorům kniha Josefa Škvoreckého *Zbabělci*, která vzápětí vyvolala vlnu polemik a diskusí. Literární kritika a veřejnost ji přivítaly, ve stranických kruzích došlo k pohoršení.⁵¹ Cenzoři mohli svou chybu částečně napravit již jen tím, že ostře zakročili proti příznivým ohlasům na dílo.⁵²

⁴⁴ AMV, fond 318/19.

⁴⁵ AMV, fond 318/32-3.

⁴⁶ AMV, fond 318/248-5.

⁴⁷ AMV, fond 318/7-3.

⁴⁸ Taufer, J.: Zpráva Jiřího Taufera o činnosti HSTD, s. 15.

⁴⁹ AMV, fond 318/5-4.

⁵⁰ Tomášek, D.: Pozor cenzurováno! aneb ze života soudružky cenzury. Praha 1994, s. 74.

⁵¹ Více viz: Tomášek, D.: Cenzurované knihy. Česká literatura, r. XLI, č. 6, 1993, s. 707–708.

⁵² AMV, fond 318/126-2.

Nároky na cenzuru se časem měnily. Dne 14. dubna 1959 dochází politické byro k závěru, že „škodit lze nejen tím, co se napíše, ale i tím, co se nenapíše (hlavně o SSSR)“.⁵³ Pracovníkům HSTD se pro lepší orientaci doporučuje zvyšovat politickou angažovanost. Mají být upřesněny směrnice pro nakladatelství, film a divadlo, „aby bylo možné včas zasáhnout a zabránit tak nejen politickým, ale i hmotným škodám“.

Posílení stranickosti se radí i ve výpisu z usnesení politického byra ÚV KSČ k celostátnímu srazu zaměstnanců HSTD 28. dubna 1959.⁵⁴ Rozhodující není již jen to, zda, jak a v čem materiál škodí, ale i „v čem pomáhá budovat socialismus a dovršovat kulturní revoluci“. Důležité není jen výsledné dílo, ale i politický profil autora. S posílením stranickosti snad souvisí i doporučení všem náčelníkům oddělení z 14. března 1960, aby urychleně provedli nábor na zakoupení knihy náměstka předsedy vlády Václava Kopeckého „ČSR a KSČ“.⁵⁵ Nebo má pouze přispět k rozebrání knihy vydané v obrovském nákladu?

Cenzori byli na svou práci důkladně ideologicky a politicky školeni, takže své připomínky ke kontrolovaným materiálům mohli formulovat s jistým nadhledem. V březnu 1960 se k 15. výročí osvobození připravovala kniha Na pomoc československému lidu, ve které nelibost a nedůvěru službu konajícího plnomocníka vzbudil oddíl obsahující vybrané dokumenty z let 1938–1940. „Pokládám zařazení stati za nevhodné jak z hlediska politického, tak z hlediska uvádění některých okolností, které není žádoucí publikovat, nehledě na to, že některé údaje ve stati se zdají být málo pravděpodobné.“⁵⁶

Našly se však i materiály, které se věrní služebníci strany necítili oprávněni nebo se neodvážili posuzovat. Začátkem roku 1960 se odmítli vyjádřit k pokračování Osudů dobrého vojáka Švejka z pera Josefa Rady a postoupili je sekretariátu zmiňovaného náměstka předsedy vlády Václava Kopeckého.⁵⁷

Začátek 60. let představoval vyvrcholení cenzury. V letech 1960–1964 došlo v Československu jen při ochraně státního, služebního a hospodářského tajemství k 14 296 zásahům.⁵⁸ V plánu hlavních úkolů MV-HSTD stojí v popředí požadavek uplatnit výsledky XXII. sjezdu KSSS a XII. sjezdu KSČ,

⁵³ AMV, fond A2/1-1305.

⁵⁴ AMV, fond 318/1-5.

⁵⁵ AMV, fond 318/248-4.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ AMV, fond 318/248-3.

⁵⁸ AMV, fond 318/7-2.

tj. podpora a propagace komunismu.⁵⁹ Téhož roku se novým vedoucím HSTD stal dosavadní první zástupce mjr. (brzy pplk.) Eduard Kovářik.

Připomínky ke zlepšení práce z 19. března 1962 požadují na prvním místě zlepšit informovanost a připravenost pracovníků, k čemuž mají sloužit vedle školení, instruktáží a odborné knihovny i seznamy lidí z oboru, kteří odešli za hranice.⁶⁰ V červnu 1964 např. během pobytu ve Francii emigrovali akademický malíř Jiří Hejna se ženou a herečka divadla Semafor Zuzana Stivínová. Ministerstvo vnitra předpokládalo, že žádost o azyl si ve Francii podá i její snoubenec Saša David.⁶¹ Dne 31. srpna 1965 přišel příkaz omezit popularizaci zpěváků Evy Pilarové a Karla Gotta z důvodu „*hrubých závad v občanském životě*“.⁶² U Evy Pilarové nepochybně hrála roli i emigrace manžela.

K usnadnění práce slouží i řada tzv. autorizovaných sešitů, zachycujících instrukce a pokyny pro řízení kontroly i popisy zásahů již provedených.⁶³

V této době se již práce cenzury řídí spoustou vládních předpisů a směrnic. Na prvním místě stojí seznamy utajovaných skutečností (US). Dále jsou tu směrnice pro zacházení s utajovanými skutečnostmi, pro zacházení s mobilizačními skutečnostmi, pro zacházení s československými utajovanými skutečnostmi v cizině, pro činnost zvláštních oddělení, pro ověření osob přicházejících do styku se státním tajemstvím, pro povolování vstupu do závodů, pro povolování zaměstnání cizinců i pro fotografování a filmování. Dohledem nad jejich dodržováním je vedle HSTD pověřena i komise pro seznamy utajovaných skutečností, odbor ochrany státního tajemství a IV. správa MV.⁶⁴ Důležitou vnitřní normou platnou pro celou HSTD jsou také telefonické pokyny, představující konkrétní směrnice pro výkon dohledu v oblasti, kde by mohlo dojít k „*narušení zájmu společnosti*“.⁶⁵

Vytvářela se tak nezládnutelná situace vedoucí k byrokratismu. Přes snahy předpisy a normy zjednodušit přetrvávala stále řada nedostatků. Neplatné předpisy nebyly plynule rušeny, chyběly komplexní celoresortní přehledy,

⁵⁹ AMV, fond 318/35-5.

⁶⁰ AMV, fond 318/32-2.

⁶¹ AMV, fond 318/7-1.

⁶² AMV, fond 318/317.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tomášek, D.: Pozor cenzurováno! aneb ze života soudružky cenzury. Praha 1994, s. 78.

⁶⁵ AMV, fond 318/254-5.

koordinace mezi jednotlivými složkami atd. Na tento chaotický stav si stěžovala mj. zpráva z 20. června 1966.⁶⁶

Největší nebezpečí však hrozilo odjinud: začátkem 60. let začala sdělovací prostředky ovlivňovat postupná liberalizace společnosti. Sebejistá HSTD si to však odmítala připustit a do budoucna nepočítala ve své činnosti s většími změnami. Výhledový plán na léta 1964–1970 nepředpokládal v obsazení žádné změny.⁶⁷

Tiskový dohled neplnil pouze čistě cenzurní úkoly. Kontrola materiálů se mohla v případě potřeby využít i pro jiné účely. Dne 8. října 1963 odbor vojenské kontrarozvědky 7. armády PVOS (protivzdušné obrany státu) žádá o zasílání článků, ve kterých tisk Rakouska a NSR reaguje na narušování hranic jednotlivými vojenskými osobami a civilními i vojenskými letouny ČSSR.⁶⁸ V červenci 1965 zase HSTD doporučuje, aby se využívaly některé zprávy zahraničního tisku, hlavně krajanského a emigrantského, které občas zveřejňují údaje velmi nepříznivé pro utečence, zejména o jejich nuceném pobytu v utečeneckých táborech, svízelných problémech při hledání zaměstnání apod. Materiály měla poskytnout I. správa MV a samozřejmě HSTD.⁶⁹

Jedním z předpokladů uvolňování situace ve společnosti byla i změna systému cenzury, když na její odstranění ještě nedozrály podmínky. Významné změny na tomto úseku představoval připravovaný zákon č. 81/1966 Sb. HSTD vycítila, že jde nejen o možné omezení jejího dalšího působení, ale snad i samu její existenci. Proto 10. června 1966 pplk. Eduard Kovářík shrnuje námítky k připravovanému zákonu: „*Pokládám za zcela vyloučené, aby měla být uzákoněna zásada, že ÚPS [Ústřední publikační správa, nástupce HSTD] nebude mít možnost uveřejnění závadné zprávy zakázat, ale že na závadnost informace upozorní šéfredaktora, který, pokud nebude dbát tohoto upozornění, ponese sám především politickou zodpovědnost za uveřejnění zprávy a samozřejmě zodpovědnost kárnou, trestní a popřípadě občanskoprávní. [...]* To by při dnešní situaci, která ještě na určité části publikačního úseku je, znamenalo, že by byly tištěny a rozšiřovány útoky proti státu, proti Straně, proti SSSR apod.“⁷⁰ Nedokázal si již představit ani částečnou svobodu tisku.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ AMV, fond 318/3-3.

⁶⁸ AMV, fond 318/6-7.

⁶⁹ AMV, fond 318/7-3

⁷⁰ Tomášek, D.: Pozor cenzurováno! aneb ze života soudružky cenzury. Praha 1994, s. 81.

Pro pokračování dosavadní linie cenzury však již nebyl prostor. Dne 25. října 1966 vyšel zákon č. 81/1966 Sb. „o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích.“⁷¹ Podle § 16 odst. 3 „za ochranu společnosti a občanů proti zneužití svobody projevu, slova a tisku odpovídají vydavatel, šéfredaktor a autor.“ V § 18 odst. 1 je navíc dodáno, že „při ochraně zájmů socialistické společnosti napomáhá Ústřední publikační správa“. Je orgánem státní správy, za její činnost odpovídá ministr vnitra. Podrobnosti dále upraví statut, který vydá vláda. Po čtrnácti letech tak byla existence cenzury legalizována. Ústřední publikační správa (ÚPS) zahájila činnost k 1. lednu 1967, současně končila činnost Hlavní správy tiskového dohledu.

Statut Ústřední publikační správy byl schválen na základě vládního nařízení č. 119 z 21. prosince 1966.⁷² Plk. Eduard Kovářik se stává z „náčelníka“ „předsedou“. Další paragrafy upravují působnost ÚPS, která kromě státních tajemství kontroluje informace, které „poškozují celospolečenské zájmy zabezpečované ústředními státními a společenskými orgány [či jsou] v rozporu s jinými zájmy společnosti.“⁷³ Tyto „jiné zájmy“ představují „rozpory se zákonem, proti politické a ideové linii státu“. Zveřejnění státních, hospodářských a služebních tajemství smí cenzor pozastavit, v záležitostech veřejného (dříve obecného) zájmu záleželo i na názoru šéfredaktora.

Ústřední publikační správa nyní papírově zaměstnávala 288 lidí, kteří plynule přešli z Hlavní správy tiskového dohledu. Jedinou větší změnou byl kromě reorganizace úřadu do čtyř odborů přechod vedoucích zaměstnanců Ministerstva vnitra mezi občanské zaměstnance. Rozkazem ministra vnitra Josefa Kudrny č. 244 z 12. června 1967 tak oblékl civil bývalý druhý zástupce vedoucího HSTD Jan Kovář.

Výsledkem nového zákona je i to, že v dubnu 1967 sděluje pplk. Kovářik vedoucím pracovníkům sdělovacích prostředků, že jim budou zasílány kopie denních zpráv ÚPS, pokud se budou týkat jejich působnosti.⁷⁴

Všechny tyto změny neznamenaly, že by cenzura slevila ze svých požadavků. Ústřední publikační správa dokonce nově vydávala vlastní tajné „Informační zprávy o zahraničním publikačním materiálu“, kde byly doslova přetiskovány materiály československé emigrace.⁷⁵

⁷¹ Sbírka zákonů Československé socialistické republiky, r. 1966, s. 433–437.

⁷² AMV, fond 318/8-5.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ AMV, fond 318/255-4.

⁷⁵ AMV, fond 318/270.

I nadále jsou zvláště pečlivě střeženy „*útoky proti Komunistické straně Československa*“. V archivu Ministerstva vnitra je uložený sešit obsahující 21 stran stručných záznamů na toto téma z let 1961–1968.⁷⁶

Přes možnost rozhodnout se, zda příkazu cenzury uposlechnou, plnili šéfredaktoři připomínky plnomocníků ještě i začátkem roku 1968. Na straně cenzorů stál totiž vedle faktu, že nejvyšší rozhodčí instancí byly stranické orgány, i moment prohádaného času, pro sdělovací prostředky tak důležitého. Ani ÚPS nečekala, že by se bez ní KSČ obešla. Ještě 1. února 1968 vychází nový služební a organizační řád, který se však od těch minulých mnoho neliší.

Dne 12. února podal vedoucí ÚPS Eduard Kovářík rezignaci, která nebyla ministrem vnitra přijata, a tak v čele publikační správy v jejích posledních okamžicích stál předseda z pověření Karel Štefek s prozatímním vedením (tvořili jej vedoucí všech čtyř odborů, předseda základní organizace KSČ a předseda závodního výboru ROH).⁷⁷

Události jara 1968 dostaly rychlý spád a hromadné sdělovací prostředky v nich sehrály významnou roli. Cenzura byla symbolem nesvobody a útlaku. Jako taková nemohla přežít snahy o skutečnou demokratizaci společnosti. Dubnový „Akční program KSČ“ (jehož znění obdrželi vedoucí poboček ÚPS již 5. března) potvrzoval: „*Vědecké diskuse, vědecká díla, časopisy apod. nemohou podléhat žádné cenzuře.*“⁷⁸ Totéž platilo i o kultuře: „*Umělecká tvorba nesmí být podrobována cenzuře. [...] Je nutné překonat zúžené pojetí společenské a lidské funkce kultury a umění, přeceňování jejich ideologické a politické úlohy a nedoceňování jejich základních, obecně kulturních a estetických úkolů.*“

Nová vláda se proto rozhodla cenzuru definitivně zrušit. Již 7. května 1968 dostává ÚPS návrh novely zákona č. 81/1966 Sb. o ochraně státního tajemství.

O několik týdnů později (13. června) potom návrh schválila vláda a 26. června byl přijat jako zákon č. 84/1968 Sb., „*kterým se mění zákon č. 81/1966 Sb. o periodickém tisku*“.⁷⁹ V § 17 se praví: „*Cenzura je nepřípustná. Cenzurou se rozumějí jakékoliv zásahy státních orgánů proti svobodě slova a obrazu a jejich šíření hromadnými informačními prostředky.*“ V § 18 je odpovědnost za kontrolu utajovaných skutečností přenesena na šéfredaktory. Vláda

⁷⁶ AMV, fond 318/119-4.

⁷⁷ AMV, fond A24/885.

⁷⁸ Akční program KSČ. In: Komunistická strana Československa. Pokus o reformu (říjen 1967 – květen 1968). Prameny k dějinám československé krize 1967–1970, 9/1, Praha 1999, s. 351.

⁷⁹ Sbírka zákonů Československé socialistické republiky, r. 1968, s. 238.

pro ně měla zveřejnit seznam „o tom, které skutečnosti tvoří předmět státního, hospodářského a služebního tajemství.“

Ústřední publikační správa se připravuje na likvidaci, mj. bylo nutné najít nové pracovní zařazení pro zhruba 200 lidí. Někteří odešli sami, o ostatní se postaral dosavadní zaměstnavatel. Dne 21. června zasílá vedení na Ministerstvo práce a sociálních věcí seznam pracovníků, kteří mají zájem o umístění v jeho resortu.⁸⁰ Některé její součásti však bylo možné využít i dále. IV. odbor ÚPS (pro kontrolu tiskovin docházejících poštou ze zahraničí) přešel celý do působnosti Ústřední správy spojů.⁸¹

Dne 21. srpna 1968 však došlo k „internacionální pomoci“ vojsk Varšavské smlouvy s cílem „zabránit stále narůstajícímu kontrarevolučnímu vývoji a ohrožení socialismu v Československu“.⁸² Krátce po invazi Národní shromáždění schválilo zákon č. 127/1968 Sb. „o některých přechodných opatřeních v oblasti tisku a ostatních hromadných informačních prostředků“, který nabyl účinnosti 26. září.⁸³ Na jeho základě vznikly dvě nové samostatné instituce pro kontrolu hromadných sdělovacích prostředků: Úřad pro tisk a informace a Slovenský úřad pro tisk a informace. Měly „jednotně usměrňovat a kontrolovat činnost periodického tisku a ostatních hromadných informačních prostředků“. Zároveň byl zrušen § 17 zákona 84/1968 o nepřípustnosti cenzury.⁸⁴ O návaznosti nového úřadu na HSTD a ÚPS svědčí mj. to, že sídlí ve stejné budově v Benediktské ulici č. 1.

Ústřední publikační správě již odzvonilo. Dne 29. prosince 1968 byla mezi předsedou ÚPS z pověření Karlem Štefkem a Ministerstvem vnitra uzavřena dohoda, kterou se od 1. ledna 1969 zbytky cenzurního úřadu převedly pod pravomoc Ministerstva jako samostatná pracovní skupina.⁸⁵

O tom, že na roli hromadných sdělovacích prostředků v událostech roku 1968 nové vedení strany nezapomnělo, svědčí i „Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ“, ve kterém se praví že „se pravivocové síly plně zmocnily rozhlasu, televize, zpravodajského filmu i většiny tisku a přeměnily je v hlavní nátlakový a mocenský nástroj k prosazení svých cílů. Celkový obsah zaměření sdělovacích prostředků v podstatě splýnulo s ideolo-

⁸⁰ AMV, fond 318/258-2.

⁸¹ AMV, fond 318/258-1.

⁸² Československé dějiny v datech. Praha 1987, s. 540.

⁸³ Sbírka zákonů Československé socialistické republiky, r. 1968, s. 346–347.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ AMV, fond 318/258-2.

*gickou diverzí imperialistického Západu. [...] Československé události potvrzují, že v ideologické oblasti nemůže v žádném případě docházet k ústupu před buržoazní ideologií, s níž nemůže být kompromisu. [...] Sdělovací prostředky, tisk, rozhlas, televize, film, jsou nesmírně důležitým nástrojem moci a masové politické výchovy, který se nikdy nesmí vymknout řízení a kontrole marxisticko-leninské strany a socialistického státu, nemá-li se věc socialismu dostat do vážného nebezpečí.*⁸⁶

Mohla nastupující normalizace více ocenit úlohu sdělovacích prostředků v průběhu Pražského jara?

Předběžná cenzura přestala v komunistickém Československu působit. Byla však nenápadně, ale o to účinněji nahrazena autocenzurou jednotlivých šéfredaktorů a novinářů, kteří sami nesli odpovědnost za to, co zveřejňují. A to vydrželo až do vydání zákona 86/1990 Sb., „*kterým se mění a doplňuje zákon č. 81/1966 Sb. o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích.*“⁸⁷ Ten zrušil zákon č. 127/1968 Sb. a obnovil článek o nepřipustnosti cenzury. Doufejme jen, že dlouho vydrží v platnosti.

⁸⁶ KSČ o tisku, rozhlasu a televizi. Praha 1976, s. 11.

⁸⁷ Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky, r. 1990, s. 375–377.

Malér byl, když něco neoštemploval (Československý film)

„S filmem je to špatné. Film je největším prostředkem masové agitace. Úkol zní: vzít tuto věc do svých rukou.“

J. V. Stalin (1924)⁸⁸

Mezi prvními dekrety prezidenta Edvarda Beneše vyšel 11. srpna 1945 i dekret „*O opatřeních v oblasti filmu*“, kterým se znárodňoval filmový průmysl.⁸⁹

V návrhu statutu HSTD z 2. dubna 1953 spadá problematika Čs. státního filmu⁹⁰ do kompetence oddělení I/2 „umění a osvěty“, a to vedle divadel – včetně souborů DILIA (Divadelní a literární jednatelství) a LUT (Lidová umělecká tvorivost), estrád, muzeí, výstav doma i v zahraničí, přednášek, hudby, Státního hudebního vydavatelství, tiskáren, prospektů, plakátů, letáků, pohledů, časopisů a sborníků vztahujících se k popsané problematice.⁹¹ Na tomto úseku působilo 18 pracovníků, kteří měli při kontrole materiálu spolupracovat s odpovědnými pracovníky z oboru. Ač si oddělení během celé své existence stěžovalo, že má na dané úkoly nedostatečné síly, zpráva z roku 1961 svědčí o tom, že se početní stav plnomocníků naopak snížil. Situaci částečně kompenzovalo to, že šlo o cenzory zkušené. Z jedenácti jich devět působilo u HSTD více než šest let, dva měli dokončenu Večerní univerzitu marxismu-leninismu, další dva ji studovali, jeden absolvoval jinou vysokou školu a osm střední školu s maturitou.⁹²

Do konce roku 1953 byly příčinnivými cenzory vypracovány a schváleny směrnice pro kontrolu celého Čs. státního filmu a projednány s jeho vedením. Pod dohled se již dostala všechna studia mimo studia filmu uměleckého (to

⁸⁸ Lenin, Stalin a VKS(b) o filmu. Praha 1950, s. 41.

⁸⁹ Dekret prezidenta republiky č. 50/1945 Sb. „*o opatřeních v oblasti filmu*“. In: Dekrety prezidenta republiky (1940–1945). Dokumenty 1, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, svazek 22, Brno 1995, s. 386–387.

⁹⁰ Film byl v té době velmi důležitým kulturním činitelem. Tak např. roku 1946 navštívilo 545 166 představení 127 220 000 lidí, roku 1957 se již uskutečnilo 1 062 844 představení pro 186 210 000 návštěvníků a v roce 1968, kdy společnost měla jiné starosti a problémy, shlédlo 973 000 předvádění ve 3750 kinech 118 679 000 diváků.

⁹¹ AMV, fond 318/32-2.

⁹² Tamtéž.

mělo být převzato v nejbližších týdnech). Přímo na úseku kinematografie působili dva plnomocníci. V červenci 1954 je již pod kontrolou celá produkce Čs. státního filmu včetně snímků dovážených nebo půjčovaných z archivů.⁹³ Výjimku představovaly materiály určené pro služební činnost a k předvádění pro stranické orgány a ústavní činitele. Tak se však nedělo vždy, např. roku 1961 si HSTD stěžuje, že veřejnost se dovídá i o nepovolených materiálech: v novinových článcích se píše o zahraničních filmech, které nebyly zakoupeny či schváleny k promítání.⁹⁴

Cenzori se pilně pustili do práce a začali dokazovat svou nepostradatelnost. V denní zprávě z 30. prosince 1953 byl oznámen zákrok pardubického plnomocníka proti charakteristice sovětského filmu „Žatva“ na plakátu v Holicích, popisující dílo jako „*zdrucující drama těžce zraněného vojáka, který se po čase vrátí domů, kde již hospodaří jiný s jeho ženou.*“⁹⁵

Jen o málo mladší je zásah na plakátu kina Květen v Broumově. Podezírávému kontrolorovi se nelíbilo, že návštěvníci mohou shlédnout „*19. února 1954: Rozloučení s Klementem Gottwaldem, barevný film o pohřbu s. Kl. Gottwalda, jednotné vstupné 1,20 Kčs, 20. až 22. února 1954: Kolotoč humoru – kaleidoskop filmových postav Vlasty Buriana.*“, Velký herec musel ustoupit prvnímu dělnickému prezidentovi. Podobná situace nastala v Týništi nad Orlicí, kde se výročí „*Rozloučení s Klementem Gottwaldem,*“, ocitlo v sousedství s klubičkem grotesek Barona Prášila.⁹⁶

Jak se cenzura rozjížděla, zásahů přibývalo. Tak za rok 1954 provedli plnomocníci oddělení I/2 celkem 1956 zásahů (z toho 1057 v otázkách tajemství a 899 v obecném zájmu). Přitom se dopustili 193 chyb a 43 závadných informací jim uniklo. O rok později to bylo 1777 zásahů (1232 z hlediska utajení a 545 z hlediska obecného zájmu). Počet chyb se snížil na 45 a počet úniků na 7.⁹⁷ Za rok 1955 zároveň shlédli a zcenzurovali celkem 1321 celých filmů všech žánrů (uměleckých, populárně-vědeckých, zpravodajských, kreslených,

⁹³ AMV, fond A2/1-521.

⁹⁴ AMV, fond 318/24-265.

⁹⁵ Tomášek, D.: Hlavní správa tiskového dohledu. In: O cenzuře v Československu v letech 1945–1956. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 22, Praha 1994, s. 32.

⁹⁶ Tamtéž, s. 36.

⁹⁷ AMV, fond 318/5-3. Zásahy byly rozděleny do kategorií dle oblasti zájmu, ve kterém k nim došlo. Kromě otázek utajení a obecného zájmu se ještě plnomocníkům zaznamenávaly chyby a úniky (počítané jen v případech, že na únik závadné informace upozornili kolegové či diváci).

loutkových). K tomu je nutné přičíst 646 prohlíženým scénářů, komentářů a námětů.⁹⁸

Zdálo se, že nebezpečí vyvstává, když se roku 1957 vrátila studijní skupina ze SSSR. Ukázalo se totiž, že velký vzor, sovětský Glavlit, z filmů kontroluje jen zpravodajský film (Kinokroniky). Výsledná zpráva tiskového dohledu však upřesňuje: „*Jsmě toho názoru, že i nadále je nutné a správné, aby HSTD prováděla kontrolu státního filmu, a to jak veškeré domácí produkce, tak i všech dovážených filmů.*“⁹⁹

Kontrola státního filmu v Československu vydržela a znovu a znovu dokazovala svou důležitost. Pečlivě se cenzurovaly snímky nádraží a železnice. Dne 20. ledna 1955 nebyly ve filmu *Anděl na horách* schváleny záběry železničního přejezdu v Nuslích a nástupiště na Hlavním nádraží v Praze.¹⁰⁰ Ze snímku *Sbohem smutku* zase zmizely obrázky žižkovského nákladového nádraží¹⁰¹ atd. Stejně mizely záběry „*propagující západní styl života*“;¹⁰² momenty „*projugoslávské a nekriticky komentující život v nové Jugoslávii*“;¹⁰³ záběry, které ukazují negativní stránky života socialistické společnosti, a které tedy „*lze zneužít*“.¹⁰⁴

Socialismus bylo třeba chválit a ukazovat jeho mírumilovnost.¹⁰⁵ V srpnu 1957 si Jiří Hendrych z ÚV KSČ postěžoval, že se v práci oddělení stále projevují určité tendence k liberalismu zvláště při kontrole západních filmů. Reakcí mělo být „*správné ideologické vyzbrojení*“, seznámení se s materiály nepřátelské propagandy a prohloubení sledování práce filmařů.¹⁰⁶ Druhá polo-

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ AMV, fond 318/5-4.

¹⁰⁰ AMV, fond 318/279.

¹⁰¹ AMV, fond 318/124-2.

¹⁰² AMV, fond 318/126-2. V DZ č. 27 z 6. 2. 1959 se doporučuje upravit britský krátký film „*Večerní Londýn*“, který „*bez českého komentáře nebo titulků působí propagačně*“, ukazuje totiž Coca-Colu, neony, prostitutky apod.

¹⁰³ Tamtéž. Ve stejné zprávě nebyly schváleny filmy „*Na obou březích Vardaru*“ a „*Píseň o jedné zemi*“.

¹⁰⁴ AMV, fond 318/124-1. DZ č. 201, 18. 10. 1957, slovenský dokumentární snímek Tu kráčia tragédia „*neukazuje pravdivě poměry u nás v oblasti péče o děti*“ (zobrazuje žebření, krádeže, opilství apod.).

¹⁰⁵ AMV, fond 318/126-2. DZ č. 34 z 14. 2. 1959. Z britského filmu „*Pochod do Aldermastonu*“, propagujícího omezení nukleárního zbrojení, zmizely záběry sovětských vojsk a zůstala jen armáda Spojených států.

¹⁰⁶ AMV, fond 318/7-2.

vina 50. let přinesla vůbec řadu problémů a dostala na úseku kinematografie punc problematického období.

Kontroloři se činili, seč mohli. Roku 1958 nebylo k veřejnému promítání schváleno: film „Tři přání“, krátký film „Nástěnka“, polské filmy „Smyčka“ a „Sopoty 1957“, krátký film NDR „A přišli všichni, všichni“, japonský film „Mladá džungle“ a česko-jugoslávský „Hvězda jede na jih“.¹⁰⁷

Důvody byly následující. Film „Tři přání“ (někdy označovaný i jako „Třetí přání“) vzbudil značný ohlas již v době svého natáčení. Jeho obhájci se postavili proti cenzorům, neměli však ještě naději na úspěch. Tak byl z časopisu „Film a doba“ vystřižen i úryvek z rozhovoru s J. Werichem, jenž *„nedělá žádného rozdílu mezi americkou filmovou cenzurou a mezi schvalováním filmů u nás a nepřímo mluví o neschváleném filmu.“*¹⁰⁸ Vítězství však nebylo trvalé, čas „Tři přání“ měl ještě přijít.

„Nástěnka“ líčí problémy nástěnkáře, který si neví rady s výzdobou. *„Závěr filmu říká, že lze u nás kritizovat nanejvýše uklízečky. Míří-li kritika výše, je vždy nějakým způsobem umlčena.“*

Polská „Smyčka“ *„je nanejvýš amorální, protože se snaží omlouvat umělce-alkoholika a nepřímo viní režim z toho, že ho do této situace dostal.“* Autor námětu Marek Hlasko navíc emigroval do Francie, což se jevilo jako další přitěžující okolnost.¹⁰⁹

„Sopoty 1957“ zase *„působí v celkovém pojetí značně vulgárně. [...] Působí jako reklama amerického způsobu života.“* Ukazují se tu tlusté ženy a muži v plavkách, dokonce i nazi, rock'-n'-roll, dixieland. Puristický cenzor pohoršeně sděluje: *„Jedna z žen po tanci usedá a pohybováním sukni se osvěžuje. Je jí vidět až spodní prádlo.“*¹¹⁰

Film „A přišli všichni, všichni“ se provinil tím, že *„líčí zesměšňujícím až urážlivým způsobem kontrolní činnost funkcionářů z různých stupňů orgánů na STS. [...] Zvláště nevhodné je vystoupení funkcionářek z výboru žen, které hovoří o míru takovým způsobem, že to boj za mír znevažuje a zesměšňuje.“* Zárok byl konzultován se IV. oddělením ÚV KSČ.¹¹¹

¹⁰⁷ AMV, fond A2/1-1305.

¹⁰⁸ AMV, fond 318/126-2. „Tři přání“ si na konferenci v Banské Bystrici vysloužily punc revizionismu a na dlouhou dobu se přestěhovaly do trezoru.

¹⁰⁹ AMV, fond 318/125-1.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ AMV, fond 318/124-2.

Japonská „Mladá džungle“ „*propaguje americký způsob života*“ mladých lidí a „*zkresluje pohled na dnešní způsob života v Japonsku*.“ Hrdinové se pohybují v přepychovém prostředí, pijí, tančí, baví se na moři, jsou to „*typičtí páskové, jejich chování je idealizováno*.“¹¹²

Ani film „Hvězda jede na jih“, přestože stál 4 487 000 Kčs, „*nemá umělecké hodnoty a je natočen po vzoru západních kýčů*.“ Jako jeden z hlavních důvodů jeho natočení uvádí HSTD snahu umožnit hercům pobyt u moře v Jugoslávii.¹¹³

Cenzori si už troufali zasahovat do filmů nejen ohledně státního tajemství a v obecném zájmu, ale i z hlediska „*umělecké hodnoty*“. Zůstává otázkou, zda touto formulací mnohdy pouze nezakrývali „*ideové pochybení*“. V listopadu 1960 HSTD neschválila film režiséra Vladimíra Sise „Ledoví muži“, který má sice „*dobré myšlenky*“, ale „*nízkou uměleckou úroveň*“. Na závěr jakoby mimochodem přiznala, že „*neodpovídá usnesení banskobystrické konference a usnesení Sjezdu socialistické kultury*.“¹¹⁴

Víme již, že cenzurní zásahy byly rozděleny do skupin dle závažnosti. Tak např. roku 1959 bylo v otázkách utajení v oddělení I/2 nejvíce zásahů (po sedmi) provedeno v Čs. státním filmu a v Čs. společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí, za nimi byly časopisy Ochotnické divadlo se čtyřmi a Osvětová práce se třemi zásahy.¹¹⁵ Kontrolori spokojeně konstatovali, že je to málo a prozrazené informace jsou navíc vesměs nepříliš závažné, např. informace o dislokaci vojenské posádky, plán dovozu ropy a rud ze SSSR apod.

U filmu se muselo často zasahovat i z důvodu obecného zájmu, a to devětaosmdesátkrát, v Divadelním a literárním jednatelství (DILIA) bylo připomínek 50 a u Čs. společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí 39.

Vysoký počet zásahů ve filmové oblasti je podle cenzorů spojen s dozníváním série nevhodných, dříve (tj. v polovině 50. let) připravovaných filmů.¹¹⁶ Problémem, hlavně v ideologické oblasti, se stává DILIA, kde musejí být vyřazovány nejen hry západních, ale i sovětských autorů, které „*doma mají opodstatnění, ale u nás zkreslují pohled průměrného diváka na poměry v SSSR*.“ Bylo proto nutné provést prověrku starších her, z nichž jich bylo

¹¹² AMV, fond 318/125-1.

¹¹³ AMV, fond 318/126-2.

¹¹⁴ AMV, fond 318/248-7. Konference v Banské Bystrici se konala 22. až 28. 2. 1959 v rámci I. festivalu čs. filmu. Sjezd socialistické kultury zasedal mezi 9. a 11. 6. téhož roku. Obě akce měly působit proti kritickým a antiideologickým snahám v kultuře.

¹¹⁵ AMV, fond 318/32-2.

¹¹⁶ AMV, fond 318/5-3.

přes 600 vyraženo (mj. od sovětských autorů M. A. Bulgakova, S. V. Michalkova a L. G. Zorina).

V roce 1960 se situace v divadle ještě zhoršila. Podle vyjádření cenzorů se podobala situaci v hraném filmu před banskobystrickou konferencí. Hry byly moc umělecké, málo společensky angažované, plné špatné ideologie – zkrátka pro totalitní komunistický režim nevhodné.

Zvýšené kontrole se nevyhnula ani kinematografie. Nová opatření spočívala ve zvýšené preventivní činnosti, včasné reakci na chyby a v těsnější spolupráci s vedením filmu. Hrané filmy prošly kontrolou celkem čtyřikrát: literární a technický scénář, „serviska“ a hotová kopie.¹¹⁷ Kontroly byly důkladné, scénáře např. prověřovali nejméně tři lidé: oba pracovníci úseku filmu a člen vedení oddělení. Vždyť filmy nebyly ani tehdy levnou záležitostí, cena jejich výroby se pohybovala řádově v milionech korun.

Zpráva z března 1960 si pochvaluje, že od poloviny roku 1959, tedy prakticky od nástupu nového ředitele státního filmu Aloise Poledňáka, se spolupráce s Čs. státním filmem velmi zlepšila a podařilo se tak konsolidovat situaci proti letům 1957–1958. Cenzura tak nyní v této oblasti spočívala hlavně ve schvalování scénářů, tj. preventivní práci. Připomínky se řešily již u scénáře, výroba pak byla téměř bez připomínek, čímž se dařilo zabránovat hospodářským škodám. Vážnějších zásahů od září 1959 nebylo. Nutným se jevilo i nadále spolupracovat s ostatními složkami HSTD (zejména s odděleními II/1, II/2 a I/3) a Komunistické strany (hlavně se IV. oddělením ÚV KSČ).

Se začátkem 60. let je nastolena otázka dalšího působení cenzury. Ta v této době dosahuje vrcholu i na úseku Čs. státního filmu. Její bdělý dohled dozírá na celou filmovou tvorbu včetně šesti filmových časopisů.

Roku 1960 vychází prozatímní služební řád skupiny tiskového dohledu Ministerstva vnitra.¹¹⁸ Úkolem plnomocníka při výrobě filmů je kontrola námětů, scénářů, komentářů, pracovních kopií, diafilmů a diapozitivů, dohotovených filmů před namluvením a označením a první kopie po vyrobení. Mění se metody kontroly: na zjištěné chyby plnomocníci upozorňují pracovníky ideologického oddělení ÚV KSČ a sami nezasahují. III. oddělení ÚV KSČ provádí nutná opatření samo. Zahraniční filmy jsou kontrolovány v původní verzi po schválení výběrovou komisí, případné připomínky putují opět na III. oddělení ÚV KSČ.¹¹⁹

¹¹⁷ AMV, fond 318/32-2.

¹¹⁸ AMV, fond 318/1-5.

¹¹⁹ AMV, fond 318/4-2.

V únoru 1963 vedení HSTD navrhuje odvolání účasti zaměstnanců Ministerstva vnitra na práci komise Čs. filmu pro výběr zahraničních filmů.¹²⁰ To však má být jedinou změnou v zajištěm chodu dohledu nad státní kinematografií.

Samotný rok 1960 přinesl množství dalších úkolů, již z ledna pochází návrh na zajištění kontroly materiálů a pořadů v souvislosti s oslavami 15. výročí osvobození, Spartakiády a konference KSČ.¹²¹ Jednotliví plnomocníci dostávají přiděleny úseky s osobní zodpovědností, jejich úkolem je vypracovat plány preventivní činnosti za účelem zajištění forem spolupráce, organizačního zajištění apod. Přestože na úseku filmu působí zkušení pracovníci, je dohled nad velkými akcemi náročný, během Spartakiády se jako nezbytné ukázaly i večerní a noční směny. Navíc se nácvik na velkolepou akci na Strahově nevyhnul ani zaměstnancům HSTD. Podobné obtíže nastaly i s Mezinárodním filmovým festivalem v Karlových Varech a Filmovým festivalem pracujících v Gottwaldově, kde bylo nad běžnou produkcí nutné zkontrolovat přes 50 celovečerních filmů.

Možnost půjčovat si veřejně nedostupné filmy se dala využít i příjemně. Jen v lednu a únoru 1960 si z tiskového dohledu od státního filmu zapůjčili řadu snímků, které zcela zřejmě nebyly nutné k výkonu jejich práce.¹²² Co by asi komunistická cenzura mohla najít závadného např. v „King-Kongovi“, „Alibabovi a čtyřiceti loupežnících“, „Válce světů“ či v grotesce „Pepek řadí“, aby je musela zkoumat s tak pečlivou důkladností?

O tom, že plnomocníci nezháleli, svědčí i zásah na programech brněnských kin v týdnu od 5. do 11. února 1960. Dvojice titulků „První dny N. S. Chruščova v USA – Lékař a šarlatán“ a „První dny N. S. Chruščova v USA – Ostrov odsouzených“ doporučil bedlivý kontrolor odstranit.¹²³ Dne 27. dubna opět v Brně plnomocník doporučil výrazně od sebe oddělit názvy filmů „Cirkus bude“ a „Zrcadlo osvobozenecských bojů“. V červnu se musel upravit západoněmecký snímek „Serengeti musí žít“, protože se v něm vyskytly zmínky o bývalé německé kolonii v Keni.¹²⁴ V červenci zase nevyhovoval předložený scénář celovečerního filmu „Procesí k panence“. Postava vesnického vedoucího KSČ měla být pozměněna tak, aby bylo zřejmé, že jeho slabost plyne „především z pochybného vztahu k manželce“, vylepšit se musel staršina VB,

¹²⁰ AMV, fond 318/32-2.

¹²¹ AMV, fond 318/248-3.

¹²² AMV, fond 318/1-5. Často jsou na adresu budovy Ministerstva vnitra v ulici Obránců míru zasílány seznamy pracovníků HSTD, kteří se účastní promítání.

¹²³ AMV, fond 318/1-5.

¹²⁴ AMV, fond 318/129-1.

„aby nepůsobil dojmem hlupáka a alibisty.“ Došlo i na zmírnění některých projevů agitkolony (výrazy jako „*přitiskneme je ke zdi*“ příliš připomínaly násilný postup). S tímto filmem byla vůbec spojena řada problémů. Při projednávání technického scénáře sdělil vedoucí tvůrčí skupiny Šebor, že je na něj vyvíjen „*značný tlak*“, aby do jedné z rolí obsadil Jiřinu Štěpničkovou. Odmítl to a prohlásil, že herečku, která byla na indexu, rozhodně do filmu nepřipustí.¹²⁵

Umělci, kterým režim nepřál, to vůbec v té době neměli lehké. Kvůli roli Jiřiny Štěpničkové nebyl k znovupromítání roku 1958 schválen první slovenský snímek z roku 1947 „Varúj“.¹²⁶ V listopadu 1961 bylo doporučeno vynechat v televizních novinách ve zprávě o provedení Brechtovy hry „Matka Kuráž“ kladenským divadlem veškerou chválu herečky v hlavní roli s tím, že si to „*za svou minulost nezaslouží*“.¹²⁷ Nejinak se zacházelo s nepohodlnými zahraničními filmovými pracovníky.¹²⁸

Za celý rok zasáhli věrní služebníci Strany z oddělení umění a osvěty v 62 případech v otázkách tajemství a 315× při ochraně obecného zájmu. Nezachytili šest úniků a dopustili se jedné chyby.¹²⁹

Na konci jednoho roku již cenzoři myslí na rok následující. K 24. listopadu 1960 je datován návrh plánu úkolů oddělení umění a osvěty na rok 1961. Na prvním místě stojí kontrola materiálů připravených pro 40. výročí založení KSČ a zpracování výsledků XXII. sjezdu KSSS.

Informační zpráva z ledna 1961 hovoří o tom, že situace na úseku filmu je stále ucházející, vyskytují se však i problematické filmy, velice nízkou ideovou a uměleckou úroveň má zejména „tragikomedie“ Vojtěcha Jasného „Až přijde kocour“.¹³⁰ Současně se sděluje, že k pochybení dochází hlavně u dramaturgie a scénářů u divadel i filmu. Šlo zejména o oddělení krátkého filmu, a to především v otázkách utajení (unikl šot „Slovensko staví“ s leteckým záběrem bez ověření Ministerstva národní obrany) a „*nesprávného vyličení naší skutečnosti*“ (např. film „Když jsme vyfárali“). U hraných filmů bylo třeba

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ AMV, fond 318/124-2.

¹²⁷ AMV, fond 318/64-1.

¹²⁸ AMV, fond 318/129-1. Z publikace „Filmový festival pracujících v Sokolově“ z titulků snímku „Růže pro státního návladního“ zmizelo jméno režiséra W. Staudteho, který z NDR emigroval do NSR.

¹²⁹ AMV, fond 318/32-2.

¹³⁰ Tamtéž. Film, který vzbudil nelibost stranických kruhů, získal mnoho domácích i zahraničních ocenění, mj. zvláštní cenu poroty v Cannes.

zvýšit kontrolu scénáře, hlavně u veseloher (typu „Každá koruna dobrá“). Závadné bylo totiž nutno z už zhotovených kopií vystříhnout. Při úpravě zahraničních filmů docházelo mnohdy „*k šíření nesprávných ideologií*“ v důsledku doslovných překladů. Zaznamenány jsou „*případy politického kolísání*“, problémy působí „*vliv komerční stránky, případně i nutnost plnit plán kulturní dohody*“, v důsledku čehož jsou „*přijímány i filmy ideově zcestné nebo barvotiskové kýče*“.¹³¹

HSTD nepůsobila kinematografii problémy jen přímou cenzorskou činností. V lednu 1961 si ředitel Československého Filmexportu stěžoval, že dochází k poškozování zapůjčených ukázkových kopií zahraničních filmů, což je předmětem reklamací zahraničních dodavatelů, které způsobují devizové ztráty. Jako řešení navrhuje podstatně zpřísnit podmínky půjčování těchto kopií.¹³²

Do 12. prosince 1961 zastavili plnomocníci zveřejnění 21 neschválených tajemství a 140 zásahů zaznamenali v obecném zájmu. Nedopustili se žádné chyby, tři „nežádoucí“ informace jim však unikly.¹³³

Na doporučení byly zastaveny práce na „závadných“ filmech „Král Králů“ a „Kapela to vyhrála“. Ukázalo se nutné upravit pasáže ve snímcích „My, kteří jdeme pěšky“ (socialistické výstavbě by se přeci nepomohlo ukazováním toho, jak ředitel dolu v marné snaze splnit plán obětuje svého syna) a „Smrt si říká Engelchen“ (nevhodná se ukázala scéna, kdy dav kope do mrtvoly kolaboranta, zlí přeci byli jen Němci).¹³⁴

Přesný byrokratický postup se uplatňoval i při kontrole filmových materiálů. Cenzori si vedli podrobný seznam všech filmů, které kdy prošli jejich rukama, od reklamních a instruktážních šotů po celovečerní snímky. Na kartičkách formátu A5 si zaznamenávali nejdůležitější údaje. Vždy je tu název snímku, jméno režiséra, u zahraničních nechybí země původu, originální název a složení výběrové komise (schvalovala zahraniční filmy k převzetí do domácí distribuce, HSTD v ní měla také svého zástupce). Nejdůležitější jsou tu ale záznamy pořízené při kontrole, přesně datované a signované cenzorem. Cenzurní číslo snímku, prohlídka technického scénáře, „servisky“, hotové kopie a nakonec potvrzení výrobního listu. Občas tu lze sledovat i postupné peripetie, kterými některé snímky prošly, pokud o jejich nezávadnosti byly pochyby.¹³⁵ Filmy se musely znovu kontrolovat i při každém novém uvádění do distribuce. Snímek „Boj o

¹³¹ Tamtéž.

¹³² AMV, fond 318/6-1.

¹³³ AMV, fond 318/32-2.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ AMV, fond 318/279-298.

armádu“ tak byl v dubnu 1960 zcela vyhovující, o dva roky později však již neprošel, protože v něm vystupoval bývalý ministr Rudolf Barák.¹³⁶ K stejnému účelu sloužily i autentizované sešity zaznamenávající např. zásahy provedené oddělením či povolovací číslo do titulků.¹³⁷

Mezi nejchráněnější tajemství komunistických států patřily materiály vojenského charakteru. Jak dále poznáme, mezi Ministerstvem národní obrany (MNO) a HSTD existovaly na míru utajení rozdílné názory: měřítko civilistů se paradoxně mnohdy ukázalo jako přísnější než profesionálů. Dne 20. října 1961 byla z pořadu „Lidické ženy mezi letci“ vypuštěna zmínka o kbelském letišti, přestože ji MNO povolilo.¹³⁸

Dne 4. prosince 1964 posílá vedoucí HSTD Eduard Kovářík genpor. Václavu Prchlíkovi, náčelníkovi Hlavní politické správy MNO, výpis z denní zprávy č. 181. Cenzura neschválila k promítání materiály poskytnuté Armádním filmem. Šoty „Protitankové řízené střely“ a série snímků o ženijní technice prý prozrazovaly tajné údaje o nosnosti, rychlosti přesunu po silnici a železnici, průjezdnou délku zatáček, časovou normu skládání apod. Jejich zveřejnění přitom odsouhlasil náčelník 6. oddělení MNO/GŠ a již v listopadu byly promítnuty na festivalu technických filmů v Hradci Králové.¹³⁹ Výměna názorů na toto téma se protáhla až do začátku roku následujícího. HSTD se snažila přesvědčit MNO o nutnosti další konzultace hledisek utajení.¹⁴⁰

Větší pozornost byla věnována snad jen činnosti Ministerstva vnitra a jemu podřízených složek. Ve filmu „Anděl šťastné smrti“ se ukázaly jako nepřijatelné záběry „*metod a forem práce*“ Státní bezpečnosti (např. odposlechů telefonních hovorů, způsobu otevírání pošty, zákroků bez souhlasu prokurátora apod.). Jako poradci – a zřejmě i kontrolori – byli doporučeni příslušníci StB.¹⁴¹

Filmové materiály užívaly při své práci i jiné součásti Ministerstva vnitra. Dne 17. července 1962 se na Filmotéku Československého filmu obrátil náčelník „Ústřední školy MV F. F. Dzeržinského“, neboť „*v některých kursech pro posluchače afrických zemí jsou přednášeny zásady partyzánského boje [...] a aby měli posluchači představu o různých způsobech tohoto boje, plánujeme jako doplněk k výuce též promítnutí některých filmů.*“ Šlo mj. o polský

¹³⁶ AMV, fond 318/280.

¹³⁷ AMV, fond 318/317.

¹³⁸ AMV, fond 318/64-1. Materiály MNO, s výjimkou čistě vojenských záležitostí, dostala pod kontrolu HSTD po dlouhých sporech až r. 1956. Armáda měla svou vlastní cenzuru.

¹³⁹ AMV, fond 318/7-1.

¹⁴⁰ AMV, fond 318/7-2.

¹⁴¹ Tamtéž.

„Modrý kříž“, jugoslávské „Pátrání“, „Canaris“ NSR a sovětské „Škola odvahy“ a „Bitva o koleje“.¹⁴²

Docházelo i k poměrně kuriózním situacím. Dne 6. června 1962 Svaz zaměstnanců dopravy a spojů protestoval na Ministerstvu vnitra proti promítání dokumentárního snímku „Pražské tramvajačky“, který byl uveden jako součást filmového týdeníku v kinech i v televizi. Porovnáním stejnokrojů tramvajaček a letušek „plným právem rozhořčil ženy pracující na tramvajích [...], tyto přímo zesměšňoval. [...] My jsme [...] [ho] odsoudili jako nehoráznost vůči pracujícím ženám v městské dopravě.“ Cenzori se bránili, že z jejich hledisek nebylo důvodů pro zásah. MV doporučilo tvůrcům filmu omluvit se a HSTD přizvat v podobných kontroverzních otázkách odborníky nebo zástupce odborové organizace.¹⁴³

V prosinci 1965 si zase Ústřední protialkoholní sbor při Ministerstvu zdravotnictví stěžuje, že hromadné sdělovací prostředky opakovaně „zesměšňováním protialkoholních snah a propagací alkoholických nápojů maří usilovnou výchovnou práci jiných státních orgánů a dobrovolných organizací.“ Obrací se proto na HSTD se žádostí, aby „v rámci tiskového dohledu věnovali pozornost článkům, které jsou v rozporu se zásadami zákona č. 120/1962 Sb. o boji proti alkoholismu a zabránili jejich publikaci.“¹⁴⁴

Změny politického klimatu se však práce cenzorů začaly dotýkat, ať je již chtěli uznat či nikoli. Ještě v březnu 1963 hlásí HSTD spokojeně konsolidaci situace oproti létům 1957–1958. Připomínky se řeší již u scénářů, není tedy třeba zasahovat do výroby.¹⁴⁵ Problémy se stále vyskytují u zahraničních filmů. Západní sice mají vysokou uměleckou úroveň, propagují ale špatnou ideologii. Jako málo hodnotná se někdy ukazují i díla socialistické produkce, např. sovětská „Noc bez milosrdenství“.

Uklidnění situace však bylo jen zdánlivé. Postupně se opět zvyšoval počet zásahů v „obecném zájmu“. Roku 1963 jich bylo 126, za rok už 168 a jen do října 1965 již 182.¹⁴⁶ Ještě roku 1963 začala postupná liberalizace divadel. „Nesprávné chápání závěrů XII. sjezdu“ se projevilo v letech 1963–1964 nejprve v časopisech. Z oblasti filmové publicistiky se ozvaly hlasy požadující uvolnění trezorových filmů, kritizující konferenci v Banské Bystrici apod.¹⁴⁷ HSTD si

¹⁴² AMV, fond 318/251-5.

¹⁴³ AMV, fond 318/251-4.

¹⁴⁴ AMV, fond 318/253-6.

¹⁴⁵ AMV, fond 318/32-2.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Stížnosti na časopisy Film a doba a Kino.

stěžuje na neshody s vedoucími časopisu „Film a doba“ a DILIE a na jejich rezervovaná stanoviska k její práci. Ve filmech se situace pochopitelně odrazila později. Hrané filmy se začaly zabývat reálnou současností, veselohry občas dostaly kritický podtext (jako např. Dietlova „Cesta hlubokým lesem“). Vývoj se však zrychlil, především díky mladým, nastupujícím autorům, „kteří mají úspěchy v zahraničí, zejména na Západě.“ Hlavní problémy prý „spočívají v subjektivistickém přístupu autorů k dané problematice.“ Na řadu scénářů plnomocníci upozornili ideologické oddělení ÚV KSČ. Nerealizovaly se z nich však jen dva: „Ztráta důvěry“ a „Pravděpodobná tvář“. Změny totiž pomalu postupovaly i do vyšších stranických míst. Dne 25. června 1962 tajemník ÚV KSČ Vladimír Koucký prohlásil: „Odmítáme názory, které se tu a tam ozývají, že by bylo například třeba revidovat stranickou kritiku filmu *Třetí přání* a *Zde jsou lvi* [...] či dokonce Škvoreckého románu *Zbabělci*, neboť tato díla prý mají právo zaujmout ne bezvýznamné místo v našem socialistickém umění.“¹⁴⁸ Zanedlouho však bylo rozhodnuto „Tři přání“ a „Zde jsou lvi“ uvést. O dodatečném omilostnění filmu „Tři přání“ nikdo HSTD neinformoval a dozvěděla se o něm, až když jí byl ke schválení předložen propagační materiál.

Od roku 1964 také stoupá počet upozornění na materiály Antonína Jaroslava Liehma, který v Literárních novinách „hájí svébytnost umění“. V č. 18 se staví za film „Sedmikrásky“, „který budou dějiny čs. filmu za dvacet let zaznamenávat jako mezník.“ V dalším čísle uveřejnil ve stejném duchu stať O slavnosti a mučednicích, zabývající se dalším nevhodným filmem „O slavnosti a hostech“, „za jeho hodnoty se bije.“¹⁴⁹ Podle něj (Literární noviny č. 20) v Cannes „nechceme festivalové vavříny pro to nejlepší, co v naší kinematografii máme.“¹⁵⁰

Další dlouhá a složitá diskuse se vedla ohledně již zmiňovaného filmu Věry Chytilové „Sedmikrásky“. Dostala se dokonce na přetřes nejvyšších špiček politického vedení státu. Film byl prodán do zahraničí, stále však ještě nebylo rozhodnuto, zda se bude promítat v Československu. Roli v rozhodování hrála i cena filmu: 2 800 000 Kčs.¹⁵¹

¹⁴⁸ AMV, fond 318/32-2.

¹⁴⁹ AMV, fond 318/255-5.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Tamtéž. „Sedmikrásky“ se nakonec do kin dostaly, na další připravovaný projekt „Rajče Matylda“ však musela Chytilová rezignovat a trvalo přes tři roky, než směla natočit „Ovoce stromů rajských jíme“. Pak následovala sedmiletá pauza, než směla stvořit „Hru o jablko“. I dál byla ve své tvorbě omezována.

Situace se opakovala u filmu „O slavnosti a hostech“. Ke scénáři neměla HSTD připomínky, neboť „*se z něj nedalo usuzovat na závadnost obsahu.*“ Po zhotovení ale film schválen k distribuci nebyl.¹⁵²

Byl dán příkaz ani jeden z těchto filmů nepropagovat ve sdělovacích prostředcích.¹⁵³ Doufalo se, že jejich případné uvedení do kin proběhne nenápadně a bez rozruchu. Podobně se vedlo např. snímkům „Každý den odvalu“, „Třiatřicet stříbrných křepelek“ nebo „Souhvězdí panny“.

Situace začínala být dle HSTD opravdu nebezpečná. Jan Žalman ve stati „K problémům československé filmové tvorby“ označuje jako příčinu problémů „*stranickost je prý povýšena nad pravdu.*“ Kritické hlasy se množí a situace se dostává tak daleko, že „*jediné větě literární práce Solženicina je věřeno více, než všem dvaceti vydaným dějinám VKS.*“¹⁵⁴

V březnu 1965 v rozhovoru pro časopis „Československý film“ č. 4 přiznal režisér Jaromil Jireš (mezi jinými) otevřeně: „*Vinu vidím v nenormálních kulturně politických souvislostech. A s tím musíme počítat.*“ Dne 3. března se jeho výrok objevil v denním hlášení HSTD a po rychlém telefonickém pokynu byl vypuštěn.¹⁵⁵

Přes veškerou snahu se již tzv. novou vlnu Československého filmu dostat pod kontrolu nepodařilo, a tak vzniklo v 60. letech množství filmů, které se zařadily do zlatého fondu naší kinematografie. Režisér Zdeněk Sirový mohl proto prohlásit, že „*šedesátá léta vůbec zůstávají v naší kinematografii něčím těžko uvěřitelným.*“¹⁵⁶

¹⁵² Tamtéž. Film dostal cenu čs. filmové kritiky, zásah z vyšších míst se postaral o to, aby o ocenění neinformovaly sdělovací prostředky. Stejně na tom byl i film „Každý den odvalu“ roku 1964. Podobným zásahem roku 1959 dokonce namísto „Velké samoty“ obdržel cenu „Král Šumavy“.

¹⁵³ AMV, fond 318/317.

¹⁵⁴ AMV, fond 318/32-2. Věta se měla objevit v článku „K problémům československé filmové tvorby“ v časopisu Film a doba č. 5/1964.

¹⁵⁵ AMV, fond 318/98-16.

¹⁵⁶ Sirový, Z.: ...není zač, řekl Bůh (vzpomínky filmového režiséra). Praha 1996, s. 77.

Pracovat vyhraněně v komunistickém duchu (Československá televize)

*„Československá televize je televizí socialistickou a celá její činnost musí být založena na politice KSČ.“
O stavu a nových úkolech Čs. televize¹⁵⁷*

Československá televize byla v době vzniku oficiální cenzury organizací velmi mladou a mezi hromadnými sdělovacími prostředky teprve hledala své místo.¹⁵⁸

V návrhu statutu HSTD z 2. dubna 1953 (vyšel měsíc před začátkem oficiálního televizního vysílání) proto ještě není Čs. televize uvedena. Protože nejmladší z médií spadalo ve svých počátcích pod pravomoc Čs. rozhlasu, bylo tam automaticky zařazeno i při ustavování Hlavní správy tiskového dohledu. Tak se zrodilo oddělení Československého rozhlasu a televize. Jelikož rychle rostl význam obou sdělovacích prostředků „jako informačního prostředku a jako nástroje k mobilizaci pracujících k řešení úkolů socialistické výstavby“, vládním nařízením č. 62/1957 Sb. z 29. listopadu 1957 se z dosavadní organizace Československý rozhlas zřídily organizace Československý rozhlas a Československá televize, podřízené Československému výboru pro rozhlas a televizi. Nařízením přijatým vládou 30. září 1959 pod číslem 63/1959 Sb. se již Čs. televize stává samostatným orgánem.

Hlavními úkoly oddělení I/3 (jak se oficiálně nazývalo) bylo „provádět kontrolu veškerých slovních textů a hudebních pořadů, vysílaných na stanicích Praha I, Praha II, Praha III, veškerých textů Čs. vysílání do zahraničí, veškerých textů relací připravených Čs. rozhlasem pro zahraniční vysílače v rámci mezistátních rozhlasových smluv nebo dohod, veškerých textů, zvuku i obrazu Čs. televizního vysílání v Praze,“ dále časopisu „Čs. rozhlas a televize“, u něho bylo třeba zajišťovat i dodržování nákladů a rozsahu.¹⁵⁹

¹⁵⁷ KSČ o tisku, rozhlasu a televizi (1945–1975), Praha 1976, s. 184.

¹⁵⁸ Pražské ústřední studio zahájilo zkušební provoz 1. 5. 1953. Dne 21. 12. se připojila stanice Ostrava a 3. 11. 1956 Bratislava atd. Do konce r. 1953 se vysílalo průměrně tři večery v týdnu, o rok později čtyři večery a od 1. 7. 1956 to bylo již večerů šest. Ten rok televize vysílala celkem 845 hodin.

¹⁵⁹ AMV, fond 318/5-3.

Plnomocníci tohoto oddělení působili mimo hlavní sídlo tiskového dohledu v Benediktské ulici (v budovách Čs. rozhlasu a Čs. televize), avšak teprve 10. ledna 1956 dostal příslušný plnomocník v televizi vyhrazeno místo s vlastním televizním přístrojem.¹⁶⁰ V rozhlasu se pracovalo od 7:45 do 0:30 hodin, v televizi od 12:00 do 21:00 každý den. I zde měl být náčelník ve styku s vedením Čs. rozhlasu a Ústředního televizního studia.

Na tomto úseku působilo poměrně stabilně během celé existence tiskového dohledu sedm lidí. Hlídat měli Čs. rozhlas a jeho čtyři hlavní redakce s dvaceti rubrikami, zahraniční vysílání rozhlasu se třemi sekcemi a později i šest redakcí Čs. televize.¹⁶¹

Cenzura začala tím, že administrativní pracovník přebral materiály ke kontrole (originál a kopii, dva stránkové obtahy, dva signální výtisky), zapsal je do knihy „Došlý a předaný materiál“, předal plnomocníkovi (od kterého je po zcenzurování dostal zpět), do knihy zapsal schvalovací číslo a na podpis vrátil potvrzený originál (každá jednotlivá zpráva se razítkovala zvlášť), kopii uschoval pro potřeby HSTD. Materiály označené „MV St 47“ se v rozhlase i televizi brzy naučili respektovat (v rámci Ministerstva vnitra platilo označení „I/3 odd. MV- HSTD St 47“).

Také oddělení I/3 zahájilo činnost v červenci 1953. Nejdříve převzalo domácí vysílání Čs. rozhlasu, pak vysílání zahraniční a teprve relativně pozdě, 1. 3. 1954, i televizní studio.

Společné hlášení rozhlasu a televize udává do konce roku 1953 34 zásahů v oblasti tajemství a 97 při střežení obecného zájmu, přičemž došlo ke čtyřem chybám a čtyřem únikům. Následující rok přinesl celkem 848 zásahů (641 „v obecném zájmu“) atd. Do poloviny roku 1956 jich bylo celkem 1343, k tomu 22 chyb a 21 nevhodných informací plnomocníkům uniklo. Převážná většina připomínek se týkala materiálů Čs. rozhlasu.¹⁶²

V televizi se jeden z prvních zásahů týkal stříhového záznamu „Historie Prvních májů“, který tehdejší Ústřední televizní studio Praha připravilo na 27. duben 1954. Pracovník tiskového dohledu pozastavil záběr z oslav 1. máje v Moskvě, „*kde po delší dobu je kamera zaměřena na tři osoby, které stojí na tribuně Mauzolea. Jsou to soudruh Stalin, soudruh Malenkov a zrádce Beri-*

¹⁶⁰ AMV, fond 318/32-3.

¹⁶¹ Šlo o redakce politickou, filmovou, dětskou, hudební, humoru a lidové zábavy (HULIZA) a literárně-dramatickou.

¹⁶² AMV, fond 318/32-3.

ja...¹⁶³ „V obecném zájmu“ nebylo možné, aby vedle sebe stáli soudruh a zrádce. Záběr byl tedy vystřižen. Jednalo se o triumf cenzury, neboť film už před nimi schválili na Ministerstvu kultury, a navíc byl „při zpomaleném vysílání kontrolován pracovníky ústředního výboru KSČ a pracovníky Ústavu dějin KSČ“, a žádný z nich na nic závadného nepřišel.¹⁶⁴ Jednalo se ovšem o triumf tichý, z konečného hlášení byla zmínka o předchozí kontrole vypuštěna.

V dubnu 1960 to ÚV KSČ tiskovému dohledu vrátil. Cenzura pustila pořad „Spartak jede do terénu“, proti němuž mělo ideologické oddělení námitky. Vedení HSTD kajícíně přiznává, že „tento estrádní pořad měl určité nedostatky v uměleckém provedení a byl v některých částech zpracován příliš intelektuálně, takže nemohl, zejména u venkovského obyvatelstva, mít potřebný a správný dopad.“¹⁶⁵

A jak taková kontrola vypadala v praxi? „Vedle mne v režii totiž seděl nejenom střihač, ale i cenzor. Před sebou měl scénář, polštářek a razítko – jako na poště. Když jsme odvysílali stránku textu, udělal na ni bum, že bylo všechno okej. Malér byl, když něco neoštemploval. Jednou se filmařská terminologie střetla s ideologií. V dětském pořadu [...] se měla v závěru připomenout Stalinova smrt. Asi bylo nějaké výročí. V záběru jsme měli recitátora: zvolna se prolínal do mas, pochodujících před Leninovým mausoleem, kde nadšeným davům kynul Stalin. Dával jsem střihačovi pokyny: to stačí – dobrý – ze Stalina mrtvolku – mrtvolku drž a vyjed’ přes ni titulky. [...] Poslední stránka se tehdy neštemplovala. Dotyčný orgán se nedal přesvědčit, že ‚mrtvolka‘ je terminus technicus pro obraz, který se zmrtví.“¹⁶⁶

Podle nového statutu HSTD, schváleného 9. 6. 1955 kolegiem MV, se programy televize a rozhlasu kontrolují před vysláním, občas při generální zkoušce. U filmů se schvaluje námět, scénář, komentář, zvuk i obraz.¹⁶⁷ O případných připomínkách jsou uvědoměni odpovědný redaktor nebo dramaturg. Namátkové kontroly zjistily, že zásahy jsou vždy plně realizovány.

Od počátku byly největší potíže s televizí, která se teprve budovala a získávala zkušenosti. Spolu s ní získávala zkušenosti i cenzura. Na obtížnou situaci

¹⁶³ Tomášek, D.: Hlavní správa tiskového dohledu. In: O cenzuře v Československu v letech 1945–1956. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 22, Praha 1994, s. 37.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ AMV, fond 318/248-5.

¹⁶⁶ Vzpomínka režiséra J. Poláka. Cysařová, J.: 16x život s televizí (hovory za obrazovkou). Praha 1998, s. 60–61.

¹⁶⁷ AMV, fond 318/8-5.

si oddělení I/3 opakovaně stěžuje. Stále se objevovaly případy, kdy filmy – hlavně krátké – nebyly předkládány ke kontrole. Texty byly dodávány často až v den vysílání nebo až po uvedení pořadu. Pracovníci televize oznámili změnu programu mnohdy jen několik hodin před začátkem vysílání. Seznam filmů uváděných televizi, který byl tiskovým dohledem žádán, nebyl někdy dodán. Filmy zapůjčené západními zastupitelstvími mohly být upravovány jen do té míry, jak to schválili pracovníci zastupitelského úřadu, kteří před odvysíláním schvalovali komentáře (jednalo se např. o pořady z cyklu „Cestujeme po světě“ jako „To je Londýn“, „Krásy Brazílie“ apod.). Tím se podle HSTD televize stává „do jisté míry legální informační službou západních států.“¹⁶⁸ Obtížná byla situace u televizních besed, kde kontrolor znal často jen téma nebo název, u mnoha chyběly generální zkoušky. Nejhorší však byly přímé přenosy. Za příčinu uvedených obtíží považovalo vedení HSTD to, že bylo příliš vstřícné a Čs. televize toho zneužívala.

Za vzniklé nedostatky přijímal tiskový dohled částečnou zodpovědnost. Přiznával, že cenzori věnovali stejnou pozornost všem zprávám (ať již šlo o předpověď počasí, sjízdnost silnic nebo zahraniční zprávy), chodili na každou generálku (třeba na dětský pořad s maňásky či zpěv a hru čínských umělců), přičemž v zahraničním vysílání rozhlasu se kontrola prováděla jen formálně, a to včetně jazyků, kterým plnomocník nerozuměl. „*Při schvalování nikdy nekoukali na levou, situaci popisující stranu scénáře. Četli jenom pravou půlku, text. Tenkrát ještě vůbec netušili, co se dá říct obrazem.*“¹⁶⁹

Problémy sice byly čas od času oznámeny řediteli Čs. televize, který slíbil nápravu, „*ale od slibů ke skutkům a trvalé nápravě je daleko.*“¹⁷⁰

Podmínky své práce přitom HSTD charakterizovala jako „*velmi těžké*“. Do r. 1956 neměla v budově televize vlastní pracovní místnost, později byla pro potřeby cenzorů přepažena část chodby. Zanedlouho jim však byla přidělena kancelář.

Zpráva o činnosti oddělení I/3 z 29. prosince 1957 prosazuje zkvalitnění a prohloubení kontroly na všech úsecích, především na úseku televize. Dále spokojeně konstatuje, že se daří zlepšovat vztahy s pracovníky rozhlasu a televize tak, že pracovník cenzury se stává „*spíše poradcem*“ šéfredaktora.¹⁷¹

¹⁶⁸ AMV, fond 318/32-3.

¹⁶⁹ AMV, fond 318/32-4.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ AMV, fond 318/32-3.

(Přes „*radý poradců*“ z HSTD bylo nutné roku 1958 z vysílání rozhlasu vyřadit jedenáct a z televize dvě celé relace.¹⁷²)

Starosti měl tiskový dohled i s navyšováním počtu televizních vysílacích hodin. Roku 1958 jich cenzoři museli zkontrolovat 1400, o rok později již téměř 1800. Od tohoto roku se začíná vysílat sedm dní v týdnu. Na příští léta se plánovalo rozšíření vysílání o 2. program, proto mělo být nutné zavést dvousměnný provoz (ve skutečnosti začal 2. program vysílat až na počátku roku 1970).

Dne 3. ledna 1959 se v Mladé frontě objevil dopis nespokojeného diváka: „*Domníváte se, že volba zahraničních filmů je správná? Bezpochyby. Divák si alespoň uvědomí, že i jinde dokáží vyrobit něco špatného a nudného. Mám na mysli zejména některé filmy sovětské, uvedené v posledních měsících. To je zřejmě i cíl snažení naší televize.*“¹⁷³ Názor zpochybňující kvalitu sovětských filmů neměl šanci projít.

V roce 1959 se chyby objevovaly hlavně v redakci politického vysílání (šlo např. o agitačně pochybené zemědělské relace, ve kterých se diskutovalo o přednostech JZD oproti individuálnímu zemědělství), v redakci humoru a lidové zábavy, u aktualit a v zahraničním vysílání. Problémy přetrvávaly u pořadů připravených do vysílání na poslední chvíli.

Pro zlepšení stavu navrhovala HSTD Čs. televizi následující postupy:

- 1) materiály včas předkládat ke kontrole;
- 2) schválené konečné scénáře by měl od HSTD přebírat pracovník redakce v době před zahájením zkoušek a natáčení;
- 3) na schváleném scénáři bez vědomí HSTD nic neměnit;
- 4) všechny pořady odložené na později je redakce povinna při novém předvedení opět předložit;
- 5) při schvalování televizních filmů je nutno předložit scénář, pracovní kopii, případně na požádání i konečné znění filmu;
- 6) u zahraničních filmů bude HSTD schvalovat film se slovním doprovodem;
- 7) u přímých besed není nutno kontrolovat jen texty členů vlády a velvyslanců, jinak vše; výjimky jsou možné jen u jednotlivých osob, pokud se ví, o koho jde, tehdy je možné předložit jen rámcové otázky a odpovědi;
- 8) před vysíláním každého pořadu kontrolovat, zda je schválen HSTD.¹⁷⁴

¹⁷² AMV, fond A2/1-1305.

¹⁷³ AMV, fond 318/126-2.

¹⁷⁴ AMV, fond 318/32-4.

Dne 13. listopadu 1959 vydala vláda usnesení č. 959 o tom, že ředitel Čs. televize je povinen předložit nový seznam utajovaných skutečností z oboru.¹⁷⁵ Z televize byl na Ministerstvo vnitra zaslán ke schválení 29. dubna 1960.

Usnesení ústředního výboru Komunistické strany „o stavu a nových úkolech Čs. televize“ z 24. května 1960 uvádí: „*Před Československou televizí však stále stojí v plné šíři úkol vytyčený XI. sjezdem KSČ: pracovat vyhraněně v komunistickém duchu.*“ Zdůrazňuje se, že „*Československá televize je televizí socialistickou a celá její činnost musí být založena na politice KSČ.*“¹⁷⁶

Návrh rámcového plánu hlavních úkolů oddělení I/3 na r. 1961 zpřesňuje: „*Střežit [...] zájmy soc. státu, [...] dbát, aby nepronikly materiály, které vychvalují nezdravě západní způsob života a jejich techniku, aby [...] nepronikaly škodlivé tendence, které by vyvolávaly šuškanu a paniku*“, bylo proto nutné věnovat „*zvýšenou pozornost práci v televizi.*“¹⁷⁷

Začátkem roku 1961 byly přijaty další nové schvalovací směrnice pro kontrolu Čs. televize. HSTD opět zkoušela prosadit, aby se bez jejího vědomí nesmělo nic realizovat. Vedení televize sice i nyní slibuje řídit se podle nich, ale přesto nedělá pro jejich uvedení do praxe nic.¹⁷⁸

Plnomocníci proto museli zasahovat znovu a znovu. Vystříhovaly se záběry obsahující zmínky o výrobě a o počtu zaměstnanců průmyslových závodů,¹⁷⁹ kapacitě elektráren¹⁸⁰ či železniční dopravě. Z 28. února 1961 pochází zásah v krátkém filmu „Vývoj železničních vozů“, kde se objevuje diagram počtu cestujících přepravených Čs. drahami v letech 1937–1960.¹⁸¹ Dne 27. července 1955 je z krátkého filmu „Jako doma“ vystřížen záběr vjezdu do vinohradského tunelu, protože „*do tunelu ústí více než dva páry kolejnic.*“¹⁸² Přísný dohled vyřazoval i sebekratší zmínky, které mohly představovat „*propagaci náboženství*“. Dne 28. března 1958 tak bystrému oku plnomocníka neušel kněz hovořící nad rakví národního umělce Ivana Kraska.¹⁸³ V 60. letech zase

¹⁷⁵ AMV, fond 318/30-3.

¹⁷⁶ KSČ o tisku, rozhlasu a televizi, s. 184.

¹⁷⁷ AMV, fond 318/32-4.

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ AMV, např. fond 318/4-1, 318/106-24, 318/317.

¹⁸⁰ AMV, např. fond 318/64-1, 318/317.

¹⁸¹ AMV, fond 318/94-2.

¹⁸² AMV, fond 318/283.

¹⁸³ AMV, fond 318/124-2.

bylo nařízeno vyřadit jakékoli zmínky o „zázraku“ na hoře Živčákovo u obce Turzovka na Slovensku.¹⁸⁴

Zvláště háklivé bylo Ministerstvo vnitra, pod které HSTD spadala, na zprávy o své činnosti. Např. v březnu 1964 musela být z vysílání vyřazena epizoda z cyklu „Advokátní poradna“, ve které „*příslušníci VB jsou vykresleni jako lidé velice omezení a jejich vystupování by působilo na diváky televize zcela negativně*“, navíc byl celý příběh „*v rozporu se zemědělskou politikou strany*“. Televizní diváci ji proto museli ožet, a to přestože byla v týdeníku „Československý rozhlas a televize“ již avizována.¹⁸⁵ Stejně dopadl připravovaný pořad „Dokonalý zločin“. Podobně se postupovalo v případě vojenských zařízení a podniků pracujících pro vojenství.¹⁸⁶

S „mírovými snahami“ socialistického tábora se neshodovaly ani zprávy o vývozu československých zbraní do rozvojových států, např. Egypta. Námluvy komunismu na Předním východě nesměla narušovat žádná zpráva, která by mohla vzbudit nevoli. Co kdyby se v Damašku dozvěděli, že Krátký film Praha vyrobil snímek obsahující pasáže, „*v nichž se nebere v úvahu vytvoření Syrské arabské republiky*“. ¹⁸⁷

Program mnohdy ovlivňovala i momentální politická situace. V prosinci 1959 se rozhodovalo, zda se bude vysílat syrský film „Djamila“. Byl sice schválený, bylo však rozhodnuto s uváděním pro jistotu ještě počkat na vyjádření Ministerstva zahraničí a na výsledek zahraniční cesty N. S. Chruščova. Nakonec vše dopadlo dobře a naši diváci mohli snímek shlédnout.¹⁸⁸ Dne 27. listopadu 1961 se v dětském pořadu Vlaštovka znelíbil nevhodný detektivní příběh, ve kterém samy děti měly uhodnout pachatele. Jedna ze stop totiž vedla k černošskému chlapci.¹⁸⁹

Mezi „hospodářská tajemství“ patřily mj. údaje o vývozu živé zvěře, a to přestože šlo o vítaný zdroj valut. (Roku 1959 byla např. hodnota vývozu živé zvěře vyšší než sladu, chmele a piva dohromady.) Dne 5. června 1961 se objevily (přesněji řečeno neobjevily) zmínky o něm ve zjednodušené podobě s příklady (např. jeden zajíc se rovná jednomu kilogramu citronů) v dětském vysí-

¹⁸⁴ AMV, fond 318/253-2.

¹⁸⁵ AMV, fond 318/4-3.

¹⁸⁶ AMV, fond 318/64-2. Ze snímku „Vojenské mládí“ byla vypuštěna zmínka o továrně ve Vodochodech, vyrábějící proudové letouny.

¹⁸⁷ AMV, fond 318/94-3.

¹⁸⁸ AMV, fond 318/281.

¹⁸⁹ AMV, fond 318/64-1.

lání Zajímavosti ze světa. Dne 18. září pořad „Než zazní halali“ prozradil vývoz živých koroptví, přičemž jmenoval i cenu a státy vývozu.¹⁹⁰

Nehlídaly se jen zprávy týkající se vojenských či hospodářských tajemství, ale i údaje obecně známé, o kterých se v od roku 1960 již socialistické společnosti oficiálně mlčelo. Televizní šot z „Výstavy portrétů mladých výtvarníků“ ze srpna 1958 zachycoval vedle sebe nevhodně obraz „Tvář dnešního člověka“ a „Tvář staré ženy“.¹⁹¹ V červenci 1962 musely být ze zprávy o výstavbě čistítky u Hradce Králové vypuštěny zmínky o kalu a nečistotách v Labi.¹⁹² Dne 3. března 1960 natáčela Čs. televize relaci o činnosti Státního výzkumného ústavu materiálu a technologie a vyzdvihovala práci na odstranění praskání hlav válců motorů Š-706. Tento problém se však nepodařilo odstranit a navíc se vyskytla celá řada dalších závad. Pořad „*mohl ohrozit prodej do zahraničí*“, což byl další důvod nepustit jej do vysílání.¹⁹³ Začátkem roku 1963 zase nebyl realizován populárně vědecký film „Popel na vaši hlavu“, „*ježto přepracování nemůže odstranit závažné objektivní příčiny nedostatků a stal by se jen neradostným dokumentem.*“¹⁹⁴

Další problémy vyvolávaly pořady pro mládež. V listopadu 1961 musel Jiří Hubač spolknout to, že HSTD neschválila uvedení jeho hry „Zítřka a pozítří“, neboť prý „*hra bez umělecké hodnoty byla nevhodná.*“ Vždyť „*staví do rozporu v hlavních hrdinech pracující a studující mládež*“, protože dívka se rozejde s chlapcem jen kvůli tomu, že je frézař a ne student. A to je nejen „*umělecky nevhodné*“, ale v socialistické společnosti i nevhodné.¹⁹⁵

Prostřednictvím HSTD si své účty vyřizovali i vysoce postavení funkcionáři strany. (Připomeňme si, že mezi úkoly HSTD patřilo také „*zajišťovat další úkoly stanovené stranou a vládou*“.) Tak 5. září 1964 byl na žádost Vasilu Bilaka z promítání stažen šot z Československého filmového týdeníku líčící historii Slovenského národního povstání.¹⁹⁶ Film předtím bez jakýkoli připomínek schválila HSTD i ideologické oddělení ÚV KSČ. Bilakovi v něm však kdosi vadil...

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ AMV, fond 318/125-2.

¹⁹² AMV, fond 318/68-2.

¹⁹³ AMV, fond 318/248-4.

¹⁹⁴ AMV, fond 318/290.

¹⁹⁵ AMV, fond 318/2-5.

¹⁹⁶ AMV, fond 318/4-3.

Nepohodlné osoby byly vůbec častým objektem zásahů. V pořadu „Česko-slovenská poštovní známka“ vyvolaly námitky známky s T. G. Masarykem a E. Benešem.¹⁹⁷ Z již zmíněného snímku o SNP musela ještě před Bilakovým zásahem zmizet zmínka o obrněných vlcích Štefánik, Hurban a Masaryk. Zůstaly jen „*tři pancéřové vlaky*“.¹⁹⁸

Politická obliba lidí v režimu kolísala. Roku 1963 oddělily ostré nůžky z Gottwaldova projevu z února 1948 záběr Rudolfa Slánského a Marie Švermové.¹⁹⁹ V prosinci 1961 se v sovětském dokumentárního filmu o známkách v oddílu „Známky nejvýznamnějších osobností“ objevil velký detail zachycující v historické posloupnosti Marxe, Engelse, Lenina a Stalina. Ještě nedávno protěžovaný Stalin již nebyl shledán dost dobrým.²⁰⁰

Velmi přísně se střežila i „popularizace“ umělců, kteří ilegálně opustili republiku. Dne 1. dubna 1960 kvůli Jiřímu Voskocovi došlo k několika škrtům v titulcích amerického filmu „Dvanáct rozhněvaných mužů“. Pro jistotu: vždyť „*je nutné zjistit konečně jeho vztah k nám*.“²⁰¹ V dubnu 1962 se v pásmu televizního studia Ostrava v pořadu „Ježek a atmosféra“ objevila narážka na emigraci herečky Soni Červené.²⁰² O rok později ji do ciziny následoval režisér Vladimír Vlček, nositel řádu Za přátelství mezi národy a Stalinovy ceny.²⁰³

Někdy se objevily problémy i s autory, u kterých to tiskový dohled nepředpokládal. Jaroslavu Dietlovi nebylo na začátku 60. let schváleno několik televizních her.²⁰⁴ Když to HSTD hlásila vedení televize, bránil se náměstek ředitele, že se s Dietlem velmi těžce jedná, protože se odvolává na svou dramaturgickou činnost v souboru Ministerstva vnitra a na spolupráci se sovětskou televizí. Plnomocník doporučuje, aby byla na Dietlovu činnost upozorněna příslušná správa MV.²⁰⁵

¹⁹⁷ AMV, fond 318/280.

¹⁹⁸ AMV, fond 318/317.

¹⁹⁹ AMV, fond 318/32-4.

²⁰⁰ AMV, fond 318/64-1.

²⁰¹ AMV, fond 318/281.

²⁰² AMV, fond 318/252-3.

²⁰³ AMV, fond 318/4-1.

²⁰⁴ Nelíbily se např. inscenace a pásma „Slečna pro jeho Excelenci, soudruzi“, „Devět a jedna“, „Můj přítel štvanec“ či části scénářů epizod populárního seriálu „Tři chlapi v chalupě“.

²⁰⁵ AMV, fond 318/124-1.

Některé zásahy jsou těžko pochopitelné. V pořadu „Vlaštovka“ byl 23. října 1961 vystřižen obrázek Charlese Lindbergha a jeho stroje, ačkoliv jeho legendární let přes oceán se udál již v roce 1927.²⁰⁶

Práci Československé televizi však neztěžovala jen cenzura, ale komunistický izolacionismus vůbec. Dne 26. února 1962 si ústřední ředitel Čs. televize A. Hradecký stěžuje, že opatření k utajení pasové agendy a cest do zahraničí až do vydání pasu je velice omezující. Z pochopitelných důvodů nelze tajit účast na předem známých akcích, jako jsou filmové festivaly, konference, sportovní utkání apod.²⁰⁷

Při své práci se plnomocníci dopouštěli i chyb. Např. 8. dubna 1961 se ve zpravodajské relaci objevila zpráva o zřizování klubů přátel revoluční Kuby (konkrétně šlo klub ve Válcovnách trub a železa v Chomutově), která se neshodovala s vnitřním pokynem HSTD. Postižený cenzor své selhání zdůvodňoval tím, že ho při schvalování televizních novin postihl neurologický záchvat, a tak nebyl schopen shlédnout všechny zprávy. Svě pracoviště opustil dvě hodiny před koncem pracovní doby a během jeho nepřítomnosti došlo k úniku, a tím i porušení služebního řádu. HSTD doporučila jeho důkladné zdravotní prošetření a zvážení jeho dalšího setrvání v televizi.²⁰⁸

Dne 22. července kontroloval jiný cenzor materiál příliš rutinně a sebejistě a během vysílání, místo aby sledoval televizní záběr, diskutoval s redaktorem o méně závažné části programu, čímž umožnil, aby „v celkově nezávadném textu [...] uniklo důležité státní tajemství.“²⁰⁹

Podobně dopadl jeden plnomocník 9. prosince 1961, když kontroloval scénář pořadu „Dva na lovu“, zachycující výhody vývozu živé zvěře pro náš zahraniční obchod. Podle pozdějšího vyjádření sice už dle názvu tušil, co bude třeba vypustit, když ale poté hledanou pasáž našel, udělal si tužkou poznámku pouze přímo do textu. Jak však konstatuje zpráva jeho vedoucího, „vědomí, že zde skutečně nalezl to, co předpokládal, jej nevyburcovalo k pozornosti. Právě naopak“: scénář odložil, a protože si poznámku nepoznačil i na titulní stranu, zapomněl na ni. Diváci se tak přece jen dozvěděli, v jakém poměru prodáváme zvěř za citrony, čokoládu a kávu.²¹⁰

²⁰⁶ AMV, fond 318/64-1.

²⁰⁷ AMV, fond 318/30-3.

²⁰⁸ AMV, fond 318/32-4.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ AMV, fond 318/64-1.

Uvolnění na začátku 60. let se v televizi ve větší míře projevovalo od roku 1963. Podle informací, které HSTD poskytovala Ministerstvu vnitra, trvaly na úseku televize dobré vztahy i na počátku roku, třebaže v poslední době „*dochází k neshodám*“ (hlavně „v obecném zájmu“).²¹¹ Např. 5. února 1963 došlo během estrádního pořadu Divadla J. Wolkera „Zkratky“, „*kteřé se velmi lišilo od textů, kteřé byly předloženy ke kontrole*“, k několika „excesům“. Jeden fejeton např. uvedl „*velmi nevhodnou scénu*“, v níž autor hovořil o tom, že Národní shromáždění netančí twist, tudíž ho netančí krajské ani okresní orgány, a tak se lidé postaru domnívají, že jej nemohou tančit ani oni.²¹² Největší rozruch však vzbudil herec Karel Richter, když změnil zkratky v libretu na zkratku „Dost HSTD“. Tento čin byl poměrně často připomínán jako výstraha.

Narážky na cenzuru se v televizi objevovaly stále častěji. V březnu 1963 neprošla v desátém dílu televizní inscenace „Tři chlapi v chalupě“ kontrolou zmínka o vyřazování závadných knih:

Děda: „*Všechno je to na podpal. Samá buržoazní literatura.*“

Otec: „*Vždyť je to Čapek.*“

Děda: „*No a – měl by sis přečíst, co o něm napsali – kůrku chleba by od něho pes nevezal.*“

Otec: „*Ale ted' se to přece zase vydává.*“

Děda: „*No jo – ted' – a co zejtra – není to s ním jen takový přechodný?*“

Otec: „*A taky koukám – Václav Rais. O tom taky psali zle?*“

Děda: „*O tom nepsali vůbec. Z toho jsem usoudil, že je nějakej podezřelej.*“²¹³

Z 11. března téhož roku potom pochází předběžný návrh uvolnění kontroly předkládaných materiálů ze strany Čs. rozhlasu a Čs. televize. V televizi se navrhuje uvolnit pouze hudební pořady a vysílání pro mateřské školy. Spolupráce s Čs. rozhlasem je přitom obecně hodnocena jako lepší.²¹⁴

Za tři měsíce, 13. června 1963, přichází na HSTD návrh nového zákona o Československé televizi, o devět dní později je bez připomínek vrácen na sekretariát Ministerstva vnitra. Dne 31. ledna 1964 vstupuje v platnost pod číslem 18/1964 Sb.²¹⁵ Paragraf 5 potvrzuje, že „*Československá televize je samostatnou ústřední organizací s celostátní působností.*“

²¹¹ AMV, fond 318/4-2.

²¹² AMV, fond 318/252-3.

²¹³ AMV, fond 318/32-4.

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ Sbírka zákonů Československé socialistické republiky, č. 10/1964, s. 55.

Na konci roku 1965 vypuká spor mezi HSTD a Celopražským filmovým klubem ohledně filmu o válečném letectvu Velké Británie „Operation Jubilee“. Hovořilo se v něm o významu československých pilotů, Mnichov tu byl označen za „omyl“, který ale pomohl Anglii získat čas. Kladně byla hodnocena účast RAF při překonávání blokády Západního Berlína v roce 1948. Navíc byly v závěru filmu k vidění bojové letouny s titulkem „*všechna letadla jsou hlídkou míru*“. Proti postoji HSTD zástupci klub protestovali, označili její postup za neseriózní a prohlásili, že pokud se takových věcí dopouští častěji, není divu, že je nazývána „*nedemokratickou institucí*“. Nakonec byli nuceni se omluvit. Cenzura ještě jednou triumfovala.²¹⁶

²¹⁶ AMV, fond 318/253-6.

Cenzura je nepřípustná (Léta 1967–1968)

„Je nutné překonat zúžené pojetí společenské a lidské funkce kultury a umění, přeceňování jejich ideologické a politické úlohy a nedoceňování jejich základních, obecně kulturních a estetických úkolů.“
Akční program KSČ, 1968²¹⁷

Při ustavení Ústřední publikační správy došlo konečně ke spojení Československého státního filmu a Československé televize v oddělení III/1 „filmu a televize“, jehož hlavními úkoly byly *„kontrola filmů, filmových publikací, propagačních tiskovin a časopisů vydávaných zařízeními Čs. státního filmu a Čs. televize, časopisů a jiných tiskovin vydávaných Svazem filmových a televizních umělců a veškeré televizní produkce.“*²¹⁸ V té době se však již psalo datum 1. ledna 1967 a v práci cenzury došlo k důležitým změnám.

Pracovník na úseku filmu *„kontroluje náměty, scénáře, pracovní kopie (servisky) i hotové filmy, diafilmy, diapozitivy, propagační filmový materiál a veškeré časopisy a publikace vydávané Čs. státním filmem. Dále pak filmový materiál vydávaný jinými organizacemi.“* Jeho kolega na úseku televize má na starosti *„náměty, scénář, pracovní kopie (servisky) i hotové filmy. Dále televizní inscenace (živé) a z telemagnetického záznamu, školní učební texty k výukovým filmům a příležitostné tiskoviny (bulletiny apod.).“*²¹⁹

Zpráva shrnuje, že III. odbor ÚPS zaznamenal za rok 1967 celkem tři pozastavení (všechna na oddělení III/1). Jako příčiny uvádí, že *„jedním z hlavních důvodů rapidního poklesu zásahů z hlediska ochrany utajovaných skutečností je snížení počtu utajovaných položek.“* Roli hrála i *„okolnost, že redakce mají nyní podle tiskového zákona právo požádat příslušný soud o přezkoumání rozhodnutí orgánů ÚPS. [...] Tato obava [...] vede ke snaze rozhodovat se stoprocentní*

²¹⁷ Akční program KSČ. In: Komunistická strana Československa. Pokus o reformu (říjen 1967 – květen 1968). Prameny k dějinám československé krize 1967–1970, 9/1, Praha 1999, s. 351.

²¹⁸ AMV, fond 318/32-8.

²¹⁹ Tamtéž.

jistotou, že posuzovaný údaj je předmětem utajení, [a tak] kde schází tato sto-procentní jistota, jsou posuzované údaje raději ponechány ke zveřejnění.“²²⁰ (Dříve byl plnomocník za pochybení kritizován jen v rámci HSTD.)

O uvolňování situace svědčí dopisy došlé do časopisu Česká televize. Již 4. května 1966 napsal divák z Olomouce v ohlasech na pořad „Spor“: „*Velice mne překvapilo, že se v pořadu mohlo tak svobodně mluvit.*“ Dne 4. ledna 1967 píše pan Fr. Bílek z Jablonce nad Nisou: „*Nepamatuji se již na jméno pisatele, který patrně z iniciativy ÚV KSČ napsal článek, že je nutné, aby některé kritiky byly podrobeny vyšší cenzuře, že vybočují z povolených mezí.*“ S. Vavřík z Olomouce zase sděluje: „*Mám radost, že alespoň vy, soudruzi, si můžete tu pravdu dovolit, zatím co my, dělníci, jsme umlčováni, zakřikováni, ba i zastrášováni, že se nakonec stavíme ke všemu apaticky a lhostejně.*“²²¹ Bohužel, tak svobodně, aby se tyto dopisy objevily ve vysílání, zase sdělovací prostředky nepracovaly.

Historie rychle mířila k událostem Pražského jara. Dne 8. září 1967 zaznamenal plnomocník v brněnském televizním studiu porušení hospodářského tajemství. Došlo k němu přesto, že 11. července vedoucí pobočky ÚPS v Brně upozornil ředitele studia na nedostatky ve spolupráci.²²² Před deseti lety by se to nestalo.

Nastoupený vývoj se už nedal zastavit. Na otázku, zda jsou u nás autoři podrobování cenzuře, odpověděl v USA režisér Miloš Forman, že on ne. „*Věříme Formanovi, že snad už neexistuje přímá cenzura, která by režisérovi předepisovala, co a jak má filmovat. Ostatně ani jí není třeba. Každý kulturní pracovník v komunistickém režimu, třeba i liberálnější, ví, co si může dovolit a jak daleko může jít. A když náhodou tu jasně nevyznačenou linii překročí, jeho dílo prostě nespátří světlo světa.*“²²³

Přibližně od dubna 1968 se začali dobře informovaní cenzoři více než na kontrolu soustřeďovat na svou další osobní existenci. Vždyť jejich práce se v „reformním komunismu“ zdála zbytečnou. Z 3. května 1968 pochází dohoda mezi Čs. televizí a Ústřední publikační správou o zrušení tiskového dohledu nad televizními novinami. Plná zodpovědnost za vysílané materiály přechází na šéfredaktora.²²⁴ Dne 15. května potom Čs. film žádá o navrácení zaba-

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ Vše AMV, fond 318/98-25.

²²² AMV, fond 318/256-1.

²²³ AMV, fond 318/270.

²²⁴ AMV, fond 318/258-1.

vených materiálů. ÚPS odpovídá, že nezávadné časopisy a publikace byly uvolněny. Případnou reklamaci je nutné řešit u pošty Praha 120.²²⁵ Pokud si vzpomínáte na instrukce HSTD, jak v takovém případě postupovat, tušíte, jak mohla reklamační dopadnout.

V červnu nakonec vláda přijala dlouho očekávaný zákon č. 84/1968 Sb., kterým se cenzura oficiálně rušila. Hromadné sdělovací prostředky mohly konečně (bohužel jen nakrátko) působit volně a bez omezení. V rozhodujících chvílích osudného roku toho uměly využít.

I v roce 1968 samozřejmě existovala důležitá státní a vojenská tajemství, která nebylo možné nekontrolovaně zveřejňovat. Patřily k nim záběry z blízkosti hranic a letecké snímky. Žádosti filmařů z roku 1968 proto obsahují přesnou lokalizaci míst, jména osob, které se natáčení účastní, i jména kontrolů z HSTD. Cenzurován byl samozřejmě i výsledný materiál.²²⁶

Zlom ve vývoji kinematografie i celého státu znamenal 21. srpen 1968 a následující události. Zákonem č. 127/1968 Sb. nahradil Ústřední publikační správu Úřad pro tisk a informace.

Ten pokračoval ve sledování sdělovacích prostředků a nálad obyvatelstva. Zaznamenával výrazné zvýšení počtu publicistických pořadů v televizi. Přestože podle zprávy šlo v jejich „úrovni i myšlenkové podnětnosti [...] pozorovat určitý vzestup“, celková skladba publicistiky se jevila jako velmi nesourodá (zaměřená na aktuální vývoj: prosincové zasedání ÚV KSČ, studentské aktivity, hospodářské problémy, československo-sovětské vztahy apod.). Pořady se však nesnažily „řešit palčivé problémy dneška“ (tj. nepůsobily v duchu normalizačního prosovětského vedení).²²⁷

Pod pečlivým dohledem byly Televizní noviny, jejichž vysílání bylo důkladně statisticky rozebíráno (naprostou většinu času zabíralo domácí zpravodajství). Vzorně spočítán byl čas, po který v nich vystupovaly jednotlivé politické osobnosti. (Např. A. Dubčeka zachytila kamera 4. prosince na dobu jedné minuty, stejně jako Č. Císaře. Stejnou dobu k divákům 12. prosince promlouval O. Černík. J. Smrkovský se na obrazovkách objevil 4. prosince na čtyři minuty, o den později na dvě minuty atd.)²²⁸

Ve snaze potlačit svobodu sdělovacích prostředků prosadilo normalizační vedení změny na vedoucích postech. V srpnu 1969 se do křesla ústředního ředitele Čs. televize usadil Jan Zelenka. Novým ústředním ředitelem Čs. filmu

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ AMV, fond 318/10-6.

²²⁷ AMV, fond 318/260-1.

²²⁸ Tamtéž.

Praha se stal Jiří Purš. Ten také při nástupu do funkce 23. září vyjádřil krédo, se kterým noví lidé do sdělovacích prostředků nastupovali: „*Považuji za svůj hlavní úkol přispět k tomu, aby naše kinematografie opět plnila základní úkol [...], to jest aby sloužila především našemu pracujícimu lidu. Budu proto vycházet z kulturní politiky, kterou určuje nové vedení Komunistické strany Československa v čele se soudruhem G. Husákem.*“²²⁹

A jakou politiku určoval Gustáv Husák? Hromadné sdělovací prostředky po „*organizačně a kádrově nepřipraveném a bezhlavém zrušení cenzury se dostaly do rukou a pod rozhodující vliv oportunistických skupin, a částečně i přímo antisocialistických sil, a staly se jejich rozhodujícím mocenským nástrojem. V našem případě se ukázalo, jakou silou jsou v moderní společnosti masové sdělovací prostředky a skupiny, které je ovládají. Mohou v rozhodujících otázkách určovat vývoj a tempo.*“ Ale dál spokojeně konstatuje,²³⁰ že „*změny v politické atmosféře se podařilo dosáhnout i proto, že jsme v uplynulých týdnech podstatně upevnili vedoucí úlohu Strany v práci tisku, rozhlasu a televize. [...] Vycházeli jsme ze zásady, že situaci [...] je nutné řešit politickými prostředky, politickou prací, zvyšováním odpovědnosti jejich pracovníků, především členů Strany. Ale tam, kde jde o soustavné, záměrné a dlouhodobé porušování linie Strany a státu, je nutné sáhnout i k opatřením kádrovým a organizačním, a to tím spíše, že musíme dosáhnout obratu v práci hromadných sdělovacích prostředků v krátkém čase a že chceme, aby tento obrat byl efektivní a trvalý. [...] V celé této oblasti budeme důsledně uplatňovat vedoucí úlohu Strany, aby tisk, rozhlas a televize nepůsobily proti zájmům lidu a státu, ale naopak aby tyto zájmy zabezpečovaly a důsledně hájily.*“²³¹ Naštěstí je hájily jen do listopadu 1989.

Předběžná cenzura prováděná v letech 1953–1968 HSTD a ÚPS prakticky neomezeně zasahovala do veřejného života, zkreslovala a upravovala vše, co nebylo vládnoucí Komunistické straně po chuti. Příčinníci cenzorů tak výrazně zasáhli nejen do vývoje Československého filmu a televize, ale celé kultury, ač většina z nich zcela jistě neměla žádné umělecké ambice. Přesto se z nich stali svým způsobem „umělci“. Ale nežádaní a nevítaní, kteří svou činností napáchali obrovské škody, srovnatelné snad jen s působením legendárních „českých knížek hubitelů lýtých“, jezuitů.

²²⁹ Purš, J.: Poslání socialistického filmu. Praha 1981, s. 10.

²³⁰ Husák, G.: Projevy a stati (duben 1969 – leden 1970). Praha 1970, s. 266.

²³¹ Tamtéž, s. 75.

Příloha 1

Organizace MV – HSTD roku 1960 (26. 9. 1960)

Organizace HSTD:

- 1) vedení;
- 2) I. odbor;
- 3) II. odbor;
- 4) oddělení pro zvláštní a vnitřní věci.

Plánované počty pracovníků: 3 důstojníci, 120 občanských zaměstnanců.

Vedení: náčelník, zástupce náčelníka – náčelník I. odboru, zástupce náčelníka – náčelník II. odboru.

I. odbor: náčelník odboru, vedoucí, zástupce vedoucího, 7 starších plnomocníků v tisku III. typu, 9 starších plnomocníků IV. typu, 2 plnomocníci v tisku, občanský zaměstnanec.

1. oddělení (tisku a ČTK): 1 starší plnomocník v ČTK III. typu, 1 starší plnomocník v ČTK IV. typu, 2 plnomocníci v ČTK, 1 administrativní pracovník.
2. oddělení (zahraničních tiskovin): 1 vedoucí, 1 starší administrativní pracovník, 1 administrativní pracovník.
 1. skupina (A) – vedoucí, 7 starších plnomocníků I. třídy, 3 starší plnomocníci II. třídy, 2 mladší administrativní pracovníci.
 2. skupina (B) – vedoucí, 3 starší plnomocníci I. třídy, 2 starší plnomocníci II. třídy, 1 mladší administrativní pracovník.
 3. skupina (C) – vedoucí, 4 starší plnomocníci I. třídy, 3 starší plnomocníci II. třídy, 2 mladší administrativní pracovníci.
 4. skupina – 2 starší plnomocníci I. třídy, 1 starší plnomocník II. třídy.
3. oddělení (rozhlas a televize) – vedoucí, 5 starších plnomocníků IV. třídy, 1 plnomocník, 1 administrativní pracovník.

I. odbor celkem 69 lidí.

II. odbor: náčelník odboru.

1. oddělení (pro řízení plnomocníků v krajích) – vedoucí, zástupce, 2 starší plnomocníci III. třídy, 1 starší administrativní pracovník.
2. oddělení (knih a knihoven) – vedoucí, zástupce, 3 starší plnomocníci pro nakladatelství III. třídy, 7 starších plnomocníků pro nakladatelství IV. třídy, 1 plnomocník pro nakladatelství, 2 plnomocníci pro knihovny, 1 administrativní pracovník.

3. oddělení (umění a přednášek) – vedoucí, zástupce, 2 starší plnomocníci III. třídy, 5 starších plnomocníků IV. třídy, 1 plnomocník, 1 sekretářka-písařka.

II. odbor celkem 33 lidí.

Oddělení pro zvláštní a vnitřní věci: vedoucí, 2 starší plnomocníci III. třídy, 1 starší administrativní pracovník, 2 administrativní pracovníci, 1 sekretářka-písařka, 1 rozpočtář, 4 řidiči, 1 topič a výpomocný správce domu, 1 kinooperatér, 1 kádrový referent.

Oddělení pro zvláštní a vnitřní věci celkem 15 lidí (chybí 3 zaměstnanci do plného stavu).

(AMV, fond 318/8-10.)

Příloha 2

Organizace centrály Ústřední publikační zprávy (1. 1. 1967)

Vedení: předseda ÚPS, náměstek předsedy ÚPS.

I. odbor (vnitřní)

I/1 kancelář předsedy ÚPS,

I/2 oddělení vnitřní služby,

I/3 oddělení osobní a kádrové evidence,

I/4 oddělení kontrolní a inspekční,

I/5 oddělení hospodářsko – finanční,

I/6 podatelna a spisovna.

II. odbor (periodického tisku, rozhlasu a zpravodajství)

II/1 oddělení period. tisku,

II/2 oddělení rozhlasu a ČTK.

III. odbor (neperiodického tisku, umění, osvěty, filmu a televize)

III/1 oddělení neperiodického tisku,

III/2 oddělení umění a osvěty,

III/3 oddělení filmu a televize.

IV. odbor (zahraničních publikací)

IV/1 oddělení objednaných publikací,

IV/2 oddělení individuálních zásilek,

IV/3 skupina studijní.

(AMV, fond 318/8-10.)

Příloha 3**Zásahy I. oddělení MV – HSTD od vzniku do poloviny roku 1956**
(5. 6. 1956)

	utajení	obecný zájem	chyb	úniků
Zásahy odd. I/1				
1953 od září	420	606	26	15
1954	1386	2366	102	54
1955	463	427	89	19
do 30. 4. 1956	118	93	20	5
celkem	2387	3492	237	93
Zásahy odd. I/2				
1954	1057	899	193	43
1955	1232	545	45	7
do 25.5.1956	57	145	0	1
celkem	2346	1589	238	51
Zásahy odd. I/3				
1953 od listopadu	34	97	4	4
1954	194	641	4	9
1955	124	160	10	4
do 30. 4. 1956	38	55	4	4
celkem	390	953	22	21

(AMV, fond 318/5-3)

Příloha 4**Zásahy oddělení I/3 MV – HSTD za rok 1957 (29. 12. 1957)**

	utajení	obecný zájem	chyb	úniků
leden	5	24	0	0
únor	11	18	0	2
březen	10	30	0	1
duben	11	28	0	0
květen	9	18	1	0
červen	14	13	0	0
červenec	12	18	0	1
srpen	12	4	0	0
září	15	20	0	1
říjen	8	17	1	0
listopad	4	30	2	0
prosinec	7	14	2	2
celkem	118	234	6	7

(AMV, fond 318/32-3)

Příloha 5

Zásahy v jednotlivých redakcích Čs. televize v letech 1959 a 1960
(1. 12. 1960)

Do listopadu 1959				
redakce	utajení	obecný zájem	chyb	úniků
politická	12	17	1	2
filmová	1	6	0	0
literárně dramatická	3	5	0	0
pro děti a mládež	0	0	0	0
<u>HULIZA</u>	<u>0</u>	<u>12</u>	<u>0</u>	<u>1</u>
celkem	16	40	1	3
Do listopadu 1960				
redakce	utajení	obecný zájem	chyb	úniků
politická	27	19	4	2
filmová	0	4	0	0
literárně dramatická	0	2	0	0
pro děti a mládež	1	5	0	1
<u>HULIZA</u>	<u>0</u>	<u>12</u>	<u>0</u>	<u>1</u>
celkem	28	42	4	4

(AMV, fond 318/32-4)

Příloha 6

Přehled pozastavení, upozornění, chyb a úniků III. odboru ÚPS od 1. 1. do 30. 11. 1967 (5. 12. 1967)

	tajemství	obecný zájem	chyb	úniků
Čs. televize	0	11	1	1
Čs. film – celovečerní filmy	0	5	0	0
Čs. film – středometrážní a krátké	0	10	0	0
Filmové časopisy	0	31	0	1
Různé	0	1	0	0
Divadla	0	16	0	0
Výstavy	0	6	0	0
Přednášky	0	4	0	0
Časopisy výstavní, divadelní, hudební a kulturně osvětové	0	62	1	1
Různé	0	19	0	0
Knižní publikace	1	43	0	1
Literární časopisy	1	236	0	2

(AMV, fond 318/32-8)

Příloha 7

Denní zpráva HSTD č. 5: Akce ke 40. výročí vzniku KSČ (23. 2. 1961)

- 1) 21. 4. projev k 91. výročí narození V. I. Lenina;
- 2) 29. 4. vyznamenání a řády jednotlivcům a kolektivům na Pražském hradě;
- 3) 1. 5. Svátek práce;
- 4) 7. 5. udělení Státních cen;
- 5) 8. 5. opera S. Prokofjeva „Příběh opravdového člověka“ v Národním divadle;
- 6) 9. 5. vojenské přehlídky, Závod vítězství v Praze;
- 7) 11. 5. večer „Umělci straně“ na Zimním stadionu v Praze;
- 8) 12. 5. věnce na památných místech, výstava „40 let KSČ“ u Hybernů;
- 9) 13. 5. slavnostní zasedání ÚV KSČ na Pražském Hradě, podobně orgány strany až po okres;
- 10) 13.–14. 5. setkání mládeže se zasloužilými pracovníky strany.

(AMV, fond 318/36-2.)

Akce KNĚZ a ZAHRADNÍK

Dvojitý úspěch mělnické StB v boji s „vnitřním nepřítelem“

Jiří Plachý

*Byl hrozný tento stát
když musel jsi se dívat
jak zakázali hrát
a zakázali zpívat
A bylo jim to málo
poručili dětem
modlit se jak si přálo
Veličenstvo Kat*

K. Kryl

Dvojice se zvolna procházela večerními ulicemi. Vypadali jako staří známí, kteří se dlouho neviděli. Mluvila hlavně dívka. Muž po jejím boku pozorně naslouchal a jen občas ji přerušil krátkou otázkou. Nikdo z těch, kteří je lhostejně míjeli, netušil, že bylo právě rozhodnuto o osudu dvanácti jejich spoluobčanů, kteří se provinili jenom tím, že vyznávali jiný světový názor než oficiální komunistickou ideologii.

Krátce před osmou se dvojice rozešla. Tajná spolupracovnice IVANA spěchala do svého podnájmu. Referent oddělení Státní bezpečnosti (O-StB) Mělník ppor. Václav Mulák měl ještě práci. Musel z dnešní konspirativní schůzky vyhotovit hlášení pro své nadřízené:

„Dne 22. března 1982 v době od 18:30 do 20:00 hodin byla v terénu města Mělníka uskutečněna schůzka s D [důvěrníkem] IVANA, č. sv. 33360.

K osobě Böhm Čestmír, nar. [...] 1963, student IV. roč. KS při SZTŠ Mělník, zájmová osoba O-StB Mělník, pramen uvedl:

Jmenovaný vlastní kazetovou magnetofonovou nahrávku písní a skladeb K. Kryla a nahrávky III. festivalu tzv. II. kultury. Na kazetě má být i mluvené

slovo – o čem toto pojednává, není prameni známo. Pramen sdělil, že Böhm určitě vlastní mag. nahrávku i dosud, protože Soňa Horová se dotazovala pramene, zda ji nemůže opatřit magnetofonovou kazetu, protože ji nemůže sehnat a potřebuje ji na nahrání shora uvedeného mag. pásku, protože se jí líbí písně a skladby K. Kryla. K osobě Böhm pramen uvedl, že [...] dochází za farářem z Mělníka. Jméno faráře pramen nezjistil. [...] Dost brojí proti SSM. [...] Jmenovaný chce studovat VŠ Brno, obor zahradnictví.

K osobě Vrba Jiří, nar. [...] 1962, student IV. roč. KS při SZTŠ Mělník, pramen uvedl:

Jmenovaný je [...] pasivní při jednání v SSM, liknavě odevzdává peníze za známky v SSM. Poslouchá Svobodnou Evropu. [...] Chce studovat obor zahradnictví na VŠ Brno.

K osobě Horová Soňa, nar. [...] 1962, studentka IV. roč. KS při SZTŠ Mělník pramen uvedl:

Jmenovaná je kamarádkou Vrby, Böhma a Vankeho. [...] Neangažuje se v SSM – pouze tzv. papírové členství. [...] Vlastní Bibli. [...] Při rozhovoru s pramenem uvedla, že věřící nemají lehký život, že jsou u nás pronásledováni a nemají svobodu. [...] Jmenovaná chce taktéž studovat na VŠ Brno, obor zahradnictví.

Ke své osobě pramen uvedl, že je mezi osobami, které popisoval, neoblíben, protože aktivně pracoval v SSM na škole. Dále pramen uvedl, že kdybychom se jmenovanými hovořili, tak abychom byli opatrní, protože se bude ve třídě určitě zjišťovat, kdo to ‚práskl‘, a bezpečně první podezření padne na její osobu. Byla by určitě verbálně napadána a nemohla by se důkladně soustředit na studium a přípravu k maturitě. [...]

Vypracoval: ppor. Mulák Václav¹

Na tomto místě je třeba porušit chronologii vyprávění a vrátit se o necelé dva roky zpět, do roku 1980.

Tehdy byl kaplanem proboštského úřadu římskokatolické církve v Mělníku jmenován nedávno vysvěcený kněz P. Josef Dolista. Již v době studií na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Litoměřicích (CMBF) byl jako člen tajného seleziánského řádu sledován Státní bezpečností. V době výkonu základní vojenské služby (studenti CMBF nebyli vojenskou správou uznáváni za „řád-

¹ Archiv agenturních a operativních svazů Ministerstva vnitra ČR (dále AAOS MV ČR), a. č. 722 386 MV, s. 32–34.

Svazek prověřované osoby s krycím heslem ZAHRADNÍK k osobě Čestmíra Böhma, nar. 1963, studenta IV. roč. Střední zemědělské technické školy Mělník, byl založen 5. 2. 1982 na návrh referenta O-StB Mělník ppor. Václava Muláka, protože „k osobě jmenovaného byl operativní cestou zjištěn poznatek, že je zastáncem tzv. II. kultury a toto se snaží prosazovat mezi spolužáky.“

né“ vysokoškoláky a k nezkrácené prezenční službě byli povoláváni většinou po ukončení druhého nebo třetího ročníku na fakultě) převzaly jeho „ostrahu“ orgány Vojenské kontrarozvědky (VKR, jinak III. správy FMV).²

Ihned po svém příchodu do Mělníka se stal objektem zájmu místního oddělení StB. Poté, co při „audienčním“ pohovoru dne 6. 10. 1980 kategoricky odmítl nabízenou spolupráci, byl k jeho osobě založen tzv. svazek prověřované osoby (PO). Dolistovým sledováním byl pověřen referent O-StB Mělník pprap. Miloslav Frindl, po jeho odchodu od StB pak od 1. 8. 1981 starší referent téhož oddělení ppor. Evžen Zavadil. Akce dostala krycí označení KNĚZ.³

V následujících měsících byla StB značně znepokojena Dolistovými aktivitami. Počet lidí účastnících se bohoslužeb stoupal, stejně tak jako počet církevních křtin, sňatků a pohřbů. K 1. 7. 1981 byl Dolista navíc ustanoven administrátorem blízké farnosti Liblice. V Mělníku byla jeho poutavá kázání stále více vyhledávána mladými lidmi. Nezůstávalo však jen u pastorační činnosti a obluby u věřících. Na vikaritních konferencích Dolista velmi ostře vystupoval proti prorežimnímu Sdružení katolického duchovenstva Pacem in terris (dále jen SKD-PIT). Stával se tak jedním z vůdčích postav neoficiální kněžské opozice nejen v mělnicko-nymburském vikariátu, ale i v celé litoměřické diecézi.⁴

Počátkem března 1982 bylo zveřejněno „Prohlášení o některých sdruženích nebo spolcích všemu kléru zakázaných“, vydané vatikánskou Posvátnou kongregací pro klérus. Aby byla vyloučena jakákoliv pochybnost, obrátil se praž-

² Josef Dolista, nar. 1954, absolvoval v letech 1969–1973 Střední zdravotnickou školu v Teplicích. Od r. 1973 studoval na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Litoměřicích. V letech 1975–1977 vykonával základní vojenskou službu. Studia na CMBF absolvoval v roce 1980, kdy byl vysvěcen na kněze. Dne 15. 9. 1980 byl ustanoven kaplanem proboštského úřadu v Mělníku.

V době výkonu základní vojenské služby byl k jeho osobě veden III. správou FMV sv. prověřované osoby (PO) pod krycím heslem KAPLAN. Tento svazek byl dne 6. 10. 1977 pod čj. 002940/183-77 (OVKR) předán 2. odd. II. odb. S-StB Ústí nad Labem (r. č. 18 316 Ústí n. L.). Od 26. 10. 1977 do 27. 7. 1978 byl veden jako svazek kandidáta tajné spolupráce (KTS) pod krycím heslem JINDRA. Protože se Dolistu nepodařilo ke spolupráci získat, byl svazek ukončen a uložen do archivu (a. č. 12 057 Ústí n. L.) a později zničen (bez uvedení data).

³ AAOS MV ČR, a. č. 745 208 MV

Svazek prověřované osoby (PO) pod krycím heslem KNĚZ (r. č. 33 589 Praha) byl u O-StB Mělník založen 10. 10. 1980. Dne 19. 4. 1982 byl vzhledem k plánované „realizaci“ převeden na svazek osobní. Dne 8. 12. 1983 byl uložen do archivu.

⁴ Srovnej např.: AAOS MV ČR, a. č. 782 208 MV (agenturní hlášení o průběhu konference mělnicko-nymburského vikariátu ze dne 20. 4. 1983). Svazek PO vedený O-StB Nymburk pod krycím jménem MALÍŘ k osobě P. Wernera Horáka (nar. 1944), který v té době působil jako administrátor farního úřadu v Kostomlatech nad Labem.

ský arcibiskup ThDr. František kardinál Tomášek na Posvátnou kongregaci pro klérus se dvěma dotazy ohledně SKD-PIT:

„1. Je třeba počítat sdružení *Pacem in terris*, které nyní v Československu je, mezi ony spolky a sdružení, o nichž pojednává ‚Prohlášení‘?

2. Povinnost pod č. V téhož Prohlášení, uložená církevní autoritě, vztahuje se se stejnou závazností, jakou váže biskupy ordináře, i na jiné ordináře: jako na apoštolské administrátory, kapitulní vikáře a generální vikáře?“⁵

Dne 18. 3. odpověděl prefekt Posvátné kongregace pro klérus Silvio kardinál Oddi na obě otázky pražského arcibiskupa kladně. SKD-PIT se po více než deseti letech své pochybné existence stalo z hlediska církevního práva jednoznačně nezákonné a jeho aktivisté mohli být stíženi církevními tresty.⁶ Datace mezinárodního dokumentu s dalekosáhlým dopadem na církevněpolitickou situaci v normalizačním Československu se téměř shoduje s datem události popsané v úvodu tohoto textu.

Mělnická StB, vedená mladým a ambiciózním npor. Jiřím Najmanem (v čele mělnické O-StB stále od 1. 9. 1981, definitivně byl jmenován náčelníkem teprve 1. 2. 1982), eliminovala v IVANINĚ agenturním hlášení údaj, který sama udavačka považovala zřejmě za nepříliš významný, totiž návštěvy Böhma a jeho přátel u blíže neurčeného mělnického faráře. Orgánům StB nedalo příliš práce zjistit, že oním nespecifikovaným duchovním je právě P. Josef Dolista.

Tajná policie měla již z dřívějšíka nekonkrétní informace o tom, že se na proboštství u P. Dolisty v době nepřítomnosti administrátora Sikyty pravidelně schází skupinka mladých lidí. Tím, že Dolista tyto schůzky neohlásil a nepožádal o svolení mělnického tajemníka ONV pro věci církevní, se měl podle (i na tu dobu značně extenzivního) výkladu Státní bezpečnosti dopustit trestného činu „maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi“ (§ 178 tr. zák.: „Kdo v úmyslu mařit nebo ztěžovat výkon státního dozoru nad církví

⁵ Státní oblastí archiv (SOA) Litoměřice, fond Severočeský krajský národní výbor (f. S KNV) Ústí n. L. 1960–1990, k. č. 299, sign. 431, inv. č. 97, český překlad odpovědi Posvátné kongregace pro klérus kardinálu Tomáškovi ze dne 18. 3. 1982.

⁶ Sdružení katolických duchovních – *Pacem in terris* (SKD-PIT) bylo ustanoveno na základě dekretu Ministerstva kultury ČSR čj. 11 531/1971-III ze dne 31. 8. 1971. Kromě „mírové politiky“ bylo jeho hlavní náplní vést duchovní, „aby v souladu se společenským programem Národní fronty spolupracovali při vytváření a upevňování socialistického řádu [...], aby náboženství a city věřících nebyly zneužity k poškozování zájmu socialistického státu, [...] usměrňovat a informovat duchovní o aktuálních otázkách veřejného zájmu.“ apod.

SOA Litoměřice, f.: S KNV Ústí n. L. 1960–1990, k. č. 299, sign. 431, inv. č. 97, „Organizační a jdnací řád SKD-PIT.“

*nebo náboženskou společností poruší ustanovení zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.“)*⁷ Toto ustanovení trestního zákoníku (zrušené až novelou č. 159/1989 Sb., přijatou již po listopadových událostech) se odvolávalo na totalitní zákon, jehož prostřednictvím byla katolická církev zbavena svobody již v roce 1949 (zák. č. 219/1949 Sb.).⁸

Dne 8. 4. 1982 bylo na O-StB Mělník předvoláno celkem sedm studentů Střední zemědělské technické školy (SZTŠ) k tzv. podání vysvětlení. Výsledky vedli referenti ppor. Evžen Zavadil a ppor. Václav Mulák. Z výpovědi pak mohli poskládat mozaiku Dolistovy „trestné činnosti“.

„Skupina“ se konstituovala v létě a na podzim roku 1981. Základem bylo několik studentů vyšších ročníků SZTŠ, které nezávisle na sobě přivedl za Dolistou zájem o náboženskou problematiku a její objektivní poznání, které jim ateistická totalitní společnost nemohla zprostředkovat. Ne všichni z nich byli věřící a ne všichni věřící byli katolíci. (Například Ondřej Vanke byl teprve v březnu 1982 Dolistou připraven na křest a pokřtěn, což mu při pozdějším vyšetřování značně přitížilo.) Ze schůzek se postupně vyvinula pravidelná středeční setkání. Skupina sedmi studentů již nebyla dále rozšiřována. Až později začal Dolista zvat k diskusím ještě dvě studentky SZTŠ, které jej požádaly o pomoc s osobními záležitostmi.

Zpočátku se diskuse konaly na proboštství, avšak někdy počátkem roku 1982 se Dolista rozhodl předejít nežádoucí pozornosti ze strany státních orgánů a studenti se začali scházet v soukromém bytě v Nejedlého ulici č. 9 u důchodce Františka Paďoura. Důvodem k tomu byl arogantní zásah okresního církevního tajemníka Josefa Šipitky, který Dolistovi zakázal připravovat žáky sedmých tříd ZDŠ k prvnímu svatému přijímání v budově farního úřadu.⁹

⁷ Zák. č. 140/1961 Sb. (ve znění novely 43/1980 Sb.) – Trest. zák., zvl. část, III. hlava, 5. odd., § 178.

⁸ V roce 1949 byla přijata legislativní úprava vymezující poměr mezi komunistickým státem a církvemi (tzv. církevní zákony). Dne 14. 10. 1949 přijalo Národní shromáždění zákon č. 217/1949 Sb., kterým vznikl Státní úřad pro věci církevní (prováděcí nařízení č. 228/1949 Sb.) a zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem (prováděcí nařízení pro římskokatolickou církev č. 219/1949 Sb., pro ostatní církve č. 220–223/1949 Sb.). Vznik Státního úřadu pro věci církevní (SÚC) a ekonomická závislost znamenaly pro církev definitivní konec jakéhokoliv zbytku náboženské svobody.

⁹ Krajská státní zastupitelství Praha (KSZ Praha), čj. 1 Kv 134/82, Vyšetřovací spis okresní správy SNB – oddělení vyšetřování VB Mělník (ČVS: VV-154/82), s. 100–102.

Od 1. 1. 1974 byl tajemníkem okresního národního výboru pro věci církevní v Mělníku Josef Šipitka (nar. 1922). Při vyšetřování Dolistova případu podal zkeslené svědectví, kterým se v intencích policejního vyšetřování snažil dokázat, že při schůzkách se studenty SZTŠ postupoval Dolista proti jeho výslovnému zákazu.

Poslední setkání před zásahem StB proběhlo 7. 4. 1982. I přes korektnost vyslýchajících příslušníků StB (přece jen už nebyla padesátá léta) byli studenti po návratu do školy několik dní zamlklí a uzavření do sebe, jak na další konspirativní schůzce dne (15. 4.) s uspokojením konstatovala IVANA. Začali mezi spolužáky také hledat donašeče. Jejich pozornost se však obrátila nesprávným směrem a na IVANU nepadl (oproti jejím původním obavám) ani stín podezření. Dokázala toho využít a o situaci ve třídě průběžně informovala svého řídicího pracovníka. Ten si jí nemohl vynachválit. Dne 15. 4. 1982 ji navrhl na mimořádnou finanční odměnu 200,- Kčs. V odůvodnění uvedl: „*Finanční odměna [má být] ohodnocením jejího přístupu ke spolupráci, dalšímu prohloubení vztahu k orgánu StB a pobídkou k další činnosti.*“¹⁰ Npor. Najman návrh schválil již následujícího dne. IVANA se opravdu snažila: ještě 6. 5. 1982 podala agenturní zprávu o tom, že Böhm a Horová se chystají zúčastnit se setkání mládeže a bohoslovců v Pardubicích. O-StB Mělník sdělila tento poznatek kolegiálně oddělení StB v Pardubicích.

Na základě zjištěných informací byl Dolistův svazek dne 19. 4. převeden na tzv. osobní. Zároveň byl podán návrh na Dolistovo zařazení do celostátní proticírkevní akce X. správy FMV KONCERT a zavedení zpravodajskotechnických úkonů (ZTÚ) DIAGRAM (dlouhodobý odposlech) a PŘESTAVBA (telefoní odposlech). Vedle trestního postihu (§ 178 tr. zák.) měl být Dolistovi odejmut státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti.

V květnu 1982 odložila X. správa „realizaci“ akce KONCERT na neurčito. „*Vzhledem ke specifikům [...] (hrozí dostudování zúčastněných na SZŠT Mělník)*“ se O-StB Mělník iniciativně rozhodla k samostatné „realizaci“ akce KNĚŽ a dne 25. 5. 1982 podala návrh na zahájení Dolistova trestního stíhání.¹¹

Ještě předtím bylo třeba z důvodu „hrozícího dostudování“ dokončit akci ZAHRADNÍK. Na rozdíl od Dolistova případu neměla skončit soudním postihem, ale jen tzv. preventivně výchovným opatřením. V návrhu na provedení tohoto opatření, vypracovaném dne 11. 5. ppor. Mulákem, se mimo jiné uvádí:

„*Agenturní cestou bylo zjištěno, že Čestmír Böhm vlastní náboženskou literaturu (Bible, náboženský zpěvník atd.), nahrávky undergroundových skupin, které údajně rozšiřuje mezi mládeží. [...]*

¹⁰ AAOS MV ČR, a. č. 745 498 MV, s. 35.

Svazek důvěníka krycím jménem IVANA byl u O-StB Mělník založen dne 15. 7. 1980 (r. č. 33 360 Praha). Ukončen a předán do archivu byl 23. 2. 1984.

Střední zemědělská škola technická v Mělníku byla „zájmovým objektem“ O-StB Mělník, rozpracovaným v objektovém svazku s krycím heslem MLÁDEŽ (r. č. 28 498 Praha).

¹¹ AAOS MV ČR, a. č. 745 208 MV.

V průběhu prověřování poznatků bylo zjištěno a zdokumentováno, že jmenovaný žádné nahrávky undergroundových skupin nevlastnil ani nevlastní. Bylo zjištěno, že vlastní Bibli, náboženské zpěvníky a o náboženských otázkách diskutuje mezi spolužáky SZTŠ Mělník. Rovněž se potvrdily jeho styky na kaplana ŘKC, kam jmenovaný dochází na duchovní cvičení. [...]

Způsob provedení preventivních opatření:

1) Činnost Böhma byla zdokumentována. [...] Po provedení této dokumentace bude Böhmm předvolán na O-StB Mělník a podle § 19 zák. o SNB č. 40/1974 Sb. a dle tohoto zákona s ním bude proveden zápis o výpovědi zaměřený k objasnění jeho negativní činnosti a styků na duchovního Dolistu. Na závěr výslechu bude poučen o svém nevhodném chování, a jestliže v tomto bude pokračovat, vystavuje se možnému trestnímu postihu.

2) O negativním jednání Böhma bude informováno vedení SZTŠ a ZO SSM při SZTŠ k provedení vlastních opatření. O provedených vlastních opatřeních bude vedení školy písemně informovat O-StB Mělník.

3) O činnosti členů ZO SSM SZTŠ Mělník bude informováno vedení OV SSM Mělník. [...]

Kontrola uvedeného opatření bude uskutečněna za pomoci D IVANA.¹²

Provedení těchto opatření schválil 18. 5. 1982 náčelník správy StB hl. m. Prahy a Středočeského kraje plk. JUDr. Oldřich Mezl.

Ve dnech 19. a 21. 5. byli znovu vyslechnuti někteří již dříve vyšetřovaní studenti. Spolu s nimi byly k „podání vysvětlení“ předvolány i dvě výše zmíněné dívky z nižších ročníků a nově také manželé Slavíkovi, vychovatelé z internátu SZŠT, kteří se s Dolistou znali a o návštěvách svých svěřenců u něj věděli.

Jak je z výše citovaných dokumentů patrné, jediným „usvědčujícím“ materiálem byly legálně vydané a tudíž běžně dostupné Bible a kancionály. Přitěžující okolností byl styk s oficiálně působícím duchovním katolické církve.

Pedagogická rada SZTŠ pod vedením ředitele školy ing. Rudolfa Fialy přerušila dne 19. 5. 1982 studentům IV. ročníku Böhmovi a Vankemu studium a zároveň podala školskému odboru středočeského KNV návrh na zahájení vylučovacího řízení a OV SSM návrh na vyloučení z SSM. Oba měli jen několik dní před maturitou.

Dalším sedmi studentům a studentkám byly rozhodnutím pedagogické rady sníženy známky z chování o jeden až dva stupně. To zároveň automaticky znamenalo znemožnění přijetí na jakoukoliv vysokou školu v republice.

¹² AAOS MV ČR, a. č. 722 386 MV, s. 137–139.

Manželům Slavíkovým byla ředitelem školy vyslovena nedůvěra k jejich výchovné práci a oběma byl k 30. 6. 1982 ukončen pracovní poměr.

Na závěr svého pokorného memoranda o „vlastních provedených opatřeních“, zaslaného O-StB dne 2. 6. 1982, ing. Fiala uvedl: „*V komplexu komunistické výchovy bude třeba zintenzivnit a prohloubit ateistickou výchovu mezi žáky školy a vhodnými argumenty a příklady bojovat proti názorům a škodlivým ideologiím, které mohou mezi školní mládež proniknout.*“¹³

Dne 30. 6. 1982 tak mohla být státobezpečnostní akce ZAHRADNÍK oficiálně ukončena.

Zbývalo ještě stejně „úspěšně“ dokončit akci KNĚZ. „Realizace“ akce začala 7. 6. Tento den se u výsledku vystřídali opět všichni zúčastnění. Šlo o pouhou formalitu, protože výpovědi bylo ještě třeba zopakovat před vyšetřovateli VB. Aby svědky náhodou v průběhu vyšetřování nenapadlo radikálně měnit výpovědi, asistovali při prováděných výsledcích referenti StB ppor. Mulák a ppor. Zavadil jako zákonem vyžadované „třetí osoby“. Za VB vedl vyšetřování npor. Nový, asistoval mu ppor. Holub. Následujícího dne byl Dolista předvolán k výsledku. Zde mu bylo sděleno obvinění z trestné činnosti, proti kterému se na místě odvolal.

O tři dny později tuto stížnost ještě doplnil a rozšířil. Na svou obhajobu uvedl: „*Pokud tedy využívám prostoru zákona (§ 2 odst. 2 vl. nař. 219/49 Sb.), nemohu být stíhán, protože nemohu mít ani úmysl mařit nebo stěžovat státní dozor. [...] Dále připomínám, že nemůže být řeč o nedodržování zákona za činnost, která vyplývá z povinnosti duchovního v obvodu jeho farnosti.*“ Okresní prokuratura došla 14. 6. k závěru, že „*napadené usnesení bylo vydáno v souladu s procesními předpisy a je i po obsahové stránce správné, bylo nutno stížnost zamítnout.*“¹⁴

O dosavadním průběhu vyšetřování byla informována středočeská Krajská prokuratura v Praze (dr. Bodlák) a speciální úsek odboru dozoru v přípravném řízení trestním Generální prokuratury ČSR (dr. Navrátil). S výše uvedeným postupem vyslovil souhlas i vedoucí tajemník OV KSČ Mělník Beránek, který o celý případ „*projevil zájem.*“¹⁵

¹³ AAOS MV ČR, a. č. 722 386 MV, s. 192–194.

¹⁴ KSZ Praha, 1 Kv 134/82, ČVS: VV-154/82, s. 4 (Dolistova stížnost ze dne 11. 6. 1982), Dozorový spis v trestní věci čj. Pv 387/82, s. 3 (usnesení okr. prokurátora v Mělníku ze dne 14. 6. 1982)

¹⁵ KSZ Praha, 1 Kv 134/82, spis Krajské prokuratury čj. 1 Kpt 21/82, s. 1.

Dne 29. 7. 1982 bylo ukončeno vyšetřování. Pod závěrečnou zprávou, obsahující návrh na podání obžaloby, je podepsán vyšetřovatel VB v Mělníku npor. Antonín Nový.¹⁶ Návrh obžaloby byl vypracován Státní bezpečnosti (opět ppor. Evžen Zavadil) a dne 15. 9. 1982 oficiálně publikován okresním prokurátorem JUDr. Bohumilem Slanařem.¹⁷

Litoměřický ordinariát, kam Dolista administrativně spadal, vedený prorežimním generálním vikářem P. Josefem Hendrichem, k celé záležitosti poslušně mlčel. Do případu se však nečekaně vložil pražský arcibiskup kardinál Tomášek. V dopise ze dne 16. 7. 1982, adresovaném Krajské prokuratuře v Praze, velmi ostře odsoudil porušování Ústavou zaručené svobody vyznání a zahájení trestního stíhání označil za nezákonné. Při konzultační schůzce dr. Bodláka s dr. Navrátilem konané na Generální prokuratuře ČSR dne 14. 8. 1982 bylo rozhodnuto „*dopis [...] založit, neboť se jedná o provokativní charakter – neodpovídat. Teprve při opakování podání zaslat na GP ČSR.*“¹⁸

Týden po svém prvním dopise (23. 7.) zaslal kardinál Tomášek nový protest, tentokrát okresní správě SNB v Mělníku, kde se opět zcela nekompromisně vyjádřil k porušování náboženských svobod: „*Při jednání o věci kaplana Dolisty někteří církevní činitelé soudí, že ze strany Bezpečnosti došlo k porušení Ústavy a nerespektování Helsinských dohod.*“¹⁹ Tomáškův nekompromisní postoj jednoznačně dokumentuje pozvolný obrat církevní politiky ve vztahu ke komunistickému režimu. Svůj přístup k Dolistově případu Tomášek nezměnil a ještě v předvečer nařízeného soudního jednání za něj znovu intervenoval.²⁰

O případu referovalo 13. 10. 1982 Radio Vatikán a celá záležitost dostala mezinárodní kontext. Proti porušování náboženských svobod a lidských práv v Československu protestovala také nizozemská a italská Amnesty International.²¹

¹⁶ Ant. Nový (nar. 1946) působí stále jako vyšetřovatel Policie ČR v hodnosti pplk. (stav v r. 2001).

¹⁷ KSZ Praha, 1 Kv 134/82, Dozorový spis v tr. věci čj. Pv 387/82, obžaloba z 15. 9. 1982.

¹⁸ KSZ Praha, 1 Kv 134/82, Dozorový spis v tr. věci čj. Pv 387/82, s. 4 (podání kardinála Tomáška z 16. 7. 1982), s. 9 (rukopisný záznam dr. Bodláka o konzultaci případu s dr. Navrátilem).

¹⁹ AAOS MV ČR, a. č. 745 208 MV.

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava ČSSR, II. hlava – Práva a povinnosti občanů, čl. 32, odst. 1: „*Svoboda vyznání je zaručena.*“

²⁰ KSZ Praha, 1 Kv 134/82, s. 45.

Dne 25. 4. 1983 se kardinál Tomášek obrátil dopisem přímo na Okresní soud v Mělníku. Není vyloučeno, že tento jeho krok byl jedním z rozhodujících činitelů při odvolání již nařízeného hlavního líčení.

²¹ AAOS MV ČR, a. č. 745 208 MV.

Mezitím se začaly projevovat formální nedostatky obžaloby a po intervenci zástupce speciálního úseku Generální prokuratury ČSR byla dne 23. 11. 1983 žaloba okresním prokurátorem Slanařem stažena.

Přepracovaná obžaloba, schválená Krajskou prokuraturou, byla k Okresnímu soudu v Mělníku znovu podána dne 14. 2. 1983. Dr. Slanař dokonce obdržel podrobné instrukce, jak u hlavního líčení postupovat:

„Při hlavním líčení bude třeba v závěrečné řeči upozornit na tu okolnost, že mimo ilegální výuky náboženství na kaplance a v soukromém bytě, které prováděl obviněný, docházelo i k mimonáboženským debatám o postavení církve v ČSSR a PLR. Je třeba však setrvat na tom, že se jednalo o ilegální výuku, která není státem povolena, o čemž obviněný dobře věděl, neboť podnikl opatření k utajení těchto schůzek. [...] O výsledku hlavního líčení mě ihned po jeho skončení informujte a do protokolu o hlavním líčení [...] necht' intervenující prokurátor uvede, že se nevyjadřuje‘.

Pokud se týká trestu, očekávám podmíněný trest odnětí svobody. Ve věci zavádím schvalovací povinnost.

Projednávání věci věnujte zvýšenou pozornost.

Krajský prokurátor v z.: dr. Bodlák²²

Husákovské Československo si ale nakonec – s ohledem na pozvolné uvolňování mezinárodních vztahů – nemohlo dovolit mezinárodní skandál. Hlavní přelíčení, které se mělo konat před Okresním soudem v Mělníku dne 4. 5. 1983, bylo nakonec v tichosti odvoláno a obžaloba vrácena k novému přeprocování.²³ Páter Dolista byl z Mělníka přeložen do méně významné farnosti v Jesenici u Rakovníka.²⁴ Až do konce roku 1989 zůstal pod dohledem Státní bezpečnosti.²⁵

Ještě koncem roku 1983 došlo k poslednímu pokusu o oživení procesu. Krajská prokuratura tentokrát zadala sekretariátu pro věci církevní Ministerstva kultury ČSR žádost o odborné vyjádření k Dolistově „trestné činnosti“. Vyjádření sekretariátu, vypracované JUDr. Jaroslavem Hájkem, působí do-

²² KSZ Praha, 1 Kv 134/82, s. 30.

²³ Designovaným předsedou senátu byl soudce Emanuel Bednář. Hlavní líčení bylo nařízeno na 4. 5. 1983 10:40 hod. k Okresnímu soudu v Mělníku, č. dveří 17/I. (KSZ Praha, 1 Kv 134/82, Dozorový spis v tr. věci čj. Pv 144/83, s. 21.)

²⁴ Archiv litoměřického biskupství, Seznam kněží působících v litoměřické diecézi se státním souhlasem podle §§ 16 a 17 vládního nařízení 219/49 Sb. (stav k 1. lednu 1989), s. 2.

²⁵ Dne 14. 10. 1983 byl O-StB Mělník k Dolistovi založen další spis prověřované osoby (r. č. 39 003 Praha). Tento svazek byl 15. 2. 1985 převeden na O-StB Rakovník a 21. 3. 1989 zničen, vzhledem k tomu, že již počátkem měsíce (6. 3.) založila rakovnická StB na Dolistu svazek nepřátelské osoby (NO – r. č. 47 017 Praha). Ten byl zničen dne 5. 12. 1989. Oba svazky byly vedeny pod krycím heslem LIST.

jmem dobře splněné objednávky: „*Pokud v případě duchovního římskokatolické církve Josefa Dolisty bylo skutkovým zjištěním prokázáno, že bez souhlasu státní správy po určitou dobu organizoval nejen v církevních objektech, ale dokonce v soukromém bytě pravidelné schůzky osob starších 15-ti let pod záminkou jejich výuky náboženství, přičemž účastníky zároveň upozorňoval na nutnost utajení těchto schůzek, a zvláště obsahu jejich jednání, porušoval rámec vymezených duchovenských povinností.*“²⁶

Na základě tohoto „odborného posudku“ a instrukcí dr. Navrátila z Generální prokuratury ČSR byl koncem prosince 1983 vypracován další návrh obžaloby. Ani ten však nakonec nebyl realizován a celý případ byl bez soudního projednání odložen. Trestní stíhání P. Dolisty bylo zastaveno až usnesením Krajské prokuratury v Praze ze dne 16. 2. 1990, protože „*nebyla splněna základní podmínka pro aplikaci ustanovení § 178 tr. zákona.*“²⁷

Státní bezpečnost uzavřela akci KNĚŽ v srpnu 1983.²⁸ Z jejího pohledu, i když nedošlo k pravomocnému odsouzení, byla „realizace“ celé akce úspěšná. Z Mělníka se podařilo odstranit oblíbeného a proti režimu zaměřeného kněze, který otevřeně vystupoval proti SKD-PIT. Tím, že po odložení soudního projednávání případu nebylo zastaveno trestní stíhání, bylo v podstatě učiněno jakési „preventivně-výchovné opatření“, které mělo paralyzovat Dolistovy případné aktivity v jeho novém působišti.

A jaký byl další osud negativních protagonistů tohoto příběhu? Pro tajnou spolupracovnici IVANU byla účast na výše popsanych událostech poslední příležitostí, jak odhalit a zneškodnit „třídního nepřitele“. Na rozdíl od svých spolužáků úspěšně odmaturovala a na podzim roku 1982 začala studovat na Vysoké škole zemědělské v Praze-Suchdole. Ještě 8. 12. 1982 sama vyhledala svého „řídícího orgána“ (ŘO) ppor. Muláka: „*Uvedla, že je ráda, že může zase spolu-*

²⁶ KSZ Praha, 1 Kv 134/82, s. 43–44. (Čj. MK ČSR 15.432/1983-VII. ze dne 7. 11. 1983.)

²⁷ KSZ Praha, 1 Kv 134/82, s. 61–62.

Případ P. Josefa Dolisty byl v průběhu let 1982–1983 veden různými institucemi pod různým číslem jednacím. U okr. správy SNB Mělník – oddělení vyšetřování pod ČVS: VV-154/82, u Okresní prokuratury Mělník pod čj. Pv 378/82, resp. Pv 144/83, u Krajské prokuratury Praha pod čj. 2 Kpt 518/82, resp. 1 Kpt 21/82, resp. 1 Kv 134/82, u Generální prokuratury ČSR – odbor dozoru v přípravném řízení trestním – speciální úsek pod čj. II/1-1 Gpt 177/1982 a u Okresního soudu Mělník pod čj. 1 T 191/82, resp. 1 T 53/83. Po roce 1983 byly všechny tyto písemnosti sjednoceny pod čj. 1 Kv 134/82. Celý spis byl uložen do spisovny Krajské prokuratury Praha v roce 1988.

²⁸ AAOS MV ČR, a. č. 745 208 MV, s. 249.

Dne 4. 8. 1983 podal pprap. Stanislav Kotek, referent O-StB Mělník návrh na ukončení rozpracování svazku KNĚŽ. Oficiálně byla akce ukončena dne 18. 8. 1983.

*pracovat s orgány O-StB Mělník. Sdělila, že dříve nemohla vyvolat kontakt, protože neměla žádné poznatky StB charakteru. Uvedla, že se na VŠ v Praze-Suchbale již aklimatizovala a že kontakty mezi ní a ŘO mohou být [...] pravidelné.*²⁹

Už v únoru 1984 s ní mělnická StB sama přerušila veškerý kontakt, protože „*zdejší součást nemá možnost dalšího jejího využívání.*“³⁰ (z návrhu na uložení svazku z 22. 2. 1984, vypracovaného por. Petrem Žížkou, referentem O-StB Mělník.)

Jen pro zajímavost uvedme, že IVANA patřila zřejmě k jednomu z nejmladších spolupracovnic StB vůbec. Spolupráce s ní byla navázána v létě roku 1980, kdy byla „*využívána vyčleněnými orgány StB jako důvěrník při Československé spartakiádě. [...] Při těchto stycích bylo zjištěno, že navrhovaný důvěrník je vhodným typem pro naše využití v problematice mládeže, orgánům StB je schopen a ochoten pomoci.*“³¹ V té době jí bylo teprve šestnáct let.

V této souvislosti se nabízí celá řada otázek: Co vedlo slušnou a inteligentní dívku ze spořádané rodiny k tomu, že se ještě počátkem osmdesátých let stala dobrovolnou a horlivou donašečkou tajné policie a nezastavila se ani před udáváním svých přátel a spolužáků? Touha po seberealizaci? Potřeba pocitu důležitosti? Nebo komplex méněcennosti? Byla sama obětí zvrácené komunistické ideologie? K těmto otázkám archivní materiály mlčí.

Náčelník mělnické O-StB Jiří Najman vytrval ve své funkci až do ledna 1990. V dubnu téhož roku byl z „*vážných důvodů*“ uvolněn ze služebního poměru. V té době měl hodnost majora. U Státní bezpečnosti pracoval od roku 1973.³² Evžen Zavadil byl (zřejmě za zásluhy) v roce 1983 přeložen ke krajské správě StB do Prahy. Ze služebního poměru byl propuštěn 30. 7. 1990 v hodnosti nadporučíka. Dle vyjádření občanské komise nebyl způsobilý k dalšímu výkonu služby ve Sboru

²⁹ AAOS MV ČR, a. č. 745 498 MV, s. 40.

³⁰ AAOS MV ČR, a. č. 745 498 MV, s. 41–42.

³¹ AAOS MV ČR, a. č. 745 498 MV, s. 1–2.

³² Jiří Najman, nar. 1948, původním povoláním strojní zámečník (vyučen r. 1967). V letech 1967–1969 vykonával základní vojenskou službu. Dne 1. 8. 1969 byl v hodnosti rotného SNB přijat do služebního poměru jako hlídkový příslušník OO VB Mělník. Absolvoval nástupní školu VB ve Veltrusích (1969–1970) a v roce 1972 byl přeložen k OO VB Mšeno. Odtud byl 1. 4. 1973 přemístěn jako referent k O-StB Mělník. V letech 1975–1976 absolvoval Internátní střední školu pro pracující při praporčické škole SNB ve Sv. Janu pod Skalou. Od roku 1976 studoval v Fakultě StB VŠ SNB, kterou ukončil v roce 1980. K 1. 5. 1981 byl ustanoven zástupcem náčelníka O-StB Mělník a 1. 9. téhož roku úřadujícím náčelníkem O-StB Mělník. Do této funkce byl definitivně jmenován 1. 2. 1982. Dne 15. 1. 1990 byl odvolán z funkce a k 30. 4. 1990 propuštěn ze služebního poměru.

národní bezpečnosti. U StB pracoval od roku 1971.³³ Ppor. Václav Mulák od StB odešel k 31. 12. 1983 „bez uvedení vážných důvodů“.³⁴

Ani informátorka, ani příslušníci StB, kteří nesou za perzekuci dvanácti nevinných občanů morální zodpovědnost, nejsou dnes za své tehdejší činy trestně postizitelní.

³³ Evžen Zavadil, nar. 1950, původním povoláním provozní zámečník (vyučen 1969). V letech 1969–1971 vykonával základní vojenskou službu. Dne 1. 10. 1971 byl přijat v hodnosti rotného ke 2. odd. II. odb. V. S-FMV (ochrana stranických a státních činitelů). V roce 1975 byl přemístěn jako výkonný příslušník na obvodní oddělení VB do Mělníka. O dva roky později (1977) byl přeřazen k mělnické StB. V době realizace akcí KNĚŽ a ZAHRADNÍK byl povýšen na podporučíka (1. 1. 1982) a ustanoven starším referentem (1. 4. 1982). Dne 1. 4. 1983 byl přeložen k 5. odd. 2b odb. S-StB hl. m. Prahy a Středočeského kraje. V letech 1986–1988 studoval Fakultu StB VŠ SNB, studium nedokončil. Jeho posledním pracovištěm u StB bylo oddělení analytiky a využití výpočetní technologie organizačního a analytického odb. S-StB hl. m. Prahy a Středočeského kraje. Ze služebního poměru byl propuštěn 30. 7. 1990.

³⁴ Václav Mulák, nar. 1949, původním povoláním strojní zámečník (vyučen 1968). V letech 1968–1970 vykonával základní vojenskou službu. Do nástupu služby u SNB pracoval ve své původní profesi u n. p. Vitana Byšice a n. p. Průmstav Dolní Měcholupy. V roce 1974 byl přijat v hodnosti rotného jako výkonný příslušník obv. odd. VB Mšeno. V letech 1975–1977 absolvoval praporčickou školu VB pro příslušníky se základním školním vzděláním v Karviné. V roce 1979 začal studovat IV. fakultu VŠ SNB v Bratislavě. Po roce přešel na Fakultu VB VŠ SNB do Prahy, kterou studoval dálkově. Dne 15. 5. 1981 byl přeložen k O-StB Mělník. V roce 1983 přešel na Fakultu StB VŠ SNB Praha. K 31. 12. 1983 byl uvolněn ze služebního poměru. O tři měsíce později byl odvolán ze studia.

Operativní technika a StB

Daniel Povolný

Úvod

Pod pojmem operativní technika se v letech 1948–1989 skrývala celá řada druhů technických zařízení, která umožňovala skryté pořizování záznamů obrazových (tajné fotografování, filmování a pozorování) a zvukových (krátkodobý a dlouhodobý prostorový odposlech a odposlech telefonu a dálnopisu), zjišťování informací z písemností (prověrka korespondence a chemická prověrka korespondence) a pronikání do uzavřených prostor (tajná technická prohlídka). Patřilo sem i zaměřování vysílání radiových agentů (radiokontrařozvědka), zachycování radiových depeší (radiorořvědka) a výroba krycích dokladů (falešné průkazy totožnosti, pasy aj.).

V této studii se omezíme jen na ty druhy operativní techniky, se kterými mohl občan přijít do styku „nejčastěji“ (prostorový odposlech, odposlech telefonu, tajné fotografování, tajná technická prohlídka a prověrka korespondence), a na předpisy, které upravovaly jejich používání. V mezích dochovaných pramenů je také popsána historie operativní techniky v letech 1945–1948.

Pravomoc pro schvalování nasazení operativní techniky byla v podstatě od počátku rozdělena podle významu sledované osoby nebo objektu a podle technické náročnosti užití operativní techniky. Pokud byl význam osob a objektů „regionální“ (použitá technika poměrně „jednoduchá“), spadaly do kompetence krajských velitelů StB a krajských velitelství StB (od r. 1952 náčelník krajské správy StB, později krajské správy MV). V případě, že svým významem (nebo složitostí provedení) tento rámec překračovaly, povolovali provedení tzv. zpravodajskotechnického úkonu (přímé nasazení operativní techniky v akci) velitelé sektorů StB (od r. 1951 velitelé odborů, od r. 1953 náčelníci správ MV), velitel StB (do r. 1953 nadřízený velitelů sektorů a krajů), náměstci MV a ministr vnitra.

Instalaci operativní techniky prováděl v rámci StB zpočátku sektor BAT (operativní technika). Pro skupinu BAa („vnitřní StB“ – kontrařozvědka) ji ale vykonával sektor BAa-IV (výkon). U krajských velitelství StB to byla 4. oddělení, která spolupracovala s oběma sektory (v letech 1948–1953 došlo k řadě

organizačních změn, které zde nelze podrobněji popisovat).¹ Od r. 1953 bylo její nasazování sloučeno do IX. správy MV (operativní technika), od r. 1964 přejmenované na VI. správu MV (správa operativní techniky). V krajích byly tímto úkolem pověřeny 9. odbory krajských správ MV, od r. 1964 6. odbory krajských správ MV.

Používání operativní techniky příslušníky StB bylo upraveno různými pokyny, předpisy a směrnicemi (např. první známé předpisy StB pro odposlech telefonu a cenzuru korespondence jsou z r. 1949). Od r. 1954 se její nasazování řídilo „Směrnicemi o používání operativní techniky“, označovanými od r. 1955 jako A-oper-IX-1 (vydány v letech 1955, 1957 a 1959). Po změně IX. správy MV (operativní technika) na VI. správu MV (správa operativní techniky) v r. 1964 to byly směrnice A-oper-VI-1 (vydány v letech 1964, 1969, 1972, 1980 a 1982).

Jak bude v následujících kapitolách ukázáno, nebyla jejich ustanovení vždy striktně dodržována, nemluvě o tom, že někdy byla tak vágně formulována, že si je příslušníci StB mohli vyložit po svém. Podle směrnic měla být operativní technika nasazována v okamžiku, kdy byly všechny ostatní způsoby, jak získat požadovanou informaci, vyčerpány, a to ve zvlášť odůvodněných případech a jen na nezbytně nutnou dobu. Ve skutečnosti se hlavně v 50. a 60. letech (ale i později) řada akcí začala rozpracovávat právě až na základě použití operativní techniky, tedy bez ohledu na závažnost případu a po takovou dobu, dokud šlo její používání prodloužit. Přestože se během let doba pro užívání jednotlivých druhů operativní techniky a pravomoce k jejich povolování měnily (na rozdíl od uvedených nešvarů), cíl zůstával stále stejný.

Z hlediska vnitřního nepřítelů byli v popředí zájmu StB odpůrci z obou stran politického spektra, členové a představení různých církví, známé osobnosti (jako herci, vědci apod.), příslušníci prvního a druhého odboje, příbuzní a přátelé politicky postižených osob, emigrantů a krajanů. Operativní technika dávala v tomto směru StB možnost získávat jinak nedostupné informace o náladách obyvatelstva i jednotlivců a tyto nálady pak různými způsoby usměrňovat. Nikdo z občanů nemohl vědět, zda právě jeho dopis nebude otevřen při cenzuře korespondence, zda právě jeho telefon nebude odposloucháván, zda právě jeho byt nebude prohledán. Základním problémem u tohoto článku byla poměrně značná torzovitost dochovaných pramenů (např. z druhé poloviny 50. let se nedochovalo téměř nic, materiály ze 60. a 70. let byly do značné míry skartovány a velká část materiálů z 80. let byla narychlo zničena v prosinci 1989).

¹ Srov.: Frolík, Jan: Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989. In: Sborník archivních prací č. 2/1991, s. 456–487.

Proto následující pasáže umožňují jen tu a tam nahlédnout do zákulisí předlistopadových československých tajných služeb a udělat si určitou představu o každodenním způsobu „vedení boje“ s obyvateli vlastní země.

Krátkodobý a dlouhodobý prostorový odposlech, záznamová technika

Odposlouchávání osob patří v očích veřejnosti bezesporu k nejtýpičtějším metodám tajných služeb. Odposlechy „zájmových osob“ – řečeno v příslušném žargonu – nechyběly samozřejmě ani mezi „zpravodajskotechnickými úkony“ komunistické Státní bezpečnosti. Speciální zařízení ukrytá na různých místech pomáhala jejím příslušníkům v získávání důležitých informací o sledované osobě, jejích stycích či o vědomostech o dané problematice apod.

Používání odposlechu

Pro provádění odposlechu v prosinci r. 1950 měly 5. sektor Ministerstva národní bezpečnosti (5. sektor MNB se kromě nasazování zabýval i výzkumem operativní techniky, zatímco V. sektor StB ji především prakticky používal a případně připomínkoval), V. sektor StB a krajská velitelství StB (dále jen KV StB) k dispozici 25 kusů odposlechů s dálkovým vedením, 47 bateriových odposlechů, 30 odposlechů Telesonic, 49 síťových kufříkových odposlechů a zařízení označené jako odposlechová polička (32 kusů) a odposlechová kniha (19 kusů). Pro jejich instalaci pak disponovaly např. 72 elektrickými a 77 ručními vrtáčkami, 129 elektrickými a 40 benzinovými pájkami, 4 pájkami do ohně, 81 vrtáky do zdi a 119 do dřeva, více než deseti druhy kleští v celkovém počtu 742 kusů, 300 dláty, 227 sekáči, 146 kusy zednického nářadí, 233 štětci a 73 malířskými štětkami.²

Na r. 1953 bylo v rozpočtu pro Technický ústav Ministerstva národní bezpečnosti (dále jen MNB) na položku „vývoj a dovoz odposlechů“ vyčleněno 250–400 000 Kčs, nákup drobného spotřebního materiálu (jako nářadí, hlinky, sádra, hřebíky, vruty, šrouby) se měl uskutečňovat podle potřeb. V r. 1952 stály speciální vrtáky do zdi s vidiovými hroty 59 Kčs (průměr 8 mm) a 83 Kčs (průměr 15 mm), dynamický mikrofon 30 Kčs, elektrická pájka 80–100 Kčs.³

² AMV, fond č. 310, inv. j. 47-4, V. sektor, čj. 4905/0901-50 z 28. 12. 1950, s. 5–8, 10.

³ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-11, Technický ústav, čj. T- 440/053-1952 z 25. 2. 1952, Příprava a provedení plánu na rok 1953, s. 1–2.

Nákup chybějících slaboproudých součástek (cívky, malé mikrofonky) byl zajišťován prostřednictvím Ministerstva zahraničních věcí přes zastupitelské úřady ve Švýcarsku, Francii, Belgii, USA a Velké Británii.⁴

Pro ilustraci odposlechové činnosti je možno uvést následující fakta. V lednu 1951 provedl referát odposlechu 5. odd. V. sektoru StB devět krátkodobých a pět dlouhodobých odposlechů, šest obhlídek a šest návrhů na provedení odposlechu v příštím měsíci. Dva příslušníci referátu strávili dva dny bezpečnostní prohlídkou u vládního činitele (v materiálu přesněji neuvedeného), dva pět dnů asistovali při montáži nahrávacího zařízení a záznamu soudního procesu v Bratislavě a další dva provedli instruktáž na krajském velitelství StB v Ostravě. Příslušníci referátu ve svém hlášení kritizovali operativu, že u některých akcí špatně zajistila podmínky pro nasazení odposlechu. V oblasti vývoje byl poprvé s velmi dobrým výsledkem použit bezdrátový odposlechový vysílač (vysílač JISKRA), vyrobený v 5. sektoru MNB. V únoru 1951 se uskutečnilo pět krátkodobých a sedm dlouhodobých odposlechů a demontáž odposlechu v hotelu Bellevue v Karlových Varech. V Olomouci byla provedena kontrola montáže odposlechů ve všeobecných objektech a u dvou případů byla odstraněna závada v maskování. Referát odposlechu dále žádal o přidělení tří příslušníků, aby se odposlechy mohly přepisovat a místo zvukového záznamu se operativě dodával záznam písemný (cívky se po dohodě mazaly). Problémy byly s nahrávacími aparáty (přejímajícími poruchy ze sítě) a s vrtáním zdí (prováděly se pokusy s nezvukným vrtáním).⁵ Na KV StB v Ústí nad Labem přišli s novým maskováním: při instalaci odposlechu začali místo přívodních drátů používat kovové nátěry.⁶

Od prosince 1950 do května 1951 provedlo 5. odd. V. sektoru 105 montáží stálých i přechodných odposlechů a sektor BAat nasadil za 6 měsíců 35 odposlechů. Mezi nejdůležitější akce počítalo v tomto období 5. odd. kromě odposlechu řady diplomatických bytů i odposlech bytu ministra zahraničních věcí Vlado Clementise (popraven 3. 12. 1952) a kanceláře starosty Československé obce sokolské Truhláře.⁷

⁴ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-11, čj. A-sine/10738-52 z 30. 1. 1952, Závady v nakupování technických součástek pro MNB v zahraničí, s. 1.

AMV, fond č. 310, inv. j. 47-10, čj. B/5-536/01-51 z 11. 7. 1951, s. 2.

⁵ AMV, fond č. 310, inv. j. 9-2, Sektor V, čj. A-62/50-51 z 7. 2. 1951, Hlášení o stavu sektoru v za leden 1951, s. 16.

Tamtéž, čj. A-249/50-51 z 12. 3. 1951, Hlášení za únor 1951, s. 9.

⁶ Tamtéž, Návrh na zřízení vývojové skupiny při 5. odd. V. sektoru z 21. 3. 1951, s. 2.

⁷ Tamtéž, čj. 342/5051-51 z 5. 6. 1951, Zpráva o činnosti 5. odd. V. sektoru za 6 měsíců, s. 1–2.

Celkově bylo 5. odd. v nasazování odposlechů velmi agilní a v hlášeních z této doby si dokonce stěžovalo, že jej některé sektory málo využívají. K určité regulaci došlo až v r. 1954 (zřejmě v souvislosti se zavedením směrnic A-oper-IX-1), kdy bylo nařízeno nejpozději do 31. 12. 1954 demontovat všechny dosud provedené montáže technických zařízení. Rozkaz se ovšem netýkal odposlechů v konspiračních bytech nebo zvláštních objektech, které skýtal záruku, že budou i nadále využívány.⁸

O pět let později se však stala událost, která alespoň dočasně StB používání odposlechů značně znechutila:

„V roce 1959 došlo k nedorozumění v Národním domě v Bánské Bystrici, kde v rámci akce ‚CESTA‘ po linii II. správy byla v různých hotelích po republice, kde přespávali vojenští přidělenci kapitalistických států, pro jejich kontrolu nasazeny odposlechy a vizuální pozorování. Do takové jedné místnosti chodil vedoucí tajemník krajského výboru KSČ ještě s dalšími různými funkcionáři ve svém volném čase. Když se dověděl, že tam byla technika, byla celá záležitost šetřena inspekčními orgány Ministra vnitra a ÚV KSČ. Závěry byly velice přísné především tím, že byl odvolán krajský náčelník SNB. V té době se prověřovaly i jiné objekty ve kterých pobývala vedoucí stranická delegace v Bánsko-bystrickém kraji, konkrétně ve Sliači, zda tam nebyla nasazena technika.

To byl důvod k první úpravě Směrnice o operativní technice, respektive k jejímu doplnění v tom smyslu, že nelze používat techniku proti nomenklатурním kádrům schvalovaným ÚV KSČ, KV KSČ a OV KSČ.

Současně byla přijata VI. správou [tehdy ještě IX. správa MV] opatření, která se uplatňují dodnes. Při návštěvě vedoucích funkcionářů nebo při politických srazech jsou hotely, kde je nasazena technika, protokolárně plombovány nebo jsou odebírány centralizační zařízení za účasti odpovědných pracovníků V. a VI. správy. Kromě toho se provádí obranné technické prohlídky.

V letech 1959–1961 II. správa rozpracovala akce SLEPEC 1 až SLEPEC 7 (Pelikán, Hejzlar, Lis, Lukeš a další, akce měla vztah až na tehdejšího tajemníka ÚV KSČ Slavíka). Šlo o případ schválený, navazující na jugoslávskou rozvědku. I v tomto případě šlo o nomenklатурní kádry ÚV KSČ. Z rozhodnutí ÚV KSČ byla akce zrušena, technika demontována a všechny případy byly řešeny stranicky, odvoláním z funkcí a přeřazením na jiné funkce. Pod tímto vlivem v roce 1962 dochází k vydání nové Směrnice o používání operativní techniky jako ‚PŘÍSNĚ TAJNÉ – ZVLÁŠTNÍ DŮLEŽITOSTI‘. Přes veškerou snahu, aby byla schválena v PÚV [plénium ústředního výboru] nebo ROSu

⁸ AMV, TRMV č. 79/1954 z 28. 4. 1954, čl. 82 Demontáž nasazených technických prostředků, s. 1.

[Rada obrany státu, vznikla až r. 1969, v této době šlo o Voj. komisi obrany ÚV KSČ] *se toto nepodařilo.*⁹

Politické byro ÚV KSČ projednalo 7. 6. 1960 zprávu krajského výboru Komunistické strany Slovenska v Banské Bystrici o nedostatcích při používání operativní techniky a na základě rozboru nedostatků konstatovalo tyto příčiny:

„Bylo zjištěno, že operativní technika, především úkony 103 [dlouhodobý odposlech] a 52 [krátkodobý odposlech], se používají ve velkém rozsahu. Je porušována základní zásada o nasazování operativní techniky jen do závažných operativních případů. Často se případy rozpracovávají teprve pomocí techniky. Technika se často nasazuje na základě agenturně neproověřených signálů. Vžila se praxe, že operativní pracovníci do každého plánu operativního rozpracování běžně plánují vedle sledovačky a PK i operativní techniku a všemožně se domáhají jejího nasazení. V důsledku toho dochází k dekonspiraci operativní techniky a zeslabování její účinnosti v závažných státobezpečnostních případech. Tato praxe je neslučitelná se zásadami agenturní práce.

Dále se ukázalo, že „Směrnice o používání operativní techniky“ nejsou dodržovány především ze strany náčelníků všech stupňů. Schvalovací postup při vyžadování úkonů 103 a 52 je často formální záležitostí. Někteří náčelníci benevolentně schvalují nasazení techniky do případu, aniž by si ověřili, zda jsou reálné předpoklady pro její účelné využití. Po zakončení akce (demonťáži) někteří náčelníci nevyhodnocují dosažené výsledky a nedělají závěry, tj. nevyvozují poučení pro orgány [příslušníky StB], jak účelně používat operativní techniku. Dokonce sami náčelníci někdy ve snaze případ co nejrychleji uzavřít doporučují použít operativní techniku. Důsledkem toho jsou malé výsledky úkonů 103 a 52.

Dalším vážným nedostatkem je dlouhá doba nasazení úkonů 103, 52 a 220 [odposlech telefonu a dálnopisu]. Prověrkou bylo zjištěno, že ve většině případů nejsou stanovené termíny dodržovány, vytěžování úkonů je automaticky prodlužováno a operativní pracovník čeká, že úkon po prodloužení „přece něco přinese“. Také s touto nesprávnou praxí je nutno rázně skoncovat.

*Dalším závažným nedostatkem u úkonu 52 je jeho použití za vědomí agenta, ať již přímo či nepřímo, formou balíčků, aktovek, kabelek apod. Zkušenosti ukázaly, že z této metody operativní práce jsou výsledky jen v ojedinělých případech. Naproti tomu zde je zvýšené nebezpečí z prozrazení. Proto je třeba od této metody upustit.*¹⁰

⁹ AMV, fond č. A-2/5, inv. j. 605, Zpráva plk. Jana Bokra z r. 1975, s. 5–6.

¹⁰ AMV, RMV č. 35/1960 z 15. 10. 1960, čl. 35 1. doplněk ke „Směrnici o používání operativní techniky (A-oper-IX-1)“, s. 1–2.

V rámci tohoto doplňku bylo nařízeno pravidelně měsíčně hodnotit stav používání operativní techniky, kontrolovat její výsledky v jednotlivých akcích a vyvozovat závěry v případě jejího neúčelného a nekonzpirativního použití. Řízení 9. odborů krajských správ MV (operativní technika) převzali osobně náčelníci krajských správ MV.¹¹

Omezení odposlechu se pochopitelně netýkalo „obyčejných občanů“. V r. 1961 byl u krátkodobého odposlechu kladen důraz na jeho operativní rozpracování a přímé zaměření na předem zjištěnou návštěvu nebo schůzku turisty s čs. občanem podezřelého charakteru, na použití společenské agentury ve skupině zahraničních turistů, obchodníků a montérů a v různých podnicích, kde se cizinci scházeli, stravovali atd.

U dlouhodobého odposlechu šlo o avizované delší návštěvy krajanů u československých občanů („čekačky“) nebo o hotely pro cizince, kde se po technické stránce usilovalo o úplnou centralizaci nasazených odposlechů a omezení docházek příslušníků k jejich obsluze. Využitelnost informací získaných z těchto návštěv ovšem nenaplnňovala očekávání StB:¹² *„Výsledky z úkonu 103 v celostátním měřítku jsou minimální, víceméně žádné a slouží pouze ke kontrole časového režimu zájmové osoby ve spojení se sledovačkou.“*¹³

V r. 1963 se zvýšily požadavky na obsluhu dlouhodobého odposlechu u vizových cizinců v hotelech, přesto však touto cestou nebyly získány žádné operativní výsledky. Celkově bylo provedeno 112 montáží a 125 demontáží dlouhodobého odposlechu a 159 akcí s použitím krátkodobého odposlechu (80 montáží a 79 „kamufľů“ – viz níže). Pro dlouhodobý a krátkodobý odposlech byly např. vyrobeny dva ovládací vysílače, dva šifrátory, dva dešifrátory, devět vysílačů pro individuální prostředky, dvacet kulatých přístrojů CEJN, čtyři zesilovače do auta, jeden kamufl a byla rekonstruována Tatra 805 upravená pro vyhodnocování odposlechů. Podle plánu bylo provedeno kompletní prověření fungování dlouhodobého odposlechu ve dvanácti pražských hotelech a ve věznicích Ruzyň, Příbram a Tábor. Mimo plán byl dlouhodobý odposlech namontován ve věznici Valdice.¹⁴ V r. 1966 bylo realizováno 100 dlouhodobých a 142 krátkodobých odposlechů.¹⁵

¹¹ Tamtéž, s. 2.

¹² AMV, fond č. A-27, inv. j. 11, Hlavní zaměření výkonné operativní techniky na některé aktuální otázky vyplývající z hlavních úkolů státní bezpečnosti v tomto roce (1961), s. 7–8.

¹³ Tamtéž, s. 8.

¹⁴ AMV, fond č. A-27, inv. j. 16, Zpráva o činnosti IX. správy MV za rok 1963, čj. OT-0014/01-64 z 10. 1. 1964, s. 3–4.

Tamtéž, Statistické zhodnocení činnosti operativní techniky za rok 1963, s. 1.

Na konci 60. let byl dokončen vývoj soupravy zařízení pro odposlech v zájmových objektech, skládající se z přístrojů pro uložení prostředků do objektu, přenosových přístrojů, vybavení ústředny a magnetofonů. Pro potřeby VI. správy MV se počítalo s centralizací až 50 akcí, pro kraje se třemi až dvanácti akcemi (jako vedení byla využita telefonní síť, a to bez narušení jejího provozu). Ve vývoji se současně řešilo propojení tohoto systému s radiovým systémem, použití směrových mikrofonů při odposlechu přes okno nebo stěnu, odposlech v automobilu s dálkovým ovládáním a nové systémy odposlechu s použitím pasivních a polopasivních prvků.¹⁶

Po událostech v r. 1968 došlo v nasazování dlouhodobého odposlechu k významnému omezení. Na počátku r. 1969 se proto rozběhla jednání mezi MV a Ministerstvem pošt a telekomunikací, jejichž cílem bylo legalizovat místnosti pro nahrávání odposlechů v budovách spojů:¹⁷ *„Možnost provádění odposlechů spočívá jednak na existenci vlastních kabelových sítí, ale hlavně na existenci manipulačních místností v objektech spojů, vybavených příslušnou přepojovací technikou, což umožňuje využívat telefonní sítě k odposlechu bytovému a telefonnímu i ke kontrole dálkopisného spojení. Z těchto místností pak vede přímý kabel na pracoviště zpravodajské techniky, odkud jsou všechny přístroje dálkově ovládány. Celkově tento systém nazýváme centralizovaný odposlech a v současné době je vybudován ve všech krajských městech a v některých dalších místech.“*¹⁸

Dlouhodobý odposlech byl v r. 1969 prováděn za použití různých kamuflů. Šlo např. o popelníky označované jako ALCRON a MARKÝZ, skleněné a dřevěné (čtyřhranný a osmihranný) popelníky, různé aktovky s vysílačem v rukojeti, v balíčcích ukryté odposlechy CEJN IX, knihy s obalem, přenosný psací stroj ZETA s vysílačem v pouzdře, ozdobnou vázu se světlem nebo album. Pro nasazování v objektech disponovala VI. správa např. stavebními plány panelových domů na sídlištích Červený vrch, Malešice, Zahradní město a Jarov. Mimo jiné byla zpracována dokumentace pro instalaci krátkodobého odposlechu v automobilech Ford Zodiak, Taunus a Cortina, Renault R8, Fiat 850 a 1300, Mercedes a Volha. Jen v Praze byly dlouhodobým odposlechem obsa-

Tamtéž, Vyhodnocení plánu práce 1. odb. za rok 1963 z 2. 1. 1964, s. 1–5.

¹⁵ AMV, fond č. A-7, inv. j. 324, Zpráva o činnosti StB v r. 1966 z 3. 4. 1967, s. 64–65.

¹⁶ AMV, fond č. A-27, inv. j. 98, Informační zpráva o činnosti úseku výzkumu a vývoje při VI. správě MV, čj. OT-0053/05-68 z 18. 10. 1968, s. 4–5.

¹⁷ AMV, fond č. A-27, inv. j. 114, Legalizace spolupráce MV s Ministerstvem pošt a telekomunikací obou našich republik, čj. OT-008/01-69 z 21. 1. 1969, s. 1, 3.

Tamtéž, Návrh dohody, s. 2–3.

¹⁸ Tamtéž, s. 2.

zeny např. hotely Esplanade, Jalta, Zlatá husa, Alcron, Palace, Evropa, Solidarita, Stop Motel, Park Hotel, Internacional a Intercontinental. 1. odbor VI. správy také evidoval 31 technických spolupracovníků, kteří mu s nasazováním techniky různě pomáhali.¹⁹

K vyhodnocování získaných odposlechů měla VI. správa v r. 1976 celkem 44 překladatelů a překladatelek. Byly zajištěny překlady z němčiny, angličtiny, francouzštiny, španělštiny, portugalsštiny, srbochorvatštiny, ruštiny, italštiny a švédštiny. Nedostávalo se tlumočnicků pro německé dialekty z oblastí Rakouska, Švýcarska, Bavorska aj. Podobná situace panovala i u vlámsštiny, nizozemštiny, dánštiny, finštiny, řečtiny, norštiny, čínštiny, albánštiny, rumunštiny, arabštiny a turečtiny.²⁰

VI. správa průběžně pořádala různá školení pro příslušníky 6. odborů KS SNB. Mělo se tak zajistit předávání získaných poznatků a zkušeností i seznamování pracovníků s novými operativními prostředky a postupy. Jedno takové školení proběhlo např. 29. 11. 1977 v Praze. Dopoledne přednášeli mjr. Vlnas a por. Veselský o malířských základech a o obecných zásadách pro tuto práci. Odpoledne následovaly praktické ukázky. Druhý den se konala přednáška o tapetách, kterou měli por. Barták a mjr. Schlosser o typech tapet, druzích lepidel, možnostech provádění destrukce v tapetách a vhodném nářadí, dále o nátěrech tapet různými laky a o způsobech montáže odposlechu. Následovala výměna zkušeností a praktické ukázky. Závěrečné zhodnocení školení provedl pplk. Vencel. Právě u tapet bylo přítomnými konstatováno, že představují problém, který není uspokojivě vyřešen, a pokud je to možné, je lépe se tapetám vyhnout. Proto bylo také rozhodnuto podobné školení opakovat a do 31. 12. 1977 zajistit výrobu 500 speciálních nožů k narušování tapet.²¹

¹⁹ AMV, fond č. A-27, inv. j. 118, Protokol o předání a převzetí písemností a administrativních pomůcek, SOTP a ostatního materiálu na 4. odd. 1. odb. VI. správy FSZS z 13. 3. 1969, čj. OT-0023/1-69, Protokol s. 1–2, 4.

AMV, fond č. A-27, inv. j. 119, Protokol o předání a převzetí svazků OT a svazků tech. spolupracovníků na 1. odb. 4. odd. z 13. 3. 1969, čj. OT-0024/1-69, Protokol, s. 1.

AMV, fond č. A-27, inv. j. 122, Protokol o předání a převzetí KOP a dalších KP, svazků stálých tech. spolupracovníků, svazků C-7, stavebních plánů a panelových domů a uličníků Prahy na 2. odd. 1. odb. VI. správy FSZS z 18. 3. 1969, čj. OT-0030/1-69, Protokol s. 2–4.

Tamtéž, Protokol o předání a převzetí SOTP přístrojů a měřicích přístrojů + pracovní stoly z 14. 3. 1969, čj. OT-0030/1-69, objednávka V49 z 18. 3. 1969, s. 1.

²⁰ AMV, fond č. A-27, inv. j. 216, Zpráva o činnosti a plnění hlavních úkolů VI. správy FMV (pro jednání kolegia MV ČSSR) čj. 008L/01-1976-2 z 13. 8. 1976, Příloha č. III, s. 5–7.

²¹ Tamtéž, fond č. A-27, inv. j. 245, Celostátní školení montážníků – svolání, čj. OT-00539/1-77 z 3. 10. 1977, Informace pro náčelníka VI. správy FMV, s. 1–3.

Tamtéž, čj. OT-00539/1-77-2 z 2. 12. 1977, Vyhodnocení, s. 1–2.

Dlouhodobý prostorový odposlech v 50. a 60. letech

Cílem této pasáže je ukázat a alespoň částečně porovnat metody při nasazování operativní techniky, které StB používala zhruba v letech 1950–1954 a 1965–1967.²²

V 60. letech byla nejčastějším žadatelem o dlouhodobý odposlech II. správa – tedy kontrarozvědka, případně 2. odbory krajských správ nebo okresní či obvodní oddělení MV, které měly v podstatě stejnou působnost. Druhým žadatelem byla III. správa čili Vojenská kontrarozvědka (dále též VKR) a její oddělení u jednotlivých útvarů. Ostatními žádajícími byly Veřejná bezpečnost, I. správa, tzn. rozvědka, pohraniční stráž a spřátelené tajné služby. Počet návrhů na odposlech od těchto žadatelů byl však poměrně malý. Z 50. let není bohužel pro srovnání dochováno dostatečné množství pramenného materiálu, ale I. správa (v té době označovaná jako sektor BAb, II. samostatný sektor, odbor Z aj.) měla tehdy o odposlechy nepochybně zájem daleko větší.

Důvodem k odposlechu bývalo v 60. letech zpravidla podezření ze špionáže ve prospěch zahraniční zpravodajské služby (německé BND, americké CIA a britské IS). V ostatních případech šlo o podezření z trestné činnosti, jako byly devizové machinace, pašování zboží ze zahraničí, vyžrazení státního tajemství, rozkrádání majetku ve velkém aj. Předmětem (či spíše „objektem“) zájmu StB se mohl stát kterýkoliv občan ČSSR, který podle StB udržoval „podezřelé“ styky s cizinci buď na území státu, nebo při častých výjezdech do zahraničí za příbuznými, případně ze služebních důvodů. Pozornosti StB nemohli uniknout ani bývalí političtí vězni a ti, kteří se s nimi stýkali, ani ostatní lidé „nepřátelsky smýšlející“ o tehdejší zřízení (disidenti, příslušníci církví a sekt apod.). V 50. letech byly důvody nasazování odposlechů podobné, tehdy k nim však v rámci zostřeného třídního boje patřilo navíc hledání nepřátel ve vlastních řadách.

Cílem odposlechu v 60. letech bylo obvykle potvrdit výše uvedené podezření, zjistit další osoby zapojené do nepřátelské činnosti a prověřit tajné spolupracovníky zapojené do akce. Aby se sledovaná osoba pod odposlechem náležitě „projevila“ k předpokládané „trestné činnosti“, byly prováděny tzv. AOK, čili agenturně operativní kombinace. Šlo o cílené provokace, které se prováděly pomocí pohovorů a výslechů na StB, VB nebo na odd. pasů a víz pod různými záminkami (jako pohovor před a po cestě do zahraničí, podání vysvětlení k určité věci apod.). Následně se sledovalo, jak na tento pohovor

²² AMV, fond č. A-27, mikrofilmy C č.1 a 100–105.

(resp. výslech) bude sledovaný reagovat před svými nejbližšími, přáteli a kolegy, protože nejčastěji byly odposlechy umisťovány v bytech a kancelářích. Pro AOK k provedení tzv. aktivizace (čili k bezprostřední reakci dané osoby na určitou provokaci) byli úkolováni tajní spolupracovníci a důvěrníci, kteří měli u sledovaného člověka důvěru a předpokládalo se, že na jejich otázky odpoví pravdivě. „Vedlejším“ produktem aktivizace byla i prověrka spolupracovníka: sledovalo se, jak přesně plní pokyny a jak přesně informuje o své návštěvě u sledovaného. Zatímco v 60. letech chtěla znát StB „pravdu“ o činnosti sledovaného, v 50. letech bylo o jeho vině rozhodnuto dopředu a operativní technika ji měla jen potvrdit. Systém tzv. aktivizace byl tehdy ještě v počátcích.

Základem pro rozpracování každé akce byla v 60. letech obvykle žádost, kterou sepsal příslušný referent, doporučili nadřízení jeho oddělení a odboru a schválil náčelník příslušné správy. Obsahovala jméno sledovaného, datum a místo jeho narození, adresu bydliště, povolání, zaměstnavatele, politickou příslušnost a informace o jeho veřejné činnosti. Následoval popis činnosti sledovaného, kvůli které byl podezřelý z trestné činnosti. Tento popis byl zpravidla formulován tak, že téměř nepřipouštěl pochybnosti o vině: odposlech se měl stát jen potvrzením správnosti podezření. Podle zkušeností žadatele pak žádost obsahovala informaci o místě a podmínkách pro odposlech (tzn. údaje o bydlišti osoby: zda se jedná o panelový dům, vilu, ubytovnu apod.), které místnosti mají být odposlechem obsazeny, kde lze vybudovat tzv. opěrný bod (tj. místo, kde se odposlech obsluhoval), zda byly získány klíče, jakým způsobem se má provést zajištění osob, které by akcí mohly překazit, kdo a jak bude odposlech obsluhovat a vyhodnocovat aj. Na závěr byly určeny cíle nasazení odposlechu a případně zapojení tzv. agentury (tj. tajných spolupracovníků a důvěrníků), jak bylo uvedeno výše.

V 50. letech byly žádosti o nasazení odposlechu nesrovnatelně stručnější: o sledovaném se z nich dalo obvykle zjistit jen jméno, příjmení a místo bydliště (či spíše adresa, kde bude odposlech použit). Důvody, které vedly žadatele k nasazení odposlechu, nebyly uváděny, a ostatní podrobnosti nutné k provedení akce byly žadatelem sdělovány ústně při obhlídce místa konání akce. Poměrně častěji také bylo nasazení povolováno ústně a písemná žádost se podávala dodatečně.

Vlastnímu nasazení odposlechu předcházela v 60. letech tzv. vnější obhlídka, při které byl obhlédnut dům, kde se odposlech měl nasadit, a jeho okolí. Zjišťovalo se stáří domu, počet poschodí, použitý stavební materiál, umístění stavby v ulici, pohyb osob a vozidel apod. Také se prověřovali nájemníci domu a jeho majitel.

Na vnější obhlídku navazovala tzv. technická obhlídka, kterou bychom mohli označit i za vnitřní, neboť se při ní vstupovalo přímo do bytu, kde se odposlech měl nasadit, nebo do bytu, který měl stejné uspořádání, a to tzv. legálně, tedy s vědomím nebo za přítomnosti sledovaných osob, ovšem pod různými legendami (tedy se smyšlenými záminkami aj.), nebo tzv. nelegálně, tedy bez vědomí sledovaných osob. Technickou obhlídkou se rozuměl i vstup do jinak nepřístupných míst domu, kde se předpokládalo umístění dalších technických zařízení. V tomto případě se zpravidla postupovalo tzv. legálně, nejčastěji pod záminkou řešení záležitostí Civilní obrany (CO). Na základě obhlídek se stanovoval způsob montáže odposlechu, zajištění osob bydlících v bytě (případně jejich sousedů) a další podmínky pro hladký průběh akce.²³

Podobný model vnějších i vnitřních obhlídek existoval i v 50. letech, také legendy pro tzv. legální vstup byly podobné. V jednom z případů bylo např. kuriózně využito datum 5. 12. 1951 a příslušník StB s příslušníkem operativní techniky se převlékli za Mikuláše a čerta.²⁴

Relativně nejjednodušší byla v 60. letech montáž se vstupem do bytu prováděná tzv. legálně a s pomocí kamuflů. Kamufl byl zpravidla běžně užívaný předmět s ukrytým odposlechem. Podmínkou však samozřejmě bylo umístění takového předmětu v té části bytu, kde se předpokládal rozhovor o „trestné činnosti“ člověka. Nejčastěji to byl obývací pokoj, někdy kuchyně a ve zlomu případů ložnice.

Jako kamuflly byly velmi často používány telefony, protože po dohodě s tajnými spolupracovníky z řad zaměstnanců spojů nebyl problém pod nějakou záminkou (nejčastěji opravy) provést jejich výměnu. Instruovaný telefonní mechanik (někdy v doprovodu příslušníka operativní techniky) pak obvykle nahradil poškozený telefon telefonem se zabudovaným odposlechem. Demontáž se prováděla vrácením původního, „opraveného“ telefonu. Obdobně se postupovalo při poruše elektrických hodin (elektroměru), jindy se kontrolovalo kolísání napětí v el. síti.

O používání kamuflů v 50. letech bohužel informace chybí, ale z dochovaných směrnic plyne, že se používaly již tehdy. Nelze ani přesně určit, které místnosti byly odposlouchávány nejčastěji, protože na rozdíl od 60. let, kdy se odposlechem obvykle obsazovala jedna nebo dvě místnosti, v letech 50. byla tendence obsadit místností co nejvíce.

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž, mikrofilm C č. 1.

V 60. letech se většinou dělala i montáž bez vstupu do bytu (tedy opět tzv. legálně). Pro tento způsob byly opět vymyšleny standardní i zcela originální legendy. Jednou z tradičních byla zmíněná CO nebo zaměřování černé vysílačky.²⁵ Při jedné z akcí však bylo zase využito dobrých kontaktů na velitele místních požárníků a v daném domě bylo provedeno požární cvičení. Větší věrohodnosti dodal cvičení i výjezd požární techniky.²⁶ Podobné legendy se používaly i v 50. letech.

K nejkomplicovanějším způsobům montáže patřila tzv. montáž se vstupem do bytu konaná ilegálně. Dvěma základními předpoklady bylo získání klíčů a zajištění osob žijících v bytě. Způsobů k získání klíčů byla celá řada: muži ve vhodném věku mohli být např. předvoláni na vojenskou správu k lékařské prohlídce, ženy třeba na rentgen plic. Podobně se klíče daly opatřit v šatnách kin, divadel, restaurací a hotelů. Příslušníci StB využívali i děti sledovaných osob a kvůli klíčům vstupovali pod legendou hledání zábavné pyrotechniky nebo neslušných obrázků do školních tříd a šaten. Pokud se klíče nepodařilo zajistit, byly vstupní zámky překonávány pomocí pakličů nebo použitím různých přípravků.²⁷ Při jedné akci ve vojenském prostoru si VKR vymyslela legendu hledání a likvidace nevybuchlé munice. Občané z oblasti byli donuceni shromáždit se na stanoveném místě a u svých opuštěných domů nechat kvůli tlakové vlně případného výbuchu otevřená všechna okna. Zatímco příslušníci VKR odpalovali dovezenou munici, příslušníci operativní techniky nainstalovali odposlech.²⁸ Podobné způsoby získávání klíčů se praktikovaly opět i v 50. letech.

V 60. letech se pro zajištění osob bydlících v bytě, v němž měl být instalován odposlech (a případně jejich sousedů), hledala nejvhodnější doba, tedy taková, kdy bylo třeba hlídat minimum lidí. Většinou byli členové rodiny sledováni do zaměstnání nebo do školy a zde tajně hlídání buď přímo příslušníky StB nebo pomocí sítě tajných spolupracovníků a důvěrníků. Jejich prostřednictvím šlo také zajistit dotyčnému náhlou služební cestu nebo dětem práci při úklidu školních pomůcek apod. Důchodci, kteří se trvale zdržovali doma, mohli být pozváni např. na sociální odbor národního výboru kvůli výši důchodu nebo na lékařskou prohlídku.²⁹ V jedné z akcí byla ve spolupráci s ošetřujícím lékařem a lékaři Okresní hygienické a epidemiologické stanice

²⁵ Tamtéž, mikrofilmy C č. 1 a 100–105.

²⁶ Tamtéž, mikrofilm C č. 103.

²⁷ Tamtéž, mikrofilmy C č. 1 a 100–105.

²⁸ Tamtéž, mikrofilm C č. 102.

²⁹ Tamtéž, mikrofilmy C č. 1 a 100–105.

dokonce použita legenda nakažlivé nemoci a celá rodina odvezena na hygienickou stanici. Hlídaní osob trvalo po celou dobu montáže a byly také připraveny legendy pro jejich zadržení či zdržení při předčasném návratu domů: např. předvedení na VB kvůli hledání podezřelé osoby, které je dotyčný podobný, kontrola dopravní hlídkou VB aj.³⁰

V 50. letech nebyla dokonalému zajištění všech osob zdaleka věnována taková pozornost, a proto hrozilo daleko větší riziko odhalení. Při jedné akci se dokonce na příslušníky operativní techniky dobývala domácí, a protože ji vysvětlení dohlízejícího příslušníka StB neuspokojilo, přivedla si podruhé s sebou uniformovaného příslušníka SNB, kterému se příslušník StB ovšem legitimoval, takže akce byla „úspěšně“ dokončena.³¹

V 60. letech začala vlastní montáž odposlechu teprve tehdy, když byly všechny osoby mimo byt. Po vstupu do bytu byly pro jistotu rychle prohledány všechny místnosti. Stávalo se totiž, že se nepodařilo před montáží zjistit přítomnost domácího zvířete, které mohlo akci ohrozit nejen např. štěkáním či napadením příslušníka StB, ale i útekem. Příslušníci StB byli v krajním případě připraveni použít i jed.

Pokud se vstup zdařil, příslušníci operativní techniky se v bytě zamkli, aby nemohli být náhodně překvapeni osobou, která by unikla pozornosti kolegů hlídkujících v radiovozu. Pak byla na předem vytipovaná místa rychle provedena montáž. Po instalaci se v opěrném bodě prováděla kontrola slyšitelnosti. Odposlech byl zamaskován, všechny věci vráceny na původní místo a byl proveden úklid. Pak byla vysílačkou dána zpráva skupině v radiovozu a určený příslušník zajistil nepozorovaný odchod z bytu. Zároveň bylo vysílačkou zrušeno i hlídání osob.

Pokud uplynula doba určená pro používání odposlechu směrnicí nebo pomínuly důvody k jeho nasazení, byla provedena demontáž. Dělo se v podstatě totéž jako při montáži, ovšem s tím rozdílem, že si příslušníci operativní techniky z bytu odnesli veškeré odposlechové zařízení. Zcela výjimečně zůstávaly ve zdech kousky drátů, které mohly jen stěží prozradit, co se zde odehrálo.³²

V 50. letech se při montáži postupovalo v zásadě stejným způsobem, ovšem radiostanice byla k dispozici maximálně ve voze, osobní vysílačkou příslušníci StB tehdy ještě nedisponovali. Při demontáži docházelo k tomu, že byly vyjmuty pouze mikrofony a v podstatě celé vedení zůstávalo zamaskova-

³⁰ Tamtéž, mikrofilmy C č. 103.

³¹ Tamtéž, mikrofilm C č. 1.

³² Tamtéž, mikrofilmy C č. 1 a 100–105.

né ve zdi. To pak v některých případech vedlo k dodatečné dekonspiraci akce. Vzhledem k nízké úrovni vedení evidence o demontáži instalovaných odposlechů bylo také u některých akcí (s odstupem tří i více let) zjišťováno, že mikrofony a vedení jsou stále na místě, přestože akce již dávno skončila.³³

Vlastní odposlech probíhal v době mezi montáží a demontáží a byl obsluhován z tzv. opěrného bodu. Pokud byl použit odposlechový vysílač (např. typ CEJN II nebo CEJN IV), bylo nutné v okruhu maximálně 130 m (obvykle však do 50 m) najít místo pro obsluhu. V uvedené oblasti byla zjišťována přítomnost současných i bývalých zaměstnanců MV nebo současných a bývalých tajných spolupracovníků a důvěrníků. V případě nepřítomnosti takových osob byli v okolí vytipováni občané, kteří byli považováni za spolehlivé, a s vhodnou legendou pak byli kontaktováni. Tradiční legendou bylo zaměřování černé vysílačky, tedy hledání radioamatéra provozujícího neschválenou vysílačku a porušujícího pravidla radiového provozu. Byly však používány i legendy doslova ušité na míru místní situaci a za opěrné body byly vybírány místnosti ve školách, národních výborech, kancelářích, v kulturních zařízeních aj. Opěrné body byly samozřejmě zřizovány i ve služebnách VB, StB a VKR.³⁴ (V jednom případě dokonce příslušník operativní techniky bydlel přímo nad sledovaným, takže legendu pro obsluhu odposlechu vůbec nepotřeboval.³⁵)

V 50. letech byly pro získání opěrného bodu používány podobné legendy. Od r. 1951 měla StB k dispozici odposlechový vysílač vlastní konstrukce JISKRA, který měl dosah kolem 100 m. Jeho nevýhodou ale bylo dálkové ovládání schopné vysílač zapínat a vypínat jen na značně menší vzdálenost, takže aby jej obsluhující příslušník mohl uvést do chodu nebo vypnout, musel se pohybovat velmi blízko sledovaného domu.³⁶

V 60. letech zpracovala složka MV, která o odposlech požádala, po skončení celé akce hodnocení, jakým přínosem pro celý případ bylo jeho použití. Je třeba zdůraznit, že v drtivé většině případů odposlech původní podezření buď zcela vyvrátil nebo alespoň nepotvrdil. To však nemohlo zabránit tomu, aby o něj třeba v následujícím roce nebylo znovu žádáno. V některých případech byly výsledky z odposlechu zneužity pro rozpracování jiných trestných činů, než pro které byl původně instalován. Nelze opomenout ani to, že tímto způsobem byly mnohdy získány detailní informace o poměrech a i intimních vztazích v rodině, které se kdykoliv v budoucnu mohly stát základem pro vy-

³³ Tamtéž, mikrofilm C č. 1.

³⁴ Tamtéž, mikrofilmy C č. 1 a 100–105.

³⁵ Tamtéž, mikrofilm C č. 103.

³⁶ Tamtéž, mikrofilm C č. 1.

dírání. Operativní technika zase hodnotila technické provedení akce, vhodnost použité legendy, zajištění osob, úroveň spolupráce s ostatními složkami MV. Obvykle konstatovala, že alespoň po technické stránce bylo vše v pořádku.

V počátku 50. let takto podrobný způsob vyhodnocování akce zcela evidentně chyběl, takže nelze zjistit, do jaké míry odpovídaly výsledky odposlechu původním očekáváním. Navíc – jak už bylo uvedeno – StB většinou užívala odposlech jen k potvrzení viny sledovaného nebo pro získání kompromitujících informací, jimiž mohla dotyčného vydírat a donutit ke spolupráci.³⁷

Záznamová technika

S tematikou odposlechů (podobně jako s dále zpracovanou problematikou telefonních odposlechů) úzce souvisí další technický okruh: záznamová technika.

Záznamová technika byla pravděpodobně jedinou oblastí, která zřejmě na vývoj nekladla takové požadavky jako jiné části operativní techniky. Bylo totiž možné využít komerčně vyráběné drátofony a magnetofony domácí i zahraniční provenience.

Koncem 40. let byly pro nahrávání odposlechů využívány německé kořistní magnetofony, americké drátofony Webster (od firmy Webster-Chicago) a nepříliš kvalitní drátofony Paratus z Meopty Přerov.³⁸ (Drátofon bylo zařízení fungující na stejném principu jako magnetofon, nosičem zvuku však nebyla páska, ale drát.)

Na konci roku 1950 měly I. (kontrarozvědka), III. (hospodářská kontrarozvědka) a VI. sektor (vyšetřování) k dispozici čtyři drátofony Webster (jeden byl u V. sektoru), čtyři nahrávací přístroje Meopta, jeden přístroj na mazání cívek a příslušenství (např. krystalová sluchátka Perfectone, přívodní šňůry, cívky).³⁹

³⁷ Tamtéž, mikrofilmy C č. 1 a 100–105.

³⁸ Podle informací odborného poradce p. A. Veselého.

³⁹ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-4, I. sektor, Seznam operat.-technic. přístrojů a zařízení podle stavu ke dni 21. 12. 1950, k čj. S-3146/01-50 z 21. 12. 1950, s. 1.

Tamtéž, Seznam operativně technických přístrojů a zařízení, nalézajících se na III. sektoru, podle stavu ke dni 18. 12. 1950 z 20. 12. 1950, s. 1.

Tamtéž, VI. sektor, čj. A-58.592/05-50, Seznam operativně technických zařízení ke dni 28. 12. 1950 z 29. 12. 1950, s. 1.

V následující tabulce již nejsou typy Webster a Paratus rozlišeny.⁴⁰

	5. sektor MNB	KV StB a V. sektor
nahrávač drátový	39	57
cívky s nahrávacím drátem	445	260
mazací pec	3	22
krystalová sluchátka	5	40
magnetická sluchátka	50	73

O ceně vybavení pro drátofony si můžeme udělat představu z ceníku potřeb operativní techniky z r. 1952, kde je u síťového nahrávače Paratus-Meopta udávána cena za kus 13 000 Kčs, u náhradního kotouče 471 Kčs a pro krystalová sluchátka Paratum Meopta 1353 Kčs. Cívky nahrávacího drátu stály 396 Kčs (1 hod. záznamu) a 254 Kčs (1/2 hod. záznamu).⁴¹

Drátofony Webster a Paratus používala StB nejen ve standardním komerčním provedení, ale příslušníci operativní techniky prováděli i jejich úpravy podle svých potřeb. StB sloužily ještě v r. 1953 (hlavně kvůli možnosti delšího záznamu na drát, v kompletu pro telefonní odposlech byl Paratus použit dokonce i v r. 1959), přestože byly od r. 1950 postupně nahrazovány magnetofony.⁴² Je v podstatě zapomenuto, že v této době uvedenou nahrávací techniku používaly téměř výhradně státní instituce. Soukromí majitelé, kteří si ji přivezli ze zahraničí nebo si ji po jejím vyřazení ze státní správy koupili v bazarech, byli policejně evidováni, protože údajně by ji mohli zneužít k protistátním činům.⁴³

V následujících letech byly používány standardně vyráběné magnetofony jak tuzemské, tak zahraniční výroby. Ze zahraničních typů to byly např. magnetofony Revox, Uher, Studer, Nagra a Stuzzi, z domácích především různé druhy Sonetů.

⁴⁰ Tamtéž, V. sektor, čj. 4905/0901-50 z 28. 12. 1950, s. 10–11.

⁴¹ AMV, fond č. 310, inv. j. 47 - 11, Jmenný seznam potřeb operativní techniky, s. 1.

⁴² AMV, fond č. 310, inv. j. 2-8, Činnost BAa- s v r. 1950, Hlášení za měsíc březen 1950, Příloha č. 1, s. 2.

AMV, fond A-27, mikrofilm C č. 1.

Podle informací odborného poradce p. A. Veselého.

⁴³ Podle informací odborného poradce p. A. Veselého.

Horník, Miroslav: Magnetofón z Meopty, Praktická elektronika a rádio č. 11, roč. 2001, s. 42.

Kunc, Ivan: Ad: Magnetofón z Meopty, PE-AR 11/2002, Praktická elektronika a rádio č. 3, roč. 2002, s. 43.

Pro své specifické potřeby StB vyvinula a vyráběla např. magnetofony VÍTĚZ I–IV. Přenosný síťový nahrávač VÍTĚZ II se vyvíjel před r. 1959, VÍTĚZ III byl přenosný kazetový bateriový nahrávač, který se vyvíjel v letech 1959–1960 a vyráběl se zhruba od r. 1961. Kapesní kazetový nahrávač VÍTĚZ IV byl vyráběn přibližně od r. 1963 a v r. 1964 se pro „domácí trh“ počítalo s jeho výrobou v ceně 5800 Kčs. Spřátelené tajné služby si jej v r. 1966 s příslušenstvím mohly koupit za 7980 Kčs a v r. 1967 bez příslušenství za 5970 Kčs. V r. 1966 si tito „přátelé“ mohli pořídit přehrávač pro telefonní odposlechy BLANÍK (vyráběn před r. 1964) s kufrem za 10 246 Kčs. Výrobní cena univerzálního přehrávače BLANÍK II, který sloužil pro přehrávání záznamů ze SNĚŽKY III a VÍTĚZE IV, byla v r. 1964 7200 Kčs. Přibližně od r. 1959 byl ve výrobě přehrávač JAVORNÍK II pro nahrávače VÍTĚZ a SNĚŽKA. Nahrávač telefonních odposlechů SNĚŽKA se vyráběl zhruba od r. 1959, SNĚŽKA II před r. 1961 (vyvíjel se v letech 1959–1960) a SNĚŽKA III před r. 1967. Nahrávač JESENÍK stál v r. 1969 pro „přátele“ 7000 Kčs a k němu náležící přehrávač HOSTÝN 11 400 Kčs. V polovině 70. let používala StB např. také miniaturní kapesní nahrávač BOUBÍN (vyvíjen asi od r. 1967), miniaturní kapesní nahrávač ECHO (prototyp v r. 1973), přehrávač k nahrávači ECHO URAL, operativní nahrávač malých rozměrů ŠPIČÁK (vyvíjen asi od r. 1967) a další.⁴⁴ Od „spřátelených“ tajných služeb získala StB

⁴⁴ V polovině 50. let se prameny zmiňují o tom, že StB používala magnetofon typu Rever, Reverer nebo Revere, údajně by mělo jít o zkomolení typu Revox.

Podle informací odborného poradce p. A. Veselého.

AMV, fond č. A-27, inv. j. 216, Zpráva o činnosti a plnění hlavních úkolů VI. správy FMV z 13. 8. 1976, Příloha č. III/11 – výrobní úkoly.

AMV, fond č. A-27, inv. j. 220, Vyhodnocení prováděcího plánu VI. správy za období od 1. 1. 1976 do 31. 10. 1976, Příloha č. 2 – vyhodnocení výrobních úkolů VI. správy.

AMV, fond č. A-27, inv. j. 144, Zpráva o plnění plánovaných úkolů VI. správy FMV za rok 1970 z 5. 1. 1971, čj. OT-02/01-71, Příloha č. 2, Přehled o dodávkách výrobků VÚ-MV do socialistických států.

AMV, fond A-27, mikrofilm C č. 1.

AMV, fond A-24, inv. j. 227, čj. N/K-00139/61 z 8. 6. 1961, Dohoda o vzájemnej pomoci bezpečnostných orgánov ČSSR a ZSSR pri zaist'ováni prostriedkov operatívnej techniky.

In: Protokol z porady zástupců Ministerstva vnitra ČSSR a výboru státní bezpečnosti při Radě ministrů SSSR o vzájemné pomoci v oblasti operativní techniky (Moskva 23.–26. 5. 1961), s. 5.

AMV, fond A-27, inv. j. 181, čj. OT-007/01-73, plán hlavních úkolů VI. správy FMV na rok 1973, s. 18.

AMV, fond A-27, inv. j. 143, čj. OT-001/01-71, Plán hlavních úkolů VI. správy FMV na rok 1971 z 5. 1. 1971, Příloha č. 2, Plán vývoje a výroby VI. správy FMV na rok 1971 – úsek elektrotechnika, s. 18.

k vyzkoušení a použití v r. 1963 např. sovětský drátوفon MEZON a v r. 1971 miniaturní drátوفon MOŠKA 1.⁴⁵

Odposlech telefonu a dálkopisu

Stejně jako prostorový odposlech byl i odposlech telefonu a dálkopisu od začátku existence StB jedním z neodmyslitelných prostředků boje s “třídním nepřítelem”.

Směrnice pro odposlech telefonu a dálkopisu před rokem 1951

Nejstarší dochovaná směrnice pro odposlechy telefonů je z 26. 9. 1949 (platila pro sektor BAa, tzv. vnitřní StB). S platností od 1. 10. 1949 stanovila, že telefonní odposlechy se provádí po dobu 14 dní s možností jejich dalšího prodloužení, v mimořádných případech se na základě schválení velitele skupiny odposlech instaloval ihned, v ostatních případech nejpozději do měsíce. Nahrané rozhovory se podle závažnosti obsahu označovaly třemi stupni důležitosti. V listopadu 1950 byla vydána směrnice pro krajská velitelství StB, podle kterých odposlechy telefonů schvaloval krajský velitel StB nebo jeho zástupce.⁴⁶

AMV, fond A-27, inv. j. 87, čj. OT-00103/05-66 z 17. 10. 1966, Návrh plánu výzkumu a vývoje VI. správy na rok 1967 a 1968, Příloha č. 3 k čj. OT-001095/01-66, Plán výroby VI. správy MV na rok 1967–1968, s. 4–5.

AMV, fond A-27, inv. j. 87, čj. OT-00103/05-66 z 17. 10. 1966, Návrh plánu výzkumu a vývoje VI. správy na rok 1967 a 1968, Příloha č. 2 k čj. OT-00103/05-1966, s. 6, 37.

AMV, fond A-27, inv. j. 43, Návrh na vybavení útvarů VB přístroji speciální operativní techniky r. 1964, HS VB čj. 00186/61 z 19.11.1964, s. 1.

AMV, fond A-27, inv. j. 15, čj. A/7-001166/01-63 z 5. 12. 1963, Plán technického rozvoje na IX. správě MV na rok 1964 a výhled na rok 1965, s. 26, 30.

AMV, fond A-27, inv. j. 7, čj. VÚ-00174/01-60, Vývojový a výrobní plán VÚ IX. správy MV na rok 1961, s. 9–10.

AMV, fond A-27, inv. j. 6, čj. VÚ-00144/01-1959, Plán vývojových úkolů a plán výroby Výzkumného ústavu IX. správy MV na rok 1960, Plán vývojových úkolů na r. 1960, s. 1.

Tamtéž, Plán výroby na r. 1960, s. 3–5.

⁴⁵ AMV, fond A-24, inv. j. 415, Informace o vzájemné spolupráci technických součástí MV ČSSR a Výboru StB při RM SSSR z r. 1963. In: čj. A/7-00799/01-63 z 29. 8. 1963, s. 4.

AMV, fond A-27, inv. j. 175, čj. OT-00147/1-72 z 22. 5. 1972, Protokol o předání a převzetí písemností 1. odboru VI. správy FMV, s. 1.

⁴⁶ Schovánek, Radek: Vývoj technických složek MV 1948–1963 I. In: Securitas imperii č. 1, Úřad dokumentace a vyšetřování činnosti Státní bezpečnosti, Praha 1994, s. 19.

Používání odposlechu telefonu a dálkopisu před rokem 1948

Jak bylo zmíněno již v úvodu, z dosud známých pramenů nelze zatím sestavit ani přibližný obraz o používání operativní techniky v letech 1945–1948. Můžeme ovšem jednoznačně prokázat, že již tehdy byl tento typ techniky k dispozici a byl také používán.

Pozdější velitel StB Jindřich Veselý ve své zprávě z 25. 8. 1945 o pozicích komunistů na tehdejším MV napsal, že jsou toho času slabé, protože je zde jen asi třicet soudruhů, z toho pouze sedm na vedoucích místech (ovšem kromě ministra vnitra Noska; jedním z nich byl Karel Smíšek, pozdější dlouholetý náčelník operativní techniky v rámci StB).⁴⁷

Hlavní problém představoval podle Veselého mjr. Bartík, který vedl zpravodajskou službu a doslova „vším točí“ tak, že se stoupenci komunistů nemohli dostat k informacím, které je zajímaly: „*Kpt. Pokorný se marně snažil zjistit, jak je to s odposloucháváním telefonních hovorů. Byl pořád uspáván výmluvami, že se to teprve dělá, že ještě není nic hotového apod., až v těchto dnech náhodou a nedopatřením jednoho z Bartíkových pomocníků, který asi nebyl dostatečně informován o nebezpečnosti Pokorného, Pokornému prozradil, že první padesátka odposlouchávacích stanic již řádně a plně pracuje a druhá padesátka se právě dokončuje a v několika dnech přijde do provozu. Co o těchto věcech ví sám ministr, nevím, ale možná ani tolik.*“

Tuto situaci navrhoval Veselý řešit dosazením Skořepy místo Dreiseitla, Bartíka chtěl ponechat, „*ale přinutit ‚stůj co stůj‘ k věcné a opravdové spolupráci s našimi lidmi, kteří musí dostat možnost nahlédnutí do jeho magické kuchyně.*“⁴⁸

⁴⁷ SÚA, fond č. 05/11, sv.84, a. j. 540, 73 listů, 25. 8. 1945, Situace v Ministerstvu vnitra, s. 1.

⁴⁸ Tamtéž, s. 2

Josef Bartík (?), zpravodajský důstojník čsl. armády, do r. 1939 na II. odd. GŠ, v letech 1939–1945 příslušník zpravodajské skupiny gen. Františka Moravce v Londýně, od r. 1945 na MV, dosáhl hodnosti generála, po únoru 1948 zatčen a vězněn.

Bedřich Pokorný (1904–1968), před r. 1945 zpravodajský důstojník čsl. armády, 3. 7. 1945 přednosta obranného odd. odboru pro politické zpravodajství, 15. 1. 1946 přednosta tohoto odboru, po únoru 1948 zástupce velitele StB J. Veselého. Mj. vedl vyšetřování atentátu na mjr. Augustina Schramma a případu gen. Karla Kutlvašra, inicioval zatčení gen. Josefa Bartíka. V letech 1949–1950 velitel sektoru BAc (od podzimu 1949 byly sektoru BAc podřízeny Tábory nucených prací), 28. 1. 1951 zatčen a obviněn, že kryl záškodnickou skupinu ve vedení KSČ. Během vyšetřování bylo prokázáno, že se v případě mjr. Schramma dopouštěl násilí na zatčených a vynucoval doznání na Miloslavu Chocovi. V r. 1953 odsouzen za sabotáž na 16 let do vězení, v r. 1956 odsouzen za zneužití služební moci na jeden rok podmíněně, zproštěn předchozích obvinění a propuštěn, v r. 1957 dostal odškodnění 90 000 Kčs.

Je zřejmé, že mjr. Bartík nemohl komunistům příliš dlouho blokovat přístup k informacím ani k operativní technice. Naznačuje to i „Návrh na zatímní organizaci StB“ z 15. 9. 1945, kde se mj. uvádí, že by okresní úřadovny StB měly zemské úřadovně StB zasílat zprávy o odposlouchání telefonických hovorů. Na této úrovni velení totiž již v podstatě nebylo možné zneužití odposlechů telefonů zabránit.⁴⁹ (I kdyby se to podařilo, stále ještě zbývala možnost využít služeb nechvalně proslulého vojenského Obranného zpravodajství vedeného generálem Bedřichem Reicinem, které odposlechy telefonů tehdy již také používalo.⁵⁰)

Po vnitřní i po technické stránce bylo vše vyřešeno. Jak naznačuje zpráva z března 1947 zůstávaly zřejmě určité potíže oficiálního rázu. Tehdy se totiž na přísně důvěrné schůzi kvůli odposlechům telefonů v rámci poštovní sítě a záznamu dálkopisného spojení zejména do zahraničí sešli zástupci MV a Ministerstva pošt. Výsledkem byl zásadní souhlas MP s odposlechem, který v zájmu bezpečnosti státu budou provádět příslušníci VII. odboru (zpravodajského) MV. Podmínkou bylo, že ministru pošt (tehdy lidovec František Hála) nebo jím určenému zástupci bude ohlášeno číslo linky nebo jméno účastníka, který bude odposloucháván, a ministrem pověřený úředník s příslušníky VII. odboru MV provede „technické vyřešení“ požadavku.⁵¹

Používání odposlechu telefonu a dálkopisu po roce 1948

Již v srpnu 1949 bylo při kontrole činnosti Krajského velitelství StB Brno na úseku operativní techniky o odposlechu telefonu napsáno: „*Operativní technika tohoto kraje je velmi dobře vybudována. Upozorňuji na zvlášť dobře vyřešený způsob odposlechu telefonických rozhovorů a cenzury pošty a doporučuji, aby přednosta sektoru BAt se při své návštěvě KV StB Brno s tímto způsobem seznámil.*“⁵²

V Praze byla v září téhož roku na oddělení BAa-S/c (oddělení BAa-S/c bylo součástí sektoru BAa, srov. výše) zavedena nová organizační opatření za účelem získání evidence prováděných odposlechů.

⁴⁹ SÚA, fond č. 05/11, sv. 92, 60 listů, Návrh na zatímní organizaci StB z 15. 9. 1945, s. 7.

⁵⁰ AMV, a. č. V-5443 MV, Nechanský Jaromír a spol., podsvazek 1, s. 266, Velitelství 1. oblastní správy OBZ, čj. 6104/I/2Pr/taj.zprav.45 z 17. 9. 1945, špkt. Nechanský podezřelá činnost, s. 1.

⁵¹ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-1, Informace pro ministra z 17. 3. 1947, s. 1.

Českoslovenští politici 1918/1991. Uspo. Hodný, Martin. Nakl. Hodný, Praha 1991, s. 33.

⁵² AMV, fond č. 310, inv. j. 2-9, Sektor BAa - IV. z 29. 8. 1949 – kontrola IV. odd. KV StB na Moravě, s. 5–6.

Většina telefonních odposlechů byla nahrávána na cívky a přepisována (jen nepatrná část se přímo stenografovala), zbývající nepřepsané nahrávky se na cívkách předávaly k vyhodnocení příslušným sektorům StB.⁵³ Sektory však zapůjčené cívky vracely někdy s velkým zpožděním, a proto sáhlo oddělení BAa-S/c (cenzura korespondence a odposlech telefonů) v lednu 1950 k radikálnímu řešení: na jeden týden zastavilo téměř všechny odposlechy telefonních hovorů a ze sektorů stáhlo většinu cívek.

V únoru 1950 pro změnu přestala stačit kapacita zařízení pro odposlech (30 linek) a k 1. 2. zůstalo z tohoto důvodu nevyřízeno pět příkazů k odposlechu I. stupně naléhavosti.

Od března byly na cívkách sektorům předávány jen cizojazyčné hovory, ostatní se na oddělení přepisovaly. Podle předběžného hlášení se kapacita odposlechu měla zvýšit, ale problémy nastaly s nedostatkem sil pro přepisování cívek, a pokud by je sektor BAa nezajistil, hrozil návrat k předchozí praxi.

Počet odposlouchávaných hovorů se nezvýšil ani v květnu. Ke dni 3. 6. 1950 na referátu BAa-S/c už registrovali 23 neuspokojených naléhavých objednávek. Vyhrazené linky nepostačovaly ani sektorům, ani KV StB a MNO. V červnu se podařilo zvýšit počet linek odposlechové ústředny na 60, ale v hlášení za tento měsíc bylo již uvedeno, že kapacita ústředny je plně obsazena a že by se mělo uvažovat o zvýšení na 100 linek. Přetrvávaly i problémy s nedostatkem zručných písářek pro přepisování cívek a se stahováním zapůjčených cívek ze sektorů.⁵⁴

Přesně o rok později zavedl velitel StB pplk. Hora na návrh velitele IV. sektoru StB (operativní technika) pplk. Smíška v zájmu rychlého a spolehlivého předávání zpráv z odposlechů telefonu a pro obstarávání telefonních čísel opatření, podle kterých měl denně v 11:00 hod. kurýr doručit do sekretariátu velitelů jednotlivých sektorů StB přepsané telefonické hovory a cívky s cizojazyčnými hovory. Každý sektor je pak předával příslušným referátům, stahoval od nich vyhodnocené cívky a přijímal žádanky na obstarání nových telefonních čísel. V případě akutní potřeby odposlechu určitého telefonu požádal o jeho obstarání příslušník StB telefonicky, ale do 24 hodin musel před-

⁵³ AMV, fond č. 310, inv. j. 2-7, Hlášení přehledu činnosti BAa-S v r. 1949, Hlášení za září 1949, Příloha č. 1, s. 1–2.

⁵⁴ AMV, fond č. 310, inv. j. 2-8, Činnost BAa s r. 1950, Hlášení za leden 1950, Příloha č. 1, s. 2.

Tamtéž, Hlášení za únor 1950, Příloha č. 1, s. 2–3.

Tamtéž, Hlášení za březen 1950, Příloha č. 1, s. 2–3.

Tamtéž, Hlášení za květen 1950, Příloha č. 1, s. 2.

Tamtéž, Hlášení za červen 1950, Příloha č. 1, s. 3.

ložit velitelem sektoru potvrzenou obstarávkovou kartu, jinak byl odposlech zrušen.⁵⁵

Přesto ještě v r. 1953 nebyly odposlechy telefonů a dálnopisů po všech stránkách zajištěny:

„Telefonní, radiové i dálnopisné spojení s kapitalistickou cizinou není z naší strany [StB] soustavně kontrolováno co do obsahu hovorů a zpráv. Ze strany Ministerstva spojů je kontrolována pouze délka hovorů, aby mohl být vyměřen poplatek za vedený hovor neb odeslanou zprávu. [Zde se poukazovalo na případ ing. Miloslava France, který byl 10. 11. 1951 popraven za velezradu a vyzvědačství.] Proto je dnes možné, že zahraniční linky jsou úplně volné pro hovory a zprávy kohokoliv. Tato situace se projevuje zejména v dálnopisném spojení, kdy samotný účastník u nás může si vyvolit sám přes mezinárodní ústřednu účastníka v západní Evropě. Tímto způsobem je velmi snadné podávat zprávy do zahraničí bez nejmenšího nebezpečí vyzrazení. [...] Při dnešním vysokém stupni vyspělosti techniky, kdy po drátech je možno přenášet mimo jiné i obraz, plány továren apod., je náš stav ve spojích přímo kritický. [...] Ze strany MNB je kontrola (odposlech) prováděna pouze na dožádání operativy – ne trvale. [...] Velikou slabinou v mezinárodních spojích je kádrová situace na důležitých místech, jakými jsou mezinárodní centrála Praha a zesilovací stanice – poslední před přechodem hranic – Všeborovice, Bor u Tachova, Vyšší Brod, Břeclav, Bratislava, Ústí n. L., Liberec, Ostrava, Místek, Prešov a Košice. Z těchto stanic je možný nekontrolovatelný styk s cizinou buď personálem neb lidmi, kterým je to umožněno. Obsazení zesilovacích stanic spolehlivými lidmi je velmi slabé, a proto je zde pravděpodobnost zneužívání. Mezi zesilovacími stanicemi na naší straně a na cizím území vedou služební linky (pro kontrolu spojení) a bylo by divné, aby nepřítel o tom nevěděl a nevyužíval možnosti.“⁵⁶ (ÚV KSČ v té době už schválilo některé vedoucí zesilovacích stanic.)

Úkoly, které měly odstranit uvedené nedostatky, byly zformulovány již na podzim r. 1952. Hovořilo se o zajištění „prokádrovaných“ mechaniků pro zesilovací stanice, kontrole služebních linek odposlechem, kontrole radiovysílacího střediska v Poděbradech, cenzuře odesílaných a přijímaných radiogramů přímo v radiotelegrafní ústředně v Jindřišské ulici v Praze, kontrole vysílacích středisek, zřízení pracoviště na dálnopisné ústředně, kde by se cenzurovaly všechny procházející dálnopisy, o kádrových opatřeních v rozhlasu, o zrušení poštovních a telegrafních smluv Ministerstva spojů se zahraničními

⁵⁵ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-2, čj. B/5-435/01-51 z 11. 6. 1951, s. 1.

Liška, Otakar – kol.: Vykonané tresty smrti Československo 1918–1989. ÚDV, Praha 2000, s. 52.

⁵⁶ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-11, čj. A-1074/0167-taj-53 z 11. 5. 1953, Situace v mezinárodních spojích čsl. pošt – návrh na řešení, s. 1–2.

partnery, na kterých čsl. republika z hospodářských a politických důvodů neměla zájem, a o odposlechu provozního vedení přes hranice v resortu Ministerstva dopravy (např. železnice).⁵⁷

Od poloviny ledna 1963 začala na IX. správě MV (operativní technika) adaptace pracoviště pro odposlech telefonu a dálnopisu na novou odposlechovou ústřednu ORLÍK s kapacitou 190 linek, nahrazující ústřednu U-36 z r. 1952. Telefonní odposlech byl proto dočasně omezen na 60 linek (od 15. 5. zajištěno u krajské správy MV Praha). ORLÍK byl do provozu uveden počátkem ledna 1964.

Během r. 1963 byla trvale zavedena kontrola dálnopisu některých ZÚ a namátkově veškerého mezinárodního dálnopisného styku s kapitalistickými státy, z hlediska dodržování státního tajemství a styku se závadnými osobami se kontroloval dálnopis zbrojních závodů a podniků zahraničního obchodu. Mimo plán se pro II. správu MV (kontrarozvědka) po celý rok vyhodnocovalo mezinárodní telefonní spojení mezi ČSSR, NSR, USA a Velkou Británií (akce DAR), pro některé „sprá-telené“ tajné služby se kontroloval dálnopis určitých ZÚ (nebylo však uvedeno, které tajné služby o kontrolu požádaly a které ZÚ byly kontrolovány).

V sedmi krajích bylo staré odposlouchávací zařízení nahrazeno přístroji BEZDĚZ (podle potřeb kraje měl BEZDĚZ 30–120 linek, celková modernizace krajů nebyla ukončena do r. 1968). V r. 1963 bylo průměrně obsluhováno 106 akcí (od května do prosince 59 akcí), zapojeno bylo 495 nových linek a zrušeno 535 starých. Na operativu bylo předáno 12 428 zpráv a z kartotéky telefonních účastníků zodpovězeno 18 143 dotazů, na krajské správy MV bylo předáno 5368 zjištěných účastníků telefonních hovorů s NSR a 2139 s Velkou Británií.⁵⁸

V r. 1968 došlo v tisku k dekonspiraci místností v obvodních automatických ústřednách, tzv. dekád, které sloužily pro nasazování telefonních a dálnopisných odposlechů. V Praze nebyly legalizovány žádným způsobem, ale v některých krajích fungovaly např. pod hlavičkou civilní obrany. Tyto míst-

⁵⁷ Tamtéž.

AMV, fond č. 310, inv. j. 47-11, čj. B/7-0092/01-52 z 30. 10. 1952, Situace ve spojové službě MS, s. 1–2.

⁵⁸ AMV, fond č. A-27, inv. j. 16, Zpráva o činnosti IX. správy MV za rok 1963, čj. OT-0014/01-64 z 10. 1. 1964, s. 4–5.

Tamtéž, Statistické zhodnocení činnosti operativní techniky za rok 1963, s. 1–2.

Tamtéž, Zpráva o plnění úkolů na 2. odb. IX. správy MV v roce 1963, s. 1–3.

AMV, fond č. A-27, inv. j. 98, Informační zpráva o činnosti úseku výzkumu a vývoje při VI. správě MV. Fotokopie, s. 3–4.

nosti byly proto zapečetěny a jejich návštěva příslušníky StB byla omezena na minimum. Celkový rozsah dekonspirace v tisku byl následující:

1. Na obvodní automatické ústředně jsou místnosti se zprostředkovacím pultem, který umožňuje odposlech libovolné linky.
2. Mimo tyto místnosti je centrum, kde se hovory nahrávají na magnetofony. Linka je připojena na volič, který si po zvednutí telefonního sluchátka sám najde volný magnetofon. Tato operace je nemá a proběhne dříve, než volající vytočí číslo nebo než volaný zvedne telefon po zazvonění.
3. Jako schránka na odposlech se používá telefonní přístroj, odposlech bývá maskován jako svitkový kondenzátor.
4. Dokonalejším provedením je zvláštní sluchátko v telefonu, které po zavěšení pracuje jako mikrofon.
5. Při odposlechu je poblíž instalováno zesilovací zařízení.
6. Odposlech montují někteří pracovníci spojů, CO apod.
7. Po dekonspiraci akce GUMOVNÍK ve Štěpánské ulici v Praze veřejnost ví, že StB toto zařízení kryje jako zařízení CO.⁵⁹

Jak již bylo uvedeno v části o krátkodobém a dlouhodobém odposlechu, proběhla o legalizaci těchto místností v lednu 1969 jednání s Ministerstvem pošt a telekomunikací. Podle čl. 4 se Ministerstvo pošt a telekomunikací zavázalo, že jmenovitě určenému okruhu osob umožní kdykoliv vstup do manipulačních místností v automatických telefonních ústřednách a kabelovnách včetně provedení potřebných zásahů (zásahy nesměl být zhoršen nebo narušen provoz telekomunikační sítě). Ministerstvo pošt a telekomunikací také mělo zajistit, aby přístroje umístěné MV nebyly odstraněny a nebylo s nimi bez vědomí MV manipulováno. Ministerstvo pošt a telekomunikací mělo být rovněž povinno pro osoby určené MV vydat příslušné zaměstnanecké průkazy (MV garantovalo, že nebudou zneužívány). Podle čl. 5 mělo Ministerstvo pošt a telekomunikací informovalo MV o nových stanicích a číslech.⁶⁰

V r. 1972 vzniklo taktickotechnické zadání vývojového úkolu OREB, jehož cílem bylo vytvořit komplex zařízení umožňující úplnou kontrolu informací přenášovaných na příchozích a odchozích směrech mezinárodních okruhů na území ČSSR. Minimálním požadavkem byla u předem určených účastníků kontrola a automatický záznam hovoru včetně účastnických čísel a času. Dále mělo zařízení obsahovat signalizaci hovoru, možnost příposlechu a schopnost postihnout 330 (podle plánu Varšava v r. 1980 však až 530) mezinárodních

⁵⁹ AMV, fond č. A-13, inv. j. 79, Rozbor dekonspirace zpravodajské techniky za rok 1968, Příloha k čj. OT-005/E-69 z 8. 7. 1969, s. 1–2, 4.

⁶⁰ AMV, fond č. A-27, inv. j. 114, Legalizace spolupráce MV s Ministerstvem pošt a telekomunikací obou našich republik, čj. OT-008/01-69 z 21. 1. 1969, Návrh dohody, s. 2.

telefonních okruhů nesocialistických zemí. Toto zařízení mělo kontrolovat až 800 účastníků, z toho 350 trvale a ostatní na půl roku. Na Slovensku byl požadavek na 90 účastníků, z toho 40 trvale. Doba využití zařízení se předpokládala na roky 1975–1990 i déle. Plánovalo se, že zařízení bude umístěno v zakonspirovaných místnostech mezinárodní telefonní ústředny nebo v prostorech VI. správy (správa výkonné zpravodajské techniky). V r. 1976 se OREB ještě stále vyvíjel.⁶¹

Tajné fotografování a filmování

Tajné fotografování a filmování sloužilo k dokumentování činnosti a styků sledované osoby a k pořizování fotografií důležitých dokumentů při tajné technické prohlídce.

Tajné fotografování před rokem 1948

Dalším druhem operativní techniky doloženým již v srpnu 1945 je tajné fotografování. V návrhu na organizaci pátrací skupiny politického zpravodajství (dále též PSPZ) při III. odboru Ministerstva vnitra je totiž uvedeno: „*Přestože u Ministerstva vnitra je zvláštní technické oddělení, jehož jedním z úkolů je zpravodajské pořizování fotografických snímků, je vhodné, aby i PSPZ byl přidělen určitý počet služebních fotoaparátů, které často při zpravodajském šetření vykonávají neocenitelnou službu. Jejich přidělení je odůvodněno okolností, že často pro odlehlost místa vyšetřování spolupráce technického oddělení by nebyla možná pro nemožnost dosažení jeho úředníků.*“⁶² S využitím fotografie v činnosti okresních úřadoven StB se počítalo i v návrhu na organizaci StB ze září 1945.⁶³

⁶¹ AMV, fond č. A-27, inv. j. 176, Takticko-technické zadání na vývojovou práci OREB (otázka kontroly mezinárodních telefonních linek), čj. OT-0291/1-72 z 22. 11. 1972, Příloha k čj. OT-0268/T-1972, s. 1–3.

AMV, fond č. A-27, inv. j. 220, Vyhodnocení prováděcího plánu VI. správy za období od 1. 1. 1976 do 31. 10. 1976, čj. OT-00110/01-1976-10 z 17. 11. 1976, Vyhodnocení výzkumných a vývojových úkolů VI. správy.

⁶² SÚA, fond č. 550-92-8 (Různé osobní archivy, Dr. Zdeněk Toman), 144 listů, III.Dr.T. čj. 1124/45 z 11. 8. 1945, Návrh organizace pátrací skupiny politického zpravodajství při III. odb. MV, s. 11.

⁶³ AMV, fond č. 05/11, sv.92, 60 listů, Návrh na zatímní organizaci StB z 15. 9. 1945, s. 7.

Požadavky a používání tajného fotografování a filmování po roce 1948

Podle inventury z prosince 1950 měly V. sektor StB, krajská velitelství StB a 5. sektor MNB pro potřeby fotografování a filmování více než 25 různých druhů fotoaparátů Agfou počínaje a Zeiss-Ikonem konče v celkovém počtu 809 kusů (nejvíce z nich bylo značky Opema – 240 ks, Mikroma – 163 ks a Leica – 49 ks), 12 kamer pro ateliéry a 5 cestovních, zvětšovací přístroje 35 mm a 4×4 cm až 18×24 cm (celkem 228 ks), 195 kopírovacích přístrojů reflektografických, 2 kontofoty, 13 univerzálních aktofotů, 36 promítacích přístrojů na 8mm film a 48 na 16mm film a pochopitelně množství fotografických papírů, desek i filmů (např. panchromatického 35mm filmu bylo celkem 2969 m) a dalšího nezbytného vybavení.⁶⁴

Pro potřeby Technického ústavu MNB se např. na r. 1953 v oboru foto počítalo s částkou 150 000 Kčs. Co se dalo za tuto částku pořídit, ukazuje ceník z r. 1952. Aktovka na tajné foto včetně aparátu stála 10 000 Kčs, sáček na tabák na tajné foto včetně aparátu 8000 Kčs, dámská kabelka na tajné foto včetně aparátu 8000 Kčs, přenosný aktofot (výrobek Technického ústavu MNB) 45 000 Kčs a radiopřijímače pro tajné foto včetně aparátu 18 000 Kčs.⁶⁵

Představu o tom, jak vypadala práce s těmito kamufly počátkem 50. let, si můžeme udělat z hlášení referátu foto, 5. odd. V. sektoru StB (operativní technika) z ledna a února 1951. V lednu bylo provedeno šest akcí, většinou tajné fotografování, dva příslušníci jeden den přednášeli na škole, výrobě bylo zadáno zhotovení dalších fotoaktovek a dámských kabelek s fotoaparátem a byl vyroben usměrňovač proudu pro dálkové ovládání fotoaparátu. V únoru to bylo osm akcí, z toho v šesti případech šlo o tajné foto, zařizoval se konspirační byt pro fotografování a jeden příslušník tři dny zařizoval konspirační byt pro KV StB Bratislava. S pomocí referátu foto bylo vyrobeno radio se zamaskovaným fotoaparátem.⁶⁶

⁶⁴ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-4, V. sektor, čj. 4905/0901-50 z 28. 12. 1950, s. 1–4.

⁶⁵ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-11, Technický ústav, čj. T-440/053-1952 z 25. 2. 1952, Příprava a provedení plánu na rok 1953, s. 2.

Tamtéž, Jmenný seznam potřeb operativní techniky, s. 2.

⁶⁶ AMV, fond č. 310, inv. j. 9-2, Sektor V, čj. A-62/50-51 z 7. 2. 1951, Hlášení o stavu sektoru V za leden 1951, s. 17.

Tamtéž, čj. A-249/50-51 z 12. 3. 1951, Hlášení za únor 1951, s. 10.

Tajné fotografování bylo považováno za velmi důležitou součást sledování a její používání bylo vyžadováno ve stále větší míře.⁶⁷ Přinášelo však i určitá rizika: „*Není dosud všemi orgány pochopen a doceněn význam tohoto důležitého úkolu. Instruktoři musí chodit s orgány přímo za objektem a předvádět orgánům v praxi, že není třeba se bát přiblížit se s aktovkou k objektu ze strachu před prozrazením. Přitom však je nutno, aby si soudruzi uvědomili, že je to nová metoda naší práce, a proto nesmí připustit, aby nedbalým opatrováním či zapomenutím aktovky byla tato metoda zveřejněna.*“⁶⁸

V r. 1963, o více než deset let později, však význam tajného fotografování značně poklesl. Vzrostly ovšem požadavky na skryté pozorování vizových cizinců v cizineckých hotelech a na legální fotografování pro správy MV. Pro tajné fotografování v bytech se osvědčil přístroj JIRKA II s přístrojem JASAN na drátové i bezdrátové ovládání. Pro pozorování za ztížených podmínek se používalo přístroje VÍT (vizor) se zařízením VLASTÍK.⁶⁹

V r. 1969 se používaly např. přístroje JIRKA II a JASAN II, kamera K-1 a K-4 MIKROMA, TAXONA, přístroj pro noční vidění BOUČEK, fotokamufl TESINA a klasické fotoaparáty Pentacon a Nikon F a 16mm kamera Paillard Bolex. V této době byla rovněž provedena zkušební montáž přístroje pro skryté pozorování ve vagonu. Skrytým pozorováním byly v Praze kontrolovány např. hotely Jalta, Palace, Solidarita, Flora a Park Hotel.⁷⁰

Na úseku výzkumu a vývoje byly např. v r. 1968 pro potřeby I. správy MV (rozvědka) vyvíjeny operativní fotopřístroje malých rozměrů a kamuflý ukryté např. v tužce a jiných předmětech. Pro II. správu MV (kontrarozvědka) to byly

⁶⁷ AMV, fond č. 310, inv. j. 9-2, Výsledky průzkumu práce na 1. odd. 5. sektoru (sledovačka) z 11. 8. 1951, s. 2, 4.

⁶⁸ Tamtéž, s. 2.

⁶⁹ AMV, fond č. A-27, inv. j. 16, Zpráva o činnosti IX. správy MV za rok 1963, čj. OT-0014/01-64 z 10. 1. 1964, Vyhodnocení práce za rok 1963 (3. odbor) z 29. 12. 1963, s. 3.

Tamtéž, Příloha ke zprávě za uplynulý rok 1963, s. 1.

⁷⁰ AMV, fond č. A-27, inv. j. 117, Protokol o předání a převzetí krycích průkazů, SOTP přístroje, nářadí a fotopřístroje na 1. odb. VI. správy FSZS z 12. 3. 1969, čj. OT-0021/1-69, objednávky V26, V27.

AMV, fond č. A-27, inv. j. 118, Protokol o předání a převzetí písemností a administrativních pomůcek, SOTP a ostatního materiálu na 4. odd. 1. odb. VI. správy FSZS z 13. 3. 1969, čj. OT-0023/1- 69, Protokol s. 3–4.

AMV, fond č. A-27, inv. j. 119, Protokol o předání a převzetí svazků OT a svazků tech. spolupracovníků na 1. odb. 4. odd. z 13. 3. 1969, čj. OT-0024/1-69, Protokol s. 1.

kromě výše uvedených i kontejnery pro tyto přístroje, infravizory (přístroj pro noční vidění) aj.⁷¹

Příkladem, jakým způsobem se prováděly tzv. kamuflý, je úprava televizního přijímače CASTELLO z r. 1977. Vlastní kamufl se skládal z ukryté kamery typu P-1 a skrytého fotoaparátu OKO II. Obojí bylo ukryto pod ozdobnou mřížkou reproduktoru televize. Přímou v televizoru bylo elektrické vedení napojeno na elektrickou síť. Obraz byl veden přes koaxiální kabel na vzdálenost až 100 m nebo TV dvoulinkou maximálně na vzdálenost 10 m, stejnou cestou se uskutečňovalo ovládání kamery a fotoaparátu. Z anténního svodu se pak přenos videosignálu uskutečňoval po symetrických sdělovacích kabelech. Ovládání výstupu na monitor a video se dělo dvěma tlačítky (pro kameru a fotoaparát OKO II). Zvuková část byla obvyklá. Pořízení snímku fotoaparátem se projevilo výpadkem řádkování na monitoru po dobu jedné sekundy. Pro příjem sloužil upravený monitor firmy Sony určený pro reprodukci obrazu z kamery typu P-1. Tato úprava po propojení s videorekordérem umožňovala v témže čase zaznamenávat video a audiosignál a současně jej sledovat na monitoru.⁷² „*Takto upravený televizní přijímač byl nasazen v akcích a plně se osvědčil.*“⁷³

Nebyl to však jediný způsob, kterým mělo být využito možností televize. Již v r. 1966 vznikl projekt na využití průmyslové televize, od kterého si StB slibovala:

a) použití v hotelech (sledování haly, schodiště, recepce, na pokojích zájmových osob pomocí průzorů), bytech (jako u hotelů) a veřejných podnicích (jako u hotelů);

b) zabezpečení výjezdu / východu z domu (ve vhodném maskovaném prostředku nebo v konspiračním bytu naproti objektu);

c) pasová kontrola na letišti v Ruzyni (kontrola a sledování vízových cizinců, umístění v restauraci, tranzitu a v čekárně letišť);

d) pasová kontrola na přechodu v Rozvadově (sledování pohybu německé policie, podezřelé činnosti čs. občanů při celním odbavení, příjezdy cizích

⁷¹ AMV, fond č. A-27, inv. j. 98, Informační zpráva o činnosti úseku výzkumu a vývoje při VI. správě MV z 18. 10. 1968, čj. OT-0053/05-68, s. 2–3.

⁷² AMV, fond č. A-27, inv. j. 239, Školení techniků ve Starém Smokovci ve dnech 2.–6. 5. 1977 (Dokumentace TA-155), čj. OT-00256/1-77.

Úprava monitoru CVM - 110 UET pro nahrávání z kamery typu P-1 a SIT 730, s. 1.

Systém ovládání a vytěžování po anténním svodu, s. 1, 3.

Popis úpravy televizního přijímače CASTELLO, čj. OT-0027/1-77, s. 1–2.

⁷³ AMV, fond č. A-27, inv. j. 239, Školení techniků ve Starém Smokovci ve dnech 2.–6. května 1977 (Dokumentace TA-155), čj. OT-00256/1-77.

Popis úpravy televizního přijímače CASTELLO, čj. OT-0027/1-77, s. 5.

rozvědčků a nadřízených orgánů, dokumentace jejich činnosti na německé straně);

e) kontrola ambasad některých států a tiskových středisek (sledování docházejících osob u rezidence a ambasády USA, u Tiskového a informačního střediska Velké Británie v Jungmannově ulici, u ambasády V. Británie, u zadního vchodu francouzské ambasády v Nosticově ulici a u ambasad Řecka a Izraele);

f) průjezd vozidel přes křižovatku (sledování pohybu rozvědčků z řad diplomatů, obsazení hlavních křižovatek i jiných míst);

g) krátkodobé pozorování (vyčleněná rezervní pojízdná souprava pro nenadálé potřeby, kamera umístěna v dodávce nebo maringotce);

h) střežení mrtvých schránek nebo mrtvých prostorů (střežení prostorů, které nelze hlídat fyzicky);

i) použití ve vězeňských celách.

Realizace projektu byla plánována do tří etap (1. etapa do r. 1969, 2. etapa do r. 1975, 3. etapa po r. 1975) a celkový objem nákladů byl spočítán na 23 000 000 Kčs a 900 000 Kčs valutových.⁷⁴

Plánovaná širší využití průmyslové televize nebyla nakonec kvůli značné finanční náročnosti nikdy zcela realizována.

Tajná technická prohlídka

Tajná technická prohlídka nebylo v podstatě nic jiného než nezákonná domovní prohlídka (nikoliv nepodobná vloupání), jejímž cílem bylo nalezení kompromitujících důkazů proti sledované osobě nebo získání originálů (případně fotokopií) důležitých dokumentů.

Pronikání do objektů a činnost v nich

Způsobů, jak se dostat do zájmového objektu (ať už se jednalo o soukromý byt či diplomatický, objekt nějakého úřadu nebo instituce, zastupitelský úřad, hotelový pokoj, automobil, skříň, psací stůl nebo trezor), bylo mnoho. Jedním z nejjednodušších způsobů bylo získání originálních klíčů nebo zámků přímo od jejich výrobce. Např. v lednu 1949 požádal velitel sektoru BA_t (operativní technika) skupinu BA_a (vnitřní StB) o opatření nejméně dvou vzorků zámků od všech druhů vyráběných v ČSR. V této praxi se nepochybně pokračovalo i v následujících letech.⁷⁵

⁷⁴ AMV, fond č. A 27, inv. j. 88, Rozbor využití průmyslové televize pro potřeby StB (1966), s. 18–22, 28–30.

⁷⁵ AMV, fond č. 310, inv. j. 2-9, BA-t, čj. 1121/0923 z 12. 1. 1949, s. 1.

Klíče nebo alespoň jejich otisky se získávaly i tzv. agenturní cestou, kdy byl jejich majitel např. předvolán na rentgen plic. Mohlo také dojít k jejich „záhadné ztrátě“ a následnému „zázračnému objevení“. O získávání klíčů příslušníky StB by zajímavé svědectví určitě mohly vydat i šatny restaurací, hotelů, kin, divadel a jiných zábavných podniků. (Další metody jsou popsány v pasáži o dlouhodobém prostorovém odposlechu v 50. a 60. letech této studie.)⁷⁶ Posledním možností bylo klasické překonání zámku pomocí různých přípravků, planžet aj. pomůcek.

Výrobu duplikátů klíčů si StB samozřejmě zajišťovala sama a měla k tomu veškeré technické vybavení. Jen koncem r. 1950 měly 5. sektor MNB a V. sektor StB včetně KV StB k dispozici 120 zámků, 933 vložek k zámkům a 23 277 klíčů. Návrh rozpočtu Technického ústavu MNB počítal na r. 1953 s 20 000 Kčs na pomůcky pro tajnou technickou prohlídku.⁷⁷ V r. 1952 přitom stály různé surové klíče od 15 do 32 Kčs, nábytkové 5–7 Kčs, klíče k visacím zámkům 2,50–3,30 Kčs a trezorové klíče 8–15 Kčs. Cylindrické vložky stály 150–225 Kčs.

Činnost tzv. výjmařů (příslušníci StB, kteří prováděli tajnou technickou prohlídku, od 40. let nazývanou slangově „výjem“) počátkem 50. let nám může přiblížit hlášení 5. odd. V. sektoru StB (operativní technika) z r. 1951. V lednu 1951 provedl „referát výjmu“ tři „prohlídky“ a vyrobil 62 klíčů. Mimoto provedl různé práce pro V. sektor StB a výměnu zámků v bytě „soudruha ministra“ (podle kontextu šlo zřejmě o ministra národní bezpečnosti Ladislava Kopřivu). Ve spolupráci s III. sektorem StB (hospodářská kontrarozvědka) byla budována síť spolupracovníků v továrnách na zámky (cílem bylo patrně získat nejen originální zámky a klíče, ale i odborníky schopné poradit se zahraničními zámky). V únoru 1951 příslušníci referátu uskutečnili dvánáct „prohlídek“ a vyrobili 97 klíčů.⁷⁸ Celkem bylo za šest měsíců do konce května 1951 „referátem výjmu“ 5. odd. V. sektoru StB bez jediného odhalení provedeno 66 tajných technických prohlídek. Sektor BA t provedl za stejnou dobu 43 prohlídek. Mezi nejdůležitější akce počítalo 5. odd. V. sektoru StB

⁷⁶ Schovánek, Radek: Vývoj technických složek MV 1948–1963 I. In: Securitas imperii č. 1, Úřad dokumentace a vyšetřování činnosti Státní bezpečnosti, Praha 1994, s. 23.

⁷⁷ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-4, V. sektor, čj. 4905/0901-50 z 28. 12. 1950, s. 8.

AMV, fond č. 310, inv. j. 47-11, Technický ústav, čj. T-440/053- 1952 z 25. 2. 1952, Příprava a provedení plánu na rok 1953, s. 2.

Tamtéž, Jmenný seznam potřeb operativní techniky, s. 3–4.

⁷⁸ AMV, fond č. 310, inv. j. 9-2, Sektor V, čj. A-62/50-51 z 7. 2. 1951, Hlášení o stavu sektoru za leden 1951, s. 16.

Tamtéž, čj. A-249/50-51 z 12. 3. 1951, Hlášení za únor 1951, s. 9.

v tomto období tajnou technickou prohlídku u arcibiskupa Berana, arcijáhna kapituly sv. Víta Čiháka, kanovníka kapituly sv. Víta Kulače a biskupa Matouchy.⁷⁹

Způsob provedení a zaměření tajné technické prohlídky u cizinců z kapitalistických států na počátku 60. let dokazuje již značnou zkušenost z jejího používání. Zvýšenou pozornost měli příslušníci StB věnovat nejen různým zabezpečovacím znaménkům (např. kufr umístěný tak, že při rozsvícení světla v pokoji jeho stín sahal přesně k hraně postele), ale i všem věcem uloženým v zavazadle (ať se jednalo o písemnosti, náčrtky, poznámky, léky, předměty denní potřeby jako např. duté držadlo kartáčku, rozpáraná nebo špatně sešitá peněženka, dále hračky, pohledy, jejichž obrázky mohly představovat smluvná hesla, technické pomůcky, valuty, filmy, fotoaparáty atd.). Všechny podezřelé předměty měli příslušníci StB ofotografovat, popsat a pokud možno odebrat vzorky. Důkladné prohlídky neměly uniknout ani dvojité stěny kufrů a mezistěny aktovek, které mohly sloužit jako tajný úkryt.

V případě automobilů bylo příslušníkům StB doporučeno, aby pro získání klíčů využili umývárny a autoservisů nebo k otevření automobilu použili paklíče či jiné přípravky.⁸⁰

U zahraničních obchodníků a montérů se příslušníci StB zajímali především o návrhy obchodních dohod, ceníky výrobků a různé plány. Např. v Banské Bystrici zdokumentoval příslušník 9. odboru krajské správy MV (operativní technika) přesné montážní plány jistého zařízení (druh zařízení nebyl upřesněn) vyráběného v NSR. „Podle vyjádření našich odborníků tyto plány mají několikamilionovou hodnotu a budou nám sloužit k tomu, že již nikdy nebudeme potřebovat tyto montéry z kapitalistických států. A nejen to: můžeme na základě toho i případně uvedené zařízení sami vyrobit.“⁸¹

V r. 1963 bylo provedeno 336 tajných technických prohlídek, z toho 182 přineslo „operativní“ výsledek. Většina tajných technických prohlídek, které neměly žádný výsledek, šla právě na konto vízových cizinců v hotelech: ti byli prohlíženi preventivně, bez konkrétního cíle. Prohlídky v bytech zájmových

⁷⁹ Tamtéž, čj. 342/5051-51 z 5. 6. 1951, Zpráva o činnosti 5. odd. V. sektoru, s. 1–2.

Proces proti vatikánským agentům v Československu, Biskup Zela a společníci. Vydalo Min. spravedlnosti, Praha 1950, s. 7.

Je zajímavé, že v době, kdy mělo k výjmu dojít, byli Kulač i Čihák (ve zprávě nesprávně Číhal) ve vazbě a 2. 12. 1950 nad nimi byl vynesena rozsudek.

⁸⁰ AMV, fond č. A-27, inv. j. 11, Hlavní zaměření výkonné operativní techniky na některé aktuální otázky vyplývající z hlavních úkolů StB v tomto roce z 10. 4. 1961, s. 3–6, 11–12.

⁸¹ Tamtéž, s. 6.

osob měly většinou „kladný“ výsledek, ale docházelo i k chybám. Např. v akci SLEPICE zaměnil příslušník StB originál klíče ve stole zájmové osoby za duplikát, a přestože se klíče podařilo během tří dnů vyměnit zpět, aniž si toho postižený všiml, byl nepozorný příslušník StB potrestán snížením platu.

V tomto roce byly pro usnadnění pronikání do určených prostor zhotoveny např. přípravky na otevírání zámků „Fichet“, „Bauche“ a „Jaso“, forma na odlévání speciálních klíčů do silikonu aj. včetně 2013 klíčů.⁸²

Od ledna do listopadu 1966 provedli příslušníci StB 205 tajných technických prohlídek. Z hotelů pro cizince se podařilo získat řadu cenných technických a vědeckých informací, „operativní“ výsledky byly ovšem opět hubené.⁸³

V r. 1970 se uskutečnilo jen 53 tajných technických prohlídek a vyrobilo se 1128 klíčů.⁸⁴

Ve dnech 26.–27. 10. 1977 proběhlo v Praze školení příslušníků z 6. odborů správ StB krajských správ SNB s následujícím programem: *„Organizace výjmu a nedostatky v provádění výjmu; Způsob překonávání cylindrické vložky pícháním, jeho nedostatky a tovární ochrana proti této metodě, nová konstrukce (vzorek) ZEIS - IKON a RUKO; Nová metoda překonávání cylindrických zámků „na zkus“, konstrukce zámku DOM; Systém konstrukce a překonávání cylindrických zámků KABA 8, KABA 20 a KESO; Překonávání zámku ABLOY, konstrukce a překonávání magnetických zámků; Chemie při výzkumu; Informace o centrálních systémech zámků FAB; Návrh systematizace strojního a přístrojového vybavení.“*⁸⁵

Jak již bylo řečeno, provádění tajné technické prohlídky bylo nezákonné a důkazy získané tímto způsobem nešlo předložit soudu. Proto se již od počátku tato činnost legalizovala okamžitým dodatečným povolením státního prokurá-

⁸² AMV, fond č. A-27, inv. j. 16, Zpráva o činnosti IX. správy MV za rok 1963, čj. OT-0014/01-64 z 10. 1. 1964, s. 5.

Tamtéž, Statistické zhodnocení činnosti operativní techniky za rok 1963, s. 2.

Tamtéž, Vyhodnocení práce za rok 1963 (3. odb.) z 29. 12. 1963, s. 1–2.

Tamtéž, Příloha ke zprávě za uplynulý rok (3. odb.), s. 1.

⁸³ AMV, fond č. A-7, inv. j. 324, Zpráva o činnosti StB v r. 1966 z 3. 4. 1967, s. 48–49, s. 64.

⁸⁴ AMV, fond č. A-27, inv. j. 144, Zpráva o plnění plánovaných úkolů VI. správy FMV za rok 1970, čj. OT-002/01-71 z 5. 1. 1971, Příloha č. 1, s. 3.

⁸⁵ AMV, fond č. A-27, inv. j. 243, Školení výjmařů 6. odborů s StB KS SNB v Praze ve dnech 26.–27. 10. 1977.

tora k provedení domovní prohlídky. V počáteční fázi vyšetřování případu se ovšem takto získané důkazy běžně používaly.⁸⁶

Prověrka korespondence

Již po několik století je cenzura poštovních zásilek tradiční a osvědčenou metodou tajných služeb pro získávání důležitých informací o činnosti jejich protivníků. V Československu se různé druhy cenzury všech druhů listovních zásilek včetně balíků skrývaly pod pojmem „prověrka korespondence“ (dále též PK). Byla zaměřena jak proti konkrétním osobám podezřelým z protistátní činnosti, tak i ke zjišťování momentálních nálad ve společnosti a prevenci tzv. negativních jevů.

Vývoj organizace prověrky korespondence v letech 1945–1955

Přesná doba vzniku skupiny příslušníků MV a jejich spolupracovníků z řad poštovních zaměstnanců, kteří položili základy budoucí služby PK, není dosud známa. Spolehlivě je tato skupina doložena až v létě 1946, kdy již nějakou dobu existovala a pracovala pod názvem Devizová kontrola MF (její podřízenost v rámci MV není v té době zcela jasná).⁸⁷

Po únoru 1948 podléhala technickému oddělení odboru IIIA MV (odd. III-At – operativní technika), které se k 1. 12. 1948 stalo sektorem BA_t (operativní technika).⁸⁸ V rámci sektoru BA_t pak figurovala jako oddělení DK (devizová kontrola).⁸⁹ Při vzniku Ministerstva národní bezpečnosti (kdy byla z Ministerstva vnitra vyčleněna státobezpečnostní agenda) v květnu 1950 byla dosavadní podřízenost odd. DK zřejmě zachována a ke změně došlo až v říjnu 1950, kdy bylo odd. DK ze sektoru operativní techniky vyjmuto a včleněno do V. sektoru StB (sledování) jako jeho 4. oddělení.⁹⁰ V V. sektoru StB (od 28. 6. 1952 přejmenován na odbor) zůstalo do 1. 12. 1952, kdy se během další reorganiza-

⁸⁶ AMV, fond č. A-2/5, inv. j. 605, Zpráva plk. Jana Bokra z r. 1975, s. 3.

⁸⁷ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-1, Informace pro ministra vnitra z 27. 6. 1946 od dr. Lukeše, s. 1.

⁸⁸ Tamtéž, Personální spis J. Bokra, s. 119.

Tamtéž, Personální spis K. Ostové, s. 77

Frolík, Jan: Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989. In: Sborník archivních prací č. 2/1991, s. 456–458

⁸⁹ AMV, Personální spis J. Ballého, s. 131.

⁹⁰ Frolík, Jan: Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989. In: Sborník archivních prací č. 2/1991, s. 462–464.

AMV, Personální spis J. Ballého, s. 131.

ce stalo 2. odd. 7. odboru StB (náplní tohoto odboru byla operativní činnost na železnici a PK). V září 1953 skončila existence Ministerstva národní bezpečnosti a všechny jeho součásti se vrátily zpět do Ministerstva vnitra.

Prověřka korespondence tak od 1. 10. 1953 konečně získala samostatné postavení, a to jako II. odbor MV.⁹¹ Ten byl nedlouho poté přejmenován na II. zvláštní odbor MV a v dubnu 1955 začleněn do nově vzniklé zvláštní správy MV (kromě PK např. radiokontrozvědky, šifrování, operativní evidence aj.).⁹²

Předpisy pro prověrku korespondence v letech 1948–1964

První známá směrnice pro provádění cenzury korespondence byla vydána již 27. 9. 1949. S platností od 1. 10. 1949 ukládala součastem sektoru BAa (vnitřní StB), aby o PK zažádaly písemně prostřednictvím oddělení BAa-S/c (cenzura korespondence a odposlech telefonů), a to za následujících podmínek: PK se prováděla pouze na základě velitelem sektoru nebo jeho zástupcem potvrzených žádanek, které obsahovaly jednací číslo spisu, jméno a adresu sledovaného, pokyny pro nakládání se zadrženou korespondencí (ofotografování nebo originál, návrat do přepravy nebo zadržení, výběr podle obsahu dopisů apod.) a dobu, po kterou má být cenzura prováděna. PK mohla ve vnitřním poštovním styku trvat nejdéle jeden a půl měsíce a v zahraničním dva měsíce, pak bylo nutné žadanku prodloužit (žadanky překračující maximální dobu nasazení PK se po jejím uplynutí musely rovněž prodloužit), jinak kontrola automaticky skončila. Žádanka na obstavení se předávala přes studijní oddělení sektoru na odd. BAa-S/c a touto cestou putovala i zadržená nebo ofotografovaná korespondence. Sektory byly povinny hlásit veškeré poznatky o předávání zpráv „třídním nepřitelem“ za použití šifer, tajných inkoustů a zvláštních obálek a všechny závady v provádění PK.⁹³

Provádění PK pro KV StB upravoval v českých zemích výnos Ministerstva vnitra z 18. 1. 1950, který vznikl na základě dohody mezi MV, MNO a generálním ředitelstvím pošt. V bodu jedna stanovil, že tajnou listovní cenzuru v celostátním měřítku provádí výlučně cenzurní oddělení velitelství StB ve

⁹¹ Frolík, Jan: Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989. In: Sborník archivních prací č. 2/1991, s. 484–487.

AMV, Personální spis J. Ballého, s. 144.

⁹² SÚA, fond 02/2, sv. 1, arch. j. 1, bod 33, Zpráva o činnosti II. zvl. odb. MV z 25. 4. 1954.

Frolík, Jan: Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989. In: Sborník archivních prací č. 2/1991, s. 487, 490–491.

⁹³ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-1, Skupina BAa, čj. A-19803/Sc34-49 z 27. 9. 1949, s. 1–2.

spolupráci s ústředním ředitelstvím čs. pošt v Praze a v krajích cenzurní oddělení místně příslušného KV StB ve spolupráci s krajským poštovním inspektorem. V bodu dva bylo řečeno, že zástupci výše uvedených institucí a jim podřízených složek budou PK provádět pouze prostřednictvím příslušného cenzurního oddělení StB, které zajistí vlastní obstavení korespondence. Bod tři uváděl, že výjimky může ve zcela mimořádných případech povolit velitel cenzurního odd. velitelství StB nebo velitel místně příslušného KV StB. Podle bodu čtyři se mělo nedodržování tohoto výnosu přísně stíhat a v bodu pět se ústřednímu ředitelství čs. pošt ukládala povinnost vydat výnos, ve kterém upozorní své pracovníky na dodržování listovního tajemství, na trestní zodpovědnost při jeho porušování a povinnost pracovníků pošty hlásit nadřízenému každý pokus o jeho narušení.⁹⁴

V letech 1951–1952 schvalovali krajszí velitelé StB cenzuru korespondence u osob, které svým významem nepřesahovaly příslušný kraj. V ostatních případech museli přes příslušný sektor žádat o souhlas velitele StB a stejnou cestou ho také informovali o výsledcích akce. Velitelé sektorů StB byli podobně omezeni působností svého sektoru.⁹⁵

V r. 1956 vyšel tajný rozkaz ministra vnitra č. 86/1956, který dal II. zvláštnímu odboru MV (vznikl při reorganizaci v r. 1953) a 2. zvláštnímu oddělení krajských správ MV pro vykonávání PK velmi široké kompetence. V tomto rozkaze bylo mj. uvedeno, že k hlavním úkolům II. zvl. odboru MV patří zkoumat pro potřeby vyšších funkcionářů Komunistické strany a vlády veřejné mínění k aktuálním otázkám.⁹⁶ Z PK byla vyloučena korespondence odeslaná nebo určená prezidentu republiky, vládě, členům orgánů a aparátu ÚV KSČ, Národnímu shromáždění a jeho poslancům při označení jejich funkce a orgánům KSČ v krajích, okresech i městech.⁹⁷

⁹⁴ Tamtéž, čj. S-2028/01-1950 z 18. 1. 1950, Tajná listovní cenzura – prováděcí opatření, s. 1.

⁹⁵ V lednu 1951 bylo např. možné žádat o sledování vnitrostátní korespondence po dobu osmi týdnů.

AMV, a. č. V-213, Osobní spis státobezpečnostního vyšetřování proti Kvak Milan, nar.1929, Operativní podsv., čj. A-2877/102844-51 z 16. 1. 1951, Žádost o kontrolu korespondence, s. 1.

AMV, fond č. 310, inv. j. 10-8, čj. A-16/01-1-52 z 18. 9. 1952, Kompetence a povinnosti velitelů všech stupňů KV StB z 14. 9. 1951, s. 2–3.

⁹⁶ V podstatě šlo jen o včlenění již existující praxe do směrnic, protože politický sekretariát ÚV KSČ schválil předkládání zpráv o náladách obyvatelstva ve formě přílohy k tajnému bulletinu ÚV KSČ již v prosinci 1953.

SÚA, fond č. 02/5, sv. 70, a. j. 189, bod 9, Poznatky o mínění obyvatelstva, získané kontrolou listovních zásilek z 10. 12. 1953, s. 1.

⁹⁷ V „Návrhu statutu II. zvl. odb. MV“ z dubna 1954 nejsou orgány KSČ na úrovni kraje a nižší uvedeny.

Zajímavým bodem bylo i to, že příslušníci, kteří prováděli PK byli utajeni nejen před veřejností, ale i před ostatními složkami MV. Na poštovních úřadech byli legalizováni jako zaměstnanci pošty nebo devizové kontroly Ministerstva financí. Jejich pracovní náplní bylo kontrolovat korespondenci podle požadavků vedení MV, náčelníků správ a krajských správ MV, ale podle vnitřní či mezinárodní situace i na základě vlastního uvážení. Dopisy, dopisnice a pohledy se kontrolovaly ve vnitřním i zahraničním poštovním styku, telegramy, tiskoviny a balíky (ty pouze v mimořádných případech) jen z a do zahraničí. Příslušníci II. zvl. odboru MV a 2. zvl. odd. KS MV měli „právo“ zadržet všechny zásilky, které obsahovaly státobezpečnostní, kriminální nebo politické informace a tyto předat k vyhodnocení vedení MV nebo správám MV, krajským správám MV, případně odborům MV. Originál zásilky směl být zadržen jen na 24 hodin (u ZÚ jen zásilky odeslané nebo adresované soukromé osobě, ostatní zásilky se předkládaly pouze ve fotokopiích), ve výjimečných případech písemně schvaloval překročení této lhůty náčelník správy MV, náčelník KS MV nebo jejich zástupci.⁹⁸ Příslušníci PK rovněž mohli „vytřídit všechny zásilky s materiály štvavými a pomlouvačnými na adresu našeho státního zřízení, vlády, strany a spřátelených zemí, zásilky s protistátními letáky, zásilky obsahující nepřátelské ideologie, válečnou propagandu, zásilky s pornografií, krváky [tento výraz byl posléze nahrazen slovy „kovbojky různého druhu“] apod.“⁹⁹

Vyřazení jiného druhu zásilky si mohli vyžádat jen náčelníci správ MV a KS MV. Veškeré valuty nalezené v poštovních zásilkách se předávaly devizové kontrole MF.¹⁰⁰

SÚA, fond 02/2, sv. 1, a. j. 1, bod 33, Zpráva o činnosti II. zvl. odb. MV z 25. 4. 1954, Návrh statutu II. zvl. odb. MV, s. 1.

⁹⁸ Utajení příslušníků PK i před ostatními složkami MV je zmiňováno již v dubnu 1954. II. zvl. odb. MV měl mít tehdy „právo“ vyřazovat a ničit nebo dát k dispozici příslušné části MV všechny zahraniční tiskoviny, gramofonové desky, filmy, fotografie a dokumenty, které obsahovaly válečnou propagandu, pornografii, národnostní útisk, protistátní texty nebo vzbuzovaly podezření, že byly použity k úkrytu různých zpráv (např. tajnopis). Dopis bylo možné zadržet na 24 hodin, ale se souhlasem náčelníka příslušné správy MV až na 72 hodin.

SÚA, fond 02/2, sv. 1, a. j. 1, bod 33, Zpráva o činnosti II. zvl. odb. MV z 25. 4. 1954, Návrhu statutu II. zvl. odb. MV, s. 1–3.

AMV, TRMV č. 86/1956 z 10. 8. 1956, čl. 89 Změny organizace práce II. zvl. odb. MV, Příloha č. 1, s. 7–10.

⁹⁹ Tamtéž, s. 9.

¹⁰⁰ TRMV předložený politickému byru ÚV KSČ v dubnu 1954 umožňoval náčelníkovi příslušné správy MV trvalé vyřazení dopisů s nepřátelským protistátním obsahem. Vyřazení jiných dopisů musel schválit náměstek MV. PK mohla být prováděna nejdéle tři měsíce.

Rozkaz ministra vnitra č. 74/1958 upravil provádění úkolové PK (vyřazování korespondence osob, které byly sledovány StB a byl na ně zaveden operační svazek) tak, že II. zvl. odbor MV v tomto směru kontroloval všechny obyčejné, doporučené a spěšné listovní zásilky, telegramy a tiskoviny do a ze zahraničí. Cenzuře podléhaly i všechny balíky odesílané z ČSR a ty, které byly ze zahraničí poslány do Prahy. Ve vnitřním poštovním styku se úkolová PK dělala jen u obyčejných zásilek odeslaných z krajských měst nebo do krajských měst adresovaných, mimo krajská města se PK uskutečňovala jen na základě individuální dohody.

Dohodou byly také stanoveny kvóty obstavek pro jednotlivé správy MV,¹⁰¹ které se nesměly překročit. O úkolovou PK žádal příslušník StB obstavkovou kartou, kterou schvaloval příslušný náčelník správy MV nebo KS MV a jeho zástupce. Rozkaz však výslovně neurčoval maximální dobu nasazení PK. Nabádal sice k obstavce na nezbytně nutnou dobu, která měla být přesně určena, ale na jiném místě její uvedení na obstavkové kartě přímo nevyžadoval, takže za určitých okolností mohla PK probíhat po neomezenou dobu (pokud správa MV vyčerpala přidělenou kvótu, musela některou z obstavek zrušit).

Při práci s originály zásilek byli příslušníci StB povinni dodržovat tato základní pravidla:

1. pracovat vždy jen s jednou zásilkou,
2. přesně si všimát seřazení a uspořádání obsahu zásilky,

SÚA, fond 02/2, sv. 1, a. j. 1, bod 33, Zpráva o činnosti II. zvl. odb. MV z 25. 4. 1954, TRMV o spolupráci II. zvl. odb. MV se správami MV, s. 2–3.

AMV, TRMV č. 86/1956 z 10. 8. 1956, čl. 89 Změny organizace práce II. zvl. odb. MV, Příloha č. 1, s. 9–10.

¹⁰¹ V r. 1952 byla PK v Praze schopna kontrolovat celkem 3300 adres v zahraničí, 2850 adres v ČSR a provádět 38 hromadných úkolů v cizině. Na konci r. 1953 šlo celkem o 7500 adres. V březnu 1954 bylo sledováno 5708 adres v zahraničí a 3450 adres v ČSR. Do dubna 1968 mohla PK kontrolovat celkem 3250 adres a 15 oblastí v zahraničí. V květnu 1969 to bylo jen 1899 adres. Od r. 1974 šlo o 3850 adres a od r. 1976 4400 adres.

AMV, fond č. 310, inv. j. 47-2, čj. A-3381/0164-taj.52 z 7. 11. 1952, Návrh na nový postup při obstavování poštovních zásilek, s. 2.

SÚA, fond č. 02/5, sv. 70, a. j. 189, bod 7, 14. 12. 1953, Zpráva o početních stavech MV a návrh na plánované stavy ústředního aparátu a škol MV. In: Příloha č. 4 – Dílčí zprávy jednotlivých součástí ústředního aparátu a škol MV s odůvodněním požadovaných stavů, II. zvl. odb. MV, s. 1.

Tamtéž, fond č. 02/2, sv. 1, a. j. 1, bod 33, Zpráva o činnosti II. zvl. odb. MV z 25. 4. 1954, s. 2.

AMV, fond č. A-27, inv. j. 127, Zpráva komise o racionálním využití proověrky korespondence z 11. 9. 1969, čj. OT-0051/01-69 (kolegium náměstka), s. 21.

AMV, fond č. A-27, inv. j. 216, Zpráva o činnosti a plnění hlavních úkolů VI. správy FMV z 13. 8. 1976, čj. OT-0081/01-1976-2, Příloha č. III, s. 10.

3. vkládat dopisy zpět do obálek tak, jak byly původně vloženy,
4. dodržovat naprostou čistotu a při kontrole nekouřit,
5. mít čistý stůl (všechny papíry a poznámky uložit mimo pracovní plochu),
6. nepoužívat kancelářské sponky pro připojení průvodního dokladu.

Za samostatný zpravodajsko technický úkon byla PK „uznána“ až ve směrnici A-oper-VI-1 z r.1964 (II. zvláštní odbor MV byl začleněn do VI. správy MV).¹⁰²

Cenzura korespondence před rokem 1948

Prověrka korespondence v Československu však nezačala až únorem 1948. Již krátce po skončení války ji na základě retribučních dekretů s poukazem na dosud trávající zvýšené ohrožení bezpečnosti státu pod názvem politická cenzura MV zavedlo Ministerstvo vnitra.¹⁰³

Jednalo se o cenzuru korespondence z a do zahraničí, která byla prováděna paralelně s devizovou kontrolou MF a Národní banky na poštovním úřadu tehdejší Prahy 7 u Masarykova nádraží. V polovině r. 1946 tam namátkovou (náhodně vybrané dopisy) a úkolovou (dopisy konkrétních osob vyžádané složkami MV) listovní cenzuru prováděli tři až čtyři příslušníci MV. Devizovou kontrolu provádělo 30–35 úředníků MF a Národní banky, kteří se zaměřovali především na korespondenci z USA a Kanady.¹⁰⁴ Vesměš šlo o bývalé legionáře, kteří byli již tehdy jedním z příslušníků MV charakterizováni jako osoby konzervativní a tudíž protikomunisticky zaměřené. Ani oni na své „kolegy“ z MV nepohlíželi s nadšením, a jak naznačují opakované stížnosti příslušníků MV, snažili se o to, aby jejich práci více či méně skrytě sabotovali. Šlo o to, že úředníci devizové kontroly údajně „bezohledně“ otvírali a poškozovali dopisy, používali razítko devizové kontroly i u korespondence, kterou nekontrolovali, a dopisy nedbale zalepovali namísto bílým lepidlem nečistým

¹⁰² AMV, RMV č. 74/1958 z 3. 6. 1958, čl. 77 Spolupráce II. zvl. odb. MV s operativními součástmi MV, s. 1–2, 14–16, 19.

AMV, fond č. A-27, inv. j. 127, Zpráva komise o racionálním využití prověrky korespondence z 11. 9. 1969, čj. OT-0051/01-69 (kolegium náměstka), s. 13, 20.

¹⁰³ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-1, Informace pro ministra vnitra z 27. 6. 1946 od dr. Lukeše, s. 1.

SÚA, fond č. 550 inv. j. 92-8, 144 listů, čj. 1070/45 z 7. 8. 1945, Všeobecné směrnice o sledování pošty, s. 1–3.

¹⁰⁴ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-1, Informace pro ministra vnitra ve věci listovní cenzury prováděné orgány MV z 4. 7. 1946, s. 4.

Tamtéž, Charakteristika zaměstnanců finanční stráže při devizové kontrole, nedat., s. 1.

Tamtéž, Zápis o devizové kontrole z 27. 11. 1946, s. 1.

poštovním kličem. Výsledkem mohlo podle MV být prozrazení nebo přinejmenším upozornění na provádění listovní cenzury v ČSR i v zahraničí.¹⁰⁵

Proti politické cenzuře MV se v červnu 1946 postavilo i Ministerstvo pošt, které využilo nového devizového zákona a svou vyhláškou z 11. 6. 1946 výrazně znesnadnilo i výkon devizové kontroly. Provádění devizové kontroly totiž přeložilo na doručovací poštovní úřady, tedy na všechny pošty, které dopisy přímo doručovaly (včetně těch nejmenších) a svěřilo ho do rukou tamních poštovních úředníků. Proti tomuto postupu se ohradilo nejen MV, ale i Ministerstvo financí (dále též MF), Národní banka, Ministerstvo zahraničních věcí (dále též MZV) a Ministerstvo národní obrany (dále též MNO). Zatímco v otázce devizové kontroly zavládla poměrná jednota názoru pro její zachování ve stávající podobě nebo rozdělení do několika poštovních úřadů, politikou cenzuru obhajovalo jen MV a MNO. MZV v jejím případě poukazovalo na nóty diplomatických zástupců spojenců, kteří si stěžovali, a na škody, které jsou tímto způsobovány státu v zahraničí. Ministerstvo pošt (dále též MP) zase argumentovalo chybějícím zákonným podkladem a již normálními poměry panujícími v ČSR. S tím však MV nesouhlasilo:¹⁰⁶ „*Lze spíše tvrdit, že jdeme do nejnebezpečnějšího stadia vývoje našeho státu. [...] Dokud nebyl proveden odsun Němců a Maďarů a dokud nejsou skončeny očištné akce proti vnitřním nepřátelům státu, nelze mluvit o normálních poměrech, jsme obklopeni rozjitřenými národy, které se účastnily války a nemají dosud upraveny komunikační, bezpečnostní a ubytovací poměry jako ČSR, [...] stali jsme se přirozeným centrem a průchozíštěm zahraničního zpravodajství pro celou širokou evropskou oblast hlavně jihovýchodní.*“

Přesto dalo MV Ministerstvu pošt za pravdu v otázce zákonnosti: „*Nutno vzít v úvahu okolnost, zda máme mlčky, svázání zákony a demokratickým zřízením přihlížeti k tomu, jak nám unikají do ciziny stamilionové hodnoty vývozem patentů, výrobních tajemství, hospodářskou špionáží v nejširším slova smyslu a převodem našich domácích a zahraničních účastí z Němců nebo nepřátel státu na cizince, aby pak byly požadovány proti našemu státu.*“¹⁰⁷ Na

¹⁰⁵ Tamtéž, Charakteristika zaměstnanců finanční stráže při devizové kontrole, nedat., s. 1–2

Tamtéž, Infor. pro ministra vnitra ve věci listovní cenzury prováděné org. MV z 4. 7. 1946, s. 4.

Tamtéž, Zápis o devizové kontrole z 27. 11. 1946, s. 1.

¹⁰⁶ Tamtéž, Informace pro ministra vnitra ve věci listovní cenzury prováděné orgány MV z 4. 7. 1946, s. 1–2.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 2–3.

závěr MV ještě upozornilo, že všechny moderní státy, tedy i ty, které formálně cenzuru zrušily, provádějí sledování korespondence bez výslovného zákona.¹⁰⁸

Plán na vyřešení tohoto akutního problému se na MV zrodil již v polovině července 1946. Příslušníci MV se rozhodli využít toho, že po volbách v r. 1946 se 2. 7. 1946 novým ministrem financí stal komunista Jaromír Dolanský. Ministru vnitra Noskovi totiž navrhli, aby se s Dolanským sešel a dohodl následující body:

1. Zrušení nebo změnu vyhlášky MP k provádění devizové kontroly tak, aby ji mohli konat výhradně úředníci MF, a to nejen u dopisů, ale i u balíků.

2. Ministr financí měl trvat na rozšíření devizové kontroly kromě Prahy i na další hlavní vstupní a výstupní poštovní úřady pro poštu z a do zahraničí v Ústí nad Labem, Chebu, Břeclavi, Bohumíně a Bratislavě.¹⁰⁹

3. Ministr financí měl odvolat všechny stávající úředníky devizové kontroly na Praze 7 a „*vystřídá je pečlivě vybranými, naprosto spolehlivými, schopnými soudruhy, kteří by prošli výškolením po stránce zpravodajské a při plnění svých povinností jako devizoví kontroloři by současně mohli cenzurovati dopisy z hlediska potřeb a podle směrnic Ministerstva vnitra, které by tuto jejich činnost honorovalo přiměřenými odměnami ze zpravodajského fondu.*“

4. „*Ministr vnitra by se pak na poradě všech zúčastněných ministrů mohl „vzdát” dosavadní cenzurní činnosti a prohlásiti, že odvolá své orgány z poštovního úřadu Praha 7 nejpozději do 3 měsíců.*“

Ministerstvo pošt a MZV by pak nemohla nic namítat proti účinné devizové kontrole MF a politická cenzura MV by nerušeně pokračovala pod novou firmou. Výběr nových politicky spolehlivých devizových kontrolorů by provedlo MV, resp. zemský odbor Bezpečnosti (civilní kontrarozvědka, dále též ZOB) v naprosté dohodě s MNO – hlavní štáb 5. odd. (vojenská kontrarozvědka).¹¹⁰

Zatím není zřejmé, z jakých důvodů k realizaci tohoto plánu nedošlo, ale ze zprávy z listopadu 1946 vyplývá, že MV se podařilo alespoň udržet status quo na poště v Praze.¹¹¹

Třebaže argumentace MV ohledně přetrvávajícího nebezpečí pro stát ze strany odsunutých Němců a Maďarů byla ryze účelová, nelze jí upřít pravdivý zá-

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž, Informace a návrh pro p. ministra z 18. 7. 1946, Reorganizace politické cenzury, s. 1–2.

Kol.: Československé dějiny v datech. Svoboda, Praha 1987, s. 610.

¹¹⁰ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-1, Informace a návrh pro pana ministra z 18. 7. 1946, Reorganizace politické cenzury, s. 3–4.

¹¹¹ Tamtéž, Zápis o devizové kontrole z 27. 11. 1946, s. 1.

klad. Např. do přelomu září a října 1945 zasílali podle dochovaných zpráv Němci dopisy z ČSR prostřednictvím arciděkanského úřadu v Chebu a farního úřadu v Aši. Blíže neupřesněným způsobem bylo zadrženo více než 40 dopisů odcházejících z ČSR a nadřízenými složkami byly zaslány ředitelství Národní bezpečnosti v Chebu. To na jejich základě zatkl na farním úřadu v Aši několik osob. Koordinační skupina Národní bezpečnosti Cheb k tomu posléze sdělila, že tyto dopisy, pokud byly zadrženy, byly kontrolovány příslušníky koordinační skupiny NB a při nalezení závadného textu byly zaslány zpět na velitelství příslušné stanice SNB kvůli zjištění pisatele a jeho případného trestního stíhání. Mimoto byly všem krajským velitelstvím SNB rozeslány přípisy s žádostí o zjištění, zda se něco podobného neděje také u nich.¹¹² „*Chemická zkouška papíru a písma [u zadržených dopisů] pro zatím prováděna nebyla.*“¹¹³

V průběhu října 1945 bylo zjištěno, že arciděkanský úřad v Chebu i farní úřad ve Wiesu (zřejmě prostředník pro zasílání korespondence na německé straně) poslední dobou odmítá přijímat dopisy z jiných politických okresů. Pátráním ve Waldsassenu v Bavorsku na tamním úřadě Charitas (patrně organizace, která na německé straně shromažďovala dopisy pro Němce v ČSR a posílala je přes farní úřad ve Wiesu) bylo zjištěno, že činnost této organizace byla na příkaz amerických vojenských úřadů zastavena. Mezitím došla ke zpracování a zhodnocení nová dávka zadržených dopisů, povětšinou pro arciděkanský úřad v Chebu, která se přes něj měla dostat do Německa.¹¹⁴ „*Jeden z dopisů byl předán odd. stát. bezpečnosti s návrhem konfinace [zatčení] Němky, která chtěla obstarati svému manželovi české doklady a která, ač je českého původu, cítí a jedná úplně německy, jak bylo dle obsahu dopisu vidno. Dva dopisy z poslední skupiny byly odeslány internovanými osobami z tábora v Modřanech. Poněvadž z obsahu bylo patrné, že se tak děje systematicky a delší dobu a že také z domova dochází ilegálním způsobem zprávy a potravin, byly předány velitelství sběrného tábora v Modřanech. Žádali jsme, aby bylo vyšetřeno, kteří z dozorcích orgánů umožňují tento ilegální styk, aby internovaní byli disciplinárně potrestáni a aby na ty lidi, kteří zakázaný styk s internovanými udržují, bylo podáno trestní oznámení.*“¹¹⁵

Dopisy se však přes hranice dostávaly i za pomoci kurýrů,¹¹⁶ pašeráků¹¹⁷ i zcela atypicky.¹¹⁸ Ještě v únoru 1947 se na zemském velitelství SNB v Praze

¹¹² SÚA, fond č. 05/11, sv. 89, čj. 444/45 z 24. 10. 1945, značka ing.W/Š/632/B./45, Hlášení (Němci: posílání dopisů), s. 1–2.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Holub, Ota: Stůj! Finanční stráž! Naše vojsko, Praha 1987, s. 215.

na odd. IIa z hlášení okresního velitelství SNB ve Dvoře Králové n. L. dozvěděli, že „v uplynulém týdnu došlo opět několik dopisů od odsunutých Němců v Německu a válečných zajatců v Anglii, ve kterých sdělují, že se brzo vrátí do své domoviny a že jednou přijde den. Doslovně: „Einst kommt der Tag.“¹¹⁹ Okresní velitelství SNB v Jaroměři zase sdělovalo: „V poslední době píší odsunutí Němci, že v Říši kolují pověsti, že býv. sudetští Němci mají být nasazeni na práci do ČSR, ale jako cizí státní příslušníci.“¹²⁰ Pozadu nezůstalo ani okresní velitelství SNB v Dobrušce, které hlásilo, že „Slovenka Markéta Šechnajová z Hendrichovců, okr. Sabinov u Prešova, zaměstnaná v Bolehošti, okr. Dobruška, obdržela v posledních dnech od svých příbuzných z Hendrichovců dopis, v němž ji vybízí, aby se ihned vrátila domů, že děvčata z okolí, která byla zaměstnána v Čechách a na Moravě se již vrátila na Slovensko. Svoji výzvu odůvodňují pisatelé, že Slovensko bude mít brzy samostatnost, že jsou již vyznačeny hranice a že Slováci, kteří neuposlechnou výzvy k návratu a

Večer 24. 11. 1945 byl v prostoru lesa u Mezní Louky na Děčínsku při přestřelce, kterou sám vyprovokoval, zastřelen příslušníky finanční stráže neznámý příslušník SS, který měl u sebe několik dopisů.

¹¹⁷ Holub, Ota: Stůj! Finanční stráž! Naše vojsko, Praha 1987, s. 221–222.

V noci z 15. na 16. 3. 1946 byl příslušníky finanční stráže v prostoru České Brány v Lužických horách poblíž Rynoltic při útěku zastřelen R. Richter ze Žitavy, lehce zraněna B. Siebertová a zadržen W. Opitz z Liberce, který měl u sebe 14 dopisů vesměs protistátního obsahu. Výsledkem bylo následně zjištěno, že „Richter pravidelně pašoval za úplatu dopisy Němců z pohraničí, zejména z Liberce, do sovětské okupační zóny. Měl na trase několik ‚schránek‘ a brával i ‚pasažéry‘.“

SÚA, fond č. 05/11, sv. 89, čj. II/a-479/46-dův.-6 z 5. 4. 1946, SNB zemské velitelství Praha, Periodická situační zpráva, s. 3.

27. 3. 1946 Chomutov: Stanice Kalek zatkla při pokusu o přechod státní hranice dva Němce, kteří pašovali peníze a korespondenci.

1. 4. 1946 Bavorsko: Přepřahu ilegální korespondence s Bavorskem organizoval vedoucí tzv. Brünner Suchstelle v Pasově, bývalý brněnský uprchlík Karl Wirthele.

¹¹⁸ SÚA, fond č. 05/11, sv. 89, Jaroslav Student, bezpečnostní referent OSK (Okresní správní komise) v Chomutově, Zpráva o činnosti za měsíc duben 1946 z 6. 5. 1946, s. 4

Podle přípisu zemského velitelství SNB Praha, čj. 739/46 dův. z 8. 3. 1946, byl v zásilce rour z Mannesmannových závodů v Chomutově do Švýcarska nalezen leták (bližší neuvedeného obsahu). Byl napsán na stroji Mirsa-Ideal, ale nešlo o žádný ze psacích strojů v továrně. Bezvýsledně bylo vyslechnuto 31 osob, které roury nakládaly, a Němci, kteří je také nakládali, byli převedeni na jinou práci.

¹¹⁹ SÚA, fond č. 05/11, sv. 34, a. j. 218, čj. 187 dův./47 z 10. 2. 1947, Zpravodajská hlášení – zatímní rozkaz pro předkládání, odpověď k čj. IIa-1281 dův./46 ze dne 21. 6. 1946 (OV SNB Dvůr Kr. n. L.), s. 1.

¹²⁰ SÚA, fond č. 05/11, sv. 34, a. j. 218, čj. 1 dův./47 z 17. 2. 1947, Zpravodajská hlášení – týdenní zpráva, odpověď k čís. jedn. IIa-1281 dův./46 z 21. 6. 1946 (OV SNB Jaroměř), s. 1.

setrvají dále u Čechů v zaměstnání, budou při pozdějším návratu uvězněni v koncentračních táborech.“¹²¹

Je těžké hodnotit zprávy mající nepřehlédnutelný charakter fámy, ale za pozornost stojí, že se všechna tato hlášení z Východních Čech odvolávají na čj. IIa-1281 dův./46 z 21. 6. 1946, které rozeslalo výše zmíněné oddělení IIa zemského velitelství SNB v Praze zřejmě na všechna okresní velitelství SNB v Čechách. Bylo by určitě zajímavé zjistit, zda tímto rozkazem cenzuru korespondence přímo nařídilo i zda nějak omezilo její provádění, nebo jestli šlo „jen“ o služební horlivost některých okresních velitelství.

Celá složka hlášení z ledna až října 1948, které výše zmíněné oddělení IIa zemského velitelství SNB obdrželo od stanic SNB z tehdejších okresů Česká Lípa, Kadaň, Podbořany, Stříbro a Trutnov, ale i z okresů Praha-venkov a jih, Beroun a Benešov (sběrné středisko Lešany) aj., podporuje spíše první možnost než legalizaci „služební horlivosti“. Cenzuru korespondence z a do Německa v této době na dané poště vykonával tzv. cenzurní zmocněnec (příslušník SNB z místního velitelství stanice SNB), který k tomu byl pověřen příslušným okresním nebo místním národním výborem. „Závadné“ části dopisů spolu s dalšími poznatky o adresátovi a odesílateli byly většinou doslovně opisovány a s překladem posílány na zemské velitelství SNB k posouzení, výjimečně byly zadržovány originály dopisů.¹²²

Cenzurou korespondence se zcela nezávisle na politické cenzuře MV a některých složek SNB zabývalo také „civilní“ Obranné zpravodajství (dále též OZ), které existovalo v rámci II. odboru ZOB od léta 1945 do podzimu 1947 a posléze se stalo součástí StB.

Jeho „Všeobecná směrnice o sledování pošty“ ze srpna 1945, která s určitými změnami zřejmě platila až do konce jeho existence pod ZOB (a snad i déle), nemohla svou podrobností pokynů (shrnutých do 21 bodů) nechat nikoho na pochybách o významu, který OZ cenzuře korespondence přisuzoval. Důraz byl pochopitelně kladen na „neúřední“ sledování pošty prostřednictvím příslušného poštovního úředníka, který byl členem zpravodajské obranné sítě (označována jako ZOS). Tato část ZOS se měla jmenovat zpravodajská obranná síť pošt (označována jako ZOSP-1) a měla být zcela nezávislá na zpravodajské obranné síti agenturní (označována jako ZOSA). Pokyny pro řízení ZOSP-1 se vydávaly jen ústně a její budování mělo probíhat podle potřeb postupně, aby nebylo předčasně zasvěceno příliš mnoho osob. Již tehdy směli příslušníci OZ zadržet sle-

¹²¹ SÚA, fond č. 05/11, sv. 34, a. j. 218, čj. 2 dův./47 z 17. 2. 1947, Zpravodajská hlášení – předkládání, Odpověď k rozk. IIa-1281 dův./46 ze dne 21. 6. 1946, (OV SNB Dobruška), s. 1.

¹²² AMV, fond č. 304, inv. j. 244–245.

dovanou korespondenci maximálně na 24 hodin (telegramy jen na dobu minimální, nutnou např. k opsání textu) a vyvarovat se veškerého poškození dopisu při manipulaci s ním. Pouze v případě, že selhaly všechny ostatní způsoby získání korespondence sledované osoby, měli se příslušníci OZ obrátit na přednostu poštovního úřadu, legitimovat se mu a požádat ho, aby pro ně dopisy zajistil.¹²³

S možností zadržovat dopisy počítal i „Návrh na zatímní organizaci Státní bezpečnosti – StB“ ze září 1945. „*K věcné příslušnosti zpravodajské služby by patřily následující skutečnosti: [...] 3. služba cenzurní / plné využití poštovní dopravy, cenzura dopisů k dopravě určených, odesílaných vězni a osobami politicky podezřelými.*“¹²⁴ Cenzurní služba měla být součástí Ústředny státní bezpečnosti (dále též ÚStB) a okresní úřadovny StB měly mj. informovat zemskou úřadovnu StB o zachycení telegramů podezřelého obsahu.¹²⁵

Organizace a provádění PK od roku 1948

Pravomoc ke kontrole korespondence měl v r. 1949 celní úřad, tiskové odd. StB a devizová kontrola. Tiskoviny z ciziny byly již tehdy vyříděny na poštovním úřadu Praha-120 a předány StB k cenzuře. Ta vyřadila závadné tiskoviny a zbytek vrátila do přepravy. Nejpozději od jara 1949 také existoval seznam institucí, u kterých se cenzurování zahraničních časopisů neprovádělo. (Jak však upozorňoval dopis z 6. 4. 1949, sekretariát ÚV KSČ mezi ně tehdy překvapivě nepatřil.¹²⁶)

Hlavním problémem bylo při provádění prověrky korespondence to, že si tuto pravomoc přisvojovaly i uniformované složky SNB (jen v Praze bylo na podzim 1949 na 350 „sledovaček“), a tak se zvyšovalo riziko dekonspirace. Již koncem srpna proběhlo jednání s Ministerstvem národní obrany (dále jen MNO), ÚV KSČ, KV KSČ a KV StB, kde bylo jasně řečeno, že PK provádí

¹²³ Frolik, Jan: Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989. In: Sborník archivních prací č. 2/1991, s. 448, 457.

SÚA, fond č. 550, inv. j. 92-8, čj. 1070/45 z 7. 8. 1945, Všeobecné směrnice o sledování pošty, s. 1–3.

AMV, fond č. 310, inv. j. 47-1, Všeobecné směrnice o sledování pošty, s. 1–3.

U těchto směrnic bohužel chybí jakékoliv vodítko pro určení doby jejich vzniku. Vzhledem k jejich větší podrobnosti a způsobu zařazení ve složce pochází nejspíše z let 1947–1948.

¹²⁴ SÚA, fond č. 05/11, sv. 92, Návrh na zatímní organizaci StB z 15. 9. 1945, s. 6.

¹²⁵ Tamtéž, s. 6–7.

¹²⁶ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-2, Spis. agenda týkající se listovní cenzury 1946, 1949–1953, dopis k příkazu č. 155 z 21. 3. 1949, s. 1.

Tamtéž, dopis ze sekretariátu ÚV KSČ čj. Gem/h 405/49 z 6. 4. 1949, s. 1.

výhradně sektor BA_t (operativní technika). Pro sektor BA_a („vnitřní StB“) zprostředkovávalo tzv. obstavení korespondence oddělení BA_a-S/c (cenzura korespondence a odposlech telefonu).¹²⁷

Tato opatření se však zjevně mýjela účinkem: v poznámce k výnosu z 18. 1. 1950 pro provádění tajné listovní cenzury u KV StB v českých zemích je napsáno, že přes dohodu z podzimu 1949 mezi zástupci KSČ, MNO, pošt a MV, že cenzuru vykonává výlučně StB, tak vojáci, velitelství Národní bezpečnosti, krajské i okresní výbory KSČ toto ujednání neustále porušují.¹²⁸

Cenzurní zásahy se netýkaly jen konkrétních osob, ale i států. Dopisem z 19. 10. 1949 č. 859 nařídil přednosta odboru BA (velitelství StB) Jindřich Veselý veliteli sektoru BA_t, aby „*veškerá korespondence z a do Jugoslávie, vyjma obchodních papírů ze soc. sektoru byla vyřazována a pokud je to jen možné, ničena.*“¹²⁹ Zároveň chtěl zpracovat přehled, komu je tento materiál v ČSR zasílán. O pět dní později mu ze sektoru BA_t odpověděli, že toto opatření bylo prostřednictvím „pověření vnůtra“ zavedeno i na Slovensku, odkud mu požadovaný přehled bude také předkládán.¹³⁰

K dalšímu zostření cenzury korespondence z a do Jugoslávie došlo v r. 1951 na základě návrhu zástupce velitele V. sektoru Pavla Janíka, který navrhnul „*aby všechny zásilky [včetně obchodní korespondence – pozn. aut.] ve styku s Jugoslávií byly podrobeny soustavné cenzuře. Zásilky, které budou nezávadné a svým obsahem pravdivě líčící poměry zbídačení jugoslávského pracujícího lidu na jedné straně, neb úspěchy socialistické výstavby u nás budou dávány do výpravy. Ostatní zásilky se zadrží. [...] Noviny a tiskoviny, které přicházejí z Jugoslávie budou nadále trvale zadržovány.*“ Velitel sekretariátu velitelství StB kpt. Kroupa k tomu připsal pokyn patrně pro člena sekretariátu: „*s. Jiřík, zvládnou-li technicky – provést.*“¹³¹

¹²⁷ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-1, Zrušení poboček tajné cenzury z 12. 10. 1949, s. 1.

Tamtéž, Příloha k záznamu z 12. 10. 1949, seznam od BA_t čj. 3080/092-49 z 26. 8. 1949, s. 1 (PK prováděly hlavně různé složky KV SNB Praha sídlící na Národní třídě v Praze).

Tamtéž, Skupina BA_a, čj. A-19803/Sc34-49 z 27. 9. 1949, s. 1–2.

¹²⁸ Tamtéž, čj. S-2028/01-1950 z 18. 1. 1950, Tajná listovní cenzura – prováděcí opatření, obal spisu s. 2.

Tamtéž, s. 1.

¹²⁹ Tamtéž, Cenzura korespondence z Jugoslávie č. 859 z 19. 10. 49, s. 1.

¹³⁰ Tamtéž.

Tamtéž, Sektor BA_t, odd. G-7, čj. 9291/0901-49 z 24. 10. 49, s. 1.

¹³¹ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-2, čj. A-631/504-51, s. 1.

V červenci 1951 byla zrušena cenzura s NSR (cenzura s NDR byla zrušena již v září 1950), která se pro celé Německo prováděla na základě výnosu MV z 20. 2. 1948. V prosinci 1951 byla na základě zprávy čsl. vyslance v Rakousku, že se tamní emigranti pokusí do ČSR propašovat upravená čísla Rudého práva, připravena opatření k cenzuře všech listovních zásilek z Rakouska. Cenzura z a do Jugoslávie byla zrušena až v září 1955.¹³²

Jak již bylo uvedeno, zprostředkovávalo PK pro sektor BAa oddělení BAa-S/c. V září 1949 se v jeho hlášení uvádělo:

„Nejvíce, téměř denně, je frekventována pošta arcibiskupa Berana, pozůstávající většinou z dopisů výstřižkových kanceláří, dopisů náboženského obsahu, letáků apod.

Ve třech případech zadrženy skupiny pozvánek do zednářských loží. Zachyceno číslo telefonu v pozvánce uvedené a jest odposloucháváno.

Poslední dny dochází větší množství ilegálních brožur z Jugoslávie na adresy různých osob, neznámého společenského postavení; brožury jsou zasílány ze Švýcarska. (Boris Zihel: Komunismus a vlast. Jugoslávská skutečnost – Beograd 1949, Jak se rozvíjelo Rolnické pracovní družstvo.)“¹³³

Zasílání ilegálních tiskovin „štvavého obsahu“ z Jugoslávie přes Rakousko nepolevilo ani v lednu 1950, kdy bylo podle hlášení odd. BAa-S/c zadrženo na 68 zásilek. V polovině ledna nedošlo z Německa bývalým příslušníkům Wehrmachtu 11 dopisů s osobními doklady. Doručeno nebylo ani 65 dopisů pro zahraniční rozhlasové stanice, ve kterých pisatelé vyjadřovali spokojenost s pořady a žádali zaslání vysílacích programů.

K 1. 2. 1950 došlo k reorganizaci provádění PK. Spočívala v tom, že se začalo více využívat fotografování korespondence: zabránilo se tak zdržením při předávání originálů z příslušných referátů zpět do přepravy a při statistickém zpracování zadržených dopisů. Pro lepší vyhledávání dopisů s doklady (občanské průkazy, pasy aj.) byla založena zvláštní kartotéka adresátů a odesílatelů a byly dojednány podmínky pro „operativní“ využití těchto dopisů StB. Počet tiskovin z Jugoslávie narostl na 400, na 563 se zvýšily tzv. řetězové dopisy, z nichž nejčastější byla Modlitba k sv. Tadeáši, která podle cenzorů obsahova-

¹³² AMV, fond č. 310, inv. j. 47-1, čj. A-4571/0164 z 19. 7. 1951, s. 1.

AMV, fond č. 310, inv. j. 47-2, opis čj. 2 204/d/51 z 1. 12. 1951, Politická zpráva č. 58, s. 1.

AMV, fond č. 310, inv. j. 47-2, čj. A-2291/50-51 z 20. 12. 1951, s. 1-2.

SÚA, fond č. 02/2, sv. 94, a. j. 112, bod 18, Zpráva o způsobu provádění celní a devizové kontroly v listovních zásilkách z 9. 4. 1956, Příloha III, Zpráva, s. 2.

¹³³ AMV, fond č. 310, inv. j. 2-7, Hlášení přehledu činnosti BAa-S v r. 1949, Hlášení za září, Příloha č. 1, s. 2.

la provokativní modlitby za čsl. národ a hrozbu, že pokud adresát dopis nezašle dalším devíti osobám, postihne jej do devíti dnů neštěstí.¹³⁴

Dne 4. 2. 1950 vydalo Ústřední ředitelství čs. pošt výnos o poště do zahraničí (ve shodě s MV), ve kterém ve snaze omezit korespondenci se Západem nařídilo, že každý odesílatel dopisu tímto směrem se s ním a s občanským průkazem musí dostavit na poštovní úřad (tedy nikoliv ho normálně vhodit do poštovní schránky). V té době totiž odcházelo do kapitalistických států přes 200 000 dopisů denně. V r. 1951 klesl denní průměr na 125 000 dopisů denně a počátkem r. 1956 to bylo už jen 55 000 dopisů denně, a proto v únoru 1956 schválilo politbyro ÚV KSČ zrušení tohoto výnosu. (Počet zásilek do SSSR a lid. dem. států byl v r. 1956 jen 24 000 denně).¹³⁵

V březnu 1950 odd. BAa-S/c hlásilo, že „reakce“ využila výročí narození T. G. Masaryka a rozeslala průklepem namnožené dopisy s masarykovskými hesly a „štvavými komentáři“. Mimoto byly zadrženy dopisy, ve kterých byli občané vyzýváni, aby ve dnech 5.–9. května sabotovali práci, nenakupovali v národních podnicích a nevycházeli na ulici.

U tzv. různých dopisů došlo k pozoruhodnému nárůstu z necelé stovky na téměř pět tisíc. „*Toto zvýšení bylo zapříčiněno zejména dopisy adresovanými*

¹³⁴ AMV, fond č. 310, inv. j. 2-8, Činnost BAa-S r. 1950, Hlášení za leden 1950, Příloha č. 1, s. 2

Tamtéž, Hlášení za únor 1950, Příloha č. 1, s. 2.

¹³⁵ SÚA, fond č. 02/2, sv. 84, a. j. 102, bod 14, Zrušení některých podmínek při odesílání listovních zásilek do ciziny z 2.2.1956, s. 1.

Tamtéž, Příloha I, Usnesení, s. 1.

Tamtéž, Příloha II, Zpráva, s. 1.

Již v říjnu 1949 zpracovalo MV pro korespondenci do zahraničí návrh na zavedení speciálních dopisních obálek a papírů z tenkého papíru. Oficiálně mělo být veřejnosti sděleno, „že je třeba lehkého materiálu vzhledem k tomu, že většina této pošty je dopravována letecky.“ Ve skutečnosti chtěla StB zjistit skladbu korespondence a různými obálkami (např. barevně) odlišit dopisy obchodní od soukromých. Obchodní by v příslušném závodě nebo instituci kontrolovali bezpečnostní referenti, kteří by je zapisovali do zvláštních knih a proti podpisu předávali poště. Soukromé dopisy by lidé podávali na poště u zvláštní přepážky (StB také navrhovala jen jednu přepážku na jedné poště ve městě), kde by se kontrolovala totožnost. Adresa odesílatele se měla uvádět i na zásilce. Dopisy vhozené normálně do poštovní schránky se neměly doručovat, ale vrátit odesílateli. Nezanedbatelný význam měl i fakt, že tenké obálky při prosvěcování výrazně usnadňovaly kontrolu obsahu, aniž by musely být otevřeny.

Dále se měl omezit dovoz zahraničního tisku a striktně zakázat odesílání poštovních známek ze sběratelských důvodů, neboť tím podle StB docházelo k vývozu hodnot do zahraničí a zásilky známek tvořily až 20 % objemu pošty do zahraničí. Návrh končil důrazným upozorněním, že pokud navrhovaná opatření nebudou „dosti účinná, bude nutno určitou část soukromé korespondence vylučovat z dopravy a ničit.“

AMV, fond č. A-2/1, inv. j. 17, Návrh na opatření, kterým by bylo možno docílit omezení korespondence československých občanů s cizinou z 26. 10. 1949, s. 1–2.

*Barboře Gröfové z Prahy VII, která za poplatek nejméně 10 Kčs rozesílá horoskopy a rozbory písma. Poněvadž druh její živnosti není povolen a nabývá jím bezpracné zisky, byly a jsou nadále tyto dopisy i s obsahem zadržovány (k 31. 3. cca 27 500 Kčs za týden) a předávány ref. 55.*¹³⁶ (Referát 55 byl součástí sektoru BAa-II, který se zabýval politickým zpravodajstvím.) Podle hlášení za březen až květen 1950 zadržela StB paní Gröfové více než 7500 dopisů a peníze přibližně ve výši 180 000 Kčs.¹³⁷

V dubnu 1950 se proti předchozímu měsíci snížil počet dopisů a tiskovin z Jugoslávie. Byla opuštěna dosavadní praxe předávání obstavené korespondence na referáty přes studijní odd. příslušného sektoru, která neúnosně prodlžovala návrat dopisů zpět do pošty (až o sedm dní, s doručením až o deset dní, takže adresát ve vnitrostátním poštovním styku snadno poznal, že je kontrolován). Byla nahrazena pružnějším systémem telefonických výzev jednotlivým referentům, kteří si zadrženou korespondenci přebírali přímo na oddělení BAa-S/c. Tomu jej pak také přímo vraceli (zpoždění tak bylo asi jen osm hodin).¹³⁸

V květnu 1950 nebyly zaznamenány podstatné změny ve skladbě korespondence, ovšem v červnu se počet záchyťů zásilek z a do Jugoslávie dále snížil o 500 kusů a na minimum klesly ilegální tiskoviny zasílané přes Rakousko a Itálii. Na základě vyjádření sektoru BAa-II (politické zpravodajství), referátu 62a bylo rozhodnuto 1100 kusů ilegálních „Svobodných hlasů“ poslaných přes Itálii a zadržených cenzurním střediskem rozdrtit a předat do sběru. Podobný osud zřejmě postihl i 250 zásilek nylonových punčoch z Austrálie, a to přestože byly registrovány a za každou z nich bylo nutno zaplatit 500 Kčs v dolarech. V tomto měsíci výrazně vzrostl počet záchyťů u korespondence z a do zahraničí, a to o 4081 kusů, cenzurní středisko totiž rozšířilo sledování zásilek na téměř všechny ambasády v ČSR.¹³⁹

¹³⁶ AMV, fond č. 310, inv. j. 2-8, Činnost BAa-S r. 1950, Hlášení za březen 1950, Příloha č. 1, s. 2.

¹³⁷ Tamtéž, Hlášení za březen 1950, Příloha č. 1, s. 1–2 (4976 dopisů, týdně cca 27 500 Kčs = 110 000 Kčs, průměr 22,10 Kčs na dopis)

Tamtéž, Hlášení za duben 1950, Příloha č. 1, s. 1–2 (1884 dopisů, počítáno s průměrem 20 Kčs na dopis = 37 680 Kčs).

Tamtéž, Hlášení za květen 1950, Příloha č. 1, s. 1–2 (897 dopisů, zabaveno 31 185 Kčs, průměr 34,80 Kčs na dopis).

¹³⁸ Tamtéž, Hlášení za duben 1950, Příloha č. 1, s. 2.

Tamtéž, s. 3.

¹³⁹ Tamtéž, Hlášení za květen 1950, Příloha č. 1, s. 2.

Tamtéž, Hlášení za červen 1950, Příloha č. 1, s. 2.

Na jaře 1950 vypadala PK v případě KV StB Jihlava u IV. oddělení, referátu 043 (tedy na úrovni kraje) takto: „Referát pošty má celkem čtyři orgány [příslušníky StB – pozn. aut.] a obhospodařuje pět poštovních okrskových inspektorátů za účelem cenzury zásilek a dopisů. [...] Během měsíce bude cenzurováno 600 kusů dopisů obstavených na indikační kartu a normální dopisy. Při namátkových kontrolách se zcenzuruje asi 900 kusů dopisů. Dále je tento referát schopen provést obstavení pošty na dvou okresech při nárazových pracích, a to do deseti kusů měsíčně. Dvakrát do měsíce provede ref. pošta v poštovních střediscích cenzuru veškeré pošty dopisů.“¹⁴⁰

Dne 2. 1. 1951 doznalo změn 4. oddělení (cenzura korespondence) V. sektoru StB. (V. sektor StB se zabýval sledováním. Odd. BAa-S/c, které původně zprostředkovávalo předávání zadržených dopisů mezi tímto oddělením a sektory, které si zadržení pošty objednaly, zaniklo zřejmě ke konci r. 1950.) Tam, kde to nebylo nutné, se odbourala noční služba a provedla užší specializace práce. V předávání záchytů z namátkové cenzury začali „čtenáři“ (příslušníci StB, kteří zadržené dopisy četli) vypisovat důležité poznatky na nově zavedené cenzurní záznamy, které byly předávány příslušným sektorům. Dopisy se tak do přepravy vracely rychleji, referenti sektorů nemuseli číst celý dopis a cenzurní záznamy zároveň sloužily jako kontrola „operativního zpracování“ záchytu a kvality práce „čtenářů“. Za leden bylo takto zpracováno 460 cenzurních záznamů.

Díky prověrce korespondence byl např. odhalen případ O. Kosteleckého ze Záběhlíc, který posílal do Paříže mapy a popisy autobusové, železniční a trolejškové dopravy v ČSR, a to včetně plánek důležitých železničních stanic. Pracovnice Informačního ústředí Spojených národů v Praze A. Ryšavá se zase snažila propašovat v informačních zprávách zasílaných do Švýcarska zprávu o svém otci, odsouzeném za protistátní činnost. Objevilo se i několik případů pašování peněz a finančních machinací i pokusů o ilegální přechod hranice z a do Československa, nemluvě o řetězových dopisech s výzvou k protestům v souvislosti s výročím „Vítězného února 1948“. Byl zaznamenán vzrůst aktivit u církevní ilegality a svobodných zednářů. V posledním lednovém týdnu provedlo oddělení vnitřní pošty průzkum nálad obyvatelstva. Byla zjištěna mírná kritika zvýšení cen některých druhů spotřebního zboží, obava z dalšího růstu cen a nabádání k vytváření zásob, obavy ze stěhování vojenských penzistů z Prahy, zveličování zpráv o chřipkové epidemii na Plzeňsku a stále se vy-

¹⁴⁰ AMV, fond č. 310, inv. j. 32-1, KV StB Jihlava, Zpráva o plánované práci zdejšího KV-StB z 29. 3. 1950 k čj. 7005/0122- 50, s. 13.

skytující strach z nové války (patrně v souvislosti s probíhající válkou v Koreji).¹⁴¹

V lednu 1951 také vyhlásila skupina I. (čtenáři, rozlepovač, zalepovač a vedoucí skupiny) v oddělení zahraniční pošty závazek, že čtenáři udrží průměr 30 přečtených dopisů za hodinu, rozlepovač rozlepí potřebné množství obálek (tj. asi 2000 dopisů za směnu) a zalepovač tentýž počet zalepí. Vedoucí se měl postarat o plynulý přísun „kvalitního materiálu“ a kontrolovat jeho zpracování. Skupina se navíc zavázala, že při nedostatku administrativních sil bude po pracovní době pomáhat s vytvářením kartotéky uprchlíků. V únoru na její výzvu k předmájovému soutěžení pochopitelně kladně zareagovaly i ostatní skupiny zahraniční a vnitřní pošty.

Průzkum veřejného mínění byl proveden u vnitřního i zahraničního oddělení a soustavně se začaly podchycovat kontakty mezi emigranty a osobami v ČSR.¹⁴²

Od 1. 6. 1951 se zavedl nový způsob předávání zachycené korespondence: 4. oddělení V. sektoru již nebylo s příslušnými referenty v přímém kontaktu, ale dopisy z namátkové (náhodně vybrané) a úkolové (vybrané na základě konkrétní žádosti sektorů StB) kontroly přebíraly sekretariáty sektorů vždy v 10:00 hod. a ve 14:00 hod. Dopisy předané v 10:00 hod. se do přepravy vracely ve 14:00 hod., dopisy dodané ve 14:00 hod. pak v 16:15 hod.

Koncem června byla také iniciována změna v nakládání s podněty z namátkové cenzury korespondence, které byly až dosud předávány k využití KV StB Praha.¹⁴³

*„Většina fotokopii neobsahuje sice konkrétní údaje o protistátní a špiónážní činnosti, obsahuje však velmi cenné poznatky o stycích a charakteristice osob (přísl. SNB, členů a funkcionářů strany a jiných), které bychom jiným způsobem velmi těžko získávali. V řadě fotokopii jsou poznatky o lidech, kteří by se dali využít agenturně.“*¹⁴⁴ (Pokud si příslušník navrhuující obstavení pošty nevyžádal předkládání originálů, byla většina zachycené korespondence fotografována.)

¹⁴¹ AMV, fond č. 310, inv. j. 9-2, čj. A-62/50-51 z 7. 2. 1951, Hlášení o stavu sektoru v za leden 1951, s. 13–14.

¹⁴² Tamtéž, Hlášení o stavu sektoru v za leden 1951, s. 15.

Tamtéž, čj. A-249/50-51 z 12. 3. 1951, Hlášení za únor 1951, s. 8.

¹⁴³ AMV, fond č. 310, inv. j. 47-2, čj. A-3510/0164-51 z 30. 5. 1951, s. 1.

Tamtéž, čj. A-606/50-51 z 20. 6. 1951, s. 1.

¹⁴⁴ Tamtéž, čj. A-2183/504 z 23. 4. 1951, s. 1.

Místo toho se informace tohoto charakteru měly nyní předávat přímo kriminální ústředně k vyšetření, ovšem jen ve formě záznamů (aby se neprozradily metody práce StB).¹⁴⁵

Význam namátkové cenzury korespondence začal v pozdějších letech zřetelně upadat. V r. 1963 dokonce vyšlo nařízení ministra vnitra, ve kterém se obstavování poštovních zásilek ve vnitrostátním styku obecně rušilo, protože „výslednost tohoto úkonu je ve srovnání s úsilím a počtem pracovníků nutných k jeho zajištění malá.“ PK se měla více zaměřit na poštovní kanály zahraničních nepřátelských rozvědek a obstarání vnitřního styku se mělo dít „jen v případech, kdy to agenturně operativní rozpracování nezbytně vyžaduje.“¹⁴⁶

Tato změna však nezabránila tomu, aby v r. 1966 neprošlo rukama příslušníků StB celkem 99 000 000 zásilek (z toho 40 000 000 ve vnitrostátním styku). Výsledek představovalo 293 926 záchytů a 92 400 vyřazených zásilek „závadných tiskovin“ v zahraničním i vnitřním styku. Prověření tohoto enormního množství korespondence umožnilo zařízení JEZERO (velká napáňovačka k rozlepování zásilek) a pneumatický lis k zalepování obálek, které StB používala od r. 1964.¹⁴⁷

Rok 1968 znamenal v provádění PK totální rozvrat, protože v tisku, rozhlasu a televizi byla pracoviště PK v budovách pošt opakovaně dekonspirována. Podle rozboru k jejich prozrazení došlo z následujících příčin:

1. málo konspirativní přístup příslušníků do místností poštovních úřadů (Plzeň, Karlovy Vary, Bratislava),
2. zamykání a zavírání místnosti před nepovolanými osobami (Hradec Králové, Karlovy Vary),
3. místnost neměla konkrétní krycí označení (Karlovy Vary),
4. příslušníci nebyli dostatečně legalizováni na poštovním úřadu (Bratislava),
5. nevhodná přeprava zadržených zásilek na KS SNB (České Budějovice, Karlovy Vary, Hradec Králové a Bratislava),
6. osoby na vedoucích místech Okresní správy spoju a krajských správ spoju a pracovníci pošt, kteří „*nejsou oddáni socialistickému zřízení a nemají pochopení pro provádění PK Bezpečností.*“

Celkovou situaci v r. 1969 hodnotila StB takto:

¹⁴⁵ Tamtéž, čj. A-606/50-51 z 20. 6. 1951, s. 1.

¹⁴⁶ Tamtéž, NMV č. 29/1963 z 1. 7. 1963, čl. 29, Zrušení obstavování zásilek vnitřního poštovního styku, s. 1.

¹⁴⁷ AMV, fond č. A-7, inv. j. 324, Zpráva o činnosti StB v r. 1966 z 3. 4. 1967, s. 66–67.

Schovánek, Radek : Organizační vývoj technických složek MV 1964–1989 II., Securitas imperii č. 2, Úřad dokumentace a vyšetřování činnosti Státní bezpečnosti, Praha 1995, s. 51.

Pošta 025 v Praze: PK ve vnitřním styku přerušena, vedení pošty provedlo opatření znemožňující znovuzavedení PK, kádrová situace nevyhovující.

Telegrafní ústředna v Praze: PK přerušena, nutnost vybudovat novou síť spolupracovníků a připravit odpovídající legendy.

České Budějovice: PK maskována jako pracoviště pošty legalizovanými příslušníky, v místnosti se třídí pošta, pracují tam legalizovaní příslušníci a tajní spolupracovníci, na místnost upozornil anonymní dopis, ale redaktoři nic nezjistili.

Hradec Králové: PK legalizovanými příslušníky maskována jako pracoviště pošty, nebyla opuštěna, pouze nekonkrétní zmínky v tisku.

Karlovy Vary: PK maskována jako pracoviště Veřejné bezpečnosti na železnici (dále též VBŽ), místnosti uvolněny poště.

Plzeň: PK maskována jako pracoviště pro vojáky, místnosti uvolněny poště.

Ústí n. L.: PK maskována jako pracoviště Krajské správy spojů, místnosti uvolněny poště.

Brno: PK maskována jako pracoviště devizové kontroly, působí zde devizová kontrola, nedošlo k odhalení.

Olomouc: PK maskována jako pracoviště VBŽ, nedošlo k odhalení.

Ostrava: PK maskována jako pracoviště VBŽ, místnosti uvolněny poště, možnost získat nové, nedošlo k odhalení.

Banská Bystrica: místnosti uvolněny poště.

Bratislava: PK maskována jako pracoviště devizové kontroly, působí zde devizová kontrola, pouze nekonkrétní zmínky v tisku.

Košice: PK maskována jako pracoviště CO, působí zde CO.

Žilina: PK maskována jako pracoviště devizové kontroly, místnosti uvolněny poště.

(Zpráva se nezmiňuje o situaci na poště č. 120 v Praze, kde byla kontrolována korespondence z a do zahraničí. Kromě výše uvedených poznámek nelze rovněž vyčíst míru dekonspirace PK v jednotlivých krajích.)

„Ztráty“ pochopitelně nastaly i v řadách spolupracovníků, kteří se začali obávat veřejného odhalení a skandalizace, a proto se v zajišťování potřeb PK stali méně ochotnými.¹⁴⁸

MV se tuto nevyhovující situaci pokusilo vyřešit počátkem roku 1969 uzavřením dohody s Ministerstvem pošt a telekomunikací. Dosud totiž tzv. manipulační nebo též vysunuté místnosti existovaly pouze na základě osobních a ústních dohod funkcionářů MV a spojů, přičemž první dohody se uzavíraly již v letech 1953–1954. V nové dohodě se Ministerstvo pošt a telekomunikací

¹⁴⁸ AMV, fond č. A-13, inv. j. 79, Rozbor dekonspirace zpravodajské techniky za rok 1968, čj. OT-0055/E-69 z 8. 7. 1969, Příloha k čj. OT-0055/E-69, s. 5–8.

mělo zavázat, že MV poskytne informace o plánované výstavbě nových objektů a jejich provozním účelu a projekčně zajistí požadavky MV na zřízení a technické vybavení vhodných manipulačních místností. Náklady na projektování, zařízení a provoz místností mělo ze svého rozpočtu hradit MV. Ministerstvo pošt a telekomunikací mělo MV předávat informace o zásadních změnách v organizaci poštovního provozu a poštovní přepravy všech druhů zásilek a telegramů v zahraniční i ve vnitřní poštovní službě a garantovat, že příslušná pracoviště poštovních úřadů, která budou příslušníkům StB předávat požadované zásilky, obsadí po dohodě s MV prověřenými poštovními pracovníky „oddanými socialistickému společenskému a státnímu zřízení“ nebo na těchto pracovištích budou – podle místních podmínek – pracovat přímo příslušníci StB legalizovaní jako poštovní zaměstnanci.¹⁴⁹

K určitým omezením v provádění PK došlo i na základě usnesení předsednictva vlády ČSSR z 28. 12. 1968, které sice s používáním zpravodajské techniky vyslovilo souhlas, ale pouze k přesně vymezeným účelům obrany a bezpečnosti státu. Do prozatímní směrnice A-oper-VI-1 z r. 1969 bylo toto usnesení upraveno tak, že proti žádnému občanu nesmělo být použito zpravodajské techniky, pokud na něj nebyl zaveden operativní svazek. V praxi tak prozatímní směrnice neumožňovala vyřazování (na rozdíl od reality minulých let) různých rezolucí, usnesení, pamfletů atd., které byly posílány na ZÚ kapitalistických států v ČSSR nebo různým úřadům a institucím v zahraničí (OSN, Mezinárodní Červený kříž, Liga pro ochranu lidských práv apod.).¹⁵⁰

StB proto ještě v r. 1969 předložila návrh na usnesení předsednictva vlády ČSSR, které by provádění PK vrátilo v tomto směru do starých kolejí:

„Předsednictvo vlády [...] souhlasí s tím, aby

a) za účelem odhalení utajeného spojení cizí moci byla prováděna technická kontrola poštovních zásilek odesílaných do vymezených teritorií v zahraničí, z nichž je v současné době uskutečňováno utajené spojení nepřátelských rozvědných centrál s jejich pomahači na území ČSSR;

b) orgány zpravodajské techniky vyřazovaly z poštovní přepravy písemnosti odesílané z ČSSR do ciziny, které svým obsahem jsou v rozporu s vnitropolitickou a zahraničněpolitickou orientací ČSSR;

¹⁴⁹ AMV, fond č. A-27, inv. j. 114, Legalizace spolupráce MV s Ministerstvem pošt a telekomunikací obou našich republik, čj. OT-008/01-69 z 21. 1. 1969, s. 1–3.

Tamtéž, Návrh dohody, s. 2–3.

¹⁵⁰ AMV, fond č. A-27, inv. j. 132, Zpráva o stavu a používání zpravodajské techniky orgány StB za 1. pololetí 1969, Příloha č. II, s. 1, 6.

AMV, NMV č. 14/1969, A-oper-VI-1, Prozatímní směrnice pro používání operativní techniky, s. 7.

*c) bylo stejně postupováno u písemností odesílaných z ciziny do ČSSR, jež mají obdobný obsah.*¹⁵¹

V r. 1974 bylo znovu zřízeno pracoviště PK v Ústí nad Labem a v r. 1976 v Plzni (obě zanikla v r. 1968), čímž došlo k obnovení PK v krajském měřítku v celé ČSSR. Paralelně rovněž probíhalo budování sítě pracovišť PK na úrovni okresů, které v témže roce (kromě několika okresů v západočeském a severočeském kraji) pokrývalo celé území státu. Problémy však přetrvávaly s nedostatkem „spolehlivých“ spolupracovníků na poštách v Praze (chybělo 25 pracovníků) a Bratislavě (chybělo 15 pracovníků).¹⁵² To však nemohlo zabránit tomu, aby v rámci opatření k XV. sjezdu KSČ „*ve službě PK bylo vytěženo ve zpravodaj. technických úkonech a opatřeních navíc 337 tis. kusů zásilek v mezinárodní poštovní přepravě a 183 tis. kusů zásilek ve vnitřní poštovní přepravě. Vytěžením tohoto počtu zásilek bylo získáno 131 poznatků k XV. sjezdu a 92 poznatků k volbám. Poznátky byly předány operativě k dalšímu opatření.*“¹⁵³

Poslední mimořádná bezpečnostní opatření byla provedena v srpnu 1989, a to v souvislosti s 21. výročím intervence armád Varšavské smlouvy do ČSSR. Tehdy bylo jen v Praze denně kontrolováno 3000 poštovních zásilek. V průběhu několika dní vyřadili příslušníci a spolupracovníci StB na 1600 kusů protistátních letáků, časopisů a knih.¹⁵⁴

Základní úkoly PK

1. Vyhledává a dokumentuje spojení cizích rozvědných služeb.
2. Kontroluje, obstavuje, vyhodnocuje a dokumentuje poštovní styk, který je předmětem zájmu rozvědky, kontrarozvědky, soudu nebo vyšetřování trestného činu.
3. Zabezpečuje provoz utajeného spojení vlastní rozvědky a kontrarozvědky.
4. Vyřazuje z poštovní přepravy nepřátelsky zaměřené materiály.¹⁵⁵

¹⁵¹ AMV, fond č. A-13, inv. j. 108, Zpráva o stavu a používání zpravodajské techniky orgány StB za 1. pololetí 1969 – předložení materiálu do vlády, čj. N/2-00296/69, Příloha č. 1, s. 1.

¹⁵² AMV, fond č. A-27, inv. j. 216, Zpráva o činnosti a plnění hlavních úkolů VI. správy FMV z 13. 8. 1976, čj. OT-0081/01-1976-2, Příloha č. III, s. 12, 19.

¹⁵³ AMV, fond č. A-27, inv. j. 220, Vyhodnocení prováděcího plánu VI. správy za období od 1. 1. 1976 do 31. 10. 1976 z 17. 11. 1969, čj. OT-00110/01-1976-10, s. 10.

¹⁵⁴ Schovánek, Radek: Organizační vývoj technických složek MV 1964–1989 II., *Securitas imperii* č. 2, Úřad dokumentace a vyšetřování činnosti Státní bezpečnosti, Praha 1995, s. 61.

¹⁵⁵ AMV, fond č. A-27, inv. j. 127, Zpráva komise o racionálním využití проверки korespondence z 11. 9. 1969, čj. OT-0051/01-69 (kolegium náměstka), s. 6.

Organizace pracoviště PK (stav v r. 1969)

Sledovací úsek: z poštovní přepravy vybírá poštovní zásilky konkrétních odesílatelů a adresátů nebo zásilky odeslané či adresované do určité oblasti. Předávají se sem všechny zásilky z příslušného poštovního úřadu a teprve zde se vyřazují podle pokynů rozvědky a kontrarozvědky. (Průměrná denní kapacita sledovacích pracovišť byla v květnu 1969 170 000 zásilek.)

Úsek úkolové prověrky: podle požadavků rozvědky a kontrarozvědky vyhodnocuje vyřazené zásilky, hledá příznaky utajeného spojení nebo jiné trestné činnosti.

Vyhledávací úsek: vyhledává mezi vyřazenými zásilkami z určité oblasti obecné a konkrétní příznaky utajeného spojení.

Technický úsek: technickými prostředky vyhledává utajené spojení, provádí dokumentaci a otvírání uzavřených zásilek. Skládá se z pracoviště chemické prověrky korespondence (dále jen CHPK), grafické expertizy (rozbor rukopisu a strojopisu, dále jen GE), fotodokumentačního úseku a pracoviště pro otvírání a zavírání zásilek.¹⁵⁶

Druhy PK, jejich vývoj a provádění

Namátková prověrka korespondence: od r. 1948 se prováděla náhodným výběrem zásilek z poštovní přepravy. Podněty získané z těchto záchytů se pak dále vyhodnocovaly, po r. 1964 se stala základem pro některé druhy PK.

Úkolová prověrka korespondence: rovněž se prováděla od r. 1948, jejím cílem bylo na základě požadavku kontrarozvědky zjistit utajené spojení cizí rozvědky a jinou trestnou činnost. Byla zavedena jen proti osobám a objektům, které již byly rozpracovány a vedeny v operativních svazcích.

Zájmová prověrka korespondence: do r. 1965 měla podobu úkolové prověrky korespondence, jejím cílem bylo zajistit utajené spojení čs. rozvědky a kontrarozvědky, prověřovat jejich tajné spolupracovníky a vykonávat speciální požadavky rozvědky. Prakticky šlo o vyhledání zásilky podle určené adresy a její předání příslušné složce StB.

Skupinová prověrka korespondence: do r. 1965 se prováděla ve formě náátkové prověrky korespondence, jejímž úkolem byl výběr typů osob v zahraničí se zaměřením na určitou oblast, město, čtvrť, blok nebo ulici podle požadavků rozvědky. Šlo o plnění tematických úkolů při rozpracování bází a soustavnou kontrolu styků ZÚ kapitalistických států.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 7–8, 11–15.

Preventivní prověrka korespondence: rovněž se prováděla jako namátková prověrka korespondence, jejím cílem bylo vyřadit z přepravy zásilky, které svým vnějším vzhledem nebo obsahem směřovaly proti „socialistickému zřízení“ nebo byly jinak v rozporu s „veřejným zájmem“, a zabránit úniku státního tajemství.

Výběrová prověrka korespondence: do r. 1965 v podstatě odpovídala namátkové prověrce korespondence. Vyhodnocovací pracovník si na vyhledávacím úseku z určeného státu nebo oblasti vybíral podle různých kritérií takové množství zásilek, které byl schopen zpracovat. Získané informace však nebylo pro jejich velký počet možno důkladně prověřovat, a proto byla v letech 1965–1968 zavedena **komplexní prověrka korespondence**, která spočívala v podchycení maximálního množství písemných styků, zapojení CHPK, GE a ve zpracování průkazné dokumentace. Vzhledem k velkým požadavkům na počet pracovníků byla od počátku omezena jen na oboustranné poštovní spojení ČSSR – NSR. Počátkem r. 1968 ji nahradila tzv. metoda administrativně-technického výběru.¹⁵⁷

Situace před zavedením „Směrnice o používání operativní techniky“

Jak již bylo ukázáno v předcházejících kapitolách, předpisy pro nasazování některých druhů operativní techniky existovaly nejpozději od r. 1949. Lze však důvodně předpokládat, že zřejmě v nějaké nedochované podobě musely být k dispozici již před r. 1948. Do určité míry to potvrzují i dochované „Všeobecné směrnice pro sledování pošty“ pro Obranné zpravodajství zemského odboru bezpečnosti ze srpna 1945. Operativní technikou v té době i několik let po r. 1948 zřejmě nezávisle na sobě disponovaly civilní i vojenské zpravodajské služby a cenzuru korespondence používaly i některé složky SNB.

Tato roztržičnost sil a prostředků v sobě skrývala možnost paralelního budování sítí tajných spolupracovníků, neefektivního využívání operativní techniky, nemožnost kontroly jejího použití či zneužití, ale především hrozila její dekonspirací. Z tohoto důvodu lze nejpozději od podzimu r. 1949 pozorovat snahu sektoru BA_t (operativní technika) o podřízení veškeré operativní techniky StB (např. v oblasti PK).

Sama StB však mohla být vzorem roztržičnosti, protože operativní technikou nedisponoval jen sektor BA_t (operativní technika), ale v rámci sektoru BA_a (tzv. vnitřní StB, kontrarozvědka) i sektor BA_a-IV (výkon) a oddělení

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 14 – 19.

Směrnice pro používání operativní techniky A-oper-IX-1 a A-oper-VI-1 v letech 1954–1982.

BAa-S/c (cenzura korespondence a odposlech telefonu). Tyto problémy se v podstatě podařilo překonat až v r. 1953, kdy vznikla IX. správa MV (správa operativní techniky), i když PK se její součástí stala až v r. 1964 (při přeměně IX. správy na VI. správu MV).

Zřejmě s cílem sjednotit alespoň pravomoci pro vyžadování operativní techniky v rámci sektorů a krajských velitelství StB vznikly v r. 1951 první známé předpisy, které umožňovaly krajským velitelům StB, že „*schvalovat zavedení cenzury pošty a odposlechy telefonů, vývody [prostorový odposlech], výjmy [tajná technická prohlídka], tajné fotografování a vázání [získání tajného spolupracovníka] vyjma cizinců, rezidentů, zahraničních agentů a vůbec osob přesahujících krajské měřítko*“.¹⁵⁸ U takových osob se krajští velitelé měli obracet přes příslušný sektor StB na velitele StB a následně ho o výsledku akce i informovat. Velitelé sektorů StB pak byli obdobně omezeni působností svého sektoru a také oni se případně museli obracet na velitele StB.¹⁵⁹

Směrnice o používání operativní techniky A-oper-IX-1 z r. 1954

Tato směrnice v sobě poprvé obsáhla téměř všechny základní druhy operativní techniky (kromě PK). Byla schválena 22. 3. 1954, na 178. schůzi politického sekretariátu ÚV KSČ a následně vyšla jako tajný rozkaz ministra vnitra (dále též TRMV) č. 78/1954 z 28. 4. 1954.¹⁶⁰

O dlouhodobý odposlech mohl požádat příslušník StB, který řídil určitou akci, při níž chtěl odposlech využít. Služebním postupem doputovala žádost o odposlech k příslušnému náčelníku krajské správy MV (dále též KS MV), správy MV (dále též S-MV) nebo samostatného odboru MV, který jej v daném objektu mohl povolit nejdéle na dvacet dní (ve zvlášť důležitých případech ho schvaloval ministr vnitra nebo jeho náměstek). Schválit překročení této lhůty však bylo v kompetenci týchž náčelníků. Časové omezení ovšem neplatilo pro konspirační byty nebo jiné zvláštní objekty MV, kde byl odposlech instalován trvale.¹⁶¹

O krátkodobý odposlech se žádalo stejným způsobem, ale oproti dlouhodobému jej mohli schválit i zástupci náčelníků KS MV, S-MV a samostatných

¹⁵⁸ AMV, fond č. 310, inv. j. 10-8, čj. A-16/01-1-52 z 18. 9. 1952, Kompetence a povinnosti velitelů všech stupňů krajských velitelství StB z 14. 9. 1951, s. 2.

¹⁵⁹ Tamtéž.

AMV, fond č. 310, inv. j. 9-7, Kompetence a povinnosti velitelů sektorů z 9. 8. 1951, s. 2, 9.

¹⁶⁰ SÚA, fond č. 02/5, sv. 78, a. j. 203, Zápis ze 178. schůze politického sekretariátu ÚV KSČ, s. 15.

¹⁶¹ SÚA, fond č. 02/5, sv. 78, a. j. 203, bod 15, Směrnice o používání operativní techniky, s. 3–4.

odborů MV. Byl používán jednorázově, např. pro záznam náhle zjištěné schůzky. Mohl být také v předmětech denní potřeby skrytě předán agentovi, který neměl ani tušit, že jeho činnost je tímto způsobem kontrolována. Výjimku tvořili jen osvědčení a naprosto spolehliví agenti.¹⁶²

Podobně se postupovalo u žádosti o odposlech telefonu a dálnopisu, kterou schvaloval jen náčelník odboru. Délku trvání odposlechu si určoval žadatel sám, ale měl povinnost se do deseti dnů od zapojení odposlechu spojit s referentem telefonního odposlechu a až do konce akce s ním být v pravidelném kontaktu. O telefonní odposlech mohl požádat nejpozději jednu hodinu před uskutečněním mezinárodního nebo mezinárodního hovoru či dálnopisu a oznámit čísla, odkud a kam bude voláno.¹⁶³

Pro tajné fotografování a filmování a tajnou technickou prohlídku platilo totéž, co pro dlouhodobý odposlech. Nasazení všech druhů operativní techniky prováděla IX. správa nebo 9. odbory KS MV.¹⁶⁴

Směrnice o používání operativní techniky A-oper-IX-1 z r. 1955

Tato směrnice vyšla jako TRMV č. 212/1955 z 27. 12. 1955 a platila od 1. 1. 1956. Zásadní změnou byla redukce dosavadních 9. odborů KS MV na pouhé tři a nové územní rozdělení pro nasazování operativní techniky. V Čechách a v mimořádných případech na celém území státu ji mohla instalovat IX. správa MV, na Moravě 9. odbor KS MV Brno a 9. odbor KS MV Ostrava (pouze Ostravský kraj) a na Slovensku 9. odbor KS MV Bratislava. Důvodem byla především snaha zkvalitnit a lépe konspirativně zajistit práci příslušníků operativní techniky v rámci krajů.¹⁶⁵

Použití dlouhodobého odposlechu navrhoval již náčelník oddělení nebo jeho zástupce. Příslušný náčelník KS MV nebo S-MV návrh doporučil a schvaloval jej náměstek MV nebo ministr vnitra. Schválený návrh pak náčelník IX. správy MV předal k realizaci příslušnému náčelníkovi odboru IX. správy nebo místně příslušnému náčelníkovi 9. odboru KS MV (Brno, Ostrava a Bratislava). Dlouhodobý odposlech mohl být nasazen v daném objektu nanejvýš

¹⁶² Tamtéž, s. 8–9.

¹⁶³ Tamtéž, s. 11–13.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 3–4, 6, 9 a 13.

¹⁶⁵ SÚA, fond č. 02/2, sv. 72, a. j. 90, bod 10, Změny v organizaci operativní techniky MV (90. schůze politického byra ÚV KSČ 28. 11. 1955), Příloha I – usnesení, s. 1–2.

AMV, TRMV č. 212/1955 z 27. 12. 1955, čl. 216 Směrnice o používání operativní techniky (A-oper-IX-1), s. 1, 9.

deset dnů a jeho další ponechání na místě schvaloval ministr vnitra nebo jeho náměstek. Výjimkou byly zvláštní objekty (zastupitelské úřady kapitalistických států a diplomatické byty), kde mohl zůstat déle. Demontáž odposlechu schvaloval náčelník IX. správy, jeho zástupce nebo náčelníci 9. odborů KS MV v Brně, Ostravě a Bratislavě.

Krátkodobý odposlech mohly provádět všechny krajské správy a návrhy na ně schvalovali jejich náčelníci nebo jejich zástupci. Požadavky správ MV prováděla IX. správa a návrhy schvaloval náčelník dané správy nebo jeho zástupce. Pro odposlech prováděný prostřednictvím agenta platilo totéž co v předcházejících směrnicích.¹⁶⁶

Odposlech telefonu a dálnopisu schvaloval náčelník odboru a náčelníci KS MV či S-MV. Doba nasazení odposlechu opět nebyla určena, ale příslušníci StB, kteří o odposlech požádali, se museli nejdéle do pěti dnů od jeho nasazení telefonicky nebo písemně spojit s příslušným referentem pro odposlech telefonu a dálnopisu a informovat se o jeho výsledcích (dokud byly výsledky „pozitivní“, opakoval se kontakt s referentem vždy po pěti dnech, jinak se odposlech zrušil). Požadavek na jeho provedení musel být vznesen za stejných podmínek jako v předchozích směrnicích.¹⁶⁷

Tajné fotografování a filmování bylo rozděleno na „kompromitující“, které jako u dlouhodobého odposlechu v poslední fázi schvaloval náměstek MV nebo ministr vnitra, a na „normální“ tajné fotografování, např. schůzky s kontaktem apod., kde stačilo schválení náčelníka KS MV nebo S-MV.¹⁶⁸

Pravomoc pro konečné schválení tajné technické prohlídky měl náměstek MV nebo ministr vnitra (potvrzené návrhy jim předkládali náčelníci krajských správ MV a správ MV).¹⁶⁹

Směrnice o používání operativní techniky A-oper-IX-1 z r. 1957

Tato směrnice vyšla jako rozkaz ministra vnitra (dále též RMV) č. 34/1957 z 15. 3. 1957 a platila od 1. 4. 1957. Došlo v ní k přerozdělení kompetencí v nasazování operativní techniky pro Čechy. IX. správa MV jej nyní zajišťovala jen pro správy MV a KS MV Praha pouze na území Prahy (ve zvlášť důležitých

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 9–11, 13.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 9, 14–15.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 9–10.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 9–10.

případech v celé ČSR) a pro ostatní KS MV v Čechách ho vykonával 9. odbor KS MV Praha. Na Moravě a na Slovensku se pravomoci nezměnily.¹⁷⁰

Nasazení dlouhodobého odposlechu mohl vyžadovat již starší referent a u zvláštního objektu příslušník, který jej měl na starosti. Návrh schválený příslušným náčelníkem správy byl postoupen k vyjádření IX. správě MV a v případě kladného stanoviska byl předložen k podpisu náměstkovi nebo ministrovi vnitra. Dlouhodobý odposlech mohl být obsluhován (být uveden do chodu) nejvíce desetkrát (jedna obsluha mohla trvat maximálně 24 hodin) a mohl být nasazen ne déle než dva měsíce ode dne instalace. Výjimku tvořily akce ve zvláštních objektech II. správy (kontrarozvědka), v objektech vyšetřovacích útvarů, ve veřejných objektech, v objektech jinak důležitých nebo v případech, kdy byly tímto způsobem získávány informace týkající se bezpečnosti státu.

Krátkodobý odposlech prováděly nejen všechny krajské správy MV a IX. správa MV, ale i 5. odbor S-MV Jáchymov. Návrhy na ně schvalovali u KS MV jejich náčelníci nebo zástupci náčelníků, stejně jako u správ MV, u S-MV Jáchymov a zpravodajského odboru hlavní správy Pohraniční stráže to byl pouze jeho náčelník. Krátkodobý odposlech měl být nasazován na jednu agenturní schůzku, prověrku tajného spolupracovníka apod. po dobu jejího trvání nebo tak dlouho, dokud byl pod stálou kontrolou příslušníků StB. Jeho demontáž měla proběhnout do tří dnů od skončení akce. Pokud k tomu však nedošlo, posuzovalo se jeho nasazení jako dlouhodobý odposlech. I nadále platilo, že agent neměl vědět o tom, že je jeho prostřednictvím krátkodobý odposlech prováděn.¹⁷¹

Kompetence pro schvalování a ostatní podmínky pro fungování telefonního odposlechu se proti předchozím směrnicím v podstatě nezměnily.¹⁷²

Tajné fotografování a filmování se naproti tomu začalo dělit na „složitě“ (např. montáž skrytého fotoaparátu bez vědomí majitele místnosti) a na „běžně“ (např. fotografování na ulici, v konspiračním bytě aj.), kompetence ovšem také zůstaly téměř beze změn.¹⁷³

Tajná technická prohlídka byla rozdělena na „složitou“ (např. otevření trezoru s heslem), kterou i nadále schvaloval náměstek MV a ministr vnitra, a na

¹⁷⁰ AMV, RMV č. 34/1957, čl. 39 Směrnice o používání operativní techniky (A-oper-IX-1), příloha, s. 6–8.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 7–11, 13–14.

¹⁷² Tamtéž, s. 7, 15–16.

¹⁷³ Tamtéž, s. 7–10.

„běžnou“ (prohlídka bytu, nábytku apod.), která byla v pravomoci náčelníků krajských správ MV a správ MV.¹⁷⁴

Směrnice o používání operativní techniky A-oper-IX-1 z r. 1959

Tato směrnice vyšla jako RMV č. 66/1959 z 15. 6. 1959 a platila od 1. 7. 1959. Pravomoci pro nasazování operativní techniky v ní byly upraveny tak, že IX. správa MV jej nyní zajišťovala jen pro správy MV včetně Pohraniční stráže a Veřejné bezpečnosti (ve zvlášť důležitých a obtížných případech v celé ČSR). Nasazování techniky v rámci KS MV si prováděly tamní 9. odbory. Jako dohled nad technickou úrovní a evidencí pomůcek operativní techniky v rámci krajů byly prohlášeny 9. odbor KS MV Brno (pro Moravu) a 9. odbor KS MV Bratislava (pro Slovensko). Pro Čechy plnily funkci takové dohledové centrály příslušné části IX. správy MV.¹⁷⁵ Tato situace však netrvala dlouho: již následujícího roku po vydání 1. doplňku v RMV č. 35/1960 byly centrály zrušeny.

Jak již bylo uvedeno v kapitole o krátkodobém a dlouhodobém odposlechu, vznikl 1. doplněk na základě akce CESTA (sledování vojenských přidělců kapitalistických států), kdy se v r. 1959 v Národním domě v Banské Bystrici nedopatřením do místnosti kontrolované odposlechem chodil bavit vedoucí tajemník KV KSČ. Výsledkem bylo značné zpřísnění dosavadních směrnic, obsažené v doplňku, který mj. nařizoval, že u zvlášť závažných akcí na úrovni kraje může o operativní techniku žádat jen náčelník KS MV a po následném projednání s vedoucím tajemníkem KV KSČ (KV KSS) jej teprve může předložit ke schválení ministru vnitra nebo jeho náměstkovi. Schválenou techniku pak směli nasazovat a obsluhovat jen vybraní příslušníci MV, a to členové strany.¹⁷⁶ Doplněk také důrazně upozorňoval, že *„je nutno dodržovat zásadu, že operativní technika nesmí být používána ve stranických objektech a v objektech, v nichž jsou konána zasedání orgánů strany, tj. v budovách, kde jsou umístěni pracovníci stranických orgánů, zasedacích síních, kde se konají*

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ AMV, RMV č. 66/1959, čl. 67 Směrnice o používání oper. techniky (A-oper-IX-1), s. 3, 9–10.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 7, 9–10.

AMV, fond č. A-2/5, inv. j. 605, Zpráva plk. J. Bokra z r. 1975, s. 5–6.

AMV, RMV č. 35/1960 z 15. 10. 1960, čl. 35 1. Doplněk ke „Směrnicím o používání operativní techniky“ (A-oper-IX-1).

*stranická jednání, dále v bytech stranických funkcionářů, ve stranických hotelích, rekreačních střediscích, chatách apod.*¹⁷⁷

O nasazení dlouhodobého odposlechu mohl požádat příslušník StB řídící akci. Návrh schválený příslušným náčelníkem správy MV byl pak postoupen k vyjádření IX. správě MV. V rámci krajů návrhy schvaloval náčelník KS MV nebo jeho zástupce, rovněž po vyjádření tamního 9. odboru KS MV. V případě kladného stanoviska IX. správy MV (přes kterou všechny návrhy procházely) byly návrhy podepsány náměstkem nebo ministrem vnitra. Výjimkou byly akce v objektech vyšetřovacích útvarů a v hotelech, lázních, konspiračních bytech apod. (v doplňku jen vyšetřovací útvary), které mohli schválit jen náčelníci KS MV nebo S-MV. Dlouhodobý odposlech mohl být obsluhován nejvíce 15x a mohl být nasazen maximálně dva měsíce ode dne první obsluhy (při použití odposlechového vysílače jen jeden měsíc). Prodloužit jej šlo o dalších 15 obsluh na dva měsíce, a to nejvíce 2x. Výjimku opět tvořily akce ve zvláštních objektech II. správy (kontrarozvědka).¹⁷⁸

Krátkodobý odposlech byl vyžadován stejně jako dlouhodobý, ale návrhy na něj podepisovali u KS MV už jejich náčelníci nebo zástupci náčelníků (po vyjádření 9. odboru KS MV), stejně jako u správ MV jejich náčelníci a zástupci (po vyjádření IX. správy MV). Krátkodobý odposlech se směl použít na jednorázovou obsluhu (např. agenturní schůzka, reakce na výsledky) a v případě obzvláště příznivých okolností až na šest dní. Doplněk však podpis návrhu na odposlech přisoudil náměstkovi ministra vnitra, omezil dobu nasazení na 48 hodin a téměř znemožnil použití odposlechu prostřednictvím tajného spolupracovníka s jeho vědomím.¹⁷⁹

Podmínky pro nasazení telefonního odposlechu se ani v těchto směrnících zásadním způsobem nezměnily.¹⁸⁰

Tajné fotografování a filmování bylo nyní rozlišeno na „zvláštní provedení“ (kompromitující záznam intimního styku v konspiračních nebo zapůjčených bytech a hotelových pokojích) a na „běžné“ (např. fotografování na veřejných místech a v terénu). Schvalovací postup u „zvláštního provedení“ byl

¹⁷⁷ AMV, RMV č. 66/1959, čl. 67 Směrnice o používání operativní techniky (A-oper-IX-1), s. 7 (úštěžek č. 1 doplňku 1).

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 10–13.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 17–19 a úštěžek č. 8 doplňku 1.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 24–26.

jako u krátkodobého odposlechu po zavedení doplňku, na „běžné“ stačilo schválení náčelníka odboru.¹⁸¹

Tajnou technickou prohlídku na úrovni správ MV (po projednání a schválení IX. správou MV) schvaloval náčelník S-MV a na krajích náčelník KS MV nebo jeho (podle doplňku první) zástupce (po projednání s 9. odborem KS MV).¹⁸²

Směrnice o používání operativní techniky A-oper-VI-1 z r. 1964

Tato směrnice vyšla jako RMV č. 45/1964 z 5. 11. 1964 a platila od 1. 1. 1965. Změna označení vznikla díky přeměně IX. správy MV v VI. správu MV počátkem r. 1964 a včleněním II. zvláštního odboru MV do VI. správy MV. Díky tomu se v této směrnici poprvé objevily předpisy pro kontrolu korespondence.¹⁸³

Návrh na nasazení operativní techniky musel zpracovat starší referent nebo náčelník oddělení a nadřízený náčelník odboru KS MV nebo S-MV jej pak předložil k vyjádření náčelníkovi 6. odboru KS MV či VI. správy MV. V konečné fázi pak ministr vnitra nebo jeho náměstek schvaloval návrh na nasazení všech druhů techniky u zvláště důležitých objektů a akcí, v akcích na obranu aparátu MV, na montáž přístroje pro vizuální pozorování, na použití přístroje pro dálkově ovládané tajné fotografování a kompromitující tajné fotografování. Pouze ministr vnitra schvaloval návrhy na použití techniky ve zvláštních akcích. Náčelníci KS MV a S-MV mohli schvalovat návrhy na dlouhodobý odposlech, krátkodobý odposlech s vědomím tajného spolupracovníka, vizuální pozorování, telefonní odposlech na ústřednách v rámci okresního oddělení MV s nevhodnými technickými podmínkami a tajnou technickou prohlídku v bytech osob. Náčelníci odborů MV pak schvalovali všechny ostatní technické úkony, pokud si jejich schválení nevyhradili jejich nadřízení.¹⁸⁴

Dlouhodobý odposlech byl při použití odposlechových vysílačů omezen na jeden měsíc, při klasickém způsobu na čtyři měsíce. Prodloužení bylo možné nejvýše dvakrát, vždy o dva měsíce, a schvaloval jej funkcionář MV, který schválil původní návrh.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 22–23.

¹⁸² Tamtéž, s. 20–21.

¹⁸³ AMV, RMV č. 45/1964, čl. 45 Směrnice o používání operativní techniky (A-oper-VI-1), s. 3–4.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 11–13.

Krátkodobý odposlech musel být nasazen a demontován během tří dnů. Nepovažovalo se za něj, pokud byl navíc spojen s rozpracováním vstupu do bytu sledovaného. Výjimkou tvořili propůjčené byty a byty tajných spolupracovníků.¹⁸⁵

Odposlech telefonu (popř. dálnopisu) se prováděl u místních, meziměstských a mezinárodních hovorů i u hovorů v pobočné síti různých úřadů a podniků a ústředen s manuální obsluhou. Doba trvání odposlechu nebyla určena, sledovalo se především, zda přináší výsledky.¹⁸⁶

Tajné fotografování a filmování bylo doplněno o tajné (vizuální) pozorování a směrnice dávaly možnost využít i televize. Tuto operativní techniku bylo možné použít pro sledování zájmových osob na pracovištích, v bytech a cizineckých hotelech i v jiných prostorách.¹⁸⁷

Tajná technická prohlídka umožňovala pronikání do zájmových místností a otvírání speciálně zajištěných dopisů, balíčků, schránek aj. zásilek. V případě nebezpečí z prodlení bylo možné provést „prohlídku“ u vízových cizinců pouze na telefonickou výzvu (předtím však spolu musely příslušné součásti operativní techniky a žádající součásti MV nebo KS MV uzavřít písemnou dohodu).¹⁸⁸

Prověрка korespondence trvala šest měsíců, ale podle výsledků ji bylo možné zkrátit či prodloužit. Ve vnitřním poštovním styku se měla vyžadovat jen v nezbytných případech.¹⁸⁹

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 13–15.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 15–16.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 18–19.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 17–18.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 20–21.

Prozatímní směrnice pro používání zpravodajské techniky A-oper-VI-1 z r. 1969

Tato směrnice vyšla jako RMV č. 14/1969 a reagovala na situaci z let 1968–1969. Zásadní změnou proti předchozím směrnicím bylo, že operativní techniku šlo nyní použít jen proti osobám, na které již byl zaveden operativní svazek, což do značné míry znemožňovalo např. namátkovou PK.¹⁹⁰

Příslušníci StB si mohli vyžádat dlouhodobý odposlech až na dobu čtyř měsíců. Prvních pět dní nebo i kratší dobu byl obsluhován nepřetržitě, aby se zmapovala situace v zájmovém prostoru a upřesnilo se jeho využití.

Krátkodobý odposlech se používal po dobu čtyř dnů nebo na kratší dobu nutnou k provedení akce. Nepovažovalo se za něj použití skrytého nahrávače u schůzek mezi příslušníky operativy a jejich spolupracovníky.

Časové omezení obou druhů odposlechů se však nevztahovalo na zastupitelské úřady (dále též ZÚ) kapitalistických států a diplomatické byty, které byly označeny jako zvláštní objekty, a neplatilo ani pro objekty zvláštního zájmu (hotely, restaurace, kavárny, návštěvní místnosti podniků, vojenské útvary aj.).

Schvalování návrhů na provedení dlouhodobého a krátkodobého odposlechu spadalo do kompetence náčelníků I. (hlavní správa rozvědky), II. (hlavní správa kontrarozvědky) a III. správy SNB (hlavní správa vojenské kontrarozvědky). Náčelník odboru I., II. a III. správy, náčelník oblastního odboru I. správy a náčelník samostatného odboru III. správy schvalovali nasazení dlouhodobého a krátkodobého odposlechu mimo byty a ubytovací zařízení, krátkodobý odposlech bez vědomí spolupracovníka a jednotlivé použití dlouhodobého odposlechu. Ve všech případech byl nutný souhlas příslušného náčelníka odboru zpravodajské techniky.¹⁹¹

Odposlech telefonu a kontrola dálkopisu mohly trvat až dva měsíce. Časové omezení se však netýkalo zvláštních objektů (zvláště ZÚ a diplomatické byty). Odposlech byl prováděn ve stejném rozsahu (vnitrostátní a mezinárodní linky) jako u předchozích směrnic. Nasazení odposlechu telefonu muselo proběhnout nejméně tři hodiny před uskutečněním hovoru a u dálkopisu minimálně tři dny předem. Pro mezinárodní hovory bylo třeba uvést co nejvíce

¹⁹⁰ AMV, NMV č. 14/1969, Prozatímní směrnice pro používání zpravodaj. techniky (A-oper-VI-1), s. 7.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 8, 11–12, 18.

AMV, RMV č. 43/1969 z 30. 7. 1969, čl. 43 Schvalovací pravomoc při nasazování zpravodajské techniky, s. 1–2.

informací o času a místě spojení. Schvalování návrhů na odposlech spadalo do kompetence náčelníků I., II. a III. správy.¹⁹²

Tajné fotografování a filmování pro dokumentaci činnosti zájmové osoby bez jejího vědomí pomocí maskovaných prostředků nebo technických zařízení s dálkovým ovládáním (nepovažovalo se za něj fotografování a filmování osob příslušníky útvarů sledování) mohlo trvat jeden měsíc. Po stejnou dobu se provádělo i skryté pozorování, které dávalo možnost sledování osoby optickými prostředky nebo televizí. Toto časové omezení však neplatilo pro objekty zvláštního zájmu (hotely, restaurace, kavárny, návštěvní místnosti podniků, vojenské útvary aj.).

Schvalování návrhů na provedení úkonu spadalo do kompetence náčelníků I. (hlavní správa rozvědky), II. (hlavní správa kontrarozvědky) a III. správy (hlavní správa vojenské kontrarozvědky). Náčelník odboru I., II. a III. správy, náčelník oblastního odboru I. správy a náčelník samostatného odboru III. správy schvalovali tajné fotografování a filmování a skryté pozorování mimo byty a ubytovací zařízení a jejich jednotlivé použití.¹⁹³

Provedení tajné technické prohlídky bylo upraveno tak, že kromě „klasické“ prohlídky za účelem nalezení důkazů o nezákonné činnosti zájmové osoby a fotografování skrytých nebo speciálně zajištěných věcí bez jejich poškození měla rovněž předcházet nasazení krátkodobého a dlouhodobého odposlechu a prověrce jednostranného radiového vysílání (na vyžádání se prohlídky mohl účastnit odborník na tajnopis a agenturní vysílání). Žádost o uskutečnění tajné technické prohlídky mimo byt se předkládala alespoň den předem.

Návrhy na provedení tajné technické prohlídky v bytech a ubytovacích zařízeních schvaloval náčelník I., II. a III. správy. Náčelník odboru I., II. a III. správy, náčelník oblastního odboru I. správy a náčelník samostatného odboru III. správy ji schvaloval mimo byty a ubytovací zařízení.¹⁹⁴

¹⁹² AMV, NMV č. 14/1969, Prozatímní směrnice pro používání zpravodaj. techniky (A-oper-VI-1), s. 8–9, 11.

AMV, RMV č. 43/1969 z 30. 7. 1969, čl. 43 Schvalovací pravomoc při nasazování zpravodajské techniky, s. 1–2.

¹⁹³ AMV, NMV č. 14/1969, Prozatímní směrnice pro používání zpravodaj. techniky (A-oper-VI-1), s. 9, 11–13, 18.

AMV, RMV č. 43/1969 z 30. 7. 1969, čl. 43 Schvalovací pravomoc při nasazování zpravodajské techniky, s. 1–2.

¹⁹⁴ AMV, NMV č. 14/1969, Prozatímní směrnice pro používání zpravodaj. techniky (A-oper-VI-1), s. 9.

AMV, RMV č. 43/1969 z 30. 7. 1969, čl. 43 Schvalovací pravomoc při nasazování zpravodajské techniky, s. 1–2.

Úkolová PK se prováděla v zahraničním a zcela výjimečně ve vnitřním poštovním styku po dobu šesti měsíců, toto omezení se však nevztahovalo na zvláštní objekty (ZÚ a diplomatické byty). Návrhy na její zavedení schvalovali náčelníci I., II. a III. správy SNB.¹⁹⁵

Směrnice pro používání operativní techniky z r. 1972

Tato směrnice vyšla jako RMV č. 30/1972 ze dne 12. 5. 1972 a platila od 1. 6. 1972. Umožňovala, aby si o použití operativní techniky zažádaly mj. i zpravodajské služby socialistických zemí. Dala právo příslušníkům operativní techniky požadovat pomoc od státních orgánů a organizací na federální i republikové úrovni (v některých případech byla pomoc upravena dohodami ministra vnitra ČSSR s příslušným ministrem nebo vedoucím orgánu nebo organizace) a od společenských a socialistických hospodářských organizací, za určitých okolností i od jednotlivců. A kromě jiného zakazovala používat techniku proti nomenklaturním kádrům ÚV KSČ.¹⁹⁶

Dlouhodobý odposlech bylo možné nasadit až na čtyři měsíce a prodloužit o další dva měsíce.

Krátkodobý odposlech se v akci používal nejdéle čtyři dny, nepovažovalo se za něj použití skrytého nahrávače příslušníky StB při zaznamenávání schůzek a oficiálních jednání.¹⁹⁷

Telefonní odposlech a kontrolu dálkopisu si nyní bylo možné vyžádat v celé síti linek (včetně veřejných telefonních automatů) až na dva měsíce i dále prodloužit.¹⁹⁸

Doba pro užívání skrytého pozorování a fotografování se řídila podle operativních podmínek konkrétní akce a pro jeho kontrolu se zároveň nasazoval dlouhodobý odposlech.¹⁹⁹

¹⁹⁵ AMV, NMV č. 14/1969, Prozatímní směrnice pro používání zpravodaj. techniky (A-oper-VI-1), s. 10–11.

AMV, RMV č. 43/1969 z 30. 7. 1969, čl. 43 Schvalovací pravomoc při nasazování zpravodajské techniky, s. 1–2.

¹⁹⁶ AMV, RMV č. 30/1972 z 12. 5. 1972, čl. 30 Směrnice pro používání operativní techniky, s. 3–4, 7–8.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 11–12.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 12.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 13.

Tajná technická prohlídka se prováděla kvůli získání usvědčujících důkazů o trestné činnosti a umožňovala dokumentaci skrytých nebo speciálně zajištěných věcí bez poškození. Podle potřeby šlo k prohlídce přizvat i odborníky na elektroniku, chemii, daktyloskopii apod.²⁰⁰

Úkolová PK se prováděla po dobu šesti měsíců, skupinová PK nejdéle tři měsíce, preventivní a výběrová PK trvale. U zájmové PK nebyla doba trvání specifikována.²⁰¹

Na blíže neurčené druhy operativní techniky umístěné ve zvláštních objektech a objektech zvláštního zájmu se časové omezení nevztahovalo.²⁰²

Návrh na použití techniky sestavoval příslušník StB řídící akci. Náčelník příslušného odboru ho projednal s náčelníkem odboru operativní techniky a předložil ke schválení nadřízeným funkcionářům. O prodloužení bylo nutno požádat 14 dní před skončením termínu pro nasazení techniky. Pokud hrozilo nebezpečí z prodlení, mohl návrh schválit jen náčelník odboru nebo samostatného oddělení, ale do tří dnů musel být návrh řádně schválen. Ministr vnitra ČSSR byl oprávněn schvalovat všechny druhy operativní techniky pro použití u příslušníků StB a u ostatních příslušníků FMV, u občanů socialistických zemí na základě stanoviska příslušných orgánů dané země a v případech, které si vyhradil. Jeho náměstci schvalovali dlouhodobý odposlech a skryté fotografování a filmování spojené s tajným vstupem do bytu občana, dlouhodobý a krátkodobý odposlech, tajnou technickou prohlídku a skryté pozorování a filmování ve zvláštních objektech, trvalé nasazení dlouhodobého odposlechu a skrytého pozorování a filmování v objektech zvláštního zájmu včetně koncepce a zaměření výběrové a preventivní PK. Náčelník I., II., III. a V. správy FMV (ochrana stranických a ústavních činitelů), náčelník hlavní správy (dále též HS) StB v SSR a zástupce velitele Pohraniční stráže (dále též PS) pro agenturně operativní ochranu státních hranic směli schvalovat dlouhodobý odposlech a skryté pozorování a filmování bez tajného vstupu do bytu občana nebo do zvláštního objektu, krátkodobý odposlech a tajnou technickou prohlídku s tajným vstupem do bytu občana a krátkodobý odposlech pomocí tajného spolupracovníka. Náčelníci správ StB, náčelník správy VKR Západního vojenského okruhu, náčelníci odborů (samostatných oddělení) I., II., III. a V. správy FMV, náčelníci odborů HS StB SSR, náčelníci samostatných odborů VKR a náčelníci zpravodajských oddělení brigád PS pak schvalovali krátkodobý odposlech a tajnou technickou prohlídku bez tajného vstupu do bytu

²⁰⁰ Tamtéž, s. 12–13.

²⁰¹ Tamtéž, s. 13–16.

²⁰² Tamtéž, s. 17.

občana nebo do zvláštního objektu, jednotlivé použití trvale umístěného dlouhodobého odposlechu a skrytého pozorování a filmování v objektu zvláštního zájmu, krátkodobý odposlech bez pomoci tajného spolupracovníka, odposlech telefonu a dálnopisu a úkolovou, skupinovou a zájmovou PK.²⁰³

V r. 1976 byla směrnice z r. 1972 doplněna tak, aby i IV. správa (správa sledování), která měla na starosti ubytovací zařízení navštěvovaná cizinci, mohla nasazení odposlechu vyžadovat.²⁰⁴

Směrnice pro používání zpravodajské techniky A-oper-VI-1 z r. 1980 a 1982

Tyto směrnice vyšly jako RMV č. 18/1980 ze dne 2. 7. 1980 a jako RMV č. 20/1982 ze dne 11. 10. 1982. Protože se navzájem příliš nelišily, jsou zde popsány společně.

Dlouhodobý odposlech se zaváděl až na čtyři měsíce (r. 1980), popř. šest měsíců (r. 1982), a prodloužen mohl být o čtyři (r. 1980) nebo šest měsíců (r. 1982). Časové omezení však neplatilo ve zvláštních objektech a objektech zvláštního zájmu. Krátkodobý odposlech se nasazoval nejdéle na šest dní.²⁰⁵

Telefonní odposlech a kontrola dálnopisu se zaváděly na dobu dvou (1980) nebo tří měsíců (r. 1982) a o dva (r. 1980) nebo tři měsíce (r. 1982) se také prodlužovaly. Směrnice mj. umožňovaly nasazování odposlechu telefonu a dálnopisu ve zvláštních objektech (ZÚ a diplomatické byty) a objektech zvláštního zájmu (hotely, restaurace aj.) bez časového omezení.²⁰⁶

²⁰³ Tamtéž, s. 18–21, 28–30.

²⁰⁴ AMV, RMV č. 31/1976 z 22. 9. 1976, čl. 31 Organizace rozpracování ubytovacích zařízení navštěvovaných cizinci z nesocialistických států, s. 1–2.

²⁰⁵ AMV, RMV č. 18/1980 z 2. 7. 1980, čl. 18 Směrnice pro používání zpravodajské techniky (A-oper-VI-1) a Směrnice o evidenci a registraci svazků zpravodajské techniky a spolupracovníků zpravodajské techniky (A-oper-VI-2), s. 1, 4, 6–7.

AMV, RMV č. 20/1982 z 11. 10. 1982, Směrnice pro používání zpravodajské techniky (A-oper-VI-1) a Směrnice o evidenci a registraci svazků zpravodajské techniky a spolupracovníků zpravodajské techniky (A-oper-VI-2), s. 1, 4, 7.

²⁰⁶ AMV, RMV č. 18/1980 z 2. 7. 1980, čl. 18 Směrnice pro používání zpravodajské techniky (A-oper-VI-1) a Směrnice o evidenci a registraci svazků zpravodajské techniky a spolupracovníků zpravodajské techniky (A-oper-VI-2), s. 4, 7.

Skryté fotografování a pozorování v sobě zahrnovalo pozorování, fotografování, filmování a televizní záznam daných prostorů a osob. Pro jeho kontrolu a zabezpečení se zpravidla prováděl i odposlech. Vzhledem k tomu, že zde není jasně určena doba, po kterou se mohlo fotografování a pozorování používat, řídilo se zřejmě podle podmínek akce jako u směrnic z r. 1972 nebo dle doby prostorového odposlechu. Směrnice z r. 1982 umožňovala nasazování těchto úkonů ve zvláštních objektech (ZÚ a diplomatické byty) a objektech zvláštního zájmu (hotely, restaurace aj.) bez časového omezení.²⁰⁷

Možnosti, které nabízela tajná technická prohlídka zůstaly stejné jako u předchozích směrnic. Směrnice z r. 1982 však umožňovala i provedení nástrahy (chemickou nástrahu nabízela již směrnice z r. 1964, cílem bylo prokazatelně označit osoby, které přišly do styku s daným předmětem).²⁰⁸

Úkolová PK se prováděla šest měsíců s možností prodloužení o dalších šest měsíců, zájmová PK (kontrola korespondence čs. rozvědky a kontrarozvědky) na dobu nezbytně nutnou k dosažení cíle a skupinová PK (vyřazování korespondence z určitého území za účelem získání specifických informací) na tři měsíce s možností prodloužení o tři měsíce. Výběrová PK (vyhledávání a vyřazování korespondence se znaky utajeného spojení zahraničních rozvědných služeb) a preventivní PK (vyhledávání a vyřazování „závadné“ korespondence a tiskovin, zabránění úniku státního tajemství) byly prováděny trvale.²⁰⁹

AMV, RMV č. 20/1982 z 11. 10. 1982, Směrnice pro používání zpravodajské techniky (A-oper-VI-1) a Směrnice o evidenci a registraci svazků zpravodajské techniky a spolupracovníků zpravodajské techniky (A-oper-VI-2), s. 4, 7.

²⁰⁷ AMV, RMV č. 18/1980 z 2. 7. 1980, čl. 18 Směrnice pro používání zpravodajské techniky (A-oper-VI-1) a Směrnice o evidenci a registraci svazků zpravodajské techniky a spolupracovníků zpravodajské techniky (A-oper-VI-2), s. 4–6.

AMV, RMV č. 20/1982 z 11. 10. 1982, Směrnice pro používání zpravodajské techniky (A-oper-VI-1) a Směrnice o evidenci a registraci svazků zpravodajské techniky a spolupracovníků zpravodajské techniky (A-oper-VI-2), s. 4, 6.

²⁰⁸ AMV, RMV č. 18/1980 z 2. 7. 1980, čl. 18 Směrnice pro používání zpravodajské techniky (A-oper-VI-1) a Směrnice o evidenci a registraci svazků zpravodajské techniky a spolupracovníků zpravodajské techniky (A-oper-VI-2), s. 4, 5.

AMV, RMV č. 20/1982 z 11. 10. 1982, Směrnice o používání zpravodajské techniky (A-oper-VI-1) a Směrnice o evidenci a registraci svazků zpravodajské techniky a spolupracovníků zpravodajské techniky (A-oper-VI-2), s. 4, 5.

²⁰⁹ AMV, RMV č. 18/1980 z 2. 7. 1980, čl. 18 Směrnice pro používání zpravodajské techniky (A-oper-VI-1) a Směrnice o evidenci a registraci svazků zpravodajské techniky a spolupracovníků zpravodajské techniky (A-oper-VI-2), s. 5, 7.

AMV, RMV č. 20/1982 z 11. 10. 1982, Směrnice i používání zpravodajské techniky (A-oper-VI-1) a Směrnice o evidenci a registraci svazků zpravodajské techniky a spolupracovníků zpravodajské techniky (A-oper-VI-2), s. 5, 7.

V pravomoci ministra vnitra ČSSR bylo schvalovat a prodlužovat všechny druhy operativní techniky a výhradně schvaloval její použití u příslušníků SNB, občanů socialistických států akreditovaných v ČSSR a v případech, které si vyhradil. Jeho náměstci pak schvalovali a prodlužovali dlouhodobý odposlech, skryté pozorování a fotografování a tajnou technickou prohlídku (včetně nástrahy) spojené s tajným vstupem do zvláštního objektu či objektu zvláštního zájmu, zjištění anonymního účastníka telefonního spojení, krátkodobý odposlech spojený s tajným vstupem do bytu a pomocí tajného spolupracovníka i provedení a zaměření u skupinové, výběrové a preventivní PK. Tuto též pravomoc měli i u občanů socialistických států.

V oboru své působnosti schvalovali a prodlužovali (jen ve směrnících z r. 1982) náčelníci I. (hlavní správa rozvědky), II. (správa kontrarozvědky pro boj proti vnějšímu nepříteli), III. (správa vojenské kontrarozvědky), V. (správa ochrany stranických a ústavních činitelů), X. (správa kontrarozvědky pro boj proti vnitřnímu nepříteli), XI. (správa kontrarozvědky pro ochranu ekonomiky), XII. (správa kontrarozvědky v Bratislavě) a XIV. správy (správa kontrarozvědky pro boj proti mimořádným a zvláštním formám trestné činnosti, od r. 1982) SNB a zpravodajské správy hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic dlouhodobý odposlech a skryté pozorování a fotografování, pokud nešlo zároveň o tajný vstup do bytu nebo o zvláštní objekty a objekty zvláštního zájmu, krátkodobý odposlech i s pomocí tajných spolupracovníků a tajnou technickou prohlídku, pokud se nejednalo o zvláštní objekty a byty, telefonní odposlech, úkolovou a zájmovou PK. Schvalovali i požadavky správ StB KS SNB na krátkodobý odposlech v bytě občana i s pomocí tajného spolupracovníka a tajnou technickou prohlídku tamtéž. Náčelník IV. správy (správa sledování) schvaloval a prodlužoval krátkodobý odposlech bez nasazení prostřednictvím tajného spolupracovníka, odposlech telefonu a dlouhodobý odposlech (již předtím trvale nasazené), skryté pozorování a filmování a tajnou technickou prohlídku, vše v objektech zvláštního zájmu (zvláště v hotelech pro cizince). Od r. 1982 mohl využít telefonní odposlech a úkolovou PK pro prověření tajných spolupracovníků a agentů IV. správy. Náčelník VI. správy (správa výkonné zpravodajské techniky) rovněž od r. 1982 schvaloval a prodlužoval návrhy na krátkodobý a telefonní odposlech a úkolovou PK za účelem prověření vlastních agentů a tajných spolupracovníků. Náčelník správy vyšetřování StB schvaloval a prodlužoval dlouhodobý (od r. 1982) a krátkodobý odposlech, skryté pozorování a fotografování (od r. 1982), tajnou technickou prohlídku (od r. 1982) a jednotlivé použití trvale nasazené operativní techniky jen ve vyhrazených objektech. Náčelník krajské správy SNB schvaloval a prodlužoval návrhy na dlouhodobý odposlech, pokud neměl být instalován v bytu občana nebo ve zvláštních objektech a objektech zvláštního zájmu, odposlech telefonu a úkolovou a zájmovou PK. Náčelník

správy StB KS SNB schvaloval krátkodobý odposlech a tajnou technickou prohlídku pokud nebyly spojeny s tajným vstupem do bytu občana nebo do zvláštního objektu a jednotlivé využití trvale nasazené techniky v objektech zvláštního zájmu.²¹⁰

²¹⁰ AMV, RMV č. 18/1980 z 2. 7. 1980, čl. 18 Směrnice pro používání zpravodajské techniky (A-oper-VI-1) a Směrnice o evidenci a registraci svazků zpravodajské techniky a spolupracovníků zpravodajské techniky (A-oper-VI-2), s. 10, 11.

AMV, RMV č. 20/1982 z 11. 10. 1982, Směrnice i používání zpravodajské techniky (A-oper-VI-1) a Směrnice o evidenci a registraci svazků zpravodajské techniky a spolupracovníků zpravodajské techniky (A-oper-VI-2), s. 10, 11.

Administrativní opatření – jedna z forem perzekuce sedláků komunistickým režimem

Šárka Rokosová

Ačkoliv se Komunistická strana Československa dostala absolutně k moci až po Únoru 1948, její nezanedbatelný vliv na politiku je od konce 2. světové války patrný ve všech oblastech vnitřního i vnějšího života republiky. Zemědělství nebylo výjimkou.

Směřování poválečné československé zemědělské politiky bylo beze sporu ovlivněno hned ve svých počátcích tím, že nebyla obnovena bývalá agrární strana – kvůli kolaboraci jejích čelních představitelů s fašisty. Tím pádem přestala také existovat jediná politická strana, jejímž programem by primárně bylo hájit zájmy zemědělců všech kategorií – velkými sedláky počínaje a malými hospodáři konče (lidová strana, jejíž voličská základna pocházela také především z vesnic, tuto roli nepřevzala). Již v květnu 1945 sice vznikl Jednotný svaz československých zemědělců, ale v něm záhy získali převahu disciplinovaní voliči komunistů. Střední a velcí hospodáři, většinou příslušníci ostatních politických stran, jeho význam podcenili. Naproti tomu Komunistická strana nikterak nezastírala, že k jejím politickým cílům patří i boj o vesnici. Vzhledem k neutěšené poválečné hospodářské situaci, zjištěným sociálním problémům a metodám, jež využívala, slavila nepopíratelné úspěchy. Vždyť například její zemědělský program, přednesený těsně před volbami v roce 1946 na VIII. sjezdu KSČ, obsahoval populistické body jako například urychlené dokončení konfiskace majetku Němců, Maďarů a kolaborantů a jeho přerozdělení, revizi první pozemkové reformy a přidělového řízení zbytkovým statkům.

Po vítězných volbách křeslo Ministerstva zemědělství obsadil skutečně komunista Július Ďuriš. Jeho strana dostala za úkol sestavit tu část programu vlády, která se týkala zemědělství. Ještě během roku 1946 předložil ministr osnovu šesti zásadních resortních zákonů: zákona o revizi pozemkové reformy, scelovacího zákona, zákona o myslivosti, zákona o zaknihování přidělů ze zkonfiskovaného a jiného majetku, o zajištění zemědělského výrobního plánu a úpravě dělení zemědělských podniků a zamezení drobení zemědělské půdy. Ani jedna z předloh nebyla přijata tak, jak ji předložil, některé osnovy byly

zcela jednoznačně odmítnuty a u všech požadovaly ostatní politické strany minimálně korektury. Po tomto neúspěchu sáhla KSČ k velmi nestandardnímu kroku. Rozeslala návrhy zákonů všem místním zemědělským organizacím a rozpoutala o nich veřejnou diskusi, dokonce organizovala deputace svých voličů do parlamentu. Tyto kroky samozřejmě vyvolaly silnou nevoli u představitelů opozičních politických stran, a dokonce se na půdě parlamentu začaly objevovat i požadavky na okamžité odvolání Ďuriše z jeho ministerského postu. K tomu však nedošlo.

Místo toho začala další fáze komunistického boje za získání venkova. Dne 4. 4. 1947 pronesl Ďuriš v Hradci Králové zásadní projev, v němž formuloval politické mety, jichž chce ve svém resortu dosáhnout. V první řadě znovu opakoval požadavek rychlého dokončení konfiskace majetku zrádců a jeho přerozdělení, revizi zbytkových statků a velkostatků nad 50 ha, vykoupení půdy nad 50 ha a její přidělení malým zemědělcům, vyvlastnění spekulanti půdy a scelování pozemků. Aby si nepopudil střední zemědělce, jejichž hlasy samozřejmě potřeboval, slíbil ústavně zajistit vlastnictví půdy do 50 ha: „*Tím skončí zneklidňování, že chceme dělat kolchozy a sovchozy.*“¹ Dále si stanovil za cíl uzákonit povinný výkup zemědělských produktů, podporovat mechanizaci zemědělství, úvěrovou a daňovou politiku, zavést pojištění zemědělců atd. K tomu zásadnímu patří ještě požadavek nového družstevního zákona: stručně řečeno měl být založen na principu „demokratizace zdola, co člověk, to hlas“, to znamená, že povinné družstevní podíly by byly co nejmenší, eventuálně žádné, ovšem každý člen družstva – bez ohledu na množství vložené půdy – by měl v rámci družstva stejně silný hlas. Tyto požadavky vstoupily do našich dějin pod názvem Hradecký program.

I Hradecký program se u opozice setkal s kritikou, nejvíce komunistům vytýkala, že stále trvajících etapovitými pozemkovými reformami udržují venkov v neustálém napětí a rozhodně nenapomáhají zmírnění sociální krize. Že nebyla daleko od pravdy, se ukázalo jen o několik týdnů později. V létě 1947 postihlo Československo nebyvalé sucho, které znamenalo pro už tak zbídačené zemědělce další pohromu. Sociálnědemokratický ministr výživy Václav Majer přišel do vlády s návrhem, aby se zvýšily výkupní ceny obilí, a tak se alespoň zčásti kompenzovaly hospodářům obrovské ztráty. Ministr zemědělství Ďuriš proti tomuto návrhu okamžitě protestoval, že zasahuje do jeho kompetencí, a vzápětí přišla jeho strana s jiným návrhem vyrovnání: s tzv. milionářskou dávkou. Tento plán nekomunistické strany samozřejmě odmítly, ovšem rozpory na politické scéně stále sílily. Vyústěním je všem dobře známý převrat 25. února 1948.

¹ Ďuriš, J.: Hradecký program. Praha 1947, s. 6.

Po puči Komunistické strany již nestálo socializaci vesnice v cestě nic. Ještě v lednu se začal v praxi realizovat zákon o revizi první pozemkové reformy (parlament jej přijal již o několik měsíců dříve). V březnu komunisté odhlasovali pozemkovou reformu statků o rozloze větší než 50 ha, ovšem ve skutečnosti reformě podlehla i hospodářství pod touto hranicí, a to přestože držení pozemků do 50 ha mělo být zakotveno v Ústavě.

O rok později, 23. února 1949, vydala vláda zákon 69/1949 Sb. o jednotných zemědělských družstvech. Od tohoto roku také začal cílený útok proti soukromě hospodařícím zemědělcům. Na IX. sjezdu ÚV KSČ zazněla z úst prezidenta Gottwalda věta: „*Musíme pro socialismus získat vesnici, malého a středního rolníka, a izolovat vesnického boháče.*“² O pět let později, na X. stranickém sjezdu, pronesl Antonín Novotný: „*Nedílnou součástí výstavby socialismu naší vesnice je politika důsledného omezování a vytlačování kulaků, jejich soustavná hospodářská a politická izolace od mas drobných a středních rolníků, zamezování jejich vnikání do družstev a znemožnění jejich škůdcovské činnosti.*“³ A na následujícím, XI. sjezdu ÚV KSČ se cílem v oblasti zemědělství stalo dokončení socialistické přestavby vesnice „*dosažením likvidace kulactva.*“⁴

V následujících letech využila KSČ v boji proti sedlákům všech myslitelných prostředků. Přitom kategorie vesnický boháč nebo kulak byla neuvěřitelně široká a velmi vágně definovaná. Spadali do ní nejen obecně všichni zemědělci s výměrou nad 20 ha, ale nacházelo-li se hospodářství v řepařské oblasti, pak již v rozmezí dokonce od 8 ha výše, v obilnářské od 10 ha, zaměřil-li se hospodář na pěstování brambor, stačilo více než 12 ha, v píceinářské oblasti 15 ha. Ani to však ještě nebylo rozhodující, konečné kritérium: do skupiny kulaků mohli připadnout i sedláci s ještě menší výměrou, pokud provozovali nějakou živnost (hostinec, mlýn, řeznictví, obchod), zaměřili se na speciální výrobu, pro niž potřebovali námezdní síly (vinařství, chmelařství, ovocnářství), vlastnili speciální technická zařízení (závlahová zařízení, sušárny chmelu, vinopalý). Opomenuti nezůstali dokonce ani osídlenci, kteří přišli po válce do zdevastovaných a opuštěných sídel a dali hospodářství do pořádku. Pokud se jim to podařilo, přičetlo se jim to k tíži, protože zcela jistě „*zabrali nejlépe vybavené usedlosti, nejlepší půdu, nejvíce strojů, náradí a pomoci těchto výrobních prostředků nyní vykořisťují ostatní rolníky a bývají obyčejně hlavní*

² Gottwald, K.: Vpřed k vybudování socialismu v naší vlasti (Referát na IX. sjezdu KSČ 25. 5. 1949). In: Klement Gottwald 1949–1950. Bratislava 1952, s. 73.

³ Novotný, A.: Zpráva ÚV KSČ X. sjezdu KSČ a další úkoly strany (Referát z 11. 6. 1954). In: X. sjezd KSČ. Praha 1954, s. 37.

⁴ XI. sjezd KSČ – dovršení výstavby socialismu v naší vlasti (v oblasti zemědělství). Praha 1958, s. 1.

brzdou rozvoje JZD“. Podle teorie KSČ se vesnický boháč projevoval rafinovaně, vykořisťoval okolí nenápadně, formou sousedské výpomoci, kdy půjčoval ostatním stroje, potahy, krmiva, osivo, pronajímal půdu a za to požadoval práci.⁵ Zkrátka pokud ve vesnici žil nějaký nepohodlný samostatný zemědělec, který se bránil vstupu do JZD, do kategorie vesnický boháč sklouzl, ať vlastnil půdy sebedméně.

Pod záminkou pomoci drobným a středním zemědělcům od „vykořisťování dosud přežívajícími kapitalistickými živly“, ve skutečnosti vedena snahou co nejrychleji a nejlépe získat majetek bohatých a úspěšných sedláků a hlavně zbavit se jejich vlivu, bránícímu dokončit socializaci venkova, a zničit to, na čem pracovali celé generace hospodářů, vypracovala Komunistická strana důmyslný systém likvidace soukromě hospodařících zemědělců. Na jaře 1952 uložil politický sekretariát ÚV KSČ na základě „*usnesení Strany a vlády o dalším rozvoji JZD*“ ministru národní bezpečnosti Karolu Bacílkovi, ministru vnitra Václavu Noskovi, ministru spravedlnosti Štefanu Raisovi a ministru zemědělství Josefu Nepomuckému prozkoumat a doplnit dosavadní metody práce a shrnout je do komplexního systému administrativních opatření vedoucích k jedinému cíli.⁶ Tak se také stalo. Pod dojmem zákonů a opatření všeobecně napomáhajících rozvoji národního hospodářství se pomocí tohoto postupu v několika málo letech podařilo zlikvidovat celou sociální skupinu.

Následující studie se snaží jen velmi stručně nastínit metody, jichž komunisté k naplnění tohoto svého cíle využívali. Metody o to nebezpečnější, že nenápadně, pouze na základě administrativních zásahů připravily o majetek, práci a zejména zázemí tisíce lidí.

Spolehlivým a vysoce efektivním způsobem, jak zasáhnout jakékoliv zemědělské hospodářství, je narušit vlastnictví půdy: zmenšit rozlohu hospodářství, vyměnit kvalitní pozemky za půdu horší bonity. Protisedlácká administrativní opatření, směřovaná k podstatnému zmenšení půdního vlastnictví, měla několik aspektů. Nejen že připravila sedláky o majetek, ale zároveň omezila až znemožnila plnění dodávkových úkolů, a tím připravila vhodnou základnu pro další perzekuci. Zisk takovéhoho vlastnictví navíc KSČ využila k podpoře JZD – buď ho předala již existujícím družstvům, nebo ho použila jako záminku k

⁵ SÚA, f. 100/1, sv. 156, a. j. 1014, s. 82–83, Materiál pro chůzi sekretariátu ÚV – Řešení některých otázek vesnických boháčů, 26. 4. 1951.

⁶ AMV, f. A 6/2, inv. j. 114, Vesniční boháči, administrativní opatření, soustava, 6. 6. 1952.

založení družstva nového. Likvidace selské půdy se tak stala „ústředním úkolem v omezování a vytlačování vesnického boháče“.⁷

Metod, jak docílit tohoto efektu, bylo hned několik. První z nich, nejméně diskriminační, vycházela ze zákona 139/1947 Sb. z 23. 7. 1947, o rozdělení pozůstalosti se zemědělskými podniky a zamezení drobení zemědělské půdy. Podle tohoto nařízení byla stanovena minimální výměra zemědělské půdy a zakazovalo se dělit pozemky mezi rodinné příslušníky tak, aby vznikala hospodářství menší, než bylo zákonem stanoveno.⁸ Zákon 139/1947 Sb. v podstatě zaručoval, že nedojde k úbytku hospodářství, na něž by se vztahovaly zákony o pozemkových reformách.⁹

V červenci 1947 byl přijat zákon o revizi první pozemkové reformy. Osnovu předložil ministr zemědělství Ďuriš již v září 1946, ale jeho schválení provázal ostrý politický boj mezi komunisty a ostatními parlamentními stranami.¹⁰ Výsledkem jednání byl zákon č. 142/1947, na jehož základě došlo k převlastnění zbytkových statků nad 50 ha. Nekomunistické strany dosáhly toho, že o revizi nerozhodovalo samotné komunistické Ministerstvo zemědělství, ale revizní komise složená ze zástupců všech parlamentních stran. Výsledek byl pro KSČ nepřijatelným kompromisem.

Netrvalo dlouho a již 21. března 1948 přijali komunisté zákon 46/1948, o nové pozemkové reformě, tentokrát již bez boje. Podle hesla, že „*půda patří těm, kdo na ní pracují*“, stanovil, že maximální schválená výměra půdního vlastnictví je 50 ha jakékoliv půdy (zemědělské i nezemědělské – předcházející reforma výrazně omezovala pouze vlastnictví zemědělské půdy). Výkup se zároveň týkal i půdy, na které vlastníci sami nepracují.

Na základě všech konfiskačních zákonů od roku 1945 do roku 1949 bylo v Československu vykoupeno a zabráno celkem 4 143 148 ha veškeré půdy, z toho zemědělské 2 135 798 ha. Zhruba polovina byla rozdělena do soukro-

⁷ SÚA, f. 02/1, sv. 19, a. j. 224, s. 103, Schůze předsednictva ÚV KSČ dne 30. května 1950 – Otázka půdy v procesu omezování a vytlačování vesnických boháčů.

⁸ Minimální výměra zemědělské půdy v řepařské oblasti byla 5 ha, v obilnářské 8 ha, bramborářské 10 ha a pastvinářské 15 ha.

⁹ Pozemková reforma nebyla v právní praxi Československa ničím výjimečným a její konečná podoba byla vždy výsledkem složitých politických jednání. První byla uzákoněna 16. 4. 1919 zákonem č. 215/1919 Sb. (tzv. zákon záborový) a týkala se pozemkového majetku nad 150 ha orné půdy a 250 ha půdy jakékoliv. První poválečná pozemková úprava byla provedena dekretem prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Že se tato reforma netýkala rozlohy půdy, ale jejích vlastníků, je zřejmé z názvu.

¹⁰ Revizní zákon byl součástí šesti již dříve zmiňovaných zemědělských zákonů.

mého sektoru, převážně malým rolníkům (v Čechách šlo o 64 % půdy, na Slovensku jen o 40 %).¹¹

S rozvojem JZD se společnou rostlinnou výrobou¹² se novým prostředkem v boji proti sedlácké půdě stal tzv. scelovací zákon – zák. 47/1948 Sb. Ten dával právní podklad hospodářsko-technické úpravě půdy (HTÚP) a scelování pozemků pro JZD vyšších typů. Scelování bylo ožehavým problémem pro celou vesnici, dotýkalo se nejen velkých hospodářství. KSČ doporučovala postupovat obezřetně, doslova „*dodržovat základní politickou linii opírat se o drobného, neublížit střednímu a vytlačovat vesnického boháče*“.¹³ Každý, jehož pozemky byly pojaty do scelovacího procesu, měl ze zákona nárok na adekvátní finanční náhradu nebo na jinou půdu o téže rozloze a téže kvality. Jak byl zákon dodržován v praxi, ukazuje například návrh zástupce generálního tajemníka ÚV KSČ Josefa Franka přednesený na schůzi předsednictva ÚV KSČ 30. 5. 1950. Pro situaci, kdy pozemek vesnického boháče leží v oblasti podle názoru scelovací komise nutné k HTÚP, navrhl, aby pokud by se hospodáři jen trochu dalo vytknout neplnění úkolů, byl na tento majetek uvalen nucený pacht ve prospěch místního JZD, nebo alespoň národní správa (pacht ovšem před národní správou preferoval, protože na JZD nekladal takové finanční nároky). Když by nebylo možné využít ani jednu z těchto možností, pak alespoň sedláka „*s pozemky při slučování vytlačit na okraj honů, katastru či na nejhorší půdu*“.¹⁴

Uvalení pachtu nebo nucené správy byl další neméně úspěšnou a účinnou metodou. Podle zákona 55/1947 Sb. z 1. 4. 1947, o pomoci rolníkům při usku- tečňování zemědělského výrobního plánu, směla být odebrána půda (a příká-

¹¹ Marjinová, V. M. – Murašková, G. P.: Rozorané medze. Bratislava 1971, s. 17.

Podle zákona 46/1948 Sb. bylo vykoupeno celkem 31 656 podniků o výměře 332 436 ha půdy zemědělské i nezemědělské. V ČR se jednalo o 17 709 podniků do 20 ha s výměrou 81 105 ha, od 20 do 50 ha se týkal 2012 závodů o výměře 56 113 ha, nad 50 ha 1166 hospodářství s 59 410 ha půdy, celkem v Čechách 20 887 podniků o výměře 196 628 ha. Na Slovensku se v kategorii do 20 ha vykoupilo 7535 hospodářství o výměře 29 430 ha, v kategorii do 50 ha 532 o výměře 16 711 ha a do skupiny nad 50 ha spadalo 388 hospodářství o výměře 29 685 ha, celkem 10 769 hospodářství o rozloze 135 808 ha.

SÚA, f. 100/1, sv. 156, a. j. 1014, s. 84, Hlavní prostředky omezování a zatlačování vesnických boháčů.

¹² V zásadě existovala družstva čtyř typů: a) družstva se společným obděláváním půdy, ale zachováním mezí, tzn. se samostatnou rostlinnou i živočišnou výrobou; b) družstva se společnou rostlinnou, ale samostatnou živočišnou výrobou; c) družstva se společnou rostlinnou i živočišnou výrobou, ale výplatou podílů podle rozsahu vložené půdy; d) společná rostlinná i živočišná výroba, bez podílů podle velikosti vložené půdy.

¹³ SÚA, f. 100/24, a. j. 1061, s. 54, Problematika dalšího přechodu JZD na vyšší typy.

¹⁴ SÚA, f. 02/1, sv. 19, a. j. 224, s. 105, Schůze předsednictva ÚV KSČ dne 30. května 1950, Otázka půdy v procesu omezování a vytlačování vesnických boháčů.

zána do povinného pachtu) těm hospodářům, kteří neplnili tzv. jednotný hospodářský plán (neobdělávali dostatečně zem, nedodrželi osevní plochu, plodinu, dokonce i když nepoužili předepsaný druh a množství hnojiva). V případě sedláků však Komunistická strana razila politiku, že vesnický boháč záměrně neplní dodávkové úkoly, a navíc je ze své třídní podstaty přímo předurčen k provádění sabotáže nebo minimálně k nepřátelskému postoji k lidově demokratickému zřízení. Jeho záměry se měly proto včas odhalit prostřednictvím zvýšené kontroly selských hospodářství – v případě jakýchkoliv náznaků antisocialistických postojů následoval opět pacht nebo nucená správa. K březnu 1951 takto získala družstva v celé ČSR celkem 18 106 ha, československé státní statky (ČSSS) 15 200 ha a jednotlivci 19 395 ha.¹⁵

Protože nároky kladené na velké hospodáře byly díky celému komplexu zásahů (kvalita půdy, nedostatek osiva, hnojiva, pracovních sil, úvěru atd.) neúměrné jejich možnostem, nabízeli nezřídka své pozemky dobrovolně k dispozici. V těchto případech Frank přesvědčoval JZD, aby půdu k obhospodaření převzala. Aby však družstvům nevznikly neúměrné náklady v souvislosti s placením povinného pachtovného, což byla jediná náhrada původnímu majiteli za odebranou půdu, navrhl novelizaci zák. 126/1946 o pachtovním: z původních 3 % se mělo snížit pouze na 1 %, v některých případech i níže. Pokud by se nabízenou půdu nepodařilo udat JZD, KNV ani ČSSS, pak doporučoval trvat na tom, že vesnický boháč musí půdu řádně obdělát a hospodařit na ní dále sám. Sedláci se tak dostali do začarovaného kruhu: půdu nikomu udat nemohli a nadále se na ně vztahovaly všechny sankce spojené s neplněním hospodářského plánu.¹⁶

Sedlák nepřestával být režimu nebezpečný ani tehdy, když již půdu dobrovolně odevzdal. Tehdy začal být hrozbou pro JZD: Komunistická strana trpěla představou, že za všechny potíže spojené se zakládáním a chodem družstev mohou kulaci, kteří se do jejich středu vetřeli a snažili se je rozložit zevnitř. Orgány lidové správy měly tedy rozhodně dohlédnout na to, aby bývalý sedlák nebyl v žádném případě přijat za člena jednotného zemědělského družstva.¹⁷

¹⁵ Z počtu přidělených ha pro JZD bylo 15 254 ha předáno na základě nuceného pachtu, 2852 ha podle dekretu o národní správě. U ČSSS do první kategorie připadlo 1280 ha, do druhé 2391 ha, u přidělu jednotlivcům 11 798 ha a 7597 ha.

Tamtéž, s. 86.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Působení antisocialistických živlů v družstvech věnoval režim hodně času, postupně dokonce analyzoval i způsoby, jak sedláci družstva likvidují. Mimo jiné tím, že se snaží udržet družstva 2. typu, tedy se samostatným obděláváním půdy, a tím brzdí rozvoj JZD vyšších typů. Na druhé straně – a to bylo obzvlášť rafinované – „*prosazuje překotný přechod JZD ke společnému hos-*

V již zmíněném Frankově návrhu se dokonce můžeme dočíst, že „*je třeba postarat se naopak o to, aby vesnický boháč [...] nezůstával kromě výjimečných a odůvodněných případů ve svém původním bydlišti, ale aby se přestěhoval do jiného místa*“.¹⁸ Nápad v této podobě sice neprošel, byl zmírněn úpravou, podle níž směla být rodina vysídlena jen tehdy, šlo-li o zjevné sabotéry či nepřátele, ve všech ostatních případech se ale místní orgány měly postarat o to, aby byli sedláci a jejich rodinní příslušníci přeřazeni alespoň na jiná pracoviště (později, když došlo k rapidnímu úbytku zaměstnanců v zemědělství – samozřejmě nejen kvůli sedlákům – naopak trvali na tom, aby se všichni rodinní příslušníci vesnických boháčů vrátili zpět do zemědělství).¹⁹ Ačkoliv původní návrh neprošel, již v této chvíli předznamenal tzv. akci K, prostřednictvím níž bude jen o rok později započato vystěhování právě těchto nepohodlných rodin.

Otázka půdy dostala nový náboj ještě o několik let později, po X. sjezdu KSČ v roce 1954. Na něm si Komunistická strana v rámci cílů zemědělské politiky naplánovala zásadní navýšení zemědělské výroby, rozvoj JZD vyšších

podání bez ohledu na to, že s tímto přechodem nesouhlasí většina družstevníků. Tento nezralý přechod má za následek, že ke společnému hospodaření přechází menšina družstevníků a ostatní část vystupuje z JZD.“ Pokud byli členy družstva, podbíjeli provozní řád, mařili správná rozdělování důchodů družstva, ochuzovali fondy, bojovali o vysoké vyplácení záloh na pracovní jednotky – zkrátka rozrušovali činnost JZD.

K další, neméně zásadní oblasti, do níž „*vesniční boháči pronikli*“, se řadily místní národní výbory. V nich byli „*brzdou pokrokového vývoje života na vesnicích*“. Sedláci, jako vážení a důvěryhodní občané, se samozřejmě zapojili do veřejného života, byli voleni, a to v počtech ne právě malých. Podle průzkumu v roce 1952 bylo v pěti krajích (jihlavském, ústeckém, plzeňském, libereckém a ostravském) dohromady v těchto lokalitách v MNV na různých funkcích 734 sedláků, z toho ve funkci předsedů 28, místopředsedů zemské rady 31, jiných členů rady 73, členů pléna 403. Podle směrnic KSČ se měly všechny národní výbory těchto funkcionářů zbavit nejpozději do 30. 6. 1952.

Pakliže snaha vypudit sedláky z výborů a JZD může znít logicky, postup režimu o vypuzení z jiné organizace působí až úsměvně. Dobrovolné hasičstvo se stalo po roce 1948 poslední baštou, kam se ukryli vesniční boháči, kulaci. Důvod byl zřejmý: „*Do požárních sborů v důsledku nízkých mezd nemůžeme získat dobré kádry. Tím se stává, že do těchto sborů se dostávají bývalí živnostníci apod., kteří vzhledem k důležitosti PO [požární ochrany] nezaručují splnění požadavků na ně kladených.*“ Způsob, jak ochránit socialistické požáry před střikačkami nesocialistických živlů, byl jediný: zbavit se sedláků.

SÚA, f. 100/24, sv. 85, a. j. 1051, s. 156–157, Problematika zakládání JZD.

SÚA, f. MV-T, k. 88, sl. 398/752, Vesniční boháči ve funkcích v národních výborech.

SÚA, f. MV-T, k. 88, sl. 398/752, Hlavní velitelství PO – vesniční boháči v hasičstvu, 6. 6. 1952.

¹⁸ Tamtéž, s. 107.

¹⁹ SÚA, f. 100/2, sv. 40, a. j. 445, s. 20, Některé otázky půdy v procesu omezování a zatlačování vesnických boháčů.

typů, dokončení kolektivizace vesnice a s tím nerozlučně související dokončení boje proti kulakům. Jako jeden ze zásadních počinů pro splnění těchto úkolů vytvořilo Ministerstvo zemědělství Směrnici o zabezpečení zemědělské výroby na pracovně nezajištěných hospodářstvích malých a středních rolníků a úpadkových hospodářství kulaků. Již sám název je všeřikající, třídní diferenciace číší z jejího každého publikovaného článku. Podstatou bylo přísně rozlišovat postup při řešení hospodářských obtíží úpadkových kulackých hospodářství a pracovně nezajištěných hospodářství malých a středních rolníků. Zásadou bylo hospodářstvím sedláků, která se ocitla v problémech a jejichž majitelé nebyli schopni nadsazené povinnosti plnit, pomoc neposkytovat, ale připravovat se na jejich převzetí socialistickým sektorem. Na druhé straně však zároveň „u těch kulaků, kteří dosud stačí zemědělskou výrobu zajišťovat, je třeba dál pokračovat v jejich omezování a zatlačování, avšak neznemožňovat jim přitom hospodaření a přísně dbát toho, aby plnili výrobní a dodávkové úkoly. Hlavním úkolem je omezovat jejich politický a hospodářský vliv a izolovat je od malých a středních rolníků.“²⁰ Naproti tomu malým a středním rolníkům se při zemědělské výrobě měla poskytovat všestranná a účinná pomoc.

Cestu k naplnění svých cílů viděla KSČ v hesle „*vědět, kdo je kulak, znát jeho vliv a včas postřehnout jeho nepřátelské záměry*“. Pro rozlišení, kdo do této kategorie patří, nebyla měřítkem již jen výměra půdy, ale to, jakým způsobem „*uplatňovali hospodářský a politický mocenský vliv v minulosti, [...] jeho vztahy a svazky s představiteli kapitalismu, [...] poměr k lidově demokratickému zřízení [...] a stupeň vykořisťování cizích pracovní sil*“.²¹ Zkrátka do kategorie kulak mohl připadnout kdokoli ze soukromě hospodařících zemědělců.

U hospodářství, která ještě zvládala plnit dodávkové úkoly, měly příslušné orgány dbát na to, aby sedláci skutečně plnili všechny své povinnosti. Pokud požádali o výpomoc STS, směla jim pomoci až po provedení prací pro JZD a pro malé a střední rolníky. Pokud se hospodářům nedostávalo pracovních sil, mohli si pro špičkové práce zjednat pomoc z nejbližšího okolí, ale nemohli povolávat své rodinné příslušníky zaměstnané v jiných odvětvích, „*aby se zabránilo posílení kulackých hospodářství*“.²²

Pokud však kulak obhospodařování svého pozemku neovládne, „*může se vzdát dobrovolně vlastnictví své usedlosti nebo usedlost odevzdat bezplatně*

²⁰ SÚA, f. GPP OZZ 195/55, s. 98, Směrnice ministerstva zemědělství o zabezpečení zemědělské výroby na pracovně nezajištěných hospodářstvích malých a středních rolníků a na úpadkových hospodářstvích kulaků ze dne 20. července 1955.

²¹ Tamtéž, s. 100.

²² Tamtéž, s. 101.

[podtrženo aut.] *do užívání státnímu statku, jednotnému zemědělskému družstvu nebo jiné organizaci socialistického sektoru v odvětví zemědělství. [...] Nedojde-li k dobrovolnému odevzdání usedlosti [...], přikáže výkonný orgán MNV usedlost kulaka do užívání státnímu statku, JZD nebo jiné organizaci socialistického sektoru v odvětví zemědělství. [...] Do užívání [...] lze přikázat i obytné budovy.*²³ Ač se to zdá nemožné, tyto články směrnice patřily ještě k těm mírnějším. Usoudil-li totiž výkonný orgán MNV, že hospodář dodávkové úkoly neplní záměrně a dopouští se sabotáže, podal na něj trestní oznámení prokurátorovi, což de facto znamenalo jistý rozsudek. Sedlákův majetek pak nejenže propadl státu, ale navíc byl jeho majitel potrestán odnětím svobody podle paragrafů 85, 134 a 136 trestního zákona o sabotáži a neplnění hospodářského plánu.²⁴

Tato směrnice byla důkazem značného přiosření boje Komunistické strany proti všem samostatně hospodařícím zemědělcům, kteří stáli v cestě úplné socializaci vesnice. Nevyhraněnost definice kulaka umožňovala zahrnout do této kategorie v podstatě kohokoliv, s jakoukoliv výměrou půdy. Deklarovaná pomoc malým a středním rolníkům zůstávala jen v papírové podobě, protože i oni se rozhodnutím byrokratických komisí MNV mohli kdykoliv ocitnout na seznamu nepřátelských osob. Přísné sledování všech uložených neúměrně vysokých úkolů na jedné straně a na druhé straně zamezení jakékoliv ekonomické výpomoci znamenalo pro sedláky jistý zánik. Pokud se dostali do sebelepší potíží, mohli se buď veškerého svého majetku vzdát dobrovolně, nebo byli zažalováni za sabotování hospodářského plánu a výživy obyvatelstva. Ať tak či onak, výsledek byl stejný: propadnutí movitého i nemovitého majetku státu bez náhrady. Pokud podle nařízení z předcházejících let dostali byť směšně nízké, vlastně pouze formální, ale přece jenom nějaké pachtovné, nyní je již režim připravil zcela bezostyšně a jednoznačně úplně o všechno – o půdu, inventář i o domy.

Jiným administrativním opatřením směřujícím k perzekuci samostatných hospodářů byl systém dodávek zemědělských výrobků a jejich výkup. Každý zemědělský subjekt, ať socialistického, nebo soukromého sektoru, měl povinnost odvádět státu určité penzum své produkce. Způsoby dodávek, množství, osoby zodpovědné za výkup apod. byly zakotveny ve Sbírce zákonů. První vládní naří-

²³ Tamtéž, s. 102.

²⁴ Tamtéž, s. 98–104, Směrnice pro řešení majetkoprávních otázek při přebírání pracovně nezajištěných hospodářství malých a středních rolníků a úpadkových hospodářství kulaků socialistickým sektorem, s. 113–120. F. 78, sv. 38, a. j. 495, s. 6–14, Schůze politického byra ÚV KSČ – Návrh na opatření k řádnému využití veškeré zemědělské půdy u úpadkových hospodářství.

zení (7/1949 Sb., o výkupu a dodávce zemědělských výrobků podle smlouvy, ze dne 25. 1. 1949) nařizovalo, aby každé zemědělské hospodářství uzavřelo smlouvu o dodávce. Ta byla závazná a její výši určoval MNV podle směrnic Ministerstva výživy a Ministerstva zemědělství. Toto nařízení bylo změněno o tři roky později nepoměrně přísnějším zákonem 56/1952 Sb. z 30. 10. 1952, o dodávkových povinnostech a výkupu zemědělských výrobků. Dodávkové normy určovala opět vláda, realizací výkupu se zabývalo samostatné Ministerstvo výkupu. Novým bylo, že nesocialistický sektor, tj. soukromě hospodařící zemědělci a některá JZD, směl po splnění dodávkové povinnosti prodat přebytky na volném trhu (socialistický sektor měl povinnost odevzdat veškerou úrodu vyjma toho, co potřeboval pro vlastní hospodaření nebo jako naturálie zaměstnancům). V zákonu bylo přesně stanoveno, na jaké zemědělské výrobky se dodávková povinnost vztahuje, i kategorie, podle nichž se lišilo množství povinného kontingentu – kategorií bylo celkem sedm, do první spadaly zemědělské podniky s rozlohou nad 20 ha, do druhé mezi 20–15 ha atd. Kategorie nerozlišovaly, zda jde o samostatné rolníky nebo družstva, zda na půdě hospodáří jedna rodina bez možnosti získání nájemních dělníků, technického vybavení, kvalitního osiva, připravená o kvalitní půdu a bez možnosti získání úvěrů, nebo družstvo podporované státem se všemi výhodami z toho plynoucími. Jediným a velice přísným kritériem byla rozloha půdy. Vládním nařízením o výkupu zemědělských výrobků 49/1957 Sb. z 31. 7. 1957 již bylo stanoveno, že povinnost odvodu produktů bude jiná pro jednotlivé kategorie zemědělských závodů – pro samostatně hospodařící zemědělce, JZD vyššího nebo nižšího typu, ČSSS apod.

Aby bylo zřejmé, proč bylo plnění povinných dodávek pro sedláky obtížné, je třeba uvést ještě další opatření, která komunistická politika proti hospodářům uplatňovala a jejichž komplex ve svém důsledku pro samostatně hospodařící zemědělce znamenal nemožnost dodržet podepsané smlouvy.

V první řadě šlo o povinný výkup mechanizačních prostředků podle již vícekrát zmiňovaného zákona č. 55/1947 Sb. o pomoci zemědělcům. K 31. 12. 1950, kdy si ze seznamu plánovaných opatření mohla komunistická politika tuto položku odškrtnout jako úspěšně splněnou, přišel soukromý sektor celkem o 99 000 různých strojů (např. o 16 391 traktorů, 20 365 samovazů, 23 014 mlátiček, 12 391 pluhů, 11 736 elektromotorů, 6373 přívěsných vozů, 250 nákladních automobilů).²⁵ Vykoupené stroje připadly strojním a traktorovým stanicím, které měly poskytovat své služby všem zemědělcům – každé skupině však za jinou cenu, sedláci s majetkem větším než 15 ha platili o 44 %

²⁵ SÚA, f. 100/1, sv. 156, a. j. 1014, s. 89, Hlavní prostředky omezování a zatlačování vesnických boháčů.

více než ostatní zemědělci, a navíc museli čekat, až si pole obdělají ostatní závody. Na základě zákona o pomoci zemědělcům přicházeli sedláci nejen o stroje, ale také o hospodářské, ba dokonce i obytné budovy, usoudil-li MNV, že sedlák nemovitosti nepotřebuje. Ruku v ruce s odebráním strojů a budov šlo i odčerpávání pracovních sil: jen za rok 1950 došlo k poklesu námezdních pracovních sil v zemědělství o 50 900 osob. Je jasné, na čí úkor.

Jiná omezení byla zaměřena na finanční restrikce. Jedno z nich se týkalo navýšení daňové povinnosti. Do roku 1950 platilo zemědělskou daň asi 9 % zemědělských závodů, ostatní byly od placení osvobozeny. Všichni zemědělci nad 20 ha navíc kromě zemědělské daně platili i daň všeobecnou. Protože podle výpočtů s přihlédnutím k cenám produktů, prodeji na černém trhu apod. vyšlo Ministerstvu financí, že daňové zatížení soukromých zemědělských závodů tvoří asi 0,75 % jejich zisku, navrhlo novou úpravu zemědělské daně. Podléhali jí pouze „vesniční boháči“, ostatní od ní byli osvobozeni. Zemědělec s výměrou nad 20 ha zaplatil oproti drobnějším hospodářstvím o 231 % více!²⁶ Kromě toho Ministerstvo zemědělství doporučilo, aby se daňové výměry neurčovaly obvykle podle rozlohy, ale u výnosných kultur několikanásobkem, aby dani neunikl skutečně nikdo.²⁷

Další krok namířený proti vesnickým boháčům byla taktika odmítání půjček a úvěrů – od roku 1950 platil zákaz poskytování zemědělského úvěru, od téhož roku neměl být kulakům přiznán ani úvěr provozní. Embargo se týkalo i úvěru investičního, dokonce i novomanželských půjček. Podle vyhlášek a výnosů Ministerstva vnitřního obchodu neměly být rodinám sedláků ani poskytovány šatenky, lístky na cukr či na mýdlo.²⁸

²⁶ SÚA, f. 100/24, sv. 85, a. j. 1051, Opatření k dalšímu omezování bezpracných důchodů, zejména vesnických boháčů, materiál pro politický sekretariát ÚV KSČ z 20. 7. 1951.

²⁷ Tamtéž, s. 77–78.

Kuriózní způsob, jak přinutit vesnické boháče obohatit státní pokladnu, bylo placení nákladů na hubení „amerického brouka“ v roce 1951. Zatímco socialistický sektor a zemědělci s výměrou pod 20 ha získali státní pomoc zdarma, vesnický boháč měl v případě, že vypomůže svou prací a potahy, platit 2500 Kčs/ha, pokud se společné akce nezúčastní, tak 3000 Kčs/ha. V odůvodnění ministra Ďuriše stálo: „*Při větším rozšíření amerického brouka je třeba, aby vesniční boháči, představitelé domácí reakce, hradili náklady spojené s bojem proti americkému brouku, zavlčenému zahraniční reakcí – imperialisty na území naší republiky.*“ Za sabotáž způsobenou zahraničními kolegy si to pěkně zaplatí oni.

SÚA, f. 100/1, sv. 156, a. j. 1014, s. 11, Placení nákladů na hubení amerického brouka vesnickými boháči, J. Ďuriš, materiál pro zásobovací komisi, 13. 6. 1951.

²⁸ SÚA, f. 02/3, sv. 27, a. j. 184, s. 97–102, Dopis KV KSČ o soustavě administrativních opatření proti vesnickým boháčům z 15. 9. 1952. F. GP, T I/3-397/52, s. 113–118, Soustava administrativních opatření proti vesnickým boháčům.

Dodávkové povinnosti byly nařizovány třídně. A aby neměli sedláci plnění nijak ulehčeno, podniklo Ministerstvo zemědělství další opatření. Pro sedláky platil zákaz vydávání šlechtěných osiv, byli vyloučeni ze šlechtitelských i množicích programů. Do vlastnictví JZD měly být převedeny všechny ovocné školky. Zároveň se ale zrušily výhody, kterých jako pěstitelé využívali: dodavatelé cukrovky a čekanky přišli o přiděly cukru. Ti, kdo se zaměřili na pěstování lnu, nedostávali body na textil a obuv. Sedláci museli odprodávat všechny druhy dobytka. Pro ty, které jim zůstaly, byl odepřen přiděl všech druhů krmiva.²⁹

Předmětem jednotného hospodářského plánování a nařízení bylo nejen množství a druh samotných zemědělských výrobků (v rozpisech byly sedláckům přidělovány méně výnosné plodiny), ale i s tím spojené povinné příkazné rozlohy osevních ploch, způsoby obdělávání, druh a množství použitého hnojiva, stavy dobytka apod. Toto vše podléhalo kontrolám a sebemenší odchylky byly přísně stíhány: na provinilce byl uvalen nucený pacht a navíc musel odevzdat vše, co vyprodukoval, tedy i své samozásobitelské dávky. Přitom kontrola byla na základě nařízení prováděna především z hlediska tříděního, až na druhém místě s ohledem na produkty. V praxi to znamenalo, že u vesnických boháčů se kontrola všech úkolů měla provádět soustavně a povinností kontrolních orgánů bylo důsledně uplatňovat veškeré možné sankce. O jejich výši a typu (v úvahu přicházely pokuty, tresty na svobodě, uvalení národní správy) měl rozhodovat ONV spolu s OV KSČ podle vlastního uvážení. U malých a středních zemědělců se kontrolní činnost prováděla namátkově a jako eventuální tresty připadaly v úvahu maximálně pokuty. Přitom povinností KNV bylo druh a výši trestů kontrolovat a při zjištění neúměrně nízkých nebo třídně nesprávných sankcí zjednávat nápravu.³⁰

Ačkoliv za rok 1950 soukromý sektor splnil dodávky poměrně úspěšně (u pšenice, žita a cukrovky dokonce více než stoprocentně), Ministerstvo zemědělství vyčlenilo případy neplnění na některých sedláckých hospodářstvích a provedlo analýzu důvodů nesplnění hospodářského plánu na pozemcích „vesnických boháčů“. Ve zprávě³¹ se sice samozřejmě objevilo očekávané a nepřekvapivé odůvodnění „*nezájmem a odporem k lidově demokratickému zřízení*“, ale autoři analýzy zároveň museli přiznat, byť ne pro veřejnost, že problémy byly zhusta způsobeny i nedostatkem pracovních sil, strojů, pohonných hmot a odepřením úvěrů. Třebaže soukromý sektor obhospodařoval přes

²⁹ Tamtéž, s. 71–78.

³⁰ SÚA, f. 100/24, sv. 87, a. j. 1067, s. 49–50, Sankce za neplnění výrobního plánu v zemědělství, materiál pro schůzi sekretariátu ÚV KSČ z 15. 12. 1949.

³¹ SÚA, f. 100/1, sv. 156, a. j. 1015, s. 3, Stav a tendence v rostlinné výrobě u malých a středních rolníků a u vesnických boháčů.

tři čtvrtiny veškeré orné půdy,³² vlivem upřednostňování socialistického sektoru dostal na rok 1950 jen 50 % přidělu hnojiv. Stejně tak byla veškerá šlechtěná osiva a sadba přidělena JZD a ČSSS. Nedostatek pracovních sil, mechanizace, vysoké ceny za použití STS pak měly na hospodářstvích kulaků logický následek, že nestíhali včas obdělávat všechnu půdu, zmeškávali nejvhodnější agrotechnické termíny a hlavně půdu i vegetaci neměli možnost dostatečně ošetřit. Autoři zprávy jinými slovy přiznávali, že metody zatlačování vesnických boháčů se projevují mnohdy kontraproduktivně. Kvalita půdy takto rychle upadala a po převzetí hospodářství socialistickým sektorem se hospodaření nejenže nezlepšila, ale výnosy dokonce někdy ještě poklesly, což politice socializace vesnice nepřispívalo. Přesto zpráva nedostatky pouze konstatovala, žádné zmírnění nenavrhovala.³³ Ba naopak. Politický směr zněl jednoznačně: „*Pokud vesnický boháč plní výrobní a hospodářské úkoly, má v pořádku své hospodářství, učiníme opatření k jeho omezování a zatlačování, ukládáme mu co nejvyšší [...] úkoly, vykupujeme od něho těžké stroje, vysoko ho zdaňujeme, neposkytujeme mu však žádné hmotné výhody.*“³⁴

Po X. sjezdu KSČ použila Komunistická strana v politice výkupu novou taktiku. V roce 1954 dostaly národní výbory za úkol sestavovat seznamy sedláků (opět podle již dobře známých nejasných osobních kritérií) a na základě těch byly všem osobám zapsaným na seznamech navýšeny povinné dodávky ještě o dalších 10 %, podle hesla „*je v souladu s politikou omezování a zatlačování kapitalistických živlů, jestliže kulaci mají povinné dávky vyšší než drobní a střední rolníci*“.³⁵ O rok později bylo sestavování černých seznamů zastaveno (pravděpodobně se ukázaly už jako výrazně přehnané), což režim prezentoval jako ústupek s tím, že „*výmluva kulaků, že povinné dodávky jsou nesplnitelné, nyní neobstojí ani v jednom případě*“.³⁶ Ono desetiprocentní navýšení dodávek však nezmizelo ze scény úplně, v zákoně 49/1957 Sb. stálo, že „*ve zdůvodněných případech může rada KNV zvýšit nebo snížit dodávky některých jednotlivě hospodařících rolníků nejvýše o 10 procent*“. Co jsou zdůvodněné případy, již specifikováno nebylo.

³² Na počátku 50. let činil podíl soukromého sektoru (malých i největších hospodářství) v orné půdě 74,9 %, luk 46,4 % a pastvin 46,4 %.

Tamtéž, s. 3.

³³ Tamtéž, s. 3–10.

³⁴ V. Široký: O některých zemědělských otázkách – projev na ÚV KSČ 26. 6. 1951, s. 16. ÚV KSČ 1951.

³⁵ Plenární zasedání ÚV KSČ ve dnech 16.–17. 12. 1953. Praha 1953, s. 69.

³⁶ Tamtéž, s. 69.

Heslem Generální prokuratury v boji proti sedlákům bylo: „*Drobného a středního zemědělce o plnění jeho povinnosti ke státu přesvědčit, kulaka k plnění jeho povinností donutit.*“ A donutit co možná nejpřísněji. Ostrý kurs soudních rozhodnutí se začal výrazněji projevovat od roku 1950. Do té doby byly prohřešky spojené s hospodářským plánem stíhány zejména podle §§ 36 a 38 zák. 231/1948 Sb. na ochranu republiky.³⁷ Generální prokuratura doporučovala, aby se po přijetí nového trestního zákona propříště tyto prohřešky klasifikovaly podle §§ 85, 134 a 136 tr. zák. 86/1950 Sb.³⁸ Sama ovšem muse-

³⁷ § 36 zák. 231/1948 Sb. Kdo neplní nebo poruší povinnost vyplývající z jeho veřejné funkce, úřadu, služby, povolání nebo zaměstnání nebo plnění takové povinnosti obchází v úmyslu mařití nebo ztížití provádění nebo plnění jednotného hospodářského plánu, bude potrestán, nejde-li o čin přísněji trestný, pro zločin těžkým žalářem od jednoho roku do pěti let.

§ 38 zák. 231/1948 Sb. Kdo z nedbalosti neplní nebo poruší povinnost vyplývající z jeho veřejné funkce, úřadu, služby, povolání nebo zaměstnání, ač mohl vědět, že tím ohrožuje provádění nebo plnění jednotného hospodářského plánu, bude potrestán pro přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do jednoho roku.

³⁸ § 85 zák. 86/1950 Sb. Sabotáž (1) Kdo z nepřátelství k lidově demokratickému řádu nesplní nebo poruší povinnost svého povolání, zaměstnání nebo své služby anebo plnění takové povinnosti obchází nebo se dopustí jiného jednání v úmyslu a) mařití nebo ztěžovat provádění nebo plnění státního plánu rozvoje národního hospodářství v některém úseku, nebo b) způsobit vážnou poruchu v činnosti úřadu anebo veřejného orgánu, národního podniku, lidového družstva nebo jiné organizace socialistického sektoru, bude potrestán odnětím svobody na tři až deset let.

(2) Odnětím svobody na deset až dvacet let bude pachatel potrestán, a) je-li činem uvedeným v odstavci 1 značnou měrou ztíženo provádění nebo plnění státního plánu rozvoje národního hospodářství ve zvláště důležitém úseku, c) je-li v činnosti úřadu nebo jiného veřejného orgánu, národního podniku, lidového družstva nebo jiné organizace socialistického sektoru skutečně způsobena vážná porucha, nebo d) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.

(3) Odnětím svobody na pětadvacet let nebo smrtí bude pachatel potrestán, a) jsou-li činem uvedeným v odstavci 1 značnou měrou ohroženy důležité zájmy obrany vlasti, b) je-li takovým činem zmařeno provádění nebo plnění státního plánu rozvoje národního hospodářství ve zvláště důležitém úseku nebo značného počtu obyvatelstva, c) je-li takovým činem ohrožen život mnoha lidí nebo má-li takový čin za následek smrt.

§ 134 zák. 86/1950 Sb. Ohrožení zásobování. (1) Kdo se dopustí nekalého jednání, které by mohlo ohrozit plynulé zásobování předměty potřeby alespoň části obyvatelstva nějakého místa, bude potrestán odnětím svobody na tři měsíce až tři léta a trestem peněžitým; podmíněně odsouzení je vyloučeno. (2) Odnětím svobody na tři až deset let a propadnutím jmění bude pachatel potrestán, a) dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 opětovně, b) dopustí-li se takového činu jako člen spolčení, nebo c) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost. Podmíněně odsouzení je vyloučeno.

(3) Odnětím svobody na deset až dvacet let a propadnutím jmění bude pachatel potrestán, a) je-li činem uvedeným v odstavci 1 skutečně způsobena vážná porucha v zásobování, nebo b) je-li takovým činem způsobeno nebezpečí vážné poruchy v zásobování značného počtu obyvatelstva.

(4) Odnětím svobody na doživotí nebo smrtí a propadnutím jmění bude pachatel potrestán, a) má-li čin uvedený v odstavci 1 za následek hrozivou tíseň mnoha lidí, nebo b) jestliže se dopustí takového činu za zvýšeného ohrožení vlasti a je tu některá s okolností uvedených v odstavcích 2 a 3.

la přiznat, že uplatnit tyto paragrafy na skutkovou podstatu činilo soudům potíže. Paragraf 85 měl postihovat úmyslné a záměrné nedodávky tak velkého rozsahu, že maří plnění jednotného hospodářského plánu. Ovšem pro průměrného člověka bylo jen obtížně představitelné, že nedodávka jednoho zemědělce může zmařit hospodářský plán celého úseku. Rozsudky nebyly přesvědčivé a podle Generální prokuratury neplnily svou výchovnou úlohu. Nicméně se soudy měly i propříště řídit tím, že nedodávky jako takové jsou vždy úmyslné, „protože pachatel má vždy povinnost plnit a neplní“. Taktéž použití § 135 působilo často dojmem příliš umělé konstrukce. Další paragraf, § 136, sice žádné potíže nečinil, ale na druhou stranu povoloval podle Generální prokuratury příliš nízkou sankci, takže pro perzekvování vesnických boháčů se z pohledu režimu nejevil jako vhodný. Nespokojenost projevila Generální prokuratura i s výškou trestů. Na základě § 85, sabotáže, mohl soud uložit trest od 5 až do 25 let, což se zdálo být trestem příliš přísným, a v rozsudku se uplatňoval spíše § 135 s nižší sazbou. Pro tento případ nicméně doporučovala Prokuratura uvažovat i o propadnutí majetku jako vedlejšího trestu, a to i u činů nedbalostních – „jednak z účelu propadnutí jmění (odnětí majetkové základny třídnímu nepříteli), [...] jednak z běžné dosavadní praxe, a konečně i ze znění zákona č. 231/48 Sb., který byl v podstatě novým trestním zákonem recipován a jehož ustanovení zřejmě neměla být zeslabována“.³⁹

Protože výše nesplněných dodávek stále stoupala, ať už u soukromého nebo socialistického sektoru, přistoupila Generální prokuratura k zmírnění sankcí v tom smyslu, že zemědělské závody, které dodávky nesplnily, směly dodat dluh ještě během následujících tří let a nebyly za to trestně stíhány. Výjimku tvořili samozřejmě vesničtí boháči, u nichž se předpokládalo, že plány nesplnili úmyslně, a tudíž se na ně opět vztahovaly paragrafy 85, ev. 136, tr. zákona. Pro vedení procesů Generální prokuratura navíc doporučovala naplňovat zásadu co nejširšího ohlasu a výchovného působení, takže měly být veřejné, za co nejširší účasti zejména zemědělské veřejnosti. Výsledky se pak měly využít k masově politické práci v místním tisku, přednáškách, besedách apod.⁴⁰

§ 136 zák. 86/1950 Sb. Nesplní-li soukromý podnikatel nebo ten, kdo je odpovědný za vedení jeho podniku, byť i z nedbalosti, závazek plynoucí z jednotného hospodářského plánu anebo z veřejných dodávek nebo prací, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců a trestem peněžitým.

³⁹ SÚA, f. GP, T 12/1953-ZO, Kvalifikace nedodávek zemědělských výrobků.

⁴⁰ SÚA, f. GP, TGT 17/54, Směrnice pro stíhání neplničů státních dodávek za rok 1953 ze dne 19. 2. 1954. F. GP, T 205/1954-ZO-20, s. 27-30, Směrnice pro stíhání neplničů státních dodávek v roce 1954.

Obdobným jevem, rozšířeným na vesnicích, za nějž mohli být jeho pachatelé soudně postihnuti, bylo nepovolené chování nenahlášených kusů prasat a jejich černé porážky. V době, kdy zásobovací situace státu nebyla právě nejlepší, zásobování vázlo a soukromě hospodařící zemědělci byli navíc připraveni o přidělové listky, hledali postižení způsob, jak rodinu uživit. Toto byl jeden z nich. Generální prokuratura v tom však viděla ohrožení zásobování státu. Sankce za černé porážky rozdělovala třídně. U přistížených vesnických boháčů šlo vždy o sabotáž, v lepší případě o maření plnění jednotného hospodářského plánu, a pro trestání se proto měl použít § 134/1 tr. zák. (ohrožování zásobování), v rámci něhož byl ukládán trest odnětí svobody v sazbě od jednoho do tří let a povinně i trest peněžitý do výše 100 000 Kčs („*citelné, přitom ještě realizovatelné*“). Při použití 2. odstavce však mohl postižený dostat sazbu od tří do deseti let, při použití paragrafu o sabotáži (§ 85) dokonce pět až deset let. Naproti tomu u malých a středních rolníků, kteří podle dedukce kompetentních orgánů na rozdíl od vesnických boháčů použili nezákonně nabyté maso jen pro vlastní užitek, prokuratura doporučovala trest pouze podmíněný, případně i jen nápravná opatření.⁴¹

Jak je zřejmé, dodávkové úkoly předepsané směrnicemi KSČ byly jednou z nejúčinnějších forem likvidace selských hospodářství. Koncipovaly se třídně a komunisté se tím nikterak netajili. Josef Krosnář v jednom ze svých projevů zcela veřejně prohlásil, že „*je v souladu s politikou omezování a zatlačování kapitalistických živlů, jestliže kulaci mají povinné dodávky vyšší než drobní a střední rolníci*“.⁴² Sedláci byli nejdříve zbaveni výrobních prostředků a následně se jim navíc navýšily dodávky. Za nesplnění je čekaly přísné tresty – a stejně jako dodávkové kvóty byly i sankce trestem třídním. Měřítkem nebyla výše prohřešku, ale rozsah majetku.

Dalším z administrativních opatření namířených proti sedlákům bylo vysídlení rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů – z valné většiny pro nesplnění povinných dodávek – mimo místo jejich trvalého bydliště, většinou na vzdálené pohraniční statky. V původních vesnicích žily zemědělské rodiny často celá desetiletí a za tak dlouhou dobu získali hospodáři mezi ostatními starousedlíky respekt i vliv. Jejich odsouzení za často nadsazené nebo dokonce smyšlené prohřešky se setkávalo s nesouhlasnou reakcí ostatních obyvatel vesnice. Vysídlením kulackých rodin si Komunistická strana vytrhla

⁴¹ SÚA, f. GP, T 12/1953-ZO, Návrh na postup při trestání černých porážek a zatajených prasat.

⁴² Krosnář, J.: O opatřeních k úspěšnému plnění výkupu zemědělských výrobků. Plenární zasedání ÚV KSČ 16.–17. 3. 1953. Praha 1953, s. 68.

hned několik trnů z paty: uklidnila vlnu nespokojenosti na vesnici (když rodiny nebyly na očích, měli komunisté dost času celý akt správně politicky osvětlit), zbavila se vlivu vesnických boháčů v místě jejich bydliště a zejména se jí podařilo rodiny doslova vykořenit a tím definitivně zlikvidovat celou jednu sociální třídu. Prostředkem, jímž bylo vysídlování prováděno, byla tzv. Směrnice tří ministrů (ministra vnitra, spravedlnosti a národní bezpečnosti) z 22. 10. 1951 (s platností od 1. 11. 1951), o úpravě poměrů rodinných příslušníků vesnických boháčů.

Obsah směrnice byl následující: rodinným příslušníkům vesnických boháčů odsouzených soudem nebo jen národním výborem k propadnutí majetku určilo podle čl. 1 směrnice Ministerstvo národní bezpečnosti pracovní místo a místo pobytu mimo jejich dosavadní bydliště (nové místo bylo určeno s ohledem na bezpečnostní zájmy, většinou v pohraničních oblastech). Rodinnými příslušníky byly míněny všechny osoby, které žily se sedlákem v době zahájení stíhání ve společné domácnosti. Pokud byli odsouzeni oba rodiče nezletilých dětí nebo pokud by byla ohrožena výchova, nařídil soud jejich umístění do ústavu. Práce neschopní výměnkáři mohli bydlet v nově určeném místě pobytu po dohodě se svou rodinou nebo zvolit pobyt v sociálním ústavu příslušného okresu. Práce neschopné a nemajetné členy rodiny měly zabezpečit orgány lidové správy příkázaného bydliště.

Pokud zemědělská usedlost náležela ještě jiným majitelům, byla na tuto část uvalena národní správa podle § 3 dekretu 5/1945 Sb.⁴³ Národní správce příslušný díl hospodářství pronajal JZD nebo státnímu statku, eventuálně živý i mrtvý inventář převedl na JZD nebo státní statek a pozemky rozdělil jednotlivým zemědělcům. Národní správa měla být řízena tak, aby podporovala socializaci venkova.⁴⁴

⁴³ Dekret prezidenta republiky 5/1945 Sb. ze dne 19. 5. 1945 o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot **Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů** [zvýrazněno aut.].

§ 3 Národní správa budiž zavedena do všech podniků (závodů) i do všech majetkových podstat, kde toho vyžaduje plynulý chod výroby a hospodářského života, zejména v závodech, podnicích a majetkových podstatách opuštěných nebo takových, které jsou v držbě, správě, nájmu nebo pachtu osob státně nespolehlivých.

Fakt, že byl právě tento dekret použit proti sedlákům, je ohromující, protože v jeho znění je zcela jednoznačně definováno, vůči komu má být zaměřen – tj. proti zrádcům a kolaborantům s fašisty. Jeho užití proti zemědělským hospodářům je právně neodůvodnitelné a neobhajitelné.

⁴⁴ Pokud v místě dosud nebylo zřízeno JZD, mohla být zkonfiskovaná půda základem přesvědčovací kampaně o založení nového JZD. SÚA, f. GP, T I/3-397/52, s. 8, Přesídlování rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů, příloha, V. Nosek, 2. 10. 1952.

Pokud bylo nevyhnutelně nutné, mohl prokurátor z propadlého majetku vymout nejnutnější majetek k zaopatření rodiny. Do toho, co podle libovůle prokurátora mohlo, ale také nemuselo rodině zůstat, náleželo např. nutné osobní šatstvo, prádlo, zásoby potravin či nejnutnější bytové zařízení! Pokud prokurátor okolnosti nutné neshledal, přišla rodina bez jakéhokoliv zařízení, potravin a zaopatření do čtyř holých stěn, a to přestože ve směrnících se výslovně uvádělo, že s určením nového místa pobytu nesmí být spojená žádná další omezení a tresty.

Ministerstvo národní bezpečnosti oznámilo nové místo pracovního pobytu národnímu výboru posledního místa bydliště odsouzeného a ten rodinu na její vlastní náklady přestěhoval.

Směrnice se vztahovala zpětně i na rodiny odsouzených k propadnutí majetku již před jejím vydáním. Výjimky ze stanoveného postupu byly možné pouze ze závažných politických důvodů, na kterých se shodnul předseda KNV, krajský velitel StB a krajský prokurátor.

Pod směrnici byl za Ministerstvo vnitra podepsán Václav Nosek, za Ministerstvo spravedlnosti Štefan Rais a za Ministerstvo národní bezpečnosti Ladislav Kopřiva.⁴⁵

Směrnice byly v krátké době doručeny všem krajským prokurátorům, krajským velitelstvím NB a předsedům KNV v českých zemích a povereníctvu vnútra na Slovensku s podrobným popisem účasti jednotlivých složek v akci na vysídlení kulackých rodin, akci K. Postup při akci byl následující:

V každém okrese měl velitel NB zjistit jednu až dvě obce, kde je nejvíce vesnických boháčů, a těm věnovat veškerou pozornost: důkladně vyšetřovat jakékoliv náznaky neplnění dodávek a odhalené sabotéry urychleně předat prokuratuře. Po uvalení vazby a usnesení o zajištění majetku toto oznámil okresní prokurátor neprodleně svému nadřízenému na Krajské prokuratuře a velitelství příslušné NB a požádal ONV, aby zajištěný majetek zabezpečil. ONV tak učinil (pokud usedlost spoluvlastnil ještě někdo další, zajistil zároveň národní správu na nekonfiskovaném majetku). Krajské velitelství StB neprodleně zjistilo všechny osoby náležející k rodině obviněného, údaje o druhu a rozsahu hospodářství i o majetku, o němž se pouze proslýchalo, že existuje, a údaje neprodleně oznámilo předsedovi ONV. Následně měla vzniknout komise sestávající z předsedy ONV, okresního prokurátora a okresního velitele NB a definitivně měl být stanoven soupis osob podléhajících vysídlení. Po vyne-

⁴⁵ SÚA, f. 02/3, sv. 27, a. j. 184, s. 103–105. Směrnice ministrů národní bezpečnosti, vnitra a spravedlnosti ze dne 22. října 1951 o úpravě poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů.

sení rozsudku ONV zajistil vystěhování a ohlásil provedení KV StB. Akce měla být tajná, kulaci rozhodně neměli být předem upozorňováni, že se jedná o jejich vysídlení, dokonce neměli být ani obeznámeni s existencí směrnice.⁴⁶

Ačkoliv se znění směrnice zdálo být jasné, její naplňování od začátku provázely závažné problémy. Hned v první polovině roku 1952 bylo vysídlování dočasně zastaveno, protože nebyl dostatek vhodných míst, kam „reakcionáře“ přesídlit, aniž by „ohrožovali bezpečnost státu“. Na podzim byly přece jenom vyčleněny speciální státní statky, takže akce K mohla pokračovat.

Dalším zásadním nedostatkem se ukázal být odpor usedlíků k vysídlování. Ministr Nosek dokonce musel v dopise předsedům KNV, ONV, JNV a ÚNV přiznat, že překvapivě *„přesídlení nebylo často chápáno jako počin směřující k ozdravení poměrů na vesnici a k zapojení rodinných příslušníků odsouzeného vesnického boháče do socialistické výstavby v prostředí i pro ně příznivějším, nýbrž bylo mnohde mezi drobnými a středními rolníky posuzováno jako opatření kruté a nespravedlivé“*.⁴⁷ Příčinu odporu shledala Komunistická strana v nedostatečné politické připravenosti akce, což měla podle návrhu MV pro příště napravit komise sestavená ze zástupců OV KSČ, zemědělského referenta, orgánů NB a okresního referenta. Tato komise měla za úkol předem projednat každé závažné administrativní opatření proti vesnickým boháčům a jejich rodinám a pro chystané opatření náležitě připravit politickou půdu: osvětlit malým a středním rolníkům reakční činnost kulaků, jejich podvratné záměry a způsob, jakým jsou oni sami zneužíváni a využíváni.

Z dopisu ministra vnitra vyplývá, že od započetí akce K docházelo dokonce k značnému porušování (už tak pochybné) směrnice. Do akce K byly zařazovány i rodiny, kde hospodář nebyl dosud odsouzen (rodiny byly vysídleny před vynesením právoplatného rozsudku, v některých případech i byl-li osvobozen), někdy došlo k vystěhování i tehdy, když nebylo vysloveno propadnutí celého majetku, ale jen jeho části. Odsunem byly potrestány dokonce osoby sice v rodinném poměru s odsouzeným, nicméně se samostatným povoláním a někdy i žijící mimo rodinnou usedlost. V některých případech se směrnice stala také záminkou, jak se zbavit rolníka sice s menší výměrou, avšak bránícího se vstupu do JZD. Nebyl naplňován ani ten bod směrnice, který

⁴⁶ SÚA, f. MV-Z, k. 88, sl. 398/752. Průběh opatření a rozsah účasti jednotlivých veřejných činitelů při provádění akce úpravy rodinných poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů.

AMV, f. 2/1, inv. j. 382, s. 2–4, Soustava administrativních opatření proti vesnickým boháčům, výnos MV, MNB a spravedlnosti – rozkaz k provedení z 29. 6. 1951.

⁴⁷ SÚA, f. GP- T I/3-397/52, s. 7, Přesídlování rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů, příloha, V. Nosek, 2. 10. 1952.

přiznával vysídlovaným jejich osobní majetek, ONV se nepostaraly o ubytování ani o prostředky pro výživu práce neschopných. Ministr Nosek doporučil pro příště uvedené nedostatky eliminovat a v započaté akci nadále pokračovat.⁴⁸

I při hodnocení průběhu akce o rok později se však ukázalo, že k nápravě ve smyslu znění směrnic nedošlo. V pokynech ministra vnitra pro okresní komise pro otázky kulaků z 8. 5. 1953 se stejně jako o rok dříve apelovalo na orgány lidové správy, aby se více věnovaly politické přípravě vysídlení, protože „rozhodně k upevnění socializace vesnice nepřispěje skutečnost, kdy místo typického kulaka, odhaleného záškodníka a nepřítele drobných a středních rolníků je souzen a stěhován střední rolník. [K likvidaci byl určen pouze kulak, střední rolník měl být přesvědčován a vychováván. – pozn. aut] Žádaného výsledku se nedosáhne ani tehdy, když je sice stíhán typický kulak, avšak jeho škůdcovská činnost nebyla dostatečně před veřejností odhalena, když většina malých a středních rolníků nebyla postavena proti tomuto kulakovi a není přesvědčena o správnosti rozsudku soudu. [...] Není důvodu, aby se trestné činy kulaka tajily až do vynesení rozsudku. Naopak je nutno o nich veřejně hovořit a spojovat je s minulostí kulaka jako vykořisťovatele, vesnického upíra, vyloženého nepřítele drobných a středních rolníků. [...] Příspěvkem upevnění socializace vesnice není ani takový případ, když půda kulaka je sice zkonfiskována, avšak nemá ji kdo obdělávat nebo je obdělávána tak lajdácky, že je v horším stavu, než když byla v držení kulaka.“⁴⁹ Z pokynů je patrné, že docházelo k týmž nedostatkům a porušováním zákonnosti jako předešlého roku, některé formulace jsou však do očí bijící. Např.: „Politickým smyslem akce je přispět k socialistické přestavbě vesnice odstraněním rodinných příslušníků kulaka, který [...] toto budování narušuje. Musí zde být proto v každém případě nejprve škůdcovská činnost kulaka a teprve potom může dojít k přestěhování jeho rodinných příslušníků, [...] neboť i kulaka lze soudit jen tehdy, dopustil-li se trestného činu nebo přestupku, a jen v řízení předepsaném zákonem.“⁵⁰ ONV často vystěhovaly sedláka s rodinou bez řádného procesu, dokonce aniž o akci informovali příslušného prokurátora. Pokud rodinní příslušníci podali proti výměru ONV odvolání, jak musel přiznat dokonce i ministr Nosek, nebyl vyřízen buď vůbec, nebo se značným zpožděním.

⁴⁸ Tamtéž, s. 7–10.

⁴⁹ SÚA, f. GP, T 212/1953-ZO-3, s 29, Instruktaž okresních komisí pro otázky kulaků – pokyny, V. Nosek, 8. 5. 1953.

⁵⁰ Tamtéž, s. 29.

Za jedinou změnu ve prospěch vysídlovaných se dá pokládat zrušení ustanovení, že náklady na stěhování budou hrazeny z majetku vysídlovaných rodin. Stěhovací náklady měly být napříště hrazeny Ministerstvem vnitra.⁵¹

Je naprosto zřejmé, že směrnice tří ministrů byla orgány lidové správy pojata jako vhodná záminka, jak pod rouškou zákonnosti beztrestně provádět likvidaci rodin zemědělců větších hospodářství jako sociální třídy. Článek směrnice, který měl všem vysídleným rodinným příslušníkům zaručit, že nebudou nikterak omezováni nebo trestáni, nebyl ve své podstatě nikdy naplněn. Do očí bijící nespravedlnosti a nezákonnosti spojené s neutuchajícím odporem vesnické veřejnosti nakonec přinutily příslušné nejvyšší orgány směrnici přehodnotit. V červenci 1953 vydal ministr národní bezpečnosti všem složkám NB ústní rozkaz provádění akce K zastavit. Oficiální zrušení směrnice bylo provedeno tajným dopisem úřadu předsednictva vlády, zaslaným předsedům KNV 22. 1. 1954. O zrušení směrnice se zasadili generální prokurátor, ministr vnitra Rudolf Barák a ministr spravedlnosti Václav Škoda.⁵²

Vzhledem k tomu, že nedošlo k ústřední evidenci počtu přesídlených osob, není možné přesně určit, kolik rodin bylo akcí K od ledna 1952 do července 1953 postiženo. Podle jednoho údaje se jednalo o 148 rodin,⁵³ podle jiného dokonce o tři až čtyři tisíce.⁵⁴ Po zrušení směrnice se samozřejmě řada vysídlených chtěla vrátit do svého původního bydliště, takže se v roce 1956 akcí K znovu zabývalo politické byro ÚV KSČ. Ve zprávě pro ministra vnitra se konstatuje, že zrušením směrnice mají všichni přesídlení jako každý jiný občan ústavou zaručenou svobodu pobytu a jsou vázáni jen předpisy o pracovním právu. Oficiálně nebylo žádné právní zábrany k návratu vystěhovaných do místa původního bydliště, ovšem „*otázku pracovního poměru [musí] řešit především zaměstnavatel, který však žádá potvrzení, že není námitek proti rozvázání pracovního poměru. Pro vydání takového potvrzení není oprávněného orgánu, protože komise, které nařídili přestěhování, již neexistují. [...] Domníváme se, že postoj místních národních výborů a okresních národních výborů k těmto kulakům jsou dostatečnou zárukou, že nedojde k jejich návratu do původního bydliště.*“⁵⁵ Díky této právní smyčce se záměr směrnice rozprášit rodiny sedláků z jejich domova po celé republice podařil naplnit beze zbytku. Tedy téměř beze zbytku. Ve

⁵¹ Tamtéž, s. 27–54.

⁵² SÚA, f. GP, T-20/1952, s. 7–9, Úprava rodinných příslušníků ods. vesnických boháčů.

⁵³ Tamtéž, s. 8.

⁵⁴ AMV, f. A2/1, inv. j. 1051, s. 6, Úprava poměrů rodinných příslušníků potrestaných vesnických boháčů.

⁵⁵ Tamtéž, s. 9–11. Informace pro soudruha ministra vnitra o provádění tzv. akce K v letech 1951 až 1954.

zmíněné informaci se uvádí: „*Otevřeny zůstávají za této situace případy přestár-
lých, kteří již nemohou pracovat a budou projevovat snahu vrátit se k příbuzným
do místa původního bydliště. V těchto případech nezná náš právní řád žádný pro-
středek, který by tomu mohl zabránit.*“⁵⁶

S opatřeními proti sedlákům úzce souvisejí i instrukce, které ve vztahu s touto problematikou dostávaly orgány trestního (soudy) a správního (národní výbory) řízení. Postihy se většinou týkaly dodávkové povinnosti klasifikované jako sabotáž nebo maření jednotného hospodářského plánu, v menší míře i jiných deliktů. Měl-li rozsudek alespoň působit dojmem věrohodnosti, dalo to často práci.

To, co činilo soudům i národním výborům největší potíže, byla již vícekrát zmiňovaná nejasnost pojmu vesnický boháč nebo kulak: kvůli ní se mnohdy stávalo, že soudnímu postihu určenému „nepřátelským boháčům“ neunikli ani malí a střední rolníci. Největších přehmatů se dopouštěly právě národní výbory, do jejichž kompetence náleželo také sankcionování přestupků proti zemědělské politice. Na tuto komplikaci upozornil všechny vedoucí tajemníky KV KSČ dopisem z 9. 12. 1950 sám generální tajemník KSČ Rudolf Slánský. Apeloval proti příliš schematickému postupu, jímž se nedostatečně rozlišují drobní a střední rolníci, tím pádem se neuplatňuje třídní princip a neodhalují se skuteční nepřatelé. Aby v budoucnu ke stejným problémům již nedocházelo, měly všechny delikty proti zemědělské politice napříště projednávat okresní bezpečnostní trojky s přizváním zemědělského tajemníka OV KSČ a zemědělského referenta ONV. Teprve tam se rozhodne, bude-li trestný čin stíhán cestou správní nebo soudní. Bezpečnostní orgány musely mít také podle Slánského instrukci na zřeteli, že je nezbytné „*zejména odhalovat skutečné podněcovatele, kteří se skrývají za malým a středním rolníkem*“.⁵⁷

Národní výbory se snažily opravdu svou trestní agendu řešit pokud možno třídně, ovšem narážely na problémy: pokud chtěly vyhovět požadavku prokuratury přísnějších trestů a nařizovat konfiskace majetku, neměly často komu statek přikázat a ten pak chátral. Pokud se rozhodly masově stíhat nedodávky zemědělských výrobků, spolu s vesnickými boháči musely potrestat i drobné a střední rolníky, aby nátlakové akce nepůsobily příliš křiklavě. Takovýto postup a výsledky se pak nutně setkaly s kritikou špiček KSČ, která si nepřála znepřátelit si nižší stavy.

⁵⁶ Tamtéž, s. 11.

⁵⁷ SÚA, f. 100/1, sv. 156, a. j. 1014, s. 64–66, Dopis Slánského vedoucím tajemníkům KV KSČ z 9. 12. 1950.

Jak již bylo řečeno, nárůst počtu potrestaných vesnických boháčů za zemědělské delikty lze datovat od přijetí nového správního zákona v srpnu 1950. Jen za prvních osm měsíců jeho platnosti byli převážně za nedodávky nebo nesplnění osevního plánu potrestáni 8704 sedláci a jejich počet dále stoupal. O rok později mohlo již Ministerstvo vnitra konstatovat, že počet stíhaných kulaků se zvýšil na 30 241 (z toho 20 703 pro vyživovací přestupky). Další byli na základě trestního zákona přikazováni do TNP. Přesto toto množství Komunistická strana hodnotila číslo jako nedostatečně nízké.⁵⁸

Generální prokuratura v podrobné analýze z roku 1951 o trestné činnosti vesnických boháčů vytýkala soudům, že z celkového počtu zemědělců odsouzených pro neplnění dodávek činili sedláci necelou třetinu. Přitom byl podle jejího názoru „vesnický boháč“ typickým sabotérem výživy, avšak prováděl svou činnost zámerně a rafinovaně. Přes tyto známé skutečnosti soudy údajně postupují příliš shovívavě, když pro úmyslnou sabotáž odsuzují jen necelou čtvrtinu obžalovaných sedláků a trest propadnutí majetku nevyslovují téměř vůbec. Soudy neměly zapomínat, že rafinovaní kulaci ke své záškodnické činnosti využívají „*důvěřivé a málo uvědomělé střední rolníky*“ a nezřídka předstírají aktivní zájem o socialistické formy hospodaření, aby pak mohli tyto instituce rozvrátit zevnitř. Proto je nutné sedlákům věnovat zvýšenou pozornost. „*Prokuratury i soudy si musí [...] uvědomovat podstatu třídního boje na vesnici a linii zemědělské politiky, zejména nutnost ostré represe vůči vesnickým boháčům. [...] Prokuratury i soudy si musí dále uvědomit, že trest je prostředkem a nástrojem boje dělnické třídy. Je nutno při ukládání trestů ostře třídně diferencovat.*“⁵⁹

V polovině 60. let, v době, kdy KSČ mohla konečně konstatovat, že se „kulaků“ definitivně zbavila a dosáhla socializace vesnice, se začaly objevovat i první stížnosti na nezákonný postup proti soukromě hospodařícím zemědělcům v 50. letech. Protože se podněty podané Generální prokuratuře a Nejvyššímu soudu množily, musely se jimi tyto instituce zabývat a zaujmout k nim stanovisko. Musely připustit – samozřejmě neveřejně –, že při zakládání JZD někdy docházelo k porušování principu dobrovolnosti, že se objevovaly přehmaty při plnění politiky hospodářsko-technických úprav pozemků, při stanovení a vymáhání výrobků v zemědělství, přikazování závodu apod.

Dne 10. 3. 1965 se konala porada XI. odd. ÚV KSČ, jíž se mj. účastnili i generální prokurátor Václav Bartuška, jeho náměstek Jaroslav David a před-

⁵⁸ SÚA, f. MV, T, k. 16, sl. 440–451, Zpráva o průzkumu, jakým způsobem byli trestáni vesničtí boháči, MV, 19. 5. 1951. F. MV, T, k. 88, sl. 398–752, Postup proti vesnickým boháčům při provádění trestního zákona správního z března 1953.

⁵⁹ SÚA, f. GP, T 12/1951-ZO, Trestné činy proti zemědělské politice, podepsán Míka, 6. 8. 1951.

seda Nejvyššího soudu Litera. Zúčastnění se dohodli na postupu při projednávání těchto druhů podání. Ačkoliv byl i podle nich v řadě těchto případů zákon skutečně porušen, našli způsoby, jak se veřejnému pokání a uznání viny vyhnout. Protože od doby, kdy se převážná většina skutků projednávala a rozhodovalo se o ní, uběhlo více než 10 let, usoudili, že již nelze zjistit objektivní pravdu. V případech, kdy došlo k vyřčení výroku o propadnutí jmění, byl majetek přidělen JZD nebo státním statkům a otázka vrácení majetku „by se beze sporu za této situace setkala s nepochopením a nepříznivou kritikou veřejnosti.“ Pokud by se v případě zrušení rozsudků mělo přistoupit ke zmírnění právní kvalifikace či dokonce ke zrušení, „bylo by nutné těmto osobám vyplácet ze státních prostředků značné finanční částky jako náhradu škody za nezákonnou vazbu či trest“. Každý takový případ by navíc byl signálem pro dodávání dalších a dalších stížností. Závěr komise byl jednoznačný a opět jasně vypoovídající o tom, co v praxi znamenala socialistická zákonnost: „Z uvedených důvodů nebude prováděna revize zemědělských případů, a to ani tehdy, jestliže byli za kulaky označeni střední zemědělci, a podněty došlé Generální prokuratury a Nejvyššímu soudu budou odkládány, o čemž budou pisatelé stručně vyrozuměni. Z týchž důvodů se nepovažuje ani za vhodné, aby v těchto případech byly povolovány obnovy trestního stíhání.“⁶⁰ Podle tohoto pokynu se tedy vyřizovaly všechny podněty podané zemědělci na porušení zákona v zemědělských otázkách. Teprve o tři roky později, v roce 1968, se zástupci Generální prokuratury nad tímto závěrem pozastavili a navrhli „vyčkat vydání zákonné úpravy soudní rehabilitace osob odsouzených v souvislosti s neplněním výrobních a dodávkových úkolů, nebo [...] zvážit opodstatněnost trvající úpravy o odkládání podnětů v zemědělských věcech a stanovit další postup“.⁶¹ Na skutečnou rehabilitaci si však odsouzení soukromí zemědělci museli počkat ještě dalších 22 let.

Kromě likvidace hospodářské přistoupil komunistický režim ve vztahu k sedlákům i k restrikci vzdělanosti. Organizační sekretariát ÚV KSČ si nechal v květnu 1952 předložit zprávu o sociálním původu studentů středních zemědělských škol. V ní stálo, že „přes všechna opatření se řadě dětí vesnických boháčů podařilo proniknout na zemědělské školy“.⁶² Podle statistických záznamů se jednalo asi o 500 dětí, jejichž rodiče vlastnili více než 15 ha. Na základě usnesení orga-

⁶⁰ SÚA, f. GP, II/2 Spr. 07/64, s. 27–42, Zpráva Nejvyššího soud a Generální prokuratury o postupu při vyřizování podnětů v zemědělských věcech.

⁶¹ SÚA, f. GP, II/2 Spr. 07/64, s. 62–66, Zpráva ze dne 19. 4. 1968.

⁶² SÚA, f. 78, sv. 27, a. j. 278, s. 12, Návrh zásad k provedení očisty zemědělských škol od dětí vesnických boháčů.

nizačního sekretariátu ÚV KSČ z 6. 5. 1952 předložil ministr zemědělství Nepomucký 11. 6. 1952 politickému sekretariátu ÚV KSČ návrh zásad k provedení očisty středních zemědělských škol od dětí vesnických boháčů.

Očistnou akci dostalo na starost Ministerstvo zemědělství spolu s Ministerstvem vnitra. Ministerstvo vnitra mělo za úkol obeznámit všechny předsedy KNV s prováděnou akcí a zaslat jim dotazníky, podle nichž by bylo možné posoudit sociální původ žactva.⁶³ Vyplněné dotazníky měly být vráceny do 15. 7. 1952. Zemědělské referáty KNV, oddělení výchovy kádrů, měly za úkol údaje přešetřit a návrhy na vyloučení předat prověřovací komisi. Ta si posléze k vyloučení navržené žáky pozvala k pohovoru a na jeho základě připravila návrh na jejich vyloučení ze školy pro radu KNV. Na závěr si každé dítě pozvali ještě jednou, „vysvětlili“ mu, proč není žádoucí, aby dále studovalo, a přidělili mu místo manuálně pracujícího na státních statcích na úseku rostlinné výroby, a to mimo místa jeho původního bydliště, z dosahu „rušivého vlivu“ rodičů. Každý vyloučený mohl podat odvolání do osmi dnů k Ministerstvu zemědělství, které rozhodlo s definitivní platností. Celá akce proběhla v době letních prázdnin, aby vzbudila co nejmenší pozornost a nenarušovala chod vyučování. Po zahájení školního roku KNV, KV KSČ a KV SSM pořádali pro ostatní žáky besedy o třídním boji v období budování socialismu a ředitel školy dostal za úkol přesvědčivě vysvětlit, proč jejich spolužáci museli za škol odejít.⁶⁴

Podle Zprávy o očištění zemědělských škol od dětí vesnických boháčů, předložené členem ÚV KSČ Jindřichem Uhrem a ministrem zemědělství Josefem Nepomuckým ÚV KSČ 24. 11. 1952, bylo v létě 1952 prověřeno z celkového počtu 8219 studentů středních zemědělských škol v Čechách 7315 dětí. Z toho bylo navrženo k vyloučení a poté i vyloučeno 404 žáků (13 % v kraji Olomouc, 11 % v Jihlavě, 9 % v Praze). Proti rozhodnutí rady KNV podalo odvolání 48 žáků, 40 bylo zamítnuto. Na Slovensku bylo z celkového počtu 1753

⁶³ V dotazníku se uvádělo jméno rodičů, jejich nynější zaměstnání a zaměstnání v roce 1946, výměra půdy, orné půdy, výrobní oblast (to samé i v roce 1945), počet námezdních stálých a sezónních sil nyní a v roce 1945, provozování živnosti, jiné příjmy, členství v JZD a jakého typu, plnění kontingentu, podrobný popis jejich postoje k budování socialismu na vesnici a postoji k lid. dem. zřízení.

Tamtéž, s. 15.

Stanovení kategorie vesnického boháče se ukázalo být problematické a značně podléhající individuálnímu postoji MNV. Podle zprávy o očištění označovaly některé MNV za vesnické boháče i drobné a střední rolníky, kteří se provinili nepřiznivým postojem k otázce JZD.

SÚA, f. 02/6, sv. 28, a. j. 191, s. 77. Zpráva o očištění zemědělských škol od dětí vesnických boháčů.

⁶⁴ SÚA, f. 02/3, sv. 28, a. j. 191, 75–80. Zpráva o očištění zemědělských škol od dětí vesnických boháčů z 24. 10. 1952. K. Jech, Vyloučení selských dětí ze zemědělských škol (1951–1953). In: Stránkami soudobých dějin. Praha 1993, s. 140.

žáků prověřeno 1510 žáků, z toho 69 nakonec vyloučeno; 12 žáků podalo odvolání, 10 bylo zamítnuto. Celkem bylo postiženo 473 děti.

Nepomucký i Uher ohodnotili očištnou akci až na několik problémů jako vcelku úspěšnou. Vyjma již zmíněného nejednoznačného definování cílové skupiny to byl také nástup vyloučených dětí na hospodářství státních statků. Ze 473 žáků jich na pracoviště nastoupilo pouze 60 (do Albrechtic na Ostravsku 46, do Vlčic na Olomoucku 14). Na Slovensku nenastoupil nikdo.⁶⁵ Problémy s nástupem ministr zemědělství shledal v nedostatečné kooperaci složek KNV, kvůli níž byli žáci někdy zařazeni do průmyslu. Často také komise nedostaly souhlas rodičů (byl nutný, protože žáci byli mladší 18 let). Přiznal ovšem i problémy, které postihly děti uposlechnuvší příkazu. „*Nástup vyloučených na hospodářství státního statku Albrechtice byl narušen také tím, že vedení statku nezajistilo jejich řádné ubytování a stravování. V místnostech chyběla kamna, skříně a prostěradla.*“⁶⁶ (V jiné verzi Zprávy, která nakonec nejvyšším složkám KSČ předložena nebyla, se mezi chybějící zařízení zařadily dokonce i záchody.⁶⁷) Uvážíme-li, že do takového prostředí byly poslány patnáctileté děti vytržené ze své rodiny, aby byla umožněna jejich řádná převýchova v socialistického člověka...

Byla-li provedena očista středních zemědělských škol, bylo by jistě nelogické, kdyby se stejný proces vyhnul školám vysokým. Politický sekretariát ÚV KSČ na téže schůzi, kde ministr zemědělství Nepomucký předložil návrh na očistu středních škol (tedy 11. 6. 1952), uložil ministru školství, věd a umění Zdeňku Nejedlému, aby do 15. 7. sestavil obdobný návrh pro studenty vysokých škol zemědělských a veterinárních.

Tak se také stalo. Očista se podle Nejedlého návrhu týkala Vysoké školy zemědělské v Praze, Vysoké školy zemědělské a veterinární v Brně, Vysoké školy zemědělské v Nitře a Vysoké školy veterinární v Košicích – všude tam „*přes všechny snahy přece jen [pronikly] děti nepřátelského třídního původu, tedy neperspektivní pro budoucí socialistický zemědělský sektor*“.⁶⁸ Rektoři

⁶⁵ K 20. 1. 1953 se stav poněkud zvýšil, ze 477 povolaných dětí jich nastoupilo 108 (98 v Čechách, 10 na Slovensku). SÚA, f. 023, sv. 32, a. j. 201, Přehled o dokončené očiště v jednotlivých krajích.

⁶⁶ SÚA, f. 02/3, sv. 28, a. j. 191, s. 78. Zpráva o očiště zemědělských škol od dětí vesnických boháčů z 24. 10. 1952.

⁶⁷ Tamtéž, Zpráva o očiště zemědělských škol od dětí vesnických boháčů z 9. 10. 1952.

⁶⁸ Součástí návrhu byly výsledky statistického šetření třídního rozboru na vysokých školách zemědělského zaměření. Podle něj byl počet studentů z rolnických rodin do 15 ha 977, nad 15 ha (pouze) 30, z živnostenských rodin a rodin zaměstnávajících námezdní síly 46, z rodin svobodného povolání 77, dělnických 1093 a důchodců, úředníků apod. 1225.

příslušných vysokých škol měli za úkol sestavit komisi sestávající z děkana nebo proděkana příslušné fakulty, tajemníka fakulty, kádrového pracovníka, zástupce KV KSČ a zástupce KV ČSM. Komise na základě kádrového materiálu studenty rozřadila do tří kategorií: 1. studenti s naprosto jasným bezchybným třídním původem, 2. studenti s ne zcela jasným třídním původem, 3. studenti s naprosto zřejmým nepřátelským původem.⁶⁹

U studentů zařazených do 2. a 3. skupiny si měla komise údaje ověřit a potvrdit prostřednictvím dotazníků zaslaných MNV. Konečné seznamy dostali rektori vysokých škol, kteří měli v kompetenci vyloučení. Studenti byli ještě pozváni k pohovoru, na němž jim komise vysvětlila politický důvod opatření, objasnila případné nejasnosti ohledně třídního původu a jistě nezapomněla upozornit, že prokáží-li svůj kladný postoj k socialistickému zřízení a budování socialismu, možná se někdy budou moci na školu vrátit. Dobrou vůli mohou prokázat například tím, že se zapojí do manuálních prací v zemědělství v úseku rostlinné výroby. Ukončení čistek bylo naplánováno nejpozději do 15. 9. tak, aby se nenarušil začínající semestr.⁷⁰

Z vysokých škol zemědělského zaměření muselo po této čistce odejít celkem 133 studentů (z toho 18 z Vysoké školy zemědělské v Praze, 123 v Vysoké škole zemědělské v Brně).

Čistka, jejímž smyslem bylo upřít dětem ze sedláckých rodin jakékoliv vyšší odborné vzdělání, ať už středoškolské nebo vysokoškolské, je jen dalším důkazem promyšlené politiky Komunistické strany, jak se zbavit nepohodlných třídních nepřátel: po hospodářské devastaci provést i devastaci kulturní a vzdělanostní, aby nehrozilo, že se z nových odborníků budou rekrutovat další nepřátelé socialismu.

SÚA, f. MV-T, k. 61, sl. 841, s. 1, Očista škol, návrh zásad k provedení očisty vysokých škol zemědělských a veterinárních od dětí vesnických boháčů a městské buržoazie.

⁶⁹ Do těchto skupin byli zařazováni nejen děti vesnických boháčů (kategorie vesnický boháč byla definována stejně jako v návrhu pro střední školy, ministr Nejedlý ji evidentně přejal ze zprávy svého kolegy), ale i potomci bývalé městské buržoazie (tj. majitelé továren, bank, realit, firem apod.), děti rodičů ze svobodných intelektuálních povolání a příslušníků bývalé vyšší, lidu nepřátelské, se zanikajícím kapitalistickým světem srostlé byrokracie.

SÚA, f. MV-T, k. 61, sl. 841, s. 5–6, Očista škol, návrh zásad k provedení očisty vysokých škol zemědělských a veterinárních od dětí vesnických boháčů a městské buržoazie.

⁷⁰ Zpráva ÚV XII. sjezdu KSČ o hlavních směrech dalšího rozvoje naší socialistické společnosti 4.–8. 12. 1962, s. 51.

Ve zprávě XII. sjezdu ÚV KSČ v roce 1962 se komunisté pochválili: „*Pokud jde o likvidaci zbytku vykořisťovatelských tříd, byl úkol splněn v tomto období [tj. od XI. sjezdu v roce 1958 – pozn. aut.] již bez obtíží, neboť v době XI. sjezdu zůstal na vesnici zbytek kulactva, jejich hospodářství představovala jen 1,6 % veškeré zemědělské půdy. Důsledným omezováním a zatlačováním bylo kulactvo jako třída zcela odstraněno, a tím také odstraněno soukromé vlastnictví výrobního prostředku, které by umožňovalo vykořisťování člověka člověkem.*“⁷¹

Slovník spisovného jazyka českého definuje pojem genocida jako „*zločin vyhubení celé skupiny obyvatelstva, rasy nebo národa*“.⁷² Neváhám použít tohoto pojmu v souvislosti s perzekucí soukromě hospodařících zemědělců v Československu. Komunisté sedláctvo důmyslně a systematicky odstranili ze všech sfér života – ekonomické, kulturní, sociální. Počty jejich obětí jsou nevyčísitelné, a to jsme se ani slovem nezmínili o těch, kteří skončili na dlouhá léta za mřížemi, nebo dokonce na popravišti jako odsouzenci za protistátní činnost. Škody, které komunisté napáchali svými administrativními, zákonnými postupy na těchto lidech jsou nepopsatelné. Náš právní řád bohužel nemá prostředky, jak takováto zla odčinit. Může částečně zmírnit ekonomické ztráty, ale to důležitější, zkažené životy celých generací soukromě hospodařících zemědělců, nikdo napravit nemůže.

Prameny:

AMV: f. A2/1, inv. j. 1051, inv. j. 382, f. A6/2, inv. j. 114.

SÚA:

f. 02/1, sv. 19, a. j. 224.

f. 02/3, sv. 28, a. j. 191; sv. 32, a. j. 201; sv. 27, a. j. 184.

f. 02/6, sv. 28, a. j. 191.

f. 78, sv. 27, a. j. 278; sv. 38, a. j. 495.

f. 100/1, sv. 156, a. j. 1014 a 1015.

f. 100/2, sv. 40, aj. 445.

f. 100/24, sv. 87, a. j. 1067; sv. 85, a. j. 1061.

f. MV-Z, k. 88, sl. 398–752; MV-T, k. 61, sl. 841; k. 88, sl. 398–752; k. 16, sl. 440–451 (neuspořádané fondy Ministerstva vnitra).

f. GP II/2 Spr. 07/64; T-20/1952; T-12/1951-ZO; T-12/1953-ZO; T-212/1953-ZO-3; T-205/1954-ZO-20; T-I/3-397/52; T GT-17/54; OZZ 195/55 (neuspořádané fondy Generální prokuratury).

⁷¹ Tamtéž.

⁷² SSJČ, Praha 1989, s. 540.

- XI. sjezd KSČ – dovršení výstavby socialismu v naší vlasti (v oblasti zemědělství). Praha 1958.
- Žuriš, J.: Hradecký program. Praha 1947.
- Gottwald, K.: Vpřed k vybudování socialismu v naší vlasti. In: Klement Gottwald 1949–1950. Bratislava 1952, s. 48–86.
- Krosnář, J.: O opatřeních k úspěšnému plnění výkupu zemědělských výrobků. Praha 1953.
- Novotný, A.: Zpráva ÚV KSČ X. sjezdu KSČ a další úkoly strany. In: X. sjezd KSČ. Praha 1954, s. 2–80.
- Plenární zasedání ÚV KSČ ve dnech 16.–17. 12. 1953. Praha 1953.
- Široký, V.: O některých zemědělských otázkách. Praha 1951.
- Zpráva ÚV XII. sjezdu KSČ o hlavních směrech dalšího rozvoje naší socialistické společnosti 4.–8. 12. 1962. Praha 1963.

Literatura:

- Deset let JZD. Praha 1969.
- Jech, K.: Vyloučení selských dětí ze zemědělských škol (1951–1953). In: Stránkami soudobých dějin. Praha 1993.
- Marjinovová, V. M. – Murašková, G. P.: Rozorané medze. Bratislava 1971.
- Slovník spisovného jazyka českého, Praha 1989.

PŘÍLOHA 1

Ministerstvo vnitra
NV/1-044/56

Výtisk č. 1
Počet listů 3

Informace pro soudruha ministra k provádění tak zvané akce „K“ v letech 1951 až 1954

Výnosem tří ministrů (národní bezpečnosti, vnitra a spravedlnosti) ze dne 22. října 1951 byly upraveny poměry rodinných příslušníků potrestaných vesnických boháčů, zejména pokud šlo o místo pobytu a pracoviště.

Podle uvedených směrnic byl rodinný celek, tj. potrestaný vesnický boháč a všichni příslušníci jeho rodiny, kteří v den zahájení trestního řízení s ním žili v jeho usedlosti, přesídlení na příkazaný státní statek, který byl pro ně pracovištěm i stálým bydlištěm, i když zákaz pobytu nebyl vysloven v trestním řízení soudním nebo správním. O přemísťování rodinných celků vesnických boháčů rozhodovala podle zák. č. 125/1927 Sb. zvláštní komise, ustavená u okresních národních výborů.

Při provádění směrnic bylo napácháno mnoho chyb, které vyplývají z nesprávného pochopení smyslu a účelu směrnic. Některé orgány považovaly směrnice za nepřímý pokyn k likvidování vesnických boháčů a nepřihlížely k tomu, zda pro takový postup jsou dány podmínky.

Často byli za vesnické boháče považováni ti střední rolníci, kteří odmítali vstoupit do družstev, a i ti byli přesídlení. Ustanovení směrnic nebylo často dodržováno a přesídlení bylo provedeno i tam, kde to směrnice nedovolovaly. Konečně v některých případech byli přesídlováni i ti příslušníci rodin, kteří již léta pracovali ve svém povolání a v domácnosti rodičů nebydleli.

Nedostatkem bylo také, že k přesídlování docházelo bez zákonného podkladu, bez politické přípravy a často proti mínění vesnice i samých místních orgánů.

Začátkem roku 1954 byly proto směrnice zrušeny na návrh ministrů vnitra, spravedlnosti a generálního prokurátora. Zrušení bylo oficiálně provedeno tajným dopisem ÚPV ze dne 22. ledna 1954, zaslaným předsedům KNV. V dopise se stanoví, že ty případy přesídlení, k nimž došlo za platnosti směrnic, nemají být uváděny do předešlého stavu s výjimkou těch případů, kde došlo k vážným přehmatům nebo k hrubému porušení směrnic. Takové případy řeší na návrh postiženého odbory pro vnitřní věci rad krajských národních výborů, případně Ministerstvo vnitra.

V uvedeném dopise ÚPV se dále praví, že rodinní příslušníci již přesídlení mají jako každý občan Ústavou zaručenou svobodu pobytu a jsou vázáni jako všichni občané jen předpisy o pracovním právu a o bytech.

To tedy znamená, že tyto osoby jsou nyní na příkázané pracoviště vázány nikoliv výměrem ONV o přesídlení, nýbrž platnými předpisy o pracovním právu. Musí tedy otázku pracovního poměru řešit především zaměstnavatel, který však žádá potvrzení, že není námitek proti rozvázání pracovního poměru. Pro vydání takového potvrzení není oprávněného orgánu, protože komise, které nařídily přestěhování, již neexistují. Došlo i k tomu, že přesídlení se bez povolení vrátili do původního bydliště.

Podle dosavadních zkušeností pro řešení přicházejí v úvahu takovéto případy:

1. Přesídlení bylo provedeno oprávněně, směrnice byly dodrženy, ale postižený ze závažných důvodů žádá o zrušení rozhodnutí o přesídlení nebo alespoň o povolení změny pracoviště.

2. Přesídlení bylo provedeno bez ohledu na ustanovení směrnic, čímž byly porušeny i další právní předpisy a stěžovatel se domáhá nápravy.

3. Jde o osoby přestárlé, nemocné, které na příkázaném pracovišti pracovat nemohou a chtějí odejít, nejčastěji k dětem a příbuzným, nebo naopak odejít nechťejí, přestože již pracovat nemohou a bydlí v bytech, které státní statek potřebuje pro nové pracovníky.

4. Osoby nebo rodiny přesídlené oprávněně: MNV nebo JZD původního bydliště žádají o jejich návrat.

5. V některých případech došlo k nesprávnému vystěhování, místní orgány však nesouhlasí s návratem přesídlených.

Upozorňuji, že u přesídlených, kterým byl vysloven zákaz pobytu v trestním řízení správním, podle připravované novely trestního zákona správního třeba považovat trest za vykonaný, protože novela omezuje zákaz pobytu na tři roky v souladu s novelou trestního zákona.

Prakticky to znamená, že zde nebude právní zábrany (mimo oblast pracovního práva) k návratu vystěhovaných do původního bydliště. V případě, že by výměry o zákazu pobytu vydané mimo trestní řízení správní podle zákona č. 125/1927 Sb. zůstaly v platnosti, došlo by k neúměrné tvrdosti vůči této skupině vysídlených, ačkoliv tato byla vysídlena pouze administrativním opatřením.

Z hlediska zákonnosti bychom považovali za nejúčelnější, aby ode dne účinnosti novely trestního zákona správního byly posuzovány obě skupiny kulaků stejně – tzn. jako kdyby trest zákazu pobytu byl vykonán. Domníváme se, že postoj místních národních výborů a okresních národních výborů k těmto

kulakům a předpisy pracovního práva jsou dostatečnou zárukou, že nedojde k jejich návratu do původního bydliště.

Otevřeny zůstávají ze této situace případy přestárlých, kteří již nemohou pracovat a budou projevovat snahu vrátit se k příbuzným do místa původního bydliště. V těchto případech nezná náš právní řád žádný prostředek, který by tomu mohl zabránit.

Záznam: Dne 31. 5. 1952 upozornil s. dr. Adamec z Ministerstva vnitra sekretariát MNB, že v souvislosti s usnesením strany a vlády o dalším rozvoji JZD (viz spis č. S 8296/40 taj. 52) uložil politický sekretariát ÚV KSČ ministrům Bacílkovi, Noskovi, Raisovi a Nepomuckému, aby do 14 dnů předložili politickému sekretariátu soustavu administrativních opatření proti vesnickým boháčům. Podle osobního vysvětlení soudruha ministra dne 2.6.1952 znamená toto usnesení, že mají být dosavadní administrativní opatření v tomto oboru přezkoumána, popřípadě doplněna na podkladě získaných zkušeností a shrnuta v celou soustavu.

Dne 2. 6. 1952 konala se na Ministerstvu vnitra u s. dr. Adamce porada, které se za Ministerstvo spravedlnosti účastnil s. Litera a za ministerstvo zemědělství s. posl. Lupač. Po prodiskutování všech otázek, souvisejících s prováděním dosavadních opatření proti vesnickým boháčům, zejména pokud jde o obdělávání odňaté nebo nuceně propachtované půdy, bylo usneseno, že při plnění úkolu, uloženého politickým sekretariátem ÚV-KSČ, bude postupováno takto:

Ministerstvo zemědělství shrne dosavadní opatření k omezování a zatlačování vesnického boháče (rozpis, výkup, přiděly atd.) včetně již projednávaných (daně) v přehledný elaborát s uvedením zkušeností z praxe a doručí jej do 5. 6. 1952 sekretariátu MNB. Obdobně zpracuje materiál z oboru justičního Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo vnitra, pokud jde o působnost národních výborů (zákaz pobytu, stěhování rodin). Na základě došlých elaborátů zpracuje Ministerstvo národní bezpečnosti souhrnný návrh pro politický sekretariát ÚV-KSČ a projedná jej se zástupci zúčastněných ministerstev nejdéle do 8. 6. 1952. Uložený úkol a došlé návrhy bude třeba projednat se zástupci velitelství Veřejné bezpečnosti spolu s úkoly, jež vyplynou pro orgány Veřejné bezpečnosti z usnesení strany a vlády o rozvoji JZD. Do té doby lze spis uložit.

PŘÍLOHA 2

Politický sekretariát ÚV
KSČ Čj.: Sv – 9402/40-53

Dne ... června 1952

Tajné !

Výtisk č. 4

K bodu: Zrušení směrnic z 22. 10. 1951 o úpravě poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů

Obsah: [...]

Návrh usnesení:

Z podnětu babického případu a se souhlasem příslušných politických míst vydal bývalý ministr národní bezpečnosti v dohodě s ministrem vnitra a spravedlnosti 22. října 1951 směrnice, podle kterých bylo do července 1953, kdy akce byla ústně zastavena, přesídleno celkem 1248 rodin odsouzených vesnických boháčů. Pro nedostatečné politické zajištění a nesprávné provádění akce nesplnila svůj účel. Ministr vnitra v dohodě s ministrem spravedlnosti a generálním prokurátorem navrhuje, aby uvedené směrnice byly zrušeny a nové případy aby byly řešeny podle platných zákonných předpisů. Dosud provedená přesídlení by však zrušována nebyla, až na ojedinělé případy, kdy došlo zřejmě k přehmatům.

Předkládá: ministr vnitra Rudolf Barák po dohodě s ministrem spravedlnosti a generálním prokurátorem.

1. Schválit návrh na zrušení směrnic z 22. 10. 1951 o úpravě poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů;
2. Uložit ministrům vnitra, spravedlnosti, zemědělství, pracovních sil a generálnímu prokurátoru, aby s usnesením seznámili příslušné své pracovníky.
3. Uložit předsedovi vlády, aby vyrozuměl předsedy KNV a ONV.
4. Uložit I. tajemníku ÚV KSČ a OV KSČ.

Provedou: soudruzi Rudolf Barák, Václav Škoda, Václav Nosek, Václav Aleš, Jindřich Uher, Viliam Široký, Antonín Novotný.

PŘÍLOHA 3

**Přehled o počtech přesídlených kulackých rodin
od vzniku akce až do dnešního dne, tj. od 1. 9. 1951 do 24. 8. 1953**

Kraj	Vysídleno z krajského prostoru	Vsídleno do kraj- ského prostoru na ČSSS	Poznámka
České Budějovice	138	87	
Hradec Králové	94	114	
Jihlava	179	105	
K. Vary	5	—	
Liberec	75	141	
Pardubice	145	128	
Plzeň	120	57	
Praha	192	341	
Ústí n. Lab.	99	159	
Brno	40	—	
Gottwaldov	11	—	
Olomouc	20	210	
Ostrava	42	44	
Bratislava	67	11	
Báňská Bystrica	77	—	
Košice	33	—	
Nitra	49	24	
Prešov	19	—	
Žilina	16	—	
Celkem	1421	1421	

Vedle toho nachází se ve zdejším oddělení 114 případů v různém stupni rozpracování, u nichž před rozkazem s. ministra byla zajištěna bytová jednotka na ČSSS a oznámeno to příslušným okresním národním výborům.

Dále nahromadilo se v oddělení od dne rozkazu s. ministra k zastavení akce dalších 171 nových případů.

V Praze, dne 24. srpna 1953

PŘÍLOHA 4

Náčelník odd. pro mim. opatření
kpt.
MNB – odbor V
(vyšetřující orgán vyplní a zašle dvojmo)

Ladislav Hudec
z r. npor. Průša
Příloha 1

Operativní zjištění – neprovádět cestou výsledku!

Zjišťovací dotazník

**o rodinných příslušnících provinilého vesnického boháče a jiných osobách,
které v den zatčení provinilce žily s ním ve společné domácnosti
nebo na jeho usedlosti (majetkové podstatě) [Předloha 1]**

[V této edici uvádíme pouze soupis dotazníkových položek, typografická podoba neodpovídá originálu.]

Jméno provinilce:

Zatčen dne:

Dat

Řízení podle par. 283 tr. ř.

a narození:

Bydliště:

Dne ... žal. prokur.

č. j.

Místo, charakter a přibližný rozsah usedlosti:

Rodinní příslušníci:

Poř. čís.	Jméno	Roz.	Příbuz. poměr k zatčenému	Povolání dříve a nyní	Polit. orientace	Tělesná zdatnost

Jiné osoby (které a proč):

... odbor V

Úprava poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů.

T. roz. č. 27.

**Plán odsunu a pracovního rozmístění
rodinných příslušníků odsouzeného vesnického boháče**
[Předloha 2, příloha k Dotazníku]

Rodinní příslušníci, kteří mají být odsunuti a zařazeni na jiné než zemědělské práce (kde, kam, do kterého pracovního odvětví a se kterými vlastními rodinnými příslušníky).

Budou jej doprov. jeho vlast. rod. přísl.

1) Jméno:

2) Prac. odvětví:

3) Místo:

Rodinní příslušníci, kteří jsou určeni na zemědělské práce a mají být jako rodinný celek přesídlení na státní statek:

Rodinní příslušníci, se kterými bude naloženo v duchu čl. 3 nebo 4 směrnic (kde a jak):

Osoby, které byly vyloučeny z opatření směrnicemi stanovenými, ač v rozhodné době na usedlosti provinilého vesnického boháče žily (které a proč):

Podpis referenta:

Schválení ONV:

Schváleno vel. KV StB:

Rozhodnutí MNB odbor V.:

PŘÍLOHA 5

Generální prokuratura Praha.

Č –Leg.

Všem krajským a okresním
prokurátorům.

V Praze dne 8. srpna 1954.

Tajné!

Právní předpisy trestní:

Sbírka výnosů:

Skupina:

Věc: Směrnice pro stíhání neplničů státních dodávek v roce 1954

Strana a vláda učinily všechna opatření nutná k zvýšení zemědělské výroby na takovou výši, aby byla zajištěna výživa všeho obyvatelstva. Skutečné stavy hospodářských zvířat, zejména skotu a slepic, dosáhla plánované výše, tomu také nasvědčuje výše státních nákupů. Avšak výkup povinných dodávek je hluboko pod plán. Příčiny spočívají především v závadách hospodářsko-organizačního charakteru, ale také v tom, že proti sabotérům, spekulantům a lajdákům nebylo důsledně represivně zakročeno.

I prokurátoři, kterým byl znám tento stav, o kterém se dovídali ze zasedání rad ONV i ze správ plnomocníků výkupu, nevyužili všech prokurátorských prostředků, které mají k dispozici, k odstranění těchto závažných nedostatků a spokojovali se více méně s čekáním na trestní oznámení pro trestní zásah.

Ani všichni pracovníci státního aparátu si dosud plně neuvědomují, že při zajišťování výkupu povinných dodávek je třeba bezpodmínečně se řídit politickou směrnicí, která zní: „Drobného a středního zemědělce o plnění jeho povinností ke státu přesvědčit, kulaka k plnění jeho povinností donutit.“

V duchu této politické směrnice byla učiněna v celém státním aparátu opatření, jejichž cílem je podstatné zvýšení výkupu povinných dodávek, a tím plněného uspokojení obyvatelstva zemědělskými výrobky.

I.

Postup proti drobným a středním rolníkům, kteří notoricky neplní povinné
dodávky zemědělských výrobků.

Plnomocníci Ministerstva výkupu zpracují seznam všech neplničů povinných dodávek zemědělských výrobků a s neplniči provedou pohovory na MNV, případně ONV. Na notorické neplniče, u kterých se ani po tomto pohovoru nezlepšila dodávková morálka a kteří nesplnění dodávkových úkolů zaviniли sabotáží, spekulací nebo vyloženým lajdáctvím, podají prokurátoru podnět k trestnímu stíhání s návrhem na potrestání.

Před podáním toho podnětu prokurátorovi bude tento projednán také v radě ONV za účasti předsedy MNV z příslušné obce. Prokurátor se bezpodmínečně zúčastní každého takového zasedání rady ONV. Zde se budou prokurátoři dožadovat, aby podnět plnomocníka výkupu obsahoval zejména:

- a) výměr zemědělské půdy podle jednotlivých druhů s udáním bonity,
- b) plánované stavy dobytka a plánované osevní plochy,
- c) výši dodávek v rostlinné i živočišné výrobě podle jednotlivých druhů a časových údobí,
- d) výši nesplněných dodávek,
- e) hospodářský stav usedlosti,
- f) stanovisko plnomocníka k jednotlivým údajům zemědělce,
- g) opatření učiněná plnomocníkem k dosažení plnění dodávek.

K stíhání drobných a středních rolníků, kde základní metodou postupu státního aparátu je neustálé přesvědčování, nesmí dojít masově a procesy musí mít široce výchovný charakter.

Tam, kde podnět k tr. stíhání podají plnomocníci Min. výkupu, nebudou věci postupovány ONV. Trestná činnost bude kvalifikována zpravidla podle § 136 tr. zák. nebo podle § 39 tr. zák. spr.

II.

Postup proti kulakům, kteří neplní povinné dodávky.

Kulaci vidí v neplnění povinných dodávek jednu z forem třídního boje, kterou se nyní opět pokoušejí v celé šíři uplatňovat. Neplnění povinných dodávek bývá zpravidla výsledkem jejich sabotážní činnosti, již zemědělské výroby [sic]. Vláda jim poskytla všechny možnosti k produkci a nyní je třeba je donutit k plnění jejich povinností.

Trestní stíhání nebude se proto omezovat jen na podněty plnomocníka výkupu, ale zpravidla podnět k trestnímu stíhání budou podávat orgány VB, které sledují trestnou činnost kulaků v celé šíři. Každé trestní oznámení musí obsahovat stanovisko plnomocníka výkupu.

Úmyslná trestní činnost kulaků bude kvalifikována podle § 85 tr. zák., trestná činnost nedbalostní podle § 136 tr. zák. a tr. činnost spekulantů podle § 134 tr. zák.

III.

Zásady, kterými musí být bezpodmínečně vedeno trestní řízení proti neplnění povinných dávek.

Trestní řízení může pomoci k zvýšení dodávkové morálky vůbec jen tehdy, bude-li při něm dbáno přísně zajištění materiální pravdy provedeno rychle, správně, politicky zajištěno a náležitě využito [sic].

Při přezkoumávání zavinění budou prokurátoři v celém rozsahu přísně dodržovat směrnice gen. prokurátora pro činnost prokuratury ze dne 2. ledna 1954.

Od podání podnětu k trestnímu stíhání do vynesení rozsudku I. stolice nemůže plynout více než 14 dnů. Případné došetření věci provedou orgány Veřejné bezpečnosti podle přesných pokynů prokurátora nejdéle do čtyř dnů.

Zpravidla každý takový proces bude proveden veřejně a v místě závodu neplníče. Výsledky hlavního líčení musí být co nejvíce využity k masově-politické práci místním tiskem a přednáškami.

Masově-politická příprava procesu musí být důkladně projednána ve stranické organizaci a MNV.

K řádnému zajištění procesu a jeho správného využití bude před každým líčením porada, které se zúčastní okresní prokurátor, předseda senátu, pracovník kraj. prokuratury, kraj. soudní správy a náčelník OO-MV, přizváni budou též plnomocník výkupu, pracovník ONV a OV KSČ.

Pro posuzování trestnosti dílčích nedodávek platí stejné zásady jako při stíhání celoročních nedodávek. Okolnost menšího rozsahu nedodávek za kratší časová období neznamena menší nebezpečnost tr. činu pro společnost.

IV.

K provedení těchto zásad ukládám:

- 1) okresním a krajským prokurátorům zúčastnit se každého zasedání rady ONV a KNV, kde budou projednány otázky výkupu;
- 2) okresním prokurátorům podat v odůvodněných případech soudu na neplníče žalobu do šesti dnů od nápadu podnětu ke stíhání;
- 3) jestliže po došetření případu nelze žalobu podat, krajští prokurátoři ihned projednají věc s krajskými činiteli;
- 4) krajští prokurátoři budou schvalovat zamýšlený postup operativně, zpravidla přímo v okrese;

5) o všech případech až do odvolání Generální prokuratury podávat zprávy na vědomí v rozsahu výnosu č. Ev 34/53 – 4 odd. b/II-2, 3, 4.

V.

Výnosy Generální prokuratury ze dne 19. února a 21. června 1954 čj. 4Gt205/54 zrušuji.

Náměstek generálního prokurátora:

PŘÍLOHA 6

Materiál pro zásobovací komisi.

V Praze dne 13.6.1951.

Čís.: 12.

Tajné!

15 výtisků.

Placení nákladů na hubení amerického brouka vesnickými boháči

Návrh usnesení:

1) Vesniční boháči budou platit za každý hektar bramborových porostů ošetřených proti americkému brouku: v případě,

a) že budou pomáhat svou prací a potahy: 2500,– Kčs;

b) že se společné akce nezúčastní [...]: 3000,– Kčs.

Tento poplatek – paušální – je stanoven pro ošetření během celé vegetace podle směrnic o hubení amerického brouka.

2) Poplatky za hubení amerického brouka budou na vesnické boháče rozvrženy národními výbory a jejich prostřednictvím zúčtovány na rozpočet kap. 16, část 4, oddíl 9 „Hubení škůdců“.

3) Národní výbory budou dbát, aby vesniční boháči netajili nálezy amerického brouka.

J. Ďuriš, v. r.

Odůvodnění:

Při větším rozšíření amerického brouka je třeba, aby vesniční boháči, představitelé nejsilnější vrstvy domácí reakce, hradili náklady spojené s bojem proti americkému brouku, zavlečenému americkou reakcí – imperialisty na území naší republiky.

Rozvrh nákladů na vesnické boháče lze provést podle zákona č. 188/50 Sb. o zdokonalení výroby rostlinné, část III – Opatření proti škůdcům, § 23, odst. 1, 2, 3 a § 35, odst.1.

Výše paušálního poplatku byla stanovena takto: cena 1 kg Dynocidu pro soukromý sektor 19,80 Kčs, cena pro celostátní akce 11,20 Kčs. Při průměrném trojnásobném ošetření pozemku přijde na 1 ha spotřeba Dynocidu 120 kg, což představuje částku 2376,– Kčs. Připočteme-li k tomu dopravné, skladné a opotřebením stroje, případně půdní desinfekci, dojdeme k částce 2500 Kčs na 1 ha ošetřených porostů.

PŘÍLOHA 7

Politický sekretariát ÚV KSČ

2905/9

Přísně tajné!

Číslo pořadu: 27

K bodu: Návrh zásad k provedení očisty zemědělských škol od dětí vesnických boháčů v době prázdnin

Podle usnesení organizačního sekretariátu ÚV KSČ z 6. května 1952 předkládá ministr zemědělství soudr. Nepomucký návrh zásad k provedení očisty zemědělských škol od dětí vesnických boháčů.

Provedené šetření o sociálním původu žáků zemědělských škol a zkušenosti s rozmisťováním absolventů ukazují, že na zemědělských školách je značná část žáků, jejichž rodiče jsou vesnickými boháči. Poněvadž tito žáci nemohou být postaveni na odpovědná místa, znamenalo by jejich další setrvávání na školách zbytečné náklady, které se v žádné formě národního hospodářství nevrátí. Navrhuje se proto jejich vyloučení ze škol a zařazení na manuální práci do rostlinné výroby na státních statcích.

Předkládá: soudruh Uher

11. června 1952

1. Schvaluje se návrh zásad k provedení očisty zemědělských škol od dětí vesnických boháčů.

2. Schvaluje se předložený text dopisu a jeho zaslání všem KV KSČ spolu se schválenými zásadami k provedení očisty zemědělských škol.

3. Ukládá se s. Nepomuckému a s. Noskovi zajistit provedení očisty podle schválených zásad.

4. Ukládá se s. Nepomuckému, aby do 8. října předložil organizačnímu sekretariátu ÚV zprávu, ve které bude zhodnoceno provedení očisty zemědělských škol od dětí vesnických boháčů.

5. Ukládá se s. Teslovi, aby prostřednictvím komunistů v ÚV ČSM zajistil pomoc při čistné akci na zemědělských školách.

6. Ukládá se ministroví školství, věd a umění s. Nejedlému, aby předložil do 15. července návrh na provedení očisty vysokých škol zemědělských od dětí vesnických boháčů a městské buržoazie.

Provede: s. Nepomucký, s. Nosek, s. Nejedlý, s. Uher, s. Tesla.

PŘÍLOHA 8

Krajský národní výbor
zemědělský referát, odd. IX/6

Příloha č. 1

Místnímu národnímu výboru v ...

Žádáme o zaslání níže uvedených údajů o rodičích žáka
zemědělské školy v

Vyplněný dotazník zašlete do ... července 1952 KNV, odd IX/6.

Podpis a razítko odesílatele

1) Jméno otce: Zaměstnání nyní:, v r. 1946:

Jméno matky: Zaměstnání nyní:, v r. 1946:

2) Majetkové poměry:

Jakou výměru půdy obhospodařují v ha ..., z toho orné půdy:,
výrobní oblast:

Jakou výměru půdy obhospodařovali v r. 1945 v ha:, z toho orné půdy:
....., výrobní oblast:

Obhospodařovanou usedlost osídlil?

3) Kolik námezdních sil zaměstnávají nyní: stálých, sezónních

Kolik námezdních sil zaměstnávali v r. 1945: stálých, sezónních

4) Provozují-li vedle zemědělství nějakou živnost (zahradnictví, hostinec, řez-
nictví):, mají-li jiné příjmy?

5) Jsou-li rodiče členy JZD? Jakého typu?

6) Jak plní dodávkové úkoly?

7) Jaký mají poměr k lidově demokratickému zřízení a k budování socialismu
na vesnici? (Vypsát podrobněji.)

Podpis tajemníka MNV:

Razítko:

Podpis předsedy MNV:

PŘÍLOHA 9

Organizační sekretariát ÚV KSČ

4934/8

Přísně tajné!

Číslo pořadu: 14

K bodu: Zpráva o provedení očisty zemědělských škol od dětí vesnických boháčů

Podle pracovního plánu předkládáme spolu s ministrem zemědělstvím s. Nepomuckým zprávu o provedení očisty zemědělských škol od dětí vesnických boháčů.

Podává: s. Uher

24. října 1952

Počet listů: 7

Návrh usnesení:

- 1) Zpráva o provedení očisty zemědělských škol od dětí vesnických boháčů se bere na vědomí.
- 2) Ukládá se ministrovi zemědělství s. Nepomuckému, aby:
 - a) ve spolupráci s ministrem pracovních sil s. Havelkou a s ministrem vnitra s. Noskem zajistil nástup vyloučených žáků na určená hospodářství státních statků a vyvodil důsledky z nesprávného postupu KNV a ONV při zařazování vyloučených žáků na jiná pracoviště;
 - b) zajistil zlepšení ubytovacích podmínek vyloučených žáků na vybraných hospodářstvích státních statků;
 - c) předložil do 15. 12. 1952 organizačnímu sekretariátu ÚV KSČ zprávu o dokončení očisty zemědělských škol od dětí vesnických boháčů.

Provede: s. Uher, s. Nepomucký

Přehled o očistě v jednotlivých krajích.

	Počet žáků k 20. 9. 1951	Prověřováno	Z toho vylou- čeno ze studia	%	Nastoup.
1. Praha	934	800	71	9	*
2. Č. Budějovice	548	544	42	8	
3. Plzeň	810	810	30	4	
4. Karl. Vary	309	194	10	5	
5. Ústí n. L.	378	378	27	7	
6. Liberec	43	24	1	0,5	
7. Hradec Král.	343	244	13	5,5	
8. Pardubice	766	675	35	5	
9. Jihlava	364	265	30	11	
10. Brno	413	393	18	4,5	
11. Olomouc	730	730	97	13	
12. Gottwaldov	322	262	10	4	
13. Ostrava	506	490	20	4	
České kraje celkem	6466	5805	404	7	60
Slovensko	1753	1510	69	4,5	
Celkem ČSR	8219	7315	473	6	60

[* V řádcích 1–13 posledního sloupce společný příčný text: „Na státní statek Albrechtice 46 žáků, na státní statek Vlčice 14 žáků.“]

Příčina rozdílu mezi stavem žáků a počtem prověřovaných je v tom, že stav žáků je uveden k 20.9.1951 a během roku došlo ke změnám. Dále v tom, že dosud přes urgence část MNV nezaslala dotazníky.

V některých krajích nebyli prověřováni MNV žáci, jejichž rodiče byli podle údajů školy vesnickými boháči, ti byli prověřováni přímo před krajskou komisí.

Nástup vyloučených je uveden v celkovém počtu proto, že státní statek Albrechtice má přehled o nástupu vyloučených z jednotlivých krajů k 24. 9. 1952. U dalších 16 nastoupivších není známo, z kterých krajů pochází.

PŘÍLOHA 10

K čj. GP 023/65

Výtisk č. 5

Počet listů: 3

Stanovisko Nejvyššího soudu a Generální prokuratury k postupu při vyřizování podnětů v zemědělských věcech

Mezi množstvím podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona zaslaných Nejvyššímu soudu a Generální prokuratuře osobami odsouzenými pro protistátní činnost v letech 1949–1954 došla řada podnětů týkajících se odsouzených kulaků, příp. větších středních zemědělců zařazených v uvedeném období v tzv. seznamech kulaků.

Nejvyššímu soudu došlo dosud 30 takových podnětů, Generální prokuratuře 13. V těchto trestních věcech šlo skutkově obvykle o neobdělání zemědělské půdy, mnohdy v souvislosti s provedením HTÚP, s níž odsouzený nesouhlasil, o nesplnění předepsaného zástavu dobytka, o nedbalé obdělávání pozemků apod., a v důsledku toho o nesplnění předepsaných dodávek rostlinné a živočišné výroby. Po právní stránce bylo v těchto případech používáno kvalifikace sabotáže nebo ohrožení jednotného hospodářského plánu. Při předběžném přezkoumávání těchto podnětů bylo zjištěno, že trestní řízení i soudní rozhodnutí vykazuje v některých případech značné nedostatky, takže by bylo možno podat důvodnou stížnost pro porušení zákona, neboť jde o taková porušení zákona, která mohla mít vliv na rozhodnutí o vině a trestu. Porušení zákona obvykle spočívá v tom, že trestná činnost odsouzených nebyla v průběhu trestního řízení spolehlivě prokázána, nebyla prověřována obhajoba, zejména z toho hlediska, zda neplnění povinností odsouzeným při provozu jeho zemědělské usedlosti nebylo způsobeno objektivními překážkami.

Odsouzeným byly ukládány vedle trestu odnětí svobody i vedlejší tresty, především trest propadnutí jmění mnohdy bez ohledu na to, zda bylo uznáno za úmyslný nebo nedbalostní trestní čin. Výrok o vedlejším trestu propadnutí jmění byl obvykle odůvodňován obecnou úvahou o nepřátelství odsouzeného k lidově demokratickému zřízení. Úvaha vycházela většinou z třídního profilu odsouzeného, případně ze samotného skutku (notoriety), aniž by byly zjištěny konkrétní projevy a jednání, z nichž by nepřátelství odsouzeného vyplývalo.

Obecně tedy nutno konstatovat, že v řadě případů, v nichž došly Nejvyššímu soudu nebo Generální prokuratuře podněty k podání stížnosti pro porušení zákona, byl zákon porušen, ať již ve skutkových zjištěních nebo v právním posouzení jednání odsouzeného či ve výši a druhu uložených trestů.

Dále je třeba zdůraznit, že podle poznatků Nejvyššího soudu a Generální prokuratury dochází okresním i krajským soudům řada návrhů na povolení

obnovy ve prospěch odsouzených, která podávají buď samotní odsouzení nebo jejich rodinní příslušníci.

Odsouzení se domáhají zrušení rozsudků ve svých podnětech obvykle proto, aby docílili vrácení celých nemovitostí, případně ideální polovice majetku jejich rodinných příslušníků, obytných usedlostí, nebo proto, že odsouzení brání jejich dětem v životním uplatnění podle jejich představ nebo je určitou překážkou při rozhodování o přiznání důchodu.

Na operativních poradách obou našich orgánů bylo zaujato stanovisko v uvedených věcech stížnosti pro porušení zákona nepodávat, a to z těchto důvodů:

1) Od doby, kdy byly tyto věci vyšetřovány a souzeny, uplynulo obvykle více než 10 roků, takže v případě zrušení rozsudku a vrácení věci k novému projednání nelze již vzhledem k podstatě případů zjistit skutečný stav věci.

2) V případě zrušení rozsudků došlo by i ke zrušení výroku o propadnutí jmění, takže by bylo nutno majetek odsouzených vracet. Tento majetek je však téměř vždycky začleněn v socialistickém sektoru (JZD, státní statky) nebo slouží jiným způsobem veřejným účelům. Otázka vrácení majetku by se bezesporu za této situace setkala s nepochopením a nepříznivou kritikou veřejnosti.

3) Za předpokladu, že v případech zrušení rozsudků by v důsledku změny právní kvalifikace došlo k uložení mírnějšího trestu, nebo dokonce ke zproštění obviněných, bylo by nutno těmto osobám vyplácet ze státních prostředků značné finanční částky jako náhradu škody za nezákonnou vazbu či trest.

4) Každý případ, v němž by byla na základě podnětu ke stížnosti pro porušení zákona stížnost pro porušení zákona podána, byl by signálem k podávání dalších podnětů odsouzenými tohoto druhu, jichž z uvedeného období je nemálo.

Toto stanovisko Nejvyššího soudu a Generální prokuratury předkládáme za účelem jeho projednání na poradě XI. odd. ÚV KSČ, neboť lze očekávat, že po odložení podnětů Nejvyšším soudem nebo Generální prokuraturou budou se odsouzení se svými stížnostmi, příp. podněty, obracet na ÚV KSČ nebo jiné orgány.

Současně doporučujeme, aby na poradě byli přizváni zástupci zemědělského oddělení ÚV KSČ a ÚKRK.

Po zaujetí konečného stanoviska bude k jeho důsledné realizaci provedena instruktáž příslušných pracovníků justice a prokuratury.

V Praze dne 15. února 1965

Generální prokurátor

Předseda Nejvyššího soudu

Činné zálohy

Jiří Šťastný

Přestože po celou dobu trvání komunistické moci v ČSSR byly všechny důležité funkce ve státní správě a jejích orgánech důsledně obsazovány prověřenými a režimu oddanými lidmi a Státní bezpečnost budovala rozsáhlou agenturní síť svých spolupracovníků, snažil se represivní aparát a jeho bezpečnostní složky obsazovat obzvláště klíčové posty přímo svými pracovníky.

Tito příslušníci Státní bezpečnosti působili v organizaci či podniku, kam byli vysláni, převážně tajně a jejich činnost byla legalizována běžnými pracovními funkcemi. Vykonávali práci vyplývající z jejich pracovního zařazení, což zaručovalo jejich utajení, a zároveň plnili své „služební povinnosti“. Důležitost míst, která zastávali, mohla spočívat v umístění v zahraničí (což se týkalo především pracovníků rozvědky),¹ v možnosti přímo kontaktovat cílovou skupinu osob, která byla zájmem StB, nebo ve specifčnosti organizace v rámci státního aparátu. To umožňovalo StB skrytě ovlivňovat činnost takových organizací a kontrolovat skupiny osob, o které měla zájem.

Tato praxe nabývala postupem doby stále větších rozměrů, až měl bezpečnostní aparát na konci 80. let své pracovníky ve všech klíčových oblastech hospodářství a společenského života, které považoval za hodné zájmu.

Druhy úkolů, které příslušníci StB na pracovišti plnili, byly různorodé. Takto zařazení pracovníci měli ze své pozice v podniku, kam byly vysláni, možnost kontrolovat své nic netušící spolupracovníky a zjišťovat pro režim negativní aktivity a postoje osob pracujících na strategických místech, vybírat listovní zásilky a balíky směřující do nebo ze západních zemí, instalovat operativní techniku pro odposlech nebo sledování osob, budovat agenturní síť spolupracovníků StB, typovat vhodné kandidáty pro spolupráci, získávat kompromitující informace na „nepřátelské osoby“ apod. Byli jakousi prodlouženou a zároveň skrytou rukou bezpečnostního aparátu.

¹ Rozvědka, součást Státní bezpečnosti působící v zahraničí. V rámci StB se po převážnou část své existence označovala jako Hlavní správa rozvědky, krycím názvem I. správa MV (případně SNB).

Tato skupina příslušníků Bezpečnosti byla pro svou důležitost většinu své existence oddělena od ostatního aparátu a v terminologii StB byla označována jako „činná záloha“.

Specifickou skupinou takto legalizovaných pracovníků byli příslušníci rozvědky vysílání do zahraničí.² Krytí rozvědčíků v zahraničí pod legendou jejich diplomatických funkcí je jednou z „klasických“ zpravodajských metod. V moderní historii patří k nejčastěji používaným a běžně se využívá i v současnosti. Je samozřejmé, že byla často využívána také složkami Státní bezpečnosti.³

Například v roce 1953 bylo do západních zemí vysláno sedm příslušníků I. správy MV. Oficiálně odjeli pracovat jako diplomatictí pracovníci čs. zastupitelských úřadů. O úrovni, na jaké reprezentovali republiku, můžeme usuzovat z jejich kvalifikace. Kromě několikaměsíční speciální školy I. správy MV byla jejich odborná způsobilost na pováženou: vyslání byli nedostudovaný vysokoškolák, strojní zámečník, prodavač textilu, dva úředníci, kožešník a strojvedoucí. Jejich politický profil byl ovšem bez poskvrny.⁴

Možnosti umístit zpravodajské pracovníky do zahraničí prostřednictvím jejich diplomatického krytí využívalo samozřejmě i Ministerstvo národní obrany. Politické byro ÚV KSČ schválilo dne 7. 3. 1955 návrh na legalizaci orgánů MNO ve funkcích diplomatických úředníků v kap. státech a následně uložilo Alexeji Čepičkovi,⁵ Václavu Davidovi⁶ a Rudolfu Barákovi⁷ provést „*nutná opatření k uskutečnění usnesení*“, která byla odůvodněna „*potřebou Vojenského výzvědného zpravodajství*“⁸ umístit své orgány pod legálním krytím při-

² Práce a pravidla pro vysílání a legalizaci pracovníků rozvědných orgánů MV nebo ČSLA v zahraničí se řídila zvláštními předpisy, které jsou i v současné době pro studium z velké části nedostupné. Proto nejsou – až na některé kusé poznatky, které se podařilo získat (viz dále) – v této práci obsaženy.

³ Viz např. Rozvědná činnost komunistického bloku ve Spojených státech. Výpověď F. Augusta v podvýboru pro vyšetřování uplatňování zákona o vnitřní bezpečnosti a dalších právních ustanovení o vnitřní bezpečnosti právního výboru senátu Spojených států 12. 4. 1976.

⁴ AMV, fond A2/1, inv. j. 514, Návrh na vyslanie pracovníkov MV do kapitalistických štátov.

Další příklad (tentokrát z roku 1949) uvádí ve své knize Zpráva o putování v komunistických archivech Karel Bartošek (s. 65). Přetiskuje dokument o vyslání sedmi příslušníků MV, kteří byli formálně zařazeni jako pracovníci MZV.

⁵ V letech 1950–1956 ministr národní obrany.

⁶ V letech 1953–1968 ministr zahraničních věcí.

⁷ V letech 1953–1961 ministr vnitra.

⁸ Vojenské výzvědné zpravodajství: označení pro vojenskou rozvědku, tedy zpravodajskou složku MNO působící v zahraničí. Od r. 1951 fungovala jako zpravodajská správa GŠ. Podrobně viz: Štaigl, J.: Organizácia a hlavné smery činnosti čs. Vojenského výzvedného spravodajstva (rozvedky) v rokoch 1945–1967. Historie a vojenství, 2001, č. 2.

služníků zastupitelských úřadů (ZÚ), zvláště tam, kde nelze umístit vojenského přidělence. Oficiálně byli umístěni jako diplomatictí úředníci. “ Tito pracovníci sice z titulu své funkce podléhali vedení jednotlivých ZÚ a vykonávali jím přidělené úkoly, zároveň však pracovali pro vojenské zpravodajské složky. Rozdělení jejich činnosti bylo stanoveno speciální dohodou.⁹

Represivní režim Komunistické strany se však zaměřoval zejména na hledání nepřítelů v řadách vlastních občanů. Předvojem pracovníků bezpečnostního aparátu v činných zálohách na „vnitřní frontě“ můžeme nazvat bezpečnostní referenty, kteří působili na zvláštních odděleních nebo odborech¹⁰ při průmyslových závodech. Jejich úkolem byla „*obrana proti hospodářskému vyzvědačství, hospodářskému záškodnictví, tj. proti soudně trestným činům, namířeným proti plánovanému a řízenému hospodářství.*“

Při projednávání návrhu Statutu národních podniků průmyslových vznikl spor mezi Ministerstvem národní bezpečnosti a Ministerstvem průmyslu, a to v otázce podřízenosti bezpečnostních referentů. Ze strany Ministerstva průmyslu (konkrétně náměstka dr. Viléma Pitharta) byla vznesena námitka, že při projednávání plánu byla i s ÚV KSČ dohodnuta přímá podřízenost bezpečnostních referentů řediteli příslušného podniku, čímž mělo být dosaženo toho, „*že na závodě bude rozhodovat jen jedna osoba.*“ Ministerstvo průmyslu odmítalo převzít odpovědnost za stav, kdy by bezpečnostní referent kromě zajištění bezpečnosti závodu plnil ještě jiné úkoly a nebyl by přitom jeho zaměstnancem. Na závodě by pak existovali dva rozhodující činitelé.

Konečné stanovisko Ministerstva vnitra však jasně stanovovalo, že bezpečnostní referent je v důležitých podnicích po dohodě s Ministerstvem vnitra určen ředitelstvím podniku. Referentem mohl být československý státní občan „*státně spolehlivý, oddaný lidově demokratickému zřízení, starší 18 let.*“ [Podtrženo v orig.] Ten poté podle příkazů Ministerstva vnitra plnil všechny úkoly, které pro něho byly závazné. Podnik byl povinen referentovi poskytnout „*pomocný personál, vhodně umístěnou kancelář vybavenou nutným zařízením podle pokynů Ministerstva vnitra.*“

Přestože při zřizování těchto funkcí v roce 1950 se ze strany podniků objevily výše uvedené výhrady, byli nakonec podřízeni Ministerstvu vnitra.¹¹ Jejich činnost přetrvala do posledních dnů režimu. Jistě si ji pamatují například

⁹ SÚA, archiv ÚV KSČ, fond 02/2, sv. 35, a. j. 47, bod 7.

¹⁰ Protože ve většině případů je tento útvar označován pouze zkratkou ZO, je v dalším textu užíván tvar zvláštní odbor, který je o něco frekventovanější.

¹¹ AMV, fond A 2/1, inv. j. 8 – Schůze bezpečnostní komise dne 29. 9. 1950, s. 29–32.

všichni účastníci služebních cest, kteří po svém návratu museli absolvovat pohovory o svých případných stycích s cizími státními příslušníky.

V roce 1955 se realizuje snaha vedení Bezpečnosti tuto specifickou skupinu, jejíž příslušníci sice byli ve výkonu služby, ale aktuálně nepracovali v rámci resortu, vyčlenit od řadových příslušníků a také ji odděleně evidovat. V roce 1956 bylo na schůzi kolegia MV navrženo a následně schváleno zřídit v rámci správy kádrů MV zálohy se šedesáti plánovanými místy pro důstojníky studující na školách déle než jeden rok a příslušníky, kteří jsou uvolněni pro výkon funkcí mimo aparát MV. Jednalo se jednak o funkcionáře národních výborů, ale i o pracovníky MV „zařazené v civilních sektorech“ (např. Ministerstvo zahraničí). Takovýchto pracovníků bylo v roce 1955 na 65.¹²

Pojem „činné zálohy“ označoval v různých dobách rozdílné skupiny pracovníků MV s odlišným pracovním zařazením v rámci resortu a aktuálním místem výkonu. Poprvé se tento název objevuje (dřívější dokumenty nebyly nalezeny) v roce 1957. V té době označuje důstojníky a generály Hlavní správy Pohraniční stráže (HS PS), Správy vnitřní stráže (S-VS), Správy civilní obrany (S-CO), TV-MV a FOV-MV, kteří byli zvoleni do vedoucích funkcí státních, stranických a mládežnických organizací (nejdéle však na šest let, na dobu delší jednoho roku též studenti politické školy a příslušníci dočasně přidělení k výkonu služby u jiných ministerstev). K zařazení mohlo také dojít z „jiných vážných důvodů“, které však nebyly blíže specifikovány, a mohly proto představovat prakticky cokoliv.¹³

Evidenci příslušníků v činných zálohách si vedly jednotlivé součásti MV, pod které spadaly, a o jejich zařazování rozhodovali ministr vnitra, jeho náměstek nebo náčelník správy kádrů MV.

Přes trvající praxi se činné zálohy, fungující na základě rozkazů ministra vnitra a jejich následného schvalování stranickými orgány, dočkaly oficiální a zákonné legalizace až usnesením vlády ČSR č. 696 z 8. 8. 1958. Tímto usnesením byly schváleny „Zásady pro převádění a dočasné přidělování vojáků z povolání do oboru působnosti jiných ministerstev, ústředních orgánů a organizací“. V zákonu č. 76/1959 Sb., vydaném na základě tohoto usnesení, konkrétně v § 30, se objevuje také konkrétní zmínka o tom, že příslušníci zařazení do činných záloh mohou být vysíláni do civilních organizací a podniků v ČSR „k plnění úkolů obranného charakteru s ponecháním ve vojenské činné službě.“

¹² AMV, A 2/1, inv.j. 188, Schůze kolegia MV z 3. 3. 1955.

¹³ AMV, Základní ustanovení o průběhu služby důstojníků a generálů vojsk MV, RMV 151/1957 z 26. 8. 1957.

Příslušníci zařazení do činných záloh a vyslaní k civilní organizaci podléhali svým nadřízeným v resortu obrany nebo vnitra. Pokud měl civilní nadřízený v podniku jakékoliv návrhy či připomínky týkající se jejich personálních záležitostí, musely být předem schváleny ministrem obrany nebo vnitra, který samotné přidělení prováděl. Počet přidělovaných příslušníků schvalovala Rada obrany státu,¹⁴ která také rozhodovala, zda se započítávají do počtů zaměstnanců civilní organizace.¹⁵

V roce 1960 se objevuje nové rozdělení činných záloh, ve kterém oproti dřívějšímu přibyla skupina příslušníků vyslaných na „dlouhotrvající služební cesty v cizině“. Do činných záloh byli tedy zařazeni příslušníci MV, kteří:

I. byli zvoleni do vedoucích funkcí v národních výborech a v okresních, městských, krajských a ústředních stranických, mládežnických a jiných masových organizacích, a to na celé období výkonu této funkce;

II. studují v politických školách KSČ, odborných a vojenských školách, školách Ministerstva školství nebo na školách v zahraničí po dobu delší jednoho roku, a to na celou dobu studia;

III. jsou na dlouhotrvajících služebních cestách v cizině;

IV. z jiných vážných důvodů.¹⁶

Již o čtyři měsíce později se ukazuje potřeba sjednotit finanční náležitosti takto vysílaných příslušníků. Je pravděpodobné, že souběh výkonu funkce v rámci resortu MV a v přidělené organizaci nebo závodu musel vyvolat zmatky a nejasnosti, jakým způsobem má být vlastně takto vyslaný příslušník finančně odměňován. Pro jeho splnutí s prostředím a ostatními zaměstnanci musel – stejně jako ostatní – pobírat svou mzdu. Činné zálohy byly proto rozděleny na placenou a neplacenou část.¹⁷

Do placené činné zálohy byli ministrem vnitra zařazováni zejména ti příslušníci MV, kteří byly vysláni do zahraničí nebo kteří byli přidělováni k různým úřadům, organizacím nebo podnikům, a na civilním pracovišti tedy plnili úkoly bezpečnostních složek, které je k organizaci vyslaly.

Do skupiny neplacené činné zálohy pak byli zařazováni ti příslušníci MV, kteří odcházeli pracovat do stranického aparátu nebo byli zvoleni do vedou-

¹⁴ Původně byla Nejvyšší rada obrany státu zřízena zákonem č. 131/1936 Sb. „K přípravě a organizaci obrany státu“. Jejím předsedou byl předseda vlády, ostatní členy jmenoval a odvolával na jeho návrh prezident republiky.

¹⁵ Zákon Národního shromáždění č. 76/1959 Sb. o některých služebních poměrech vojáků.

¹⁶ AMV, RMV č. 9 z 15. 4. 1960, hlava 9.

¹⁷ AMV, Nařízení ministra vnitra ve věcech hospodářsko-finančních č. 17/1960, Peněžní náležitosti příslušníků MV přidělených k výkonu služby mimo resort MV – směrnice.

cích funkcí v národních výborech, JZD, ČSM a jiných společenských organizací nebo byli vysláni do politických, všeobecně vzdělávacích, odborných a vojenských škol, ve kterých místo služebního příjmu dostávali stipendium. (O finanční problematice činných záloh pojednává samostatná kapitola.)

Příslušníci neplacených činných záloh před odchodem na civilní pracoviště odevzdávali služební průkaz a zbraň. Placená záloha odevzdávala tyto náležitosti pouze na základě rozhodnutí náčelníka své součásti. V obou případech byly kmenové listy příslušníků vedeny odděleně a jejich likvidační listy byly označeny červeně písmeny ČZ.¹⁸

V roce 1968 provedl ministr vnitra Jan Pelnář¹⁹ v organizaci všech druhů záloh radikální změnu. Důvodem byl zřejmě narůstající počet příslušníků resortu (což souviselo s celkovým rozrůstáním Ministerstva), ale také postupné stárnutí velké části příslušníků MV. Nově byla zřízena tzv. dispoziční záloha, která zahrnovala již jen placenou činnou zálohu a další skupiny příslušníků, kteří měli nárok na služební plat. Dispoziční záloha zahrnovala:

- I. činnou placenou zálohu (plánováno 200 míst),
- II. zálohu pro absolventy škol (plánováno 50 míst),
- III. zálohu pro věkově starší příslušníky (plánováno 550 míst),
- IV. zálohu pro nadpočetné příslušníky (plánováno 600 míst).

Záloha pro věkově starší příslušníky byla určena těm příslušníkům, „jejichž pracovní schopnost vlivem dlouholetého duševního a fyzického vypětí nebo ze zdravotních důvodů neodpovídá dosud zastávané funkci.“ Ti pak byli přeřazeni na jinou, méně náročnou práci (nejdéle na 5 let) s tím, že jejich funkční plat byl ve spodní hranici platu před zařazením, maximálně však 2500 Kčs.²⁰ Do zálohy pro nadpočetné příslušníky se zařazovali příslušníci pro něž „v době organizační přestavby resortu MV“ nebylo vhodné umístění, ale počítalo se však s jejich budoucím zařazením v resortu nebo i mimo něj. Dále šlo o příslušníky, pro které nebylo uplatnění v resortu a kteří čekali na odchod do důchodu, a o skupinu příslušníků již propuštěných „z důvodů hodných zvláštního zřetele“. Doba takového zařazení nesměla být delší než dva roky a příslušníci pobírali funkční plat z poslední funkce, maximálně však 2000 Kčs.

V roce 1972 přichází ve struktuře činných záloh nejzásadnější změna. Nová pravidla je rozděluje na dvě skupiny příslušníků. Příslušníci SNB **přidělení**

¹⁸ AMV, Vysvětlivky k služebnímu předpisu MV-kádr-II-1 „Základní ustanovení o průběhu služby praporčíků, důstojníků a generálů MV“. NMV 55/1961 z 18. 11. 1961.

¹⁹ V letech 1968–1970 ministr vnitra ČSSR.

²⁰ Podle údajů ze statistické ročenky byla v roce 1968 průměrná měsíční mzda v ČSSR 1750 Kč.

AMV, RMV č. 64 z 1. 10. 1968.

k civilní hospodářské nebo rozpočtové organizaci a příslušníci **vyslaní** k plnění služebních úkolů v civilních organizacích.

První skupina přicházela do podniku po dohodě s jejím vedením. O přidělení rozhodoval přímo ministr vnitra nebo jeho náměstek ve svém kádrovém rozkaze, ve kterém byl uveden název a sídlo organizace.

Naproti tomu o příslušnících vyslaných k plnění služebních úkolů již pracovníci organizace vědět nemuseli.²¹ Vyslání se dělo na základě kádrového rozkazu služebního funkcionáře s kádrovou pravomocí nad vysílaným příslušníkem. V tomto rozkaze již z důvodu konspirace název organizace uváděn nebyl. Vyslaný pracovník pak měl za úkol plnit pokyny svého náčelníka a samozřejmě své pracovní povinnosti na příslušném pracovišti tak, aby nedošlo k jeho dekonspiraci. Z tohoto důvodu byly také obě skupiny příslušníků vedeny v evidenci MV odděleně od ostatních příslušníků.²²

Již o rok později bylo rozdělení upraveno a ještě důsledněji se rozlišilo, zda pracovníci MV zařazení v jakémkoliv druhu záloh pobírají mzdu nebo ne. Záloha se členila na dispoziční a neplacenou. Vznik neplacené zálohy umožňoval převést na volná místa v zálohách příslušníky SNB, kteří z různých důvodů nemohli vykonávat placené funkce, a tato uvolněná místa využít pro příslušníky ve výkonu služby. Dispoziční (tedy placená) záloha zůstala beze změn a členila se na:

- I. činnou zálohu,
- II. zálohu pro věkově starší příslušníky,
- III. zálohu pro přechodně nezařazené příslušníky,
- IV. zálohu pro příslušníky studující na školách.

Samotná činná záloha zahrnovala ty příslušníky, kteří byli:

- I. z důvodů obecného zájmu v dohodě s příslušnou civilní hospodářskou nebo rozpočtovou organizací přidělení se svým souhlasem k této civilní organizaci,
- II. v zájmu výkonu služby vyslaní k plnění služebních úkolů v civilní organizaci,
- III. přidělení k výkonu služby v zahraničí.

Do činné zálohy mohli být dále zařazeni ti příslušníci, kteří déle než šest měsíců nemohli vykonávat svou funkci z důvodu tzv. obecného zájmu, což znamenalo vykonávání politických a veřejných funkcí, a bylo jim uděleno služební volno s nárokem na služební příjem (tato kategorie si proti dřívějšímu

²¹ V textu příslušného RMV upravujícího tuto problematiku již není uvedena poznámka „v dohodě s příslušnou civilní organizací“.

²² AMV, Nařízení ministra vnitra ČSSR č. 12 z 30. 3. 1972 o náležitostech příslušníků SNB přidělených nebo vyslaných k civilním organizacím. Vydáno ministrem Ing. Radko Kaskem, CSc. (v letech 1970–1973 federální ministr vnitra).

polepšila a přešla z neplacené do placené zálohy), a kteří se školili pro plánované funkce, pro něž byli kádrovými rezervami. Zjednodušeně lze říci, že kategorie dispozičních záloh tedy zahrnovala příslušníky pobírající služební plat nebo se připravující na vyšší funkci a nevykonávající přímo svou služební funkci.

Při zařazování do činné zálohy se příslušník nejdříve ustanovil do funkce uvedené v tabulce o složení a počtu útvarů MV a následně byl převeden na místo v činné záloze.²³

V roce 1978 je již zřejmé, že praxe se natolik osvědčila a rozrostla, že dosavadní poněkud neurčitě legislativní ustanovení z roku 1959, dávající zákonný podklad existenci činných záloh, je nedostačující a je stále více upravováno a doplňováno interními akty MV.²⁴

Usnesením vlády ČSSR č. 247 ze dne 21. 9. 1978 „O schvalování zásad pro přidělování vojáků z povolání k civilním orgánům a organizacím“ byly s účinností od 1. 1. 1979 zrušeny dosud platné zásady upravující tuto problematiku. Důvody změn nejsou jasné, ale bylo jich zřejmě více. Změnila se struktura StB²⁵ a styl její práce. Je možné, že podle vedení MV již nastal čas využít zkušenosti z doby tvrdých perzekucí odpůrců režimu z poloviny 70. let. Zároveň tomu byl rok, co byla založena Charta 77, nejsilnější opoziční skupina v zemi.

V nově stanovených pravidlech je důraz kladen na přesné vymezení pravomocí, vztahy nadřízenosti, a zejména finanční a sociální náležitosti. Tato organizační vylepšení mají systém činných záloh zjednodušit, a hlavně zefektivnit.

Příslušník vybraný pro zařazení do činné zálohy musel splňovat některá specifická kritéria: věk do 40 let, odpovídající kvalifikace a vzdělání. Přidělování se zpravidla dělo ke konci kalendářního roku. Civilní organizace odpovídala za jeho odborné a politické vedení, naopak za odborný vojenský růst odpovídalo FMNO

²³ AMV, Nařízení ministra vnitra ČSSR č. 5 z 7. 2. 1973 o dispoziční záloze a neplacené záloze pro příslušníky SNB.

²⁴ Např. AMV, RMV ČSSR č. 45 z 10. 9. 1975 o provedení některých ustanovení zákona č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků, ve znění zákona č. 59/1969 Sb. Úkoly, které mají činné zálohy vykonávat, oproti znění zákona poněkud rozšiřuje. V čl. 22 uvádí: „*Voják z povolání vojsk Ministerstva vnitra může být přidělen k jiným ministerstvům a úřadům nebo jim podřízeným zařízením, podnikům a organizacím k plnění úkolů obranného charakteru a jiných speciálních úkolů.*“

²⁵ V uplynulém období proběhlo několik reorganizací struktury StB, zřejmě nejzásadnější v letech 1969 a 1974.

nebo FMV. Plánované počty činných záloh nadále schvalovala Rada obrany státu na základě návrhů Ministerstva vnitra a Ministerstva národní obrany.²⁶

Lze usuzovat, že o zařazení do „lukrativní“ skupiny dispoziční zálohy byl mezi příslušníky mimořádný zájem a byla vyhledávána zejména skupinou starších příslušníků SNB.²⁷ V roce 1983 jsou proto z dispoziční zálohy vyjmuti věkově starší příslušníci (viz výše rozdělení dispozičních záloh) a zůstávají v ní kategorie činné zálohy, přechodně nezařazení příslušníci a příslušníci studující na školách. V nové úpravě bylo dokonce výslovně uvedeno, že „v záloze pro přechodně nezařazené příslušníky [což byla kategorie, kde byly podmínky k zařazení natolik obecné, že se daly nejsnáze obejít, šlo např. o nemožnost aktuálního služebního zařazení a výhled na opětovné zařazení do funkcí] nesmí být zařazen příslušník, který splnil podmínku na starobní důchod.“²⁸

Na přelomu let 1987 a 1988 se Ministerstvo vnitra opět snažilo praxi zařazování příslušníků SNB do činných záloh sjednotit. Ministr vnitra nařídil provést kontrolu tohoto postupu a kádrová správa FMV, pověřená touto kontrolou, proto formuluje zatím nejpodrobnější pravidla pro vymezení činných záloh. Zařazením do činné zálohy se od 1. 2. 1988 obecně rozumělo **přidělení** nebo **vyslání** příslušníka k civilní organizaci, což se mluvou SNB označovalo jako „organizační opatření k zajištění zvláštních případů služby příslušníků mimo resort FMV z důvodů obecných nebo důležitých zájmů služby.“

Příslušníci zařazení v činných zálohách měli být zkušení a politicky vyspělí, museli splňovat kvalifikační předpoklady pro zařazení na místo v civilní organizaci. Nesměli dosáhnout důchodového věku (ten byl u příslušníků MV 55 let, výjimky do 60 let mohl udělovat ministr vnitra). Nesměli zastávat ústavní funkce, do kterých jmenoval prezident nebo vláda. (I na takovéto případy však bylo pamatováno: jestliže by příslušník byl do takové funkce navržen stranickou organizací podniku, kam ho vysadila SNB, byl by jeden den před tímto jmenováním ukončen jeho služební poměr.)

Po dobu zařazení v činné záloze byl příslušník přidělen do kádrové a materiální péče útvaru, který ho měl tzv. metodicky řídit a který ho také vedl ve svých „tabulkových“ místech. Z toho vyplývalo, že nadřízeným příslušníka v činné záloze byl náčelník útvaru, kam příslušník spadl a který také nad ním

²⁶ Šestistránkový text těchto zásad se veřejnosti představil pouze ve dvanácti řádcích textu novelizace § 30 zákona č. 76/1959 Sb. o některých služebních poměrech vojáků, ve znění zákona č. 59/1969 a zákona č. 100/1970 Sb.

²⁷ Viz níže.

²⁸ AMV, Nařízení ministra vnitra č. 25 z 7. 12. 1983.

měl kádrovou a kázeňskou pravomoc. I zde však existovaly výjimky, jejichž udělení si vyhradoval sám ministr. Návrh na zařazení podával příslušný náčelník útvaru SNB (FMV) a vyjadřoval se k němu náčelník kádrové správy FMV, který si mohl vyžádat další podklady a stanoviska a následně návrh předložil ministrovi. Příslušný náčelník byl povinen sledovat opodstatněnost zařazení příslušníka v civilní organizaci a „*přihlížet přitom k jeho přínosu pro resort FMV.*“ O počtu a výsledcích práce činných záloh vypracoval roční zprávy, které prostřednictvím náměstka předkládal ministrovi jako zvláštní přílohu ročního vyhodnocení práce útvaru.

Nadále bylo udržováno rozdělení činných záloh na přidělené a vyslané (viz výše).

„Přidělování“ příslušníků k civilní organizaci se uskutečňovalo „*z důvodů obecného zájmu v dohodě s civilní organizací a se souhlasem příslušníka.*“ Nejjednodušší byla situace v případech, kdy byla v civilní organizaci vytvořena příslušná pracoviště, pro která byla plánovitě systematizována funkční místa vojáků z povolání a vojsk MV (odborníky obrany a bezpečnosti, odborníky branné a vlastenecké výchovy apod.). Jestliže v organizaci nebyla vhodná funkce systematizována, a tudíž ani nebyla kryta rozpočtem, mzdovým fondem nebo zvláštním fondem Ministerstva financí, ustanovil se příslušník do funkce na volné místo v záloze, které bylo pro takové případy vyčleněno při kádrové správě MV. Počet takových funkčních míst v záloze, ale i v civilní organizaci, určoval po dohodě s ní ministr vnitra ČSSR. Jestliže měl útvar SNB (FMV) zájem přidělit svého příslušníka k jiné než ministrem vnitra určené organizaci, mohl jeho náčelník po dohodě s organizací přidělení navrhnout. Mzdové a další náklady však v těchto případech „nad plán“ přebíralo MV.

Za zařazení k civilním organizacím odpovídala kádrová správa a v ostatních případech (tyto případy se však nepodařilo dohledat) příslušní náčelníci útvarů. Návrh na přidělení byl předem projednán s vedoucím civilní organizace a v některých případech také stranickým orgánem. Vedoucí civilní organizace byl také seznámen s „náležitostmi příslušníka“ a s „omezením práva disponovat příslušníkem“.

„Vysílání“ příslušníků uskutečňované „*z důležitých zájmů služby k plnění služebních úkolů v civilní organizaci*“ bylo využíváno v případech, kdy nebylo možné využít technické zpravodajské prostředky (odposlechy či jinou techniku) nebo agenturu v prostředí. Stejně jako dříve měla být příslušnost nového zaměstnance ke složkám SNB před pracovníky utajena. V mnoha případech byla utajována také totožnost příslušníka, což vyžadovalo jeho vybavení krycími doklady. O „legalizaci“ rozhodoval náčelník útvaru, odpovědný za splnění služebního úkolu. Ten také mohl udělit výjimku z utajení a informovat vy-

braného pracovníka organizace o vyslání příslušníka. Tyto výjimky se vztahovaly převážně na případy funkcí v odborech zvláštních úkolů.

Takto vyslaný „pracovník“ byl zařazen dle systematizace organizace a figuroval ve všech jejích výkazech a materiálech jako řadový zaměstnanec. Návrh na vyslání předkládal náčelník útvaru, který příslušníka řídil, ke schválení přímo ministrovi vnitra ČSSR, ostatní náčelníci pak příslušnému náměstkovi. Řídící náčelník musel zpracovat konkrétní plán úkolů a následně kontrolovat jejich plnění. Příslušník vyslaný do civilní organizace setrval v dosud zastávané funkci v rámci MV, výjimkou byli náčelníci správ a jejich zástupci. V případech, kdy se při jeho návratu do MV plánoval jeho služební postup, nebo v případě, že služební poměr skončil odchodem do důchodu, se povýšení provedlo zároveň se zařazením k organizaci.²⁹

Příslušníci v činných zálohách plnili úkoly nejen pro svůj „mateřský“ útvar, ale vzhledem k výjimečným možnostem, které měli, se je snažily úkolovat i jiné součásti MV a také ZS GŠ MNO.³⁰ Vedení útvarů MV, které je vysazovalo, si však tyto pracovníky chránilo a vyžadovalo, aby případné požadavky s nimi byly konzultovány. V rámci součásti však byli řízeni a plnili různé úkoly podle jejich tématického obsahu.

Jako příklad může sloužit příslušník II. správy SNB (hlavní správa kontrarozvědky SNB) pplk. JUDr. Bohuslav Laška, vysazený v letech 1981 až 1990 jako vedoucí ZO na Federální ministerstvo zahraničního obchodu (FMZO). V roce 1988 plnil primárně úkoly zadané jeho šestým odborem,³¹ zaměřené na „ochranu čs. ekonomiky“, které spočívaly v *„typování osob k jejich získání za spolupracovníky StB a získávání poznatků a materiálů k vnějším ekonomickým vztahům a přestavbě hospodářského mechanismu v ČSSR.“* Zároveň byl ale v rámci úkolů II. správy SNB jako celku (kam spadala také ochrana státního tajemství) souběžně úkolován 8. odborem II. S-SNB, majícím tuto problematiku na starosti.³² Kromě tohoto se ho pokoušela úkolovat Zpravodajská služba Generálního štábu a další složky MV a další nespecifikované součásti SNB. Laška dále zajišťoval styk I. S-SNB s ministrem a vedením FMZO a pro I. S-SNB plnil i další úkoly. Z těchto důvodů se po téměř roce a půl, kdy tento

²⁹ AMV, přír. č. 742/2, A/94, Zásady pro přidělování a vysílání příslušníků SNB k civilním orgánům a organizacím, příloha č. 1 k čj. K-00186/20-87 F, které vstoupily v platnost 1. 2. 1988.

³⁰ Zpravodajská zpráva GŠ MNO, vojenská rozvědka, která stejně jako I. S-SNB působila v zahraničí. Podléhala MNO.

³¹ Problematika FMZO, PZO, obchodní zastoupení zahraničních firem, mezinárodní výstavy a veletrhy.

³² Odbor II. S-SNB mající na starosti ochranu státního tajemství.

pracovník působil jako činná záloha, řešila otázka, který útvar II. S-SNB ho vlastně bude řídit a úkolovat.³³

Činné zálohy na konci existence Státní bezpečnosti

Činné zálohy složek StB samozřejmě fungovaly až do posledních chvil existence komunistického režimu. K 1. 9. 1989 v nich bylo zařazeno celkem 180 příslušníků.

Dne 17. října 1989 se u ministra vnitra ČSSR Františka Kincla³⁴ konala operativní porada, která měla na programu analýzu činných záloh FMV, jejich přínos pro bezpečnostní službu a návrh opatření.³⁵ V následné důvodové zprávě, zpracované I. náměstkem ministra vnitra ČSSR genpor. Ing. Alojzem Lorencem, CSc.,³⁶ bylo především konstatováno, že zařazování činných záloh se děje nekoordinovaně, jejich řízení je nedůsledné a málo racionální, úkolování nekonkrétní a často málo kvalifikované. Jedním z důsledků tohoto stavu bylo, že příslušníci činných záloh se až příliš věnovali svým legalizačním povinnostem. Rozdělení činných záloh bylo následující:

Vnitřní a organizační správa Federálního ministerstva vnitra (VOS FMV): 48³⁷
II. S-SNB: 43

IV. S-SNB (správa sledování SNB): 9

V. S-SNB (správa ochrany stranických a ústavních činitelů SNB): 2

VI. S-SNB (správa zpravodajské techniky SNB): 47

Krajské správy Federálního ministerstva vnitra (KS FMV): 21

Správa pro plán, rozpočet a sociální zabezpečení FMV (SPRSZ FMV): 3

Federální správa Veřejné bezpečnosti (FS VB): 4

Správa tělesné výchovy a sportu SNB (STVS SNB): 1

³³ Vyhodnocení činnosti činných záloh zařazených na centrálních organizacích Federálního MZO z 15. 11. 1988, podepsán VSRS I. odd. 6. odb. kpt. Ing. Jiří Horák

Vyhodnocení činné zálohy vysazené na objektu FMZO z 11. 11. 1988. AMV r. č. 2172 (FMZO) část 22, s. 10–11.

³⁴ V letech 1988–1989 ministr vnitra ČSSR.

³⁵ Srov. Žáček, P.: *Iluze a realita: poslední pokus o reformu Státní bezpečnosti: Securitas imperii* 3.

³⁶ Podrobně Žáček, P.: *Kariéra Alojze Lorence: Vzestup a pád chladného technokrata*. In: *K sedmdesátinám Milana Otáhalo. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1998*.

³⁷ Z toho 13 byli oficiální představitelé FMV v zahraničí a 15 operativních příslušníků působících na rezidenturách v socialistických a rozvojových zemích. Tito příslušníci se zaměřovali především na čs. emigranty a plnily úkoly vyplývající z uzavřených smluv s partnerskými bezpečnostními složkami. Jejich vysílání se uskutečňovalo na základě reciprocity zakotvené ve smlouvách mezi partnerskými ministerstvy. Tito příslušníci se zaměřovali především na čs. emigranty a byli řízeni odborem mezinár. styků vnitřní a organizační správy FMV po dohodě s operativními útvary.

XII. S-SNB (správa kontrarozvědky SNB Bratislava): 2

Naprostá většina činných záloh byla zařazena v legalizačních funkcích. Nedostatky při vysazování činných záloh spočívaly podle Lorence především v tom, že byly umísťovány zejména do pozic na ZO a například příslušníci II. S-SNB byli vysazováni do legalizovaných míst na základě přetrvávajícího směru vytyčeného po roce 1969, který dával na důležitých federálních ústředních orgánech důraz na ochranu utajovaných skutečností. Pracovníci vysílání do organizací byli bez odborného vzdělání a operativních zkušeností. V budoucnu měli být zařazeni především na pozicích vhodnějších pro plnění operativních úkolů. Například z celkového počtu 43 příslušníků II. S-SNB zařazených v zálohách jich bylo 16 (tj. 37%) legalizováno na zvláštních odborech a 27 (tj. 63 %) na funkcích „lépe operativně využitelných“. U 150 příslušníků (tj. 85 % celkového počtu) v činných zálohách byl „*předpoklad k širšímu operativnímu využití*.“ Toto navýšení operativy mělo nastat zejména u příslušníků IV. a VI. S-SNB zařazených v zájmových objektech. Tito povětšinou techničtí specialisté se měli v budoucnu účastnit i jiných úkolů. Zaměření činných záloh se doposud příliš orientovalo na dílčí požadavky jednotlivých útvarů a málo se řídily „celkovými operativními potřebami“. Přes konstatování, že hlavní problém nespatřuje v činnosti samotných příslušníků zařazených do činných záloh, ale především v jejich vedení, koordinaci, úkolování a kontrole, dochází Lorenc k závěru, že „*nelze celkově vyjádřit uspokojení nad současnou efektivností využívání činných záloh*“, zejména ve vztahu k operativním potřebám kontrarozvědky. Ty byly definovány následovně.:

- I. odhalování záměrů, zájmů a konkrétních nepřátelských akcí ze strany vnějšího i vnitřního protivníka ve vztahu k ČSSR;
- II. odhalování kádrových pracovníků a agentury nepřátelských zpravodajských služeb a dokumentace jejich konkrétní rozvědné činnosti na území ČSSR;
- III. zabezpečení ochrany utajovaných skutečností s důrazem na včasné odhalení a zamezení případných úniků utajovaných informací;
- IV. vytváření kvalitních agenturních a operativně technických pozic na místech představujících zpravodajský zájem protivníka a v bázích jeho zájmových osob;
- V. zabezpečení kontrarozvědné ochrany důležitých (vyčleněných) objektů, politických, státních a ekonomických zájmů ČSSR proti podvrtné činnosti vnějšího i vnitřního protivníka;
- VI. vytváření podmínek k rozvoji speciální bezpečnostní techniky.

Podle vedení MV mělo k většímu operativnímu využití příslušníků IV. a VI. S-SNB legalizovaných v zájmových objektech pomoci týdenní odborné kurzy pod vedením II. S-SNB.

Dosavadní rozmístění a počty činných záloh měly být nejen zachovány, ale na místech, kde byl jejich stav nedostatečný, měly být dále rozšiřovány a vytvářeny nové, „zejména skryté operativní pozice“ (viz dále). V objektech, které představovaly „zvýšený zájem a činnost protivníka“, měly být vytvořeny zcela nové pozice. Například u II. S-SNB se předpokládal nárůst o 15 míst v objektech vyčleněných ke státobezpečnostní ochraně, u VI. a XII. S-SNB o pět míst (VI. S-SNB chtěla navýšit stav u Státní plánovací komise a v n. p. SEPAP Štětí; viz dále). Tyto nově vytvářené činné zálohy se měly zřizovat nezávisle na tabulkových místech útvarů.

Na této poradě také padla zajímavá připomínka ze strany II. a XII. S-SNB. Oba útvary navrhly využívání tzv. skrytých činných záloh. To spočívalo ve vytypování vhodného civilního pracovníka přímo v zájmovém objektu (orgánu, organizaci) a jeho následném přijetí k SNB s tím, že byl ponechán na původním pracovním místě už jako činná záloha. Tato cesta umožňovala lepší utajení příslušnosti pracovníka k útvarům SNB než náhlý příchod nového pracovníka. Tato možnost byla zřejmě využívána i v dřívější době, protože vedení II. S-SNB poukázalo na nedocnění této možnosti v minulosti.

Garantem pro splnění nových úkolů měla být II. S-SNB, která se stala odpovědnou za stanovení a zaměření pravidel operativních úkolů pro činné zálohy FMV jako celku. V souvislosti s možností vytvoření „skrytých“ činných záloh měl náčelník II. S-SNB společně s náčelníky VOS FMV a kádrové správy FMV zhodnotit, zda realizace této akce vyžaduje konkrétní změnu stávajících předpisů a v případě nutnosti změny předložit do 30. 12. 1989 ministroví vnitra konkrétní návrh. Samostatně měl být řešen návrh správy tělovýchovy a vrcholového sportu FMV, který předpokládal vysazování příslušníků SNB („*zkušených trenérů*“) jako činných záloh do funkcí státních trenérů.

Celkově vyplývají z obsáhlého a kritického hodnocení dva závěry. Šlo o zásadní posilování úlohy II. S-SNB, které byly svěřovány úkoly (viz výše) zasahující do pravomocí dalších správ SNB. Vliv kontrarozvědky zasahoval i do zahraničí, protože jí byl zaručen větší vliv na výběr, úkolování a kontrolu operativních pracovníků v činných zálohách zařazených při OMS VOS FMV a působících v zahraničí (viz výše). Dalším závěrem byla snaha o zefektivnění práce činných záloh, zejména o jejich maximální využití v operativní činnosti.

Smysl a účel těchto kroků vycházel z „*probíhajících a předpokládaných změn ve vývoji operativní situace*“ jako byla „*aktivizace činnosti vnějšího i vnitřního protivníka a změny ve vnějších ekonomických vztazích*“.

Zajímavým dokumentem je přehled objektů, u kterých se v průběhu roku 1990 počítalo s rozšířením míst pro činné zálohy FMV, a konkrétních funkcí, které měly obsadit. Ze seznamu institucí lze odvodit hlavní centra zájmu StB v posledním roce její existence.

II. S-SNB

Úřad průmyslového vlastnictví (ÚPV ČSSR): zást. ved. ZÚ

Ministerstvo financí (MF ČSSR): zást. ved. ZÚ

Federální ministerstvo paliv a energetiky (FMPE): zást. ved. ZÚ

Ministerstvo kultury (MK ČSR): skrytá operativní pozice

Mezinárodní organizace novinářů (MON): tiskový tajemník – skrytá operativní pozice, ředitel kádrového a personálního úseku³⁸

ORBIS: ředitel kádr. odboru TAO (Tisková agentura Orbis)

Úřad pro církevní záležitosti: skrytá operativní pozice

Ministerstvo zdravotnictví (MZd ČSR): zást. řed. zahr. odboru

Fakulty, tajemník - Skrytá operativní pozice

tajemník - Skrytá operativní pozice

ČSA: bezpečnostní referent

Ekonomický ústav Československé akademie věd: kádrové oddělení – skrytá operativní pozice

Československá akademie věd: odbor zahraničních styků

XII. S-SNB

Mezinárodní telefonní a telegr. ústředna

Mezinárodní zrychlená pošta

Vybrané hotely v Bratislavě

Ministerstvo kultury SSR: skrytá operativní pozice

Ministerstvo zdravotnictví SSR: zást. řed. zahr. odboru

VI. S-SNB

Státní plánovací komise (SPK): odbor rozvoje vojenské vědy a techniky

SEPAP Štětí: dislokované pracoviště odb. techniky.³⁹

³⁸ Mezinárodní organizace novinářů byla založena v roce 1946. Krátce po jejím založení z ní vystoupila většina zástupců západních zemí, protože organizace zastupovala pouze sovětské zájmy. Podle západních odborníků byla podřízena mezinár. oddělení ÚV KSSS. Od roku 1947 sídlil její sekretariát v Praze. Podle vlastních materiálů sdružovala až 250 000 členů. Od 60. let se orientovala na rozvojové země a školila novináře ve svých školících střediscích (Kuba, Irák, Vietnam, KLDR, Maďarsko, ČSSR, Rumunsko). Zájmy MONu vždy kopírovaly zájmy SSSR a její prohlášení a stanoviska se shodovala se zájmy SSSR. Podrobně Roth, P.: Mezinárodní organizace novinářů v Praze jako nositel sovětského vlivu. In: Zprávy spolkového institutu pro mezinárodní studie o Východu. 1987.

V roce 1988 pracovalo na tomto dislokovaném pracovišti odboru dokumentační techniky VI. S-SNB 20 pracovníků (jeden příslušník a 19 pracovníků v činných zálohách). Zajišťovalo potřeby FMV a spřátelených bezpečnostních sborů a provádělo výzkum a vývoj materiálů sloužících k výrobě všech státně důležitých dokumentů. Vedení FMV mělo zájem o jeho rozšíření.⁴⁰

Tuto analýzu vzal ministr vnitra na vědomí a následně uložil:

- I. náměstkovi MV ČSSR genpor. Ing. A. Lorencovi, CSc., zabezpečit plnění úkolů vyplývajících z analýzy pro výkonné útvary StB a následující vyhodnocení činných záloh FMV (kromě I. S-SNB) předložit ministrovi vnitra ČSSR do 30. 12. 1990;
- II. náměstkovi MV ČSSR plk. Otto Sedlákoví projednat s náčelníkem STVS SNB jím předložený námět na vysazování příslušníků uvedené správy do činných záloh FMV a předložit MV ČSSR do 30. 12. 1990 návrh konkrétního postupu;⁴¹
- III. náčelníkům útvarů FMV řídících činné zálohy zabezpečit plnění úkolů vyplývajících pro útvary z analýzy;
- IV. náčelníkovi II. S-SNB v součinnosti s náčelníky KS FMV, IV. a VI. S-SNB připravit a v průběhu 1. pololetí 1990 uskutečnit krátkodobý odborný operativní kurs pro činné zálohy IV. a VI. S-SNB využívané k plnění dílčích operativních úkolů zadaných II. S-SNB.

Stejně jako v předcházejících letech předávali pracovníci v činných zálohách působící na zvláštních odborech (odděleních) státních podniků svodné informace popisující situaci u jejich zaměstnavatelů z pohledů majících význam pro státní bezpečnost. Tyto informace o „státobezpečnostní situaci“ zahrnovaly informace o celkové situaci v podniku, operativní poznatky, které se týkaly především nezákonného jednání jejích pracovníků ať už na úrovni prověřených informací nebo různých „osobních informací“. Dále předávali

³⁹ Při n. p. SEPAP Štětí pracovalo 1. samostatné odd. výroby papíru 7. odb. VI. S-SNB, které zajišťovalo speciální grafické papíry pro falzifikáty využívané převážně I. S-SNB. (Schovánek, R.: Organizační vývoj technických složek MV 1964–1989 (II.). Securitas imperii č. 2, Úřad dokumentace a vyšetřování činnosti Státní bezpečnosti, Praha 1995

„Analýza činných záloh FMV, jejich přínos pro bezpečnostní službu a návrh opatření.“ 15. 9. 1989, čj. CB-0085/01-89, přílohy.

⁴⁰ AMV, Přehled příslušníků zařazených v ČZ MV ČSSR – zaslání. Zasláno náčelníkem VI. S-SNB plk. JUDr. Milanem Šimůnkem, CSc. Kádrové správě FMV 14.11.1988. čj. T 0170/KO-88.

⁴¹ Zmiňovaný návrh se nepodařilo dohledat, lze pouze usuzovat, zda byl shodný s plány náčelníka STVS FMV z roku 1987. V tomto období navrhoval funkci odborného poradce na správě pro tělesnou výchovu a sport úřadu předsednictva vlády ČSSR ponechat, pouze po zhodnocení OH 1988 ji obsadit novým pracovníkem a místo trenéra reprezentantů silniční cyklistiky po zhodnocení OH 1988 zrušit.

informace o stycích pracovníků podniku s cizinci, o stavu a úrovni ochrany utajovaných skutečností, případně o dalším aktuálním dění v podniku.⁴²

Dne 24. 11. 1989 podává pracovník FMZO ZIMA informaci o státobezpečnostní situaci na Federálním ministerstvu zahraničního obchodu. Informuje o schůzích, které se konaly na ministerstvu, PZO Tuzex a Motokov, kde se rozhodovalo o případné účasti jejich pracovníků na generální stávce.

Dne 28. 11. 1989 informuje mjr. Kavan o „rušném“ průběhu zvolení nového předsedy ZO KSČ. Předává osobní data a místo bydliště údržbáře hlavní technické správy FMZO, který na tomto úseku požadoval zřízení lidové iniciativy. Dále uvádí, že *„v objektu nejsou žádné veřejné nespokojené projevy, letáky se nevyskytují, je cítit slabá podrážděnost členů KSČ a zájem o větší informovanost nestraníků.“*

Téhož dne informuje nepodepsaný pracovník ČZ o konaném aktivu celozávodních výborů KSČ, ROH a SSM a o přípravě ustanovení stávkového výboru. Přesto podle jeho slov *„ve všech organizacích zahraničního obchodu pokračuje normální práce bez rušivých jevů.“* Předal také text deklarace, kterou k situaci v ČSSR vydal místopředseda Komise Evropských společenství F. Andriessen při jednání ministrů zahraničních věcí.

Dne 29. 11. 1989 je datována poslední zpráva mjr. J. Kavana „Informace o průběhu StB situace v objektu FMZO HTS“. Zpráva informuje o činnosti stranických skupin a o mimořádné stranické schůzi. Dále uvádí, že *„mezi zaměstnance se dostaly letáky příjmů umělců, které vyvolaly značný zájem a pohoršení i mezi nestraníky. Z řad členů bylo však poukazováno na možnost reciprocity – tj. ukázání příjmů ved. funkcionářů KSČ. Vystoupení s. Urbánka značně posílilo vědomí všech komunistů – hlavně členů LM (na HTS je jednotka o síle asi 20 mužů).“*⁴³

Finanční náležitosti příslušníků v činných zálohách

Jak je vidět z předcházející kapitoly, nedílnou a také velice zajímavou součástí problematiky činných záloh bylo jejich finanční ohodnocení. Můžeme říci, že mezi příslušníky SNB se jednalo o jakousi finančně privilegovanou skupinu a o zařazení do ní byl velký zájem. Jejich výhod postupem doby stále přibývalo. V roce 1956 se na příslušníky v činné záloze pohlíženo jako by byli v činné službě a jejich služební příjem byl obecně složen ze služného (hod-

⁴² Informace o státobezpečnostní situaci za měsíc říjen 1989, příloha č. 1 k čj. CB-00119-17/9-89. AMV, r. č. 2172 (OB FMZO), část sv. 23, listy 92–112.

⁴³ Tamtéž.

nostní a funkční plat), přídavku za výsluhu let, kompenzačního přídavku, výchovného (v případě, že měli děti) a případného vyrovnávacího přídavku.⁴⁴ Od roku 1957, tedy od roku, kdy se v nalezených dokumentech pojem činných záloh poprvé objevuje, se činným zálohám započítává doba zařazení v činné záloze do doby činné služby a v jejím průběhu mohou být povyšováni a vyznamenáváni za výsluhu let stejně jako ostatní příslušníci.⁴⁵

Výpočet a výplata peněžních náležitostí se prováděly podle předpisů platných pro vojáky z povolání. Stejně tak měli tito příslušníci nárok na sociální a „naturální“ náležitosti, které příslušely příslušníkům MV nebo MNO.⁴⁶

V roce 1960 se však zavádí praxe, která je charakteristická pro činné zálohy už po celou dobu jejich další existence. Ti příslušníci, kteří byli přiděleni k práci do civilních organizací a podniků (ať se již nazývali činná nebo placená záloha), pobírali ten plat, který pro ně byl výhodnější. Jestliže byl jejich plat na pracovišti, kde byli přiděleni, vyšší než služební příjem, ponechali si ho a svůj služební příjem si nepřebírali (vracel se do státního rozpočtu). V opačném případě si však z důvodů možného vyzrazení plat na civilním pracovišti převzít museli. Ten pak včetně všech příplatků (jako prémie, přídavky na děti apod.) do tří dnů odevzdali na svém útvaru (a tyto peníze se také vracely do státního rozpočtu). Z této odevzdané nižší mzdy si však ještě příslušník mohl odečíst částku za příspěvek placený na ROH nebo jiné masové organizaci na civilním pracovišti (není jasné proč, ale toto ustanovení se netýkalo Svazu československo-sovětského přátelství). Pokud náhodou v některém měsíci plat na civilním pracovišti převýšil služební příjem (např. díky mimořádným odměnám), mohl si o ponechání tohoto „přeplatku“ příslušník požádat náčelníka součásti, která ho vyslala. (V případě, že pro příslušníka bylo výhodnější pobírat plat na civilním pracovišti, příspěvky na ROH si musel platit sám.)

Příslušníci v činné záloze měli samozřejmě po celou dobu zařazení nárok na výstrojní náležitosti nebo peněžní náhradu za naturální výstroj. Jelikož dovolená byla u příslušníků SNB delší než u civilních pracovníků, byla jim také proplácena náhrada za rozdíl v délce dovolené (kterou si nemohli vybrat, aby se neprozradila jejich totožnost). Pokud si na civilním pracovišti nemohli vybrat ani řádnou dovolenou, která jim příslušela a byla jim proplacena, peníze byly vráceny do rozpočtu a příslušníkovi byla vyplacena vyšší náhrada, jak příslušela příslušníkům SNB. Stejný byl postup v případě nemoci nebo úrazu příslušníka.

⁴⁴ AMV, MV-fin-II-1, Peněžní náležitosti příslušníků MV a VB, 1956.

⁴⁵ AMV, RMV č. 151/1957 z 2. 6. 1957.

⁴⁶ Zákon Národního shromáždění č. 76/1959 Sb. o některých služebních poměrech vojáků.

Také o ostatní skupiny činných záloh bylo postaráno. Například studenti stranických škol dostávali předem dané stipendium bez ohledu na studijní výsledky, přičemž toto stipendium bylo za výborný prospěch zvyšováno. Příslušníci zvolení do vedoucích funkcí v národních výborech a v okresních, městských, krajských a ústředních stranických, mládežnických a jiných masových organizacích většinou dostávali svůj předchozí služební příjem nebo jeho část.⁴⁷

O rok později bylo dokonce zdůrazněno, že kádrový pracovník, v jehož péči je příslušník MV v činné záloze, je povinen dbát, aby tento nebyl krácen na svých právech vyplývajících z trvání služebního poměru.⁴⁸

Od roku 1972, kdy mohli být příslušníci činných záloh k civilní organizaci buď přidělováni nebo vysíláni, se také rozlišují dva druhy finančního ohodnocení.

Příslušníci k civilní organizaci vyslaní v zájmu výkonu služby, jejichž příslušnost k bezpečnostním složkám byla utajována (o vyslání neexistovala dohoda s organizací), požívali všech uvedených výhod příslušejících činným zálohám. Oproti dřívějšímu však byla zavedena přísnější kontrola přiznávání různých finančních náhrad. Pokud si příslušník ponechal z platu organizace příspěvky na členství v organizacích, musel je na požádání dokládat členskou legitimací (ne pouze písemnou poznámkou na dokladu jako dříve), a jako doklad příjmu již Ministerstvo vnitra neuznávalo čestné prohlášení, ale vyžadovalo výplatní pásku. Na druhou stranu příslušník už nemusel o přiznání případného přeplatku u civilní organizace žádat a dostával ho automaticky. Příslušníci měli tedy vždy ten příjem, který pro ně byl výhodnější. Bylo dokonce stanoveno, že pokud pobírají plat v organizaci a svůj nižší služební příjem vracejí do státního rozpočtu, je vyšší příjem považován za služební, aby se jim následně zvedla suma proplácená za různé služební náhrady a výhody.

U příslušníků k organizaci přidělených, tedy u těch, kteří na pracovišti působili po dohodě s organizací, byla výše jejich funkčního platu buď navržena přímo organizací, nebo byla výsledkem jednání ministra či jeho náměstka s vedením organizace. Jejich plat se průběžně podle výsluhy služebních let zvyšoval. Takto určený služební příjem jim vyplácel příslušný útvar SNB, ovšem na vrub civilní organizace. V době nemoci pobíral příslušník nemocenskou jako příslušník ozbrojených sil a civilní organizace na ni přispívala Mi-

⁴⁷ AMV, Nařízení ministra vnitra ve věcech hospodářsko-finančních č. 17/1960: peněžní náležitosti příslušníků MV přidělených k výkonu služby mimo resort MV – směrnice.

⁴⁸ AMV, Vysvětlivky k služebnímu předpisu MV-kádr-II-1 „Základní ustanovení o průběhu služby praporčíků, důstojníků a generálů MV.“ NMV 55/1961 z 18. 11. 1961.

nisterstvu vnitra částkou ve výši 10 % z úhrnu hrubých služebních příjmů všech příslušníků, kteří k ní byli přiděleni.⁴⁹

Od roku 1973 byly finanční výhody poněkud eliminovány. O platu příslušníků k organizaci přidělených po dohodě se již nevedla jednání, ale byl jednoznačně dán funkcí, kterou v organizaci vykonával, a organizace již nemusela přispívat 10 % na nemocenskou příslušníků MV.⁵⁰ Všechny druhy finančních výhod vyplácené příslušníkům zařazeným v činných zálohách byly zachovány až do roku 1989.

Stav a rozmístění činných záloh v roce 1987

Z dochovaných materiálů se podařilo zpracovat přehled o rozmístění legalizovaných příslušníků velké části složek MV ČSSR v roce 1987. Z těchto údajů si lze udělat celkem dobrý obraz o počtu činných záloh, předmětu jejich zájmu a o tom, jakou činnost u svých zaměstnavatelů pro StB vykonávaly.⁵¹

II. správa SNB (správa kontrarozvědky pro boj proti vnějšímu nepříteli): 11 osob

Pracovníci legalizovaní na Federální ministerstvo zahraničních věcí: 6 osob

pplk. RSDr. Milan Konvalinka: vedoucí oddělení diplomatického protokolu, v legalizační funkci zařazen od 1. 7. 1987. Po zapracování měl prostřednictvím vedoucích odborů FMZV získávat operativní informace a charakteristiky k diplomatům západních zemí v Praze a typovat pracovníky FMZV vhodné k operativnímu využití. (1987–1990)

pplk. JUDr. Antonín Košťál: vedoucí oddělení konzulárního odboru. Udržoval osobní kontakt s pracovníky oddělení kapitalistických zastupitelských úřadů. Za hodnocené období roku 1987 předal 27 agenturních zpráv, z toho 18 charakteristik diplomatů KZÚ, které získal při oficiálním jednání na FMZV a při účasti na společenských akcích, a 5 poznatků o plánovaném příjezdu diplomatů do ČSSR. Zabezpečoval operativní požadavky na konzulární odbor FMZV, řídil tři důvěrníky a další dva vytypoval ke kontrarozvědné ochraně objektu FMZV. (1986–1990)

⁴⁹ AMV, Nařízení ministra vnitra ČSSR č.v12 z 30. 3.v1972 o náležitostech příslušníků SNB přidělených nebo vyslaných k civilním organizacím.

⁵⁰ AMV, Nařízení ministra vnitra ČSSR č. 11 z 19. 3. 1973.

⁵¹ Vzhledem k rozdílné formě dokumentů, ze kterých byl tento seznam zpracován, byla následně zvolena forma: útvar FMV, pracoviště, kde příslušník činné zálohy působil, jméno pracovníka, jeho funkce na pracovišti a jakou činnost pro StB vykonával v roce 1987, celková doba zařazení v činných zálohách. U některých osob se nepodařilo kompletní údaje dohledat, a proto u nich některé mohou chybět nebo nejsou kompletní, u některých osob jsou naopak doplněny další zajímavé údaje.

npor. Miroslav Louda: referent tiskového odboru FMZV. Ve funkci zařazen krátce, jeho úkolem bylo typovat vhodné zahraniční novináře ke zpravodajskému využití, vytvářet podmínky k jejich kompromitaci, provádět jejich vytěžování a zajišťovat průkazy na konspirační byty.⁵² (1987–1990)

Ing. Josef Dynda: vedoucí vnitřního oddělení zvláštního odboru FMZV. Prostřednictvím vedoucích dalších odborů na FMZV získal charakteristiky 14 diplomatů KZÚ. Umožňoval nasazování operativní techniky v budově FMZV, prováděl prověrky uchazečů o zaměstnání, předal agenturní zprávy k prověřovaným osobám JURA, ČÍK,⁵³ TONY a JANA, obsluhoval šest důvěrníků. V roce 1987 získal 65 zpráv. (1985–1990)

mjr. Václav Trojan: referent vnitřního oddělení zvláštního odboru. Zařazen krátkodobě, jeho úkolem bylo provádět „předvýjezdové obranné a typovací pohovory“ s pracovníky FMZV a řemeslníky, kteří cestou FMZV vyjížděli do zahraničí a vhodné typy (zejména dlouhodobě vyjíždějící do soc. zemí) předávat II. S-SNB. Počítanově evidoval a zpracovával stykovou činnost pracovníků FMZV pro operativní využití. Řídil tři tajné spolupracovníky a šest důvěrníků. (1987–1990)⁵⁴

prap. Irena Vlachová: administrativní pracovnice diplomatického protokolu. Pro operativní potřeby aktualizovala evidenci diplomatických pracovníků KZÚ, kterou předávala II. S-SNB, které také předávala osobní data těchto osob, termíny jejich výjezdů po ČSSR a data osob hlášených jako návštěvy diplomatů. (1986–1990)

Pracovníci legalizovaní na správě služeb diplom. sboru (SSDS): 4 osoby⁵⁵

pplk. JUDr. Miroslav Kunc, CSc.: náměstek ředitele. Plnil funkci rezidenta. Řídil tři kádrové pracovníky II. S-SNB., jednoho kádrového pracovníka XI. S-SNB a jednoho kádrového příslušníka VI. S-SNB, podílel se na řízení TS KOS a důvěrníka IVAN. Koordinoval operativní zájmy II. S-SNB, VI. S-SNB a dalších součástí. Chránil nasazenou operativní techniku před vyzrazením u civilních zaměstnanců SSDS. Podílel se na zabezpečení kontrarozvědných zájmů při budování diplomatického městečka v Praze (akce ZAHRADA). (1987–1990)

mjr. JUDr. Zdeněk Pokorný: ředitel bytového odboru SSDS. Zabezpečoval operativní požadavky II. S-SNB, VI. S-SNB a XI. S-SNB při zavádění ZTÚ⁵⁶ v bytech

⁵² Jednalo se o byt využívaný ke konspiračním schůzkám příslušníků StB s jejich tajnými spolupracovníky. Navenek měl všechny znaky občanského bytu, ale byl veden na krycí jméno operativního pracovníka, který jej měl na starosti. Účelem těchto bytů bylo utajit kontakty tajných spolupracovníků StB s jejich řídicími orgány.

⁵³ Jednalo se o Radoslava Bobčíka, kterého II. S-SNB od 28. 3. 1986 vedla jako prověřenou osobu, r. č. 31852.

⁵⁴ O spolupracovnících StB podrobně Gula, M.: Vývoj typů spolupracovníků kontrarozvědky StB ve směrnících pro agenturní práci. Securitas imperii č. 1.

⁵⁵ Správa služeb diplomatického sboru. Jednalo se o organizační složku, která zajišťovala potřebné zázemí diplomatům cizích států působících na území ČSSR. Provádělo opravy a údržby jejich bytů, zásobovalo speciální diplomatické prodejny apod. Protože její pracovníci měli přístup k zahraničním diplomatům, na jejich pracoviště a často i jejich bytů, byla využívána StB k nasazování operativní techniky i typování diplomatů.

pracovníků kapitalistických zastupitelských úřadů. Pomáhal při získávání KB cestou SSDS a vedl jejich evidenci. Podílel se na kontrarozvědčné ochraně objektu akce OPERATA. Ze svých styků zpracoval osm charakteristik diplomatů. Tato práce byla „částečně omezena“ tím, že neměl jazykovou kvalifikaci. Řídil důvěrníka OSKAR a v roce 1987 vytypoval jednoho důvěrníka, kterého měl následně řídit. (1987–1990)

mjr. Antonín Tábor: ředitel kádrového odboru SSDS. Koordinoval kádrové požadavky I., II., VI., a XI. S-SNB. Řídil důvěrníky OSKAR, IVAN, ZÁLOŽÁK⁵⁷ a PĚNKAVA⁵⁸. Získal dvanáct agenturních zpráv k prostředí SSDS, pět agenturních zpráv k čs. zaměstnancům SSDS, zpracoval devět charakteristik diplomatů. Zpravodajská hodnota poznatků z oficiálních styků s diplomaty byla omezena, jelikož neměl jazykovou kvalifikaci. (1985–1990)

mjr. Miroslav Sedláček: pracovník kádrového odboru SSDS. Prováděl operativní prověrky uchazečů o zaměstnání na KZÚ a u SSDS v archivech MV (300 až 400 osob ročně) a zabezpečoval operativní požadavky II. S-SNB. Měl přímý styk s operativními pracovníky. Typoval osoby vhodné ke zpravodajskému využití. (1987–1990)

Pracovníci legalizovaní na obchodním oddělení ZÚ v Praze: 1 osoba

mjr. Jiří Frantál: asistent obchodního oddělení ZÚ USA v Praze, veden pod krycím jménem FLORIDA. Kontroloval kádrové rozvědky legalizované na ZÚ USA. Informoval o aktivitách a záměrech obchodního oddělení. Zjišťoval stykovou bázi oddělení a lustrace v jeho evidenci. Vytvářel „*podmínky pro odluku jednotlivých objektů rozpracování na MSV [Mezinárodní strojírenský veletrh] Brno v době realizace ZTÚ ANALÝZA*“ (zpravodajskotechnický úkon tajná technická prohlídka). Na této akci také vytvořil podmínky pro realizaci ZTÚ PŘESTAVBA (telefonní odposlech a kontrola dálkopisného spojení). Informoval o výjezdech pracovníků oddělení. Během MSV Brno 87 obsadil expozici USA dvěma důvěrníky S-StB Brno. Kontroloval činnosti objektů Brom 86, Plumbum 86, Platina 86, Platina 87⁵⁹, Niob 87, Helium 86.⁶⁰ Získal poznatky o bezpečnostních opatřeních na ZÚ USA. „*Svědomitou prací v legalizační funkci si získal na ZÚ relativně dobrou pozici. [...] Přestože již 21 let pracuje v nepřátelském prostředí, jeho politické postoje jsou pevné a nekompromisní.*“ Dle názoru vedení MV nebyl ještě v roce 1987 dekonspirován. Původně se jednalo o informátora s krycím jménem JIRKA, který 3. 5. 1965 nastoupil na ZÚ USA jako překladatel. Od 1. 5. 1965 byl přijat do ČZ MV s cílem pokrýt činnost kádrových rozvědků legalizovaných na ZÚ USA. V roce

⁵⁶ Zpravodajskotechnický úkon: souhrnné označení pro instalaci a obsluhu operativní techniky sloužící k odposlechu, sledování a dalším úkonům. Bližší viz Povolný, D.: Operativní technika v rukou StB. ÚDV, 2001.

⁵⁷ Zdeněk Brunclík, kterého II. S-SNB vedla od 13. 2. 1985 jako důvěrníka, r. č. 29779.

⁵⁸ Vladimíra Ptáčková, kterou II. S-SNB vedla od 15. 6. 1984 jako důvěrnici, r. č. 28265.

⁵⁹ C.G., pracovník ZÚ USA.

⁶⁰ R. L., pracovník ZÚ USA.

1967 zajistil materiály hospodářského charakteru, které na ZÚ USA přinesl čsl. občan. (akce TRAMWAJ). V období leden–srpen 1968 předal poznatky o činnosti a zájmech USA o vnitropolitickou situaci a kontaktech a činnosti USA novinářů. Pracovně pro ZÚ USA překládal čs. tisk a stranická usnesení. (1966–1990)⁶¹

IV. správa SNB (správa sledování): 9 osob

Častým místem aktivit činných záloh IV. správy byla vybraná ubytovací zařízení, kde se ve zvýšené míře vyskytovali západní cizinci. Všichni příslušníci IV. S-SNB vyslaní jako činné zálohy pracovali na jejím 5. odboru (zabezpečení technického zabezpečení) a plnili úkoly při operativně technické a zpravodajské činnosti v objektech Interhotely Praha. Náplní jejich práce bylo:

- a) konspirativní instalace kabelových rozvodů pro potřeby ZTÚ DIAGRAM (zpravodajskotechnický úkon dlouhodobý odposlech), PŘESTAVBA (telefonní odposlech a kontrola dálkopisného spojení), APARÁT (skryté pozorování a fotografování) v objektech včetně pokojů hostů;
- b) ochrana a legalizace nainstalovaných technických zařízení;
- c) konspirativní nasazování koncových zařízení na připravené rozvody pro potřeby všech součástí SNB;
- d) legalizace pro pracovníky 1. odboru VI. S-SNB (odbor pro nasazování a vytěžování ZTÚ) pro kontrolu a opravy techniky;
- e) zajištění chodu průmyslové televize v objektech (veřejné prostory a odbytová střediska hotelů) nejen pro vedení hotelů, ale hlavně pro sledovací akce;
- f) dle možností předávat operativní informace k zaměstnancům hotelů, k činnosti hostů, k různým technickým opatřením v hotelu a „jiným sférám zájmu MV“.
- g) v rámci legalizace plnit úkoly dané civilní funkcí;
- h) politicko-spoločenská angažovanost v rámci civilního pracoviště.

Při mimořádných bezpečnostních opatřeních⁶² se využívalo utajení jejich příslušnosti ke složkám SNB a takto mohli dle mínění jejich nadřízených lépe zabránit „nepřátelským akcím“. ⁶³ S pracovníky IV. S-SNB v činných zálohách

⁶¹ AMV, příloha č. 2 k čj. SM-0048/OST-02-87.

Zvl. příloha k čj. OS-00282/03-4/88, Vyhodnocení počtu a výslednosti činných záloh za rok 1987.

⁶² Jednalo se o koordinovaný zásah všech složek represivního režimu, úkolem bylo zejména potlačení hromadných společenských vystoupení obyvatelstva proti režimu. MBO vyhlášoval ministr vnitra ČSSR a řídil ho operační štáb FMV.

⁶³ Tento druh činnosti není uveden v hlášení předkládaném genmj. JUDr. Rudolfem Šubrtm (náměstkem ministra vnitra) ministru Vratislavu Vajnarovi 16. 2. 1987 a objevuje až ve zprávě náčelníka organizačně operačního odboru IV. S-SNB pplk. JUDr. Miroslava Lupáče zasláném na sekretariát FMV 30. 9. 1987.

a legalizovanými na civilních pracovištích prováděl jednou měsíčně jejich nadřazený operativní schůzky, na kterých je úkoloval a řídil.

Ve sledovaném roce 1987 využívala IV S SNB pro své účely spolupráce devíti pracovníků VI. správy. Ti zaváděli v hotelích a ubytovnách novou zpravodajskou techniku nebo obsluhovali techniku již instalovanou. Jenom ve sledovaném roce 1987 zajišťovali 94 zpravodajskotechnických úkonů.⁶⁴

Interhotel Intercontinental

mjr. Josef Troušilek. Zabezpečoval nasazování rozvodů a techniky pro ZTÚ, jejich ochranu, legalizaci a konspiraci, sledování chodu průmyslové televize, dle možnosti podával operativní informace o zaměstnancích hotelu. (1986–1988)

npor. Miroslav Boháč. Zabezpečoval nasazování rozvodů a techniky pro ZTÚ, jejich ochranu, legalizaci a konspiraci, sledování chodu průmyslové televize, dle možnosti podával operativní informace o zaměstnancích hotelu. (1984–1991)

ppor. Michal Suchánek. Zabezpečoval nasazování rozvodů a techniky pro ZTÚ, jejich ochranu, legalizaci a konspiraci, sledování chodu průmyslové televize, dle možnosti podával operativní informace o zaměstnancích hotelu. (1987–1991)

Interhotel Panorama

npor. Vladimír Kalous: zabezpečoval nasazování rozvodů a techniky pro ZTÚ, jejich ochranu, legalizaci a konspiraci, sledování chodu průmyslové televize, dle možnosti podával operativní informace o zaměstnancích hotelu. Vedením hotelu byl dvakrát vyhodnocen jako nejlepší pracovník, jednou jako nejlepší v podniku IH Praha. (1982–1991)

Interhotel Ambassador – Zlatá husa

npor. Karel Jiroušek. Zabezpečoval nasazování rozvodů a techniky pro ZTÚ, jejich ochranu, legalizaci a konspiraci, dle možnosti podával operativní informace o zaměstnancích hotelu. (1983–1991)

ppor. Jiří Feřt: zatím k legalizaci připravován. Po vysazení měl zajišťovat instalaci kabelových rozvodů pro ZTÚ DIAGRAM, PŘESTAVBA a nasazování koncových zařízení ZTÚ pro akce. (1987–1991)

Interhotel Alcron

npor. Josef Marek. Zabezpečoval nasazování rozvodů a techniky pro ZTÚ, jejich ochranu, legalizaci a konspiraci, dle možnosti podával operativní informace o zaměstnancích hotelu. (1984–1991)

Interhotel Jalta

por. Jaroslav Čechovský. Zabezpečoval nasazování rozvodů a techniky pro ZTÚ, jejich ochranu, legalizaci a konspiraci, sledování chodu průmyslové televize, dle možnosti podával operativní informace o zaměstnancích hotelu. (1985–1990)

⁶⁴ AMV, Vyhodnocení činnosti příslušníků SNB v činné záloze, SI-00134/02-87.

Interhotel Paříž

kpt. Pavel Jindra. Zabezpečoval speciální úkol, zajištění utajeného připojení na telefonní rozvody a hotelovou telefonní ústřednu. (1986–1991)⁶⁵

Vedení FMV přikládalo velký význam informacím pocházejícím ze zdrojů v rámci podniků Interhotely Praha, případně RaJ (tj. Restaurace a jídelny) Praha 1, tedy lokacím, kde byl vysoký výskyt západních cizinců. Pro získávání informací o hotelových hostech byla klíčová úloha právě příslušníků IV. S-SNB. Ti se uplatňovali v první řadě jako zaměstnanci hotelů: měli tak větší operativní možnosti než tajní spolupracovníci. Jejich další výhodou byla skutečnost, že jako kmenoví příslušníci MV mohli být k jednotlivým akcím také lépe a hlouběji informováni o svých úkolech i plánech.

V. správa SNB (správa ochrany stranických a ústavních činitelů): 2 osoby

Jiří Seidl: správce rekreačního objektu Orlík. Jeho zařazení hodnotila sama V. správa jako neopodstatněné. Podílel se zejména na spolupráci s velitelem ostrahy objektu. Na základě žádosti hospodářské správy ÚV KSČ byl ponechán ve funkci. (1978–1990)

plk. František Šimon: náměstek Dodávkové služby Praha. Kontroloval plnění dohod uzavřených mezi MV a MO, zajišťoval zpracování směrnic pro ostrahu objektu, vydávání pokynů pro vstup osob a vjezd vozidel, vedení pomocné vojenské evidence, podíl na výběru a rozmístění kádrů a další úkoly. (1987–1990)⁶⁶

VI. správa SNB (správa výkonné zpravodajské techniky): 20 osob

Poštovní úřad Praha 120

mjr. PhDr. Stanislav Hrzina: náměstek ředitele Mezinárodní poštovní přepravy Praha. Získával „zájmové“ zásilky a ovlivňoval obsazování těch kádrových míst na ředitelství, o která měla zájem VI. S-SNB. (1985–1990)

por. Ing. Michal Plachý: samostatný odborně technický referent. Z mezinárodní přepravy vybíral „zájmový materiál“ k provedení kontroly. V „zájmových“ případech spolupracoval na řešení reklamací. Kontroloval, aby nedocházelo k přepravě poštovních zásilek bez kontroly. Ovlivňoval kádrové obsazení na svěřeném úseku a typoval nové TS. (1985–1990)

por. Stanislav Šnek: vedoucí skupiny na poště 120. Předával zájmový materiál na 2. odb. VI. S-SNB.⁶⁷ (1987–1989)

⁶⁵ AMV, náměstek MV ČSSR genmjr. JUDr. Rudolf Šubrt, příloha č. 3 k čj. SM-0048/OST-02-87.

⁶⁶ Příloha č. 6 k čj. SM-0048/OST-02-87.

⁶⁷ Odbor prověrky korespondence.

npor. Jiří Gross: bezpečnostní technik, inspektor bezpečnosti poštovního provozu na Ředitelství mezinárodní poštovní přepravy Praha. Typoval kandidáty TS pro VI. S-SNB. Měl volný vstup na všechna pracoviště úseku poštovní přepravy, a mohl tedy kontrolovat a prosazovat zájmy pracoviště prověrky korespondence (PK; zajišťoval 2. odbor VI. S-SNB). (1986–1989)

Poštovní úřad Praha 025

npor. Stanislav Hladík: vedoucí směny na Ředitelství poštovní přepravy. Plnil každodenní požadavky služby PK. (1982–1989)

npor. Josef Skřivánek: vedoucí směny, ředitelství poštovní přepravy. Plnil každodenní požadavky služby PK. (1982–1989)

kpt. František Zahradník: vedoucí směny, ředitelství poštovní přepravy. Konspiraativní cestou plnil každodenní požadavky služby PK. (1982–1989)

mjr. František Hejda: vedoucí směny, ředitelství poštovní přepravy. Řídil speciální pracoviště, které mělo na starosti vládní poštu a zásilky pro ZÚ (jednalo se o „provozní oddělení I. – cizina“, které předávalo zásilky ve vnitrostátním styku mezi poštovním úřadem Praha 025 a pracovištěm PK, tím zabezpečoval ZTÚ KRYSTAL (zpravodajskotechnický úkon skupinová prověrka korespondence). (1982–1989)

Ústřední celní správa Praha

kpt. Jiří Fryš: odborný referent, zařazen na překladišti Cheb. Řídil pracoviště devizové kontroly, pod kterým byla legalizována činnost pracoviště PK, a metodicky řídil pracoviště devizové kontroly v Brně, Bratislavě a Košicích, pod kterými byla legalizována další pracoviště VI. S-SNB. Podílel se na krytí a utajení kontroly balíkových zásilek. (1981–1990)

por. Eduard Kuneš: odborný referent. Zařazen na překladišti Cheb, zatím nebyl oficiálně legalizován, prováděl „vyhledávací balíkovou prověrku“. (1978–1990)

npor. Jaroslav Panc: odborný referent. Zařazen na překladišti Cheb, prováděl „vyhledávací balíkovou prověrku“. (1979–1990)

nprap. Miloslav Pospíšil: odborný referent. Zařazen na překladišti Cheb, prováděl „vyhledávací balíkovou prověrku“. (1978–1990)

npor. Arnošt Žlutý: odborný referent. Zařazen na překladišti Cheb, prováděl „vyhledávací balíkovou prověrku“ a „kontrolu zájmových balíkových zásilek“. (1979–1980)

SSDS

pplk. Jindřich Venc: samostatný referent kádrového a personálního útvaru SSDS. Sledoval situaci na SSDS, zajišťoval konspiraci zájmů výkonné zpravodajské techniky, typoval tajné spolupracovníky, prováděl jejich prověrku, umožňoval nasazování operativní techniky. Výsledkem bylo 22 typů pro použití k dlouhodobým výjezdům na ZÚ ČSSR a 57 typů pro krátkodobé výjezdy. (1985–1989)

nstržm. Zdeněk Hošek: samostatný odborný referent SSDS. Typoval tajné spolupracovníky, prováděl jejich prověrku, umožňoval nasazování operativní techniky (J. Venc a Z. Hošek provedli za rok na 67 obranných pohovorů a 87 vytěžovacích po-

hovorů po návratu ze zahraničí a vytypovali 22 pracovníků pro dlouhodobé výjezdy a 57 pro krátkodobé výjezdy). (1985–1991)

kpt. Václav Roubíček: samostatný odborný referent SSDS, správa spojení, vedoucí skupiny telefonní techniky. Měl na starosti ochranu telefonního spojení na čs. ZÚ v zahraničí. (1987–1990)

Omnipol

kpt. Zbyněk Görner: samostatný odborný referent. Zabezpečoval montáž a údržbu zabezpečovací techniky, plnil úkoly zvláštního odboru PZO (podnik zahraničního obchodu) Omnipol. Jeho činnost nebyla pro VI. S-SNB bezprostředně nutná. (1980–1991)

npor. Josef Haluška: odborný referent. Prováděl montáž a údržbu zabezpečovací techniky, plnil úkoly zvláštního odboru PZO Omnipol. Jeho činnost nebyla pro VI. S-SNB bezprostředně nutná. (1980–1991)

npor. Oldřich Procházka: odborný referent. Prováděl montáž a údržbu zabezpečovací techniky, plnil úkoly zvláštního odboru PZO Omnipol. Jeho činnost nebyla pro VI. S-SNB bezprostředně nutná. (1980–1991)⁶⁸

FMZV

mjr. Václav Labský: údržbář na čs. ZÚ v Afghánistánu. O jeho činnost neměla VI. S-SNB zájem. (1985–1988)⁶⁹

V roce 1988 pracovala skupina šesti příslušníků VI. S-SNB v Ústavu pro výzkum, výuku a využití radioizotopů, kde „řešila úkoly v přímé návaznosti na problematiku FMV – odboru operativní chemie a podílela se na úkolu KOBALT.”⁷⁰

IX. správa FMV (správa pro politickovýchovnou, vzdělávací, kulturní a propagační činnost FMV): 19 osob

Hlavní redakce armády bezpečnosti a brannosti Čs. rozhlasu: 5 osob

pplk. Leoš Kustoš: zástupce šéfredaktora. (1973–1988)

pplk. František Podhorný: starší referent specialista. (1986–1991)

mjr. Jaroslav Šíp: starší referent specialista. (1973–1991)

mjr. Jiří Kocour: starší referent specialista. (1986–1991)

por. Olga Paterová: starší referent specialista. (1979–1991)

Ústřední redakce armády bezpečnosti a brannosti Čs. televize: 6 osob

mjr. Zdislav Huml: zástupce šéfredaktora. (1977–1990)

⁶⁸ Plnění úkolů zvláštního odboru PZO Omnipol příslušníky StB probíhalo na základě dohody čj. OT-0063737/4-78 mezi FMV a FMZO z 5. 5. 1979, která stanovila FMV trvale poskytovat kádrovou a materiální pomoc tomuto podniku.

⁶⁹ AMV, náčelník VI. S-SNB plk. JUDr. Emanuel Havlík, příloha č. 7 k čj. SM-0048/OST-02-87.

⁷⁰ AMV, Přehled příslušníků zařazených v ČZ MV ČSSR – zaslání. Zaslal náč. VI. S-SNB plk. JUDr. Milan Šimůnek, CSc., na kádrovou správu FMV, dne 14. 11. 1988.

mjr. Josef Jelínek: starší referent specialista. (1976–1988)

Stanislav Šimek: starší referent specialista. (1976–1990)

Václav Erban: starší referent specialista. (1978–1989)

kpt. Václav Tichý: starší referent specialista. (1984–1991)

Jiří Vokuš: starší referent specialista. (1980–1991)

Časopis Signál: 6 osob

pplk. Pavel Minařík: šéfredaktor. (1982–1990)

mjr. Jindřich Spěvák: zástupce šéfredaktora. (1984–1990)

kpt. Bohumil Liprt: hlavní sekretář. (1978–1990)

kpt. Zoja Turková: hlavní sekretář redakce. (1983–1993)

Miloslav Sobota: starší referent specialista.

por. Ladislav Pěkný: starší referent. (1981–1990)

Na základě analýzy časopisu provedené vedením časopisu ve spolupráci s odborem sdělovacích prostředků v roce 1986, byl obsah „*změněn ve prospěch materiálů, které se zabývají především problematikou bezpečnostní politiky KSČ a socialistického státu.*“

Rudé právo: 1 osoba

kpt. Karel Walter: zařazen v redakci Rudého práva. (1985–1990)

Škola Lidových milicí Vyškov: 1 osoba

pplk. Štefan Petráš: zástupce náčelníka školy. Jeho zařazení schválil ministr vnitra ČSSR na žádost hlavního štábu Lidových milicí ČSSR. Zabezpečoval nezbytnou součinnost se SNB a odpovídal za výuku bezpečnostních předmětů. (1986–1990)⁷¹

X. správa SNB (správa kontrarozvědky pro boj proti vnitřnímu nepříteli): 1 osoba

Tisková agentura Orbis

plk. Augustin Poledník: vedoucí kádrového odboru. Signalizoval vazby západoevropských a amerických krajanů působících v různých spolcích a jejich snahu navázat oficiální styky s agenturou. Podílel se na akcích ALUVION a CHRIS. Získával zahraniční časopisy, které uveřejnily protisocialistické články. Byl pozitivně hodnocen i ředitelem tiskové agentury Viplerem. (1978–1988)

XI. správa SNB (správa kontrarozvědky pro ochranu ekonomiky): 25 osob

Z povahy činnosti práce této správy, která „*řídí, organizuje, koordinuje, odpovídá a ve stanoveném rozsahu provádí kontrarozvědnou činnost na*

⁷¹ Příloha č. 2 k čj. SM-0048/OST-02-87.

*ochranu československé ekonomiky i ochranu zájmů ekonomiky socialistických států integrovaných v Radě vzájemné hospodářské pomoci, nově vznikajících socialistických státech, se kterými bude navázána hospodářská spolupráce, a ochranu státního tajemství na celém území Československé socialistické republiky,*⁷² vyplývalo, že její příslušníci u podniků a organizací působili především jako vedoucí zvláštních odborů (dále jen ZO).

- mjr. JUDr. Stanislav Vavříčka:** vedoucí ZO Státní plánovací komise. (1984–1990)
pplk. Oldřich Veselý: vedoucí ZO Federálního ministerstva paliv a energetiky. (1980–1988)
mjr. Ing. Josef Kříklán: vedoucí ZO Federálního ministerstva všeobecného strojírenství. (1982–1988)
pplk. JUDr. Bohuslav Laška: vedoucí ZO Federálního ministerstva zahraničního obchodu. (1981–1990)
pplk. Jiří Tábořský: vedoucí ZO hlavní technické správy FMZO. (1970–1989)
mjr. Ludvík Veselý: vedoucí ZO podniku zahraničního obchodu Technoexport. (1983–1989)
npor. Kouba: vedoucí ZO podniku zahraničního obchodu Ferromet.
mjr. Vladimír Šilha: vedoucí ZO Účelového sdružení organizací pro zahraniční zastoupení. (1982–1990)
mjr. Ladislav Florian: vedoucí ZO VÚVEV. (1983–1988)
pplk. Brynych: vedoucí ZO Federálního ministerstva spojů.
pplk. Václav Havlíček: vedoucí ZO Československé akademie věd. (1980–1990)
plk. Jaroslav Kolařík: vedoucí ZO generálního ředitelství Československých aerolinií. (1985–1990)
pplk. Ing. Adolf Řehák: vedoucí ZO Federálního statistického úřadu. (1980–1990)
mjr. JUDr. Emilián Jindřich: vedoucí ZO Správy federálních hmotných rezerv. (1980–1991)
mjr. Ondrej Havaši: vedoucí ZO Federálního cenového úřadu. (1978–1988)
plk. RSDr. Karel Vrba: vedoucí ZO České plánovací komise. (1985–1988)
mjr. Jiří Borek: vedoucí ZO ČKV TIR. (1985–1989)
mjr. Otakar Lohynský: vedoucí ZO Ministerstva zemědělství a výživy ČSR. (1986–1990)
pplk. JUDr. Milan Solnický: vedoucí ZO Českého úřadu geodetického a kartografického. (1984–1989)

Příslušníci XI. S-SNB v činných zálohách zařazení v jiných funkcích než jako vedoucí ZO:

- npor. Danuše Folcová:** Živnostenská banka, oddělení tuzexových účtů. (1983–1990)
mjr. Josef Svoboda: správa služeb diplomatického sboru. (1985–1989)
pplk. Ing. Vacek: správa služeb diplomatického sboru. (1977–1989)

⁷² Organizační řád správy kontrarozvědky pro ochranu ekonomiky: RMV ČSSR č. 41/1989. Dále srov. Frolík, J.: Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989. Sborník archivních prací č. 2, roč. XLI. Praha 1991, s. 502–503.

kpt. Ing. Eva Širlová: Palác kultury. (1981–1988)

pplk. JUDr. Jan Zrzavý: Federální ministerstvo dopravy. (1982–1990)

kpt. Winkler: zastoupení Federálního ministerstva zahraničního obchodu v NDR.⁷³

mjr. JUDr. Zdeněk Saksl: integrační akce Krivoj Rog. (1986–1989)

mjr. Jaroslav Šoffr: integrační akce Krivoj Rog. (1986–1991, v průběhu roku 1988 řídil TS TECHNIK.)

kpt. JUDr. Jaroslav Pinkava: integrační akce Krivoj Rog. (1987–1991)

pplk. PhDr. Zdeněk Gavenda: rezidentura Havana. (1963–1987)

Vyhodnocení činných záloh XI. S-SNB za rok 1987 dává za pravdu kritice gen. Lorence, když mimo jiné uvádí, že „*ve vyhodnocení práce jednotlivých odborů se sice konstatuje, že [činné zálohy] jsou přínosem pro operativní práci, ale tajné spolupracovníky řídí pouze jeden pracovník. Většina se soustřeďuje na ochranu státního hospodářského a služebního tajemství a stávají se de facto civilními pracovníky jednotlivých resortů a institucí.*“

U některých organizací a podniků působili jako vedoucí ZO také příslušníci jiných složek SNB: 3 osoby

pplk. JUDr. Nečacký, příslušník I. S-SNB: vedoucí ZO Federálního ministerstva zahraničních věcí.

pplk. RSDr. Stanislav Balcárek, příslušník odboru mezinárodních styků kanceláře ministra vnitra ČSSR: vedoucí ZO zastupitelského úřadu v Moskvě.

pplk. JUDr. Kupec, příslušník odboru mezinárodních styků kanceláře ministra vnitra ČSSR: vedoucí ZO Československého obchodního zastoupení v Moskvě při Federálním ministerstvu zahraničního obchodu.⁷⁴

XII. S-SNB (správa kontrarozvědky v Bratislavě): 2 osoby

SSDS

pplk. Stanislav Zaplatílek: zástupce ředitele pobočky SSDS v Bratislavě. Informoval operativní odbory a odbor zpravodajské techniky XII. S-SNB o situaci na ZÚ KS a zastoupení kapitalistických firem v Bratislavě, získal 30 poznatků k firmám a osobám. Vybíral pracovníky z řad čs. občanů pro práci na ZÚ a zastoupení kap. firem. (1974–1990)⁷⁵

Celní ředitelství Bratislava, vysunuté pracoviště 5. odb. XII. S-SNB

kpt. Ján Petrík: celník. Prováděl kontrolu poštovních zásilek přicházejících z kap. států do Bratislavy a západoslovenského kraje a opačně. Kontrolu dovozu a vývozu

⁷³ V roce 1988 byl pro porušení přísahy zproštěn výkonu služby.

⁷⁴ Příloha č. 1 k čj. SM-0048/OST-02-87.

⁷⁵ V roce 1988 se podílel na kontrarozvědných opatřeních v akci MOŘE (rekonstrukce budovy) a akci BŘECLAV (kontrola zahraničních diplomatů během jejich pobytu v Bratislavě).

platidel a dokumentů. Zabezpečoval legalizaci 1. odd. 5. odb. XII. S-SNB (odbor zpravodajskotechnických úkonů a expertíz). (1973–1990)⁷⁶

Hlavní správa pohraniční stráže – ostrahy státních hranic: 7 osob

Česká plánovací komise

plk. MUDr. Zdeněk Moravec. Zabezpečoval hospodářské a mobilizační přípravy úseku zdravotnictví včetně resortu PS a FMV. Dále zabezpečoval požadavky zdravotních správ v oblasti výzkumných úkolů zdravotnické techniky a rozvoje zdravotnictví, zahrnoval požadavky na hosp. a mobilizační přípravy do rozpočtových plánů ČSR. Jednou týdně vedl pro příslušníky FMV stomatologickou ordinaci. (1982–1991)

pplk. Ing. Karel Čermák. Zabezpečoval plán MV ČSR hodnotově a hmotně, průběžně zajišťoval zvláštní dodávky pro FMV a PS. Sledoval průběh a podílel se na komunální a resortní bytové výstavbě, realizované u FMV, PS a MV ČSR. Posuzoval a vyjadřoval se k investiční činnosti prováděné na hraničních přechodech. (1982–1990)

Hlavní štáb LM ÚV KSČ

pplk. Ing. Miloš Křest'an: náčelník operační skupiny.

Úřad předsednictva vlády ČSSR

plk. Ing. Jaroslav Paganík: odborný poradce předsednictva vlády. Zabezpečoval činnost spojenou s ochranou státních hranic, přípravu mezinárodních smluv, ekonomické zabezpečení FMV, sledoval plnění usnesení vlády, vyřizoval žádosti a stížnosti příslušníků FMV a PS předsedovi vlády. Zpracovával informace o mimořádných okolnostech a vývoji situace ve vymezených oblastech pro předsedu vlády ČSSR. (1972–1989)

Státní plánovací komise

mjr. Ing. Jaroslav Votoček: vedoucí odborný referent, v oblasti rozpočtového plánu se podílel na zabezpečení státních bilanci pro resort FMV z hlediska potřeb hospodářských a mobilizačních příprav. (1978–1990)

Československý svaz protifašistických bojovníků

genpor. Ing. František Šádek: místopředseda ÚV SPB. V listopadu 1987 byl přemístěn do působnosti Federálního ministerstva národní obrany. (od 1982)

ÚV SSM

npor. Ing. Miloš Valášek: vedoucí st. důstojník odboru obranně vlastenecké výchovy ÚV SSM. Prosazoval zájmy PS OSH při prověrkách branné výchovy v příhraničních okresech. Z funkce vedoucího Ústředního štábu metodicky řídil oddíly Mladých strážců hranic a Mladých příslušníků pohraniční stráže. (1987–1990)⁷⁷

⁷⁶ Příloha č. 8 k čj. SM-0048/OST-02-87.

⁷⁷ Příloha č. 2 k čj. SM-0048/OST-02-87.

Ekonomická správa FMV: 4 osoby

Státní plánovací komise

mjr. JUDr. František Riedl: náčelník oddělení, odbor obrany a bezpečnosti. Vedl úsek svodného plánu, jehož součástí je celý rozpočet FMV, MV ČSR a MV SSR. Zabezpečoval spolupráci s I. odborem ES FMV. (1979–1991)

kpt. Ing. Jiří Bohatec: vedoucí starší referent specialista. Byl přidělen z I. S-FMV, 69. odboru, do oddělení rozvoje vojenské vědy a techniky odboru rozvoje a výroby vojenské techniky, plnil úkoly související s náplní práce Technické správy FMV. (1983–1990)

pplk. Jaroslav Zika: referent odboru obrany a bezpečnosti. Zabezpečoval součinnost s III. odborem ES FMV. (1985–1989)

plk. JUDr. Zdeněk Popelka: referent odboru obrany a bezpečnosti Federálního ministerstva financí. Zabezpečoval spolupráci s I. odborem ES FMV: zajišťování a krytí finančních prostředků pro potřeby FMV. (do 1989)⁷⁸

Správa tělesné výchovy a sportu FMV: 2 osoby

plk. Václav Zindulka: odborný poradce správy pro tělesnou výchovu a sport Úřadu předsednictva vlády ČSSR. Na této funkci bylo plánováno jeho zařazení na OH 1988. (1978–1989)

npor. Svatopluk Henke: trenér reprezentantů silniční cyklistiky. Plnil úkoly na zabezpečení státní reprezentace, ovlivňoval výchovu reprezentantů, jejich tréninkové plány, výběr a nominaci závodníků a trenérů pro soutěže v ČSSR i v zahraničí. (1986–1989)⁷⁹

Kádrová správa FMV: 19 osob

Z charakteru správy a pozic, na které byly příslušníci této správy umístěni, vyplývalo, že se v těchto případech nejednalo o utajené vyslání, ale o přidělení, které probíhalo „z důvodu obecného zájmu v dohodě s civilní organizací.“⁸⁰

Oddělení agitace a propagace ÚV KSČ

pplk. RSDr. František Cinoldr: politický pracovník. Podílel se na zpracování a uplatňování církevní politiky KSČ.

⁷⁸ Příloha č. 3 k čj. SM-0048/OST-02-87.

⁷⁹ Příloha č. 4 k čj. SM-0048/OST-02-87.

⁸⁰ RMV 25/1983 čl. 41 odst. 1 písm. a).

Oddělení státní administrativy ÚV KSČ

mjr. RSDr. Miroslav Cihlář: politický pracovník odboru bezpečnostní politiky.

mjr. JUDr. František Komorous: politický pracovník odboru bezpečnostní politiky.

plk. RSDr. Miloslav Ondrušek: politický pracovník odboru bezpečnostní politiky. (1977–1989)

mjr. RSDr. Ladislav Pluháček: politický pracovník odboru bezpečnostní politiky. (1983–1990)

plk. JUDr. Štefan Praženka: politický pracovník oddělení státní administrativy ÚV KSS. (1980–1987)

plk. RSDr. Jan Svoboda, CSc.: politický pracovník odboru bezpečnostní politiky. (1979–1989)

pplk. RSDr. Václav Zajíček: pomocník vedoucího odboru bezpečnostní politiky. Zabezpečoval rozpracování a realizaci bezpečnostní politiky strany a politické práce v resortech MV. (1980–1989)

nprap. Irena Šuvarinová: admin. tech. pracovnice u ved. oddělení odboru bezpečnostní politiky. (1972–1989)

por. Vladimíra Zamykalová: admin. tech. pracovnice u ved. odboru bezpečnostní politiky. (1980–1989)

Úřad předsednictva vlády

plk. Jaroslav Laštovka: odbor obrany a bezpečnosti, odborný poradce předsednictva vlády. (1973–1989)

plk. RSDr. František Štícha: odbor obrany a bezpečnosti, odborný poradce předsednictva vlády. (1968–1989)

kpt. JUDr. Jiří Svoboda: právník specialista na legislativním úseku právního odboru. (1986–1990)

Výbor lidové kontroly ČSSR

pplk. Ing. Karel Černý: vyšší kontrolor odboru obrany a bezpečnosti.

kpt. JUDr. Vladimír Kadlec: vyšší kontrolor odboru obrany a bezpečnosti. (1985–1987)

plk. JUDr. Jaroslav Novák: vyšší kontrolor odboru obrany a bezpečnosti.

mjr. JUDr. Petr Volhejn: vyšší kontrolor odboru obrany a bezpečnosti. (1982–1991)

Uvedení příslušníci byli do činné zálohy zařazeni na žádost předsedy VLK u ministra vnitra.

ÚV SSM

kpt. Jaromír Jandejsek: pomocník předsedy. Plnil úkoly odboru obranné a vlastenecké výchovy a organizace SSM v resortu MV. Do činné zálohy zařazen na základě žádosti vedoucího tohoto orgánu u ministra vnitra. (1984–1987)

npor. Michal Pekárek: politický pracovník. Plnil úkoly odboru obranné a vlastenecké výchovy a organizace SSM v resortu MV. (1986–1990)⁸¹

⁸¹ Příloha č. 5 k čj. SM-0048/OST-02-87.

Správa SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje: 12 osob**FMZO - HTS Omnipol**

npor. Jaroslav Bareš: ochrana objektu, pracovníků a návštěvníků, legalizován jako pracovník závodní stráže. (1986–1991)

mjr. Josef Dvořák: ochrana objektu, pracovníků a návštěvníků, legalizován jako pracovník závodní stráže.

por. Jaroslav Fronc: ochrana objektu, pracovníků a návštěvníků, legalizován jako pracovník závodní stráže. (1979–1990)

npor. František Jelen: ochrana objektu, pracovníků a návštěvníků, legalizován jako pracovník závodní stráže. (1979–1991.)

npor. Jaroslav Klíma: ochrana objektu, pracovníků a návštěvníků, legalizován jako pracovník závodní stráže. (1987–1991)

npor. Jaroslav Laštovka: ochrana objektu, pracovníků a návštěvníků, legalizován jako pracovník závodní stráže. (1979–1991)

mjr. Zdeněk Mašek: ochrana objektu, pracovníků a návštěvníků, legalizován jako pracovník závodní stráže. (1984–1991)

npor. Oldřich Nedoma: ochrana objektu, pracovníků a návštěvníků, legalizován jako pracovník závodní stráže. (1979–1991)

mjr. Miloš Polanský: ochrana objektu, pracovníků a návštěvníků, legalizován jako pracovník závodní stráže. (1984–1990)

kpt. Jaroslav Rezek: ochrana objektu, pracovníků a návštěvníků, legalizován jako pracovník závodní stráže.⁸² (1979–1987)

mjr. Miloslav Větrovec: ochrana objektu, pracovníků a návštěvníků, legalizován jako pracovník závodní stráže. (1983–1988)

npor. Josef Vosecký: ochrana objektu, pracovníků a návštěvníků, legalizován jako pracovník závodní stráže. (1979–1991)⁸³

Krajská správa SNB Ústí nad Labem: 2 osoby**PZO Skloexport**

mjr. Jiří Samčuk (jinde uváděno kpt. JUDr.): vedoucí ZÚ. Zabezpečoval ochranu utajovaných skutečností při služebních výjezdech a jednání s obchodníky z KS. Prováděl typování osob k operativnímu využití a operativní kontrolu zahraničních partnerů při jednání v objektu. Předával kopie obchodních dohod a cestovní zprávy, informace o výstavách a veletrzích. Dodal podklady pro zpracování desinformace k majiteli KS firmy, akce BELFOR,⁸⁴ a následně byly přerušeny jeho obchodní kontakty se Skloexportem. Pro potřeby zavedení operativní techniky získal plány nově budované vzorkovny podniku, kde se plánovaly obchodní schůzky se

⁸² V roce 1987 propuštěn pro hrubé porušení služební přísahy.

⁸³ Příloha č. 9 k čj. SM-0048/OST-02-87.

⁸⁴ Cizí státní příslušník G. Bellini, na kterého byl O-StB Liberec dne 5. 6. 1985 zaveden signální svazek r. č. 24036.

zástupci KS firem a kde měli být také ubytováni. Vytypoval tři osoby pro operativní využití. (1985–1990)

Státní oblastní archiv Litoměřice

mjr. JUDr. Josef Ryšánek: ředitel. Zajišťoval kontakt se zahraničními badateli a jejich případné typování pro operativní využití. (1985–1990)⁸⁵

Krajská správa SNB Ostrava: 1 osoba

Tesla Rožnov pod Radhoštěm (generální ředitelství)

mjr. Zdeněk Kořínek: vedoucí zvláštního odboru. Zabezpečoval ochranu utajovaných skutečností v podniku, kontrolu příjezdějících vizových cizinců a osob vyjíždějících do KS. Získal signální poznatky o trestné činnosti i o hrozcích mimořádných událostech, na jejichž základě byly zavedeny akce ELEKTRON a ŠROUB, podílel se na akci SATAN, KUBA, LUMA. (1984–1990)⁸⁶

Krajská správa SNB Košice: 6 osob

Celnice Košice, pracoviště devizové kontroly – nezjištěno

Všichni pracovníci se věnovali především vybírání poštovních zásilek, které následně předávali na 2. odd. 6. odboru S-StB Košice (odbor zpravodajské techniky) k “dalšímu zpracování“. Podíleli se na akci VÝCHOD realizované na základě dohody mezi MV ČSSR a SSSR.⁸⁷

Krajská správa SNB Hradec Králové: 1 osoba

mjr. Antonín Šandera: vedoucí zvláštního oddělení n. p. Závody vítězného února Hradec Králové. Plnil úkoly dané funkcí, dále vedl šest důvěníků, převážně VB charakteru.⁸⁸ (1984–1989)⁸⁹

⁸⁵ Příloha č. 10 k čj. SM-0048/OST-02-87.

⁸⁶ Příloha č. 13 k čj. SM-0048/OST-02-87.

⁸⁷ Příloha č. 14 k čj. SM-0048/OST-02-87.

⁸⁸ Nejednalo se o spolupracovníky, kteří by předávali poznatky státobezpečnostního charakteru.

⁸⁹ Příloha č. 11 k čj. SM-0048/OST-02-87.

Krajská správa SNB Brno: 5 osob***Po linii MV ČSSR*****Interhotely Brno**

pplk. Miloš Hlaváč: náměstek podnikového ředitele Interhotely Brno. Plnil úkoly v návaznosti na mezinárodní veletrhy, sportovní akce a zamezoval trestné činnosti. Podílel se na rozmísťování operativních prostředků jako preventivních opatření v místech koncentrace vízových cizinců a zájmových osob. (1986–1987)

Celnice Brno

nstržm. Bohuslav Pešl: vedoucí oddělení devizové kontroly. Legalizoval přísun zájmového materiálu vysunutého pracoviště VI. odboru S-STB Brno. „*Jeho zařazení je z hlediska operativní potřeby nenahraditelné.*“ (1981–1990)

Městská poštovní správa Brno

mjr. Ing. Jaroslav Mifka: vedoucí 4. oddělení – třídění listovních zásilek. Po konzultaci s vedením VI. odboru realizoval kádrová a organizační opatření na pracovišti. (1982–1989)

nstržm. Josef Žák: pracovník 4. oddělení. Plnil povinnosti při manipulaci se zájmovým materiálem, „zejména v noční době“. To zajišťovalo optimální podmínky pro předávání vybraných zásilek sledovací skupině 2 odd. VI. odboru StB. (1983–1990)

Po linii MV ČSR**Státní oblastní archiv Brno**

kpt. JUDr. Vlastimil Charuza: ředitel státního oblastního archivu. Ochraňoval objekt před únikem informací a vzhledem k tomu, že byl archiv navštěvován cizinci, prováděl „typování zpravodajsky zajímavých vízových cizinců“. Byl řízen přímo náčelníkem krajské správy SNB Brno. (1987–1990)⁹⁰

Vysoká škola SNB – Laboratoř výpočetní techniky a informatiky: 1 osoba**Ústav marxismu-leninismu ÚV KSČ**

mjr. PhDr. Josef Bešta: vedoucí Centrálního vědeckoinformačního střediska ÚML ÚV KSČ. Dohlížel na zkvalitnění klasických pracovních metod v knihovně a zavedení výpočetní techniky do informační techniky. Zaváděl automatizovaný informační systém. Mimo jiné vytvářel fondy „speciální literatury“ a režim jejich využívání. (1986–1989)

U některých informací není přesně označen archivní materiál, ze kterého bylo čerpáno. Je to způsobeno zčásti tím, že písemnosti byly získány v prů-

⁹⁰ Příloha č. 12 k čj. SM-0048/OST-02-87.

běhu šetření ÚDV z jiného než řádného archivního zdroje, a tudíž nebyly náležitě označeny. Pro jejich jednoznačnou identifikaci je tedy uveden plný název dokumentu a datum vzniku nebo nabytí platnosti, jak na nich bylo uvedeno, případně jiné jasné označení, které by mělo usnadnit případné dohledání.

Vývoj počtu příslušníků zařazených do záloh

1969 (ČSR):

Duben: dispoziční záloha MV ČSR (činná záloha, záloha pro nadpočetné příslušníky, věkově starší a studující) – plánovaný stav 251, skutečný stav v té době nebyl vyznačen.

Červenec: dispoziční záloha – plánovaný stav 271, skutečný stav 81.

Prosinec: dispoziční záloha – plánovaný stav 271, skutečný stav 145, pouze činná záloha – plánovaný stav 42 důstojníků, skutečný stav 35.⁹¹

1970 (ČSR):

Leden: dispoziční záloha MV ČSR – plánovaný stav 271, skutečný stav 136, pouze činná záloha – plánovaný stav 42, skutečný stav 33.

Červenec: dispoziční záloha – plánovaný stav 249, skutečný stav 114.⁹²

1970 (ČSSR):

Leden: činná záloha – plánovaný stav 91, skutečný stav 86.

Prosinec: plánovaný stav činných záloh (91) byl překročen a reálně bylo nasazeno 100 příslušníků.⁹³

1971 (ČSR)

Leden: dispoziční záloha – plánovaný stav 246, skutečný stav 116, činná záloha – plánovaný stav 42, skutečný stav 54.

Červenec: dispoziční záloha – plánovaný stav 381, skutečný stav 69.

Listopad: dispoziční záloha – plánovaný stav 236, skutečný stav 76.⁹⁴

1972 (ČSSR)

V záloze celkem 339 příslušníků MV ČSSR (podle NMV č. 5/1973).

⁹¹ Příloha č. 9 k čj. ASU-0094/AK-98. Kádrová správa MV ČSR, 1969, č. p. 2050/91, bal. 1.

⁹² Příloha č. 10 k čj. ASU-0094/AK-98. Kádrová správa MV ČSR, 1970, č. p. 2048/91, bal. 1.

⁹³ Informace pro ministra vnitra ČSSR soudruha ing. Kasku. 2. 11. 1970. Příloha č. 1 k čj. ASU-00825/AK-96. AMV, fond A26, inv. j. 41 – Vývoj početních stavů příslušníků SNB v letech 1971–1975.

⁹⁴ Příloha č. 11 k čj. ASU-0094/AK-98. Kádrová správa MV ČSR, 1971, č. p. 2632-2653/95, bal. 138.

1973 (ČSSR)

Záloha celkem 445, z toho dispoziční 248, neplacená 197, z dispoziční: členů KSC 230, členů SSM 8, neorganizovaní 3, zrušeno členství 7 (všichni podle NMV č. 5/1973 i podle starších předpisů), 287 bylo vedeno podle NMV 5/1973 a lze u nich určit umístění následně: činná záloha 99, z toho v zahraničí 7, v zájmu výkonu služby 70, v obecném zájmu 22, výkon veřejné funkce nebo příprava na výkon funkce 3, další zálohy: věkově starší 36, studující 13, neplacená záloha 136, vedeno podle starších předpisů 158, z toho činná záloha 93, věkově starší 4, neplacená záloha 61.⁹⁵

1974 (ČSSR)

Záloha celkem 576, z toho 503 vedeno podle NMV č.5/1973 a lze u nich určit rozdělení následně: kandidáti a členové KSC 302, členové SSM 134, neorganizovaní 62, zrušeno členství 5, činná záloha 120, z toho v zahraničí 9, v zájmu výkonu služby 71, v obecném zájmu 40, výkon veřejné funkce nebo příprava na ni 4, další zálohy: věkově starší 32, studující 65, přechodně nezařazení 3, neplacená záloha 279, 73 osob v zálohách bylo vedeno podle starých předpisů.⁹⁶

1975 (ČSSR)

Záloha celkem 675, z toho 618 vedeno podle NMV č.5/73 a lze u nich určit rozdělení následně: kandidáti nebo členové KSC 384, členové SSM 169, neorganizovaní 60, zrušeno členství 5, činná záloha 139, z toho v zahraničí 16, v zájmu výkonu služby 80, v obecném zájmu 43, výkon veřejné funkce nebo příprava na ni 4, další zálohy: věkově starší 36, studující 79, neplacená záloha 360, 57 osob v zálohách bylo vedeno podle starých předpisů.⁹⁷

1976 (ČSSR)

Záloha celkem 696, z toho 676 vedeno podle NMV 5/73 a lze u nich určit rozdělení: činná záloha 117, v obecném zájmu 0, v zájmu výkonu služby 84, v zahraničí 15, výkon veřejné funkce nebo příprava na ni 18, další zálohy, věkově starší 37, 2 přechodně nezařazení, studující 107, neplacená záloha 413, 20 osob v zálohách bylo vedeno podle starých předpisů.⁹⁸

1978 (ČSR)

V roce 1978 bylo v rámci MV ČSR pro činnou zálohu vyčleněno 35 míst, obsazeno bylo pouze 25, z toho 21 příslušníků plnilo úkoly mimo resort MV

⁹⁵ Příloha č. 5 k čj. ASU-0094/AK-98. Kádrová správa MV ČSR, 1974, č. p. 1253/83, bal. 1.

⁹⁶ Příloha č. 6 k čj. ASU-0094/AK-98. Kádrová správa MV ČSR, 1975, č.p.1560/86, bal. 1.

⁹⁷ Přehled o příslušnících SNB zařazených v dispoziční a neplacené záloze. Příloha č. 6 k čj. ASU-00825/AK-96. AMV, fond A26, inv. j. 191 – Roční statistická zpráva o stavech, složení a kvalitě pracovníků MV.

⁹⁸ Příloha 8 k čj. ASU-0094/AK-98. Kádrová správa MV ČSR, 1977, č. p. 175188, bal. 1.

ČSR. Česká plánovací komise 4 osoby, Výbor lidové kontroly 6 osob, KV KSČ Praha 1 osoba, KV KSČ Brno 1 osoba (řidič vedoucího tajemníka), KV KSČ Ostrava 1 osoba (odd. státní administrativy), MV KSČ Praha 1 osoba (odd. státní administrativy), Úřad vlády ČSR 1 osoba, Správa letišť Praha 2 osoby, ZS FMV 1 osoba, CSÚ MV ČSR – archivní správa 2 osoby, Ministerstvo zdravotnictví 1 osoba, OV KSČ Ml. Boleslav 1 osoba, Státní oblastní archiv Zámorsk 1 osoba, vysláno na stáž ve stranickém aparátu 1 osoba, ČS rozhlas (Zelená vlna hvězdy) 1 osoba.⁹⁹

1980 (ČSR)

V roce 1980 bylo v rámci MV ČSR pro činné zálohy vyčleněno 35 míst, obsazeno bylo pouze 29, z toho 23 příslušníků plnilo úkoly mimo resort MV ČSR. Výbor lidové kontroly 6 osob, ČPK 5 osob, Úřad vlády ČSR 1 osoba, Správa letišť 2 osoby, KV KSČ Brno 1 osoba, archivní správa 3 osoby, Ministerstvo zdravotnictví 1 osoba, OV KSČ Ml. Boleslav 1 osoba, Státní oblastní archiv Zámorsk 1 osoba, Československý rozhlas 1 osoba, MV KSČ Praha 1 osoba, Státní oblastní archiv Brno 1 osoba, OV SSM Ústí n. L. 1 osoba, HV SČSP MV ČSSR 1 osoba, vysláno na stáž na S-SNB Praha 1 osoba, český ÚV SSM 1 osoba, KV KSČ Ostrava 1 osoba.¹⁰⁰

V roce 1978 bylo 431 příslušníků I. S-FMV přiděleno k civilním organizacím.¹⁰¹

1986 (ČSSR)

Dispoziční záloha v rámci MV ČSR 41, dispoziční záloha v rámci MV SSR 36, I. a II. záloha v rámci I. S-SNB 437 (I. záloha byli příslušníci rozvědky pracující pod krytím na pracovištích v ČSSR. II. záloha byli příslušníci rozvědky pracující pod krytím již vyslaní do zahraničí), činná záloha v rámci FMV 197, neplacená záloha 520.¹⁰²

1987 (ČSSR)

Dispoziční záloha v rámci MV ČSR 35, dispoziční záloha v rámci SR 38, činná záloha v rámci FMV 193, 411 v I. a II. záloze I. S-SNB, neplacená záloha 536.¹⁰³

⁹⁹ Příloha č. 1 k čj. ASU-0094/AK-98. Kádrová správa MV ČSR, 1969, č. p. 1335/84, bal. 2.

¹⁰⁰ příloha č. 3 k čj. ASU-0094/AK-98. Kádrová správa MV ČSR, 1980, č. p. 1335/84, bal. 3.

¹⁰¹ Čj. A-0783/27-78, informace náčelníka 27 odb. I. S-FMV pplk. Rudolfa Žitného kádrové správě FMV z 6. 5. 1978.

¹⁰² AMV, přír. č. 742.

¹⁰³ Tamtéž.

Akce JAZZ

Oldřich Tomek

1. Úvod

Jazzová sekce, pobočka Svazu hudebníků ČSR, se v letech sedmdesátých a osmdesátých stala zejména pro hudební a kulturní veřejnost pojmem a nositelem aktivity a nonkonformity vůči komunistickému režimu, symbolem odporu proti represím mocenského aparátu. Při použití tehdy legálních prostředků a platných legislativních předpisů se dokázala s poměrným úspěchem bránit perzekuci státních orgánů i likvidační strategii StB, byť za cenu rozporných a v posledním období negativních momentů, které se v průběhu doby této organizace nevyhnutelně dotkly a zasáhly jak do sféry její činnosti, tak i do osudů jednotlivců. Jazzová sekce dokázala vnějším tlakům odolávat až do období otevřeného trestního stíhání svých představitelů. Ve jménu neustávajícího boje KSČ proti třídnímu nepříteli, vnějšímu i vnitřnímu, se stala organizací určenou k likvidaci za použití všech prostředků a způsobů, které StB používala. Tato práce je pokusem popsat vývoj a průběh procesu likvidace Jazzové sekce a snad napomůže k vytvoření představy, za jakou cenu, za jakých okolností a v jakých podmínkách mohla nezávislá a dobrovolná kulturní instituce ve své době existovat.

2. Jazzová sekce jako součást Svazu hudebníků ČSR

Existence Jazzové sekce (JS) byla od prvo počátku poznamenána dotekem státní moci, všeobjímajícího Ministerstva vnitra. V počínající normalizaci nebylo jazzmanům a příznivcům jazzové hudby dopřáno sdružit se v nové samostatné organizaci, byť se o to založením České jazzové unie v polovině roku 1969 pokoušeli. Již tehdy MV žádost zamítlo a doporučilo organizátorům přičlenit se k současně vznikajícímu Svazu hudebníků ČSR. Jednotnost a přehled nad všemi sférami veřejného života se stala rozhodujícím aspektem. „*Přípravný výbor neměl na vybranou, takže 30. listopadu 1971 proběhla v Praze ustavující konference Jazzové sekce Svazu hudebníků ČSR,*“¹ jejímž předsedou se stal Milan Dvořák. Lze předpokládat, že v pozdější době by JS již nevznikla.

¹ Kouřil, V.: Jazzová sekce v čase i nečase. Torst, Praha 1999, s. 192.

Aktivity Jazzové sekce, „dobrovolného, samostatného a otevřeného zájmového amatérského sdružení“,² se od poloviny sedmdesátých let rozvinuly do nepřehlédnutelné šíře a začaly zásadním způsobem spoluvytvářet jazzovou a rockovou hudební scénu. Po prvních třech letech existence sdružovala JS přes tři sta muzikantů a nadšenců. Počet členů postupně narůstal do tisíců, což bylo pro režim v období řízeného a kontrolovaného organizování mládeže varovným signálem. V polovině sedmdesátých let měla Sekce tři tisíce členů, o deset let později – podle posledního oficiálního seznamu z června 1986 – 6068 řádných členů, přičemž na členství se muselo čekat. „Během patnáctileté existence se v Jazzové sekci vystříдалo 8220 osob.“³

V historii Jazzové sekce lze rozlišit několik přelomových bodů, které se zásadním způsobem odrazily jak v náplni její činnosti a ve způsobu veřejné aktivity, tak se i promítly do okruhu lidí, kteří pro JS pracovali a formovali její podobu.

Organizace původně zaměřená výlučně na hudební oblast a na jeden žánr – jazz a jazzrockovou syntézu – se začala po polovině sedmdesátých let orientovat na podporu rocku, především rocku amatérského, alternativního, který v té době neměl šanci proniknout do popředí a nalézat uplatnění na veřejné scéně. „Alternativní hudba byla nejen alternativou vůči běžné nebo spotřební hudbě a na úrovni textů i součástí alternativního literárního dění, ale zároveň hlasatelem alternativního (nekonzumního) životního stylu.“⁴ Na něj byla napojena a přirozeným způsobem navázána řada dalších aktivit, které tento hudební směr spontánně vyvolával. Rocková avantgarda byla neodmyslitelně propojena s experimentálními výboji ve výtvarném umění a s tím související literární a kritickou produkcí a dalšími kulturními počiny. Aktivity Jazzové sekce se takto začaly přirozeně rozšiřovat. Samotné pořádání koncertů a festivalů s obvyklými a danými pravidly již přestalo naplňovat kulturní ambice. Nezbytnost narušit pasivní přístup pouhé konzumace hudby podnítila potřebu reagovat nejen na podněty přicházející ze zahraničí a uspokojovat hlad po jiné kultuře, ale současně v tom byl pocit nutnosti postavit proti stagnaci a nenormálnosti doby jiné, oficiálně neschválené a ideologicky neposvěcené kulturní hodnoty.

Zainteresovaná veřejnost byla o těchto trendech informována v materiálech vydávaných JS. Publikační a vydavatelská činnost dosáhla širokého záběru: „Za patnáct let stačila Jazzová sekce vydat dvacet osm bulletinů Jazz [od čísla 20 se

² Tamtéž, s. 15.

³ Tamtéž, s. 20.

⁴ Vlček, Josef: Hudební alternativní scény sedmdesátých až osmdesátých let. In: Kol.: Alternativní kultura – Příběh československé společnosti 1945–1989. Lidové noviny, Praha 2001, s. 202.

z ‚metodické publikace členů JS‘ stal ‚bulletin současné hudby‘, poslední dvojčíslí už mělo 142 stran – pozn. aut.], *nepravidelný členský zpravodaj*, 43/10/88‘ [...], *uspořádat jedenáctery Pražské jazzové dny, z nichž poslední dvoje, v letech 1980 a 1982, už nebyly povoleny, vydat čtyřiadvacet knížek v edici Jazzpetit, portréty patnácti současných umělců v edici Situace a řadu dalších neperiodických publikací. Dále se její pražská činná složka spolupodílela se členy z celé republiky na četných kulturních aktivitách po celé zemi.*“⁵

V červnu 1981 se místo Milana Dvořáka stává předsedou Jazzové sekce Karel Šrp, místopředsedou Josef Skalník a tajemníkem Vladimír Kouřil. Personálním změnám ve výboru JS předcházela v prosinci 1980 pokus o registraci samostatné jazzové organizace s názvem Jazzové sdružení ČSR se statutem vycházejícím ze stanov Mezinárodní jazzové federace. SH ČSR s tím souhlasil, avšak žádost podaná u CSÚ MV (civilně správní úsek Ministerstva vnitra) byla zamítnuta. Začlenění pod SH (Svaz hudebníků byl poněkud nesystémovou organizací, sdružující amatérské hudebníky ze souborů, které se kulturním agenturám nevyplatilo provozovat) bylo ve své době řešením z nouze a koexistence obou nesourodých organizací přinesla v průběhu doby oběma stranám jen existenční problémy. SH byl kritizován nadřízenými orgány (MK, národní výbor hl. m. Prahy) za nečinnost a blahovůli vůči Sekci a zadaný úkol omezovat její aktivnost a zatlačovat ji zpět do vymezeného prostoru jazzové hudby se jeho vedení nikdy nepodařilo naplnit.

Právě období po nástupu Karla Šrpa na post předsedy (1981–1983) lze pokládat za druhé období změny, kdy celá organizace začala nasávat politický náboj. „*Poměr mimopražských členů a Pražáků byl v závěru zhruba tři ku jedné. Teprve ke konci, během první poloviny osmdesátých let, do Jazzové sekce vstupovali čistě z ‚ideových‘ důvodů, kdy tuto organizaci brali už nejen jako kulturně opoziční, alternativní společenství, ale jako disidentské společenství.*“⁶ Do JS začali postupně přicházet zájemci především kvůli jinde nedostupným hudebním informacím a posléze, jak se Sekce otevírala ostatním uměleckým žánrům, přibývali další zejména kvůli tématům z oblasti mimohudební. Dále se v Sekci začali sdružovat lidé z různých míst republiky, kteří chtěli aktivně působit v kultuře. Jak se obměňoval obsah činnosti a práce, tak se proměňoval i okruh lidí včetně nejužšího vedení JS. Většina osobností zaměřených výhradně na jazzovou hudbu a spojených se vznikem JS postupně odchází (jazzoví muzikanti, hudební teoretici a publicisté) a jsou nahrazeni lidmi, kterým nová orientace nabídl možnost k uplatnění svých uměleckých

⁵ Kouřil, V.: Jazzová sekce v čase i nečase. Torst, Praha 1999, s. 22.

⁶ Tamtéž, s. 24.

postojů a názorů nebo alespoň možnost dát prostou pomocí a účastí při nej-různějších akcích najevo vůli bojovat za otevřený, neomezovaný kulturní prostor.

Jazzová sekce byla jako pobočka Svazu hudebníků zrušena již 12. 9. 1980 rozhodnutím ÚV SH ČSR (viz příloha 1) a 15. 11. 1980 Ministerstvo kultury oznamuje všem národním výborům v republice ukončení činnosti Jazzové sekce k tomuto datu,⁷ avšak ke skutečnému naplnění tohoto nařízení nedošlo. V roce 1983 se „*JS mezitím organizačně přeřadila pod pražskou pobočku SH, aby se vyhovělo organizační struktuře Svazu. Původní, deset let trvající snažení vedení Svazu hudebníků roztrhnout naši členskou základnu do místních poboček se tedy nakonec nezdařilo. Pražská pobočka nás přijala jako celek i s mimopražskými členy.*“⁸ (Viz příloha 2 a 3.) Sekce dále pokračovala ve své činnosti za rostoucího tlaku MK a v pozadí MV, aby omezila svoje aktivity a upravila je do souladu s oficiální kulturní politikou. Totalitní společnost chtěla uspokojovat všechny potřeby pracujících a tím se cítila být oprávněna rozhodovat i o tom, jakým způsobem budou uspokojovány a plněny potřeby kulturní. ÚV SH se dlouhodobě neúspěšně snažil naplnit instrukce shora, stejně neúspěšně se zdály být ostatní nátlakové akce vůči Sekci včetně opakovaných zákazů koncertů a Pražských jazzových dnů a znemožnění všech pořadatelských i vydavatelských aktivit, „ *které vycházely z myšlenky, že vše, co se označuje za alternativní, je také nepřátelské.*“⁹

3. Proces likvidace – geneze

Jazzová sekce se stává nepřijatelnou pro režim, který ji pojímá – řečeno jazykem establishmentu – jako nepřátelsky zaměřenou proti socialistickému zřízení, s tendencemi, které jsou v přímém rozporu s posláním socialistické společenské organizace se státní kulturní politikou. Nebezpečným prvkem, ohrožujícím kulturní linii Komunistické strany, byla úroveň a přitažlivost programu JS pro mladou generaci, hudební žánr, pořádané akce a publikační činnost – to vše na základě dobrovolného zájmu, avšak většinou bez vědomí, souhlasu a kontroly příslušných orgánů. Nezávislost a „neposlušnost“ každého počínu dráždila a provokovala a Sekce tak na sebe zcela „zaslouženě“ přitáhla a soustředila pozornost represivních složek a přinutila je hledat způsob, jak z veřejného života odstranit tak nepohodlný a nebezpečný element: „*[Jazzová*

⁷ Kouřil, V.: Jazzová sekce v čase i nečase. Torst, Praha 1999, s. 372.

⁸ Tamtéž, s. 201.

⁹ Vlček, Josef: Hudební alternativní scény sedmdesátých až osmdesátých let. In: Kol.: Alternativní kultura – Příběh československé společnosti 1945–1989. Lidové noviny, Praha 2001, s. 233.

sekce], od svého vzniku nejagilnější složka SH, [...] v rozporu se stanovami vytvořila členskou základnu na území celé ČSSR – vinou nedůsledného řízení ze strany ÚV SH se v její činnosti od počátku projevovaly tendence, které jsou v přímém rozporu s posláním socialistické společenské organizace. [...] JS začala vydávat publikace a jiné písemné materiály, které s jazzovou hudbou naprosto nesouvisí a útočí proti socialistickému zřízení. [...] JS nerespektuje opatření st. orgánů a pokračuje ve své negativní činnosti.“¹⁰

Do negativní činnosti zahrnuje StB nejen výše popsané aktivity, ale stejně hodnotí i rostoucí vazby na oblast disentu a kontakty na zahraničí, které se uskutečňovaly zejména prostřednictvím zastupitelských úřadů demokratických zemí, v relacích vysílání rozhlasových stanic Hlasu Ameriky a Radio Svobodná Evropa, ve stycích s novináři západních periodik a členstvím v Mezinárodní jazzové federaci a světových mírových organizacích.

Charta 77, která sama vznikla v období trestního stíhání členů rockové skupiny The Plastic People of the Universe v atmosféře solidarity a protestů proti oficiální kampani, nemohla ponechat situaci Jazzové sekce stranou svého zájmu. Ve svém dokumentu ze srpna 1983 (jedním z autorů je kmenový publicista Sekce Josef Vlček) analyzuje CH-77 situaci v české populární hudbě a velký prostor je zde věnován právě roli JS: „Jedinou institucí, která se už po léta soustavně, odborně a vynikajícím způsobem stará o soudobou progresivní hudbu, seznamuje s ní veřejnost a vychovává v tomto směru mladé lidi, je Jazzová sekce Svazu hudebníků ČSR. Tato sekce vydává Jazz-bulletin, jeden z nejlepších československých časopisů v Evropě, vydala už bezpočet důležitých publikací, informativních, encyklopedických, umělecko-kritických, výtvarných i beletristických (vysoce oceňovaných mimo jiné i orgány UNESCO), pořádá různé důležité výstavy a projekce, je pořadatelkou známých ‚Pražských jazzových dnů‘, které jsou – respektive donedávna byly – nejdůležitější událostí roku nejen v oblasti rockové, ale i jazzové a jazzrockové původní tvorby a při nichž měly různé profesionální i amatérské skupiny jednu z mála příležitostí konfrontovat se navzájem a konfrontovat se i se zasvěceným publikem. Veškerou práci této instituce dělá přitom několik málo mladých lidí

¹⁰ AMV: Informace náč. X. S-SNB plk. Zdeňka Wiederlechnera 1. náměstkovi FMV, genmj. Jánů Kovačovi ze dne 17. 7. 1985, čj. VN-001121/2-1/85.

Plk. Zdeněk Wiederlechner (1930), od 1. 6. 1982 do konce července 1988 náčelník X. S-SNB.

Genmj. Ján Kovač, JUDr., (1933–1988), u MV od 1. 9. 1963, od 1. 2. 1972 náčelník KS SNB Bratislava, 1. 6. 1974 náč. III. správy FMV Bratislava, 1. 6. 1979 náměstek FMV, 31. 8. 1987 zproštěn dočasně výkonu služby pro podezření ze závažného porušení služební přísahy, trestně stíhán v souvislosti s případem Stanislava Babinského pod ČVS IM-15/30-87, služební poměr skončen 25. 2. 1988 podle § 100 odst. 1 písm. a) zák. č. 100/1970 Sb. (porušení služební přísahy zvlášť hrubým způsobem).

ve volném čase po zaměstnání, přičemž už po léta mají nepřetržité a zdravému rozumu nepochopitelné potíže. Ministerstvo kultury, Svaz hudebníků, NVP a jiné instituce – a ovšem i nezbytné a všudypřítomné Ministerstvo vnitra – jim jejich práci nejrozmanitěji maří a mnohokrát už usilovaly o zrušení Jazzové sekce jako takové.¹¹

Jazzová sekce trvala na zachování své legality a odmítala cestu vedoucí opačným směrem, k disentu nebo undergroundu. Stejně tak nechtěla opustit pozici, kterou si v průběhu let vybudovala, což znamenalo ukončit nebo zásadně omezit mimojazzové aktivity a podřídit se kontrolním a administrativním mechanismům. Vlivem okolností nicméně ke sbližování s disentem postupně docházelo, což zapadalo do represivní teorie StB, která vždy zdůrazňovala propojení sekce s Chartou. Jedinými signatáři Charty 77 v nejužším okruhu Jazzové sekce přitom byli Mikoláš Chadima a Petr Cibulka, jejichž jména v hlášeních a zprávách StB často figurovala. Objevení se Josefa Průši mezi aktivisty JS zhodnotila StB rovněž jako příznak silícího propojení Sekce s Chartou 77. „Spojení J. Průši s JS dokumentuje zájem Charty o činnost JS a její uchování. V. Havel hodnotí JS velmi pozitivně zejména v tom, že prozatím nejsou akce JS spojovány s Chartou. Ve vedení JS aktivně pracují někteří signatáři Charty (P. Cibulka, M. Chadima).“¹²

Členstvím v Mezinárodní jazzové federaci začala JS budování svých mezinárodních kontaktů. Postupně se stala členem UNESCO, Evropského sdružení pro výzkum populární hudby, Evropského výboru pro nukleární odzbrojení, navázala styky s mírovými organizacemi po celém světě, které jí přislíbily podporu. Důsledkem častých zájezdů na Jazz Jamboree do Varšavy byla spolupráce s polskou Solidaritou. Nejefektivnější byly kontakty na zastupitelské úřady demokratických zemí: „Vedení JS navázalo úzké spojení s pracovníky ZÚ USA v Praze, kterým poskytuje veškeré písemné materiály. Kulturní rada ZÚ USA W. P. Kiehl se vyjádřil, že činnost JS hodnotí velmi kladně a hodlá ji i do budoucna podporovat. Další kontakty udržuje Srp s II. tajemníkem kulturního oddělení Johnem Brownem, který pro členy Jazzové sekce zorganizoval několik večírků ve své rezidenci. JS pak recipročně organizuje nelegální vystoupení amerických hudebních skupin, které přijedou na pozvání ZÚ USA do Prahy. [...] Svoji popularitu se vedení JS snaží v poslední době dále rozšířit navázanými styky se ZÚ Kanady a Francie v Praze, které jim byly zprostředkovány pracovníky ZÚ USA.“¹³ Hlas Ameriky a Svobodná Evropa informova-

¹¹ Dokument Charty 77 č. 31/83.

¹² AMV: Informace n.č. X. S-SNB plk. Zdeňka Wiederlechnera 1. náměstkovi FMV, genmjr. Jánů Kováčovi ze dne 17. 7. 1985, čj. VN-001121/2-1/85.

¹³ Informace dtto.

ly ve svých relacích o situaci kolem JS, západoevropští novináři vedle styků se signatáři CH-77 začali kontaktovat představitele JS a získávali tak další zdroje informací o poměrech v kultuře. Znalost o situaci Jazzové sekce přispívala na mezinárodním poli k povědomí o socialistickém Československu a JS tak naplňovala všechny podmínky, které režim klasifikoval jako ideologickou diverzi.

Vývoj situace nezadržitelně posunoval Jazzovou sekci mezi organizace, které státní orgány hodnotily jako nepřátelské, její existence se stala pro režim nepřijatelnou a administrativním rozhodnutím byla určena k likvidaci. „Jazzová sekce eviduje v rámci ČSSR v současné době cca 10 000 členů převážně z řad mladé generace. Vedení Jazzové sekce, zejména Karel Srp, Vladimír Kouřil, Tomáš Křivánek, Josef Skalník, Tomáš Kraus a další, prostřednictvím vydávaných materiálů negativně ovlivňují mládež v ČSSR ve směru západní kultury a podněcují v ní nedůvěru ve státní orgány. Opatření, která jsou prováděna k zamezení činnosti jmenovaných prezentují jako útoky státních orgánů proti hudbě pro mladé a proti čs. mládeži vůbec. Neinformovanost členské základny o záměrech a činnosti vedení Jazzové sekce může vyústit v jejím zneužití k nátlakovým akcím vůči stranickým orgánům. [...] K zamezení negativní činnosti Jazzové sekce byla přijata řada opatření cestou Ministerstva kultury ČSR, VLK ČSR, Ministerstva financí ČSR a Generální prokuratury. Vzhledem k neschopnosti Svazu hudebníků řešit situaci přes několikerá upozornění byla činnost Svazu hudebníků pozastavena a dnem 22. 10. 1984 rozhodnutím MV ČSR čj. VB/1-11605/84 organizace rozpuštěna.“¹⁴ (Viz příloha 4.)

Negativní ovlivňování mládeže se stalo zaklínadlem a všezahrnujícím argumentem pro režim, který však jednotný koncept a přitažlivý program sám nedokázal předložit. Shora nadiktované mládežnické aktivity podepřené ideovým balastem, centrálním řízením a direktivním duchem našly v mladé generaci odezvu jen do roviny nezbytně nutné formálnosti.

4. Akce JAZZ

Vedení Jazzové sekce v sítích StB

„Boj proti vnitřnímu nepříteli pod vedením a kontrolou KSČ v zájmu blaha lidu a státu za podpory širokých mas pracujících na základě přísného dodržování ústavních norem a zákonnosti je zápasem o socialistický profil našich lidí a současně ideologickým zápasem proti všem buržoazním a maloburžoazním přežitkům, proudům a tendencím, jak doznívají v některých vrstvách společ-

¹⁴ Informace dtto.

nosti nebo jsou důsledkem soustavné ideologické diverze imperialistických států.“ Takto formulované ideologické proklamace používal komunistický režim proti každému projevu opozice. Proniknout, získat důvěru, rozložit zevnitř, veřejně zdiskreditovat – to jsou hlavní body osvědčené a vždy vedené strategie v boji s vnitřním nepřítelem, která byla použita i v „akci JAZZ“. ¹⁵ Jazzová sekce a lidé v ní byli pod trvalou kontrolou StB od počátku její existence. Zájem bezpečnostních složek se soustředil nejen na vedení JS, ale postupně se z centra šířil i na mimopražské aktivisty, což při počtu členské základny zaměstnávalo krajské správy i okresní oddělení StB. Závěry z porad vedoucích pracovníků orgánů státní moci instruovaly operativní složky Bezpečnosti o dohodnutém postupu proti nekontrolovatelným aktivistům a s pomocí všech použitelných zpravodajských prostředků hledaly způsob, jak znemožnit jejich činnost. ¹⁶ Nezbytností této strategie se stala síť tajných spolupracovníků, jejichž úkolem bylo nejen podávat informace, ale též podle svých možností a schopností narušovat a brzdit připravované akce, což nebylo vzhledem k přísné konspiraci v nejužším vedení JS jednoduché.

StB se od ledna 1976 zaměřila na K. Srpa jako na perspektivního spolupracovníka (akce HUDEBNÍK). Dne 8. 1. 1976 podal pprap. Ladislav Beňadik (referent 1. odd.) návrh na založení svazku „důvěrník“ pod krycím jménem HUDEBNÍK, č. sv. 25280, s odůvodněním: „*Jmenovaný v současné době pracuje u hudebního nakladatelství Panton. [...] Z titulu své funkce je výjezdovou osobou do kap. států jako vedoucí zájezdů hudebních skupin v rámci kultur-*

¹⁵ AMV: Akce JAZZ – registr svazků: dat. ev. 29. 9. 1988, sv. OB, r. č. 36093, kr. jm. JAZZ, zničeno 7. 12. 1989.

Akce KULTURA: 24. 2. 1971, sv. OB, r. č. 2276, kr. jm. KULTURA, a. č. 257 a 680, skartován.

Sv. S ze dne 7. 1. 1988, r. č. 34961, kr. jm. DUB, zničen 7. 12. 1989.

¹⁶ Návrh opatření a dalšího postupu k dokončení likvidace Svazu hudebníků ČSR, plk. Zdeněk Wiederlechner, náč. X. správy SNB, náměstkovi MV Alojzu Lorenzovi : „*V rámci likvidace Svazu hudebníků ČSR, jehož součástí se i Jazzová sekce (JS) a Sekce mladé hudby (SMH) [...]. K důslednému ukončení likvidace a zamezení této nepřátelské činnosti budou provedena následující opatření:*

1. Po linii 2. odboru X. S-SNB: a) *Na úseku agenturní činnosti:*

– *Využitím TS BLACK [sv. A, r. č. 24116, kr. jm. GOGH, též BLACK, OHIO, J. Skalník, 26. 7. 1983 převeden z KTS na A, sv. zničen 6. 12. 1989] a TS JIŘÍ [nelze ustanovit] rozkládat připravované akce bývalého výboru JS pražské pobočky SH ČSR, signalizovat rozšiřování závadových materiálů ve vztahu k členské základně a napojení na mezinárodní organizace. Termín: úkol trvalý. Zodpovídá: 2. odbor X. S-SNB.*

– *Agenturní síť z řad členů JS v krajích a okresech úkolovat k signalizaci pokynů bývalého výboru JS a k vlivovému působení na členskou základnu s cílem omezovat její napojení do nátlakových akcí. V tomto smyslu zaslat pokyn na 2. odbor S-StB v krajích. Termín: 17. 12. 1985. Zodpovídá: 2. odbor X. S-SNB.*

(AMV, fond X. S-SNB, 11. 12. 1985, čj. VN-101837/2-1/85.)

ních akcí. [...] Má dobrý přehled o situaci v oblasti pop-music, kde se soustřeďují zájmy mladých lidí. S HUDEBNÍKEM byl několikrát uskutečněn pohovor, při kterém projevil ochotu být ve styku s pracovníky MV a předávat informace státobezpečnostního charakteru. Byl dohodnut nepravidelný styk a spojení.¹⁷

Původním záměrem ze strany StB bylo využít kontakty K. Srpa na ZÚ USA, po půl roce byly však výsledky vyhodnoceny jako nedostatečné, přestože byl zpočátku hodnocen jako perspektivní a slibný pramen. „Po dobu spolupráce jmenovaný aktivně přistupoval k předávání poznatků spojených s jeho činností v Jazzové sekci a problematice mládeže.“¹⁸ Svazek byl následně převeden na 2b odbor do problematiky „volná mládež“. Zde byl využíván jako důvěrník („D“) do 22. 4. 1979 (viz příloha 5), kdy byl opětně zaverbován a převeden do kategorie „TS“ (tajný spolupracovník – agent): „V zájmovém prostředí z oblasti hudby a s ním související VOLNÉ MLÁDEŽE se dovede pohybovat velmi dobře. Pro svoje postavení a činnost má naprostou důvěru osob ze zájmového prostředí. [...] Během dosavadního styku, který byl se jmenovaným udržován, předal řadu poznatků o konkrétní negativní činnosti osob. Současně byla přes jeho osobu, pokud to bylo v jeho pravomoci, prováděna preventivní i represivní opatření. Při předávání informací sdělil vždy konkrétní jména a veškeré skutečnosti, které ŘO zajímaly. Poznátky o dekonspiraci nebyly zjištěny a nebyla provedena žádná intervence ve prospěch jmenovaného. Spolehlivost HUDEBNÍKA je dána charakterovými vlastnostmi, vyhodnocením dosavadního styku a předanými poznátky. Jeho použitelnost v zájmových oblastech je dobrá a má všechny předpoklady k plnění zpravodajských úkolů v problematice VOLNÁ MLÁDEŽ – projekt KAPELA.“¹⁹

¹⁷ S-StB Praha, 1. odd. 1a odb., schválil náč. 1. odd. kpt. Kovačík, 12. 1. 1976, bez čj.

Pplk. Josef Kovačík, RSDr. (1935), prac. KS-MV Praha od 1. 4. 1957, 15. 9. 1973 I. S-FMV, 1. 1. 1975 S-StB KS SNB Praha, 1. 10. 1977 náčelník obv. správy SNB Praha 5, 1. 3. 1981 VI. S-SNB – náč. org. odboru, propuštěn ze služ. poměru 29. 7. 1990.

¹⁸ Vyhodnocení, S-StB Praha, 1a odb., 1. odd., 7. 9. 1976, pprap. Ladislav Beňadik.

Kpt. Ladislav Beňadik (1951), od 1. 9. 1970 v PÚ VB ČSR, 1. 3. 1972 MS VB Praha, 1. 9. 1972 KS SNB Praha, 1. 9. 1984 KS SNB Hradec Králové, 2. 7. 1990 propuštěn ze služ. poměru.

¹⁹ Memorandum, S-StB Praha, 2b odbor, 2. odd., 24. 4. 1979.

5a –X. správa SNB zahájila v roce 1976 projekt KAPELA, který se stal základní strategickou koncepcí a současně metodikou pro operativní rozpracování problematiky VOLNÁ MLÁDEŽ nebo též „zpravodajská ochrana volné mládeže“. Cílem projektu bylo odstranit v mladé generaci šíření protisocialistických projevů a omezit magický vliv hudebních a myšlenkových proudů z nesocialistické sféry, tj. „dosáhnout oproštění oblasti československé amatérské hudební scény od působení a vlivu negativně, prozápadně orientovaných hudebních skupin a jejich příznivců. Dále vhodným agenturně-operativním rozpracováním zabránit v maximální míře dalšímu ovliv-

Archivní materiály obsahují kromě návrhů na získání ke spolupráci a záznamů z vyšetřovacích pohovorů též dokumenty dokládající intenzitu zájmu StB a úsilí zapojit co nejpevněji K. Srpa do spolupráce a vytěžit maximum: např. plán spojení z 26. 4. 1979 (příloha 6), plán kontroly a výchovy TS z téhož dne (příloha 7), záznam o umístění schránky na předávání písemných zpráv z 5. 6. 1981 (příloha 8) a záznam o zavedení TS HUDEBNÍK do SM (styková místnost) KLUB z 19. 4. 1982 (příloha 9).

V návrhu z 13. 7. 1982 na ukončení spolupráce a uložení svazku TS HUDEBNÍK je další spolupráce vyhodnocena pro zpravodajskou síť jako nevýznamná a nakonec neúnosná: „*Vzhledem k tomu, že vystřídal celou řadu ŘO, začaly se u něho projevovat některé negativní tendence. Po zrušení Jazzové sekce [...] ztratil zpravodajské možnosti, neboť do té doby byl z titulu své funkce využíván jako vlivová agentura v akci KAPELA. [...] Pramen si začal uvědomovat ztrátu důležitosti pro StB, a protože chtěl zůstat ve zpravodajské síti StB, začal podávat zkreslené informace. [...] Prováděnou kontrolou agenturně operativními prostředky byly od r. 1981 zaznamenány signály, že HUDEBNÍK má tendence k neserióznosti. Na základě toho byla podniknuta příslušná opatření vůči jeho osobě (zamezení cest do KS, osobní pohovory aj.), která se nesetkala s požadovaným výsledkem. [...] [HUDEBNÍK] začal [...] jako bývalý předseda JS PP SH ČSR vyvíjet aktivitu k znovuoobnovení zrušené organizace. Jeho činnost však postupně získává nezákonný charakter. Vzhledem k těmto skutečnostem ztratil HUDEBNÍK pro zpravodajskou síť význam. [...] Jelikož se domníval, že pokud bude zapojen ve zpravodajské síti StB, bude právní postup proti jeho osobě ztížen, tak se snažil v této udržet formou podávání neseriózních informací. [...] V současné době se již dopouští činnosti, která je v rámci zákonných represivních prostředků stíhatelná a je o ní známo širokému okolí (mezi zájmovými osobami StB), stává se jako spolupracovník ve zpravodajské síti neúnosný.*“²⁰

ňování naší mladé generace cestou různých pseudoměleckých extremistických hudebních směrů. Současně s tím zabránit vzniku dalších obdobných skupin v ČSSR a vhodným způsobem dosáhnout společenské izolace narušených osob a jejich postupnou převýchovu k dodržování zásad socialistické morálky a estetického citění v oblasti kultury.“ AMV, VŠ SNB, Fakulta StB, katedra 104, diplomová práce: por. Šimák, Jiří: Charakteristika undergroundových a jiných hudebních skupin zapojených do antisocialistické činnosti „neorganizované mládeže“ a zvláštnosti při práci s agenturou při jejich kontrarozvědné kontrole. 1982/83.

Npor. Jiří Šimák (1953), od 1. 3. 1973 PP VB ČSR, 1. 9. 1974 I. S-FMV, 1. 6. 1974 KS SNB Praha, 1979–1984 studium VŠ SNB, Fakulta StB, 31. 7. 1986 uvolněn za služ. poměru (bez udání důvodu).

²⁰ Z uvedené zprávy cituje též K. Srp ve své publikaci Výjimečné stavy, s. 143, 144.

V březnu 1983 byl na K. Srpa znovu založen svazek „D“, opět pod krycím názvem HUDEBNÍK, se záměrem využívat jej jako zaměstnance vydavatelství Panton a dále pro jeho kontakty a styky s novými pracovníky ambasády USA (J. Brown, 2. tajemník kulturního odd.), které navázal počátkem roku 1983. „Dne 10. 3. 1983 byl uskutečněn zpravodajský pohovor s čsl. st. přísl. Srpem Karlem, který byl vytypován jako vhodný typ k agenturnímu obsazení objektu akce PANTON [...], kde je též Srp zaměstnán. [...] Dále se Srp zmínil, že se služebně stýká s pracovníky kulturní sekce ZÚ USA v Praze, které dobře zná. Často je zván pracovníky AVV na různé recepce a bankety jako zástupce kulturního života v ČSSR. Srp je ochoten se opětovně s pracovníky MV stýkat a předávat informace, o které máme zájem.“²¹ (Viz příloha 10.)

Poslední svazek obsahuje minimum zpráv a informací, což bezesporu souvisí s narůstajícím tlakem StB vůči Jazzové sekci a cílem trestně stíhat její představitele.

Podle obsahu nalezených agenturních zpráv, zejména ze svazků vedených na jiné osoby, předával K. Srp informace povšechného charakteru a snadno dostupné z jiných zdrojů jak z prostředí Sekce, tak i ze sféry zastupitelských úřadů. Nelze tedy jednoznačně stanovit, že by plnil zadání StB působit rozkladně proti Jazzové sekci, a je možné se domnívat, že pravděpodobně chtěl touto svou činností pojistit či „vykoupit“ její další existenci. Pokud byl úkolován proti lidem v JS, pak tyto úkoly neplnil.²²

J. Vlček, erudovaný hudební publicista a kritik, hudebně teoretický mozek JS, který v publikacích Jazzové sekce podstatně ovlivňoval názory a směr myšlení teoretických i praktických jazzmanů, byl rovněž středem pozornosti StB. Pod krycím názvem JOSEF byl podán první návrh na založení svazku „PO“ (prověřovaná osoba; ev. č. 26173) na Josefa Vlčka nstrm. J. Šimákem v červenci 1976. Po osmi měsících Šimák navrhl svazek uložit, neboť „v současné době důvody rozpracování pominuly.“²³

Snahu o spolupráci obnovila StB v říjnu 1981, jak dokládá návrh na obnovení rozpracování PO JOSEF s odůvodněním: „Rozpracování jmenovaného

²¹ S-StB Praha, Návrh na založení svazku D-HUDEBNÍK, r. č. 38129, 11. 3. 1983, ppřap. Kotek Stanislav.

Npor. Stanislav Kotek (1957), od 1. 3. 1977 PP VB ČSR, 1. 9. 1978 S-SNB hl. m. Prahy a Střč. kraje, 1. 7. 1983 O StB OS SNB Mělník, 30. 4. 1990 uvolněn ze služ. poměru.

²² Poslední doložitelný kontakt K. Srpa s StB je zaznamenán v denní situační zprávě č. 251/89 ze dne 15. 11. 1989 (CB-0077/251/03-89), viz Sborník UDV Securitas imperii 6/I. Denní situační zprávy StB z listopadu a prosince 1989, s. 111.

²³ KS SNB, S-StB Praha, 2a odbor, 14. 4. 1977, nstržm. Šimák Jiří.

bude obnoveno na základě získaných poznatků o jeho osobních stycích se zájmovými osobami, které se rekrutují z řad příznivců undergroundu a z nichž někteří jsou naší součástí evidovány v operativních svazcích. Cílem rozpracování bude zjistit důvody styků Vlčka s těmito osobami a případné možnosti zpravodajského využití Vlčka do problematiky VOLNÁ MLÁDEŽ.“²⁴

Záznamy ze dvou zpravodajských pohovorů uvádějí, že Vlček byl svolný scházet se a hovořit s příslušníky StB o věcech, na které byl dotazován, aniž by se písemně zavázal ke spolupráci. „Z těchto důvodů bude k osobě Vlčka prováděna průběžná prověrka, bude prováděno vytěžování a jeho serióznost bude prověřována prostřednictvím TS HUDEBNÍK s cílem získávání Vlčka ke spolupráci.“²⁵ (Viz příloha 11.)

Další typovací pohovor s Josefem Vlčkem bez konkrétního vyjádření a výsledku se uskutečnil 17. 4. 1982. Vlček si nechal čas na rozmyšlenou²⁶ a spolupráci nakonec odmítl při zpravodajském pohovoru dne 11. 5. 1982: „Došel k závěru, že on by asi nebyl příslušníkem MV užitečný. [...] Nemá chuť hrát roli ‚donašeče‘. Toto se mu zdá být dost nemorální a řekl, že když mu bude nabídnuta morálnější forma, je ochoten předávat informace, které se budou týkat činnosti Jazzové sekce. Nechce však ‚udávat‘ osoby, které mají jiné smýšlení a přesvědčení, než se oficiálně vyžaduje.“²⁷

„I když se jmenovaný zpočátku projevil jako možný KTS a předal čtyři zprávy státobezpečnostního charakteru, projevil se později jako nepřátelsky orientovaná osoba. [...] Při pohovoru se Vlček choval arogantně a drze. Prohlašoval, že příslušníci Bezpečnosti jsou schopni si vykonstruovat případ, na kterém potom stavějí své zákroky vůči různým osobám. Odmítl dále hovořit a odpovídat na konkrétní otázky. Z těchto důvodů byl pohovor ukončen a dále bude upuštěno od dalšího získávání ke spolupráci. [...] Současně bude vypracován plán dalšího rozpracování a jmenovaný bude zařazen do akce KNIHA, která je v současné době připravována v souvislosti s operativní prověrkou zaměstnanců antikvariátů, kteří se ve značné části rekrutují z řad signatářů Charty 77 a členů VONSu.“²⁸

²⁴ S-StB Praha, 2b odbor, 2. odd., 2. 10. 1981, vypracoval por. Ducháč Václav.

Kpt. Václav Ducháč (1947), od 1. 3. 1971 S-StB Praha, 1980–1984 dálkové studium VŠ SNB v Praze, Fakulta StB, 31. 3. 1990 uvolněn ze služ. poměru.

²⁵ S-StB Praha, 2b odbor, 2. odd., Záznam z pohovoru, 1. 10. 1981 a 28. 1. 1982, por. Ducháč.

²⁶ S-StB Praha, 2b odb., 2. odd., Záznam z pohovoru, 21. 4. 1982, npor. Ducháč.

²⁷ S-StB Praha, 2b odb., 2. odd., Záznam z pohovoru, 13. 5. 1982, npor. Ducháč.

²⁸ S-StB Praha, 2b odb., 2. odd., Zápis o pohovoru k podání informace v souvislosti s vysíláním HA o zrušení 11. PJD v dubnu 1982, 10. 6. 1982, npor. Ducháč.

Dosavadní snahy o zaverbování ke spolupráci se ukázaly být neúčinné, k nátlaku či k postihu se však nabídly jiné alternativy. Na jednání 3. 3. 1984 na 1. odb. II. správy SNB ve věci operativního zájmu bylo konstatováno, že „*pracovníci II. správy mají zachyceny určité signály, že v Praze dochází k využívání prodejen antikvariátů jako míst styků našich osob [tj. čl. občanů – pozn. aut.] s příslušníky KS nebo že jsou využívány jako přepážky k předávání různých tiskovin, které jsou doprovázeny do zahraničí a naopak. Tuto skutečnost signalizuje rovněž fakt, že Josef Vlček je rovněž zaměstnancem ve skladu výkupu antikvariátu v Praze I.*“²⁹

Poslední dochovaný záznam ve Vlčkově svazku je zpravodajský pohovor ze dne 11. 3. 1983 „*na základě poznatku, že se J. V. zúčastnil večírku, který pořádala kulturní ataše USA Alice Lemayster ve svém apartmá v létě 1982*“, ale bez konkrétního závěru.³⁰

Podle návrhu na uložení spisu PO JOSEF, č. sv. 26173, se v r. 1985 Vlčka ke spolupráci získat nepodařilo: „*Jmenovaný byl prověřován naší součástí ve spise PO za svou aktivní činnost v Jazzové sekci a projevy přízně k undergroundovému hnutí tzv. VOLNÉ MLÁDEŽE. Vzhledem k tomu, že již od konce roku 1983 nebyl zjištěn žádný poznatek o závadové činnosti jmenovaného a naše součást již neprovádí rozpracování činnosti Jazzové sekce, navrhuji uložit spis PO do archivu na dobu 15 let.*“³¹

Svazky osob napojených na Jazzovou sekci a prověřovaných StB obsahují agenturní zprávy datované rokem 1988 pod krycím jménem TESÁK, což dokládá, že snahy StB o zverbování Vlčka byly nakonec úspěšné. Nelze je však dokumentačně podložit, neboť svazek byl dle registru v prosinci 1989 zničen.³² Vlček otevřeně popisuje důvody a okolnosti navázání spolupráce ve své stati Hudební alternativní scény sedmdesátých až osmdesátých let.³³

Další osobou, na kterou StB trvale zaměřila svoji pozornost, byl JUDr. Josef Průša, který však nepřicházel v úvahu jako možný spolupracovník, neboť v hlášeních pracovníků StB byl vždy uváděn jako osoba „nepřátelsky orientovaná“. Jeho signální svazek, založený 25. 6. 1984, kr. jm. ADVOKÁT, a 27. 9. 84 převedený na svazek osobní, byl podle záznamů zničen 18. 9. 1989.

²⁹ S-StB Praha, 2b odb., 2. odd., Úřední záznam, 7. 3. 1983, npor. Ducháč.

³⁰ S-StB Praha, 2b odb. 2. odd., Záznam z pohovoru, 11. 3. 1983, npor. Ducháč.

³¹ S-StB Praha, 2b odb. 2. odd., 5. 2. 1985, npor. Ducháč.

³² Registr svazků AMV: Svazek KTS založen 7. 6. 1986, r. č. 31897, kr. jméno TESÁK, 14. 7. 1986 převeden z KTS na A, zničen 8. 12. 1989.

³³ Vlček, Josef: Hudební alternativní scény sedmdesátých až osmdesátých let. In: Kol.: Alternativní kultura – Příběh československé společnosti 1945–1989. Lidové noviny, Praha 2001.

Spis PO, r. č. 40300, kr. jm. ADVOKÁT, byl založen 6. 6. 1984: „*Je důvodné podezření, že se Josef Průša po návratu z výkonu trestu podílí na činnosti CH-77. [...] Navrhují, aby se na jmenovaného založil spis PO, jehož cílem bude prověřit, sledovat a dokumentovat činnost a rozsah jeho styků na osoby z řad signatářů CH-77.*“³⁴

Spis PO byl v září 1984 převeden do kategorie „signální svazek“ pod stejným číslem i krycím jménem: „*Vzhledem k tomu, že JUDr. Průša se stále aktivněji zapojuje do činnosti CH-77, navrhují na jmenovaného založit signální svazek s cílem zadokumentovat jeho nepřátelskou činnost a styky a zabránit nebo zabránit Průšovi v jeho aktivní činnosti ve prospěch CH-77 a v provádění jiné nepřátelské činnosti.*“³⁵

J. Průša začal poskytovat právní pomoc a poradu Jazzové sekci od poloviny roku 1985. „*Nesmiřitelný odpůrce bolševika. [...] Právní existenci Jazzové sekce postavil na donkichotském přesvědčení, že ji opřeme o platné zákony a ústavu [...] [a] mezinárodní pakty o lidských a občanských právech, které vedení státu podepsalo.*“ – takto charakterizuje V. Kouřil dobrovolného právního zástupce, který za symbolický honorář převzal rozsáhlou právní agendu sekce.³⁶

Signální svazek byl překvalifikován na svazek osobní pod stejným číslem i krycím jménem: „*V polovině roku 1985 se Průša seznámil se členy výboru Jazzové sekce. [...] Zde začal vyvíjet aktivitu jako tzv. právní zástupce Jazzové sekce. Členy výboru JS přesvědčoval a utvrzoval v názoru, že rozpuštění Svazu hudebníků ČSR je protiprávní a činnost JS neodporuje čs. právním normám. [...] O situaci kolem JS Průša pravidelně telefonicky informuje představitele západních sdělovacích prostředků. [...] Tato skutečnost je dokumentována ZTÚ PŘESTAVBA [krycí označení telefonního odposlechu]. [...] Předává tendenčně zaměřené a zkreslené informace, které jsou pak využívány k vysílání protičeskoslovenských pořadů. Dne 7. 11. 1986 byla Průšovi za jeho činnost v JS vyhlášena výstraha náčelníka správy SNB hl. m. Prahy a SČK, ke které uvedl, že ji bere na vědomí, ale o tom, zda bude nadále zastupovat JS, se musí poradit s panem Alexandrem, předsedou Mezinárodní jazzové federace. [...] Vzhledem k tomu, že JUDr. Průša aktivně vystupuje proti socialistickému*

³⁴ S-StB Praha, 2a odb., 3. odd, ppor. Pluháček.

³⁵ S-StB Praha, 2a odb., 3. odd., 14. 9. 1984, npor. Volek.

Kpt. Jaroslav Volek (1947), od 1. 11. 1968 MS-VB Praha, 1. 10. 1977 OS SNB Praha 10, 16. 7. 1990 uvolněn ze služ. poměru.

³⁶ Kouřil, V.: Jazzová sekce v čase i nečase. Torst, Praha 1999, s. 31.

zřízení v ČSSR, navrhuji převést sig. sv. č. 40300 a další rozpracování provádět v osobním svazku. ³⁷

Následné „memorandum“ ze dne 2. 11. 1987 a vyhodnocení z 26. 9. 1988 neobsahují žádné nové skutečnosti a jsou směřovány k zahájení trestního stíhání a k procesu, k němuž došlo 3. 4. 1989 u Okresního soudu v Hradci Králové, kde byl J. Průša odsouzen za spáchání tr. činu útoku na st. orgán a orgán společenské organizace podle § 154 odst. 2 tr. zák. (bez souvislosti s JS) k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání čtyř měsíců a k peněžitému trestu 3000 Kčs.

Sledování J. Průši bylo ukončeno v červenci 1989 s odůvodněním v návrhu na ukončení rozpracování akce ADVOKÁT a uložení do archivu: *„na základě skutečnosti, že objekt akce v důsledku tr. stíhání značně utlumil svoji nepřátelskou aktivitu.* ³⁸

Dalším ostře sledovaným mužem z okruhu JS byl Mikoláš Chadima, na něhož byl v červenci 1981 založen „PO“ svazek (prověřovaná osoba) r. č. 34816, krycí název MANEKÝN, pro podezření z trestné činnosti podle § 100 tr. zák. a dále kvůli podpisu Charty 77 (podle návrhu z 21. 7. 1981 *„kde bude prováděna na základě AOP dokumentace jeho trestné činnosti s cílem realizace.“*; dne 9. 3. 1983 převeden na sv. signální). Jako signatář CH-77 a současně aktivista JS figuroval v plánech StB jako ideální spojovací článek mezi oběma sférami. Proto mu StB věnovala intenzivní pozornost, avšak s minimálním výsledkem. *„Provedenými agenturními opatřeními, využitím zpravodajské techniky a provedením dalších opatření nebylo potvrzeno, že by jmenovaný prováděl takovou trestnou činnost, která by naplňovala skutkovou podstatu některého z trestných činů.* ³⁹

Podobně jako byl J. Vlček vůdčím duchem v oblasti hudební teorie, tak vtiskl místopředseda Josef Skalník svůj rukopis nejvyšší kvality grafickému zpracování publikací a všech výtvarných projektů JS. Jako nejbližší spolupracovník K. Srpa se podílel v přísné konspiraci na všech materiálech sekce v konečné fázi jejich vzniku. Nemohl zůstat stranou pozornosti StB a byl dle nalezených zpráv v agenturních svazcích jiných osob úkolován na kulturní odd. ZÚ USA, podával

³⁷ S-StB Praha, 2a odb., 3.odd., 13. 8. 1987, npor. JUDr. Jindra Miloš.

Kpt. Miloš Jindra, JUDr., 1. 11. 1981 S-SNB hl. m. Prahy a Střč. kraje, 2. 7. 1990 propuštěn ze služ. poměru.

³⁸ S-StB Praha, 2a odb., 3.odd., 27. 7. 1989, npor. JUDr. Jindra Miloš.

³⁹ Návrh na uložení sign. sv., 2a odb., 4. odd. S-StB Praha, 6. 10. 1987, npor. Pešek G., 2a odbor, 4. odd S-StB – zakázané hudební skupiny.

Npor. Gustav Pešek (1955), od 1. 7. 1978 S-SNB hl. m. Prahy a Střč. kraje, 15. 7. 1990 propuštěn ze služ. poměru.

však zprávy také k činnosti JS (lze se jen dohadovat, zda byly na jejich základě zmařeny některé konspirativně připravované akce). V rovině dohadů zůstávají též důvody jeho propuštění na zásah X. správy z vyšetřovací vazby, které mohly spočívat v zaúkolování ke sledování činnosti tzv. náhradního vedení po zatčení výboru JS. Jeho podíl spolupráce s Bezpečností nelze stanovit, neboť agenturní svazek je údajně skartován; podle některých informací koloval v r. 1989 (1990) na Hradě a měl se stát důvodem, proč musel Skalník Hrad opustit.⁴⁰

K ostatním členům nejužšího okruhu JS nebyly v průběhu sledovaného období do roku 1988 nalezeny doklady o založení agenturních svazků na jejich osobu (kromě záznamů o předvolání k podání informace nebo k vysvětlení, tedy záznamy o běžné proceduře výslechů).

Prostřednictvím agenturní sítě byla StB poměrně dobře informována o dění uvnitř vedení Sekce i o poměrech a názorech mezi řadovými členy, o čemž vypovídají nejen dochované agenturní zprávy i z okresních poboček StB, ale i osobní svědectví aktivistů, kteří byli při výsledích konfrontováni s úrovní znalostí pracovníků Bezpečnosti.

O úrovni informovanosti StB svědčí například popis schůzky 6. 10. 1985, kdy se sešli tři představitelé Jazzové sekce (Srp, Skalník a Vlček v roli tlumočnicka) s členem britského parlamentu a býv. ministrem kultury VB panem St. John-Stewasem, který se chtěl seznámit se situací okolo JS a tímto výjezdem do Prahy přerušil svou účast na současně probíhajícím Evropském kulturním fóru v Budapešti. StB byla o jeho záměru informována pracovníkem X. správy SNB, který na konferenci dozoroval čsl. delegaci. Věrný popis padesátiminutového setkání v kavárně Obecního domu (účastníci schůzky, obsah rozhovoru, popis chování britského poslance) patrně poskytl Bezpečnosti některý z účastníků setkání, popřípadě mohla StB použít odposlech.⁴¹ (Viz příloha 12.)

Ze svazků vedených na aktivisty JS lze identifikovat 34 spolupracovníků. Z větší části zničené agenturní zprávy, zahrnující zejména období let 1985–1987, nedovolují rozkrýt míru jejich podílu na rozkladu JS. Většina svazků byla v listopadu a prosinci 1989 skartována.

Vedle tehdy obvyklého a všeobecného postoje k problému spolupráce s StB se objevil i specifický přístup předsedy K. Srpa a jeho ojedinělý náhled na věc: *„Asi od roku 1979 za mnou chodili lidé, které policie nutila ke spolupráci. Odpovídal jsem, že pokud bude jejich činnost prospěšná JS, mohou.*

⁴⁰ Svazek KTS (datum nelze určit), r. č. 24116, kr. jm. Black, Ohio, Gogh, 26 .7. 1983 převeden z KTS na A, pravděpodobně zničeno 6. 12. 1989.

⁴¹ V knize Výjimečné stavy K. Srpa účast a úlohu J. Vlčka vůbec nezmiňuje (s. 173).

*Chci však o všem vědět. Informace se musí týkat výhradně naší práce, nikoliv soukromého života. Zhruba 10–12 kluků a holek souhlasilo. Čelili jsme tím lživým informacím posílaných Ministerstvem kultury na vnětro. Záleželo totiž jen na něm, zdali nějakou akci zhodnotí jako kulturní, nebo ohrožující tzv. bezpečnostní politiku KSČ. [...] Naši členové měli za úkol nejprve pacifikovat udání z Ministerstva kultury, později přibyla Ministerstva financí, obrany, VLK, národní výbory, uliční organizace KSČ, dokonce poštovní úřady, cestovní kanceláře.*⁴²

Záměrem (či spíše ambicí) K. Srpa bylo prostřednictvím těchto spolupracovníků nejen získávat přehled o míře provázanosti StB a kontaktů na JS, ale současně operativní pracovníky dezinformovat nebo narušovat jejich akce. Před každým stykem informátora s řídicím orgánem vyžadoval přípravnou schůzku k předpokládanému obsahu pohovoru a následně informace o průběhu a vyhodnocení. „Důležité bylo dodržování určitých pravidel. Nikdy jsem se nezajímal, jak fungovali jiní ve stejné situaci, jako jsem byl například já, ale když jsem někdy kolem roku 1985 se Srpovým souhlasem a instrukcemi podepsal spolupráci s StB, vytvořili jsme spolu důmyslný, skoro vojenský systém, jak s StB komunikovat. Skládal se ze společné přípravy na každou schůzku a po ní zase společného vyhodnocení.“⁴³ Tehdy to bylo jistě užitečné nejen z věcného hlediska, ale bezesporu i po psychologické stránce. Z dnešního úhlu pohledu je však možno pokládat takový přístup za hazardérství podepřené jistým megalomanstvím v kombinaci se zápalem „božích“ bojovníků v boji s Říší zla, který sice mohl do jisté míry vnést chaos, ale nemohl mechanismus státobezpečnostního kolosu rozkolísat ani přibrzdit. V současné době již nelze zanalyzovat a zhodnotit konkrétní výsledky těchto „zpravodajských her“, jejichž iluzornost je očividná a efektivita sporná. Neblahé důsledky v současné době však jsou pro jejich aktéry nezpochybnitelné a nevratné.

5. Strategie StB

Do procesu likvidace se zprvu zapojily orgány, jejichž pravomocím Jazzová sekce přímo podléhala (SH ČSR, MK, NVP). Rozhodnutí o zrušení JS z listopadu 1980 však nebylo prakticky provedeno a zůstalo jen na papíře, za což byly MK a SH důrazně kritizovány Ministerstvem vnitra, které poukazovalo zejména na neúspěšnost „preventivně výchovných opatření“ v této oblasti a na zcela nedůslednou kontrolu Ministerstva kultury a důsledky z toho plynoucí.

⁴² Srp, Karel: Výjimečné stavy, s. 27.

⁴³ Vlček, Josef: Hudební alternativní scény sedmdesátých až osmdesátých let. In: Kol.: Alternativní kultura – Příběh československé společnosti 1945–1989. Lidové noviny, Praha 2001, s. 233.

„Vinou nedůsledného řízení ze strany ÚV Svazu hudebníků se v činnosti Jazzové sekce začaly projevovat tendence, které jsou v přímém rozporu s posláním socialistické společenské organizace. Negativní roli zde sehrála rovněž naprosto nedostatečná kontrolní činnost ze strany odpovědných orgánů Ministerstva kultury ČSR. [...] Vedení Sekce zneužívá liknavosti postupu MK ČSR, které přesto, že vytvořilo likvidační komisi, nebylo do dnešního dne schopno provést likvidaci Jazzové sekce. Tím dochází k tomu, že Jazzová sekce i nadále používá razítka, papírů s hlavičkou a disponuje vlastními místnostmi. [...] K zamezení negativní činnosti Jazzové sekce byla přijata řada opatření cestou Ministerstva kultury ČSR, VLK ČSR, Ministerstva financí ČSR a Generální prokuratury.“⁴⁴ (Viz přílohy 13–16.) Analyticko-informační, plánovací a kontrolní odbor X. správy SNB (AIPO, 5. odbor) uvádí případ Sekce jako ukázkou neúspěšné realizace zpravodajskotaktických, rozkladných a kontrolních metod: „Výrazným příkladem neúspěšné prevence je případ zákazů činnosti Jazzové sekce. V součinnosti s MK ČSR, MV ČSR, MF ČSR, VLK ČSR a dalšími orgány byl realizován široký komplex preventivně rozkladných opatření s cílem rozložit nepřátelskou činnost Jazzové sekce Svazu hudebníků ČSR. Přes několikaleté úsilí nejsou dosažené výsledky adekvátní vynaloženým silám a prostředkům. Důvodem je především nedůsledný postup zainteresovaných orgánů, který umožnil Jazzové sekci více než zdvojnásobit počet členů, navázat spojení na Chartu 77 a získat podporu nepřátelských zahraničních center.“⁴⁵

Konkrétní nátlaková a preventivní opatření zůstávala bez účinku. Od roku 1980 přestal odbor národního výboru hl. m. Prahy povolovat koncerty pořádané JS, pracovníci Ministerstva kultury začali od února 1984 zabývat ve fondech veřejných knihoven publikace Sekce, předseda Svazu hudebníků M. Zelenka nařídil trvale zablokovat finanční účet JS. „16. 2. [1984] provedla finanční správa v Praze I kontrolu správnosti daně a odvodu do státního rozpočtu. Penále za zpožděný odvod daně s třídním zpožděním bylo vyměřeno na částku 1101,- Kčs.“⁴⁶ Různé pořádkové pokuty a předvolání k výslechu či k podání vysvětlení se staly průvodním jevem, s nímž musel každý člen vedení JS počítat.

Do strategie represivního tažení vůči JS spadalo i založení České jazzové společnosti v roce 1984, která se měla stát plnohodnotnou alternativou a náhradou pro zájemce o jazzovou hudbu a rovněž důkazem, že tento žánr je státem plně podporován a má volný prostor. Tím, kdo znemožňuje existenci a brání roz-

⁴⁴ AMV, Informace X. S-MV, čj. VN-00718/03-85.

⁴⁵ AMV, Přehodnocení neúspěšných preventivně rozkladných metod bezpečnostní praxe uplatňovaných proti exponentům pravice, CH-77, antisocialistickým jevům v oblasti římskokatolické církve, kultury a společenských věd, AIPKO – 5. odb. X. S-SNB, bez data a čj., asi konec r. 1985.

⁴⁶ Kouřil, V.: Jazzová sekce v čase i nečase. Torst, Praha 1999, s. 234.

voji jazzové a rockové hudby, má být naopak Jazzová sekce, která se svým počínáním sama vyřazuje do ilegality a dává státním orgánům důvody k postihu.

V lednu až březnu 1984 provedl Výbor lidové kontroly komplexní prověrku hospodaření s finančními prostředky včetně celkové činnosti se závěrem, že činnost JS je nezákonná ve všech aspektech, a předal případ Generální prokuratuře k dalšímu postupu. V dubnu 1984 informuje Městská prokuratura v Praze SV VB Praha o možném postupu ve věci JS, kdy přichází v úvahu postih pro trestný čin podle § 127 odst. 1, 3 (porušování povinnosti při nakládání s finančními a hmotnými prostředky) a podle § 118 (nedovolené podnikání) tr. zák. a přečin podle § 7 písm. b) zákona o přečinech.

Civilně správní úsek MV pozastavil 20. 7. 1984 činnost Svazu hudebníků na tři měsíce s požadavkem odstranit stav, který kvalifikoval jako nezákonný, čímž se rozumělo „svévolné počínání“ a ignorování předpisů, vyhlášek a nařízení, které měla organizace tohoto typu dodržovat. JS se při vydávání svých publikací snažila obejít nekonečný kolotoč žádostí a povolování a uhýbala před přímou kontrolou například tím, že do tiráže uváděla „Určeno po potřebu Jazzové sekce“ nebo „Příloha bulletinu JAZZ“. Dalším nejčastějším argumentem se stalo údajně trvalé porušování autorského zákona a působnost na celém území republiky v rozporu se stanovami SH ČSR. Sekce se neúspěšně snažila o právní samostatnost, podle organizačního řádu však jako pobočka SH (byť s celostátní působností) nebyla sama oprávněna k zakládání vlastních poboček.

Svazu hudebníků se nepodařilo uložené požadavky splnit a byl rozhodnutím MV ze dne 22. 10. 1984 podle § 2 odst. 1 zák. č. 126/1968 Sb. (zákon o některých přechodných opatřeních k upevnění veřejného pořádku) jako celek definitivně zrušen.

„Hlavní důvody pro dočasné zastavení činnosti:

- *provádění rozsáhlé nelegální ediční a publikační činnosti, přičemž byly publikace prodávány za hotové v cenách neschválených příslušnými státními orgány;*
- *časté narušování autorského zákona č. 35/1965 Sb.;*
- *neoprávněné provozování činnosti Jazzové sekce na území celé ČSR v rozporu se stanovami SH ČSR.*

V rozhodnutí MV ČSR o zastavení činnosti na dobu tří měsíců byla uložena tato opatření:

- *zabezpečit důslednou realizaci dříve vydaných opatření ÚV SH ČSR o ukončení Jazzové sekce, komisi pro jazzovou hudbu a dalších útvarů;*
- *zajistit řádnou majetkovou likvidaci zaniklých útvarů Svazu hudebníků;*

- okamžitě zastavit publikační a ediční činnost prováděnou orgány a složkami Svazu hudebníků;
- v termínu uloženém VLK ČSR realizovat opatření vyplývající z prověrky hospodaření provedené ve Svazu hudebníků i bývalé Jazzové sekci.⁴⁷

Majetkovou likvidací SH byla pověřena likvidační komise Ministerstva kultury, představitelé zrušených složek s ní však odmítli spolupracovat a vůbec jednat.

V září 1984 se za účasti zástupců MV, MK, VLK a GP konala na MV porada o dalším postupu proti JS, na níž byl stanoven další postup a úkoly jednotlivým institucím. Otázku posouzení případného trestního postihu konkrétních osob JS a SH si vyhradila GP. Pomalý postup GP se posléze stal předmětem kritiky ze strany orgánů StB: „*Jednotlivé organizace v podstatě stanované úkoly splnily, nebyly však ve většině případů dodrženy termíny, zvláště je to markantní u GP ČSR, kde dochází ke značným průtahům. Této situace využívá Jazzová sekce a přes zrušení nadále pokračuje v činnosti.*“⁴⁸

Počátkem roku 1985 volí Jazzová sekce na obranu své existence novou strategii, kterou založila na důsledném dodržování a prosazování platné legislativy a ústavy a dále ji podepřela mezinárodními pakty o lidských a občanských právech, které ČSSR podepsala v Helsinkách v r. 1976. Původcem této koncepce byl právník Josef Průša, který se ujal zastupování JS ve všech právních záležitostech. Sekce nevzala na vědomí oznámení o svém zrušení (po-
tažmo zrušení SH), naopak podala na CSÚ MV žalobu pro porušení zákona, tato však byla rozhodnutím Městského soudu ze dne 21. 1. 1985 zamítnuta jako nepřípustná. Rovněž u Městského soudu v Praze bylo zastaveno řízení ve věci přezkoumání rozhodnutí MV ČSR o rozpuštění SH ČSR. Proti tomuto rozhodnutí podala pražská pobočka Svazu hudebníků odvolání. Nejvyšší soud ČSR usnesením ze dne 29. 11. 1985 odvolání zamítl.

K dokončení likvidace a zamezení další činnosti složek Svazu hudebníků ČSR se konala 7. 8. 1985 na správě vyšetřování VB pracovní porada, které se zúčastnili zástupci CSÚ MV ČSR, X. správy SNB, SV VB ČSR a odboru vyšetřování MS VB Praha. Na jednání byl stanoven konečný způsob řešení a taktický postup, který by zajistil hladký průběh akce a současně zabezpečil dostatek informací a důkazů. „*Po zhodnocení situace bylo konstatováno, že majetkoprávní likvidace Svazu hudebníků ČSR je – mimo tři dílčích složek, sídlících na území hlavního města Prahy – skončena. Vzhledem k nedostatku součinnosti ze strany funkcionářů Jazzové sekce, Sekce mladé hudby a pražské*

⁴⁷ AMV, Zpráva o postupu v trestním řízení ve věci Jazzová sekce, správa vyšetřování VB MV ČSR, čj. VV-01033/20-86.

⁴⁸ AMV, Informace k činnosti bývalé Jazzové sekce – X. S-FMV, čj. VN-0479/2-1/85.

*pobočky Svazu hudebníků je třeba zahájit vykonávací řízení ve smyslu ustanovení správního řádu. Oznámením zahájení vykonávacího řízení získávají však funkcionáři Jazzové sekce prostor k případnému zničení dokumentačních materiálů potřebných jak z hlediska majetkoprávní likvidace organizace, tak i z hlediska probíhajícího trestního řízení.*⁴⁹

Procesní řízení s vedením Sekce proběhlo postupně v rozmezí necelých dvou let od srpna 1985 do května 1987. V první fázi bylo trestní stíhání proti K. Srpovi zahájeno 26. 7. 1985, 6. 12. 1985 byl obviněn z trestného činu porušování povinnosti při nakládání s finančními a hmotnými prostředky podle § 127 tr. zák. Stejný postup byl použit proti ostatním funkcionářům pouze s určitými odchylkami v použitých paragrafech.

Domovní prohlídky byly vykonány 2. 9. 1985, kromě prohlídky v bytě M. Chadimy, který v inkriminované době nebyl k zastížení. K. Srp odjel den předtím do Poznaň, takže domovní prohlídka proběhla za přítomnosti jeho syna. Zprávu o výsledcích a zajištěných materiálech podává „informace“ spolu s návrhem dalších opatření.⁵⁰ Domovní prohlídky v bytech aktivistů včetně

⁴⁹ Z uvedených důvodů bylo rozhodnuto:

- 1) CSÚ MV ČSR zabezpečí, aby odpovědní funkcionáři jednotlivých dosud nelikvidovaných součástí Svazu hudebníků ČSR byli informováni o tom, že bylo zahájeno vykonávací řízení ve smyslu správního řádu. Zabezpečí: CSÚ, odbory vnitřních věcí NVP, obv. NV Praha 1, 4. Termín: po provedení domovních prohlídek.
- 2) Na žádost odboru vnitřních věcí NVP, ONV Praha 1, 4 zabezpečí správa vyšetřování VB ČSR asistenci příslušníků Veřejné bezpečnosti při oznámení zahájení vykonávacího řízení. Dobu a místo stanoví pověření pracovníci národních výborů.
- 3) Samostatně – vedle výše uvedených opatření – budou provedeny domovní prohlídky u Karla Srpa, Josefa Skalníka, Vladimíra Kouřila, Mikoláše Chadimy a v místnostech užívaných Jazzovou sekcí v rodinném domku v Praze 4 - Krči, Ke Krčské stráni č. 611. Provedení domovních prohlídek je podmíněno souhlasem městského prokurátora. Z hlediska taktiky budou domovní prohlídky provedeny předtím, než pracovníci národních výborů vyhlásí zahájení vykonávacího řízení. Domovních prohlídek se zúčastní pracovníci odboru vyšetřování VB Praha-město, OHK MS VB Praha a X. správy SNB. Zodpovídá: SV VB ČSR. Termín: do 23. 8. 1985.
- 4) Materiály zajištěné při domovních prohlídkách budou vyhodnoceny z hlediska potřeb probíhajícího trestního řízení a poté budou dány k dispozici ústřední likvidační komisi MK ČSR. AMV, Informace pro náměstka FMV J. Kováče X. S-FMV, čj. VN-001239/2-1/85.

⁵⁰ „Při domovní prohlídce v bytě Karla Srpa, které byl přítomen jeho zletilý syn, byla nalezena řeč Jaroslava Seiferta při udělení Nobelovy ceny, určená k rozmnožení, pozvánky na ZÚ USA, Velké Británie a Francie, 3 ks časopisu Listy, materiál k 8. výročí Charty, písemnosti ze zasedání výboru Jazzové sekce, účetní doklady atd.

V sídle Jazzové sekce v Praze 4, Ke krčské stráni číslo 611, bylo zjištěno, že mimo úředních místností je zde upravena jedna místnost jako čítárna a jedna jako promítací sál. V čítárně se nacházel větší počet výtisků amerických časopisů Spectrum a News Week pro potřebu členů Jazzové sekce. V ostatních místnostech byla zajištěna řada písemných materiálů, razítka a účty.

redakčních místností v Praze-Krči nedodaly pro trestní řízení předpokládané odpovídající podklady.⁵¹

Přes tyto skutečnosti byli K. Srp, J. Skalník a V. Kouřil podrobeni celodenním výslechům v trvání tří dnů, ačkoliv materiály z domovních prohlídek nebyly použitelné nebo neměly souvislost s trestním stíháním. Správa vyšetřování byla nucena přiznat, že „v případě nedbalostního jednání vedle nedostatku subjektivní stránky nenastal zvláště závažný následek či vážná porucha v činnosti stát. orgánu nebo společenské organizace, tedy okolnosti, které jsou znakem skutkové podstaty trest. činu. [...] Jednáním, kdy je zrušena dosud existující organizace a případně pokračuje v činnosti, dochází k porušování předpisů o dobrovolných org. a shromážděních, což lze posuzovat pouze jako přestupek podle § 6 odst. 1 zák. č. 60/1961 Sb. ve spojení s ustanovením § 3 zák. č. 126/1968 Sb.“⁵²

Mezihrou bylo přestupkové řízení v říjnu 1985 podle § 3 zák. č. 126/1968 Sb., při němž byli K. Srp a J. Skalník pokutováni (3000,- Kčs) za „nelegální činnost“. Další přestupková řízení, ukončená pokutami V. Kouřilovi a Č.

V bytě Vladimíra Kouřila bylo nalezeno osm Infochů Charty, deset kusů výtisků s instrukcemi, jak se chovat při domovní prohlídce, cestovní pas bulharské státní příslušnice, instrukce pro zpracování dat evidence členské základny v počítači národního podniku Náradí Praha a další materiály.

Dne 6. 9. 1985 byly ve výpočetním středisku n. p. Náradí Praha zajištěny programy, které si Jazzová sekce uložila do paměti počítače uvedené organizace. Vytisknutí programu zajišťoval pro vedení sekce pracovník výpočetního střediska Karel Višňák, člen Jazzové sekce. Vedoucím výpočetního střediska ing. Janem Bednářem byly z počítače předány jmenné seznamy členů Jazzové sekce s adresami, členskými čísly. Seznamy obsahují 11 339 členů. Kromě toho je v sestavě uveden přehled o placení členských příspěvků, způsobu odběru zásilek (osobně či poštou) a zda byly jednotlivým členům zaslány publikace Jazzové sekce. Mimoto ing. Jan Bednář předal pět kusů disků k výpočetnímu stroji, na kterých jsou zaznamenány seznamy Jazzové sekce.

Další opatření:

- 1. Provést vyhodnocení zajištěných materiálů z hlediska potřeb vyšetřování, likvidační komise Ministerstva kultury ČSR a agenturné operativní činnosti.*
- 2. Po návratu Karla Srpa do ČSSR provést vyšetřovatelem správy vyšetřování VB ČSR výslechy osob, u nichž byla provedena domovní prohlídka.*
- 3. Prostřednictvím správy vyšetřování VB ČSR zajistit cestou ONV Praha I vyhlášení výkonu rozhodnutí civilně správního úseku MV ČSR o zrušení Jazzové sekce.*

AMV, Informace X. S-FMV, čj. VN-80849/03-85.

⁵¹ „Při domovních prohlídkách nebyly získány žádné doklady, popřípadě jiné poznatky, důležité pro probíhající přípravné řízení trestní.“

AMV, inf. SV VB ČR, 6. 9. 1985, bez čj.

⁵² AMV, inf. SV VB ČR, 6. 9. 1985, bez čj.

Huňátovi ve výši 3000,- Kč, byla vedena v březnu 1986 opět za porušování zákazu činnosti.

V přípravě a shromažďování důkazů spoléhala správa vyšetřování zvláště na výsledky prověrky Výboru lidové kontroly o hospodaření a činnosti SH a JS. Po vyhodnocení zprávy však byla nucena konstatovat, že pro zahájení trestního stíhání je neúplná a nedostačující. Ve spolupráci s Generální prokuraturou byly dále zkoumány možnosti trestního postihu funkcionářů JS pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí (tj. nerespektování zákazu a zrušení JS) podle § 169 tr. zák., případně pro přečin podle § 7 zák. č. 150/1969 Sb. Závěrem bylo konstatováno, že skutková podstata trestného činu a přečinu nebyla naplněna.

Domovní prohlídky, výslechy a represe nepřinášely očekávané výsledky k realizaci trestního stíhání pro trestný čin podle § 127, neboť bylo rozhodnuto založit proces jednoznačně a prokazatelně na nedovolené hospodářské činnosti a porušení daňových předpisů, nikoli za působení v oblasti kultury. Tlakem státní moci se činnost Jazzové sekce nakonec zredukovala na právní boj o zachování existence a šíření informací o své situaci. V září 1985 rozesílá Sekce Informační členský zpravodaj č. 10, podle hodnocení StB nejostřejší materiál, který dosud vydala. „Obsahuje žalobu JS k Městskému soudu na čs. stát, zastoupeným Ministerstvem vnitra ČSR, a odpověď na zamítnutí Městského soudu v Praze, ve kterých je poukazováno na nezákonnost postupu státních orgánů. [...] Autoři tiskoviny se snaží prokázat nezákonnost domovních prohlídek a uvádějí zkreslený a neúplný výčet zabavených písemností s cílem tendenčně informovat členskou základnu a aktivizovat ji k akcím proti platným rozhodnutím. [...] Současně autoři sdělují členské základně, že o podané stížnosti na domovní prohlídky informoval výbor JS Ministerstvo vnitra ČSR, vojenskou prokuraturu, Českou národní radu, Federální shromáždění, velvyslanectví SSSR, OSN, UNESCO a Nobelovu nadaci. Ve shodě se západními sdělovacími prostředky uvádějí, že šlo o nejrozsáhlejší akci proti legální organizaci a jejím představitelům přinejmenším za uplynulých třicet let. Podle dalšího tvrzení dnem 2. září 1985 ztratilo ústavní záruky několik tisíc občanů ČSSR. [...] Jak je za současné situace patrné, nepovedou ani dosud provedená a další zamýšlená opatření k definitivnímu ukončení činnosti této organizace, zejména poté, kdy činnost představitelů JS bude právně kvalifikována pouze jako přestupek. Svědčí o tom formální příslib funkcionářů JS podílet se na dokončení likvidace, kdy vzápětí nato zpracovali dopis ministru kultury ČSR s. Milanu Klusákově, v němž jej obviňují ze smrti dvou členů JS. Jménem občanů, kulturních

*pracovníků, členů politických stran a nastupující generace žádají odstoupení dr. Klusáka z funkce ministra kultury.*⁵³

Proti rozhodnutí Městského soudu v Praze, kterým byla zamítnuta žaloba na nezákonný postup čs. státu ve věci zrušení SH ČSR, zorganizovala Sekce v říjnu 1985 dopisovou akci. Členové JS zasílali dopisy stejného obsahu podle vzoru uveřejněného v členském zpravodaji na adresu Federálního shromáždění ČSSR se žádostí o zahájení činnosti Ústavního soudu ČSSR. „*Organizátorem dopisové nátlakové akce je bývalý advokát JUDr. Josef Průša.[...] Postupně je bývalým výborem členská základna manipulována do nátlakových akcí [...] napadajících kulturní politiku KSČ, politické i státní orgány.*“⁵⁴

Na podporu Jazzové sekce začaly vedle domácí opozice vystupovat i zahraniční média a instituce. Relace Hlasu Ameriky a Svobodné Evropy průběžně komentovaly situaci, aktivisté Sekce byli spřátelenými ambasádami ujišťováni o podpoře, což hodlala správa vyšetřování použít jako další podpůrný důkaz protistátní činnosti JS.⁵⁵

O pronásledování Jazzové sekce a o situaci v kulturní sféře hovořil v říjnu 1985 na Evropském kulturním fóru v Budapešti britský delegát a poslanec St. John-Stewas, který si pro aktuální informace předtím zajel do Prahy na schůzku s K. Srpem, J. Skalníkem a J. Vlčkem (viz výše).

Další postup ve věci formuluje Generální prokuratura ČSR, která mezi paragrafy hledá ten vhodný a použitelný, řešení situace se hledá na poradách vedoucích funkcionářů odpovědných orgánů. Náčelník správy vyšetřování VB MV pplk. Jan Pavlík v informaci pro náměstka ministra vnitra plk. J. Bareše o stavu trestního řízení ve věci JS upozorňuje na legislativní nedostatečnost současné trestněprávní normy, která stále ještě dovoluje postihovaným oso-

⁵³ AMV, Stanovisko k postupu vyšetřování trestní věci [...], X. S-FMV, čj. VN-001485/2-1/85.

Z dopisu M. Klusákoví: „Bohužel, vážený pane doktore, jste za svůj resort zodpovědný nám všem. Jeho činnost po mnoho let způsobuje, že obyčejní lidé ztratili důvěru v československou zákonnost a v občanské jistoty. [...] Jste původci trvajících sankcí a dnes si nemůže být nikdo jist, jak bude dále naloženo s jeho stížností, kterou Vám zašle. Mocensky jste se obrnili proti kritice zdola a co nejtvrději ji potlačujete. [...] Vyzýváme Vás proto, pane Klusáku, abyste odešel ze své funkce ministra kultury ČSR.“ (Kouřil, V.: Jazzová sekce v čase i nečase. Torst, Praha 1999, s. 203.)

⁵⁴ AMV, Informace X. S-FMV, čj. VN-001811/2-1/85.

⁵⁵ „Z hlediska věcných důkazů pro stíhaný trestný čin dle § 127 tr. zákona nepřinesly provedené domovní prohlídky očekávaný výsledek. Potvrdily však přímé spojení vedoucích funkcionářů bývalé JS na představitele Charty, zastupitelské úřady KS v Praze i na mezinárodní organizace, konkrétně na UNESCO a Mezinárodní jazzovou federaci, kterými se představitelé JS zaštiťují při nátlakových akcích vůči státním orgánům. Z tohoto pohledu doporučujeme nevracet zabavené materiály, zejména dokumentaci, která byla nalezena v sídle JS.“ AMV, čj. VN-001485/2-1/85.

bám určitý manévrovací prostor a navrhuje tvrdší novelizaci: „*Zkušenosti z řešení uvedené věci ukázaly na určité mezery v dosavadní trestněprávní úpravě, které neumožňují v dostatečné míře postihnout organizátory další činnosti zrušené společenské organizace. V této souvislosti bude vhodné přihlédnout při novelizaci norem trestního práva k těmto problémům.*“ V dubnu 1986 se koná koordinační porada vyšetřovatele MS VB Praha, dozorového prokurátora Městské prokuratury Praha (JUDr. Monsport), pracovníka SV VB ČSR a pracovníka X. správy SNB, na níž bylo rozhodnuto vznést obvinění a rozšířit trestní stíhání členů JS o trestné činy podle §§ 118, 154 odst. 2 tr. zák., § 7 odst. c) zák. č. 150/1969 Sb., ačkoliv skutkové podstaty citovaných trestných činů nejsou stoprocentně naplněny. Návrh opatření a dalšího postupu k dokončení likvidace Svazu hudebníků ČSR předkládá plk. Zdeněk Wiederlechner náměstkovi MV Alojzu Lorenzovi (ze dne 11. 12. 1985, v úplném znění viz příloha 17).

Opatřit právně spolehlivé podklady pro proces při nezbytnosti zachovat zdání právní legality se ukázalo být obtížně řešitelným úkolem, avšak přes všechny překážky bylo na odpovědných místech rozhodnuto řešit celý případ vazebně. Rozhodnout příslušelo ministru vnitra ČSR ing. Josefovi Jungovi po případném projednání s příslušným orgánem ÚV KSČ, protože kauzu Jazzová sekce již nebylo možné řešit pouze jako kriminální případ: věc již získala neoddelitelný politický rozměr.

6. Realizace

Dne 1. 9. 1986 bylo trestní stíhání K. Srpa rozšířeno pro tr. čin nedovoleného podnikání podle § 118 odst. 1, 2b tr. zák.; současně byli podle stejného paragrafu obviněni Vladimír Kouřil, Čestmír Huňát, Josef Skalník, Miloš Drda, Vlastimil Drda a Tomáš Křivánek. Všichni byli vzati do vyšetřovací vazby, následovaly výslechy a domovní prohlídky.⁵⁶ Vyšetřování bylo ukončeno 30. 10. 1986 návrhem na podání obžaloby na všechny jmenované.⁵⁷

⁵⁶ „Všichni obvinění byli zadrženi, vyslechnuti a u všech byla provedena domovní prohlídka, při níž byly nalezeny důkazy o jejich trestné činnosti.“ AMV, čj. VV-01033/20-86.

⁵⁷ Karel Srp pro tr. čin porušování povinnosti při nakládání s finančními a hmotnými prostředky dle § 127 odst. 1 tr. zák., tr. čin nedovoleného podnikání dle § 118 odst. 1 odst. 2 písm. b) tr. zák. ve spolupachatelství dle § 9 odst. 9 tr. zák., pokus k tr. činu poškozování majetku v socialistickém vlastnictví podle § 8 odst. 1 k § 136 odst. 1 písm. b), odst. 2 písm. a tr. zák. ve spolupachatelství dle § 9 odst. 2 tr. zák.

Vladimír Kouřil: tr. čin nedovoleného podnikání dle § 118 odst. 1 odst. 2 písm. b) tr. zák. ve spolupachatelství dle § 9 odst. 9 tr. zák., pokus k tr. činu poškozování majetku v socialistickém

Obvodní soud Praha 4 na neveřejném zasedání 30. 12. 1986 vrátil věc k došetření a rozhodl o propuštění obviněných V. Drdy, Křivánka a Huňáta z vazby. Proti oběma rozhodnutím podal prokurátor bezodkladně stížnost.⁵⁸ J. Skalník a M. Drda byli ze zdravotních důvodů propuštěni 27. 12. 1986, o měsíc později, 22. 1. 1987, zamítl Městský soud odvolání obvodního prokurátora a rozhodl o propuštění T. Křivánka, Č. Huňáta a V. Drdy.

Nad celou kauzou měl dohled odbor dozoru v přípravném řízení trestním a dozoru v soudním řízení trestním, jehož závěry byly závazné pro další postup a ukládaly předem řešení prokuratuře i soudům se stanovením výše trestní sazby, včetně dalších variant a možností.⁵⁹ (Viz příloha 18.)

Probíhající trestní stíhání výboru Jazzové sekce a desáté výročí vzniku Charty 77 se měly stát tématem tiskové konference se zahraniční účastí ve dnech 5.–7. 1. 1987. Bezpečnost vyvinula velké úsilí a nasadila veškeré prostředky, aby se konference, k níž mělo dojít v salonku restaurace V Korunní,

vlastnictví podle § 8 odst. 1 k § 136 odst. 1 písm. b), odst. 2 písm. a) tr. zák. ve spolupachatelství dle § 9 odst. 2 tr. zák.

Josef Skalník: tr. čin nedovoleného podnikání dle § 118 odst. 1, odst. 2 písm. b) tr. zák. ve spolupachatelství dle § 9 odst. 9 tr. zák., pokus k tr. činu poškozování majetku v socialistickém vlastnictví podle § 8 odst. 1 k § 136 odst. 1 písm. b), odst. 2 písm. a) tr. zák. ve spolupachatelství dle § 9 odst. 2 tr. zák.

Ing. Čestmír Huňát: tr. čin nedovoleného podnikání dle § 118 odst. 1, odst. 2 písm. b), tr. zák. ve spolupachatelství dle § 9 odst. 9 tr. zák.

Tomáš Křivánek: tr. čin nedovoleného podnikání dle § 118 odst. 1, odst. 2 písm. b) tr. zák. ve spolupachatelství dle § 9 odst. 9 tr. zák.

Miloš Drda: tr. čin nedovoleného podnikání dle § 118 odst. 1, odst. 2 písm. b) tr. zák. ve spolupachatelství dle § 9 odst. 9 tr. zák., tr. čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví dle § 132 odst. 1 písm. b) tr. zák.

Vlastimil Drda: tr. čin nedovoleného podnikání dle § 118 odst. 1 odst. 2 písm. b) tr. zák. ve spolupachatelství dle § 9 odst. 9 tr. zák.

§ 118/1,2b tr. zák. – nedovolené podnikání, § 127/1 tr. zák. – porušování povinností při nakládání s finančními a hmotnými prostředky, § 171/1a – tr. čin maření výkonu úředního rozhodnutí, § 148/1,2c tr. zák. – zkrácení daně, § 132/1c tr. zák. – rozkrádání majetku v soc. vlastnictví, § 248/1 tr. zák. – tr. čin zpronevěry.

AMV, inf. čj. VV-01033/20-86.

⁵⁸ SV VB MV ČSR – Zpráva o postupu v trestním řízení ve věci Jazzové sekce ze dne 5. 1. 1987, čj. VV-01033/20/86.

⁵⁹ Informace ze dne 28. 1. 1987 o stavu trestního řízení ve věci JS náměstkovi MZV dr. Zdeňkovi Černíkovi od náčelníka SV VB MV ČSR plk. Jana Pavlíka (viz příloha 18).

Plk. Jan Pavlík, JUDr., (1940), od 5. 11. 1966 MS-VB Praha, 1. 1. 1972 vyšetřovatel odb. vyšetřování MS-VB, 1986–1987 náčelník správy vyšetřování VB, 31. 12. 1987 uvolněn ze služ. poměru (vážné osobní důvody).

tř. W. Piecka 39 v Praze 2, neuskutečnila. (Viz příloha 19.) Restaurace byla zavřena, účastníci – vesměs chartisté – byli většinou zadrženi ve svých bytech. Ti, kteří se pokusili konference zúčastnit, byli předvedeni na MO VB na náměstí Míru k podání vysvětlení.⁶⁰ Náhradní akci se zorganizovat nepodařilo. Rovněž se nepodařilo zmást sledovače pokusy o fingované konference v jiném termínu a na jiném místě, neboť StB byla o těchto dezinformačních snahách některých západních žurnalistů dobře informována.

Propuštění pěti členů výboru z vyšetřovací vazby bylo velkým impulsem pro další aktivitu prozatímně ustaveného pracovního výboru, který pokračoval v informační kampani doma i v zahraničí.⁶¹ Stejným směrem působila i Charta 77 a VONS.⁶² Orgány bezpečnosti a justice už neměly koncem osmdesátých

⁶⁰ „Jednalo se o: Josefa Vohryzka, Jiřího Dienstbiera, Annu Šabatovou-Uhlovou, Václava Malého, Rudolfa Battěka. Rovněž byla předvedena Anna Marvanová. Petruška Šustrová byla svědkem předvedení Václava Malého, načež se vrátila do svého bydliště a toto již neopustila. U Ladislava Hejdánka a Petra Uhla nebyla zjištěna snaha zúčastnit se tiskové konference.“ Informace čj. VN-0015/1/03-87.

⁶¹ Informace čj. VN-033/03-87: „*Propuštění [...] je označováno jako vítězství a současně je rozšiřována, a to i do zahraničí, verze o údajné neoprávněnosti trestního stíhání Srpa a spol. a očekávání brzkého propuštění dalších obviněných. Uvedené skutečnosti ve svém důsledku znamenají podstatné zvýšení aktivity tzv. pracovního výboru aktivistů Jazzové sekce, včetně kolportáže dalších tiskovin sekce. V průběhu ledna 1987 bylo zachyceno rozesílání tzv. Informačního zpravodaje Jazzové sekce – podzim 1986, a dále materiálu s názvem „Jací jsme“, který obsahuje [...] mimo jiné výzvu k podpisové akci za propuštění členů bývalého výboru sekce. [...] Dne 5. ledna 1987 odeslal tzv. pracovní výbor aktivistů Jazzové sekce, zastoupený Jiřím Exnerem a Janou Pacholíkovou, dopis adresovaný generální prokuratuře ČSR, Kanceláři prezidenta republiky, oddělení kultury ÚV KSČ, Ministerstvu kultury ČSR, Městskému soudu v Praze a ČTK, ve kterém je zveřejněn text výzvy za propuštění členů bývalého výboru zrušené Jazzové sekce a připojena podpisová listina obsahující seznam jmen 1766 osob, které výzvu údajně podepsaly. Tímto nátlakovým dopisem chce „pracovní výbor aktivistů JS“ vytvořit zdání široké podpory obžalovaných ze strany čs. veřejnosti.*

Současní mluvčí tzv. pracovního výboru Jazzové sekce Jiří Exner, Jana Pacholíková a Martin Sýkora byli při pohovorech v listopadu 1986 důrazně upozorněni na nezákonnost dalšího pokračování v činnosti zrušené Jazzové sekce s tím, že v případě neuposlechnutí upozornění se vystavují nebezpečí trestního stíhání. Jmenování toto upozornění nerespektují a nadále pokračují v činnosti.

Opatření:

1) Vyhlásit výstrahu SNB členům tzv. pracovního výboru aktivistů Jazzové sekce Martinu Sýkora, Janě Pacholíkové a Jiřímu Exnerovi.

2) Agenturně operativními prostředky nadále sledovat průběh přípravy soudního řízení a na základě zjištěných poznatků přijímat opatření k zamezení snah o narušení soudního procesu.“

⁶² „Ve vztahu k zahraničí, především prostřednictvím JUDr. Josefa Příši, [rodinní příslušníci obžalovaných] zpochybňují vznesená obvinění, snaží se celý případ převést na politickou platformu a organizují finanční sbírky. Tuto činnost vyvíjejí v úzké součinnosti s představiteli VONS a Charty. [...] Celkově lze konstatovat, že JUDr. Příša s představiteli Charty a VONS se snaží

let tolik volného prostoru k svévolnému postupu vůči opozičním projevům, což se odrazilo i v průběhu samotného procesního řízení.

Hlavní líčení se konalo u Obvodního soudu pro Prahu 4 ve dnech 10. a 11. března 1987, odvolací řízení tamtéž 12. 5. 1987.

Informace náčelníka správy vyšetřování VB pplk. Jana Pavlíka a náčelníka správy SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje Bohumila Cardy⁶³ pro náměstka MV ČSR Jaroslava Bareše⁶⁴ podrobně popisují soudní líčení v průběhu obou dnů s dobovým koloritem perlustrací, sledování a záznamů lidí, kteří obviněné přišli podpořit. Stylizace a slovník úředního hlášení výstižně vykrešlují atmosféru situace a jsou natolik charakteristické, že tyto dokumenty zařazujeme do textu v původním, nezkráceném znění.

Informace o průběhu hlavního líčení ve dnech 10. a 11. března 1987 v trestní věci obž. Srpa a spol. u Obvodního soudu pro Prahu 4⁶⁵

10. 3. 1987

Správa vyšetřování VB MV ČSR, čj. VV-1033/20-86
V Praze dne 13. března 1987

Informace o průběhu hlavního líčení v trestní věci obž. Srpa a spol.

Dne 10. 3. 1987 měl být v 8:30 hod. zahájen soudní proces s představiteli Jazzové sekce. Krátce před zahájením vystoupil obžalovaný Křivánek a Huňát s tím, že jim nebyla doručena obžaloba. Náměstek OS pro Prahu 4 JUDr. Stibořík skutečně nenalezl ve spise doručenky, které by potvrdzovaly převzetí obžaloby u výše jmenovaných. Obžalobu jim tedy předal dnešního dne ráno. Oba uvedli, že soudního jednání se zúčastní dnešního dne pouze v přítomnosti JUDr. Průši, kterému by tímto byl umožněn přístup do jednací síně.

prostřednictvím zahraničních styků ovlivnit veřejné mínění a zpochybnit postup státních orgánů. K tomu přispívají i průtahy v soudním projednávání a nyníjší vrácení obžaloby prokurátorovi k došetření.“ AMV, inf. X. S-FMV, čj. VN-0016/3/03-87, 6. 1. 1987.

⁶³ Genmjr. Bohumil Carda, JUDr., (1928), od 3. 7. 1954 VI. SMV, 1. 9. 1964 III. S-MV, 1. 10. 1970 náč. odd. VKR při štábu civilní obrany ČSSR, 1. 2. 1981 náč. správy vojsk MV, 1. 1. 1982 náč. S-SNB hl. m. Prahy a Stř. kraje, 15. 4. 1989 konzultant kanceláře ministra – vnitřní a org. správa FMV, 28. 2. 1990 uvolněn ze služ. poměru.

⁶⁴ Plk. Jaroslav Bareš, RSDr., (1932), od 15. 10. 1953 učitel Vojensko-polit. učiliště PVS, 1. 5. 1963 náč. OO VB Chrudim, 1969 náč. OO VB Svitavy, 1970 náč. OO VB Rychnov n. Kněž., 1. 7. 1974 Inspekce MV ČSR, 1. 4. 1984 náměstek MV ČSR, 31. 12. 1988 uvolněn ze služ. poměru (starobní důchod).

⁶⁵ AMV, SV VB Praha, čj. VV 1033/20-86, MV ČSR N-03/87 - 5, 6, 7.

Po konzultaci předsedy OS pro Prahu 4 s. Beneše, jeho náměstka s. Stiboříka a předsedy Městského soudu Praha s. Bedrny bylo dohodnuto, že soudní jednání bude odročeno na 17.–19. 3. 1987. JUDr. Stibořík toto oznámil obžalovaným. Ti prohlásili, že nechťejí jednání protahovat a souhlasí s jednáním dnešního dne. Toto bylo započato asi s dvacetiminutovým zpožděním.

Při zahájení soudního jednání bylo v budově na patře přítomno asi 50 osob. Postupně, krátce za sebou, přicházely další osoby, jejichž počet kolem 9:00 hod. činil cca 200. Část přítomných průběžně odcházela a přicházela. Při příchodech, odchodech a při příchodu Kouřila a Srpa přítomní tleskali na chodbě. Na chodbách mezi přítomnými dochází k diskusím o situaci v soudní síni. Operativním průzkumem nebyly zjištěny žádné protistátní výroky.

V průběhu dopoledne JUDr. Průša stál mimo dav a průběžně poskytoval informace přítomným zahraničním novinářům. Jeho jednání bylo dokumentováno videokamerou. Hovor se týkal soudního procesu.

Kolem 10:00 hod., po konzultaci s. Bedrny s velitelem eskorty, byla poslána pořádková služba o dva příslušníky poblíž jednací síně s cílem zabezpečit volný průchod chodbou eskortě.

V budově jsou přítomni zahraniční novináři v počtu asi 12 osob, kteří natáčejí přítomné na video a provádějí s nimi rozhovory. Jedná se o novináře, kterým nebyl umožněn vstup do jednací síně. Jejich totožnost není zjištěna, ale jsou dokumentováni videokamerou.

Ze známých osob jsou přítomni: Šilhavá, Vohryzek, B. Hájek, V. Havel, R. Battěk, A. Stankovič, E. Kantůrková, J. Průša a J. Gruntorád z CH-77. Do soudní síně byl umožněn přístup pouze osobám, které měly řádné vstupenky.

Během jednání je prováděn operativní průzkum příslušníky StB a SNB a X. S-SNB. Mezi osobami dále přítomnými je prováděna dokumentace na video. V budově soudu jsou přítomny dvě dvojhlídky VB a před budovou pohyblivá dvojhlídka VB.

Před budovou soudu byla kolem 10:00 hod. provedena perlustrace tří mladých lidí, kteří seděli na zemi. Jedná se o: Kubát Jan, nar. 1966, studující UK, Fakulta pedagogická, Totzbauerová Martina, nar. 1962, zaměstnána školská správa NVP Praha 1, Salavová Jana, nar. 1963, zaměstnána školská správa NVP Praha 1.

V 11:00 hod. se snížil počet přítomných asi na 100 osob, které se nadále zdržovaly v I. patře budovy soudu a diskutovaly o jednání.

Ve 12:20 hod. byla nalezena samolepka EXISTUJEME – JAZZOVÁ SEKCE. Tato byla nalezena na WC v I. patře soudní budovy a byla nalepena zevnitř na dveřích WC. Prohlídkou budovy, chodeb nebyla zjištěna žádná další samolepka (dvě stejné samolepky byly v dopoledních hodinách nalezeny ve vagonech soupravy metra ve stanici Kačerov a I. P. Pavlova).

Ve 12:25 hod. bylo soudní jednání ukončeno a vyhlášena polední přestávka. Pokračování bylo stanoveno na 13:00 hod. Srp a Kouřil byli odvedeni, ostatní zůstali na chodbě. V době přestávky dochází k rozhovorům přítomných v soudní síni s osobami na chodbě. Toto je zahraničními novináři natáčeno na video. Rovněž ze strany Bezpečnosti je pořizována dokumentace na video.

V průběhu dopoledního zasedání byly prováděny výslechy obžalovaných Srpa, Kouřila, Skalníka, Huňáta a Křivánka. Všichni jmenovaní vypovídali v tom smyslu, že jsou nevinní, že Jazzová sekce byla zrušena nezákonně, neznamená žádné nebezpečí pro společnost apod. Všichni žádají vyslechnutí JUDr. Průši jako svědka.

Po skončení jednání žádal přítomný reportér Naegele (reportér Hlasu Ameriky) předsedu senátu o poskytnutí obžaloby. Bylo mu sděleno, aby se obrátil na FMZV. Poté odešel Naegele informovat o průběhu jednání novináře, kteří nebyli v jednací síni.

Ve 13:15 hod. bylo zahájeno další jednání – výslechy svědků. Bylo předvoláno 12 svědků, svědkyně Veverková se nedostavila. Devět svědků odmítlo vypovídat ve smyslu § 100 tr. řádu. Svědek Šiner ve své výpovědi uvedl, že pomáhal při výrobě publikací, ale nepovažuje to za protiprávní činnost. Cidlinová Eva uvedla, že pro Jazzovou sekci prováděla pískařské práce, za což dostávala stálý plat, a nevzpoměla si, v jaké výši.

Dále v průběhu jednání byl čten znalecký posudek z oboru psychiatrie k obžalovanému Křivánkovi, kde bylo konstatováno, že netrpí duševní poruchou.

Průběh jednání sledoval reportér Hlasu Ameriky Naegele, který perfektně ovládá češtinu a pro zahraniční reportéry sedící v jednací síni prováděl doslovný překlad průběhu a obsahu soudního jednání.

Po skončení jednání při odchodu Kouřila a Srpa i dalších obžalovaných bylo přítomnými asi padesáti osobami tleskáno bez negativních projevů. Asi dvacet osob zůstalo před budovou soudu, z nichž byl perlustrován Vladimír Lisoň, nar. 1957, bytem Praha 2, pracovník obvodního kulturního domu Praha 4. U jmenovaného byla zajištěna nálepka, která byla nalepena na dveřích WC v I. patře soudní budovy i ve dvou vagonech pražského metra. Jmenovaný byl požádán, aby nastoupil do vozidla VB k podání vysvětlení, což odmítl.

Vzhledem k tomu, že přítomné osoby se jej snažily bránit, bylo od zákroku upuštěno s tím, že bude k vysvětlení předvolán. Přítomní se během několika minut bez problémů rozešli.

Operativním průzkumem bylo zjištěno, že signatář CH-77 Václav Havel mezi 13:00 a 14:00 hod. asi po dobu 20 minut chodil po chodbě soudní budovy s JUDr. Průšou a vedl s ním živý rozhovor, jehož obsah není znám.

V 15:45 hod. byla provedena porada u předsedy Městského soudu s. Bedrny za přítomnosti předsedy Obvodního soudu pro Prahu 4 JUDr. Beneše a jeho zástupce JUDr. Stiboříka. Jmenovaní hodnotili průběh dnešního jednání jako dobrý a předpokládají, že zítra bude soudní jednání ukončeno ve večerních hodinách vynesením rozsudku.

11. 3. 1987

Dne 11. 3. 1987 v 8:40 hodin začalo pokračování soudního jednání s členy Jazzové sekce. V této době bylo v soudní budově v 1. patře u jednací síně dveří č. 57 přítomno asi 40 přívrženců této zrušené organizace. Tento počet v průběhu jednání nepřesáhl počet 50–60 osob.

Jako první se dostavil JUDr. Průša, který ještě před otevřením soudní budovy v 7:30 čekal před budovou a později se zdržoval před kanceláří JUDr. Stiboříka, předsedy senátu, v 1. patře.

Příchod obžalovaných Srpa a Kouřila přítomní uvítali potleskem. Prováděným operativním průzkumem byla zjištěna účast A. Stankoviče, L. Šilhánové, V. Havla, B. Hájka a J. Kozlíka, později přišla A. Šabatová – všichni signatáři CH-77.

Na chodbě v 1. patře docházelo v průběhu jednání k rozhovorům, které prováděli zahraniční novináři a pořizovali videozáznamy, novináři nebyli ustanoveni, pouze zjištěno, že hovoří anglicky.

Mezi přítomnými byl zjištěn mladík ve věku asi 25 let, 170 cm vysoký, světlejší delší vlasy, který měl na klopě kabátu odznak kulatého tvaru z umělé hnoty s nápisem SVOBODU PRO JAZZOVOU SEKCI. Tento mladík se zdržoval v davu a z tohoto důvodu nebyla provedena perlustrace. Je pravděpodobné, že je zachycen na videozáznamu.

Kolem 10:00 hodin byl zjištěn další mladík, asi 30 let, který měl ve své igelitové tašce sešit formátu A5, ve kterém měl nějaké fotografie. Rovněž tento mladík se zdržoval v davu. Bylo využito vhodné situace, kdy odešel ven z budovy a provedenou perlustrací zjištěn Doucha Jan, nar. 1958, bytem Praha 8.

V 10:00 hodin bylo jednání krátce na 5 minut přerušeno. V 10:05 hodin se k JUDr. Benešovi, předsedovi Obvodního soudu pro Prahu 4, dostavili zástupci britského ZÚ a žádali o vstupenky pro předsedu Mezinárodní jazzové federace při hudební radě UNESCO Alexandra Charlese, který má v úmyslu být přítomen soudnímu jednání. Po konzultaci s JUDr. Bedrny, předsedy Městského soudu Praha, s ministrem spravedlnosti byl dán souhlas k jeho účasti i pro jeho tlumočníka.

Ve 12:00 hodin telefonoval do kanceláře s JUDr. Stiboříka muž, který se představil jako dr. Šubrt z Brna a chtěl hovořit s někým od soudu a požádat tímto o mírnější posuzování případu JS. Dále se zajímal o průběh jednání. Uvedl, že hovoří za skupinu demokraticky smýšlejících právníků z Brna. Žádné informace mu nebyly sděleny.

V dopoledních hodinách byl počet přítomných osob stále kolem 50, jejich chování bylo klidné.

Ve 15:00 hodin byla vyhlášena přestávka s tím, že začátek jednání bude v 15:00 a budou vyneseny rozsudky.

Na dnešní den bylo předvoláno celkem 10 svědků, dva se omluvili. Dorůžka Lubomír – svědek obhajoby mluvil ve prospěch obžalovaných, Roztočil – svědek obhajoby se nedostavil, omluvil se pro nemoc, Hotový – využil § 100 tr. řádu a nevypovídal, Klapková – vypovídala, že dostala 300,- Kčs za odnesení nějakých dopisů na poštu, Petrová – využila § 100 tr. řádu a nevypovídala, Pokorná Alena – nedostavila se pro nemoc, Miklas Jaroslav – předseda likvidační komise – hovořil ve smyslu obžaloby, Kulich Jaroslav – bývalý předseda Svazu hudebníků – vypovídal ve prospěch obžalovaných, Trejkal – využil § 100 tr. řádu a nevypovídal, Staňková – využila § 100 tr. řádu a nevypovídala.

Po tomto byly čteny posudky obžalovaných, které byly všechny kladné. Srp uvedl, že nebyl dostatečně seznámen s dokumentací, což bylo soudem dodatečně učiněno. Při tomto byl obhájci vznesen opětovný návrh na výslech JUDr. Průši a Kohouta. Předseda senátu JUDr. Stibořík tuto žádost zamítl.

Obžalovaný Srp vznesl protest, že Svobodné slovo uveřejnilo 11. 3. 1987 článek, že byl zahájen soudní proces s Jazzovou sekcí a byla uvedena i částka získaná z nedovoleného podnikání. Žádal soud, aby podnikl patřičné kroky k ochraně práv občanů.

Krátce před přestávkou odešel ze soudní síně zpravodaj Hlasu Ameriky Naegele. Dr. Motejl po zjištění, že pokračuje jednání závěrečnou řečí prokurátora, vyšel ven a asi po 10 minutách ho přivedl.

Prokurátor v závěrečné řeči navrhoval, aby předtím vznesený požadavek společenské záruky u všech obžalovaných nebyl respektován vzhledem k tomu, že se jednalo o mimopracovní činnost. Společenskou záruku za obžalované dávaly ZV ROH jejich zaměstnavatelů, kromě obž. Srpa, za kterého dávalo společenskou záruku JRD Kamenice nad Círohou, okr. Humenné. Dále shrnul důkazní řízení a uvedl, že se obžalovaný Srp a další dopustil trestného činu dle § 118 odst. 1, 2b tr. zák., když objem jejich nedovoleného podnikání činil 1 702 355,- Kčs a vlastní prospěch činil 270 000,- Kčs. Dále obžalovaní Srp, Kouřil a Skalník se dopustili tr. činu dle § 8 odst. 1 k § 136 odst. 1b, 2a tr. zák. Navrhl tresty: obžalovaný Srp – 3 až 4 roky nepodmíněně, peněžitý trest u horní sazby, Kouřil – 2,5 roku nepodmíněně, peněžitý trest v polovině sazby, Skalník – 2,5 roku nepodmíněně, peněžitý trest v 1/4 sazby, Huňát a Křivánek – 2 roky s odkladem na 4 roky, peněžitý trest ve výši 1/5 trestní sazby.

Obhájci v závěrečných řečech všichni žádali návrhy na zproštění obžaloby, což zdůvodňovali tím, že obžaloba postrádá základní subjektivní i objektivní podmínky podstaty trestného činu včetně společenské nebezpečnosti.

V této době vznesli obžalovaní protest proti fotografování redaktorem ČTK. Tyto snímky měly být poskytnuty zahraničním agenturám. Rozhodnutím předsedy senátu bylo fotografování povoleno s tím, že se nesmí jednat o záběry obžalovaných.

Po tomto následovaly závěrečné řeči obžalovaných, kdy všichni uvedli, že se necítí být vinni, obž. Skalník uvedl, že je hluboce otřesen událostmi kolem Jazzové sekce. Hlavní obž. Srp uvedl, že je to apokalypsa, pět zkušených právníků zcela vyvrátilo naše obvinění, naše organizace byla humánní. Chtěla to, co všechen náš lid, tento soud vejde do dějin, protože jsme se řídili ústavou a Helsinskými dohodami.

Po tomto byla přestávka v době od 14:00 hod. do 15:00 hod. V 15:15 hod. došlo k vyhlášení rozsudku. Všichni obžalovaní byli uznáni vinnými ve smyslu obžaloby. Srp byl odsouzen pro trestný čin podle § 118 odst. 1 tr. zák. na 16 měsíců nepodmíněně. Kouřil pro spáchání stejného trestného činu na 10 měsíců nepodmíněně. Skalník pro stejný trestný čin na 10 měsíců podmíněně s lhůtou na 2 roky. Huňát a Křivánek za stejný trestný čin na dobu 8 měsíců podmíněně na dobu 2 let. Peněžitě tresty uděleny nebyly. Dále obžalovaní Srp, Kouřil a Skalník byli zproštěni obžaloby, která na ně byla podána pro pokus trestného činu poškozování majetku v socialistickém vlastnictví podle § 8 odst. 1 k § 136 odst. 1b, 2a tr. zák. V odůvodnění předseda senátu uvedl, že pokud se jedná o trestný čin nedovolené podnikání, bylo důkazním řízením prokázáno nedovolené podnikání všem obžalovaným. Vzhledem k ustanovení § 88 tr. zák. soud kvalifikoval jejich trestnou činnost pouze podle § 118, odst.

1, tr. zák. Ohledně zproštění uvedl, že soud dospěl k závěru, že obžalovaní se skutku kladeného jim za vinu nedopustili. Předseda senátu se zmínil o tom, že rozsudek není namířen proti hudbě a kultuře vůbec, ale proti osobám, které se dopustily trestné činnosti. Prostřednictvím svých obhájců všichni odsouzení prohlásili, že se dosud k otázce odvolání nevyjadřují.

Po ukončení soudního jednání předseda senátu vyzval k opuštění jednací síně. Při vycházení rodinných příslušníků z jednací síně dav cca 200 lidí na chodbě začal aplaudovat, dupat a zpívat píseň Dejte šanci míru. V této době odsouzený Srp se chtěl eskortě vytrhnout a vyběhnout mezi přítomný dav. V tomto mu bylo zabráněno příslušníky eskorty. Tento odchod odsouzených byl natáčen zahraničními zpravodaji, konkrétně BBC a dalšími.

Krátce po 15:30 hodin byli odsouzení odvedeni eskortou do připraveného vozidla a odvezeni. V této době v důsledku nepřístojného chování účastníků davu byla celá situace natáčena na videozáznam příslušníky S-StB Praha.

Po odchodu odsouzených se přítomné osoby cca 20 minut zdržovaly stále na chodbě v 1. patře před jednací síní. Po zjištění příslušníků VB v 16:15 hod. se dav pokojně rozešel.

Po skončení soudního přelíčení byla v rámci prevence prováděna ochrana budovy Městského soudu příslušníky VB. Dále, v době od 19:00 do 24:00 hodin, byl operativními pracovníky 2a a 2b odboru S-StB Praha prováděn operativní průzkum, jehož cílem bylo zabránit případnému výskytu nápisů, letáků a jiných protispolečenských tiskovin.

Ve 20:15 hodin bylo jednou z hlídek zjištěno, že do domu v Žitné ulici č. 4 v Praze 2 se scházejí osoby, které byly přítomny v budově soudu při probíhající procesy se členy tzv. Jazzové sekce. Jednalo se o některé akreditované zahraniční novináře, z nichž zjištěn byl zatím Glenney Michael z Rakouska (spr. Vel. Brit.) a sig. CH-77 Šabatová a Kantůrková. Provedeným šetřením se zjistilo, že na uvedené adrese bydlí Sýkora Martin (objekt X. S-SNB), který je členem dočasného výboru Jazzové sekce. Účastníci tohoto setkání se rozešli mezi 23:00 až 23:15 hodin.

Odvolací řízení 12. 5. 1987

Dne 12. 5. 1987 bylo provedeno dle schváleného plánu bezpečnostní zajištění soudního řízení před Městským soudem v Praze v trestní věci nedovoleného podnikání podle § 118 tr. zák. obžalovaných Karla Srpa a spol.

V době od 6:00 do 7:30 hod. provedl pyrotechnik v budově MS v Praze bezpečnostní prohlídku s negativním výsledkem.

K zajištění klidu a veřejného pořádku byla prováděna následující opatření: v 7:45 hod. rozmístěny hlídky VB v budově soudu a v přilehlých ulicích k zajištění klidu a pořádku, v 8:00 hod. zahájen operativní průzkum v soudní budově a přilehlých ulicích s cílem odhalovat negativní chování příznivců JS během soudního jednání. Po otevření soudní budovy v 8:00 hod. až do zahájení jednání soudu se shromáždilo na chodbě v blízkosti jednací síně kolem 80 osob, které hlasitým potleskem přivítaly obžalované Karla Srpa, Vladimíra Kouřila, doprovázené eskortou NVÚ.

Odvolací řízení proběhlo v době od 8:50 do 15:15 hod., kdy byl vynesен rozsudek. Jednání předsedala JUDr. Píchová.

Přítomni byli obžalovaní Karel Srp, Vladimír Kouřil, Josef Skalník, ing. Čestmír Huňát, Tomáš Křivánek a jejich právní zástupci a zástupci podniku Metroprojekt Praha Doris Šachová, JRD Kamenice nad Círohou Vladimír Drda, jejichž ZV ROH poskytly společenskou záruku za Vladimíra Kouřila a Karla Srpa. Zúčastnili se též zástupci zahraničních sdělovacích prostředků Paola Juvenal (AFP), Jolyon Naegle (Hlas Ameriky), Store Dont (REUTER) a jejich tlumočník Donát z MONu.

Po zahájení soudního jednání se zjistilo operativním průzkumem, že je v soudní budově ve skupině příznivců JS přítomen JUDr. Josef Průša, tzv. právní zástupce Jazzové sekce, mluvčí CH-77 Jan Vohryzek, dále signatáři CH-77 Václav Havel, Petr Uhl, Jiří Gruntorád, Petr Taťoun, Martin Palouš, Anna Šabatová a Andrej Stankovič.

V dopoledních hodinách se dostavili do soudní budovy zahraniční novináři Valentin Michael Glenny, nar. 1958, z Velké Británie, Smale Aliso, nar. 1955, pracovnice ASSOCIACE PRESS z Vídně, trvale bytem v USA, Mark Frankland z časopisu THE OBZOR (?) [sic] z Velké Británie, kteří během jednání uskutečnili na chodbě soudu interview s Václavem Havlem, Petrem Uhlem a JUDr. Josefem Průšou. Tomuto rozhovoru byl přítomen třetí tajemník velvyslanectví Holandska v Praze Moros.

Při soudním řízení obžalovaní požadovali účast JUDr. Josefa Průši jako jejich právního zástupce a korunního svědka, který je údajně informoval, že JS je povolená organizace, která nedělá nic protistátního a kladně působí na vědomí lidí. Dále požadovali vrácení spisu Obvodnímu soudu pro Prahu 4 k došetření, zrušení nepodmíněných trestů a celou věc odeslat jako přestupek k projednání na ONV pro Prahu 4. Obžalovaný Srp se vyjádřil, že „tažení“ proti JS je „tažení“ proti demokratickému smýšlení v ČSSR.

Dvou přestávek mezi jednáním senátu využili někteří přítomní příznivci JS k pokusům o narušení klidného průběhu celého jednání tím, že pískali, tleskali a vykřikovali „Sekce, Sekce, zákon, hanba, glasnost“. K zachování klidu a pořádku je vyzval pracovník soudu, jehož upozornění po krátké době respektovali. Jako hlavní iniciátoři nevhodného chování byli operativním průzkumem zjištěni Pavla Šmolíková, nar. 1964, z Prahy 6, Vladimír Otáhal, nar. 1944, z Prahy 4, Josef Jedlický, nar. 1961, z Rychnova nad Kněžnou, Alois Nedvěd, nar. 1962, z Loun, Lumír Sokol, nar. 1959, z Pardubic, Vít Kraus, nar. 1968, z Jihlavy, Václav Žufan, nar. 1960, z Klatov a Jan Liška, nar. 1952, z Prahy 2, který fotografoval příslušníky SNB zúčastněné na akci.

Rozsudek Městského soudu zamítl všechna odvolání a ponechal v platnosti rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 11. 3. 1987. V odůvodnění předsedkyně senátu uvedla, že trestný čin nedovolené podnikání byl důkazním řízením prokázán všem obžalovaným. Prvoinstanční soud vzhledem k ustanovení § 88 tr. zák. nepochybil, když skutek kvalifikoval pouze podle § 118 odst. 1 tr. zák., neboť společenská nebezpečnost byla výrazně snížena tím, že obžalovaní neměli z trestné činnosti prospěch. Ohledně zprošťující části rozsudku v případě tr. činu poškozování majetku v socialistickém vlastnictví uvedla, že soud dospěl k závěru, že nebyla naplněna materiální stránka citovaného tr. činu, proto rozsudek OS pro Prahu 4 nechává nezměněn i v této části. Současně soud zamítl žádost obž. K. Srpa o propuštění z vazby s tím, že výkon trestu nastává ihned. Pro rušení jednání potleskem příznivců bude podrobnější zdůvodnění obsaženo v písemném vyhotovení rozsudku. Současně upozornila zúčastněné strany, že proti rozsudku není opravný prostředek přípustný.

Karel Srp a Vladimír Kouřil byli nařízením soudu převedeni do výkonu trestu. Všechny návrhy prokurátora, obhajoby a obžalovaných se zamítly. Rozsudek nabyl právní moci ihned.

Po skončení soudního jednání manželky odsouzených seznámily členy a příznivce JS shromážděné na chodbě soudu se zněním rozsudku. Stejně tak informovaly přítomné zahraniční novináře. Současně příznivci JS opustili bez jakýchkoliv dalších provokací soudní budovu a po skupinách se rozptýlili v přilehlých ulicích. Až do ranních hodin dne 13. 5. 1987 byla prováděna zesílená bezpečnostní opatření soudní budovy a jejího okolí s cílem zamezit případným provokacím.

Po dobu prováděného opatření v soudní budově bylo zaznamenáno chování příznivců JS na videozáznam.

Z rozsudku

„V případě obžalovaných však k vážnému zásahu do socialistických ekonomických vztahů nedošlo, neboť jejich činnost nesměřovala proti socialistické ekonomice (byť porušovala její zásady), nejvážněji byl porušen zájem společnosti na platnosti a dodržování zákonů a administrativněprávních aktů. Způsob provádění trestné činnosti obžalovaných nelze pak rovněž těmto přičítat k tíži, neboť v konkrétním případě se nejednalo o činnost skrytou či utajovanou, naopak obžalovaní se touto nijak netajili a vedle interních zpráv pro členy bývalé Jazzové sekce se snažili o širší publikaci své činnosti. S tím pak souvisí i skutečnost, že nebylo prokázáno, že by obžalovaní sledovali vlastní obohacení (tedy soukromý prospěch pro jednotlivé osoby), a zjištěný profit byl užít toliko k činnosti spolkové, byť tato byla uskutečňována bez právního důvodu. [...] Uvedená skutečnost je rovněž dána tím, že se v konkrétním případě jedná o nikoliv „běžně se vyskytující případ“ nedovoleného podnikání [...] tím, že nebylo prokázáno konkrétní obohacení jednotlivce. [...] Soud přezkoumal formální i materiální stránku nabídnutí společenských záruk a zkonstatoval, že všichni obžalovaní jsou řádnými pracujícími s kladným vztahem k pracovním povinnostem a skutečnost, že kolektiv spolupracovníků je ochoten převzít záruku za jejich převýchovu a do budoucna na ně pozitivně působit, bral ve vztahu k obžalovaným nejen jako okolnost polehčující, nýbrž i jako skutečnost mající vliv na stupeň společenské nebezpečnosti jednání pachatelů. Společenské záruky však soud s ohledem na charakteristiku osob i na charakter trestné činnosti nepřijal. [...] Rovněž nebylo uvažováno o trestech zákazu činnosti, neboť smyslem trestu není v tomto případě potírání kulturních aktivit občanů, nýbrž jejich determinace správným a zákonným směrem.“⁶⁶

Z odvolacího rozsudku 12. 5. 1987: „V řízení předcházejícím napadenému rozsudku bylo postupováno v souladu s trestním řádem byla dodržena procesní ustanovení, která zabezpečují objasnění věci a možnost uplatnění práva obhajoby.“⁶⁷

7. Dohra: situace po procesu a pokusy o pokračování činnosti Jazzové sekce

Odklizení výboru Jazzové sekce do vyšetřovací vazby způsobilo v celé organizaci nejistotu a bezradnost. Okolnostmi vytvořený způsob vedení a rozhodování byl ve svém centralismu na jednu stranu efektivní, avšak v nové situaci nastala doba improvizace a hledání způsobu, jak přetrvat nepřítomnost před-

⁶⁶ Kouřil, V.: Jazzová sekce v čase i nečase. Torst, Praha 1999, s. 315.

⁶⁷ Kouřil, V.: Jazzová sekce v čase i nečase. Torst, Praha 1999, s. 316.

sedy, který si v průběhu let vytvořil pozici nepostradatelného organizátora a jediného šéfa. Pro novou situaci neměla Sekce připravenou žádnou variantu. Po zatčení výboru začal fungovat nový (nejprve tříčlenný) pracovní výbor, „*který by plnil funkci mluvčích obdobně, jak tomu bylo u Charty 77*“.⁶⁸ Hlavním úkolem se stala opětovná legalizace JS, kontakt se členskou základnou a informační kampaň o perzekuci organizace v tuzemsku i v zahraničí. Výbor se současně stal přípravným výborem organizace nové, avšak již pod jiným názvem a s novou organizační strukturou. Předpoklad pokračovat dále v činnosti byl samozřejmý a automatický. „*Po skončení odvolacího řízení [...] začíná prudce narůstat aktivita tzv. pracovního výboru aktivistů JS i podmíněně odsouzených bývalých členů JS. Jiří Exner, Martin Sýkora, Jana Pacholíkova-Petrová, Tomáš Krivánek, Čestmír Huňát a Josef Skalník organizují nátlakové akce proti stranickým a státním orgánům, které začínají být vysloveně politické. Členské základně zrušené JS jsou zasilány v omezeném množství rozmnožené materiály obsahující tendenčně a protisocialisticky orientované informace k opatřením státních orgánů vůči Jazzové sekci. Součástí těchto informací jsou i materiály vydávané k Jazzové sekci Chartou a VONS. Dne 12. 5. 1987 byl zrušen dosavadní pracovní výbor aktivistů a funkce se ujal nový Výkonný výbor ve složení: předseda Karel Srp, tajemník Vladimír Kouřil, t. č. oba ve výkonu trestu odnětí svobody, a členové Čestmír Huňát, Tomáš Krivánek, Josef Skalník a Jiří Exner.*“⁶⁹ (Viz příloha 20.)

Se stejnou intenzitou, s jakou začal nový výbor po potvrzení odvolacího rozsudku obnovovat činnost a hledat cesty k uznání oprávněnosti existence, pokračovala StB ve sledování aktivity podmíněčně propuštěných i nově kooptovaných členů výboru. Proces nesplnil očekávání, že bude odstraněna nepohodlná instituce a její funkcionáři rezignují na jakoukoli činnost, a navíc že se podaří realizovat usnesení z porad odpovědných orgánů přesvědčit a získat většinu řadových členů pro účast v oficiální České jazzové společnosti nebo v jiné nové organizaci pod Ústavem pro kulturně výchovnou činnost. Z návrhu opatření: „*Po linii X. S-StB pokračovat v plnění schváleného plánu opatření směřujících k odtržení bývalého výboru JS a části aktivních členů od členské základny včetně postupného zapojení hlavní části členů JS do činnosti v hudební oblasti pod patronací Ústavu pro kulturně výchovnou činnost MK ČSR.*“⁷⁰ (Viz příloha 21.) Návrhy opatření zůstaly v rovině teorie; kritika bezpečnostních složek na adresu MK a ÚKVČ jim vytýká nedůslednost a nejed-

⁶⁸ Kouřil, V.: Jazzová sekce v čase i nečase. Torst, Praha 1999, s. 317.

⁶⁹ AMV, X. S-SNB, 2. odb., Návrh opatření k zamezení činnosti zrušené Jazzové sekce z prosince 1987, čj. VN-0016/20/03-87.

⁷⁰ AMV, X. S-FMV, čj. VN-0225/03-87.

notnost při jejich realizaci, což umožňuje „vnitřnímu i vnějšímu nepříteli rozvíjet nepřátelskou a protisocialistickou kampaň o potlačování kultury v ČSSR zvláště mezi mládeží. [...] Ze strany MK ČSR a ÚKVČ se nepodařilo pokračovat v dohodnutých opatřeních směrem k bývalé členské základně JS. Nebyly navázány kontakty s osobami, které pozitivně reagovaly na dopis ÚKVČ a nepodařilo se zajistit dostatečné množství propagačních a metodických materiálů. Tato situace byla zapříčiněna nedořešením kádrového a materiálního zajištění Střediska pro zábavnou hudbu a společenskou zábavu ÚKVČ. O vzniklé situaci byl dne 9. 12. 1987 informován ministr kultury s. Milan Klusák, který přislíbil řešení těchto nedostatků. [...] Závažným faktem dále je, že dosavadní oficiální reakce na zrušení Jazzové sekce a na další prováděná opatření jsou nejednotné a v některých případech i rozporné. [...] Dosavadní kontrapropagandistická opatření vzhledem k jejich nejednotnosti se ukázala jako málo účinná.“⁷¹ (Viz přílohy 22–24.) Neschopnost postoupit v realizaci jakýchkoli jiných cílů než destruktivních a represivních odpovídá stavu funkčnosti státního aparátu.

Od počátku roku 1988 zesiluje StB svoji aktivitu zakládáním „PO“ svazků (prověřovaná osoba) na členy prozatímního výboru (Exner, Huňát, Krivánek, Kouřil – viz příloha 25) a používáním agenturně operativních prostředků (AOP), což souviselo s návratem K. Srpa z vězení a jeho očekávanými opětovnými aktivitami. Předpoklady se v tomto smyslu nenaplnily, neboť záměry a názory na způsob pokračování Sekce se začaly rozdvajovat a zastánci obou směrů se nedokázali shodnout. Srp prosazoval myšlenku původní Jazzové sekce (zatím s novým, provizorním názvem Pražské vzdělávací sdružení) s okruhem působnosti nejdříve jenom v Praze a pozdějším postupným rozšiřováním. Zastánci sdružení Unijazz poukazovali na množství již přihlášených členů bývalé Sekce, na existenci vlastního programu a návrhu stanov a na již probíhající proces žádosti o povolení. Rozpory využíval CSÚ MV, který při projednávání žádostí poukazoval na nežádoucí existenci dvou organizací se shodným programem a případné schválení jednoho subjektu podmiňoval stažením žádosti druhého. Členové JS „se vzájemně podezírají ze spolupráce s StB. Činnost bývalého výboru je roztržistá, nekoncepční a K. Srpovi se nepodařilo sjednotit postup ve vztahu k členské základně. [...] Veškeré poznatky budou využity k rozpracování akce DUB [č. sv. 34961] – pokračovat v aktivních opatřeních s cílem neustále prohlubovat rozpory mezi členy výboru JS.“⁷²

⁷¹ AMV, X. S-SNB, 2. odb., čj. VN-0016/20/03-87.

⁷² AMV, AZ č. 12/88, 20. 6. 1988, sv. č. 31897, kr. jm. TESÁK, 1. odd. 2. odb. S-StB Praha, mjr. Doležal Břetislav.

Státní bezpečnosti se tak mimoděk uskutečnil jeden z původních záměrů: představitelé JS začali být kritičtí a podezíraví vůči sobě navzájem.⁷³ K. Srp se postupně dostává se svým záměrem do izolace, jeho nekompromisní názory a postoje vyvolávají i osobní odcizení a rozvolnění vztahů v bývalém i novém výboru, doposud povětšinou jednotná členská základna se rozděluje.⁷⁴ (Viz příloha 26.) Situace se začala přenášet i mimo centrum mezi řadové členy a přívržence. Bez dostatečných informací a bez orientace v problému začala narůstat atmosféra nedůvěry a podezření zejména v názoru na úlohu Unijazzu, kterého sdružení bylo povětšinou pokládáno za režimem podporovanou strukturu. Jedinou oprávněnou a „čistou“ je JS. „*Pramen se mimo jiné zmínil o vzniku sekce Unijazz. Havelka na toto živě reagoval a zrazoval pramena od vstupu do této organizace s tím, že Unijazz je legálně organizován, že jsou*

⁷³ AMV, AZ, 2. 6. 1988, č. sv. 40300, kr. jm. ADVOKÁT, npor. Jindra Miloš, 3. odd. 2a odb. S-StB Praha.

⁷⁴ Akce SOJKA ze dne 31. 1. 1988, doslovný přepis několikahodinového záznamu (16:08 – 21:26 hod.) odposlechu bytu, výňatky z rozhovorů o současné situaci v JS po návratu K. Srpa [kráceno aut.]: „*Situace v JS je dost zlá. JS je vlastně věcí Karla Srpa, který to dovedl do vrcholu. [...] Je to vlastně jeho dítě. [...] Když byl na Borech, [...] byl perfektně informován. Srp s Unijazzem souhlasil [...], ale teď přišel se stanoviskem, jazz ne, sekce ano. [...] To, že vytvořili Unijazz, mysleli, že udělali dobře, podle nich JS a Unijazz je úplně jedno, aktivisté to berou taky tak. Vypadá to v této chvíli tak, že Srp bude chtít rozdělit věc na Jazzovou sekci a Unijazz, což je správně jen pro Karla, nikoliv pro ostatní. [...] Kouřilovi dal ultimátum do pondělka, ať si to rozmyslí a řekne, zda bude v JS nebo v Unijazzu, protože Srp bude dál dělat JS, pražskou pobočku Svazu hudebníků. A ten Karel to udělá [...], bude chodit na ambasádu a pomlouvat je [Unijazz] nebo je bude pomlouvat, kudy bude chodit. [...] M. [T. Křivánek] nemůže za Srpem jít, protože ten prohlásil, že v době jeho vynucené nepřítomnosti bojovali Exner s Křivánkem o nadvládu v JS a připravovali se vyšoupnout Srpa, když se žádnému nepodařilo zvítězit, tak založili Unijazz. [...] Ten Karel nabyl pocitu [podle T. Křivánka], že je šéf a tím šéfem vždycky zůstane a že ostatní ho chtějí vyšoupnout. [...] Karel absolutně podlehl takovému radikalismu, který v JS nikdy nebyl prioritní [...], každého, kdo se mu snaží něco vysvětlit, posílá normálně do prdele a není ochoten vyslechnout jakékoliv argumenty [...], ten Karel nemá program a Unijazz ano. [...] Jak si to Karel představuje. M., že asi tak, že se vyhlásí znovuvytvoření JS, kam se vrátí všichni starí členové. Unijazz bude dělat zhruba s dvěma tisíci novými a asi tisícovkou starých členů JS. Srp vůbec nechápe ty šílené rozpory. [...] Sedm tisíc lidí vůbec neodpovědělo ohledně nového členství v JS, jsou nasraní, protože dostali do schránky něco, čím jsou uváděni do maléru. [...] Těmi stanovami [UNIJAZZ] dělají vlastně i dlouhodobý program [...], chtějí pořád se snažit o komunikaci s tím úřadem [MV], dělat si své věci a fakticky se snažit s nimi domluvit. Takže program je. Ale Karel nemá žádný. Zbláznil se. Situace je taková, že obě strany jsou přesvědčeny, že konají správně. [...] ‚O.‘ se zajímá o stanovisko Josky Skalníka. Ten ovšem není politik. M. říká, že možná není ani dobrý člověk. Dělal takové věci, že mezi M. a Joskou v životě nedojde k nějakému kontaktu. M. nemá rád lidi, kteří udělají nějaké kurvární, a myslí si, že Joska jich udělal dost. [...] Sto procent aktivistů tvrdí, že tak, jak to chce dělat Srp, to nejde. Prakticky není člověk, který by Srpa podpořil s výjimkou pár lidí, který o jazzu nic neví, když se ho zeptá člověk na nějakého jazzmana, tak žádného nezná apod. Podstatné je, aby člověk té věci věřil. [...] Tady už Karlovi nejde o myšlenku, ale o osobní moc.“*

*tam nastrčení komunisté [...] a jedinou správnou organizací v tomto smyslu je [...] Jazzová sekce. [...] Osoby z volné mládeže, přívrženci CH-77, nemají důvěru v sekci Unijazz a snaží se o znovuzaktivizování zrušené JS a pro toto hnutí získat co největší počet mladých lidí, a to zejména z řad inteligence.*⁷⁵

Agenturní záznamy ze Slovenska vypovídají o minimální informovanosti stoupenců JS, kteří nerozlišují dvoukolejnost současné situace v Praze. Unijazz je zde považován za oprávněného pokračovatele Jazzové sekce.⁷⁶

Dvouleté období od června 1987, kdy na různých instancích (ÚKVČ, MK, NVP, CSÚ MV) probíhala jednání o povolení kulturní organizace, skončilo v červnu 1989. Nakonec to byl K. Srp, kdo obdržel od NVP povolení ke zřízení pražské kulturní organizace pod názvem Artforum. Žádost Unijazzu byla půl roku předtím Ministerstvem vnitra zamítnuta. „*Blížil se 17. listopad 1989 a rok nových nadějí. Unijazz okamžitě opět zažádal o registraci a v únoru 1990 ji konečně získal. Legislativní historie Jazzové sekce Svazu hudebníků České socialistické republiky, člena Mezinárodní jazzové federace při hudební radě UNESCO, která na sobě nese všechny stopy chování totalitního státu vůči občanům a jejich spolčovací práva, byla završena legalizací obou následnických organizací, a tím se definitivně uzavřena.*“⁷⁷

⁷⁵ AMV, sv. TS, zal. 9. 7. 1987, r. č. 30252, kr. jm. KLASIK, K. B. 1961, KS SNB S-ŠtB Ostrava - Šumperk, ulož. Sk 404/89, AZ ze dne 20. 1. 1988.

⁷⁶ „*Dňa 8. 2. 1988 bol vykonaný styk s prameňom PETER, ktorý počas rozhovoru uviedol, že obdržal listovú zásielku adresovanú na jeho meno, formátu A5 na ktorej bolo poštové razítko z Košíc zo dňa 26. 1. 1988. Po nahliadnutí do zásielky zistil, že sa jedná o Informačný spravodaj č. 431088, ktorý vydala bývala zrušená JS, ktorá sa takouto formou snaží zaktivizovať svoju bývalú členskú základňu a založiť Unijazz. [...] Poznatok považujem za pravdivý nakoľko D PETER odovzdal nahliadnutiu a preštudovaniu Informačný spravodaj. Vzhľadom k tomu, že Inf. spravodaj bol zaslaný z Košíc, je predpoklad, že vo Vsl. kraji pôsobí aktivista Unijazzu.*“
AMV, sv. D, r. č. 20133, kr. jméno PETER, P. Š. 1955, KS ZNB S-ŠtB Košice, AZ č. 1/88.

„*Prameň v priebehu stretnutia informoval, že koncom mesiaca február 1988 prišiel do styku s objektom, ktorý je nami kontrolovaný v SPO ČISTIČ, a pri tomto styku mu tento poskytol opis listu od členov prípravného výboru Unijazz. [...] V tomto liste pisateľa informujú o podmienkach členstva v novom sdružení Unijazz, po zrušení bývalej JAZZOVEJ SEKCII. Objekt prameňovi spoločne s týmto listom odovzdal i prihlášku pre vstup do uvádzenej organizácie. [...] Prameň vyslovil názor, že objekt pre členstvo v tejto organizácii získava ďalšie osoby, nakoľko list a prihláška nie sú originály. Prameň pri tomto rozhovore prejavil záujem o vstup a prisľúbil získat i ďalšie osoby.*“

AMV, sv. A, zal. 1. 12. 1985, r. č. 16638, kr. jm. ADOLF, R. V. 1965, KS ZNB, S-ŠtB Košice, AZ č. 3/88.

⁷⁷ Kouřil, V.: Jazzová sekce v čase i nečase. Torst, Praha 1999, s. 343.

Závěr

Jazzová sekce, zařazená Státní bezpečností mezi nepřátelské organizace (jako vnitřní nepřítel), se stala objektem pozornosti kontrarozvědných složek StB v duchu jejího základního poslání a úkolu „*chránit socialistické společenské a státní zřízení, bezpečnost a obranyschopnost Československé socialistické republiky, socialistickou ekonomiku, bezpečnost československých občanů a jejich práva před nepřátelskou činností zahraničních a vnitřních nepřátel*.“⁷⁸ Kontrarozvědná činnost byla jedním z hlavních nástrojů uskutečňování politiky KSČ, realizovala se výlučně v rámci usnesení ústředního výboru KSČ a rovněž pod ústřední výbor spadala veškerá odpovědnost všech složek StB. Podstata práce státobezpečnostních útvarů vycházela z politických principů a rozhodnutí. Všechny sféry společnosti byly pod dozorem politické policie.

Existence Jazzové sekce a způsob její činnosti se ale vymykaly všem principům, které prosazoval komunistický stát, a zároveň stavěly tuto organizaci mimo dosavadní schémata a zaběhnutou praxi, které režim vůči neposlušným občanům doposud uplatňoval. Z průběhu takřka desetiletého procesu likvidace této kulturní organizace lze posoudit efektivitu práce StB, poměřit vynaložené prostředky, práci a nasazení všech zainteresovaných subjektů s konečným výsledkem. Teoretické závěry a hodnocení preventivně výchovných a preventivně rozkladných opatření z analytických pracovišť Ministerstva vnitra zdůrazňovaly především prevenci a výchovu, práci s mládeží, nenásilné donucovací a přesvědčovací metody. Doporučovaly změny v systému práce řídicích orgánů vůči tajným spolupracovníkům, zvýšení jejich vzdělanostní úrovně především ve sféře kulturně politické a výchovně psychologické. Případ Jazzové sekce se stal pro analytiku ukázkovým, často uváděným příkladem neúspěšnosti zavedených a standardně používaných metod, nepřiměřeně malé efektivity a nefungující součinnosti státní byrokracie na všech úrovních.

V druhé polovině osmdesátých let bylo zjevné, že již nelze udržet zastaralý, avšak přímočarý systém represí založený na násilí a strachu ze zvlé a svévolnosti. Požadavek alespoň zachovat zdání právní legitimacy, který stál v pozadí všech rozhodnutí a direktiv pro operativní složky Bezpečnosti, ale přinášel nové komplikace a situace, jimž se kontrarozvědný systém neuměl přizpůsobit. Neschopnost přeměnit způsob práce svědčí o nepružnosti a nekonceptnosti státobezpečnostního aparátu, byť zdaleka nelze hovořit o jeho nemožnosti. Rozšiřující se aktivní i pasivní rezistenci však již nebylo možno zastavit ani utlumit. Dalším faktorem ovlivňujícím domácí poměry byla mezi-

⁷⁸ Směrnice pro činnost pracovníků kontrarozvědky, RMV ČSSR č. 2, ze dne 25. 1. 1978, čl. 1.

národní situace, doba „perestrojky“ a „glasnosti“ a její dopady. Přes všechny tyto okolnosti, přes protesty domácí opozice i negativní ohlasy ze zahraničí dotlačil režim setrvačností případ Jazzové sekce tam, kam jej od počátku směřoval – k soudnímu procesu a trestnímu postihu.

Ačkoli se tomu Jazzová sekce bránila, byla postupně vtlačována mezi českou opozici a stala se jejím výrazným článkem. Svým způsobem přispěla k nestabilitě komunistického režimu, byť v poslední fázi jeho trvání již nemohla svůj podíl patřičně prokázat a stvrdit.

Soupis příloh

1	Zápis z plenární schůze ÚV SH konané 29. 11. 1980 v Jazz-klubu Parnas v Praze	280
2	Závěry jednání pracovníků Ministerstva kultury a ÚV Svazu hudebníků (31. 3. 1983)	281
3	Opatření provedená ÚV SH v reakci na požadavky Ministerstva kultury (25. 4. 1983)	283
4	Urgence a pokyny Ministerstva kultury ústřednímu výboru Svazu hudebníků (22. 9. 1983)	284
5	Návrh na získání Karla Srpa ke spolupráci (22. 4. 1979)	286
6	Plán spojení s tajným spolupracovníkem HUDEBNÍK (26. 4. 1979)	289
7	Plán kontroly a výchovy tajného spolupracovníka HUDEBNÍK (26. 4. 1979)	289
8	Záznam o umístění schránky na předávání písemných zpráv (5. 6. 1981)	290
9	Návrh na zavedení TS HUDEBNÍK do „stykové místnosti“ KLUB (25. 3. 1982)	291
10	Agenturní zpráva tajného spolupracovníka HUDEBNÍK (21. 3. 1983)	292
11	Agenturní zpráva tajného spolupracovníka HUDEBNÍK (15. 10. 1976)	293
12	Poznatky StB o schůzce St. Johna-Stewase s členy Jazzové sekce (6. 11. 1985)	294
13	Zápis schůzky vedení odd. kultury ÚV KSČ s vedením Ministerstva kultury (11. 11. 1983)	295
14	Informace Ministerstva kultury pro tajemníka ÚV KSČ Havlína	297
15	Záznam z jednání předsedy ÚV Svazu hudebníků na Ministerstvu kultury (21. 11. 1983)	300
16	Pokyn předsedy Svazu hudebníků k likvidaci Jazzové sekce (20. 3. 1984)	301

17	Opatření StB k ukončení likvidace Jazzové sekce (11. 12. 1985)	303
18	Informace náčelníka SV VB MV náměstkovi MZV (28. 1. 1987)	305
19	Informace 1. odb. X. S-SNB náměstkovi FMV (5. 1. 1987)	307
20	Informace StB o aktivitách býv. představitelů Jazzové sekce a návrh opatření (červen 1987)	308
21	Návrh opatření StB proti obnovení činnosti Jazzové sekce	310
22	Informace StB o situaci v členské základně Jazzové sekce a návrh opatření (červenec 1987)	312
23	Informace X. S-SNB o situaci a aktivitách Jazzové sekce v období prvního výročí odsouzení výboru JS (srpen 1987)	313
24	Prohlášení k prvnímu výročí zahájení trestního stíhání výboru JS (informace X. S-SNB)	314
25	Zápis z celostátní porady náčelníků oddělení 2. odborů S-StB k akci Jazzová sekce (leden 1988)	321
26	Agenturní zprávy o rozporech ve vedení Jazzové sekce (červen a srpen 1988)	325

Příloha 1: Zápis z plenární schůze ÚV SH konané 29. 11. 1980 v Jazz-klubu Parnas v Praze

Přítomni: ss. Janovský, JUDr. Moravec, Zelenka, Komanec, Kulich, Kašpar, Horáček, Hájek, Šubrt, JUDr. Kartner, Dolák, Maren, Jelínek, Zavřel, Zelinka, Slabý, Lukůvka, Zedník, Loos, Beznoska.

Za Jazzovou sekci: ss. Srp, Kouřil, JUDr. Kraus, Pylypov.

Program:

- 1) zpráva o činnosti SH za období 1978–1980,
- 2) ukončení příslušnosti Jazzové sekce ke Svazu hudebníků,
- 3) informace o návrhu hudebního zákona a stanovisko SH,
- 4) informace o úpravách návrhu stanov SH,
- 5) návrh usnesení.

Schůzi pléna ÚV SH zahájil předseda s. Janovský. Seznámil přítomné s programem a s jmenovitou účastí včetně členů Jazzové sekce. Zároveň tlumočil žádost s. Srpa zařadit jednání o ukončení příslušnosti JS ke Svazu hudebníků jako 1. bod programu.

Ad 1) Ukončení příslušnosti JS ke SH:

S. Janovský přednesl v této otázce chronologický vývoj a přečetl v plném znění veškeré materiály, které byly jménem předsednictva ÚV SH předány ministerstvům kultury ČSR a vnitra ČSR a odborům kultury a vnitřních věcí národního výboru hl. m. Prahy. V závěru vyjádřil své osobní stanovisko, aby uvedené rozhodnutí předsednictva ÚV SH o ukončení příslušnosti JS ke SH nevedlo k úplnému zrušení jazzové organizace, nýbrž aby při jednání s nadřízenými orgány bylo doporučováno vytvoření samostatné jazzové organizace.

V živé a otevřené diskusi vystoupili k tomuto bodu ss. Kulich, Srp, Horáček a JUDr. Moravec, který zároveň shrnul závěry diskuse a zdůraznil oboustranný zájem na osamostatnění JS mimo organizační strukturu SH.

Plénium ÚV SH jednomyslně schválilo ukončení příslušnosti Jazzové sekce ke Svazu hudebníků a veškeré postupy předsednictva ÚV SH v této záležitosti. S. Srp ve svém závěrečném vystoupení uznal snahu ÚV SH a předsedy Svazu o konstruktivní řešení problematiky a vyjádřil přání, aby do konečného vyřešení existence Jazzové sekce bylo umožněno plnění hospodářských úkonů prostřednictvím dosud používaného a členům a vnějším organizacím známého účtu u České státní spořitelny, pobočky v Praze 7. S. Janovský doporučil přítomným zástupcům JS vytvořit přípravný výbor nové organizace, jehož prvním úkolem je vypracovat návrh stanov. Zároveň vyslovil názor, že nová jazzová organizace bude v některých otázkách těsně spolupracovat se Svazem

hudebníků, zejména v otázkách zřizování souborů. Plénem bylo potvrzeno i rozhodnutí předsednictva ÚV SH ze dne 18. 11. 1980, aby byl zachován účet JS s tím, že jeho čerpání bude podmíněno dalším podpisem člena komise k tomu účelu sestavené. Toto rozhodnutí bude předáním tohoto zápisu oznámeno ČSSP v Praze 7. Po projednání tohoto bodu programu opustili zástupci JS jednání pléna.

[...]

Ad 5) Usnesení plenární schůze

Plenární schůze ÚV SH:

I/ schvaluje:

a/ rozhodnutí předsednictva ÚV SH ze dne 18. října 1980 o ukončení příslušnosti Jazzové sekce ke Svazu hudebníků ke dni 15. listopadu 1980 a postupy předsednictva s touto otázkou související.

[...]

Zapsal: Zd. Kašpar v. r.

V Praze dne 1. prosince 1980

(Archiv Unijazz)

Příloha 2: Závěry jednání pracovníků Ministerstva kultury a ÚV Svazu hudebníků (31. 3. 1983)

Ministerstvo kultury ČSR

Příloha k dopisu

MK ČSR čj. 7653/83

Závěry

Dne 31. března 1983 se uskutečnilo na Ministerstvu kultury ČSR jednání pracovníků MK ČSR (s. dr. J. Kohout, ředitel II. odboru, s. J. Sochorovský, ředitel IX. odboru, zástupce ředitele I. odboru s. J. Hraba, vedoucí oddělení s. Lebeda, samostatná odborná pracovnice s. J. Gabrielová) s představiteli Svazu hudebníků, ústředního výboru (s. Loos, místopředseda SH, s. Beznoska a s. Maren, členové předsednictva, s. Šubrt, předseda ústřední revizní komise), ve věci Jazzové sekce SH a vztahu ústředního výboru, resp. jeho předsednictva, k této sekci.

Po vzájemném informování dospěla porada k následujícím závěrům, s nimiž přítomní zástupci SH ČSR vyslovili souhlas a přislíbili návrhy v nich obsažené realizovat.

1. Ze znění stanov Svazu hudebníků ČSR vyplývá, že Jazzová sekce (dále JS) jako samostatná organizační jednotka s právní subjektivitou nemá žádnou oporu ve schváleném textu platných stanov. Vznikla rozhodnutím orgánu SH (pravděpodobně ÚV SH) jako složka (sekce) s právem

a) vystupovat samostatně navenek jménem SH,

b) disponovat s majetkem SH na samostatném účtu u pobočky České státní spořitelny v Praze 7 (tj. z právního hlediska procesní způsobilost).

Tato faktická samostatnost navenek je však pouze zdánlivá, protože nemá oporu ve stanovách SH, nelze ji chápat jako samostatnou právní subjektivitu.

2. Činnost Jazzové sekce ve vztahu navenek, a to zejména ve smyslu vztahu k zahraničí, konkrétně ve vztahu k Mezinárodní jazzové federaci, se vymyká měřítkům právně požadovaného stavu ve dvou směrech. Jednak v ohledu, že regionální organizací je v ČSR Svaz hudebníků a ten by měl podle stanov být oprávněn k těmto stykům, jednak proto, že stanovy SH v § 2 písm. k předpokládají předchozí dohodu s orgány státní správy, tzn. s Ministerstvem kultury ČSR.

3. Pokud je v organizačním řádu JS, což je vnitřní norma, která nezbytně musí být v souladu se stanovami SH jako normou základní, obsažen § 8 ve znění uvedeném v zápise z 3. řádné schůze ÚRK (ústřední revizní komise) SH ze dne 14. 9. 1982, je nutno považovat toto ustanovení od počátku za neplatné, protože nemá v platných stanovách SH žádné opory. Jeho platnost by tedy mohla být založena na schválení ministrem vnitra ČSR po předchozích souhlasech Ministerstva kultury ČSR.

4. Protože rozhodnutí PÚV SH ČSR ze dne 18. října 1980 o tom, že „ÚV SH ČSR nemůže nadále nést zodpovědnost za postupy funkcionářů Jazzové sekce a prohlásilo její příslušnost ke SH a její veškerou činnost v rámci SH za ukončenou ke dni 15. 11. 1980“, nebylo ve skutečnosti realizováno ve smyslu dopisu ÚV SH ze dne 21. 10. 1980 adresovaného tehdejšímu předsedovi Jazzové sekce M. Dvořákovi,

a) navrhuje MK ČSR ústřednímu výboru SH ČSR, aby neprodleně projednal a zamítl žádost JS ze dne 15. 5. 1982, pokud se tak dosud nestalo,

b) sděluje MK ČSR zástupcům ÚV SH, že nemůže souhlasit se stanoviskem ÚV SH, které se uvádí v situační zprávě ze dne 20. 11. 1982, pokud se týká JS, neboť toto stanovisko nemá žádnou věcnou oporu,

c) navrhuje se ÚV SH bez prodlení zajistit realizaci původního rozhodnutí jeho předsednictva ze dne 18. 10. 1980; přitom zejména okamžitě zrušit samostatný účet u České státní spořitelny, pobočka Praha 7 (účet č. 4757527), spolu s odvoláním dispozičního práva příslušných osob, převzetí razítek a dopisních papírů (s hlavičkou JS SH ČSR), aby nebylo možno jich zneužít, zajištění

veškeré dokumentace JS včetně účetních dokladů a ostatních písemností (archiv).

O provedených opatření se žádá podání zprávy MK ČSR do 14 dnů.

(Archiv Unijazz)

Příloha 3: Opatření provedená ÚV SH v reakci na požadavky Ministerstva kultury

Ministerstvo kultury ČSR

RSDr. Jan Kohout, ředitel odboru kulturně výchovné činnosti

MK ČSR čj. 7653/83

Praha 25. 4. 1983

ÚV Svazu hudebníků projednal na plenárním zasedání dne 16. 4. 1983 „Závěry MK ČSR“ – příloha dopisu MK ČSR čj. 7653/83 a provedl následující opatření.

1. Ke dni 14. 4. 1983 se ruší organizační řád Jazzové sekce.
2. Ke stejnému datu se ruší veškeré písemné i ústní dohody mezi ÚV Svazu hudebníků a Jazzovou sekcí.
3. Ode dne doručení rozhodnutí ÚV SH Jazzové sekci se omezuje dispoziční právo Jazzové sekce na účtu u České státní spořitelny, pobočka Praha 7, s tím, že vstupy na tento účet zůstávají volné, výdaje jsou možné pouze na základě plánu činnosti Jazzové sekce předloženého ÚV SH do 30. 4. 1983. Platby na základě tohoto plánu schvaluje dozorčí komise, revizi těchto rozhodnutí provádějí ss. Jiří Šubrt a Jaroslav Levý. Zodpovědnost za případné penalizační úhrady vzniklé po 30. 4. 1983 přebírá Jazzová sekce.
4. Dozorčí komisi tvoří ss. předseda Svazu hudebníků nebo jím pověřený zástupce: Jaroslav Kulich, Karel Srp, Jiří Šubrt a Jaroslav Levý.
5. Členové JS v obvodu Prahy vytvoří výbor pro Prahu, který vstoupí v jednání s výborem pobočky Praha SH s cílem vytvoření sekce jazzové hudby při pražské pobočce SH.
6. V ostatních okresech vstoupí členové JS do okresních poboček SH. Pokud tyto pobočky nejsou dosud v místě vytvořeny, zajistí jejich vznik aktivisté Jazzové sekce ve spolupráci s komisí pro práci s pobočkami ÚV SH. Termín převodu členské základny JS do poboček SH je 15. 6. 1983 a zodpovídají za něj předseda SH, předsedové OP SH s. Jaroslav Kulich a Karel Srp.
7. ÚV SH zamítá odvolání Jazzové sekce ze dne 15. 2. 1982.
8. Tímto rozhodnutím navazuje plénum ÚV SH na své stanovisko z 30. 1. 1977, které nebylo realizováno. Převodem členské základny do okresních poboček SH a vytvořením jazzových sekcí při těchto pobočkách bude současný

stav, kdy postavení JS neodpovídalo výkladu stanov SH, uveden do plného souladu s nimi.

9. Členství Jazzové sekce v Mezinárodní jazzové federaci bylo odsouhlaseno 30. 3. 1980 plénem ÚV SH. SH zvažil důvody uvedené v „Závěru MK ČSR“ a v přesvědčení o prospěšnosti mezinárodní spolupráce v hudební oblasti žádá MK ČSR o souhlas ke členství Svazu hudebníků v MJF v souladu s § 2 písm. k stanov SH.

Vytvoření dozorčí komise pokládá ÚV SH za nezbytné, neboť po několikaleté „bezprizornosti“ JS není znám rozsah rozpracovanosti či pasiv JS. Svaz hudebníků v současné době zápasí i s problémy ekonomickými, způsobenými odejmutím zřizovatelského oprávnění SH, a nemůže se stát garantem případného finančního schodku JS.

ÚV SH nesouhlasí s dopisem JS k nepovolení pořádání PJD ani s jinými akcemi nátlakového charakteru a učiní opatření, aby veškerá korespondence JS směrem ven prošla stanovenou formou postupu.

Josef Jelínek, zastupující předseda Svazu hudebníků
Svaz hudebníků, ústřední výbor (Archiv Unijazz)

Příloha 4: Urgence a pokyny Ministerstva kultury ústřednímu výboru Svazu hudebníků (22. 9. 1983)

14 426/83-II/I

V Praze dne 22. 9. 1983

Ústřední výbor Svazu hudebníků ČSR

příhrádka 82

111 21 Praha 1

Ministerstvo kultury ČSR poukazuje na dopis čj. 7653/83-II/I ze dne 8. dubna t. r., jímž Vám byly zaslány závěry z jednání na Ministerstvu kultury ze dne 31. 3. 1983, kterého se zúčastnili představitelé Vaší organizace, a vyslovuje nespokojenost s plněním dohodnutých závěrů. Přestože Vaším dopisem ze dne 25. 4. 1983 jste nám oznámili zrušení organizačního řádu Jazzové sekce ke dni 14. 4. 1983, zjistilo Ministerstvo kultury, že teprve dne 26. 7. 1983 byla zahájena práce likvidační komise, a to na základě usnesení předsednictva ústředního výboru Svazu hudebníků ze dne 6. 7. 1983. V rozporu s dohodnutými uloženými závěry ústřední výbor Svazu hudebníků schválil 10. 6. 1983 statut jazzové komise Svazu hudebníků s odvoláním na § 4 odst. 2 písm. f stanov Svazu hudebníků, z něhož vyplývá, že tato komise zahrnuje do svých úkolů činnosti, které vyžadují podle čs. právního řádu příslušné oprávnění na základě rozhodnutí ústředních orgánů státní správy. Tento statut ani úmysl

o zřizování jazzové komise nebyl s Ministerstvem kultury ČSR konzultován. Přesto dne 14. 6. 1983 se konala první schůze této komise, která podle zápisu zplnomocnila zvolené funkcionáře k zahájení praktické činnosti, vyslechla informaci o stavu Jazzové sekce, které podle tvrzení ústředního výboru Svazu hudebníků byl zrušen organizační řád ku dni 14. 4. 1983 a k tomuto datu mělo být přistoupeno k likvidaci její činnosti. Ze zápisu dále vyplývá [kopie dále nečitelná – pozn. aut.].

Přitom je známo ústřednímu výboru Svazu hudebníků, že pražská pobočka Svazu hudebníků, kde byla provedena prověrka hospodaření a odvodu daně ze mzdy a daně z příjmů z literární a umělecké činnosti za rok 1979–1980 finanční správou hl. m. Prahy, porušovala hrubým způsobem platné právní předpisy z oblasti správního práva a předpisy daňové. V této pobočce je nutné velmi naléhavě zjednat nápravu ve spojení s příslušnými кадровými opatřeními, a to nejpozději do 15. 10. 1983 spolu s podáním zprávy Ministerstvu kultury ČSR o jejich provedení.

Dále Ministerstvo kultury ČSR zjistilo, že s platností od 15. 6. t. r. vydal ústřední výbor SH organizační řád pro jazzové sekce při pobočkách SH, o jehož přípravě nebylo MK ČSR informováno, a to přesto, že ústřední výbor SHJ byl seznámen s tím, že zájemci, kteří chtějí uspokojovat své zájmy v oblasti jazzu, mají příležitost zapojit se do nově zřízené organizační složky České hudební společnosti.

Ministerstvo kultury ČSR nesouhlasí s tím, aby při Svazu hudebníků byly ustavovány jazzové sekce vzhledem k dosavadním negativním zkušenostem s činností Jazzové sekce SH, a to ani při pražské pobočce i při pobočkách mimo Prahu, tím méně jako samostatným právním subjektem. Členové bývalé Jazzové sekce mohou být i nadále členy Svazu, pokud by však chtěli vyvíjet samostatnou činnost na úseku jazzu, mají možnost zapojit se do České hudební společnosti, a to do její nově vytvořené složky – České jazzové společnosti.

Ministerstvo kultury ČSR nesouhlasí se sdělením Svazu hudebníků, pokud jde o členství v mezinárodní nevládní organizaci. Hlavní gesci v Mezinárodní jazzové federaci převzal za ČSR Svaz českých skladatelů, jehož nominace byla schválena příslušnými orgány. Členství bývalé Jazzové sekce Svazu hudebníků v této organizaci je od počátku podle čs. právních předpisů neplatné a MK ČSR ani příslušné jiné státní orgány tuto skutečnost nevzaly na vědomí.

Svaz hudebníků dosud důsledně neřešil likvidaci Jazzové sekce včetně hospodářských a právních [kopie nečitelná – pozn. aut.] 31. 3. 1983 s tím, že stanoví jako konečný termín pro podání zprávy o ukončení likvidace do

30. 10. 1983, ústně vyjádřeném při jednání na oddělení II/1 dne 7. 9. 1983 s předsedou SH ČSR s. Zelenkou a dalšími členy.

MK ČSR trvá na svém požadavku, aby Svaz hudebníků předložil nejpozději do 15. 10. 1983 návrh nových stanov MV ČSR s tím, že jejich obsah bude v souladu s kulturně politickými potřebami socialistické kulturní politiky a s potřebami kulturního života. Návrh musí současně respektovat působnost ostatních společenských organizací, zejména pokud jde o organizaci zájmové umělecké činnosti v oblasti jazzu.

Nejpozději do 30. 10. 1983 očekává MK ČSR zprávu ÚV Svazu hudebníků, jakým způsobem byla zjednána náprava a odstraněny nedostatky v pražské pobočce SH.

Ministerstvo kultury ČSR upozorňuje, že v případě nesplnění uložených opatření bude nuceno přistoupit k zásadnímu řešení situace ve Svazu hudebníků v rámci své pravomoci.

Se soudružským pozdravem dr. Jan Kohout, ředitel II. odboru

(Archiv Unijazz)

Příloha 5: Návrh na získání Karla Srpa ke spolupráci

Správa Sboru národní bezpečnosti
hl. m. Prahy a Středočes. kraje
Správa StB Praha
2/b odbor – 2. oddělení
V Praze dne 22. dubna 1979
PŘÍSNĚ TAJNĚ

PRVOPISEM:
Počet listů: 4
Přílohy: MEMORANDUM
Schvalují: náčelník S-StB Praha
plk. Němec Zdeněk

Návrh na získání ke spolupráci

Krycí jméno: HUDEBNÍK

Cíl vázání

HUDEBNÍK bude vázán ke spolupráci s cílem získávání zpravodajsky zajímavých poznatků z prostředí amatérských hudebních skupin, k jednotlivým hudebníkům a mládeži, která se kolem těchto skupin sdružuje, tzn. jeho prostřednictvím získávat poznatky k realizaci projektu KAPELA. Vzhledem k tomu, že kandidát je předseda Jazzové sekce pražské pobočky Svazu hudebníků, bude využit i k pozitivnímu ovlivňování činnosti hudebních skupin (zejména z řad amatérů) v souladu s cíli jmenovaného projektu. Dále bude využit k pozitivnímu ovlivňování činnosti Jazzové sekce SH, která má v sou-

časné době členskou základnu o počtu 4500 osob z různých míst v ČSSR a pořádá různé akce nejen hudebního zaměření, ale i malé výstavy moderního umění a má vlastní interní ediční činnost. Konkrétně bude využit k Jaroslavu Neduhovi, spis PO, Miloši Čuříkovi, spis PO, u kterých jsou zjišťovány tendence k negativnímu ovlivňování mládeže v souvislosti s činností v oblasti hudby. Z hudebních skupin bude kandidát úkolován zejména ke skupině Ex-tempore a Classic rock and roll band, v jejich produkci je zřejmý undergroundový hud. směr a jejich členové udržují aktivní styky na osoby z hnutí underground.

Motiv

HUDEBNÍK bude vázán na podkladě dobrovolnosti.

Od 8. 1. 1976 byl s HUDEBNÍKEM udržován konspirativní styk jako s "D" 1/a odboru S-Stb Praha. V té době s ním byly uskutečněny dvě schůzky, na kterých předal dvě zprávy. Vzhledem k omezení jeho zpravodajských možností ke stykové bázi USA byl styk přehodnocen a HUDEBNÍK předán na zdejší odbor k využití do báze amatérských hudebních skupin – problematika VOLNÉ MLÁDEŽE. Od této doby, tj. od 13. 9. 1976, s ním bylo provedeno celkem 96 schůzek, na kterých předal 71 zpráv a řadu informativních poznatků k zájmovému prostředí. Je využíván z naší strany i k pozitivnímu ovlivňování činnosti Jazzové sekce a v ní soustředěných amatérských hudebních skupin a hudebníků.

Kandidát dodržuje zásady konspirace a projevuje se jako aktivní spolupracovník. V zájmovém prostředí má důvěru. K orgánům MV má dobrý vztah a dle osobního vyjádření a dosavadní výslednosti má sám zájem o odstraňování negativních vlivů v oblasti hudby. Vůči ŘO je seriózní, uložené zpravodajské zaměření plní. Na schůzky chodí včas a v případě nepřítomnosti se telefonicky ŘO omluví. Prověrkou jeho zpráv bylo zjištěno, že tyto předává nezkreslené, pravdivé a objektivní.

Pokud se týká jeho politického přesvědčení, projevuje se ve styku s ŘO jako člověk, který nemá zásadní výhrady proti socialistickému společenství, státnímu zřízení v ČSSR a politice KSČ. V roce 1969 byl pro pasivitu vyškrtnut z řad členů KSČ při reorganizaci ZO KSČ na pracovišti. Vzhledem k tomu, že byl aktivně zapojen v publicistické činnosti v oboru kultury, má poměrně dobrý politický přehled a znalosti. Objektivně hodnotí politické dění a různé otázky, které se vyskytnou.

Způsob provedení

Vzhledem k tomu, že s HUDEBNÍKEM je udržován pravidelný konspirační styk jako s důvěrníkem, bude vázací akt proveden bezprostředně po jeho schválení na nejbližší schůzce. Vázací akt provedou náčelník 2. odd. 2/b odb. por. Maryško a ŘO ppor. Šimák.

V průběhu vázání bude nejdříve s HUDEBNÍKEM vyhodnocen dosavadní styk a spolupráce. Při této příležitosti mu bude znovu zdůrazněn význam spolupráce s MV a hovor bude veden tak, aby si HUDEBNÍK uvědomil vážnost spolupráce nejen krátkodobě, ale i perspektivně. Je předpoklad, že HUDEBNÍK zaujme k tomuto kladné stanovisko jako při předchozích stycích. Během pohovoru bude kandidátovi předložen k podpisu slib o spolupráci a mlčenlivosti. Je předpoklad, že se HUDEBNÍK nebude tomuto aktu vyhýbat. V případě, že by spolupráci odmítl, bude mu dán k podpisu slib o mlčenlivosti a bude zváženo jeho další využití.

Další část rozhovoru bude obsahovat instruktáž HUDEBNÍKA ke všem problémům, které vyplývají z jeho spolupráce v kategorii agenta. Budou mu znovu zdůrazněny přísné zásady konspirace a jejího dodržování. Ze strany ŘO mu bude předáno agenturní telefonní číslo. Důraz bude kladen zejména na předávání všech poznatků písemnou formou.

Jako první úkol bude HUDEBNÍKOVÍ uloženo předložit seznam uchazečů na Pražské jazzové dny 1979 s cílem provést preventivní opatření směřující k ochraně proti účasti závadových skupin a odstranění eventuálních snah tuto akci narušit. Konkrétní úkol, který bude HUDEBNÍKOVÍ uloženo, je zaměření na osobu Čuříka, vedoucího skupiny Extempore Chadimu Mikoláše a bývalého člena skupiny Extempore Neduhu Jaroslava.

Na závěr bude dohodnut termín dalšího styku. HUDEBNÍKA bude i nadále řídit ppor. Šimák.

Vypracoval: ppor. Šimák Jiří.

Doporučuji: náčelník 2. odd. 2/b odboru por. Maryško⁷⁹ Jaroslav

Souhlasím: náčelník 2/b odb. S-StB Praha pplk. Skalník Vlastimil

(Archiv MV)

⁷⁹ Kpt. Jaroslav Maryško, JUDr., (1952), od 1. 9. 1971 PÚ VB ČSR, 1. 3. 1973 KS SNB Praha, 1. 1. 1978 správa SNB hl. m. Prahy a Stř. kraje, uvolněn ze služ. poměru 31. 12. 1987 (osob. důvody).

Příloha 6: Plán spojení s tajným spolupracovníkem HUDEBNÍK

Správa StB Praha
2/b odbor, 2. oddělení
V Praze dne 26. dubna 1979
PŘÍSNĚ TAJNÉ
Výtisk č.:
Počet listů:

Plán spojení s TS HUDEBNÍK, sv. č. 25280

Spojení bude vzhledem ke stále pracovní době TS (od 8:00 do 16:30) zajištěno pravidelně telefonicky do zaměstnání. Vždy na poslední schůzce bude určen pravděpodobný termín telefonického vyrozumění a pak dohodnut termín příštího styku.

V případě spojení bude volat ŘO na telefonní číslo 538151 na pracoviště TS a bude chtít pana Srpa. TS bude ŘO kontaktovat na telefonní číslo 264393 a bude chtít pana Šimáka. V případě mimořádného spojení lze TS kontaktovat telefonicky po 17. hodině na telefonní číslo 369628 k němu do bytu.

Pro případ kontaktu s jiným orgánem MV bude smloueno heslo: „Mám vzkaz od inspektora kultury NVP, potřebuje s Vámi hovořit.“

Vypracoval: ppor. Šimák, náčelník 2. odd., 2/B odb., por. Maryško Jaroslav.
(Archiv MV)

Příloha 7:

Plán kontroly a výchovy tajného spolupracovníka HUDEBNÍK

Správa StB Praha
2/b odbor, 2. oddělení
V Praze dne 26. dubna 1979
PŘÍSNĚ TAJNÉ
Výtisk č.:
Počet listů:

Plán kontroly a výchovy TS HUDEBNÍK, sv. č. 25280

S HUDEBNÍKEM je udržován styk jako s důvěrníkem od 8. 1. 1976. Má proto již částečné základní znalosti z kontrarozvědné práce. Přesto však bude především tomuto věnována pozornost a ŘO bude trvat na důsledném dodržování stanovených zásad a prohlubování těchto znalostí.

Od jmenovaného bude vyžadováno včasné a přesné plnění uložených úkolů a bude veden zejména k tomu, aby ihned oznámil jakýkoli signál o nepřátelských projevech v prostředí, kde se pohybuje nebo má kontakty. Bude vychová-

váván tak, aby správně chápal politickou situaci a [ne]bezpečnost nepřátelských ideologií, které jejich nositelé využívají k ideodiverznímu působení.

Během spolupráce jako s důvěrníkem nebyl zjištěn signál o jeho dekonspiraci. Neprojevuje se u něj alibismus ani sklon k dekonspiraci.

Kontrola bude prováděna při osobním styku zpětnými dotazy, dále prověrkou jeho zpráv ostatní agenturní a důvěrnickou sítí a prostřednictvím TS JINDRA.⁸⁰

Vypracoval: ppor. Šimák, náčelník 2.odd. 2/B odb., por. Maryško Jaroslav.

Svou spoluprací s orgány MV bych chtěl aktivně přispět k odstranění protisocialistických a protispolečenských projevů mezi mládeží a v oblasti hudby, ale i z jiných sfér naší společnosti.

V průběhu spolupráce budu seriózní a objektivní. Rovněž se zavazuji, že styk s orgány MV a spolupráci nevyzradím a o projednávaných skutečnostech zachovám mlčenlivost, a to i před rodinnými příslušníky.

Podpis [...], narozen [...]

(Archiv MV)

Příloha 8:

Záznam o umístění schránky na předávání písemných zpráv

Správa StB Praha

2b odbor, 2. odd.

Praha 5. června 1981

PŘÍSNĚ TAJNÉ

Výtisk č.:

Počet listů:

Úřední záznam

Dne 2. 6. 1981 v 9:00 hod. po předchozí dohodě byla v průchodu pasáže Metro Národní třída vedle ZK ROH umístěna TS HUDEBNÍKEM, č. sv. 25280, schránka na dopisy, která bude sloužit k předávání písemných zpráv od TS ŘO.

Umístění schránky šedé barvy vybral pramen po předchozím vytypování místa. Jedná se o málo frekventovanou chodbu v přízemí, kde jsou umístěny

⁸⁰ TS JINDRA: spolupracovník 2. odd. 2b odb. S-StB Praha, úkolován ke kontrole Karla Srpa v r. 1979, nelze ustanovit.

dopisní schránky různých typů, a to jak soukromé, tak několika institucí, takže pravděpodobnost dekonspirace schránky je malá.

Heslo pro vybrání schránky po naplnění pramenem je telefonický vzkaz od TS pro ŘO: „Zastavte se v metru“. Odpověď po vybrání je od ŘO TS telefonicky: „Zatím je vše v pořádku.“

Využití schránky bude jednostranné pouze ze strany pro předávání písemných zpráv.

Vypracoval: ppor. Šimák, náčelník 2. odd. 2b odb., npor. JUDr. Peltan⁸¹
Rudolf

(Archiv MV)

Příloha 9:

Návrh na zavedení TS HUDEBNÍK do „stykové místnosti“ KLUB

Správa StB Praha

2b odbor, 2. odd.

Praha 25. března 1982

PŘÍSNĚ TAJNĚ

Výtisk č.:

Počet listů:

Návrh na zavedení TS HUDEBNÍK do SM KLUB

Navrhuji zavedení TS HUDEBNÍK, č. sv. 25280, do SM KLUB Praha 2, Karlovo náměstí 285/19.

Odůvodňuji

Jmenovaný je prověřený a vzhledem ke svým morálním vlastnostem spolehlivý spolupracovník, který je ve zpravodajské síti od roku 1976 a do současné doby předal celou řadu poznatků do rozpracované problematiky VOLNÁ MLÁDEŽ – báze „amatérské hudební skupiny“, z nichž bylo zpracováno 283 zpráv. Jeho zavedením do uvedené SM je sledováno zkvalitnění schůzkové činnosti, zejména pak prokonzultování vlastnoručních zpráv a jejich upřesňování. Současně bude sledováno snížení možnosti dekonspirace.

Do SM KLUB bude s TS HUDEBNÍK docházet por. Šimák.

Pro vstup TS HUDEBNÍK do SM KLUB bude jmenovanému TS sdělena tato legenda. ŘO bude vlastnit legitimaci SVAZARM jako člen „Klubu dů-

⁸¹ Mjr. Rudolf Peltan, JUDr., (1943), od 15. 4. 1965 S-VB Praha, 15. 3. 1974 KS SNB Praha, 1. 9. 1975 VŠ SNB, 1. 8. 1979 správa SNB hl. m. Prahy a Střč. kraje, 1. 4. 1981 náč. 2. odd. 2b odb. StB, 24. 6. 1990 propuštěn ze služ. poměru.

stojníků a praporčíků v záloze“ na jméno ŠIMEK. TS se dostaví do SM KLUB na návštěvu za svým známým z vojenského cvičení. TS bude nadále instruován, aby se s nikým cizím nevybavoval a neuváděl žádné skutečnosti jak ke své osobě, tak k osobě ŠIMKA.

Vypracoval: por. Šimák Jiří

Doporučuji: náčelník 2. odd. 2b odboru npor. JUDr. Peltan Rudolf

Schvaluji: náčelník 2b odboru S-StB mjr. Bytčánek⁸² Jiří

(Archiv MV)

Příloha 10: Agenturní zpráva tajného spolupracovníka HUDEBNÍK

S-StB Praha, pprap. Kotek, D 38129 HUDEBNÍK, OS-00872/1a 13, v Praze
21. 3. 1983:

Kulturní oddělení ZÚ USA v Praze – poznatky o
16.3.8323.2.83

1) Z důvěrného pramene byl získán následující poznatek o činnosti kulturního odd. ZÚ USA v Praze.

Asi 10 dnů po nástupu nového kulturního atašé Kiehla Williama na AVV byla pravděpodobně jako první organizace kontaktována jím Jazzová sekce, a to na půdě jeho kanceláře v budově AVV, Na Tržišti 15. Schůzka proběhla mezi čtyřma očima. Zdá se, že šlo o společenskou záležitost s cílem navázání kontaktu na Sekci. Schůzka trvala cca 35 min. [...]

Kontakt kulturního odd. s širší veřejností nastal na koktejlu dne 23. 2. 1983 od 18:20 hod., který se konal ve vile Mr. Weniga v Majakovského ul. [...]. Na koktejlu bylo přítomno cca 80 osob z české i americké strany. Přítomen byl i nový zástupce kulturního atašé Brown. Hosté – čsl. st. příslušníci byly vybráni dost pečlivě, chyběly obvyklé „kulturní okraje“, které u podobných příležitostí tvoří dekorum. Koktejlu se zúčastnil i velvyslanec Matlock Jack Foust s chotí [...]. Atašé s manželkou (cca 35 let) i Brown střídavě hovořili se všemi přítomnými. S Jazzovou sekcí navázali zdá se nejpřátelštější kontakt a dají se očekávat některé společné programy (přednášky, filmy).

V současné době je americká ambasáda, respektive její kulturní odd., vybaveno plným stavem, informovaným a pracovitým (všeobecné stesky českých

⁸² Plk. Jiří Bytčánek, JUDr., (1942), od 1. 10. 1963 KS MV Praha, 1. 11. 1973 náč. 1. odd. 4. odb. S-StB Praha, 1974–1978 VŠ FED KGB v Moskvě, 1. 9. 1982 náč. S-StB hl. m. Prahy a Střč. kraje, 28. 2. 1990 propuštěn ze služ. poměru.

zaměstnanců na přepracovanost) personálem. Zdá se, že jde o nejlepší posádku za uplynulých 10–15 let. Očekává se, že v týdnu 5.–12. 3. 1983 vejde některý z diplomatů ve styk s někým z Jazzové sekce a možná s někým z oblasti životního prostředí a umění.

Kiehl William, cca 35 let, dobře hovoří česky, jeho předchozí diplomatická štace byla v některé slovansky hovořící zemi (Jugoslávie?) a také v Austrálii (jako Alice Le Maistre).

Brown – jedná se o jeho pravděpodobně první štaci v diplomatickém prostředí, má velký přehled o literatuře a ostatních kulturních odvětvích, dá se řadit mezi intelektuály. Vzhledem ke krátké době na učení češtiny (učitelem byl mladý Lustig) je dobrým řečníkem. Je autorem drobné publikace o sovětské ambasádě se sídlem v USA (přesný název pramen nezná).

2) Poznatek informuje o novém složení kulturního odd. AVV a o jeho začínající činnosti ve vztahu na naše kulturní prostředí.

3) VI. zpráva.

4) Poznatek pro inf. zaslat II. S-SNB Praha, 1. odb.

5/ Kiehl William, nar. [...] 1945, I. tajemník kulturní sekce ZÚ USA v Praze.

Brown John, nar. [...] 1948, II. taj. kulturní sekce ZÚ USA v Praze.

Matlock Jack Foust, nar. [...] 1929, velvyslanec ZÚ USA v Praze.

6) Poznatek lze hodnotit jako seriózní vzhledem k tomu, že se jedná o pramen, který s uvedeným prostředím přichází do styku.

Zpracoval: pprap. Kotek St., náčelník 1. oddělení 1a odboru, npor. Beňadik Ladislav

(Archiv MV)

Příloha 11: Agenturní zpráva tajného spolupracovníka HUDEBNÍK

S-StB Praha

5. odd. 2a odb.

č. svazku 26280, kr. jm. HUDEBNÍK

V Praze dne 15. 10. 1976

Záznam č.

Vlček Josef, dopisovatel Jazzové sekce v oblasti hudebního směru underground – charakteristika

1) Pramen se zná s Josefem Vlčkem přes dva roky. V současné době se s Vlčkem stýká téměř každý druhý den. Vlček je publicistou v Jazzovém bul-

letinu, který vydává Jazzová sekce Svazu hudebníků ČSR pro své členy. V převážné většině článků se Vlček orientuje na undergroundovou hudbu. Téma a fakta pro své články přebírá většinou ze západních hudebních časopisů. V těchto člancích prakticky Vlček vyzdvihuje underground jako hudební směr, jako „naprosto neorganizované a spontánní hnutí mládežese snahou o vytvoření vlastní generační struktury“. Dále uvádí, že underground obrodil populární hudbu apod.

Pramen dále Vlčka charakterizoval jako zodpovědného seriózního člověka, hovorného, jehož hlavní zálibou je především hudba. Vlček pracuje jako antikvář v n. p. Kniha s platem cca 1100 Kčs. Za články do Jazzového bulletinu honorován není, avšak do jiných časopisů, např. Melodie, píše za honorář. Dále ho pramen charakterizoval jako naprosto apolitického člověka.

2) Charakteristika Vlčka a jeho článků. Vlček je prověřován ve sv. PO.

3) 0

4) Po shromáždění dostupných materiálů k Vlčkovi bude jmenovaný prostřednictvím pramene typován k pohovoru s cílem objasnění jeho případných vztahů ke skupině Plastic people či k Ivanu Jirousovi.

5) Vlček Josef, nar. 8. 1. 1951, bytem Praha 6, Albánská 14.

6) Informaci považuji za pravdivou.

Vypracoval: nstržm. Jar. Maryško

Náčelník 5. oddělení 2a odboru pplk. Sommer František

(Archiv MV)

Příloha 12:

Poznatky StB o schůzce St. Johna-Stewase s členy Jazzové sekce

INFORMACE

Norman Antony St. John-Stewas, nar 18. 5. 1929 v Londýně, stát. příslušnost britská, bývalý ministr kultury, nyní člen parlamentu, byt. London SW-1, The house of Commons.

Jmenovaný jako vedoucí britské delegace na Evropském kulturním fóru v Budapešti vystoupil s kritikou kulturní politiky v ČSSR. Argumentoval postupem čs. orgánů vůči jazzové hudbě a konkrétně zrušením Jazzové sekce Svazu hudebníků ČSR. Pracovníkem X. správy SNB, který se v Budapešti podílí na kontrarozvědné ochraně čs. delegace, byl signalizován záměr N. St. John-Stewase navštívit ČSSR a setkat se s členy Jazzové sekce.

St. John-Stewas přiletěl do Prahy dne 4. 11. 1985 na diplomatické vízum a ubytoval se na ZÚ Velké Británie. Jeho pobyt byl hlášen jako oficiální návštěva v diplomatickém protokolu FMZV.

Dne 6. 11. 1985 v 9:10 hod. se St. John-Stewas setkal v kavárně Obecní dům s členy Jazzové sekce Karlem Srpem, Josefem Skalníkem a Josefem Vlčkem, který rozhovor tlumočil. St. John-Stewase přivedl na schůzku velvyslanec rady ZÚ Velké Británie A. P. Smart, který po vzájemném představení odešel.

St. John-Stewas se zajímal o současnou situaci v Jazzové sekci, zejména zda dochází k další perzekuci členů JS po provedených domovních prohlídkách. Karel Srp mu sdělil, že od domovních prohlídek je klid a nepozorují zvýšenou aktivitu ze strany čs. orgánů. St. John-Stewas informoval přítomné o dosavadním průběhu kulturního fóra a předal jim výtisk svého projevu na EKF. Přislíbil, že ve svém vystoupení na závěr EKF se k otázce JS ještě vyjádří. Na dotaz, zda vedení JS plánuje cestu do Budapešti, reagoval K. Srp negativně.

V průběhu padesátiminutové schůzky se St. John-Stewas choval neklidně, zřejmě z obavy, aby setkání nebylo nikým zaregistrováno. Ještě téhož dne odletěl St. John-Stewas do Budapešti. O jeho záměrech byla informována R Budapešť.

Poznatky o průběhu schůzky byly získány pramenem II. S-SNB a nemohly být dále prověřeny.

(AMV, inf. čj. VN-001028/03-85, X. S-FMV.)

Příloha 13: Zápis schůzky vedení odd. kultury ÚV KSČ s vedením Ministerstva kultury

Informace pro tajemníka ÚV KSČ s. J. Havlína.

Dne 11. listopadu 1983 na poradě vedení oddělení kultury ÚV KSČ s vedením MK ČSR byla projednána zpráva o současné situaci ve Svazu hudebníků ČSR. V diskusi vystoupili ss. Müller, Strnad, Pernica, Klusák, Švagera, Beránek, Tůma.

Z diskuse:

V úvodu vystoupil s. Švagera, který přítomné seznámil se současnou situací ve Svazu hudebníků, s činností pražské pobočky SH a se stavem likvidace bývalé Jazzové sekce SH. Dosud platné stanovy SH, schválené Ministerstvem vnitra ČSR v roce 1969, jsou poznamenány tímto obdobím. Proto se zájem Svazu soustředil zejména na ekonomické a provozní otázky svých členů. V tomto směru překračoval své pravomoce a jeho činnost byla příčinou kritiky

stranických a státních orgánů. Přes řadu opatření a jednání MK ČSR s představiteli SH nebyla až do současnosti vyřešena řada problémů. Projevila se ideová slabost ÚV Svazu hudebníků zásadně řešit uložené úkoly, zejména nové poslání svazu v současných podmínkách. Přes písemné ujištění ústředního výboru Svazu hudebníků o ukončení činnosti Jazzové sekce SH k 15. 11. 1980 pokračovala její činnost až do 13. 9. 1983.

Výsledky kontroly provedené Ministerstvem financí ČSR, finanční správou NVP a resortní kontrolou MK ČSR ukázaly na řadu nedostatků zejména v pražské pobočce SH a v bývalé Jazzové sekci.

Těžiště činnosti SH je v pražské pobočce, která má 70 % členské základny. Tato pobočka se často nepodřizovala usnesením předsednictva ÚV SH. Jakákoliv opatření ze strany MK ČSR byla přijímána ÚV SH jen pod tlakem. Ústřední výbor SH přijal i řadu nesprávných opatření a usnesení, týkajících se zejména činnosti jeho komisí a sekcí. Objevily se pokusy o obnovení činnosti bývalé Jazzové sekce pod jiným organizačním členěním a názvem. Proti tomuto rozhodnutí ÚV SH Ministerstvo kultury ČSR ostře vystoupilo. Na nezákonnou činnost bývalé Jazzové sekce a jejího tehdejšího předsedy Karla Srpa podalo MK ČSR trestní oznámení obvodní prokuratuře pro Prahu 4, a to pro porušování vydavatelského a autorského zákona.

Na základě požadavku MK ČSR předložil ÚV SH 15. října 1983 Ministerstvu vnitra ČSR návrh nových stanov, který po posouzení MK ČSR je nedostatečný. Funkce svazu jsou v něm formulovány nekonkrétně a zahrnují široký okruh činností, které jsou v systému kultury zajišťovány řadou dalších organizací a institucí.

S. M. Klusák informoval o právním zázemí, které SH má, a o jeho snaze protiargumentovat, což se projevilo i v zdlouhavé a nedůsledné likvidaci Jazzové sekce a činnosti pražské pobočky SH. Navrhl, aby za účasti zástupců Ministerstva financí, Ministerstva kultury ČSR, MěV KSČ a NVP se projednal další postup zejména vůči činnosti pražské pobočky.

V závěru vystoupil s. M. Müller, který se zaměřil zejména na činnost ÚV SH a pražské pobočky. Upozornil, že je nutné urychleně řešit kádrové obsazení ústředního výboru a dále ve spolupráci s Ministerstvem vnitra ČSR dořešit návrh nových stanov SH, které musí být v souladu s požadavky Ministerstva kultury ČSR a potřebami socialistické kulturní politiky v hudební oblasti. Nebudou-li tyto požadavky respektovány, bude SH zrušen. Dále upozornil na nutnost rozvázání pracovního poměru s Karlem Srpem, pracovníkem Pantonu. Okamžitě je třeba zrušit pražskou pobočku SH.

Závěry z jednání

Na základě výše uvedených skutečností Ministerstvo kultury ČSR předloží Ministerstvu vnitra ČSR požadavek, aby s okamžitou platností byl ÚV SH vysloven:

1. Zákaz jakékoliv činnosti odborným jazzovým komisím, event. jazzovým sekcím při ÚV SH i jeho pobočkám.
2. Zákaz vytváření komisí při ÚV SH a jazzových sekcí při pobočkách, a to do té doby, než budou MK ČSR a Ministerstvem vnitra projednány a schváleny nové stanovy.
3. Ministerstvo kultury ČSR projedná s Ministerstvem vnitra ČSR, aby do konečného projednání návrhu nových stanov omezilo SH a jeho pobočkám veřejnou činnost, neboť za současné situace neposkytuje ÚV SH a zejména jeho pražská pobočka dostatečné záruky dodržování obecně právních předpisů. Současně požádá ÚV SH, aby k návrhu nových stanov upravenému podle připomínek MK ČSR předložil i návrh zásad o vztazích a spolupráci SH a MK ČSR, v němž budou vymezeny pravomoci a působnost MK ČSR jako ústředního orgánu státní správy, jemuž přísluší péče o činnost této organizace.
4. Ministerstvo kultury zajistí ihned rozvázání pracovního poměru s Karlem Srpem, pracovníkem Pantonu.
5. Oddělení kultury ÚV KSČ informuje s. K. Beránka, tajemníka MěV KSČ, o situaci v pražské pobočce Svazu hudebníků. A. Strnad do 14. 11. 1983.
6. MK ČSR projedná s NVP situaci v pražské pobočce, navrhne její okamžité zrušení. Společně s příslušnými orgány přijme závěry k nedostatkům v hospodaření a narušování platných finančních předpisů. J. Švagera do 20. 11. 1983.

(Archiv Unijazz)

Příloha 14:

Informace Ministerstva kultury pro tajemníka ÚV KSČ Havlína

Na základě jednání dne 11. 11. 1983 na oddělení kultury ÚV KSČ o situaci ve Svazu hudebníků a jmenovitě o činnosti jeho Jazzové sekce byla přijata řada politických i správních opatření směřujících k definitivnímu ukončení a likvidaci činnosti Jazzové sekce a k vyjasnění místa Svazu hudebníků v souvislosti s předložením posledního návrhu nových stanov Svazu hudebníků Ministerstvu vnitra ČSR.

Ministerstvo kultury projednalo také na poradě s představiteli NVP, MV ČSR a orgánů prokuratury situaci v pražské pobočce Svazu hudebníků. Na MK ČSR svolalo poradou zainteresovaných orgánů státní správy k sjednocení dalšího postupu vůči Svazu hudebníků.

Znovu byli na MK ČSR pozváni představitelé ÚV Svazu hudebníků (předseda ÚV SH s. Zelenka a jednatel s. Kašpar), kde jim byl vytknut nedůsledný a nezásadový přístup k řešení otázek Jazzové sekce i neprincipiální vztah k činnosti pražské pobočky. V této souvislosti byl Svaz hudebníků požádán, aby:

- zakázal jakoukoliv činnost odborných jazzových komisí a jazzových sekcí při ÚV Svazu hudebníků a jeho pobočkách;
- zakázal vytváření nových komisí a sekcí pod jakýmkoliv jiným názvem, a to do té doby, než budou MK ČSR a MV ČSR schváleny nové stanovy Svazu hudebníků;
- omezil činnost pražské pobočky Svazu hudebníků na veřejnosti, neboť za současné situace neposkytuje dostatečné závazky (neplacení daní atd.);
- bylo jim sděleno, že MK ČSR na základě analýzy dostupných materiálů požádá MF ČSR o vymáhání nedoplatků za odvod daní z příjmu z literární a umělecké činnosti od pražské pobočky Svazu hudebníků ve výši 278 214,- Kč, a to soudní cestou;
- Svaz hudebníků se dále žádá, aby vyvodil příslušné závěry vůči představitelům pražské pobočky Svazu hudebníků a přijal potřebné kádrové změny a předložil zprávu MK ČSR;
- již čtvrtý návrh nových stanov byl znovu podroben kritice, protože stále neodpovídá kulturně politickým kritériím a cílům kulturní politiky.

Představitelé Svazu hudebníků pak informovali pracovníky Ministerstva kultury o svých přístupech a předložili závěry listopadového pléna ÚV Svazu hudebníků, které je jediné oprávněné přijmout podle stanov opatření k činnosti svých jednotlivých složek či sekcí. Předal také závěrečnou zprávu o definitivní likvidaci Jazzové sekce (21. 11. 1983).

Po všech těchto jednáních, která byla vedena snahou o celkové politické řešení situace, lze konstatovat, že činnost Jazzové sekce v jakékoliv podobě je na půdě Svazu hudebníků ukončena a že jsou vyvozovány správní postihy vůči činnosti pražské pobočky. Celkové závěry lze shrnout takto:

ÚV Svazu hudebníků ukončil definitivně činnost Jazzové sekce v rámci jeho organizace a přijal revizní správu, která tento akt dokumentuje.

Nepovoluje se ani zřizování jazzových komisí, na které chtěla původně jazzová sekce přenést svoji činnost po ukončení likvidace.

Bylo projednáno, aby ÚV Svazu hudebníků provedl důslednou kontrolu činnosti pražské pobočky, a to na základě zjištění kontrolních orgánů MK ČSR a MF ČSR z loňského roku, kdy byly konstatovány vážné nedostatky v hospodaření s finančními prostředky.

Ministerstvo kultury ČSR současně zaslalo žádost Generální prokuratuře, aby prověřila opatření svých orgánů k podání revizního útvaru MK ČSR ze dne 13. 9. 1982, ve kterém byla oznámena Prokuratuře v Praze 4 trestná činnost (§ 118 tr. zák.) Karla Srpa, hlavního redaktora Jazzové sekce, za neoprávněnou vydavatelskou činnost této sekce.

Ministerstvem financí ČSR a NVP bylo jednáno o vyvození závěrů z kontrolních zjištění v pražské pobočce z října r. 1982.

MK ČSR zaslalo MV ČSR vyjádření k návrhu nových stanov Svazu hudebníků, ve kterém je konkrétně zdůvodněn nesouhlas s řadou ustanovení, které neodpovídají společenskému poslání této organizace. Svazu hudebníků bylo současně sděleno, že při nerespektování těchto pokynů bude jeho činnost ukončena jako společensky nežádoucí.

Na poradě MK ČSR s představiteli NVP bylo dohodnuto, že:

- 1) NVP – odbor kultury a vnitřních věcí vydá ihned pokyn určený národním výborům v Praze nepovolovat veřejné produkce (akce) pražské pobočky Svazu hudebníků až do odvolání;
- 2) vyvodí závěry vůči těm představitelům pražské pobočky Svazu hudebníků, kteří porušili stanovy Svazu, nerespektovali rozhodnutí orgánů státní správy;
- 3) provedli kádrové změny ve vedení této pobočky;
- 4) MK ČSR na základě analýzy všech dostupných materiálů navrhne Ministerstvu financí ČSR vymáhání nedoplateků za odvod daní z příjmu a literární a umělecké činnosti od pražské pobočky Svazu hudebníků ve výši 278 214,- Kč soudní cestou.

Více jak dvouletá intenzivní politická jednání představitelů Ministerstva kultury ČSR s vedením Svazu hudebníků o nedostacích v jejich práci, a zejména podílu Svazu na protispolečenské činnosti Jazzové sekce ukazují, že dosavadní vedení Svazu hudebníků nedává záruky zajišťování kulturně politických úkolů, které by měla tato organizace plnit. V průběhu posledních let byly MK ČSR a MV ČSR zrušeny některé neoprávněné činnosti Svazu hudebníků. Avšak návrh nových stanov, který byl již počtvrté vrácen k přepracování, neukazuje snahu vypořádat se s nesprávnou praxí Svazu hudebníků. Nebudou-li připomínky MK ČSR v nové verzi respektovány, bylo s MV ČSR dohodnuto, že organizace Svazu hudebníků bude podle zákona zrušena.

(Archiv Unijazz)

Příloha 15: Záznam z jednání předsedy ÚV Svazu hudebníků na Ministerstvu kultury

MK ČSR svolalo ve spolupráci s MV ČSR ze své iniciativy naléhavou poradu k situaci ve SH.

Přítomni: za MK ČSR: s. Kohout, s. Lebeda, s. Králová; za MV ČSR: s. Šliperská; za Svaz hudebníků: předseda ÚV SH s. Zelenka, jednatel ÚV SH s. Kašpar.

Na jednání byla ÚV Svazu hudebníků ČSR vyslovena nespokojenost s plněním dohodnutých závěrů ze dne 31. 3. 1983 a s plněním úkolů uložených představitelům SH osobně dne 7. 9. 1983 a písemně dopisem čj. 14 426/83-II/1 ze dne 22. 9. 1983. Těmito jednáními sledovalo Ministerstvo kultury ČSR odstranění nedostatků v činnosti Svazu hudebníků ČSR. Nutno konstatovat, že ÚV Svazu hudebníků nesplnil v uložených termínech následující úkoly:

1) Neřešil důsledně likvidaci Jazzové sekce SH ČSR včetně hospodářských a právních důsledků a nepodal MK ČSR zprávu o ukončení likvidace v termínu do 30. 10. 1983. Předal pouze likvidační protokoly č. 1 a č. 2.

2) ÚV Svazu hudebníků byl MK ČSR požádán, aby velmi naléhavě zjednal nápravu v pražské pobočce SH týkající se odvodu daně ze mzdy a daně z příjmu z literární a umělecké činnosti vč. příslušných kádrových opatření, a to nejpozději do 30. 10. 1983, spolu s podáním zprávy MK ČSR o jejich provedení. ÚV Svazu hudebníků nepředložil v termínu do 30. 10. 1983 zprávu MK ČSR, jakým způsobem zjednal nápravu a jak byly odstraněny nedostatky v pražské pobočce.

3) V termínu do 15. 10. předložil Svaz hudebníků návrh nových stanov Svazu, jejichž obsah však neodpovídá kulturně politickým potřebám v této oblasti, jak to žádalo již několikrát MK ČSR. Proto ani s touto verzí nemůže MK zásadně souhlasit. Podrobné stanovisko MK ČSR ihned sděluje MV ČSR s tím, že trvá na úpravě stanov ve smyslu nových požadavků.

4) MK ČSR vyslovuje nespokojenost předsednictvu Svazu hudebníků, že i přes společně dohodnutý postup přijalo řadu nesprávných rozhodnutí a usnesení, zejména pokud se jedná o činnost komisí a sekcí Svazu hudebníků, a tím nedodrželo dohodnutý postup a v důsledku toho nesprávně informoval MK ČSR.

5) Ministerstvo kultury ČSR při této příležitosti znovu zdůrazňuje svůj zásadní požadavek a trvá na důsledném dodržování stanovisek MK ČSR a dohodnutého postupu, a to:

a) zákazu jakékoliv činnosti odborných jazzových komisí a jazzových sekcí při ÚV SH a jeho pobočkách,

b) zákazu vytváření nových pod jakýmkoliv názvem, a to do té doby, než budou MK ČSR a MV ČSR schváleny nové stanovy Svazu hudebníků,

c) do současnosti ÚV Svazu nevyvodil (do 30. 10. 1983) závěry vůči představitelům pražské pobočky, neprovedl kádrové změny ve vedení této pobočky a nepředložil zprávu MK ČSR,

d) z těchto důvodů MK ČSR žádá ÚV SH, aby omezil pražské pobočce činnost na veřejnosti, neboť za současné situace neposkytuje dostatečné záruky (neplacení daní atd.). V tomto smyslu sděluje MK ČSR své stanovisko NVP.

6) Ministerstvo kultury ČSR na základě analýzy všech dostupných materiálů žádá od Ministerstva financí ČSR vymáhání nedoplatků za odvod daně z příjmu a literární a umělecké činnosti od pražské pobočky SH ČSR ve výši 278 214,- Kčs soudní cestou. Nedoplatek byl zaviněn i přes písemné upozornění MK ČSR a MF ČSR nesprávným výkladem a následnou praxí pražské pobočky.

7) Ministerstvo kultury ČSR oznamuje Ministerstvu vnitra ČSR dopisem své stanovisko týkající se návrhu nových stanov Svazu hudebníků s tím, že nesouhlasí s jejich obsahem, trvá na důsledném splnění uložených úkolů a má zájem na tom, aby činnost SH nebyla příčinou kritiky stranických a státních orgánů, aby tato organizace důsledně respektovala postavení orgánů státní správy, výhradní postavení agenturních organizací a respektovala současné kulturně politické potřeby státu.

8) Ministerstvo kultury znovu důrazně upozorňuje, že v případě neplnění výše uvedených opatření bude nuceno přistoupit k zásadnímu řešení situace ve SH ČSR ve spolupráci s Ministerstvem vnitra ČSR ve smyslu platných zákonných opatření.

(Archiv Unijazz)

Příloha 16:

Pokyn předsedy Svazu hudebníků k likvidaci Jazzové sekce

Titl.

Svaz hudebníků, pobočka Praha

s. Kulich.

ÚRK/8/84 20. 3. 84.

Ukončení jazzové činnosti ve Svazu hudebníků.

I.

S odvoláním na dopis Ministerstva kultury čj. 14426/83-II/1, na zápis MK ze dne 21. 11. 84, na dopis ÚRK ze dne 23. 2. 1984, jakož i na revizní zprávu, na kterou jste jakož i na výše uvedený dopis ÚRK dosud nepodali písemnou zprávu, jak Vám bylo uloženo, z příkazu předsedy Svazu hudebníků a z titulu mně udělených pravomocí (viz usnesení pléna ÚV SH 02/84 ze dne 18. 2. 1984) Vám příkazuji provést likvidaci Jazzové sekce Vaší pobočky.

II.

Za tímto účelem jmenujte likvidační komisi, které budete předsedat a za její práci budete zodpovídat. Její sestavu mi oznamte ihned po jejím jmenování. Každý člen této komise obdrží od Vás písemné jmenování.

III.

Likvidaci provedete úplnou, včetně všech závazků, které převezmete. (Rozpracovanost.) Jak naložíte s publikacemi, které budou vytištěny a které jsou již zadány do tisku, Vám bude sděleno po rozhodnutí Ministerstva kultury.

IV.

Jako likvidátor JS ČSR pověřený dohledem na veškerou činnost JS si vyhrazuji plnou kontrolu veškerých opatření, která v průběhu likvidace učiníte. Za tímto účelem mi budete posílat kopie veškerých protokolů, zápisů, příkazů, které vydáte, jakož i jiných podkladů, které si vyžádám.

V.

Veškerý majetek, který je v současné době v držení JS PP, převezmete, včetně pokladní hotovosti, a uskladníte ve Vašich místnostech. Konto JS PP ve Spořitelně obhospodařuji já a na požádání po předložení patřičných dokladů (faktur) Vám uvolním Vámi požadovanou částku až do vyčerpání konta. Účetní knihu, jakož i celé účetnictví JS PP převezmete a povedete jako likvidátoři dále. Rovněž ihned převezmete razítko JS PP a místnosti v Krči.

VI.

Likvidaci zahajte ihned, ukončete (kromě rozpracovanosti) nejdéle do konce roku 1984.

Jiří K. Šubrt, pověřený vedením ÚRK

(Archiv Unijazz)

Příloha 17: Opatření StB k ukončení likvidace Jazzové sekce

V rámci likvidace Svazu hudebníků ČSR, jehož součástí je i Jazzová sekce (JS) a Sekce mladé hudby (SMH), uzavřela likvidační komise MK ČSR svou činnost zpracováním závěrečné zprávy ze dne 10. 12. 1985. [...] Z uvedeného materiálu vyplývá, že fakticky byla provedena pouze likvidace okresních poboček SH ČSR a pobočky SH v Praze 1. Představitelé ÚV SH ČSR, pražské pobočky SH ČSR, JS a SMH odmítli spolupráci s likvidační komisí MK ČSR, a z tohoto důvodu nejsou ve zprávě likvidační komise údaje o likvidaci základních prostředků, drobných krátkodobých prostředků, materiálu na skladě, rozpracovanosti a výši pohledávek. [...] Nedůsledně provedená likvidace vytváří prostor pro JS a SMH k pokračování v nelegální činnosti.

K důslednému ukončení likvidace a zamezení této nepřátelské činnosti budou provedena následující opatření:

1. Po linii 2. odboru X. S-SNB

a) Na úseku agenturní činnosti: využitím TS BLACK a TS JIŘÍ rozkládat připravované akce bývalého výboru JS pražské pobočky SH ČSR, signalizovat rozšiřování závadových materiálů ve vztahu k členské základně a napojení na mezinárodní organizace. Termín: úkol trvalý. Zodpovídá: 2. odbor X. S-SNB.

Agenturní síť z řad členů JS v krajích a okresech úkolovat k signalizaci pokynů bývalého výboru JS a k vlivovému působení na členskou základnu s cílem omezovat její napojení do nátlakových akcí. V tomto smyslu zaslat pokyn na 2. odbor S-StB v krajích. Termín: 17. 12. 1985. Zodpovídá: 2. odbor X. S-SNB.

b) Po schválení předloženého scénáře provést podle § 19 zák. 40/1974 Sb. jednání se zápisem o výpovědi s Karlem Srpem, Vladimírem Kouřilem a Čestmírem Huňátem k dopisu Ministerstva kultury ČSR o úmyslu zřídit dokumentační středisko Evropského kulturního fóra.

2. Opatření po linii VB

Na pokyn Generální prokuratury ČSR bylo dne 6. 12. 1985 bývalému předsedovi zrušené Jazzové sekce Karlu Srpovi vyšetřovatelem odboru vyšetřování VB Praha-město písemně zasláno obvinění pro trestný čin porušování povinnosti při nakládání s finančními a hmotnými prostředky podle § 127 odst. 1 tr. zákona. Současně mu bylo zasláno předvolání k výsledku obviněného na den 18. 12. 1985. Zodpovídá: vyšetřovatel odboru vyšetřování VB Praha-město npor. Viktor Špírk.

3. Opatření likvidační komise MK ČSR

a) Dne 10. 12. 1985 byl pracovníkem 2. odboru X. S-SNB informován náměstek ministra kultury ČSR dr. Josef Švagera o zdlouhavém postupu a neúplném řešení likvidace SH ČSR a jeho složek. Na základě předané informace

rozhodl s. Švagera svolat poradu odpovědných pracovníků MK ČSR a likvidační komise k odstranění zjištěných nedostatků a ukončení likvidace se stanovením závazných termínů o osobní zodpovědnosti. Porady se zúčastní pracovník 2. odboru X. S-SNB. Termín: 18. 12. 1985. Zodpovídá: MK ČSR.

b) Současně na základě našeho doporučení s. Švagera přislíbil, že uloží 2. odboru MK ČSR do 17. 12. 1985 zpracování konceptu dopisu, který bude jménem likvidační komise zaslán členům Jazzové sekce. Obsahem dopisu bude stručná informace o důvodech zrušení Svazu hudebníků ČSR pro neplnění povinností společenské organizace. V textu bude též zdůrazněna podpora MK ČSR rozvoji a popularizaci jazzové hudby a v závěru bývalým členům nabídnuta možnost realizace svých hudebních zájmů v rámci České jazzové společnosti a v dalších hudebních organizacích. Termín: 30. 12. 1985. Zodpovídá: MK ČSR.

4) Opatření národního výboru hl. m. Prahy

Dne 10. 12. 1985 byla pracovníkem 2. odboru X. S-SNB dohodnuto s vedoucím odboru vnitřních věcí NVP s. Martinem Houskou, že dne 13. 12. 1985 svolá poradu, na které bude stanoven termín přestupkového zřízení s Karlem Srpem a Vladimírem Kouřilem ve věci neoprávněného pokračování činnosti zrušené Jazzové sekce podle § 3 zákona č. 126/1968 Sb. Předvolání bude jmenovaným odesláno dne 16. 12. 1985. V průběhu řízení bude uložena pokuta Karlu Srpovi ve výši 2500,- Kčs a Vladimíru Kouřilovi v částce 2000,- Kčs s tím, že v případě neuposlechnutí bude následovat uložení další pokuty ve výši 3000,- Kčs a poté již případ bude předán orgánům činným v trestním řízení. Zodpovídá: odbor vnitřních věcí NVP.

K otázce odstranění informační desky Jazzové sekce na rodinném domku Vladimíra Drdy v Praze 4, Ke Krčské stráni 611, s. Martin Houska na základě provedeného rozboru uvedl, že neexistuje právní norma, která by nám umožnila nařídit majiteli domu odstranění tabule. Stejně tak mu nelze zakázat poskytování části jeho nemovitosti pro jiné než bytové účely.

5) Opatření na úseku sdělovacích prostředků:

Ministerstvem kultury ČSR byla dne 14. 10. 1985 projednána kontrolní zpráva o zabezpečení opatření po rozpuštění Svazu hudebníků ČSR. V kontrolní zprávě jsou řešeny formy popularizace jazzové hudby prostřednictvím Čs. rozhlasu, Čs. televize, časopisu Mladý svět apod. Současně jsou zde navrhována opatření v oblasti ediční činnosti hudebních nakladatelství, organizování přehlídek zájmové činnosti, zřízení Kruhu přátel jazzové hudby v rámci SSM a vytváření materiálně technických podmínek pro tento hudební směr. Mimo tato opatření rozhodl ministr kultury ČSR s. Milan Klusák o uvolnění finančních prostředků na vydávání vlastního časopisu České jazzové společ-

nosti a vyslovil souhlas, aby se jedno z nejbližších plenárních zasedání Mezinárodní jazzové federace konalo v ČSSR. Zodpovídá: MK ČSR.

Příloha č. 2 [tohoto materiálu]

Scénář jednání s Karlem Srpem, Vladimírem Kouřilem a Čestmírem Huňátem.

K dopisu zrušené Jazzové sekce adresovanému Ministerstvu kultury ČSR budou jmenování předvoláni na obvodní oddělení VB podle místa bydliště a v zápisu výpovědi podle § 19 zák. č. 40/1974 Sb. jim budou položeny následující otázky a závěrečné varování v tomto znění:

1) *Předkládáme Vám dopis s hlavičkou Jazzové sekce pražské pobočky Svazu hudebníků ČSR ze dne 27. 11. 1985 adresovaný Ministerstvu kultury ČSR ve věci zřízení tzv. dokumentačního střediska Evropského kulturního fóra, kde jste uveden jako spoluautor. Vyjádřete se, zda jste skutečně spoluautorem dopisu. V kladném případě vypovězte, kdo Vás oprávnil vystupovat jménem již neexistující organizace, která byla rozhodnutím civilně správního úseku MV ČSR ze dne 12. 10. 1984 zrušena s vyloučením odkladného účinku a o jejíž likvidaci jste byl vyzooměn dopisem ústřední likvidační komise Svazu hudebníků ČSR.*

2) *Vzhledem k tomu, že jako soukromá osoba nerespektujete právoplatné rozhodnutí čs. státního orgánu ani likvidační komise Ministerstva kultury ČSR, upozorňujeme Vás, že budete-li jménem Jazzové sekce Svazu hudebníků ČSR vyvíjet jakoukoli činnost, bude toto posuzováno jako porušování platných právních norem a vystavujete se nebezpečí postihu.*

Upozornění příslušníků SNB беру na vědomí.

Celé jednání bude vedeno striktně bez vytvoření prostoru pro polemiku, ve které by byla předvolanými zpochybňována právoplatná rozhodnutí o zrušení a likvidaci Svazu hudebníků ČSR.

(AMV, čj. VN-101837/2-1/85)

Příloha 18: Informace náčelníka SV VB MV náměstkovi MZV

Informace ze dne 28. 1. 1987 o stavu trestního řízení ve věci JS náměstkovi MZV dr. Zdeňkovi Černíkovi od náčelníka SV VB MV ČSR plk. Jana Pavlíka:

Městský soud v Praze dne 21. 1. 1987 rozhodl o odvolání obvodního prokurátora pro Prahu 4 proti vrácení celé věci JS k došetření tak, že

- v části trestní věci proti obž. Srpovi a spol. pro trestný čin nedovolené podnikání podle § 118 odst. 1, 2b tr. zák. a související vyhověl odvolání prokurátora a přikázal Obvodnímu soudu pro Prahu 4, aby o věci jednal a rozhodl;

- v části trestní věci proti obv. Srpovi samotnému pro tr. čin porušování povinnosti při nakládání s finančními a hmotnými prostředky podle § 127 odst. 1 tr. zák. (tj. tr. činnost obv. Srpa do zrušení Sekce) potvrdil rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 4, kterým byla věc vrácena prokurátorovi k došetření.

Kromě toho Městský soud potvrdil rozhodnutí Obv. soudu o propuštění obž. Huňáta, Křivánka a Vlastimila Drdy z vazby. Ve vazbě zůstávají obž. Srp a Kouřil.

Protože však Městský soud nerozhodl o vyloučení věci pro tr. čin podle § 118 tr. zák. ze společného řízení, bylo nutno řešit problém dalšího procesního postupu.

Věc byla projednána na GP ČSR na úrovni porady náměstka GP ČSR s. dr. Lokajička a řediteli odborů dozoru v přípravném řízení trestním (dr. Resch) a dozoru v soudním řízení trestním (dr. Houšková) dne 27. ledna 1987 se závěry:

- Prokurátor podá Obvodnímu soudu pro Prahu 4 návrh na rozhodnutí o vyloučení skutku podle § 127 odst. 1 tr. zák. ze společného řízení. Spis však administrativně rozdělován nebude a prokurátor vyloučenou věc vyšetřovateli k došetření nepřikáže.
- Cestou soudního dozoru prokurátora (dr. Houšková) se bude působit na soud, aby věc proti obv. Srpovi a spol. pro tr. čin podle § 118 odst. 1, 2b) tr. zák. a související byla urychleně a náležitě projednána a rozhodnuta, přičemž se předpokládá možnost odvolání jak na straně obžalovaných, tak na straně prokurátora (např. pokud by došlo k závažné změně kvalifikace, popř. by byl uložen příliš mírný trest). Předpokládá se, že by soudní řízení (včetně odvolacího řízení u Městského soudu) mohlo být ukončeno do dvou měsíců.

Pokud soud obž. Srpovi uloží dostatečný trest odnětí svobody nepodmíněně (tj. nejméně 2 roky, což je dolní hranice trestní sazby u tr. činu podle odst. 2 § 118 tr. zák., přičemž prokurátor hodlá navrhopvat 3–4 roky), prokurátor zváží účelnost dalšího trestního postihu obv. Srpa také pro tr. čin podle § 127 odst. 1 tr. zák. (horní hranice trestní sazby 2 roky odnětí svobody).

Konkrétně to znamená, že rozhodne o zastavení tr. stíhání z důvodu § 127 odst. 2a tr. řádu, tj. že trest, k němuž může stíhání pro tento tr. čin vést, je zcela bez významu vedle trestu, který byl obviněnému již uložen (případný souhrnný trest by totiž mohl být vyšší jen o několik málo měsíců). [...]

Náčelník správy vyšetřování VB MV ČSR pplk. JUDr. Jan Pavlík

Příloha 19: Informace 1. odb. X. S-SNB náměstkovi FMV

Jak velké prostředky a úsilí nasadila StB k jejímu zmaření, vypovídá informace X. S-SNB, 1. odb., náměstkovi FMV ze dne 5. 1. 1987, bez čj.

Podle získaných agenturně operativních poznatků připravují exponenti vnitřního protivníka, zejména z prostředí CH-77 a VONS, za účasti pracovníků ZÚ KS v Praze a některých dopisovatelů západních sdělovacích prostředků tiskovou konferenci zaměřenou k 10. výročí vzniku Charty 77 a případu Jaz-zové sekce. Tato konference by se měla uskutečnit ve dnech 5.–7. 1. 1987.

Aktivní roli v přípravě tiskové konference sehrávají I. tajemník ZÚ USA Robert Norman, tiskový tajemník ZÚ Velké Británie Denis Keef, dopisovatelka tiskové agentury AFP v Praze Paola Juvenal. V současné době se na území ČSSR zdržují dále USA státní příslušníci Jolyon Naegele, redaktor Hlasu Ameriky ve Vídni, Cary Morisová, přítelkyně Naegeleho, Ken Banta, dopisovatel časopisu Time Life, Christphar Niedenthal, fotograf, George Jahn, dopisovatel agentury AP ve Vídni, a Jackson Diehl, novinář. Dále státní příslušníci Velké Británie David Blow, redaktor BBC, Michael Glenney, novinář, David Storey, dopisovatel agentury REUTER; a státní příslušník NSR Karl Bringer, pracovník ARD. U těchto osob je důvodný předpoklad, že projeví aktivní zájem o kontakty na osoby z prostředí vnitřního protivníka.

Při opatření k osobě bývalého mluvčího CH-77 Václava Havla dne 14. 12. 1986 bylo zjištěno, že dne 5. 1. 1987 se má konat tisková konference s exponenty Charty 77. Tento poznatek byl následně potvrzen dalšími zpravodajskými prostředky s tím, že termín konání tiskovky byl rozšířen na dny 5.–7. 1. 1987.

V rámci organizování operativních opatření bylo do současné doby zjištěno:

- Dne 5. 1. 1987 v dopoledních hodinách došlo k setkání Jolyona Naegeleho, Ken Banta, Davida Storeye, Christphera Niedenthala a Cary Morisové s právním poradcem JUDr. Josefem Průšou.
- Podle poznatků pracovníků IV. S-SNB má 5. 1. 1987 dojít k setkání Davida Blowa s Ondřejem Dienstbierem v jeho bytě za případné účasti dalších osob.
- Operativní kontrolou Naegeleho bylo zjištěno, že podle jeho vlastního vyjádření nebude mít tisková konference hromadný charakter, ale bude se jednat o jednotlivé kontakty s exponenty CH-77 a VONS a interview se členem vedení Jazzové sekce Josefem Skalníkem. Naegele dále uvedl, že ostatní novináři mohou provádět rozhovory samostatně a následně vytvořit společný ucelený dokument.
- Dne 5. 1. 1987 v odpoledních hodinách navštívila byt sign. CH-77 Petra Uhla a bývalé mluvčí CH-77 Anny Šabatové I. tajemnice ZÚ Francie.

V souvislosti s poznatky o přípravě tiskové konference k 10. výročí CH-77 byla dosud provedena následující opatření:

- Pod zpravodajskou kontrolu prostředků II. S-SNB byly vzaty tyto zájmové osoby: Naegele, Bant, Diehl, Bringer, Norman, Keef, Juvenal a Rieger.
- Je prováděno střežení a doprovod vybraných exponentů CH-77 a VONS: Benda, Havel, Uhl, Dienstbier a Hájek, Štern a Vohryzek.
- Podle § 19 zák. č. 40/1974 Sb. byli předvedeni a požádáni o vysvětlení k tvorbě a rozšiřování materiálů CH-77, zejména k dokumentu č.1/87, Josef Vohryzek, Václav Malý, Jan Štern a Jiří Hájek. Všichni jmenovaní odmítli podat jakékoliv vysvětlení.
- Průběžně je prováděno vytěžování vhodné agentury a byly aktivizovány nasazené ZTÚ.
- Pod kontrolou pracovníků IV. S-SNB jsou další exponenti CH-77 a VONS Anna Marvanová, Ladislav Hejránek a Petruška Šustrová.
- Byla zajištěna aktivní zpravodajská kontrola zájmových osob S-StB Brno (Šabata), S-StB Ostrava (Hradílek), S-StB Bratislava (Duray, Jablonický, Kusý a Šimečka).
- V rámci prováděných opatření byl zkrácen pobyt signatáře CH-77 a člena VONS Ladislava Lise v Praze v souvislosti s porušením podmínek ochranného dohledu. Následně byl Ladislav Lis předveden k výslechu na OS SNB Česká Lípa.

Do odjezdu akreditovaných novinářů dne 7. 1. 1987 budou prováděna následující opatření:

- Střežení Václava Bendy, Václava Havla, Petra Uhla, Jiřího Dienstbiera a Jiřího Hájka.
- Podle vzniklé operativní situace budou předváděni dle § 19 zák. o SNB další osoby k podání vysvětlení.
- Po dobu trvání akce bude zajištěno permanentní vytěžování nasazených ZTÚ a agenturní sítě.

(Archiv MV)

Příloha 20: Informace StB o aktivitách býv. představitelů Jazzové sekce a návrh opatření

Po skončení odvolacího řízení [...] začíná prudce narůstat aktivita tzv. pracovního výboru aktivistů JS i podmíněně odsouzených bývalých členů JS. Jiří Exner, Martin Sýkora, Jana Pacholíková-Petrová, Tomáš Křivánek, Čestmír Huňát a Josef Skalník organizují nátlakové akce proti stranickým a státním orgánům, které začínají být vysloveně politické. Členské základně zrušené JS

jsou zasílány v omezeném množství rozmnožené materiály obsahující tendenčně a protisocialisticky orientované informace k opatřením státních orgánů vůči Jazzové sekci. Součástí těchto informací jsou i materiály vydávané k Jazzové sekci Chartou a VONS. Dne 12. 5. 1987 byl zrušen dosavadní pracovní výbor aktivistů a funkce se ujal nový výkonný výbor ve složení: předseda Karel Srp, tajemník Vladimír Kouřil, t. č. oba ve výkonu trestu odnětí svobody, a členové Čestmír Huňát, Tomáš Křivánek, Josef Skalník a Jiří Exner.

Dne 2. 6. 1987 byl agenturní cestou získán výtisk nelegálního časopisu JAZZ-STOP č. 1, vydávaný tzv. nezávislou redakční radou, v níž má být podle agenturních poznatků člen JS Pavel Veverka. Časopis mimo materiálů souvisejících s opatřeními čs. státních orgánů vůči JS obsahuje úvodní slovo, ve kterém je proklamována svoboda vyjadřování bez cenzury a úmysl spolupracovat s dalšími tzv. nezávislými časopisy při informování veřejnosti o údajných represích proti nezávislým kulturním iniciativám v ČSSR i ostatních socialistických zemích. V časopisu jsou zveřejněny i fotografie z průběhu odvolacího řízení proti Karlu Srpovi a spol.

Dne 25. 4. 1987 zaslali Tomáš Křivánek, Josef Skalník, Čestmír Huňát a Jiří Exner dopis Ministerstvu kultury ČSR se žádostí, aby s nimi odpovědní pracovníci projednali otázku další činnosti JS. Rozhodnutím ministra kultury ČSR bylo ředitelem sekretariátu MK ČSR jmenovaným sděleno, že jejich žádost s nimi projedná ředitel Ústavu pro kulturně výchovnou činnost (ÚKVVČ) PhDr. Josef Trnka. Jednání se uskutečnilo dne 3. 6. 1987 se všemi jmenovanými společně. Tomáš Křivánek jménem přítomných členů zrušené Jazzové sekce předal s. Trnkovi „Podklady pro jednání o obnovení a zachování kontinuity činnosti JS“ a „Návrh organizačního řádu“ dosud nepojmenované organizace. V těchto materiálech se snaží prokázat neopodstatněnost zrušení JS a nutnost vzniku nové organizace na stejném základě jako bývalá JS. V navrhovaném organizačním řádu v podstatě ignorují čs. právní normy a opírají se o různé mezinárodní právní akty a členství v Mezinárodní jazzové federaci při hudební radě UNESCO. Požadovali také vrácení majetku zajištěného při likvidaci JS. Při jednání odmítali zapojení do stávajících hudebních struktur v ČSSR a za jediné řešení považují založení nové organizace, v jejímž čele by stáli bývalí členové výboru JS.

Na dotaz s. Trnky, kdo vydává časopis JAZZ-STOP, reagovali odmítavě s tím, že ho organizačně nezajišťují. Uvedli však, že připravují k vydání souhrn stížností členů JS, kteří jsou údajně perzekvováni čs. státními orgány. Zejména hodlají kritizovat postupy Ministerstva vnitra.

Z analýzy současného vývoje v dané oblasti vyplývá, že cílem vnitřního i vnějšího protivníka je prezentovat na případu Jazzové sekce údajné potlačo-

vání kultury v ČSSR, zvláště mezi mládeží. K dosažení těchto záměrů je rozvíjena široká protisocialistická kampaň při použití rozsáhlé škály ideodiverzního působení. Dosavadní kontrapropagandistická opatření vzhledem k jejich nedjednotnosti se ukázala jako málo účinná.

(Informace X. S-SNB čj. VN-0016/20/03-87)

Návrh opatření

1) S cílem nepřipustit vznik nové organizace pod bývalým vedením zrušené Jazzové sekce doporučit ministru kultury ČSR zamítnutí žádosti s odkazem na možnost působení ve stávajících zájmových a společenských organizacích.

2) Dokumentaci o pokračující činnosti bývalých členů zrušené Jazzové sekce postupovat k posouzení Městské prokuratury v Praze s cílem přijímání účinných rozkladných, případně represivních opatření podle zák. č. 150/1969 o přečinech k zamezení této činnosti.

3) Ustanovit osoby, které vydávají časopis JAZZ-STOP, místo výroby a používanou techniku.

(AMV, X. S-SNB, čj. VN-0016/20/03-87)

Příloha 21:

Návrh opatření StB proti obnovení činnosti Jazzové sekce

Po odsouzení bývalých členů výboru zrušené Jazzové sekce vyvíjejí Tomáš Křivánek, Čestmír Huňát, Jiří Exner, Martin Sýkora a někteří další snahy o obnovení činnosti Jazzové sekce a její postupnou legalizaci. K prosazení svých záměrů se snaží argumentovat údajně souhlasným stanoviskem bývalé členské základny a podporou různých organizací a institucí v kapitalistických státech, především Mezinárodní jazzové federace. Při jednáních s ředitelem Ústavu pro kulturně výchovnou činnost s. Josefem Trnkou, která se uskutečnila 22. 5. 1987 a 3. 6. 1987 jako reakce na dopis jmenovaných ministru kultury ČSR, argumentovali při vysvětlování svých stanovisek tím, že v ČSSR neexistuje prostor pro všestranné uplatňování zájmů mládeže v oblasti hudby a činnost Jazzové sekce je proto na tomto úseku nenahraditelná. Odmítali jakoukoli činnost v rámci Národní fronty, bagatelizovali pojem „socialistická kultura“ a neuznávali vedoucí úlohu KSČ v oblasti kultury. [...] Tato platforma je pro MK ČSR nepřijatelná a návrhy bývalých představitelů zrušené Jazzové sekce na vytvoření nové zájmové organizace pod jejich vedením nebudou akceptovány.

Při jednáních dne 15. 5. 1987 bylo ministru kultury s. Milanu Klusákovi doporučeno, aby k ovlivnění a získání členské základny zrušené Jazzové sekce

byla zvážena možnost vytvoření nové zájmové organizace s obdobnou náplní a [byl] v této souvislosti za využití námi zajištěných seznamů rozeslán všem bývalým členům JS vhodně formulovaný dopis s cílem zjistit, zda mají zájem o zapojení do činnosti nové organizace. Garantem této akce by mohl být Ústav pro kulturně výchovnou činnost při eventuálním využití vhodných vytypovaných osob z oblasti rockové hudby, které by postupně mohly převzít vedení organizace. Použití seznamu členské základny JS Ministerstvu kultury lze legalizovat tím, že všechny materiály zajištěné orgány činnými v trestním řízení byly předány Ministerstvu kultury ČSR, konkrétně Ústavu pro kulturně výchovnou činnost. Ke každému dopisu by byla přiložena brožura Profily, která dokumentuje zájem státních orgánů o rozvoj všech hudebních žánrů. Tento postup by umožnil analyzovat rozvrstvení postojů členské základny zrušené Jazzové sekce, její postupné odtržení od bývalého výboru a získání kontrapropagandistické argumentace. Ministr kultury byl také upozorněn na skutečnost, že do současné doby byla členská základna Jazzové sekce pouze pod negativním vlivem bývalého výboru a jeho tendenčními informacemi stavěna do opozice proti kulturní politice KSČ. Závažným faktem dále je, že dosavadní oficiální reakce na zrušení Jazzové sekce a na další prováděná opatření jsou nejednotné a v některých případech i rozporné.

Ministr kultury ČSR k případnému vytvoření nové organizace zaujal kladné stanovisko s tím, že tento záměr lze považovat za jednu z variant možného řešení. Podpořil návrh na navázání písemného styku s členskou základnou JS, pozitivně přijal zaslání brožury Profily jednotlivým členům a přislíbil projednání a postupnou realizaci tohoto postupu. Soudruh ministr akceptoval potřebu širšího a účelnějšího propagandistického působení k eliminaci vlivu Jazzové sekce v ČSSR i v zahraničí s tím, že v tomto směru jsou již připravována potřebná opatření. Obecné postoje a připravované záměry MK ČSR obsahuje informace pro ÚV KSČ.

Konkrétní opatření jsou v převážné většině ve stavu příprav a orientována na vytvoření podmínek pro společensky účinnou a organizovanou práci na bázi klubové činnosti, doplnění kádrů v Ústavu pro kulturně výchovnou činnost a Divadelním ústavu, rozšíření materiálně technické základny, vydavatelské činnosti atd. Realizace těchto opatření vytváří předpoklad pro postupné rozložení Jazzové sekce a zapojení části členské základny do zájmové činnosti v oblasti hudby.

Návrh dalšího postupu:

1) Podílet se na přípravě dopisu členům zrušené Jazzové sekce, jehož konečná verze a rozeslání bude zajištěno Ministerstvem kultury ČSR. Spolupracovat při přípravě článků, které budou zveřejňovány v denním tisku.

2) Cestou 2. odborů S-StB v krajích vytypovat prostřednictvím vlivové agentury mezi členy zrušené Jazzové sekce vhodné osoby a tyto využít k pozitivní reakci na zasláný dopis.

3) Přijímat aktivní agenturně operativní opatření k izolaci bývalého výboru JS od členské základny včetně předávání poznatků Ministerstvu kultury ke koordinaci postupu.

(AMV, X. S-SNB, čj. VN-0016/22/03-87)

Příloha 22: Informace StB o situaci v členské základně Jazzové sekce a návrh opatření (červenec 1987)

Dopis bývalých členů výboru zrušené Jazzové sekce (JS) Tomáše Křivánka, Josefa Skalníka a současných aktivistů tzv. prozatímního výboru JS ing. Čestmíra Huňáta a RNDr. Jiřího Exnera adresovaný ministru vnitra s. Vajnarovi je součástí nátlakových akcí směřujících k ovlivňování bývalé členské základny JS a diskreditaci čs. státních orgánů v ČSSR i v zahraničí. Různé stížnosti a tendenční prohlášení jmenovaných jsou před odesláním čs. institucím předávána západním hromadným sdělovacím prostředkům, především Hlasu Ameriky, k dalšímu využití.

V rámci řešení Jazzové sekce byla přijímána opatření pouze proti bývalým hlavním představitelům, nikoliv proti členské základně jako takové. Naopak jsou připravovány ve spolupráci s Ministerstvem kultury akce k ovlivnění této členské základny v duchu kulturní politiky KSČ a její postupné zapojení do činnosti v oblasti rockové hudby v rámci Ústavu pro kulturně výchovnou činnost MK ČSR.

Mezi bývalými členy zrušené JS se vyskytuje též řada osob patřících do tzv. VOLNÉ MLÁDEŽE, které se dopouštějí trestné činnosti kriminálního charakteru. V těchto případech je složkami VB postupováno v souladu s platnými čs. zákony bez ohledu na to, zda dotyčná osoba je či není členem JS. Těmito případnými zákroky se snaží autoři stížnosti v případě, že se jedná současně o bývalého člena JS, tendenčně argumentovat jako s útoky proti Jazzové sekci. Stížnost je neoprávněná i z toho důvodu, že JS byla právoplatně zrušena a vystupování jmenovaných jménem JS je v rozporu se zákonnými normami.

Návrh opatření:

1) Doporučuje se podnět J. Skalníka, Č. Huňáta, T. Křivánka a J. Exnera hodnotit jako neoprávněný.

2) Na stížnost neodpovídat písemně vzhledem k tomu, že jmenovaní vystupují jménem neexistující organizace.

3) Uložit inspekci MV ČSSR ve spolupráci s X. S-SNB předvolat Tomáše Křivánka, uvedeného na obálce jako odesilatele podnětu. Jmenovanému sdělit důvody, pro které je podnět hodnocen jako neoprávněný, a upozornit ho, že na případné další stížnosti zrušené JS nebude reagováno.

4) X. S-SNB bude konzultovat obsah stížnosti a dalších vydávaných materiálů na správě vyšetřování StB z hlediska možného trestního postihu.

5) Po linii X. S-StB pokračovat v plnění schváleného plánu opatření směřujících k odtržení bývalého výboru JS a části aktivních členů od členské základny včetně postupného zapojení hlavní části členů JS do činnosti v hudební oblasti pod patronací Ústavu pro kulturně výchovnou činnost MK ČSR.

(AMV, čj. VN-0225/03-87)

Příloha 23: Informace X. S-SNB o situaci a aktivitách Jazzové sekce v období prvního výročí odsouzení výboru JS (srpen 1987)

Agenturně operativními prostředky jsou signalizovány záměry bývalých představitelů zrušené Jazzové sekce organizovat v souvislosti s prvním výročím realizace bývalého výboru JS k datu 2. 9. 1987 protestní nátlakové akce v ČSSR i v zahraničí. Cílem těchto akcí má být diskreditace kulturní politiky v ČSSR, ožívování pokusů o legalizaci JS a vytváření nespokojenosti mezi mládeží. Jedním z připravovaných prostředků má být rozesílání různých stížností stranickým a státním orgánům, zpochybňujících i právoplatná soudní rozhodnutí. Z dosavadních poznatků je zřejmé, že do těchto kampaní se efektivně zapojí kapitalistické sdělovací prostředky, Charta 77 i VONS.

K narušení těchto záměrů jsou prováděna ve spolupráci s Ministerstvem kultury ČSR aktivní opatření vůči bývalé členské základně JS formou dopisu každému jednotlivci s výzvou ke spolupráci v dané hudební oblasti. Dále je připravováno aktivnější propagandistické působení v čs. sdělovacích prostředcích i prostřednictvím ZÚ ČSSR v kapitalistických státech.

Na zaslání dalších stížností bývalých představitelů zrušené Jazzové sekce doporučují nereagovat vzhledem k tomu, že vystupují jménem neexistující organizace.

Návrh postupu:

1) Obě „stanoviska“ doporučuji hodnotit jako neoprávněná.

2) Vzhledem k řešení stížností jejich autorů na postup orgánů MV vůči členům Jazzové sekce, kdy bude Tomáši Křivánkovi sděleno, že po zrušení JS nejsou oprávněni vystupovat jménem neexistující organizace, doporučuji na tato stanoviska i případné další stížnosti nereagovat.

(AMV, čj. VN-0016/23/03-87)

Příloha 24: Prohlášení k prvnímu výročí zahájení trestního stíhání výboru JS (informace X. S-SNB)

V souladu se schváleným plánem byla dne 2. 9. 1987 v součinnosti s S-StB Praha provedena opatření k dokumentaci a narušení signalizovaných akcí bývalého vedení zrušené Jazzové sekce v souvislosti s prvním výročím zahájení jejich trestního stíhání.

K legalizaci agenturního poznatku o připravovaném prohlášení Jazzové sekce byla využita relace rozhlasové stanice Svobodná Evropa, ve které bylo dne 1. 9. 1987 ve 21 hod. toto prohlášení zveřejněno. Jako autoři byli uvedeni Tomáš Krivánek, Čestmír Huňát, Vladimír Kouřil a Josef Skalník. Po konzultaci na správě vyšetřování bylo přistoupeno k výsledku jmenovaných. Výsledkem Čestmíra Huňáta bylo zdokumentováno, že na zpracování prohlášení se podíleli stejnou měrou všichni jmenovaní. Text v konečné podobě podepsali dne 30. 8. 1987, kdy se setkali na ulici poblíž náměstí Říjnové revoluce v Praze 6. Čestmír Huňát obdržel pět fotokopií a byl pověřen jejich odesláním na Ministerstvo kultury ČSR, ÚV KSČ – oddělení kultury a Čs. tiskovou kancelář se žádostí o zveřejnění. Tomáš Krivánek se při výsledku choval arogantně, na všechny položené otázky odmítal vypovídat a svými výroky se snažil orgány MV provokovat a odmítl podepsat protokol i varování příslušníků SNB. Při předvolání Vladimíra Kouřila bylo zjištěno, že se nezdržuje v místě bydliště, i když je v pracovní neschopnosti. Do zápisu o výpovědi uvedl, že se osobně podílel na zpracování dokumentu k 2. září 1986, který vznikl v posledním srpnovém týdnu 1987. Dokument podepsal za účasti Jiřího Exnera, Tomáše Krivánka a Čestmíra Huňáta. Dokument byl určen pro ČTK a Ministerstvo kultury. Josef Skalník v zápisu o výpovědi uvedl, že s dokumentem k 2. září 1986 byl seznámen pouze rámcově, sám ho nepodepsal a nesouhlasí se zveřejněním svého jména v rozhlasové stanici Svobodná Evropa jako spoluautor. V tomto smyslu hodlá u Č. Huňáta a V. Kouřila protestovat. V závěru zápisů o výpovědi byli všichni jmenovaní důrazně varováni před pokračováním v činnosti organizace, která byla právoplatně zrušena. [...] Byli dále upozorněni, že svým jednáním porušují ustanovení § 60 zák. č. 140/1961 Sb., neboť jako podmínčně odsouzení nevedou řádný život pracujícího člověka a ve zkušební době porušují socialistický právní řád.

V průběhu výsledků všichni jmenovaní popřeli předání prohlášení rozhlasové stanici Svobodná Evropa. ZTÚ VYŠEHRAD [telefonní odposlech – pozn. aut.] bylo ověřeno, že text prohlášení telefonicky předal Zbyňku Čerovskému do Mnichova JUDr. Josef Průša.

Avizované protestní shromáždění v Klubu na Jahodnici v Praze 9 se nekonalo. V rámci operativního průzkumu a využitím zvláštních technických prostředků bylo zjištěno, že dne 2. 9. 1987 v 17:00 hod. se v bývalém sídle Jazzové sekce v Praze 4, Ke krčské stráni 11, sešlo 32 osob, členů JS a některých rodinných příslušníků odsouzených členů bývalého vedení JS. V průběhu schůzky, která trvala asi jednu hodinu, bylo přečteno prohlášení obsahující nesouhlas s odsouzením bývalých funkcionářů zrušené Jazzové sekce a požadavek na propuštění Karla Srpa z výkonu trestu odnětí svobody. Organizátorem této akce byl aktivní člen bývalé Jazzové sekce Ivo Zázvorka. Prohlášení bylo odesláno prezidentu republiky, ministru spravedlnosti a ministru kultury.

S ohledem na skutečnost, že Čestmír Huňát, Tomáš Křivánek a Josef Skalník byli odsouzeni k podmíněným trestům odnětí svobody bylo jejich současné protispolečenské jednání konzultováno s náměstkyní městského prokurátora v Praze JUDr. Jiřinou Turkovou. Podle jejího stanoviska současné jednání jmenovaných nenaplnuje skutkovou podstatu žádného trestného činu a z tohoto důvodu není možné navrhnout změnu z podmíněného na nepodmíněný trest odnětí svobody. Doporučila však, aby v případě pokračující protispolečenské činnosti podmíněně odsouzených podalo MK ČSR před uplynutím zkušební doby podnět MK ČSR k přezkoumání, zda podmíněně odsouzení ve zkušební době vyhověli uloženým podmínkám.

(AMV, X. S-SNB, čj. VN-0016/29/03-87)

Bývalí členové výboru zrušené Jazzové sekce Vladimír Kouřil, Jiří Exner, Josef Skalník a Čestmír Huňát dne 15. 9. 1987 zpracovali a odeslali civilně správnímu úseku MV ČSR žádost o zřízení zájmové organizace Unijazz – Sdružení pro jazzovou hudbu ve vztahu se světovou kulturou včetně návrhu organizačního řádu. Nově vytvořená organizace by měla nahradit zrušenou Jazzovou sekci.

Civilně správní úsek MV ČSR si před zpracováním vlastního rozhodnutí vyžádal vyjádření Ministerstva kultury ČSR.

K zabezpečení zamítavého rozhodnutí k žádosti bývalého vedení Jazzové sekce bylo ze strany X. správy SNB uskutečněno jednání s ředitelem civilně správního úseku MV ČSR s. JUDr. Milošem Šlapákem a náměstkem ministra kultury ČSR s. Josefem Švagerou. Bylo dohodnuto, že MK ČSR postoupí své vyjádření civilně správnímu úseku MV ČSR do 30. 10. 1987. Poté se bude konat společná porada pracovníků civilně správního úseku MV ČSR a X. S-SNB, v jejímž průběhu budou prokonzultovány vhodné argumenty pro konečné zamítnutí žádosti.

Civilně správní úsek MV ČSR písemně sdělí žadatelům své zamítavé rozhodnutí teprve po vzájemné dohodě s pracovníky X. správy SNB.

(AMV, čj. VN-0016/34/03-87)

Návrh opatření k zamezení činnosti zrušené Jazzové sekce z prosince 1987 – X. správa SNB, 2. odbor

I.

Operativní situace

Po odsouzení představitelů zrušené Jazzové sekce se vytvořil tzv. výkonný výbor JS ve složení Tomáš Křivánek, Vladimír Kouřil, Josef Skalník, Jiří Exner a Čestmír Huňát. Jako iniciátor různých nátlakových dopisů a právnícký poradce se na jejich činnosti aktivně podílí JUDr. Josef Průša.

Ve své činnosti vycházejí jmenovaní z popírání oprávněnosti zrušení Jazzové sekce a údajné nezákonnosti odsouzení členů bývalého výboru JS. V tomto duchu byly koncipovány např. dopis ze dne 5. 1. 1987 Generální prokuraturě ČSSR, ÚV KSČ a dalším institucím spojený s podpisovou akcí, dopis ze dne 4. 3. 1987 Kanceláři prezidenta republiky, otevřený dopis Ministerstvu kultury ČSR ze dne 3. 6. 1987 a dopis Ministerstvu vnitra ČSSR se stížností na pronásledování členů Jazzové sekce. K výročí zahájení trestního stíhání bývalého vedení JS zorganizovali 2. 9. 1987 protestní a nátlakové akce a odeslali dopis prezidentu republiky, MK ČSR a Ministerstvu spravedlnosti ČSR. Souběžně s těmito akcemi byly jednotlivé dokumenty hlavně JUDr. Průšou předávány ke zveřejnění do zahraničí prostřednictvím vystěhovalce Zbyňka Čerovského v NSR. V zahraničí Z. Čerovský shromáždil na podporu Jazzové sekce poměrně velké finanční prostředky, které pravidelně zasílá do ČSSR. Proti JUDr. Průšovi bylo v současné době zahájeno vyšetřovatelem Městské prokuratury v Praze trestní stíhání pro kriminální trestnou činnost.

Prostřednictvím Tomáše Křivánka a JUDr. Josefa Průši se prohloubilo spojení JS na Chartu a VONS. Akce JS jsou konzultovány především s Petrem Uhlem a Václavem Havlem. Jednoznačně tento stav dokumentuje podpora Chartou připravované demonstrace na den 10. 12. 1987 a naopak obhajování JS v dokumentech Charty a VONS.

K narušení pokusů o legalizaci JS zpracoval na náš podnět Ústav pro kulturně výchovnou činnost MK ČSR dopis bývalým členům JS s výzvou ke spolupráci, který byl 15. 9. 1987 rozeslán. Vzápětí nato bývalí členové výboru JS jménem přípravného výboru Unijazz odeslali členské základně dopis zpo-

chybějící činnost ÚKVC a mimo tendenčních informací žádali zaslání nových přihlášek a individuální vstup každého člena do Mezinárodní jazzové federace. Dne 15. 9. 1987 předložili Tomáš Krivánek a spol. civilně správnímu úseku MV ČSR žádost o povolení organizace Unijazz – Sdružení pro jazzovou hudbu ve vztahu se světovou kulturou. Založení organizace bylo CSÚ MV ČSR zamítnuto. Proti zamítavému rozhodnutí podali žadatelé rozklad ministru vnitra ČSR. Dne 18. 11. 1987 zorganizoval signatář charty Ivan Jirous podpisovou akci pod vulgárně a nepřátelsky stylizovaný dopis, který zaslal MK ČSR, Federálnímu shromáždění ČSSR a MV ČSR. Tento dopis údajně signovalo 1083 osob.

Ze strany MK ČSR a ÚKVC se nepodařilo pokračovat v dohodnutých opatřeních směrem k bývalé členské základně JS. Nebyly navázány kontakty s osobami, které pozitivně reagovaly na dopis ÚKVC, a nepodařilo se zajistit dostatečné množství propagačních a metodických materiálů. Tato situace byla zapříčiněna nedořešením kádrového a materiálního zajištění Střediska pro zábavnou hudbu a společenskou zábavu ÚKVC. O vzniklé situaci byl dne 9. 12. 1987 informován ministr kultury s. Milan Klusák, který přislíbil řešení těchto nedostatků.

Z analýzy současné operativní situace a jejího předpokládaného vývoje vyplývá nutnost orientovat přijímaná opatření dvěma směry:

1) Rozložit tzv. výbor zrušené JS, bez jehož aktivity a koordinační práce není další činnost Jazzové sekce reálná. Souběžně s tím zintenzivnit vlivové působení na bývalou členskou základnu a její postupné zapojení do stávajících kulturních struktur.

2) V kompetenci MK ČSR dořešit kádrovou strukturu Střediska pro zábavnou hudbu a společenskou zábavu ÚKVC včetně materiálního zabezpečení.

II.

Ke splnění stanovených cílů provést následující opatření:

1) Na úseku agenturní činnosti:

a) Rozšířit agenturní síť, orientovanou především na hlavní organizátory v Praze a aktivisty v krajích. K tomu využít zasílaných přihlášek do připravované organizace Unijazz k podstavě vytypované stávající agentury a získání nových TS.

b) Využitím vlivové agentury v krajích a okresech působit na bývalou členskou základnu s cílem zamezit její zneužívání k podpisovým akcím a napomáhat zapojení do činnosti existujících kulturních a společenských organizací.

c) Signalizovat připravované rozšiřování nátlakových textů, zjišťovat umístění rozmnožovací techniky, místa distribuce a přijímat opatření k zajištění těchto materiálů.

d) Zajistit agenturní obsazení K. Srpa po jeho návratu z výkonu trestu odnětí svobody dne 1. 1. 1988.

e) Před propuštěním Karla Srpa z výkonu trestu přijmout opatření k jeho přemístění do jiného NVÚ s cílem znemožnit plánované provokační akce.

2) Na úseku operativní činnosti:

a) Připravit individuálně diferencovaná opatření k jednotlivým členům výboru zrušené JS k vytvoření rozporů a vzájemné nedůvěry.

b) V souvislosti s podpisovou akcí, zorganizovanou Ivanem Jirousem:

- konzultovat obsah dopisu na správě vyšetřování StB z hlediska možného trestního postihu Jirouse;
- s Jirousem provést výslech k zadokumentování autorství pamfletu;
- podle možností ustanovit signatáře dopisu s přihlédnutím k vytypovaným profesím; s těmito osobami provést výslechy s cílem typování agentury a získání dokumentace pro další opatření u zaměstnavatelů.

c) K narušení vazeb mezi bývalou členskou základnou a výborem připravit podpisové akce mezi členy a příznivci JS k podpoře práce MK ČSR a odsouzení provokační činnosti Tomáše Křivánka a spol. K uskutečnění tohoto zámeru jsou vytvářeny podmínky ve Východočeském kraji využitím TS HONZA, u kterého se předpokládá ukončení spolupráce, v Severočeském kraji využitím TS ČENDA a v Západoslovenském kraji za přísného utajení zájmu SNB. Navrhované texty dopisů viz příloha č. 1 a 2 [tohoto materiálu].

3) Na úseku operativní techniky

a) prostřednictvím ZTÚ NÁKUP [prověrka korespondence – pozn. aut.] zabraňovat rozesílání materiálů bývalé členské základně;

b) využitím ZTÚ PŘESTAVBA [telefonní odposlech – pozn. autora] a VYŠEHRAD [telefonní odposlech – pozn. aut.] signalizovat připravované nátlakové akce a přijímat příslušná opatření k jejich zamezení.

4) Součinnostní opatření

a) v měsíci lednu 1988 uskutečnit v Praze celostátní poradu na úrovni náčelníků oddělení 2. odborů S-StB v krajích a XII. S-SNB k ujednání dalšího postupu;

b) v potřebném rozsahu předávat poznatky MK ČSR ke zvýšení účinnosti jimi přijímaných opatření.

Příloha č. 1 [tohoto materiálu]:**Návrh protestního dopisu pro Východočeský a Severočeský kraj**

Pánové Křivánku, Kouřile, Exnere, Huňáte, Skalníku,

obrátili jste se na členy a příznivce Jazzové sekce dopisem, ve kterém se snažíte oživovat minulost a ospravedlňovat ty, kteří svým nezodpovědným postupem dovedli Jazzovou sekci ke zrušení. Je zarážející Vaše snaha nastolovat členské základně Vaše problémy, které nemají nic společného se skutečným zájmem o jazzovou hudbu. O hudbu Vám totiž vůbec nejde. Snažíte se jen vytvořit jakoukoli organizaci, v níž byste hráli vedoucí roli, a členská základna by se stala pouze argumentem pro Vaši údajnou nepostradatelnost. Jak jinak si potom vysvětlit Váš požadavek, abychom zasílali přihlášky do zahraničí, odkud můžete něco očekávat pouze Vy, nikoliv řadoví členové.

Nesmíte si myslet, že Vaše subjektivní názory sdílí všichni mladí lidé. Z tohoto pohledu se nám zdají návrhy Ústavu pro kulturně výchovnou činnost jako přijatelné pro skutečné zájemce o jazzovou hudbu. Jsme přesvědčeni, že tyto názory sdílí i řada dalších členů a příznivců Jazzové sekce.

Příloha č. 2 [tohoto materiálu]:**Návrh protestního dopisu pro Západoslovenský kraj**

Ústav pro kulturní a výchovnou činnost
ul. Blanická 4
Praha 2

Vážení přátelé,

jako bývalí členové Jazzové sekce jsme obdrželi dopis Tomáše Křivánka, Čestmíra Huňáta a Vladimíra Kouřila, ve kterém nás informují o svých pokusech obnovit činnost JS v organizaci Unijazz.

Máme velký zájem o hudbu, ať již s jakýmkoliv přívlastkem, ale s takovým postupem nemůžeme souhlasit. V počátečním období své existence poskytovala JS svým členům a příznivcům informace o hudbě, které jinou cestou nebyly dostupné. Do vedení organizace se však dostali lidé, pro které tak vznikla možnost uplatnit své vlastní zájmy, zvyšovat svou popularitu a zabývat se činností, která s hudbou nemá nic společného. Chceme mít hudbu jako takovou, a ne jako prostředek politikaření a obchodního zisku. Nevidíme důvody, proč by se měla vytvářet falešná gloriola kolem Karla Srpa a několika dalších, kteří si na našich zájmech budují vlastní ambice. S takovým intrikařením nemůžeme souhlasit.

Zaujala nás nabídka Ústavu pro kulturně výchovnou činnost, která ukazuje možnou cestu při uspokojování našich hudebních zájmů. Pokud budou splněny všechny předpokládané záměry, může vzniknout ze Střediska zábavné hudby a společenské zábavy životaschopná organizace umožňující mladým lidem plné využití. Těšíme se na další spolupráci.

(AMV, X. S-SNB, čj. VN-0016/36/03-87 ze dne 9. 12. 1987)

Informace ze září 1987 o realizaci záměru působit na členskou základnu prostřednictvím ÚKVČ

V souladu se záměrem eliminovat bývalou členskou základnu zrušené Jazzové sekce od bývalého vedení byl po předběžné dohodě v srpnu 1987 zaslán Ústavem pro kulturně výchovnou činnost (ÚKVČ) MK ČSR 4370 bývalým členům Jazzové sekce dopis obsahující mimo vysvětlení některých aspektů zrušení Jazzové sekce také nabídku ke spolupráci v oblasti rockové hudby. Do současné doby reagovalo na tento dopis více než 300 osob. Převážná většina odesílatelů vítá iniciativu ÚKVČ a nabízí aktivní spolupráci. Přibližně deset procent odpovědí je negativních, kdy aktivitu ÚKVČ hodnotí jako provokaci a útok proti Jazzové sekci. Analýza dosud došlých dopisů potvrdila náš předpoklad, že členská základna zrušené Jazzové sekce se skládá v převážné většině ze zájemců o rockovou a jazzovou hudbu a jednotlivým členům je v podstatě lhostejné, kdo jim bude poskytovat materiály a podklady v dané oblasti. O nepřátelském jednání bývalého vedení JS a porušování směrnic o hospodářské činnosti společenské organizace nebyli v naprosté většině informováni.

Dne 9. 9. 1987 se uskutečnilo jednání náměstka ministra kultury s. Josefa Švagery s ředitelem ÚKVČ s. Josefem Trnkou, v průběhu kterého byl po dohodě s námi stanoven další postup při ovlivňování členské základny zrušené JS a jejího zapojení v rámci stávajících kulturních struktur.

Přijaty byly následující závěry:

- Do 30. 9. 1987 zaslat všem členům JS, kteří pozitivně reagovali na výzvu ÚKVČ, dopis, ve kterém budou konkretizovány další záměry ÚKVČ. Přílohou dopisu bude první číslo časopisu Akcent, vydávaného ÚKVČ a Českou jazzovou společností, a dále brožura Profily Rockfestu.
- Vytypovaným 10–15 osobám, u nichž je předpoklad využití jako organizátorů další činnosti budou zaslány osobní dopisy s výzvou ke spolupráci. Výběr bude prováděn tak, aby prvořadě byla pokryta ta místa v ČSSR, kde měla JS silné pozice. V předstihu bude provedena проверка těchto osob.

- Do konce roku 1987 vytvořit přípravný výbor, který by se prezentoval již na oborové konferenci k rockové hudbě, která bude uspořádána začátkem roku 1988.
- Z organizačního hlediska využít již osvědčené formy Kruhů přátel hudby a tím se vyhnout nutnosti založit novou organizaci.
- K posílení autority nového funkcionářského aktivu využívat také vytypovaných členů bývalé Sekce mladé hudby.
- K vytvoření materiálních podmínek zajistit cestou ÚKVČ vydávání videokazet pro Kluby a rozšíření produkce rockové hudby na gramofonových deskách vydavatelství Panton včetně vydávání publikací s danou tematikou.
- V souvislosti se snahami bývalého vedení zrušené Jazzové sekce obnovit činnost této organizace, pokračovat z taktických důvodů v jednání na úrovni ÚKVČ do doby, než bude vytvořena naše silnější pozice mezi bývalou členskou základnou JS.

K posílení těchto záměrů bude zpracována informace o přijímaných opatřeních pro 2. odbory S-StB v krajích s cílem zapojení agenturní sítě do vytvářené struktury k dalšímu vlivovému působení a zajištění kontroly.

(AMV, X. S-FMV, čj. VN-0016/30/03-87)

Příloha 25: Zápis z celostátní porady náčelníků oddělení 2. odborů S-StB k akci Jazzová sekce (leden 1988)

Dne 19. 1. 1988 se uskutečnila na 2. odboru X. S-SNB celostátní porada náčelníků oddělení 2. odborů S-StB k akci Jazzová sekce. Poradu řídil VSRS mjr. JUDr. Milan Souček. Zhodnocení operativní situace v akci Jazzová sekce a zaměření opatření k zamezení další činnosti JS přednesl zást. náč. 2. odboru X. S-SNB mjr. Vach František. Cílem porady bylo seznámit přítomné s činností Jazzové sekce, vytvořit podmínky pro koordinaci prováděných opatření.

Na úseku agenturní sítě orientovat tyto prostředky k pronikání do připravované organizace Unijazz.

Využít vlivovou agenturu v krajích a okresech k působení na bývalou členskou základnu s cílem zamezit její zneužívání k podpisovým akcím.

S předstihem signalizovat přípravu a rozšiřování nátlakových textů, zjišťovat umístění rozmnožovací techniky apod.

Narušovat vzájemné propojení a koordinaci nepřátelské činnosti s Chartou, VONS apod.

Na úseku operativní techniky zamezovat rozesílání materiálů bývalé členské základně JS včetně písemností od členů bývalému výboru JS. S předstihem signalizovat připravované nátlakové akce.

Na úseku spolupráce s kulturními a společenskými organizacemi působit na bývalou členskou základnu v krajích a okresech s cílem zapojit se do činnosti oficiálních kulturních organizací. Znemožňovat, aby aktivisté JS zneužívali koncerty populární hudby, výstavy a dalších kulturních akcí k propagaci činnosti JS a získávání zejména mládeže pro nátlakové akce.

Dále bylo s oper. prac. S-StB Hradec Králové, S-StB Bratislava a S-StB Ústí nad Labem projednáno opatření směřující k narušení vazeb mezi bývalou členskou základnou a výborem JS k podpoře práce MK ČSR a odsouzení provokační činnosti Karla Srpa, Tomáše Křivánka a dalších.

V diskusi byly zodpovězeny dotazy na činnost Mezinárodní jazzové federace v Londýně v návaznosti na činnost JS. Dále byli přítomní seznámeni s činností edice Bokem.

Na závěr porady každý zástupce S-StB převzal proti podpisu pokyn „Opatření k zamezení další činnosti zrušené Jazzové sekce“.

Zápis provedl: mjr. Doležal⁸³

Ved. st. ref. specialista: mjr. JUDr. Souček Milan

(AMV, X. S-SNB, 2. odbor, čj. VN/007/2/03-88)

Akce MIROSLAV

Spis PO pod heslem MIROSLAV, ev. č. 35005, na Čestmíra Huňáta byl založen 14. 1. 1988 se zdůvodněním: „Jmenovaný se stýká s osobou Karel Srp, objekt akce DUB, č. sv. 34961. Vzhledem ke zjištěným poznatkům o stycích na zájmovou osobu bude prováděno prověřování jmenovaného.“ (2. odb. 1. odd. X. S-SNB, Praha, mjr. Doležal) – k podepsání spolupráce nedošlo, StB o to ani neusilovala.

„Ing. Huňát spolu s ostatními členy výboru zrušené JS nadále pokračuje v činnosti s cílem dosáhnout rehabilitace odsouzených a získat povolení k vytvoření nové zájmové organizace Unijazz. [...] Je prověřován, [...] byl s ním dne 9. 3. 1988 navázán konspirativní styk. Do současné doby byly uskutečněny [...] tři schůzky, při kterých předával informace o svých stycích s pracovníky ZÚ USA, Velké Británie a Holandska. Vyhýbavě odpovídal na otázky týkající se činnosti výboru zrušené Jazzové sekce. Při schůzkách nebyl na ing. Huňáta činěn žádný nátlak a nebyl ani úkolován ke konkrétním osobám. [...]

⁸³ Mjr. Břetislav Doležal (1935), od 1. 2. 1957 S-MV Jáchymov, 1. 11. 1985 X. S-SNB, 1. 9. 1988 II. S-SNB, 1. 8. 1989 KS SNB Plzeň, 31. 8. 1990 uvolněn ze služ. poměru.

Na schůzce, která se konala 20. 4. 1988, odmítl hovořit o jakýchkoliv skutečnostech týkajících se jeho činnosti a styků. Uvedl pouze, že Karel Srp [...] zakázal jakékoliv styky s pracovníky ZÚ kapitalistických států členům výboru, vymínil si, že tato setkání bude uskutečňovat pouze on. Následně byl agenturně operativními prostředky získán poznatek, že ing. Huňát upozornil pracovníky ZÚ Velké Británie na své styky s orgány StB. Po této informaci ztratil důvěru Karla Srpa a ostatních členů výboru JS.“

(AMV, Stanovisko ke stykům s ing. Čestmírem Huňátem, 14. 6. 1988, 2. odb. 1. odd. X. S-SNB Praha, mjr. Doležal.)

Spis PO č. 35005 MIROSLAV uložen 14. 7. 1989: „Vzhledem k tomu, že došlo k ukončení zájmové činnosti a zcela přerušení osobních styků na objekta akce DUB, další soustředování poznatků bylo ukončeno.“

(AMV, 2. odb. 1. odd. X. S-SNB, Praha, mjr. Doležal)

Akce RENÉ

Jiří Exner – svazek PO r. č. 35003, kr. jméno RENÉ, založen 14. 1. 1988 s odůvodněním: „Jmenovaný je členem výboru zrušené Jazzové sekce. Na úseku kultury vyvíjí společně činnost s osobou Karel Srp, objekt akce DUB, č. sv. 34961.“ (Návrh na založení spisu, 2. odb. 1. odd. S-StB Praha, mjr. Doležal)

Snaha Jiřího Exnera obnovit činnost JS v podstatě na stejném základě, avšak pod jiným názvem (Unijazz) naplňovala strategii StB vnést rozpory mezi přední aktivisty JS. Podle agenturních záznamů StB registrovala protichůdné názory na pokračování činnosti JS, zejména rozpory mezi K. Srpem a členy přípravného výboru Unijazz. K. Srp se cítí být odstaven, doposud povětšinou jednotná členská základna se rozděluje. Členové JS „se vzájemně podezírají ze spolupráce s StB. Činnost bývalého výboru je roztříštěná, nekoncepční a K. Srpovi se nepodařilo sjednotit postup ve vztahu k členské základně. [...] Veškeré poznatky budou využity k rozpracování akce DUB (č. sv. 34961) – pokračovat v aktivních opatřeních s cílem neustále prohlubovat rozpory mezi členy výboru JS.“

(AMV, AZ č. 12/88, 20. 6. 1988, sv. č. 31897, kr. jm. TESÁK, 2. odb. 1. odd. S-StB Praha, mjr. Doležal)

„Cílem jednání Karla Srpa je zveřejnit diskreditační článek o činnosti organizace Unijazz a vytvořit si podmínky k povolení činnosti nezávislé kulturní organizace. [...] Pramen je úkolován udržovat styky s Karlem Srpem a vytvářet podmínky k dalšímu prohlubování rozporů mezi jmenovanými. [...] Za využití

TS ČENDA [12. 3. 1981 KTS, na A převeden 30. 6. 1981, OS StB Děčín] bude provedena prověrka poznatku s cílem prohloubit rozpory mezi Exnerem a Srpem.“

(AMV, AZ č. 14/88, 16. 8. 1988, sv. č. 10355, kr. jm. TESÁK, 2. odb. 1. odd. S-StB Praha, mjr. Doležal)

Svazek č. 35003, kr. název RENÉ, uložen do archivu 14. 7. 1989 s odůvodněním: „Vzhledem k tomu, že došlo k ukončení zájmové činnosti a zcela přerušení osobních styků na objekta akce DUB, další soustředování poznatků bylo ukončeno.“

(AMV, 2. odb. 1. odd. S-StB Praha, mjr. Doležal)

Akce SLÁVEK

Spis PO ev. č. 35004 zaveden na Tomáše Křivánka 14. 1. 1988 pod heslem SLÁVEK se stejným zdůvodněním jako v předchozích případech (2. odb. 1. odd. X. S-SNB, Praha, mjr. Doležal).

Agenturní zpráva o setkání J. Průši a T. Křivánka: „Bylo hovořeno o současné situaci v JS. Dle Průši je nutné se zásadně distancovat od Unijazzu, s čímž souhlasí i předseda výboru K. Srp. Nyní je třeba dle Průši usilovat o registraci JS na NV Praha 4. Průša nechce být členem výboru, ale nadále bude JS zastupovat po právní stránce.“

(AZ bez čj., ze dne 15. 2. 1988, č. sv. 40300, kr. jm. ADVOKÁT, 2a odb. 3. odd. S-StB Praha, npor. Jindra)

T. Křivánek se po návratu K. Srpa z výkonu trestu neshodl s ostatními na způsobu dalšího pokračování JS. Stal se zastáncem strategie jednat se státními orgány a prosazovat i za cenu určitých ústupků Unijazz.

Návrh na uložení spisu byl podán 11. 7. 1989: „Vzhledem [k tomu], že došlo k ukončení zájmové činnosti a zcela přerušení osobních styků na objekta akce DUB, další soustředování poznatků bylo ukončeno.“

(AMV, X. S-SNB, Praha, mjr. Doležal)

Akce PROJEKTANT

Spis PO ev. č. 34928 založen na Vladimíra Kouřila 27. 12. 1987 pod heslem PROJEKTANT, převeden 19. 1. 1988 z 1. odb. X. S-SNB na 2. odb. do agendy mjr. Doležala, pod jehož vedení spadala akce DUB. V. Kouřil zastává

stejnou strategii zachování kontinuity JS shodně s K. Srpem, avšak na rozdíl od něho je ochoten zároveň akceptovat existenci Unijazzu.

Návrh na uložení spisu byl podán 11. 7. 1989: „Vzhledem [k tomu], že došlo k ukončení zájmové činnosti a zcela přerušení osobních styků na objektu akce DUB, další soustřeďování poznatků bylo ukončeno.“

(AMV, X. S-SNB, Praha, mjr. Doležal)

Příloha 26: Agenturní zprávy o rozporech ve vedení Jazzové sekce

X. správa StB, 1. odd., 2. odb.

mjr. Doležal

č. sv. 31892, kr. jm. TESÁK

V Praze dne 20. 6. 1988

Záznam číslo 12/88

Karel Srp, předseda zrušené JS – prohloubení rozporů mezi členy JS – zpráva

1) Dne 3. 6. 1988 Karel Srp, předseda zrušené Jazzové sekce (JS), navštívil pramen v zaměstnání. Při rozhovoru sdělil, že prostřednictvím Ladislava Štáidla chce ovlivnit rozhodování na oddělení kultury ÚV KSČ ve prospěch souhlasu k činnosti JS. Svoje návrhy [...] nebude dočasně předkládat na Ministerstvo kultury ČSR, neboť považuje současnou situaci za nevyjasněnou jen do té doby, než nastanou kádrové změny, prováděné v souladu s přestavbou. Při rozhovoru o ing. Čestmíru Huňátovi Karel Srp uvedl, že považuje jeho postup za nerozumný, chápe ho jako pokus „vyskočit z rozjetého vlaku“. Ing. Huňát uvažuje ukončit svoji činnost jako člen JS. Podle názoru K. Srpa vhodnějším typem pro spolupráci s StB než ing. Huňát je Jiří Exner, člen JS. Jmenovaný v nedávné době počal spolupracovat s předsedou České jazzové společnosti Antonínem Matznerem. Dále se u něho projevují charakterové vlastnosti touha po moci a rozhodování.

Činnost aktivistů Jazzové sekce hodnotí Karel Srp jako živelnou. Vzniklo v posledním období mnoho různých skupinek bez jakékoliv koncepce. Největší nespokojenost vznesl na člena JS Ivo Zázvorku, který soustavně vystupuje jménem Jazzové sekce, sděluje svoje subjektivní názory, které vydává za názory Karla Srpa nebo stanoviska výboru JS. Z tohoto jeho jednání vznikla řada dezinformací. Ivo Zázvorka byl K. Srpem několikrát na nesprávný postup upozorněn, ale toto nebere na vědomí.

2) Zpráva signalizuje prohloubení rozporů mezi členy JS, kteří se vzájemně podezřívají ze spolupráce s StB. Činnost bývalého výboru JS je roztržštěná, nekoncepční a K. Srpovi se nepodařilo sjednotit postup ve vztahu k členské základně.

3) 0

4) Získané poznatky budou využity k rozpracování akce DUB – pokračovat v aktivních opatřeních s cílem neustále prohlubovat rozpory mezi členy výboru JS.

5) Karel Srp, nar. 18. 1. 1937, zájm. osoba X-2-1, akce DUB;
ing. Čestmír Huňát, nar. 31. 10. 1950, zájm. osoba X-2-1, akce MIROSLAV;
Jiří Exner, 25. 9. 1954, zájm. osoba X-2-1, akce RENÉ;
Ivo Zázvorka, nar. 15. 10. 1960, člen JS;
Ladislav Štaidl – data nezjištěna.

6) Poznatek předal pramen, který má důvěru prostředí.

Operativní pracovník: Ved. st. ref. specialista mjr. Doležal, mjr. JUDr. Souček Milan

II. S-SNB, 2. odb., 1. odd.

mjr. Doležal

č. sv. 10391, kr. jméno TESÁK

V Praze dne 16. 8. 1988

Záznam číslo 14/88

Karel Srp, příprava zveřejnění diskreditujícího článku o činnosti organizace Unijazz – poznatek

1) Karel Srp, bývalý předseda Jazzové sekce, navštívil pramena na pracovišti, kde mu sdělil, že shromažďuje informace o činnosti organizace Unijazz (pozn. – Unijazz není povolen CSÚ MV ČSR), která je v současné době řízena RNDr. Jiřím Exnerem. Cílem jednání Karla Srpa je zveřejnit diskreditační článek o činnosti organizace Unijazz a vytvořit si podmínky k povolení činnosti nezávislé kulturní organizace.

2) Poznatek ukazuje na prohlubování rozporů mezi Karlem Srpem a Jiřím Exnerem.

3) 0

4) Pramen je úkolován udržovat styky s Karlem Srpem a vytvářet podmínky k dalšímu prohlubování rozporů mezi jmenovanými.

Za využití TS ČENDA bude provedena проверка poznatku s cílem prohloubit rozpory mezi Exnerem a Srpem [sv. KTS, zal. 12. 3. 1981, r. č. 21158, kr. jm. ČENDA, J. Š. 1931, 30. 6. 1981 převeden na A, O-StB Děčín].

5) Karel Srp, nar. 18. 1. 1937, zájm. osoba X-2-1, akce DUB;

Jiří Exner, 25. 9. 1954, zájm. osoba X-2-1, akce RENÉ.

6) Poznatek předal prověřený pramen.

Operativní pracovník: ved. st. ref. specialista mjr. Doležal, mjr. JUDr. Souček Milan

(Archiv MV)

Seznam zkratek

- A – agent
 A – archiv
 a. č. – archivní číslo
 a. j. – archivní jednotka
 AAO – archiv agenturních a operativních svazků
 ad. – a další
 aj. – a jiné
 AMV – archiv Ministerstva vnitra
 AOK – agenturně operativní kombinace
 AOP – agenturně operativní prostředek
 apod. – a podobně
 arch. – archivní
 atd. – a tak dále
 aut. – autor
 AV – Akademie věd
 AVV – americké velvyslanectví
 AZ – agenturní zpráva
 BBC – British Broadcasting Corporation (Britská rozhlasová společnost)
 BND – Bundesnachrichtendienst (Spolková zpravodajská služba)
 cca – circa
 CIA – Central Intelligence Agency (Ústřední zpravodajská služba)
 CMBF – Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta
 CO – Civilní obrana
 CSc. – kandidát věd
 CSÚ – civilně správní úsek
 č. – číslo
 čj. – číslo jednací
 čl. – článek
 ČR – Česká republika
 čs. – československý
 ČSM – Československý svaz mládeže
 ČSR – Česká socialistická republika
 ČSSP – Československá státní spořitelna
 ČSSR – Československá socialistická republika
 ČSSS – československý státní statek
 ČTK – Československá tisková kancelář
 ČZ – činná záloha
 D – důvěrník
 DK – devizová kontrola
 Dr., dr. – doktor
 EKF – Evropské kulturní fórum
 f. – fond
 FBI – Federal Bureau of Investigation (Federální úřad pro vyšetřování)
 FMV – Federální ministerstvo vnitra
 FMZO – Federální ministerstvo zahraničního obchodu
 FMZV – Federální ministerstvo zahraničních věcí
 FSZS – federální správa zpravodajských služeb
 GE – grafická expertiza
 gen. – generál
 GP – Generální prokuratura
 GŠ – generální štáb
 hl. m. – hlavní město
 hod. – hodina
 HS – hlavní správa
 HSTD – hlavní správa tiskového dohledu
 HTÚP – Hospodářsko-technická úprava půdy
 CH-77 – Charta 77
 CHPK – chemická prověrka korespondence
 ing. – inženýr
 inv. č. – inventární číslo
 inv. j. – inventární jednotka
 IS – Intelligence Service (Zpravodajská služba)
 JNV – jednotný národní výbor
 JS – Jazzová sekce
 JUDr. – doktor obojího práva
 JZD – jednotné zemědělské družstvo
 kap. – kapitán
 kart. – karton
 KB – konspirační byt
 Kčs – koruna československá
 KGB – Komitét gosudarstvennoj bezopasnosti (Výbor státní bezpečnosti)
 KNV – krajský národní výbor
 KOP – krycí občanský průkaz
 KP – krycí průkaz
 kpt. – kapitán
 kr. – krabice
 kr. jm. – krycí jméno
 KS – kapitalistický stát
 KSČ – Komunistická strana Československa
 KSS – Komunistická strana Slovenska
 KSZ – krajské státní zastupitelství

KTS – kandidát tajné spolupráce
KV – krajský výbor
LUT – Lidová umělecká tvořivost
MěV – městský výbor
MF – Ministerstvo financí
mjr. – major
MK – Ministerstvo kultury
MO – místní oddělení
MNB – Ministerstvo národní bezpečnosti
MNO – Ministerstvo národní obrany
MNV – místní národní výbor
MON – Mezinárodní organizace novinářů
MS – Ministerstvo spravedlnosti
MUDr. – doktor veškerého lékařství
MV – Ministerstvo vnitra
MZV – Ministerstvo zahraničních věcí
n. p. – národní podnik
náč. – náčelník
např. – například
nar. – narozen
NB – Národní bezpečnost
NDR – Německá demokratická republika
NMV – nařízení ministra vnitra
npor. – nadporučík
nprap. – nadpraporčík
NSR – Německá spolková republika
nstržm. – nadstrážmistr
obž. – obžalovaný
odb. – odbor
odb. – odborný
odd. – oddělení
odst. – odstavec
ONV – obvodní (okresní) národní výbor
OO – obvodní oddělení
OS – obvodní správa
OS – obvodní soud
OSK – okresní správní komise
OSN – Organizace spojených národů
O-StB – oddělení Státní bezpečnosti
OV – okresní velitelství
OV – okresní výbor
OZ – Obranné zpravodajství
p. – pan
PhDr. – doktor filosofie
PJD – Pražské jazzové dny
PK – prověrka korespondence
plk. – plukovník
PLR – Polská lidová republika
PO – Požární ochrana
PO – prověřovaná osoba

por. – poručík
pozn. – poznámka
PP – pražská pobočka
pplk. – podplukovník
ppor. – podporučík
prap. – praporčík
prof. – profesor
PS – Pohraniční stráž
PÚV – plénum ústředního výboru
PVOS – protivzdušná obrana státu
PZO – podnik zahraničního obchodu
R – rezidentura
r. – rok
r. č. – registrační číslo
RAF – Royal Air Force (Královské letectvo)
resp. – respektive
RMV – rozkaz ministra vnitra
RNDr. – doktor přírodních věd
ROH – Revoluční odborové hnutí
ROS – Rada obrany státu
RSDr. – doktor sociálně politických věd
ŘO – řídicí orgán
S – správa
s. – soudruh
s. – strana
Sb. – Sbírka zákonů
SČK. – Středočeský kraj
SČSP – Svaz československo-sovětského přátelství
serž. – seržant
SH – Svaz hudebníků
sig. sv. – signální svazek
sign. – signatura
SKD-PIT – Sdružení katolického duchovenstva – Pacem in terris
sl. – složka
SM – styková místnost
SMH – Sekce mladé hudby
S-MV – správa Ministerstva vnitra
SNB – Sbor národní bezpečnosti
SSDS – správa služeb diplomatického sboru
SSM – Socialistický svaz mládeže
S-SNB – správa Sboru národní bezpečnosti
ti
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
S-StB – správa Státní bezpečnosti
StB – Státní bezpečnost
str. – strana

stržm. – strážmistr
 STS – strojní a traktorová stanice
 SÚA – Státní ústřední archiv
 SÚC – Státní úřad pro věci církevní
 SV – správa vyšetřování
 sv. – svazek
 SZTŠ – Střední zemědělská technická škola
 t. č. – toho času
 t. r. – toho roku
 TD – tiskový dohled
 tr. zák. – trestní zákon
 TRMV – tajný rozkaz ministra vnitra
 TS – tajný spolupracovník
 tzn. – to znamená
 tzv. – takzvaný, takzvaně
 ÚDV – Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
 UK – Univerzita Karlova
 ÚKVČ – Ústav pro kulturně výchovnou činnost
 ÚNV – ústřední národní výbor
 ÚPS – Ústřední publikační správa
 ÚRK – ústřední revizní komise
 US – utajovaná skutečnost
 ÚSGK – Ústřední správa geodesie a kartografie

USA – United States of America (Spojené státy americké)
 ÚV – ústřední výbor
 ÚZSI – Úřad pro zahraniční styky a informace
 VB – Veřejná bezpečnost
 VBŽ – Veřejná bezpečnost na železnici
 VKR – vojenská kontrarozvědka
 VKS(b) – Všesvazová komunistická strana bolševiků
 VLK – Výbor lidové kontroly
 VONS – Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
 VŠ – vysoká škola
 VÚ – výzkumný ústav
 VUML – Večerní univerzita marxismu-leninismu
 zák. – zákon
 ZO – základní organizace
 ZOB – zemský odbor Bezpečnosti
 ZOS – zpravodajská obranná síť
 ZOSA – zpravodajská obranná síť agenturní
 ZOSP – zpravodajská obranná síť pošt
 zn. – značka
 ZTÚ – zpravodajskotechnický úkon
 ZÚ – zastupitelský úřad

Jmenný rejstřík

A

Adamec, 179
 Aleš, Václav, 180
 Alexander, Charles, 248, 266
 Aliso, Smale, 269
 Andriessen, F., 211
 August, F., 196

B

Babinský, Stanislav, 239
 Bacílek, Karol, 7, 150, 179
 Balcárek, Stanislav, 224
 Ballé, J., 106, 107
 Bant, Ken, 307, 308
 Barák, Rudolf, 8, 12, 31, 168, 180, 196
 Bareš, Jaroslav, 228, 258, 262
 Bárta, Milan, 5, 339, 342, 345
 Barták, Josef, 81
 Bartík, Josef, 92, 93
 Bartošek, Karel, 196
 Bartuška, Václav, 170
 Battěk, Rudolf, 261, 263
 Bednář, Emanuel, 68
 Bednář, Jan, 256
 Bedrna, 263, 265, 266
 Bellini, G., 229
 Beňadik, Ladislav, 242, 243, 293
 Benda, Václav, 308
 Beneš, 263, 265, 266
 Beneš, Edvard, 9, 10, 22, 43
 Beran, 104, 119
 Beránek, 66
 Beránek, K., 295, 297
 Berija, Lavrentij, 37
 Bešta, Josef, 231
 Beznoska, 280, 281
 Bilak, Vasil, 42, 43
 Bílek, František, 48
 Blow, David, 307
 Bobčík, Radoslav, 215
 Bodlák, 66, 67, 68
 Boháč, Miroslav, 218

Bohatec, Jiří, 226
 Böhm, Čestmír, 59, 60, 62, 64, 65
 Bokr, Jan, 78, 106, 135
 Borek, Jiří, 223
 Brecht, Bertolt, 29
 Bringer, Karl, 307, 308
 Brown, John, 240, 245, 292, 293
 Brunclík, Zdeněk, 216
 Brynych, 223
 Budín, Stanislav, 6
 Bulgakov, Michail Afanasjevič, 27
 Burian, Vlasta, 23
 Bytčánek, Jiří, 292

C

Carda, Bohumil, 262
 Cibulka, Petr, 240
 Cidlinová, Eva, 264
 Cihlár, Miroslav, 227
 Cinoldr, František, 227
 Císař, Čestmír, 49
 Clementis, Vlado, 76
 Cysařová, Jarmila, 37

Č

Čapek, Karel, 45
 Čechovský, Jaroslav, 219
 Čepička, Alexej, 11, 196
 Čermák, Karel, 225
 Černík, Oldřich, 49
 Černík, Zdeněk, 260, 305
 Černý, Karel, 227
 Červená, Soňa, 43
 Čerovský, Zbyněk, 314, 316
 Čihák, 104
 Čuřík, Miloš, 287, 288

D

David, Jaroslav, 170
 David, Saša, 16
 David, Václav, 196
 Diehl, Jackson, 307, 308

Dienstbier, Jiří, 261, 308
Dienstbier, Ondřej, 307
Dietl, Jaroslav, 33, 43
Dolák, 280
Dolanský, Jaromír, 113
Doležal, Břetislav, 274, 322–327
Dolista, Josef, 60–69, 339, 342, 345
Donát, 269
Dont, Store, 269
Dorůžka, Lubomír, 266
Doucha, Jan, 266
Drda, Miloš, 259, 260
Drda, Vladimír, 269, 304
Drda, Vlastimil, 259, 260, 306
Dreiseitl, 92
Dubček, Alexander, 49
Duchač, Václav, 246, 247
Duray, 308
Žuriš, Júlíus, 147, 148, 151, 158, 176, 188
Dvořák, Josef, 228
Dvořák, Milan, 235, 237, 282
Dynda, Josef, 215

E

Engels, Bedřich, 43
Erban, Václav, 222
Exner, Jiří, 261, 272–274, 308–
310, 312, 314–316, 319, 323–327

F

Feřt, Jiří, 218
Fiala, Rudolf, 65, 66
Florian, Ladislav, 223
Folcová, Danuše, 224
Forman, Miloš, 48
Franc, Miloslav, 95
Frank, Josef, 152, 153, 154
Frankland, Mark, 269
Frantál, Jiří, 216
Frindl, Miloslav, 61
Frolík, Jan, 74, 106, 107, 117, 223
Fronc, Jaroslav, 228
Fryš, Jiří, 220

G

Gabrielová, J., 281

Gavenda, Zdeněk, 224
Glenny, Valentin Michael, 268, 269, 307
Görner, Zbyněk, 221
Gott, Karel, 16
Gottwald, Klement, 6, 10, 23, 43, 149, 176
Gröfová, Barbora, 121
Gross, Jiří, 220
Gruntorád, Jiří, 263, 269
Gula, M., 215
Gutenberg, Jan, 5

H

Hájek, 280, 308
Hájek, B., 263, 265
Hájek, Jaroslav, 68
Hájek, Jiří, 308
Hála, František, 93
Haluška, Josef, 221
Havaši, Ondřej, 223
Havel,
Václav, 240, 263, 265, 269, 307, 308, 316
Havelka, 191, 275
Havlíček, Václav, 223
Havlik, Emanuel, 221
Havlín, J., 295
Hejda, František, 220
Hejdánek, Ladislav, 261, 308
Hejna, Jiří, 16
Hejzlar, Zdeněk, 77
Hendrich, Josef, 67
Hendrych, Jiří, 24
Henke, Svatopluk, 226
Hladík, Stanislav, 220
Hlasko, Marek, 25
Hlaváč, Miloš, 230
Hodný, Martin, 93
Hoffmann, Karel, 14
Holub, 66
Holub, Ota, 115
Hora, 95
Horáček, 280
Horák, Jiří, 206
Horák, Werner, 61
Horník, Miroslav, 89
Horová, Soňa, 60, 64
Hošek, Zdeněk, 221
Hotový, 266
Houska, Martin, 304
Houšková, 306

Hraba, J.,281
 Hradecký, Adolf,44
 Hradílek,308
 Hrzina, Stanislav,219
 Hudec, Ladislav,182
 Huml, Zdislav,222
 Huňát, Čestmír,257,259,260,262,264,
 267,269,272,273,303,305,306,308–
 310,312,314–316,319,322,323,325,326
 Husák, Gustáv,50

Ch

Chadima, Mikoláš,240,249,255,288
 Charuza, Vlastimil,230
 Choc, Miloslav,93
 Chruššov, Nikita Sergejevič,28,41
 Chytilová, Věra,33

I

Isačenko,7

J

Jablonický,308
 Jahn, George,307
 Jandejsek, Jaromír,228
 Janík, Pavel,119
 Janovský,280
 Jasný, Vojtěch,29
 Jedlický, Josef,270
 Jech, Karel,172,176
 Jelen, František,228
 Jelinek, Josef,222,280,284
 Jindra, Miloš,249,274
 Jindra, Pavel,219
 Jindřich, Emilián,223
 Jireš, Jaromil,34
 Jirous, Ivan,294,317,318
 Jiroušek, Karel,218
 Jiřík,119
 Jung, Josef,259
 Juvenal, Paola,269,307,308

K

Kadlec, Vladimír,227
 Kalous, Vladimír,218

Kantůrková, Eva,263,268
 Kartner,280
 Kaska, Radko,201,231
 Kašpar, Zdeněk,280,281,298,300
 Kavan, J.,211
 Keef, Denis,307,308
 Kiehl, William P.,240,292,293
 Kincl, František,206
 Klapková,266
 Klíma, Jaroslav,228
 Klusák, M.,258
 Klusák, Milan,257,258,273,295,296,
 304,310,317
 Kocour, Jiří,222
 Kohout, František,7,9,11
 Kohout, Jan,266,281,283,286,300
 Kolařík, Jaroslav,223
 Komanec,280
 Komorous, František,227
 Konvalinka, Milan,214
 Kopecký, Václav,6,15
 Kopřiva, Ladislav,104,165
 Kořínek, Zdeněk,229
 Kostecký, O.,123
 Košťál, Antonín,214
 Kotál, Jindřich,9,10
 Kotek, Stanislav,69,245,292,293
 Kouba,223
 Koucký, Vladimír,33
 Kouřil,
 Vladimír,235,237,238,241,248,252,255,
 256,258,259,263–265,267,269,270–
 274,276,280,303–306,309,314–316,
 319,324
 Kováč, Ján,239,240,255
 Kovačík, Josef,243
 Kovář, Jan,18
 Kovářik, Eduard,7,16,17,18,19,31
 Kozlík, Jan,265
 Králová,300
 Krasko, Ivan,40
 Kraus, Tomáš,241,280
 Kraus, Vít,270
 Krosnář, Josef,163,176
 Kroupa,119
 Kryl, Karel,59,60
 Křehla, Ladislav,10
 Křesťan, Miloš,225
 Křiklán, Josef,223

Křivánek,
Tomáš,241,259,260,262,264,267,269,2
72–274,306,308–310,312–319,322,324
Kubát, Jan,263
Kudrna, Josef,18
Kulač,104
Kulich, Jaroslav,266,280,283,301
Kunc, Ivan,89
Kunc, Miroslav,215
Kuneš, Eduard,220
Kupec,224
Kustoš, Leoš,221
Kusý,308
Kutlvašr, Karel,92
Kvak, Milan,108

L

Labský, Václav,221
Laška, Bohuslav,205,223
Laštovka, Jaroslav,227,228
Lebeda,281,300
Lenin, Vladimír Iljič,5,22,37,43,57
Levý, Jaroslav,283
Liehm, Antonín Jaroslav,33
Lindbergh, Charles,44
Liprt, Bohumil,222
Lis, Ladislav,77,308
Lisoň, Vladimír,264
Liška, Jan,270
Liška, Otakar,95
Litera,171,179
Lohynský, Otakar,223
Lokajíček,306
Loos,280,281
Lorenc, Alojz,206,207,210,224,242,259
Louda, Miroslav,215
Lukeš,77,106,111
Lukůvka,280
Lupáč, Miroslav,179,218

M

Maistre, Alice Le,247,293
Majer, Václav,148
Malenkov, Georgij Maksimilianovič,36
Malý, Václav,261,308
Marek, Josef,218
Maren,280,281

Marjinovová, V. M.,152,176
Marvanová, Anna,261,308
Marx, Karel,43
Maryško, Jaroslav,288,289,290,294
Masaryk, Tomáš Garrique,43,121
Mašek, Zdeněk,228
Matlock, Jack Foust,292,293
Matocha,104
Matzner, Antonín,325
Mezl, Oldřich,65
Mifka, Jaroslav,230
Michalkov, Sergej Vladimirovič,27
Míka,170
Miklas, Jaroslav,266
Minařík, Pavel,222
Monsport,259
Moravec,280
Moravec, František,92
Moravec, Zdeněk,225
Morisová, Cary,307
Moros,269
Motejl,267
Mulák, Václav,59,60,63,64,66,69,71
Müller, M.,295,296
Murašková, G. P.,152,176

N

Naegele, Jolyon,264,267,269,307,308
Najman, Jiří,62,64,70
Navrátil,66,67,69
Nečacký,224
Nečásek, František,7
Nedoma, Oldřich,228
Neduha, Jaroslav,287,288
Nedvěd, Alois,270
Nejedlý, Zdeněk,173,174,189
Němec, Zdeněk,286
Nepomucký, Josef,150,172,173,179,
189,191
Niedenthal, Christopher,307
Norman, Robert,307,308
Nosek,92,113
Nosek, Václav,150,165–167,179,180,
189,191
Novák, Jaroslav,227
Novotný, Antonín,10,149,176,180
Nový, Antonín,66,67

O

Oddi, Silvio,62
 Ondrůšek, Miloslav,227
 Opitz, Walter,115
 Ostová, K.,106
 Otáhal, Milan,206
 Otáhal, Vladimír,270

P

Paďour, František,63
 Paganík, Jaroslav,225
 Pacholíkova-Petrová, Jana,261,266,
 272,308
 Palouš, Martin,269
 Panc, Jaroslav,220
 Paterová, Olga,222
 Pavlík, Jan,258,260,262,274,279,305,306
 Pekárek, Michal,228
 Pěkný, Ladislav,222
 Pelikán, Jiří,77
 Pelnář, Jan,200
 Peltan, Rudolf,291,292
 Pernica,295
 Pešek, Gustav,249
 Pešl, Bohuslav,230
 Petráš, Štefan,222
 Petřík, Ján,225
 Píchová,269
 Pilarová, Eva,16
 Pinkava, Jaroslav,224
 Pithart, Vilém,197
 Plachý, Jiří,59,339,342,345
 Plachý, Michal,219
 Pluháček, Ladislav,227,248
 Podhorný, František,221
 Pokorná, Alena,266
 Pokorný, Bedřich,92
 Pokorný, Zdeněk,216
 Polák, Jindřich,37
 Polanský, Miloš,228
 Poledňák, Alois,27
 Poledník, Augustin,222
 Popelka, Zdeněk,226
 Pospíšil, Miloslav,220
 Povolný, Daniel,12,73,216,339,342,346
 Praženska, Štefan,227
 Prchlik, Václav,31
 Procházka, Oldřich,221

Prokofjev, Sergej,57
 Průša,182
 Průša, Josef,240,247–249,254,258,261–
 266,269,307,314,316,324
 Ptáčková, Vladimíra,216
 Purš, Jiří,50
 Pylypov,280

R

Rada, Josef,15
 Rais, Karel Václav,45
 Rais, Štefan,150,165,179
 Reicin, Bedřich,93
 Resch,306
 Rezek, Jaroslav,228
 Riedl, František,226
 Rieger,308
 Richter, Karel,45
 Richter, Rudolf,115
 Rokosová, Šárka,147,340,343,346
 Roth, Paul,209
 Roubíček, Václav,221
 Roztočil,266
 Ryšánek, Josef,229
 Ryšavá, A.,123

Ř

Řehák, Adolf,223

S

Saksl, Zdeněk,224
 Salavová, Jana,263
 Samčuk, Jiří,229
 Sedláček, Miroslav,216
 Sedlák, Otto,210
 Seidl, Jiří,219
 Seifert, Jaroslav,255
 Schlosser, Jan,81
 Schovánek, Radek,92,103,125,128,210
 Schramm, Augustin,92,93
 Siebertová, Berta,115
 Sirový, Zdeněk,34
 Sis, Vladimír,26
 Skalník, Josef,237,241,242,249,250,255,
 256,258–260,264,267,269,272,274,
 295,307–309,312,314–316,319

Skalník, Vlastimil, 288
 Skořepa, 92
 Skřivánek, Josef, 220
 Slabý, 280
 Slanař, Bohumil, 67, 68
 Slánský, Rudolf, 43, 169
 Slavík, 77
 Slavík, Radovan, 65, 66
 Slavíková, Evženie, 65, 66
 Smart, A. P., 295
 Smíšek, Karel, 92, 95
 Smrkovský, Josef, 49
 Sobota, Miloslav, 222
 Sochorovský, J., 281
 Sokol, Lumír, 270
 Solnický, Milan, 224
 Solženicin, Alexander Sergejevič, 34
 Sommer, František, 294
 Souček, Milan, 321, 322, 326, 327
 Spěvák, Jindřich, 222
 Srp, Karel, 237, 240–245, 249–251, 255,
 256, 258, 259, 262–270, 272–275, 278,
 280, 283, 286, 289, 295–297, 299, 303–
 306, 309, 315, 318, 319, 322–326
 Stalin, Josip Vissarionovič, 5, 22, 36, 37, 43
 Staňková, 266
 Stankovič, Andrej, 263, 265, 269
 Staudte, W., 29
 Stewas, Norman Antony St.
 John, 250, 258, 294, 295
 Stibořík, 262, 263, 265, 266
 Stivínová, Zuzana, 16
 Storey, David, 307
 Strnad, 295
 Student, Jaroslav, 115
 Suchánek, Michal, 218
 Svoboda, Jan, 227
 Svoboda, Jiří, 227
 Svoboda, Josef, 224
 Sýkora, Martin, 261, 268, 272, 308, 310

Š

Šabata, 308
 Šabatová-Uhlová, Anna, 261, 265, 268,
 269, 307
 Šádek, František, 226
 Šáchová, Doris, 269
 Šandera, Antonín, 230
 Šebor, 29

Šechmajová, Markéta, 116
 Šilha, Vladimír, 223
 Šilhánová, Libuše, 265
 Šilhavá, 263
 Šimák, Jiří, 244, 245, 288, 289, 290, 291, 292
 Šimečka, 308
 Šimek, Stanislav, 222
 Šimon, František, 219
 Šimůnek, Milan, 210, 221
 Šiner, 264
 Šíp, Jaroslav, 222
 Šipitka, Josef, 63
 Širlová, Eva, 224
 Široký, Viliam, 160, 176, 180
 Škoda, Václav, 168, 180
 Škvorecký, Josef, 14
 Šlapák, Miloš, 315
 Šliperská, 300
 Šmolíková, Pavla, 270
 Šnek, Stanislav, 220
 Šoffr, Jaroslav, 224
 Špírk, Viktor, 303
 Štaidl, Ladislav, 325, 326
 Štaigl, Jan, 196
 Šťastný, Jiří, 195, 340, 344, 347
 Štefek, Karel, 19, 20
 Štěpničková, Jiřina, 29
 Štern, Jan, 308
 Šticha, František, 227
 Šubrt, 266
 Šubrt, Jiří K., 280, 281, 283, 302
 Šubrt, Rudolf, 217, 219
 Šustrová, Petruška, 261, 308
 Šuvarinová, Irena, 227
 Švagera, Josef, 295, 297, 303, 304, 315, 320
 Švermová, Marie, 43

T

Tábor, Antonín, 216
 Tábořsky, Jiří, 223
 Taťoun, Petr, 269
 Taufer, Jiří, 8, 14
 Tesla, 189
 Tichý, Václav, 222
 Toman, Zdeněk, 99
 Tomášek, Dušan, 7–10, 13, 14, 16, 17, 23, 37
 Tomášek, František, 62, 67
 Tomek, Oldřich, 341, 344, 347
 Totzbauerová, Martina, 263

Trejkal,266
 Trnka, Josef,309,310,320
 Trojan, Václav,215
 Trousílek, Josef,218
 Truhlář,76
 Tůma,295
 Turková, Jiřina,315
 Turková, Zoja,222

U

Uher, Jindřich,172,173,180,189,191
 Uhl, Petr,261,269,307,308,316
 Urbánek,211

V

Vacek,224
 Vach, František,321
 Vajnar,312
 Vajnar, Vratislav,217
 Valášek, Miloš,226
 Vanke, Ondřej,60,63,65
 Vavříčka, Stanislav,223
 Vavřík, S.,48
 Vencl, Jindřich,81,220,221
 Veselský, Jiří,81
 Veselý, Alois,88,89,90
 Veselý, Jindřich,92,118
 Veselý, Ludvík,223
 Veselý, Oldřich,223
 Větrovec, Miloslav,228
 Veverka, Pavel,309
 Veverková,264
 Vipler,222
 Višňák, Karel,256
 Vlachová, Irena,215
 Vlček, Josef,236,238,239,245–247,249–
 251,258,293–295
 Vlček, Vladimír,43
 Vlnas, Karel,81
 Vohryzek, Jan,269
 Vohryzek, Josef,261,263,308
 Vokuš, Jiří,222
 Volek, Jaroslav,248
 Volhejn, Petr,227
 Vosecký, Josef,228

Voskovec, Jiří,43
 Votoček, Jaroslav,225
 Vrba, Jiří,60
 Vrba, Karel,223

W

Walter, Karel,222
 Wenig,292
 Werich, Jan,25
 Wiederlechner, Zdeněk,239,240,242,259
 Winkler,224
 Wirthele, Karl,115

Z

Zahradník, František,220
 Zajíček, Václav,227
 Zamykalová, Vladimíra,227
 Zaplatílek, Stanislav,224
 Zápotocký, Antonín,10
 Zavadil, Evžen,61,63,66,67,70,71
 Zavřel,280
 Zázvorka, Ivo,315,325,326
 Zedník,280
 Zela,104
 Zelenka, Jan,50
 Zelenka, M.,252,280,286,298,300
 Zelinka,280
 Zihlerl, Boris,120
 Zika, Jaroslav,226
 Zindulka, Václav,226
 Zorin, Leonid Genrichovič,27
 Zrzavý, Jan,224

Ž

Žáček, Pavel,206
 Žák, Josef,230
 Žalman, Jan,34
 Železný, Vladimír,10
 Žitný, Rudolf,233
 Žizka, Petr,70
 Žlutý, Arnošt,220
 Žufan, Václav,270

Resumé

Milan Bárta:

Cenzura československého filmu a televize v letech 1953–1968

Únor 1948, zlom historického vývoje ČSR, se stal zlomem i v přístupu státu ke kontrole a ovlivňování hromadných sdělovacích prostředků. V roce 1953 vyslovil politický sekretariát ÚV KSČ souhlas se zřízením Hlavní správy tiskového dohledu, došlo ke schválení jeho statutu a systematizaci nové organizace: záhy byla podřízena přímo Ministerstvu vnitra a disponovala desítkami pracovníků. Vedle státních tajemství měla za úkol ochraňovat i „obecný zájem“, což bylo základem budoucího zřejmého zneužívání této instituce. Studie nastiňuje další vývoj cenzury v Československu až do roku 1968, a to v závislosti na momentálním politickém klimatu a s užitím množství konkrétních příkladů zásahů. Zvláštní pozornost je věnována filmu a televiznímu vysílání.

Jiří Plachý: Akce KNĚZ a ZAHRADNÍK

V roce 1980 byl kaplanem proboštského úřadu římskokatolické církve v Mělníku jmenován P. Josef Dolista. Za jeho působení začal stoupat počet lidí zúčastňujících se bohoslužeb, počet církevních sňatků, pohřbů apod. Dolista navíc otevřeně vystupoval proti prorežimnímu Sdružení katolického duchovenstva Pacem in terris a začal být vyhledáván i mladými lidmi. To vzbudilo pozornost místních orgánů Státní bezpečnosti a stalo se podnětem pro akce KNĚZ (eliminace knězova působení) a ZAHRADNÍK (akce zaměřená proti zaangażovaným studentům, a to tzv. preventivně výchovným opatřením a za pomoci důvěrnice IVANY). Výsledkem bylo na jedné straně vyloučení dvou studentů ze studia a snížená známka z chování pro dalších sedm studentů, na straně druhé knězovo soudní stíhání, zastavené nakonec jen z důvodu publicity v zahraničním rozhlasu.

Daniel Povolný: Operativní technika a StB

Příspěvek pojednává o základních druzích operativní techniky (krátkodobý a dlouhodobý prostorový odposlech, záznamová technika, odposlech telefonu a dálkopisu, tajné fotografování a filmování, tajná technická prohlídka a prověrka korespondence), které StB používala v letech 1948–1989 na území Československa proti svým občanům. Jednotlivé kapitoly jsou věnovány zhodnocení vývoje a způsobu používání vybraných typů operativní techniky. Jsou zde

popsány jak cíle, které StB nasazením operativní techniky sledovala, tak i možnosti zneužívání takto získaných informací. Na závěr je zpracován přehled základních předpisů a směrnic z let 1951–1982, kterými se StB měla v dané době při používání operativní techniky řídit. V rámci některých kapitol je nastíněna i historie používání operativní techniky v letech 1945–1948, která mj. přesvědčivě dokládá, jakou pozornost věnovala v tomto období KSČ proniknutí do struktur Ministerstva vnitra a jejich ovládnutí.

Šárka Rokosová:

Administrativní opatření – jedna z forem perzekuce sedláků komunistickým režimem

Jednou ze skupin, které v období komunistického režimu podlehly cílené likvidaci, byli sedláci, neboli soukromě hospodařící zemědělci. Studie se zabývá zachycením metod, které pod rouškou zákonnosti nenápadně, ale o to účinněji zapříčinily totální likvidaci této sociální skupiny. Rafinovanost těchto administrativních opatření spočívala jednak v tvorbě takových zákonů a úředních nařízení, jejichž plněním se soukromým zemědělcům podstatně zhoršila možnost hospodaření (např. pozemkové reformy, scelovací zákon, zákon o výkupu hospodářských strojů a budov apod). Tímto způsobem režim docílil toho, že zemědělci nemohli dostat dalšímu ze zákonů a zároveň účinné restriktivní metodě – zákonu o dodávkové povinnosti. Neplněním dodávek byli postoupeni trestnímu a správnímu řízení, obviněním ze sabotáže byli kriminalizováni a byl jim zabrán selský majetek. Vyjma ekonomické likvidace přistoupil režim i k likvidaci sociální (v tzv. akci „K“ vystěhoval rodiny sedláků do odlehlých a opuštěných krajů, čímž celé rody definitivně vykořenil z jejich prostředí) a zamezením studia dětem soukromě hospodařících zemědělců i likvidaci kulturní. Boj proti sedlákům vyhlásila KSČ na svém IX. sjezdu v roce 1949 a úspěšné naplnění cíle konstatovala na XII. stranickém sjezdu v roce 1962.

Jiří Šťastný: Činné zálohy

Přestože po celou dobu trvání komunistické moci v ČSSR byly všechny důležité funkce ve státní správě důsledně obsazovány prověřenými lidmi a Státní bezpečnost budovala agenturní síť spolupracovníků, snažily se bezpečnostní složky obsazovat některé posty přímo svými pracovníky. Tito příslušníci StB byli označováni jako „činná záloha“ a působili v organizaci či podniku, kam byli vysláni, převážně tajně, přičemž jejich činnost byla legalizována běžnými pracovními funkcemi. Důležitost míst, která zastávali, mohla spočívat např. v umístění v zahraničí, v možnosti přímo kontaktovat určitou skupinu osob

nebo ve specifčnosti organizace v rámci státního aparátu. To StB umožňovalo skrytě ovlivňovat dění v oblastech, o které měla zájem. Na konci 80. let měl již bezpečnostní aparát své pracovníky ve všech klíčových oblastech hospodářství a společenského života. Studie obsahuje kapitoly věnované finanční stránce této problematiky a soupisy pracovníků pracujících jako činné zálohy s uvedením jejich funkcí a charakteru činnosti pro StB.

Oldřich Tomek: Akce JAZZ

Jednou z nejaktivnějších a nejsvobodomyslnějších poboček Svazu hudebníků byla v sedmdesátých a osmdesátých letech Jazzová sekce (JS). Na původní orientaci na hudební scénu navázala řadou dalších aktivit: experimentálními výboji ve výtvarném umění, literární a kritickou produkcí nejen ve vlastním periodiku, organizováním kulturních akcí apod. Tato skutečnost podnítila zájem Státní bezpečnosti, jehož výsledkem byly kroky směřující (v rámci akce JAZZ) ke kriminalizaci představitelů Jazzové sekce. Z průběhu takřka desetiletého procesu likvidace JS lze posoudit efektivitu práce StB a poměřit vynaložené prostředky s konečným výsledkem. Studie z ilustrativních důvodů obsahuje několik dokumentů jak od členů Jazzové sekce, tak z provenience příslušníků StB.

Summary

Milan Bárta:

Censorship of Czechoslovak Film and Television between 1953–1968

February 1948, a turning point in the historic development of the Czechoslovak Republic also became a turning point in the approach of the state towards the control and influence over the mass media. In 1953 the Political Secretariat of the Central Committee of the Communist Party of Czechoslovakia approved the foundation of the Main Administration of Press Supervision, its statute has been approved and the systematisation of the new organisation carried out: soon it was subordinated directly to the Ministry of the Interior and had at its disposal dozens of employees. Apart from state secrets its task was to protect also the „general interest“ which formed the basis of the ensuing evident abuse of the institution. The study outlines the development of censorship in Czechoslovakia until the year 1968 in relation to the then political climate using a number of concrete cases of interference as an example. Special attention is paid to film and TV broadcasting.

Jiří Plachý: The Priest and Gardener Operation

In 1980 P. Josef Dolista was appointed curate of the Provost's authority of the Roman Catholic Church in Mělník. When he was in office the number of people attending his Mass celebrations, the number of religious weddings, burials, etc. went up. Furthermore, Dolista openly opposed the pro-regime Association of Catholic Clergy *Pacem in Terris* and he started to be popular also with young people. This caught the attention of the local State Security authorities and became the impetus for the operation Priest (elimination of the priest's activities) and Gardener (operation directed against students who had been involved with a so called preventive educational measure and with the assistance of a confidant called IVANA). The operation resulted in the expulsion of two students from school and with bad marks for conduct for seven other students on the one hand and prosecution of the priest on the other. It was terminated only because of adverse publicity in foreign radio broadcasts.

Daniel Povolný: Operative Technology and the StB

The study deals with basic kinds of operative technology (short-term and long-term bugging, recording technology, phone and fax tapping, covert pho-

tograph taking and filming, secret technical search and checking of correspondence), which the StB used in the territory of Czechoslovakia against its citizens between the years 1948 to 1989. The individual chapters deal with the evaluation of the development and ways of the use of chosen types of operative technology. There is a description of the aims pursued by the StB by using operative technology as well as the possibility of abusing such information. Finally there is a review of basic rules and regulations from the years 1951 to 1982 which the StB was supposed to follow when using operative technology. In the framework of some chapters there is also the outline of the history of the use of operative technology between the years 1945 – 1948, which among others clearly testifies to what amount of attention the CP of Cz paid to penetrating the structures of the Interior Ministry and getting them under control.

Šárka Rokosová:

Administrative Measures – One of the Forms of Persecution of Farmers by the Communist Regime

One of the groups, which at the time of the communist regime succumbed to targeted liquidation were private farmers. The study deals with the outline of methods, which under the cover of legality inconspicuously but efficiently resulted in the total elimination of this social group. These administrative measures were very sophisticated as they consisted of the creation of such laws and regulations due to which private farmers had much tougher conditions for carrying on their enterprise (e.g. land reform, consolidation of land, Act on the purchase of agricultural machinery and facilities, etc.). With the help of such measures the regime succeeded because private farmers were unable to act pursuant to another law and an effective restrictive method – the Act on Obligatory Supplies. By not being able to provide the necessary supplies they were subjected to criminal and administrative prosecution and once accused of sabotage they were criminalized and their private property was taken away from them. Apart from economic liquidation the regime also resorted to social liquidation (in the so-called operation „K“ it moved the families of farmers to far off and destitute regions by which it de-rooted entire families from their environment) and by preventing the children of private farmers from taking up studies also to cultural liquidation. The CP of CZ launched the struggle against private farmers at its IX. Congress in 1948 and announced its success at the XII. Party Congress in 1962.

Jiří Št'astný: Active Reserves

Despite the fact that all the important functions in state administration during the entire period of the communist regime in Czechoslovakia were taken up by people who had been screened and the State Security was building an agency network of co-operators, the security authorities tried to fill some of the posts by their own staff. These StB members were called „an active reserve“ and they were active in an organisation or enterprise where they were sent to, usually covertly, while their activity had been legalised by taking up functions of the regular staff. The importance of the functions depended, e.g., on the locality abroad, the possibility of direct contact with a certain group of people or in the specific role the organisation played in the framework of the state system. In this way the StB had the opportunity to covertly influence the activities in spheres where it had a vested interest. At the end of the 80's the security system had its staff in all the key spheres of the economic and social life. The study contains chapters dealing with the financial aspect of the issue and a list of staff working as active reserve with the specification of their function and character of activities they did for the StB.

Oldřich Tomek: Operation JAZZ

During the 70's and 80's one of the most active and freethinking branches of the Musicians' Union had been the JAZZ Section (JS). Except for the musical scene it pursued a number of other activities: experimental trials in creative art, literary and critical production not limited solely to its own journal, as well as organisation of cultural events, etc. This fact caught the interest of the State Security, the result of which were steps aimed (in the framework of Operation Jazz) at the criminalisation of representatives of the Jazz Section. From the almost a decade of the process of elimination of the JS one can judge the efficiency of the work of the StB and compare the input with the end result. The study to illustrate the case contains several documents both from the members of the Jazz Section as well as from those of the StB.

Resümee

Milan Bárta:

Zensur des Tschechoslowakischen Films und Fernsehens in den Jahren 1953–1968

Der Februar 1948, ein Bruch der historischen Entwicklung der ČSR, wurde auch zum Bruch im Herantreten des Staates an die Kontrolle und Beeinflussung der Massenmedien. Im Jahre 1953 sprach das politische Sekretariat des ZK der KPTsch seine Zustimmung mit der Errichtung der Hauptverwaltung der Presseaufsicht aus, es kam zur Genehmigung seines Status und zur Systematisierung einer neuen Organisation: bald wurde sie direkt dem Innenministerium unterstellt und verfügte über Dutzende von Mitarbeitern. Ihre Aufgabe war es, neben den Staatsgeheimnissen auch „das Gemeininteresse“ zu schützen, was die Grundlage des zukünftigen offensichtlichen Missbrauchs dieser Institution war. Die Studie entwirft die folgende Entwicklung der Zensur in der Tschechoslowakei bis zum Jahre 1968 und zwar in Abhängigkeit von dem momentanen politischen Klima und mit Nutzung von konkreten Beispielen von Eingriffen. Eine besondere Aufmerksamkeit ist dem Film und der Fernsehsendung gewidmet.

Jiří Plachý: Aktion PRIESTER und GÄRTNER

Im Jahre 1980 wurde zum Kaplan des Propsteisamts der römisch-katholischen Kirche in Mělník P. Josef Dolista. Unter seiner Wirkung begann die Zahl der an dem Gottesdienst teilnehmenden Einwohner, die Zahl der kirchlichen Trauungen, Beerdigungen u.ä. zu steigen. Darüber hinaus trat Dolista offen gegen die Pro-Regime-Gemeinschaft des katholischen Klerus *Pacem in terris* auf und auch junge Leute haben begonnen ihn aufzusuchen. Das erregte die Aufmerksamkeit von Ortsgruppen der Staatssicherheit und wurde zum Anlass für die Aktion PRIESTER (Eliminierung der Wirkung des Priesters) und GÄRTNER (eine gegen die engagierten Studenten gerichtete Aktion, und zwar durch sog. präventions-erzieherische Maßnahmen und mit Hilfe einer Vertrauensperson IVANA). Das Ergebnis war einerseits die Ausscheidung von zwei Studenten vom Studium und eine verschlechterte Zensur im Benehmen für weitere sieben Studenten, andererseits eine Gerichtsverfolgung des Priesters, die letztendlich nur wegen der Publizität in der ausländischen Presse eingestellt wurde.

Daniel Povolný: Operative Technik und STB

Der Beitrag behandelt die Grundarten der operativen Technik (kurz- und langfristiges Raumabhörcen, Aufnahmetechnik, Telefon- und Fernschreibenaabhörcen, technische Geheimuntersuchung und Überprüfung der Korrespondenz), die die StB in den Jahren 1948-1989 auf dem Gebiet der Tschechoslowakei gegen ihre Bürger genutzt hat. Einzelne Kapitel sind der Bewertung der Entwicklung und der Art und Weise der Benutzung von ausgewählten Typen der operativen Technik gewidmet. Hier sind sowohl die Ziele, die die StB durch Einsatz der operativen Technik verfolgte, als auch die Möglichkeiten des Missbrauchs von so gewonnenen Informationen beschrieben. Zum Schluss wird die Übersicht von grundlegenden Vorschriften und Richtlinien aus den Jahren 1951-1982 verarbeitet, nach denen sich die StB in der gegebenen Zeit bei der Nutzung der operativen Technik richten sollte. Im Rahmen mancher Kapitel ist auch die Geschichte der Nutzung der operativen Technik in den Jahren 1945-1948 dargelegt, die außer anderem überzeugend belegt, welche Aufmerksamkeit in diesem Zeitabschnitt die KPTsch der Durchdringung in die Strukturen des Innenministeriums und deren Beherrschung gewidmet hat.

Šárka Rokosová: Administrative Maßnahmen – eine der Formen der Persekution der Bauer durch das kommunistische Regime

Eine der Gruppen, die während des kommunistischen Regimes der gezielten Liquidierung unterlegen sind, waren Bauer oder privat wirtschaftende Landwirte. Die Studie befasst sich mit den Methoden, die unter dem Deckmantel der Gesetzlichkeit unauffallend aber um so wirksamer die totale Liquidierung dieser sozialen Gruppe verursacht haben. Die Raffinesse dieser administrativen Maßnahmen beruhte ebenfalls in der Bildung von solchen Gesetzen und amtlichen Verordnungen, durch deren Erfüllung für die private Landwirte die Möglichkeit des Wirtschaftens wesentlich verschlechtert wurde (z. B. Bodenreformen, Kommassationsgesetz, Gesetz über den Aufkauf von landwirtschaftlichen Maschinen, Gebäuden u.ä.). Auf diese Weise erzielte das Regime, dass die Landwirte ein weiteres Gesetz und zugleich eine wirksame Restriktionsmethode nicht erfüllen konnten – das Gesetz über das Abgabesoll. Wegen der Nichterfüllung des Abgabesolls wurden sie dem Straf- und Verwaltungsverfahren unterzogen, durch die Beschuldigung wegen Sabotage wurden sie kriminalisiert und ihr Bauernvermögen wurde beschlagnahmt. Außer der ökonomischen Liquidierung trat das Regime auch an die soziale Liquidierung heran (in der sog. Aktion „K“ zog es die Bauernfamilien in die abgelegenen und einsamen Gegenden um, wodurch es die ganzen Familien aus deren Milieu entgültig entwurzelt hat) und durch Verhinderung des Studi-

ums für die Kinder der privat wirtschaftenden Bauern auch an die kulturelle Liquidierung. Die KPTsch erklärte den Kampf gegen die Bauer an ihrem IX. Parteitag im Jahre 1949 und die erfolgreich erfüllten Ziele stellte sie am XII. Parteitag im Jahre 1962 fest.

Jiří Štátný: Aktive Reserve

Obwohl während der ganzen Zeit des Bestehens der kommunistischen Macht in der ČSSR alle wichtigen Funktionen in der Staatsverwaltung konsequent durch geprüfte Leute besetzt wurden und die Staatssicherheit Agenturnetze von Mitarbeitern aufgebaut hatte, bemühten sich die Sicherheitsbehörden, einige Posten direkt mit ihren Mitarbeitern zu besetzen. Diese Mitglieder der StB wurden als „aktive Reserve“ bezeichnet und wirkten in der Organisation oder in dem Betrieb, wo sie entsendet wurden, überwiegend geheim, wobei ihre Tätigkeit durch geläufige Arbeitsfunktionen legalisiert wurde. Die Wichtigkeit der Posten, die sie bekleidet haben, konnte z. B. in einer Stelle im Ausland, in der Möglichkeit, eine bestimmte Gruppe von Personen direkt zu kontaktieren oder in der Spezifität der Organisation im Rahmen des Staatsapparates beruhen. Das ermöglichte der StB, das Geschehen in den Bereichen zu beeinflussen, für die sie sich interessiert hat. Ende achtziger Jahre hatte der Sicherheitsapparat seine Mitarbeiter in allen Schlüsselbereichen der Wirtschaft und des gesellschaftlichen Lebens. Die Studie beinhaltet Kapitel, die der finanziellen Seite dieser Problematik gewidmet sind und eine Liste von Mitarbeitern, die als aktive Reserven gearbeitet haben mit der Bezeichnung deren Funktionen und des Charakters ihrer Tätigkeit für die StB.

Oldřich Tomek: Aktion JAZZ

Eine der aktivsten und freisinnigsten Zweigstellen des Musikerverbandes war in den siebziger und achtziger Jahre die Jazz-Zweigstelle (JS). An die ursprüngliche Orientierung an die Musikszene knüpfte sie mit einer Reihe von weiteren Aktivitäten an: mit stürmischen Experimenten in der Bildungskunst, mit literarischer und kritischer Produktion nicht nur im eigenen Periodikum, mit Organisation von Kulturveranstaltungen u.ä. Diese Tatsache regte das Interesse der Staatssicherheit an, dessen Ergebnis die Schritte waren, die (im Rahmen der Aktion JAZZ) auf die Kriminalisierung der Repräsentanten der Jazzsektion. Nach dem Verlauf eines fast zehnjährigen Prozesses der Liquidierung der JS kann die Effektivität der Arbeit der StB bewertet werden und die ausgegebenen Mittel mit dem Endergebnis verglichen werden. Die Studie beinhaltet aus Illustrationsgründen einige Dokumente sowohl von Mitgliedern der Jazzsektion, als auch aus der Provenienz der Mitglieder der StB.

Ediční poznámka

Texty byly upraveny podle platné kodifikační normy, a to včetně citací a dokumentů otištěných jako přílohy.

Specifickým problémem textů o státobezpečnostní problematice je pravopis slov **tip/typ**, resp. **(vy)tipovat/(vy)typovat**, ve smyslu agenturního spolupracovníka, resp. jeho vyhledávání. Šlo o **tipování** (odhadování), zda určitý člověk je vhodným **typem** ke spolupráci (má vhodné vlastnosti apod.). Gramaticky se tedy dá zdůvodnit jak podoba **tip**, tak **typ** (a odtud jak **tipovat**, tak **typovat**). My jsme se rozhodli respektovat dobový úzus (zachycený v množství autentických materiálů) a píšeme důsledně **typ**, **(vy)typovat**.

Zkratky, jež jsou v dobových materiálech užívány v různých variantách, byly sjednoceny (např. Stb a StB na StB), podobná úprava sjednotila i užívání velkých písmen v názvech organizací a jejich částí.

U dokumentů v přílohách není dodržena původní typografická úprava. Z výše uvedených důvodů tedy nelze hovořit o kritickém vydání dobových materiálů.

Komentujeme-li citace, činíme tak v hranatých závorkách, obdobně je naznačováno i autorské vypouštění textu: [...].

Krycí jména (a jména akcí) jsou vysazena vždy verzálkami (např. agent LEV, akce KOBALT), a to opět i v citovaných dokumentech, a nejsou uvedena ve jmenném rejstříku. V případě, že jsme si nebyli jisti, zda jde o jméno krycí či skutečné, pracovali jsme s ním jako s pravým.

Ve jmenném rejstříku nejsou bohužel u všech jmen uvedena křestní jména. Je to dáno častou neúplností pramenných materiálů a vzhledem k postavení těchto osob zpravidla nepřiměřenou náročností dohledávání.

Překlady resumé do anglického a německého jazyka provedli pracovníci odboru mezinárodní spolupráce a evropské integrace Ministerstva vnitra.

Texty byly edičně připravovány v březnu 2003.

J. T.

SECURITAS IMPERII 10
Sborník k problematice
vztahů čs. komunistického režimu
k „vnitřnímu nepříteli“

Editor Jan Táborský

Vydává Úřad dokumentace a vyšetřování
zločinů komunismu,
P. O. BOX 21/ÚDV, Praha 7, 170 34.
Tisk Tiskárna MV, p. o., Bartůňkova 4, Praha 415.
Náklad 2000 výtisků

Vydání 1. Praha 2003
ISBN 80-86621-01-4